

शासनसभ्राट्

शासनसम्राट्

आचार्य श्रीविजयनेमिसूरीवरुण महाराजनी
एवनकथा

—: लेखक:—
मुनि शीलचंद्र विजय

— प्रकाशक —
तपोगच्छीय शेडश्री जिनदास धर्मदास
धार्मिक ट्रस्ट—कहंजगिरि वटी
शा. श्रीमन्दाव गोकुणदास

वीर सं. २४६६

वि. सं. २०२६

ई. सं. १९७३

“शासनसम्राट्—जन्म शताब्दी—वर्ष”

प्रेरक :

प. पू. आचार्यदेव श्रीविजयनन्दनसूर्यधरल महाराज

लेखक :

प. पू. पंन्दास श्रीसूर्योदयविजयल गणिवरना शिष्य
मुनिश्री शीलसुन्दरविजयल.

प्रकाशक :

तपागच्छीय शेडश्री जिनदास धर्मदास धार्मिक ट्रस्ट-
कहंलगिरि वती-शा. श्रीमन्लाल जोरुणदास
डे. पाडा पोण, अमदावाद-१.

मुद्रक :

महंत-स्वामीश्री त्रिभुवनदासल शास्त्री
श्री रामानंद प्रिन्टींग प्रेस
कांकरिया रोड, अमदावाद-२२

आर्टिस्ट तथा आवरण :

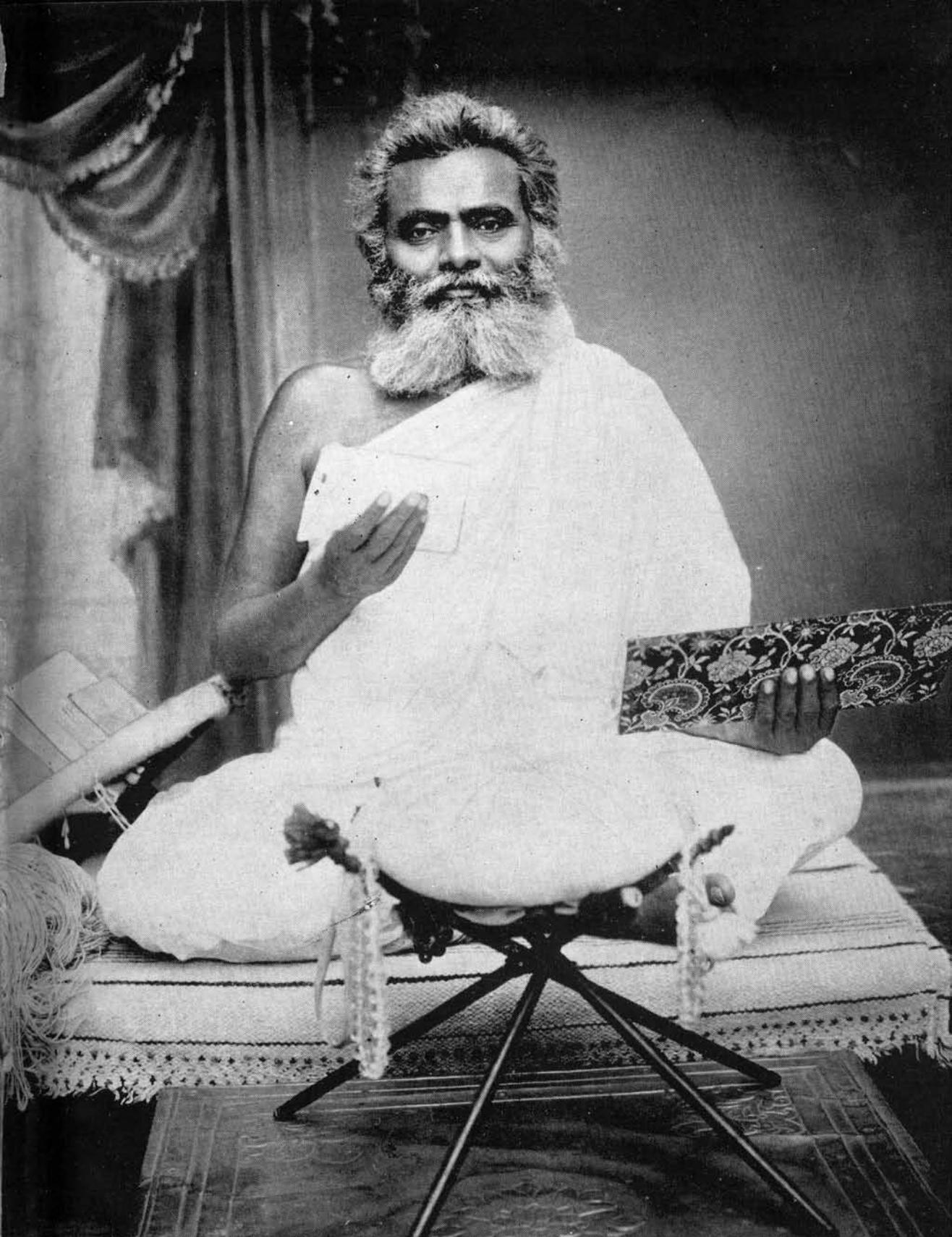
दीला प्रिन्टर्स
शा. लाललाछ मणिलाल

सर्व उक्त प्रकाशकनी

प्रथम आवृत्ति : अगु उठनर.

प्राप्ति स्थान :

शाह जसवंतलाल गिरधरलाल
जैन प्रकाशन मंदिर
दासीवाडानी पोण, अमदावाद-१

॥ श्रीमद्-विजयनेमिसूरीश्वरजी ॥

આશીર્વાચન (અંતરંગદેવગાર)

જગદ્દેવીય, જગત્ ગુરુ, જૈન ધર્મના શાસનસમ્રાટ, વર્તમાનકાળમાં યુગપ્રધાન સમાન, ખાલ્યપણાથી અખંડપ્રહ્લયર્ચના મહાન્ જવલંત સિતારા, સુગૃહીતનામધેય, સૂરિયકચકવર્તી પ. પૂ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ,-

જેઓ મારાં મહાન્ ઉપકારી છે,
મારાં અનાથના નાથ છે,
મારાં અશરણના શરણ છે,
મારાં પરમ ઉદ્ધારક છે,
મારાં તારણુહાર છે,
મને અખોધને ખોધ આપનાર છે,

મને સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન, આશ્વિરૂપ રત્નત્રયી પમાડનાર. તેમાં સ્થિર કરનાર અને ઉત્તરોત્તર તેમાં વૃદ્ધિ પમાડનાર છે.

મને શ્રીવીતરાગશાસનમાં આટલી ઉચ્ચકોટિએ લાવનાર છે.

મને-પામર ક્રીડીને કુંજર સ્વરૂપ બનાવનાર તે મારાં પરમ ગુરુભગવંતના ઉપકારને બદલો ભવકોડાકોડીએ પણ વાળી શકાય તેમ નથી. તેઓશ્રીના મુખમાં છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસ સુધી પણ 'ઉદ્દય-નંદન' હતાં.

તેઓશ્રીના ગુણાનુવાદ રૂપે તેઓશ્રીનું જીવનચરિત્ર કંઈક આલેખાય તો તેઓશ્રીની સેવાનો યત્કિચિત્ લાભ મને મળી શકે, તેમજ તેઓશ્રીજી પ્રત્યેનો યત્કિચિત્ અનૃણીભાવ પણ મને પ્રાપ્ત થાય. આ વિચાર અને આ લાવના થયાને ઘણો સમય ગયો.

આ જીવનચરિત્રનું કામ મેં ઘણાં ઘણાંને સોંપ્યું હતું. પણ ભવિતવ્યતાના બળે તે કામ એમ ને એમ અપૂર્ણ જ રહ્યું. અને આજે ૨૨-વર્ષના વડાણા વહી ગયા.

પંચાસજી શ્રી સૂર્યોદયવિજયજી ગણિવર્ધા, જેઓ આશરે ૫-૬ વર્ષોથી અમારી સાથે અમારી સેવામાં છે. તેમના વિદ્વાન અને વિનીત ખાલશિષ્ય મુનિશ્રી શીલચન્દ્રવિજયજી ઉપર અમારું હૃદય ઠર્યું. અને પ. પૂ. શાસનસમ્રાટના જીવનચરિત્રનું-અથથી ઇતિ સુધી

લખવાનું, છપાવવાનું, ફોટોગ્રાફ મૂકવાનું, સંપૂર્ણ સંજોગમાં કામ તેમને સોંપવું, એમ મારા હૃદયમાં અન્તઃપ્રેરણા થઈ. તે અમલમાં મૂકાણી.

શ્રી શીલચન્દ્રવિજયજીની નાની ઉંમર છતાં વિનયશુભ, કાર્યકુશળતા, પ્રતિભાસંપન્નતા સાથે તેમના હૃદયનો ઉમંગકો-ઉલ્લાસ અને ઉત્સાહ, આ પુણ્યકાર્ય માટે મને ખૂબ દેખાયો. તેથી મેં તેમને આ મંગળકાર્ય કરવાનું સોંપ્યું.

તેમણે પણ પ. પ. શાસનસંસ્કારના શુભ આશીર્વાદથી, તેઓશ્રીની અન્તઃપ્રેરણાથી, તેઓશ્રી પ્રત્યેની તેમની અટલ શ્રદ્ધાથી અને તેઓશ્રીજીની પરમકૃપાથી નિરાબાધપણે આ મહાન કાર્ય પૂર્ણ કર્યું. અને મારી ભાવના-મારી ઉત્કંઠા પૂર્ણ કરી, સાકાર બનાવી.

આ જીવનચરિત્રનું કાર્ય આજે પૂર્ણ થાય છે. તેથી મારું હૃદય ખૂબ આનંદ વિભોર અને છે.

મુનિશ્રી શીલચન્દ્રવિજયજીને મારા અન્તઃકરણના ખૂબ ખૂબ શુભ આશીર્વાદ છે, ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ છે.

ભવિષ્યમાં તેઓ સમર્થ વિદ્વાન બનેા, અને વીતરાગ શાસનની પુણ્યવાંતી પ્રભાવનાના અનેક મહાન શુભકાર્યો તેમના હાથે થાઓ. શાસનદેવ તેમને સદાય શાસનપ્રભાવનાના મંગળ કાર્યોમાં સહાયક બનેા, એ પ્રાર્થના સાથે તેમને મારી શુભાશિષ સાથે મંગળકામના.

વિજયનંદન સૂરિ

સમર્પણ

જેમની જ્ઞાન-ગંગાએ મુજ સમા અનેક આત્માઓના
અંતરમાં સમ્યક્જ્ઞાનના અમી સીંચ્યાં,
જેમની જગાડગની વાતસહ્ય-ત્રયોતિએ અનેકોના
જીવન-પથમાં પ્રકાશ પાથર્યો,
અને—
જેમના પુનિત આધિપત્ય હેઠળ સમગ્ર મુનિ-
સમુદાય નિર્ભયતાભર્યો આડલાદ અનુભવી રહ્યો છે,
તે....
પરમપૂજ્ય પરમહયાલુ આચાર્યભગવંત શ્રીમાન્
વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજના
પવિત્ર ક્રકમલોમાં.....

—શીલચંદ્રવિજય

પ્રકાશકીય નિવેદન

પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પરમદયાલુ શાસનસમ્રાટ બાલપ્રહ્લાચારી સૂરિચક્રવર્તી સર્વતંત્રસ્વતંત્ર પ્રૌઢ પ્રતાપી તપાગચ્છાધિપતિ જગદ્ગુરુ સ્વ. આચાર્ય મહારાજનિધિરાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમયે જીવનની એક યાત્રી પ. પૂ. ગુરૂદેવ આચાર્ય શ્રીવિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજે તથા પ. પૂ. ગુરૂદેવ આચાર્ય શ્રીવિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે સંયુક્ત રીતે કરાવી હતી. બંને પૂજ્ય ગુરૂદેવોની ભાવના ઘણાં સમયથી હતી કે- “કોઈ લેખક પાસે સૂરિસમ્રાટ પૂજ્ય ગુરૂદેવનું જીવનચરિત્ર વ્યવસ્થિત લખાવીને પ્રકાશિત કરાવવું.”

આ ભાવનાનુસાર તેઓશ્રીએ ગુજરાતના ત્રણ-ચાર સારા લેખકોને ઓલાવીને તે કામ સોંપવા માંડ્યું. પણ તે લેખકોએ પોતાનાં અનિવાર્ય કારણો દર્શાવીને આ કામ માથે લેવાની અશક્તિ જણાવી.

આમ થવાથી આ કાર્ય સૂરિસમ્રાટ પૂજ્ય ગુરૂદેવના સ્વર્ગારોહણ પછી ૨૨ વર્ષ પર્યંત અપૂર્ણ જ રહ્યું.

સં. ૨૦૨૯ નું વર્ષ પૂ. ગુરૂદેવની જન્મશતાબ્દીનું મંગલ વર્ષ હતું. આ વાતને જ્યાંસ આવતાં જ પૂ. ગુરૂદેવ શ્રીવિજયનંદનસૂરિજી મહારાજે સં. ૨૦૨૭ માં મહકમ નિર્ણય લીધો કે-‘શતાબ્દીના વર્ષ સુધીમાં કોઈ પણ ઉપાયે ગુરૂ ભગવંતનું જીવનચરિત્ર લખાવીને છપાવવું જ.’

આ મહકમ નિર્ણય લઈને તેઓશ્રીએ જીવનચરિત્ર લખવાનું મહાકાર્ય પોતાની નિશ્રામાં રહેલા પૂજ્ય પંચાસપ્રવર શ્રીસૂર્યોદયવિજયજી ગણિવરના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રીશીલચંદ્રવિજયજી મહારાજને સોંપ્યું. એ મુનિરાજે પણ પરમગુરૂદેવની તેમજ સમુદાયની સેવાનું આ કાર્ય પૂજ્ય ગુરૂદેવના શુભાશીર્વાદ સાથે અપૂર્વ ઉત્સાસથી આદર્યું. એનું પરિણામ-આ ‘જીવનચરિત્ર-ત્ર્યંધ’ છે.

આ જીવનચરિત્રનું પ્રકાશન કરતાં અમારું અંતર અપાર આનંદ અનુભવી રહ્યું છે. અમારી પેઢીના સ્થાપક, પ્રેરક, ઉપદેશક અને એથીયે વધુ-પ્રાણ-પૂજ્ય સૂરિસમ્રાટ ગુરૂદેવ હતાં. તેઓશ્રીની તીર્થોદ્ધાર અને તીર્થલક્ષ્મિની પવિત્ર ભાવનાના કારણે સં. ૧૯૮૯ ની પાંચ વદિ સાતમે અમારી પેઢીની સ્થાપના તેઓશ્રીના ઉપદેશથી થઈ હતી.

પવિત્ર સંયોગોમાં થયેલી એ સ્થાપનાના રૂડાં પ્રતાપે આ પેઠી આજે એકથી વધુ શાખાઓમાં વિસ્તરેલી છે. અને પૂજ્ય સૂરિસઆટ ગુરૂદેવની લવ્ય ભાવનાને અનુરૂપ તીર્થ-સેવા કરી રહી છે.

આવા પરમ ઉપકારી ગુરૂદેવનું જીવનચરિત્ર પ્રકાશિત કરવાની અમારી નૈતિક ફરજ હતી. આજે મોડે મોડે પણ એ ફરજ અદા કરીને અમે પૂજ્ય ગુરૂદેવના-કદી પૂરાં ન થાય તેવાં-ઉપકાર-ઋણમાંથી આંશિક મુક્તિ મેળવીએ છીએ, એથી વધુ આનંદનો વિષય અમારા માટે કયો હોય ?

આ જીવનચરિત્રના પ્રકાશનમાં-અમદાવાદના શેડશ્રી ચીનુભાઈ વાડીલાલ કાપડિયા (લૅન એડવોકેટ પ્રિ. પ્રેસવાળા) એ, શા. અંદુલાલ ઉમેદચંદ માસ્તરે, તથા શા. જસવંતલાલ ગિરધરલાલભાઈ એ શ્રીગુરૂભક્તિથી પ્રેરાઈને દરેક રીતનો સહકાર આપ્યો છે. તે બદલ અમે કૃતજ્ઞ ભાવે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

ફોટોઓના બ્લોકો બનાવવાની તે વ્યવસ્થિત રીતે છાપવાનું કાર્ય તથા શરૂઆતના ત્રણેક રૂમાંનું દ્વિરંગી મુદ્રણ કાર્ય પૂરી ચીવટથી કરી આપનાર (દીલા પ્રિન્ટર્સવાળા) શ્રી લાલભાઈ મણિલાલનો અમે ઘણાં હર્ષપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

પ્રસ્તાવના લખી આપવા માટે પૂ. ગુરૂદેવે પંડિતવર શ્રી મફતલાલભાઈને કહ્યું કે તસ્તજ તેને ભક્તિપૂર્વક વધાવીને પંડિતજીએ સુંદર પ્રસ્તાવના લખી આપી, એ વાત ઘણી હર્ષપ્રદ છે. આ તકે પંડિતજીનો પણ અમે આભાર માનીએ છીએ.

જીવનચરિત્રનું ઝડપી અને સુઘડ મુદ્રણ કરી આપનાર 'શ્રી સમાનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ' ના અધિપતિ મહંત-સ્વામીશ્રી ત્રિભુવનદાસજી શાસ્ત્રીનો ઉદ્દેશ્ય પણ અમે આભારપૂર્વક કરીએ છીએ.

અંતમાં શુદ્ધિપત્રક મૂક્યું છે. તે છતાં દષ્ટિ દોષ કે પ્રેસદોષના કારણે કોઈ ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય તો તે સુધારીને વાંચવા સુઝપુરુષોને વિજ્ઞાપિત છે.

કે. પાડા પોળા
અમદાવાદ-૧.

લિ.
તપાંગચીય શેડશ્રી જિનદાસ ધર્મદાસ
ધાર્મિક ટ્રસ્ટ, શ્રી કદંબપુરી-ખોદાનાનેસ વતી
શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસ (પ્રમુખ)

पूज्य शासनसम्राट् श्रीनुं प्राभातिक मंगल (प्रातःस्तवन)

नमो अरिहंताणुं
नमो सिद्धाणुं
नमो आयरियाणुं
नमो उवज्जायाणुं
नमो बोधे सव्वसाहूणुं
येसो पंच नमुक्कारो
सव्व-पाव-प्पण्णासणो
मंगलाणुं अ सव्वेसि
पढमं उवकं मंगलं ॥३॥

ॐ ऋषभ अजित संभव अभिनन्दन सुमति यज्ञप्रल मुपार्थ अंद्रप्रल सुविधि
शीतल श्रयांस वासुपूज्य विमल अनन्त धर्म शान्ति कुन्थु अर महिल मुनिसुवत नमि
नेमि पार्थ वर्यमानान्ता जिनाः शान्ताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा ॥२॥

गुरु गणपति गाँ, गौतम ध्यान ध्याऊँ
सवि सुकृत सुपाँ, विश्वमां पूज्य थाँ,
जग एत जगँ, कर्मने पार जगँ
नव निधि ऋद्धि पाँ, शुद्ध सम्यक्त्व ङाँ. ॥३॥

अंगूडे अमृत वसे, लब्धि ताणो लंडारः
श्री गुरु गौतम समरीये, मनवच्छित दातार ॥४॥

यस्याभिधानं मुनयोऽपि सर्वे, गृह्णन्ति शिक्षाप्रमणस्य दात्रे ।
मिष्टान्नपानाभ्यारपूर्णाकामाः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥५॥
यं निःसपलगृहमाप्य मुदा विलेयुः, सर्वे गुणाः स्मृतिपथं सुचिरं व्यतीताः ।
यद्दर्शनेन गमिताश्च युगप्रधानाः, श्रीमान् स वृद्धिचिन्त्यो जयति प्रकामम् ॥६॥
सर्व मंगल मांगलयं, सर्व कट्याणु डारणुम् ।
प्रधानं सर्व धर्माणुं, केन जयति शासनम् ॥७॥

दमिशा प्रभातकाले ब्राह्ममुहूर्त लगलग डीडीने
सूरिसम्राट् श्री सर्वप्रथम मंगलस्मरणे इंप आ
स्त्रोका ग्यालतां. अने त्पार पडी ज प्रतिङ्मण्णादि
नित्यक्रियामां प्रवृत्त थतां.

ચારિત્ર્યની પ્રતિભા

પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીચરણ જૈન પ્રવેતાચર મૂર્તિપૂજક સમાજના એક પ્રખર આચાર્ય હતા. આજથી ૬૦-૬૫ વર્ષ પહેલાં તેમણે તેમના જ્ઞાન-અભ્યાસ, અને ચારિત્ર્યથી જે પ્રતિભા ઊભી કરી હતી, તે પ્રતિભા આજ સુધી ઝીલ કોઈ આચાર્યમહારાજ ઊભી કરી શક્યા નથી એમ કહીએ તો તે અતિશયોક્તિ નહિ ગણાય.

તેઓ તેમના સમુદાયના સાધુ મહારાજોને લાભાવી તૈયાર કરવામાં ઘણા જ ઉત્સુક રહેતા. સાથે સાથે સાધુ મહારાજોનું ચારિત્ર્ય ઊંચા પ્રકારનું રહે તે સારૂ સતત ભગૃત રહેતા.

તેમની જ્ઞાનપિયાસા અને સ્મરણ શક્તિ અઝોડ હતાં. તેમના નિષ્કલંક ચારિત્ર્ય અને અદ્ભુત વક્તૃત્વની શિષ્યવૃંદ તથા શ્રોતાજનો ઉપર બહુઈ અસર પડતી.

સંવત ૧૯૮૩ ના જળપ્રલય સમયે તેમણે લોકો માટે શરૂ કરાવેલાં રાહત કેન્દ્રો તેમજ તેમના ઉપદેશથી બંધાયેલી પાંચરાધેળો, તેમનું જીવન જીવમાત્ર તરફ અનુકંપાથી સભર હતું તેનો દાર્શનિક પુરાવો છે.

તીર્થોના વિવાહારૂપ પ્રશ્નો ઉકેલવામાં તેઓશ્રી હંમેશાં સહાયભૂત રહેતા. મંદિરોના જીર્ણોદ્ધારના કાર્યમાં તેઓની પ્રેરણા તથા માર્ગદર્શન મળતાં. આવા એક પ્રખર વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજની જન્મજયંતિ વખતે મારી તેમને હજારો વંદના.

કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ

(શિક્ષક આખાંદેહ કલ્યાણજી પેલીના પ્રમુખ)

અભય મહાનુભાવ

શાસનસમ્રાટ પુન્ય ગુરુદેવ આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજની જન્મ-શતાબ્દીનું વર્ષ આહી રહ્યું છે. તે પ્રસંગે તેઓશ્રીનું વિસ્તૃત અને માહિતીપૂર્ણ જીવનચરિત્ર ગુજરાતી ભાષામાં અંધશ્વરૂપે પ્રગટ થઈ રહ્યું છે તે જાણી આનંદ થયો.

શાસનસમ્રાટ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું સમગ્ર જીવન નવી પેઢીને પ્રેરણાદાયક છે. શાસનસમ્રાટ એક નરકેસરી અને અભય મહાનુભાવ હતા. જેટલા વર્ષ તેઓ દીક્ષાપર્યાયમાં રહ્યા તેટલા વર્ષો તેમણે જૈન શાસન અને સમાજની ઉન્નતિના કાર્યોમાં જાળ્યા. સાનોદ્વાર, નીચોદ્વાર, જીવહયા અને જૈન દર્શનમાં સાધુઓની પરંપરા ચાલુ રહે, તે તેમના જીવનના મુખ્ય કાર્યો હતા. ભગવાન મહાવીરની વીરને જાણે તેવી અહિંસા તેમના જીવનના દરેક કાર્યોમાં નીતરતી હતી. એક નેહિક પ્રહાર્યારી તરીકે તેમણે વચન અને કાર્ય-સિદ્ધિ મુક્તિ રીતે પ્રાપ્ત કર્યા હતા. જેઓ તેમના પ્રસંગમાં આવ્યા તેઓ સૌને ઉર્ધ્વગતિએ લઈ જવા પ્રયત્ન કરતા હતા. તેમની અભયતા, નિઃસ્પૃહતા, સરળતા અને સાહસવૃત્તિ આજના યુવાનોને પ્રેરણા આપે તેવા હતા. આ બધું હોવા છતાં તેઓ દેશકાળની પરિસ્થિતિથી હંમેશાં વાકેફ રહેતા, અને રાજ્ય, દેશ કે ગુજરાતમાં અરુચિ થાય તેવા કોઈ કાર્યથી કે વર્તાવથી તેઓ દૂર રહેતાં. સમાજના કે સંઘના કોઈપણ પ્રશ્ન અંગે તેઓ એક સ્વાદાતીને જાણે તેવી તટસ્થવૃત્તિથી જોતાં હતાં.

આજના યુગમાં જ્યારે ધર્મ અને નીતિના મૂલ્યોનું ધોરણ ઠંઠક અંશે નીચે ગયું છે, ત્યારે ધર્મ અને નીતિના પાયાને મજબૂત રીતે ટકાવી રાખવા માટે શાસનસમ્રાટ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના જીવનચરિત્ર-અંધ માત્ર જૈનો માટે જ નહિ, પરંતુ જૈનેતર સમાજ માટે પણ ઉપયોગી અને પ્રેરણાદાયી થઈ પડશે એવી આશા અને શ્રદ્ધા સાથે આ પ્રકાશનની સફળતા ઇચ્છું છું.

લિ.

કાન્તિલાલ ઘીયા

(વલ્લભપ્રધાન : ગુજરાત મેન્ડલ)

પ્રેરણાર્થ જીવન

આસનસમ્રાટ પૂજ્ય ગુરૂદેવ આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસુરીશ્વરજી મહારાજની જન્મશતાબ્દીનું વર્ષ આહી રહ્યું છે. અને તેના ઉપલક્ષ્યમાં તેઓશ્રીનું વિસ્તૃત દીને અને માહિતીપૂર્ણ જીવનચરિત્ર મુદ્રિત થઈ રહ્યું છે તે જાણી આનંદ થયો છે.

પૂજ્ય ગુરૂદેવે પાતાના જીવનમાં જ્ઞાનોદ્ધાર, જીવદયા, ધર્મપ્રચાર અને તીર્થોદ્ધારના ચાર મહાન કથેય હાંસલ કર્યા અને જનસમાજની ઘણી મોટી સેવા કરી છે. પૂજ્ય ગુરૂદેવનું જીવન અને જવન આપણા સૌ માટે પ્રેરણાર્થ બની રહેશે તેવી આશા સાથે પ્રકાશનને સફળતા હંચુ છું.

જશવંત મહેતા

(અનેર પ્રાધિકાર વિભાજના સંઘ, ગુજરાત રાજ્ય)

સર્વપ્રધાન મુનિગણનાયક

“હું સ્વયં એ સૂરીશ્વરજી મહારાજનો હૃદયથી ગુણાનુરાગી રહ્યો છું. એમણે જૈનતીર્થોની રક્ષા અંગે શ્રાવકસંઘને જે પ્રભાવશાલી પ્રેરણાઓ કરી છે, તે જૈન-મંદિરો તથા તીર્થોના રક્ષક તરીકેની તેમની કીર્તિને અમર બનાવનારી છે.

તેઓશ્રીદ્વારા જૈન સમુદાયમાં સર્વપ્રથમ જૈનસાહિત્યના પ્રકાશનનો પુનિત પ્રારંભ પણ વિશેષરૂપે થયો હતો. તેઓશ્રીના પ્રેરણાદાયક સાહિત્ય પ્રકાશનના શુભપ્રયાસથી જ બીજા બીજા અનેક શાસ્ત્રપ્રેમી અને સાહિત્યલક્ષ્મી મુનિવરોએ પણ એ દિશામાં ઉદ્દેશ્યનીય કાર્ય કરતા રહ્યા છે. એ રીતે જૈનધર્મની તથા સમ્યગ્જ્ઞાનની સુરક્ષા તથા પ્રસિદ્ધિ કરનાર આ વીસમી સદીના તેઓશ્રી સર્વપ્રધાન મુનિગણનાયક યથાર્થ આચાર્ય બન્યા હતા.

મને પણ મારી પૂર્વાવસ્થામાં એ સન્તશિરોમણિનો સાક્ષાત્ ચરણસ્પર્શ કરવાનો સહલાગ્યાત્મક અવસર મળ્યો હતો. તેને હું મારા જીવનમાં એક વિશિષ્ટ પુણ્યસ્મરણ તરીકે સદા માટે સંચી રહ્યો છું.

આપ એ મહાન સૂરીશ્વરના પુણ્યજીવનને આલેખતું જે કાંઈ પુસ્તકરૂપે સાહિત્ય પ્રકટ કરવા ઇચ્છા છે, તે બહુ જ અભિનન્દનીય છે.”

વિનીત-

મુનિ જિનવિજય

(પુરાતત્ત્વાચાર્ય)

અભિવાદન

માનવજીવન અનેક રીતે મહત્વનું છે. એનાં વિવિધ પાસાઓ છે. એ પૈકી નિઝલિખિત અગ્રગણ્ય ઉચ્ચવર્ગ પાસાંઓનું આહવાદક અને પ્રેરણાત્મક દર્શન મને સૌરાષ્ટ્રના મધુમતી (મહુવા બંદર)ના ભાગ્યશાળી અને પ્રભાવક પુત્ર, નૈપિક પ્રહાર્યારી, સાઠ વર્ષ જેટલા દીર્ઘકાલીન શ્રામણ્યથી વિભૂષિત, પંજાબી મુનિવર્ય વૃદ્ધિચંદ્રજીના વરહ હસ્તે દીક્ષા લઈને અને પંજાબી દાનવિજયજી દ્વારા ન્યાય-શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરીને એ જાને ગુરુવર્યનાં નામ અને કામને ગૌરવાંકિત કરનારા, મહુવાના નરરત્ન શાસ્ત્રવિશારદ વિજયધર્મસૂરિજીના ગુરુબંધુ. તીર્થોદારક શ્રીવિજયનેમિસૂરિજીમાં થયેલું જોવા જાણવા મળ્યું છે.

પ્રહાર્યર્યનું સતત પાલન, એમના સુયોગ્ય પરિવારમાં એનું અનતિઆર સેવન થતું જોવાની એમની ઉત્કટ ઉત્કંઠા અને પૂરી તકેદારી, સમ્યગ્જ્ઞાનની એમણે કરેલી વિપુલ અને વિશિષ્ટ આરાધના, વિનેયાદિ અંગે વિદ્યાવિતરણ માટે એમણે કરેલો ઉત્તમ પ્રયાસ, એમની ચાણક્યબુદ્ધિ, એમનો આગમોદારક આનંદસાગરસૂરિજી પ્રત્યેનો પ્રશંસનીય સહભાવ, કદંબગિરિ વગેરેના તીર્થોદાર માટે એમણે કરેલો પુષ્કળ પરિશ્રમ, ઇત્યાદિ.”

અંતમાં એ સૂરિસમ્રાટના નોંધપાત્ર ગુણોના નમરણપૂર્વક હું એમનું વિનમ્ર-ભાવે અભિવાદન કરું છું. અને જન્મશતાબ્દીની ઉજવણી અંગે સફળતા ઇચ્છું છું.

હીરાલાલ ર. કાપડિયાની
બંદના

આચાર્યશ્રીનું ઋપિકાર્ય

સાસનસમ્રાટ પુત્ર્ય ગુરુદેવ આચાર્યશ્રી વિજયનંમિસરીશ્વરજી મહારાજને
જીવનચરિત્રવ્રંદ્ય કપાલ સ્થો છે. એ પરમકર્મની વાત છે.

અવાંચીત યુગમાં જે પ્રભાવક આચાર્યોએ માત્ર જેન સમાજની જ નહિ
પણ વ્યાપક અર્થમાં ભારતીય સમાજ અને સંસ્કૃતિની મૂલ્યવાન સેવા કરી છે.
અને આધ્યાત્મિક અને નૈતિક મૂલ્યોના પુનઃપ્રસ્થાપનમાં અમૂલ્ય પ્રદાન કર્યું છે.
એમાં આચાર્યશ્રીનું સ્થાન અગ્રિમ કોટિમાં છે.

જ્ઞાનોદાર, જીવહયા, નીથોદાર તથા વિદ્યાન શિષ્યોને તાલીમ આપી તેયાર
કરવાનું જે ઋપિકાર્ય તેમણે જીવનપર્યાંત કર્યું હતું તેને અને તેટલા પ્રમાણમાં
આતુ રાખવાનો પુરુષાર્થ થાય તો જ એમની શતાબ્દીની ઉજવણી સાર્થક ગણાય.
એમ મને લાગે છે. એ દિશામાં જેન સમાજ પ્રયત્નશીલ રહેશે એવા મને વિશ્વાસ છે.

ભવરીય

ભોગીલાલ જ. સાંહેસરા
(વિવાસ્ક: પ્રાચ્ય વિદ્યા મંદિર, વડોદરા)

પ્રસ્તાવના

દ્રવિદ્યાલયસર્વાંશ પૂજ્ય આચાર્ય હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ માટે દુમારપાલ પ્રબંધમાં જણાવવામાં આવેલ છે કે—

इच्छाड गुणोहं हेमचूरिणो पंचिच्छऊण छेयजणो ।
सहहड अदिष्टे वि ह, तिथयर गणहरणमुहे ॥

અર્થાત્ :- તેમને જોતાં પૂર્વના તીર્થ કર ભગવંતો અને ગણધર ભગવંતો કેવાં હશે તે જણાવ આવે છે.

પ. પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ એવાં જ-પૂર્વના સર્વક્ષેત્રે ઉપકાર કરનાર આચાર્ય ભગવંતની પ્રતિકૃતિ સમાન હતાં. એમના દર્શનથી શ્રીહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ વગેરે આચાર્યભગવંતો કેવાં પ્રતિભાશાલી હતાં. તેનું ભાન થતું.

જૈન શાસનનું કોઈ પણ એવું ક્ષેત્ર નથી. કે જેને તેમણે તેમના જીવનકાળ દરમિયાન ન વિકસાવ્યું હોય. સમગ્ર શાસનનો જોજો તેમણે વહન કર્યો છે. અને શાસનના સર્વ-ક્ષેત્રોમાં તેમણે પ્રાણ પૂર્યો છે.

જૈન શાસનનો સમગ્ર ઇતિહાસ જોતાં જણાશે કે તેની શ્રમાળપરંપરામાં સદીએ સદીએ કોઈ વિશિષ્ટ પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ પાડે છે. અને જૈન શાસનને ઉન્નત બનાવે છે. જેમ કે - ૧૬ મી શતાબ્દીમાં પૂ. આનંદવિમળસૂરિજી, ૧૭ મી શતાબ્દીમાં જગદ્ગુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી, શ્રીવિજયદેવસૂરિજી, ૧૮ મી શતાબ્દીમાં ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મ., તથા કિથોદારક શ્રીસત્યવિજયજી પંચાસ વગેરે, તેમ વિક્રમની ત્રીસમી શતાબ્દીમાં જૈન-શાસનની સર્વતોમુખી પ્રભાવતા કરનાર પૂજ્યશ્રી વિજયનેમિસૂરિ મહારાજ છે.

જે કાળે સાધુઓની સંખ્યા અદ્ય હતી. અતિપ્રાચીન ગણાતાં તીર્થો જીર્ણશીર્ણ હતાં. પ્રાચીન ગ્રંથ ભંડારો કોથળાંને કોથળાં ભરી પેચાતાં હતાં. યોગોદ્ધનની ક્રિયા નષ્ટ થઈ હતી. પહન-પાહન-શાસ્ત્રાભ્યાસ મંદસ્થિતિમાં હતાં. ઉપદેશ-વ્યાખ્યાનકળા નિસ્તેજ બનતી જતી હતી, રાજકીય અને સામાજિક ક્ષેત્રે જૈનશાસનની પ્રતિભા ક્ષીણ થઈ રહી હતી. રાજઓ અને શ્રીમંતો ઉપર પ્રતિભા પાટી ધર્મમાર્ગે વાગનાર વ્યક્તિઓ વિરૂઢ બનતી જતી હતી.

સામાન્ય જનતામાં ધર્મનો ઉત્સાહ પ્રેરે તેવાં ઉત્સવો બહુ વર્ષોના અંતરે થતાં હતાં. જૈનશાસન ઉપર થતા પ્રત્યાઘાતોનો પ્રત્યુત્તર આપનાર વ્યક્તિ જડતી ન હતી. તે વખતે આ મહાપુરુષ જૈનશાસનને સાંપડયાં.

ગુજરાત, કર્ણાટક, સૌરાષ્ટ્ર, માલવા, બંગાળ, મહારાષ્ટ્ર, ઉત્તરપ્રદેશ, મધ્યપ્રદેશ વગેરે ચારે તરફ પથરાયેલ જૈનોની વસ્તીમાં મોટાં શહેરોમાં ભાગ્યે જ એક એ સાધુઓ મળતાં. અને તે સાધુઓમાં પણ કલ્પસૂત્ર વાંચે તે તો મહાવિદ્વાન ગણાય. તેવી પરિસ્થિતિ હતી. તે વખતે તેમણે ઉત્તમ કુટુંબના નબીરાંઓને દીક્ષા આપી. સાધુ સંસ્થા વધારી. એટલું જ નહિ, તેમણે પડન-પાડનનો નાદ ગજાવ્યો. જૈન આગમગ્રંથો, ન્યાયના પ્રકાંડગ્રંથો, વ્યાકરણ, સાહિત્ય, જ્યોતિષશાસ્ત્રના આકરગ્રંથોનો અભ્યાસ શરૂ કરાવ્યો. જૈન જગતમાં જ નહિ, જૈનેતરોને પણ પૃચ્છાયોગ્ય વિદ્વાન મુનિઓ તૈયાર કર્યાં.

આમ સાધુઓની સંખ્યા વધારવાના અને વિદ્વાન મુનિઓને તૈયાર કરવાના નાદ તેમણે પોતાના સમુદાયમાં તો કર્યો, પણ તેની અસર બીજાં સમુદાયોમાં પડી. જેને લીધે અન્ય સમુદાયના સાધુઓ પણ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, કાવ્ય અને આગમોના અભ્યાસમાં હત્તચિત્ત બન્યા. પરિણામે - વિદ્વાન સાધુ સંસ્થા તૈયાર થઈ.

તેમના વિહારક્ષેત્રમાં હંમેશાં તેમની નજર શાસનના સર્વ અંગો ઉપર પડતી. જે અંગ શિથિલ કે વિરૂપ હોય, તેને ઉત્તેજિત અને સાચું માર્ગે લાવવામાં સદા તેમનું લક્ષ્ય રહેતું. કદાંબગિરિ, શેરીસા, તળાબ, રાણકપુર, માતર, કુંભારિયાણ વગેરે તીર્થોનો તેમણે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો છે. રાજસ્થાનના વિહારમાં કાપરડાણ તીર્થની જીર્ણતા અને આશાતના દેખી તેમનું હૃદય કંપ્યું. અને પ્રાણાંત કષ્ટની પણ પરવા ન કરીને એ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. તે તીર્થોના ઉદ્ધાર તો તેમને હાથે સ્વતંત્ર થયાં છે. પણ ભારતના તમામ તીર્થોની રક્ષા ને વ્યવસ્થા શેઠશ્રી આજુદહણ કલ્યાણજીની પેઠી સંભારે છે. તેમાં હંમેશાં તેઓની દોરવણી, સલાહ અને સૂચના અગ્રપણે રહ્યાં છે. ગમે તે તીર્થ તરફ નજર નાંખશો. તો તે તીર્થમાં તેમનો ઉપદેશ, પ્રેરણા અગર કોઈ ને કોઈ જાતનો સહયોગ જોવા મળ્યા વિના નહિ રહે. તીર્થોદ્ધાર અને તીર્થરક્ષા એ એમનાં પરમ કથેય હતાં.

જૈનસમાજની સંપત્તિ-મંદિરો, ભંડારો. ઉપાગ્રથો વગેરે જે કોઈ મિલકત હોય. તેનો વહીવટ શ્રાવકવર્ગ કરે, પરંતુ - તેનો વહીવટ કઈ રીતે કરવો ? તેની રક્ષા તથા સંવર્ધન કઈ રીતે કરવાં ? એની દોરવણી હંમેશાં સાધુ ભગવંતો પાસેથી લેવામાં આવતી. વચ્ચેના થોડાં વર્ષોનો ગાળો એવાં ગયો કે - આ દોરવણી આપનાર વિશિષ્ટ પ્રતિભાશાસ્ત્રી આગેવાન

કોઈ સુરિપુંગવ રહ્યાં નહિ. એટલે પરિપાટી મુજબ આગેવાન ધ્રાવકો શાસનની ધુરા ચલાવતાં રહ્યાં. પરંતુ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ શાસનને સાંપડયા પછી તેમણે શાસનના હરેક અંગેને સુદઢ કરવામાં અમૂઢ્ય ક્ષણો આપ્યો. પેઢીનું વ્યવસ્થિત ખંધારણ પુનઃ ઘડાવ્યું. તીથોની રક્ષામાં જૈન આગેવાનોને દત્તચિત્ત બનાવ્યાં. જેને પરિણામે શત્રુજય, ગિરનાર, તારંગા, શિખરજી વગેરે તીથોમાં જે કોઈ બિનહકક્રમી પગપેસારો કરતાં હતાં, અને માલિકીનો દાવો કરતાં હતાં, તેઓ અટકયાં. શ્રીશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, શ્રીશેઠ મનસુખભાઈ ભણુભાઈ, શ્રીશેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, શ્રીશેઠ કીકાભાઈ પ્રેમચંદ, શ્રીશેઠ વીરચંદ દીપચંદ વગેરે આગેવાનો તીથોના વહીવટમાં કટિબદ્ધ બન્યાં. અને તીથોની રક્ષા માટે તેમણે પાતાના વ્યવસાયને ગોણું કરી હંમેશ તીથરક્ષાને મુખ્ય ગણી છે.

ન્યારે ન્યારે તીથરક્ષાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. ત્યારે ત્યારે તે વખતના ઊરિસ્તરે શ્રી ચીમનભાઈ સેતલવડ, અને શ્રી ભુલાભાઈ દેસાઈ તેમ જ આગેવાન ગૃહસ્થો આ બધાં તીથોના પ્રશ્નને સમજવા અને કઈ રીતે કામ લેવું તેની ઠોરવાગી મેળવવા હંમેશાં પૂજ્યશ્રી નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પાસે પધારતાં. અર્થાત્ - સમગ્ર જૈનશાસનનું કેન્દ્ર પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજ હતાં.

ન્યારે પ. પૂ. આચાર્યદેવ મારવાડ - રાજસ્થાન પધાર્યાં. ત્યારે યતિઓની પરિસ્થિતિ પલટાઈ ગઈ હતી. તેમનો માન-મરતબો ક્ષીણ થયો હતો. વૃદ્ધ યતિઓને નવાં શિષ્યો મળતાં ન હતાં. મળતાં તે લેભાગુ અને અવિશ્વસનીય હતાં. પરિણામે પ્રાચીન-હસ્તલિખિત ભંડારોને તેઓ પાણીના મૂઢ્યે વેચી નાખતાં હતાં. પૂ. મહારાજશ્રીએ આ ભંડારો ખરીદી લેવા ગૃહસ્થોને ઉપદેશ આપ્યો. યતિઓના આવતાં પુસ્તકો ખરીદી લેવરાવ્યાં. અને પાતાના સાધુઓને તેમાં લગાડી અનેક ગ્રંથોની સૂચિ તૈયાર કરાવી. જેમાંથી ઉ. યશોવિજયજી મ. વ. ના ગ્રંથોની અલભ્ય પ્રતિઓ પણ સાંપડી. આજે અમદાવાદ, ખંભાત અને કદબંજિરિના ભંડારો તે જ કારણે ભરપૂર છે. આમ નષ્ટ પામતાં ગ્રંથો-ગ્રંથભંડારોને સાચવી રાખવાનો અને તે પ્રાપ્ત થયેલાં ગ્રંથોમાં પાતાના વિદ્વાન શિષ્યવર્ગને પરોવી તેનું સંશોધન કરાવવાનો પૂર્ણ પુરુષાર્થ તેમણે કર્યો.

તપાગચ્છની ૬૧ મી પાટ્ટે શ્રી વિજયસિંહસુરિ મહારાજ થયાં. આ પછી ધીમે ધીમે શિથિલાચારે જોર ક્યું. આચાર્યની પરંપરા યતિઓમાં ચાલી, સંવેગી શ્રમણોની પરંપરામાં માત્ર પંચાસપદ રહ્યું. ખસોશ્રી અઢીસો વર્ષ સુધી આ પરિસ્થિતિ રહી.

સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાંથી શ્રી બુદેરાયજી મહારાજ મુહુપત્તિ છેડી સંવેગી મુનિ બન્યાં. તેમની સાથે સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાંથી ડીક ડીક સાધુ સંપ્રદાય આવ્યો. પણ આ બધામાં તેમનામાંથી યોગોદ્ધન કરીને શ્રી મૂળચંદ્રજી (મુક્તિવિજયજી) મહારાજ ગણિપદ ધારક થયા. બુદેરાયજી મ. ના સમુદાયમાં જે મુનિઓ દીક્ષિત થતાં તે બધાને વડીદીક્ષા માટે તેમની પાસે મોકલવામાં આવતાં. તે કાળે તપાગચ્છમાં કોઈ આચાર્ય ન હતું. પંચાસ અને ગણિથી ઉપરની પદવી ન હતી.

આ બધાં સંયોગો જોતાં એ કાળમાં યોગોદ્ધન કરાવનારા મહાત્માઓ વિસ્તર હતાં. અને તેમની પાસે યોગોદ્ધન કરવા એ કસોટીભરી પરિસ્થિતિ હતી. આ પરિસ્થિતિને જો કોઈએ વળાંક આપીને યોગોદ્ધનની પ્રક્રિયાને સમાજમાં ગૌરવવંતું સ્થાન અપાવ્યું હોય તો પ. પૂ. શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજી છે. તેમણે વિધિપૂર્વક યોગોદ્ધન કર્યું; અને ૨૦૦-૨૫૦ વર્ષથી વિદુષ્ઠ થયેલી સૂરિમંત્ર-પંચપ્રસ્થાનની પ્રક્રિયાને ઉદ્ધરિત કરી. અને તેની પૂરી આરાધનાદ્વારા આ તપાગચ્છમાં આ કાળના યોગોદ્ધન પૂર્વકના પ્રથમ આચાર્ય થયાં. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે-યોગોદ્ધન વિના પદચ્છાણની શરૂઆત અટકી ગઈ, અને જેઓના સમુદાયમાં યોગોદ્ધન વિના પદચ્છાણ કરવાનો પ્રારંભ થયો હતો, તેઓ પણ આરાધનાપૂર્વક યોગોદ્ધન કરનારાં બન્યાં.

સરળ અને સુલભ શરૂ થયેલી પરિપાટીને બદલી આખાં શાસનને વિહિત કઠિનમાર્ગે વળાંક આપવો, તે તેજસ્વી અને પ્રભાવક પુરુષ વિના બની શકે નહિ, માટે જ આ કાળના તેઓશ્રી પ્રથમ આચાર્ય, સૂરિસત્રાટ કે સૂરિચકવર્તી, જે કહીએ તે ખરેખર યોગ્ય હતાં.

આપણા પૂ. ચરિત્રનાયક, પૂ. પં. મણિવિજયજી મ., અને પૂ. આગમોદ્ધારક સૂરિજીની ત્રિપુટી તે વખતે વ્યાખ્યાનકાર તરીકે પ્રસિદ્ધ હતી. માત્ર પ્રલોક અને પ્રલોકનો અર્થ કહી આગળ ચલાવવાની પ્રણાલિકામાંથી આગળ વધી તેનું રહસ્ય, તાત્પર્ય, શાસ્ત્રકારોની દીર્ઘદષ્ટિ અને તુલનાના વર્ણનપૂર્વક વિવેચનવાળા વ્યાખ્યાનોના પુસ્કર્તા પ. પૂ. આચાર્યદેવ હતાં. અષ્ટકજી, મૂર્તિપૂજ, ગણુધરવાદ, ભગવતીસૂત્ર વગેરેના વ્યાખ્યાનો ગમે તેટલીવાર સાંભળ્યા છતાં તેમના વ્યાખ્યાનમાંથી હંમેશા શ્રોતાઓને નવું જ બાણવાનું મળ્યું છે. વિદ્વાન્ અને સામાન્ય ગ્રાવક બન્ને રુચિકર-તેમનું વ્યાખ્યાન હતું. ટુંકમાં વિદ્વહલોગ્ય વ્યાખ્યાનની પ્રણાલિકા તેમ જ અંધ ઉપરના વિશિષ્ટ ચિંતનપૂર્વકના વિવરણની શૈલીના પુસ્કર્તા આ કાળે જો કોઈ હોય તો તે સૂરિચકવર્તી હતાં.

પંડિત મદનમોહન માલવીયા, આનંદશંકર ધ્રુવ, નાનાલાલ કવિ, ડો. હર્મન જેકોબી જેવાં વિદ્વાનોએ તેમનો પરિચય કેળવ્યો છે. એટલું જ નહિ, પણ તેમના ધર્મોપદેશ માટે માલવીયાજીએ કાશીમાં પધારવાની માંગણી કરી છે. આનંદશંકર ધ્રુવ અને નાનાલાલ કવિ જેવાંએ હર હર સુધી જઈ તેમના વ્યાખ્યાનશ્રવણ અને તેમની સાથેની શાસ્ત્રીય ચર્ચા વિચારણા માટે પરિશ્રમ સેવ્યો છે. હર્મન જેકોબી જેવાં વિદ્વાને તેમની પાસે શંકાઓનાં સમાધાન મેળવી, પોતાની ભૂલ સુધારી પ્રવર્તક કાન્તિવિજયજી આગળ ઉચ્ચાર્યું છે કે-‘પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરિજી જૈનશાસનના સંચાલક છે.’

પ્રભાશંકર પટ્ટણી, યુરોપિયન કમિશ્નર પ્રાટ, ઉદેપુરના રાણા, ભાવનગર-નરેશ, ભમનગરના ભમસાહેબ, ધ્રાંગધાનરેશ ધનશ્યામસિંહજી, તેમજ તે કાળના અનેક સરકારી વિશિષ્ટ અધિકારીઓ તેમના પરિચયમાં આવ્યાં છે. તેમના તેજપુજારી પ્રભાવિત થઈ, નતમસ્તક બની પોતાને કૃતકૃત્ય માનનારાં આ રાજપુરુષો હતાં.

જૈનશાસનમાં તે કાળે ગણાતો કોઈ એવો આગેવાન નથી કે-જે તેમના દર્શન, વંદન અને ઉપદેશશ્રવણ માટે તલસતો ન હોય. અમદાવાદના નગરશેઠશ્રી માંડી જૈન શાસનના તમામ આગેવાનો-શ્રીનગરશેઠ, શેઠશ્રી મનસુખભાઈ, શેઠશ્રી લાલભાઈ, શેઠશ્રી વીરચંદ દીપચંદ, શેઠશ્રી ચીમનભાઈ, શેઠશ્રી અંબાલાલ સારાભાઈ, શેઠશ્રી પોપટભાઈ અમરચંદ, શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ અમરચંદ, ભાવનગરના શેઠશ્રી અમરચંદભાઈ, શેઠશ્રી કુંવરજીભાઈ શેઠશ્રી કીકાભાઈ પ્રેમચંદ, શેઠશ્રી શાન્તિદાસ આશકરજી વગેરે વગેરે લખ્યપ્રતિષ્ઠ તમામ શ્રેષ્ઠવર્ગ શાસનના કોઈપણ કાર્ય માટે હંમેશા તેમની સલાહ, સૂચના અને પ્રેરણાની અપેક્ષા રાખતાં. અને કોઈપણ મોટાં માનવીને પોતાની ભૂલ હોય તો સ્વપ્રપણે જણાવવાનું વિશ્વસનીય સ્થાન પૂ. આચાર્યશ્રી હતાં.

અંજનશલાકાની વિધિ વર્ષો થયાં વિસરાઈ હતી. પૂ. આચાર્યભગવાંતે તે વિધિને પુનર્જીવિત કરી. પોતાના શિષ્યોને તૈયાર કર્યાં, અને વિધિકારકોને પણ તજ્ઞ બનાવ્યાં. તેમના વરહહસ્તે ચાણુસ્મા, માતર, અંભાત, કદંબગિરિ, શેહિશાળા, વઢવાણ, ઓટાદ વગેરે ઠેકાણે અંજનશલાકાઓ થઈ. અને અંભાત, અમદાવાદ, કલોલ, શેરીસા, ફલોાધી, કાપરડા, તળાજ, ઘણેરાવ, ઉદેપુર, મહુવા, ભંડારિયા, કદંબગિરિ, ધોલેરા, ભાવનગર, ભમનગર, પાલિતાણા, વઢવાણ, ઓટાદ વગેરે અનેક ઠેકાણે પ્રતિષ્ઠા થઈ છે.

કોઈપણ તીર્થ કે ભવ્ય જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા માટે શ્રીસંઘે હંમેશા પ. પૂ. આચાર્યદેવના સાન્નિધ્ય માટે જ ઉત્સાહી રહેતાં. આમ વિવિધ સ્થળોએ અંજનશલાકા

પ્રતિષ્ઠા વગેરે વિવિધ લઘ્ય ઉત્સવોદ્વારા જૈન-જૈનેતર પ્રબંધમાં જૈનધર્મની મહાપ્રભાવના કરવામાં આ કોઈપણ પ્રથમ પુસ્તકનો હોય તો તે પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિજયનેમિ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ છે.

સૌ કોઈ જાણે છે કે-આજે સિદ્ધચક્રપૂજન ઠેર ઠેર લાણાય છે, અને જીવનના વ્હાવારૂપ મનાય છે, એ સિદ્ધચક્ર મહાપૂજન તથા અર્ધન-મહાપૂજન, વગેરે વિશિષ્ટ વિધિવિધાનોને જો કોઈએ પણ પુનઃજીવિત કરી જૈન જનતામાં ધર્મઉત્સાહના અવિરત પ્રવાહને પ્રસારિત કર્યો હોય તો તે શ્રેયના કર્તા પ. પૂ. વિજયનેમિસૂરિ મહારાજ છે.

‘શત્રુજય સમો તીરથ નહિ, ઋષભ સમો નહિ દેવ.’ શત્રુજય સમાન કોઈ તીર્થ નથી. આથી ભારતમાં જુદે જુદે ઠેકાણે વસતાં જૈનોમાં કેટલાંએ કુટુંબો છે કે-પ્રત્યેક વર્ષમાં એક વખત તો આ તીર્થની યાત્રા કરે જ છે. સેંકડો સ્થળોથી શ્રીસંઘો આ તીર્થની યાત્રા કરવા આવે છે. સંવત્ ૧૯૮૨ માં પાલિતાણા-દરબાર સાથે વાંધો પડ્યો. જૈનોની અટલ ભક્તિ અને શ્રીશત્રુજય પ્રત્યેના તીર્થપ્રેમનો લાલ ઉઠાવવા તેણે મુંડકાવેરા જેવો કર નાંખવાનું વિચાર્યું. પરિણામે શ્રીશેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજની દોરવણીથી શ્રીશત્રુજયની યાત્રા બંધ કરી.

આ હાકલને ભારતભરના જૈનોએ વધાવી લીધી. દરેક ગરબં તેનો સ્વીકાર કર્યો. અને કોઈપણ જૈન ખરચાએ તે આજ્ઞાને લોપી નહિ. પરિણામે પાલિતાણાના ઠાકોરને નમતું જોખલું પડ્યું. અને સીમલામાં આપણા આગેવાનો તથા ઠાકોર વચ્ચે મંત્રણા થોજી તે વખતના વાઈસરોય લોર્ડ ઈરવીનને તથા પોલિટિકલ એજન્ટ વોટસનને સમાધાનનો માર્ગ લેવો પડ્યો.

આ બતાવે છે કે-પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રીનો જૈનશાસનના આગેવાનો, તમામ ગરબં અને ગામોગામના સંઘો ઉપર કેવી પ્રતિભા હતી.

કોઈપણ સંઘ ઉપર આપત્તિ આવે ત્યારે તે શ્રીસંઘ પાતાની રક્ષા માટે જો કોઈનું શરણું લેવાનું વિચારે તો તે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજનું જ. ગડબોલનો પ્રસંગ આ બીના માટે ઉત્તમ દષ્ટાંત પૂરું પાડે છે.

પ. પૂ. આચાર્યદેવ કોઈ પણ કાર્ય કરતાં તે પહેલાં તેનો અનેક રીતે લાભાલાભનો વિચાર કરતાં. પરંતુ કાર્ય ઉપાડ્યા પછી શ્રીસંઘનો પ્રભાવ અવિહલ સચવાઈ રહે તે માટે ‘ક્રીડી સામે કટક’ની તૈયારી તેઓની રહેતી.

દીક્ષાના કાયદા તથા દેવદ્રવ્યના પ્રશ્ને સમાજનું વાતાવરણ ડોળાયું હતું. તેનું દુઃખ આચાર્ય મહારાજને તથા સંઘના અગેવાનોને હતું. આ માટે તેમને મુનિસંમેલનની જરૂરિયાત લાગી. શ્રીનગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ તથા શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ શાસનના મુખ્ય મુખ્ય આચાર્યોને તથા તમામ ગરબના નાયકોને મળ્યાં. જેને પરિણામે અમદાવાદમાં ૪૦૦ સાધુ અને ૭૦૦ સાધ્વીજી મહારાજને એકઠાં થયાં.

જૈનશાસનના સર્વ અંગોનો વિચાર કરવા માટેનું મુનિસંમેલન શાસન માટે આ સૈકાનો અજૂતપૂર્વ પ્રસંગ હતો, એ ૩૩ દિવસ ચાલ્યું, અનેક પ્રકારે શાસ્ત્રીય વિચારણા થઈ અને સર્વસંમત નિર્ણય લાવી આ મુનિસંમેલને શ્રમણ સંસ્થાની પ્રતિષ્ઠા ખૂબ વધારી. આ બધાં કાર્યોમાં નગરશેઠને અને અમદાવાદના સંઘને પૂ. આચાર્ય મહારાજની દોરવાણી રહેલી. તેમજ તે વખતે પ્રારંભમાં દહેગામ ટ્રુપ વગેરે પટેલાં ટ્રુપોને એકમત કરવાનું કામ પૂજ્યશ્રીએ ખૂબ જ કુનેહપૂર્વક બંભવી સંમેલનને પાર પાડ્યું હતું.

તીર્થની ભક્તિવાળાં શ્રાવકોદ્ધારા નાના મોટાં સંઘો તો વ્રણાં નીકળે છે. પણ જેમાં તેર તેર હબર માણસો, તેરસો ગાડાં વિ. વાડનો, અને સંઘનો જ્યાં પડાવ હોય ત્યાં મોટું નગર વસ્યું હોય તેવાં—શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ અને શેઠ પાપટલાલ ધારશીભાઈ જેવાના સંઘ તો ક્વચિત્ જ નીકળ્યાં છે, કે જે સંઘોના રજવાડાંઓએ ઉમળકાભેર સ્વાગત કર્યાં છે, અને જે સંઘના દર્શન જેનેતર પ્રબલ એ જૈનશાસનની પ્રશંસા કરી છે. છારી પાળતાં અનેક સંઘો પૂજ્ય આચાર્યદેવના સાન્નિધ્યમાં નીકળ્યાં છે.

નાના મોટા તપના ઉજમણાં તો અનેક સ્થળે શ્રાવકો દ્વારા થતાં હોય છે. પણ જે ઉજમણાં ખરેખર શાસનની પ્રભાવનાને કરનારાં હોય, અને જેના દર્શન માટે ગામે-ગામથી લોકો ઉમટે તેવાં—શેઠ જમનાભાઈ ભયુભાઈ, શેઠ મનસુખભાઈ, શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ, શેઠ ચુનીલાલ લક્ષ્મીચંદ અને શેઠ મૂલચંદ બુલાખીદાસે કરેલાં તો ક્વચિત્ જ થાય છે. આવાં શાસનપ્રભાવક ઉદ્યાપનોદ્વારા શાસનની અનેકવિધ પ્રભાવના પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજના વરહહસ્તે થઈ છે.

દુષ્કાળરાહત, જીવદયા, ધર્મશાળા, પાઠશાળા, આંખિલશાળા, જ્ઞાનપ્રકાશન સંસ્થાઓ વ. અગણિત ઉત્તમ કાર્યો એમના હસ્તે આ કાળમાં થયાં છે.

દુકમાં-જૈનશાસનનો છેલ્લાં ૬૧ વર્ષનો ઉન્નતિ-ઇતિહાસ. એટલે પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરિ મહારાજ. જૈનશાસનનું કોઈપણ એવું વિશિષ્ટ કાર્ય નથી કે-જેમાં તેમનું સાન્નિધ્ય, સહયોગ અને આશીર્વાદ લેવામાં ન આવ્યાં હોય.

પરાધાત નામકર્મ કેને કહેવાય? તે તેમના દર્શને સમજાતું. ભલભલાં મોટાં માણસો તેમના દર્શને પાતાને પામર માનતાં. તેમની આંખ માણસને જોતાંવેત પારખી લેતી. સામાના એક બોલે તેના હૃદયમાં શું ભાવ ભર્યો છે, તે સમજી લેતાં. પચીસ પચાસ વર્ષે શું બનશે, તેની તેમનામાં પાત્રી ગણત્રી હતી. કોઈપણ કામ કરતાં પહેલાં પરિણામનો વિચાર હતો. આવા દીર્ઘદ્રષ્ટા. પ્રભાવક. વિક્રાન્ અને શાસનના આધાર-સ્તંભ પૂ. સૂરિવર હતાં.

પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજે સંઘ ઉપર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે. આજે તે ભલે ન હોય, પણ તેમણે કરેલાં શાસનના કાર્યો તેમની સ્મૃતિને ડબરો વર્ષ સુધી યાદ કરાવશે. કદંબગિરિ, કાપરડાજી અને શેક આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના દર્શને તેમનું દર્શન થશે, વિક્રાન્ મુનિ માત્રના દર્શને તેમની સ્મૃતિ તાજી થશે. શાસનની સુવિહિત પ્રણાલિકાનું આચરણ તેમને ઓર્શીગણ રહેશે.

પૂજ્ય આચાર્યદેવે જૈનશાસનને-અતિભદ્રિક પરિણામી-ન્યાયશાસ્ત્રના અજોડ વિક્રાન્ પૂ. આ.શ્રી વિજયદર્શનસૂરિજી મહારાજ, સમર્થઆગમાદિ શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા છતાં ગુરુ-ગૌતમની યાદ આપે તેવાં ગુરુભક્ત પૂ. આ.શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મ., પૂ. શાસનસમ્રાટની પ્રતિભાની યાદ આપે તેવા-દીર્ઘદ્રષ્ટા-શાસનમાન્ય પૂ. આ.શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી મ., પૂ. આ.શ્રી વિજયવિજ્ઞાનસૂરિજી મ., પૂ. આ.શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મ., પૂ. આ.શ્રી વિજયામૃતસૂરિજી મ., પૂ. આ.શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજી મ., તથા પૂ. આ.શ્રી વિજય-કસ્તૂરસૂરિજી મ.-જેવાં ઘણાં આચાર્યો અને વિક્રાન્ સાધુગણનો ઉત્તમ વારસો આપ્યો છે.

‘જળ તું આપો જગત મેં’, લોક હસત તુમ રોય, એસી કરણી અળ કરો, તુમ હસત જગ રોય’ની ઉક્તિ પૂ. આચાર્યદેવે સાર્થક કરી છે. આજે તેઓ નથી, પણ તેમના કાર્યો, તેમની કુનેહ, પ્રતિભા અને શાસનની સેવા સૌને તેમની યાદ આપે છે.

યુવાની, સત્તા અને કીર્તિ એવી છે કે-ભલભલાંને અહંતા ઉત્પન્ન કરી અનર્થ કરાવે છે. પ. પૂ. આચાર્યદેવના અનેક રાજાઓ, વિક્રાનો, આગેવાન શ્રેષ્ઠિઓ પરમભક્ત

હતાં. વિશાળ, વિદ્વાન શિષ્યસમુદાય હતો. છતાં કોઈ દિવસ કોઈ વાતનો આગ્રહ રાખ્યો નથી. હંમેશા સંપ અને સુમેળ રહે તે જ રાહ તેમણે જીવનમાં અપનાવ્યો છે.

સૌ પ્રથમ આ પ્રભાવક સૂરિવરના દર્શન ચાણુસ્મામાં તેઓશ્રી ચાતુર્માસ બિરાજમાન હતાં, ત્યારે મેં મારા બાલ્યકાળમાં ૧૫ વર્ષની ઉંમરે ક્યાં. તે વખતે તેઓશ્રી શાસનના સર્વેસર્વો હતાં. તેઓની માંદગી પ્રસંગે અમદાવાદ, ભાવનગર અને જુદાં જુદાં સ્થળેથી સેંકડો આગેવાનો સુખસાતા પૂછવા આવતાં. આ પછી તો તેઓશ્રી પાટણ પધાર્યાં. ત્યાં તેમનું થયેલું સ્વાગત અભૂતપૂર્વ હતું. અમે પાટણમાં શ્રી પ્રભુદાસભાઈના વિદ્યાભુવનમાં ભણતા હતાં. અહીં અમારા બધાંના હૃદયમાં એ શાસનપ્રભાવક તેજેમૂર્તિની છાયા પડી. પછી તો ઉત્તરોત્તર તેમના હાથે ઉજ્જમાણું, સંઘ વગેરે અનેક શાસન-પ્રભાવનાના કાર્યો નિહાળ્યાં. અને શાસનના અદ્વિતીય મહાપુરુષ તરીકેની તેમના પ્રત્યેની પૂજ્યતા સ્થિર થઈ.

પાટણ-વિદ્યાભુવનમાં કરેલાં અભ્યાસ પછી ધાર્મિકક્ષેત્રે જીવનવ્યવસાય થયો. અને તે વ્યવસાય અમદાવાદમાં સ્થિર થયો. અહીં પ.પૂ.આ. સાગરાનંદસૂરિજી મ., પ.પૂ. આ. સિદ્ધિસૂરિજી મ., પ.પૂ.આ. નીતિસૂરિજી મ., પ.પૂ.આ. વલ્લભસૂરિજી મ., પ.પૂ.આ. દાનસૂરિજી મ., પ.પૂ.આ. મેઘસૂરિજી મ., પ.પૂ.આ. લખિંધસૂરિજી મ., તેમજ પાયચંદ-ગચ્છીય પ.પૂ.આ. સાગરચંદજી મ., ત્રિસ્તુતિક પ.પૂ.આ. ભૂપેન્દ્રસૂરિજી મ., અરતર-ગચ્છીય પૂ.આ. જયસિંહસૂરિજી મ., વગેરેના પરિચયમાં આવ્યો. આ બધાં લખિંધપ્રતિષ્ઠ આચાર્ય ભગવંતો ઉપર તેમની (પૂ. ચરિત્રનાયકની) ઉત્તમ છાયા હતી. પૂ. આગમોદ્ધારક આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ તો મુનિપણમાં તેમની સાથે ચાતુર્માસ ક્યાં છે. એટલું જ નહિ, પણ તેમના હાથે શ્રી ભુગવતીસૂત્રના યોગોદ્ધનપૂર્વક ગણિપદ-પંચાસપદ સ્વીકાર્યા છે. સાથે મળીને હર્માન જેકોબીના લેખના પ્રતિકારરૂપે પરિહાર્યમીમાંસા લખી છે. વિ.સં. ૧૯૬૦ના મુનિ સંમેલનમાં દરેક બાબતમાં સાથે જિભાં રહી અનેક પ્રશ્નોનો તોડ આણ્યો છે. પાંજરાપોળે સાથે રહ્યાં છે. અને શ્રી પોપટભાઈ ધારશીના સંઘ વખતે—“તારે સંઘમાં જહોજલાલી લાવવી હોય, તો શ્રી નેમિસૂરિમહારાજને લઈ આવો.” કહીને શ્રી સાગરજી મહારાજે પોપટભાઈ દ્વારા જામનગર ચાતુર્માસ માટે વિનંતિ કરાવી વિ.સં. ૧૯૬૩નું ચાતુર્માસ સાથે ક્યું છે. અને શ્રી પોપટભાઈના સંઘમાં પણ સદા સાથે રહ્યાં છે.

અંભાતમાં સં. ૨૦૦૦માં તિથિસંબંધી ઉકેલમાં પ.પૂ.આ. શ્રી લખિંધસૂરિજી મ. સાથે થયેલી વિચારણા મુજબ એક પક્ષે પૂજ્યશ્રીએ આચાર્યોની સંમતિ મેળવી લેવી,

અને બીજા પક્ષે પૂ. લલિતસૂરિ મહારાજે સંમતિ મેળવી લઈ. આ પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવવા. આ પ્રસંગે શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ વિના સંકોચે પૂજ્યશ્રીને સંમતિ લખી મોકલી છે. વિ.સં.૧૯૬૨માં તિથિમતભેદ ઊભો થયો, તે વખતે પ.પૂ. આચાર્યદેવ અમદાવાદમાં પાંજરાપોળના ઉપાધ્યયે ધિરાજતા હતાં. પૂ.આ. સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મ. વિદ્યાશાળે ધિરાજતાં હતાં. આ વખતે પૂ. સિદ્ધિસૂરિજી મ. પાંજરાપોળે પધાર્યાં. બન્ને આચાર્ય-પુંગવોએ વિચારવિનિમય કર્યો. અને છેવટે પૂ. સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજે પૂજ્યપ્રવરને જણાવ્યું કે : “આપ જે રીતનો સંવચ્છરી સંબંધમાં નિર્ણય કરશો. તે રીતે હું કરીશ. અમદાવાદમાં ભેદ પડે. તેમ નહિ બને.” અર્થાત - પૂજ્ય પ્રવરના વચન ઉપર અટલ વિશ્વાસ હતો.

પૂ. આચાર્ય શ્રીનીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો તો તેમના ઉપર અત્યંત સહભાવ હતો. તેમણે વિ.સં. ૧૯૭૧નું ચામુર્માસ પાંજરાપોળે પૂ. આચાર્યમહારાજની સૂચનાથી કર્યું છે.

એક પ્રસંગ મને યરાબર યાદ છે કે- કોચીનવાળા જીવરાજ ધનજીભાઈ તરફથી સિદ્ધહેમખડતપ્રક્રિયા ગ્રંથ છપાયેલો. આ ગ્રંથમાં છેલ્લે-

મયાશંકરપુત્રેણ, ગિરિજાશંકરેણ વૈ ।
કૃતેયં પ્રક્રિયા નિત્યં, યાવચ્ચન્દ્રદિવાકરૌ ॥

આ શ્લોક છાપેલો. આ વાતની જાણ પૂજ્ય આચાર્યદેવને થતાં તેમણે પૂ. નીતિ-સૂરીશ્વરજીને જણાવ્યું કે - ગિરિજાશંકર પાંડિતે આ કોઈ નવું પ્રક્રિયા વ્યાકરણ બનાવ્યું નથી. કલિકાલ સર્વાંશ ભગવંતનું આ વ્યાકરણ આ રીતે આપણે હાથે છપાય તે વ્યાજબી નથી.

તુર્ત પૂ. નીતિસૂરીશ્વરજી મહારાજે તે શ્લોક ઉપર કાપલી ચોંટાટી દેવરાવી. અને ધ્યાન દોરવા બહલ લાગણી બતાવી. આમ આ બે આચાર્યો વચ્ચે ખુબ જ પ્રેમ અને લાગણી હતી.

પ. પૂ. આ. શ્રીવલ્લભસૂરિજી મહારાજ તો પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અત્યંત પૂજ્યભાવ રાખતાં. ઉદ્દેપુરમાં સૌ પ્રથમ મળેલ તે વખતના ઉદ્દગારો તેમજ તેમની આ ગ્રંથમાં આપેલી અંજલિ વગેરે તે વાતને પ્રકાશિત કરે છે.

પ. પૂ. આ. મેઘસૂરિજી મહારાજ વારંવાર જણાવતાં કે-“શાસનના આગેવાન બનવું હોય, અને શાસનમાં કોઈપણ સક્રિય કામ કરવું હોય તો પૂ. આચાર્ય શ્રીનેમિસૂરી-

ધરણ મહારાજની નિશ્ચા વગર બની શકે તેમ નથી.” આ વાતને સ્મૃત કરીને જ શ્રી મયાભાઈ સાંકળચંદને અને શેઠશ્રી ભગુભાઈ સુતરિયાને પેઢીના કાર્યમાં જોડાવા સૂચના આપેલી.

પ. પૂ. આ. લલિતસુરીધરણ મહારાજનો પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે કેવો અહોભાવ હતો, તે તો ખંભાતમાં તેમના થયેલા મિલનમાંથી જણાઈ આવે છે. આ ઉપરાંત-પરગચ્છીય શ્રી સાગરચંદ્રસુરિણ અને આ. શ્રીભૂપેન્દ્રસુરિણ મહારાજ પણ તેમને બહુમાન્ય ગણતાં. પ. પૂ. આચાર્યદેવનાં ઉત્તમ ચારિત્ર-બ્રહ્મચર્યાના પ્રભાવે અને વ્યક્તિત્વે એવી અજબ શ્રદ્ધા પ્રગટાવી હતી કે - તેમના તેજ આગળ કોઈ વિદ્યન આવે જ નહિ.

એક વખત શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુગભાઈએ તેમના નીકળેલાં સંઘનું ટુંક વર્ણન છપાવવાની મારી આગળ ઈચ્છા દર્શાવી. અને તેમના બંજલે જોલાવ્યો. લોખીમાં જેડા પછી કેવાં સંજોગોમાં સંઘ કાઢયો? કઈ રીતે વ્યવસ્થા કરી? તે જણાવતાં તેમણે ધોળકા સંઘ આપ્યો. તેના વર્ણન બાદ તેમના પુત્ર રાજેન્દ્રકુમાર બહુ બિમાર પડ્યાં. આનું વર્ણન કરતાં તેમણે કહ્યું: “રાજેન્દ્ર બચશે કે નહિ બચે તેની ચિંતા હતી. તે જ વખતે મને કાળો પડછાયો દેખાયો. હું ઉઘાઈ ગયો. લાગ્યું કે - જરૂર આ છેકરો હવે નહિ બચે. પણ તે જ વખતે અચાનક પૂજ્ય મહારાજણનો અવાજ સંભળાયો. અને કાળો પડછાયો નાડો. અને રાજેન્દ્ર બચી ગયો.”

આ વાત જામે તે હોય, પણ મને શેઠશ્રીની મહારાજશ્રી પ્રત્યેની અચળ શ્રદ્ધાનું દર્શન થયું. આવું જ દર્શન શેઠશ્રી પ્રતાપશી મોહોલાલ, શેઠશ્રી ચીમનલાલ લાલભાઈ, શેઠશ્રી જેશીંગભાઈ કાળીદાસ અને શ્રી કુલચંદલાઈ દ્વારા થયું છે.

શાસનના સર્વમાન્ય પ્રભાવશાલી આ સુરિવરનો તેજપુત્ર એવો હતો કે - તેમની સામે જોતાં પણ ક્ષોભ થાય. છતાં તેઓ એટલાં જ વિનોદી. આત્મીય અને મૃદુ હતાં.

એક વખત ચૈત મર્યાન્ટમાં પૂ. આચાર્યદેવ બિરાજતાં હતાં. ત્યાં હું, પં. ભગવાનદાસભાઈ, પં. વીરચંદલાઈ રાત્રે તેમની પાસે ગયાં. વાતવાતમાં વિનોદમાં પૂ. આચાર્ય મહારાજે વીરચંદલાઈને કહ્યું: “કાડીઆવાડીનો ભરોસો નહિ. તેની પાઘડીના આંટા એટલાં પેટમાં રાંટા.” પં. વીરચંદલાઈ જોડ્યાં કે: મહારાજશ્રી! આ શું કહો છો? આપ મહુવાના છો. મહુવા શું કાડીઆવાડીથી અલગ છે?

મહારાજશ્રીએ જવાબ આપ્યો : “વીરચંદ! મને કોઈ કાઠીઆવાડી નહિ કહે, મેં માથું મુંડાવ્યું છે. સાધુ થયો છું. કાઠીઆવાડી કહેવાથી તને ખરાબ લાગતું હોય તો માથું મુંડાવી નાંખ. અને સાધુ બની જા.”

એક વખત પાંચરાંપોળે પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પાસે વાતચીત કરતો હું પલાંડી વાળી બેઠો હતો. સામી બાજુએ પ.પૂ.આ. ઉદયસૂરિશ્રી મ. બેઠાં હતાં. તેમણે મારા પગની રેખા જોઈ કહ્યું : ‘મદતલાલ! જો તું સાધુ થાય તો આચાર્ય થાય, તેવી તારાં પગની રેખા છે.’ પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ તુર્ત કહ્યું : ‘ઉદયસૂરિશ્રી સાહિત્ય, આગમ, શિક્ષ્ય વગેરે શાસ્ત્રોના જાણકાર છે, તે તો જાણું છું. પણ રેખાશાસ્ત્ર જાણું છે, તે ખબર નથી. એ કહે છે તે ખોટી વાત છે. છતાં તું તેમને સાચાં પાડે, અને મને જુદો પાડીશ તો હું ખોટું નહિ લગાડું. બોલ, તારે તેમને સાચાં પાડવાં છે?’

આવાં આવાં અનેક હળવાં પ્રસંગો છે કે - જે વખતે તેઓ અત્યંત મુકોમળ, મૃદુ અને નિખાલસ જણાયા છે.

સમુદ્રમાં રહેલ દ્વીવાદાંડી જેમ માર્ગસૂચક છે, તેમ મોટા પુરુષોના જીવનચરિત્રો માર્ગસૂચક છે. પ.પૂ.આ. નેમિસૂરિમહારાજ એવાં મહાન્ પુરુષ છે કે - તેમનું જીવન નાના મોટાં અનેકને માટે માર્ગસૂચક છે. તેમનું જીવનચરિત્ર શાસનને સંચાલી રાખવા યોગ્ય અમૂલ્ય ભેટ છે. ઉગતાં મુનિઓ, આચાર્યો અને શાસનના નાયકોને તેમના જીવનમાંથી ઘણું જાણવાનું અને વિચારવાનું મળે તેમ છે.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રીની હયાતીમાં તો તેમનું જીવનચરિત્ર લખાય, તે તેમને ઇષ્ટ ન હતું. તેથી તે સંખંધી કોઈ પ્રયત્ન ન થયો. પરંતુ તેમના સ્વર્ગવાસ પછી તે જીવન-ચરિત્ર તુર્ત પ્રગટ થાય તે માટે ઘણાં સાધુ, સાધ્વી અને આગેવાન ગૃહસ્થોની માંગણી હતી. પરંતુ તેમનો સ્વર્ગવાસ તેમના મુખ્ય શિષ્યોને ખૂબ આઘાતજનક હતો. તેમનું જીવનચરિત્ર કે જીવનપ્રસંગ સંભારતાં જ તેમને ડુમ્મો ભરાઈ આવતો. આ કારણે કેટલોક સમય વ્યતીત થયો.

જીવનચરિત્ર અંગે કેટલીક સામગ્રી એકઠી કરી જુદા જુદા લેખકો દ્વારા આ પ્રગટ કરવાની લાવના રાખેલી. પરંતુ કોઈને કોઈ કારણે તેમાં વિલંબ થયો. આ વિલંબ પ.પૂ. આચાર્યદેવ વિજયનંદનસૂરિ મહારાજને અસહ્ય લાગ્યો. તેમની ઇચ્છા હતી કે - હવે કોઈપણ રીતે આ સંચાલીત સામગ્રીવાળું જીવનચરિત્ર પ્રગટ થાય તો સારું.

એ વર્ષ ઉપર મને આ કાર્ય સોંપ્યું. મેં સહર્ષ સ્વીકાર્યું. પરંતુ છેલ્લા કેટલાક વર્ષથી વિદ્યાવ્યાસંગ છૂટી જવાથી મેં આ કાર્ય માટે મારી જાતને યોગ્ય ન માની.

આથી - પ.પૂ. આચાર્યદેવ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના સાન્નિધ્યમાં ચાતુર્માસ કરેલ, અને જેમના ઉપર પૂ. આચાર્યદેવની પૂર્ણ અમીદગ્ધિ છે, તેવાં-થોડાં વર્ષના દીક્ષિત છતાં પ્રતિભાસંપન્ન બાળમુનિ શીલચંદ્રવિજયજીને આ ચરિત્રલેખનનું કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું.

પૂજ્ય મુનિશ્રી શીલચંદ્રવિજયજીએ પૂર્ણ ઉત્સાહ સાથે અવિરત પ્રયત્ન કરી. તે કાર્ય ખુબ સુંદર રીતે પૂર્ણ કરેલ છે. તેમના જીવનમાં પ્રકાશનનું કે લેખનનું કાર્ય આ પ્રથમ જ હશે. છતાં આ પ્રકાશનદ્વારા તેમનામાં રહેલ ભક્તિ અને શક્તિનું સુંદર પ્રકાશન કર્યું છે. તેમણે આ જીવનચરિત્રમાં અનેક વસ્તુઓનો સંગ્રહ રજુ કર્યો છતાં તેને નીરસ થવા દીધું નથી. પ્રકરણો, ભાષાનું સૌંદર્ય, વ. બરાબર સાચવ્યું છે. અને ભવિષ્યના આશારૂપદ શ્રમણ લેખક તરીકે તેઓ બહાર આવશે. તેવી આશા પ્રગટાવી છે.

પ.પૂ. પરમોપકારી આચાર્યદેવ શ્રીવિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે શાસનના સ્તંભ પ.પૂ. આચાર્યદેવ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ.ના ગુણાનુવાદ કરવાનો ધન્ય અવસર આ પ્રસ્તાવના દ્વારા આથી મારી ઉપર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે.

વિદ્યાવ્યાસંગથી છૂટી ગયેલા અને ધંધાકીય વ્યવસાયમાં ગળાબૂડ ફૂંચેલાં મારાથી કાંઈ અનુગતું લાભાયું હોય તો તેની ક્ષમા માગી વિરમું છું.

પૂજ્યશ્રી આચાર્યદેવના ગુણ્યામ અગણિત છે. તેની કલ્પના કરવી તે પણ અશક્ય છે. આ તો માત્ર અંગુલિનિદેશ છે.

લિ.

પં. મફતલાલ ઝવેરચંદ

જનાભિમુખ પ્રતિભા

હજારો વર્ષ પૂર્વની પૌરાણિક કથાઓનાં સિદ્ધાંતવાદી આદર્શના નમૂના જેવાં પાત્રોમાં માણસને જેટલો રસ પડે છે, તેથી વિશેષ રસ તેને તેનાં સમકાલીન પાત્રોનાં વિચાર, વાણી, વર્તન આદિમાં પડે છે. એ સમકાલીનોમાંથી વ્યક્તિ જે ધર્મગુરુ હોય અથવા સંસારમાં રહ્યાં છતાં પદવી, પૈસા કે કીર્તિના લોભને વશ ન થનાર નિર્મોહી હોય તો જનસમાજ તેના પર પૂજનનો કાગશ ચડાવે છે. કારણ, એના પરિચયથી લોકોના દિલમાં શ્રદ્ધા, ભક્તિ, સૌમ્યતા, સરલતા, આત્મનિરીક્ષણ આદિ ગુણો જાગે છે. જીવંતરને એક પ્રકારનું ઘડતર-સ્થાન મળી રહે છે.

સામાન્ય વ્યક્તિઓ વિષે જે આમ હોય તો જેમણે સમયતયા સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે, આત્મોત્તતિના પંથે પ્રયાણ કર્યું છે, ચારિત્ર્યશુદ્ધિ જાળવી છે, એવી સંત વિભૂતિઓને વિષે તો કહેવું જ શું? આચાર્ય વિજયનેમિસૂરિજીનું તો જૈનધર્મગુરુઓમાં પણ વિશિષ્ટ સ્થાન છે. એક સામાન્ય વ્યક્તિ નેમચંદમાંથી મુનિ, પંન્યાસ અને આચાર્ય વિજયનેમિસૂરિની પદવી પ્રાપ્તિએ પહોંચે, એ એમના આધ્યાત્મિક જીવનમાં વસેલ સંયમ, સાધના, જ્ઞાનોપાસના આદિનો ઉત્કર્ષવાચક ક્રમ દર્શાવે છે. એમની જીવનસાધનામાંથી તારવી શકાય કે-સામાન્ય મનુષ્ય પણ જે આત્મનિરીક્ષણ કરવામાં, સત્ય-અહિંસા-અપરિચ્છેદ જેવા ગુણોને દૈનિક વ્યવહારમાં આચરવામાં સતત પ્રયત્નશીલ રહે, તો તે ઘણી ઝંઝી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકે.

સાધુઓના જીવનમાં ભાગ્યે જ બને એવી ઘટના એ છે કે-વિજયનેમિસૂરિનો જન્મ જે ઘરમાં થયો હતો તેમાં જ તેઓ કાગધર્મ પામ્યા હતા, અને તે પણ કેટલો વિશાળ શિષ્યપરિવાર મૂકીને. ઉદયસૂરીશ્વરજી, નંદનસૂરીશ્વરજી, દર્શનસૂરિ, વિજ્ઞાનસૂરિ, લાવણ્યસૂરિ વગેરે આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પંન્યાસો, ગણિવર્ધ, મુનિભગવંતો તેમજ સાધવી સમુદાય મળીને તો ઘણા મોટા સમુદાય કહી શકાય, આ સૌ જૈન તથા અમુક પ્રમાણમાં જેનેતર સમુદાયોના આધારસ્તંભ બની રહે એ નાનીસૂની બીના તો નથી જ.

આચાર્યશ્રીની લોકસેવાઓ પણ ઘણી જાણીતી છે. ધર્મ કે જ્ઞાતિના ભેદભાવ વિના અનેક સ્તર અને સ્થળના લોકોમાં વિચરીને એમણે અહિંસાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. દુષ્કાળ જેવી વિપત્તિવેળાએ અછતઅસ્ત વિસ્તારોમાં ફરીને દુષ્કાળઅસ્ત લોકોને માટે સહાય અને રાહતકાર્યોનો પ્રબંધ કરાવ્યો છે. તદુપરાંત સામાજિક જીવનક્ષેત્રે ઉદ્ભવતા

કેટલાક પ્રસંગોમાં લોકોની વચ્ચે દ્વીવાદ બની ઝેડેલા મનભેદ અને મતભેદ પણ મીટા-
વ્યા છે. એ સર્વે આચાર્યશ્રીની જતાલિમુખ પ્રતિલાનું પરિણામ કહી શકાય.

સ્વધર્મીઓ તેમને શાસનસમ્રાટ, વચનસિદ્ધ પુરુષ, ભદ્રિક પરિણામી વગેરેથી
ઓળખાવે છે. કેટલાક એમણે કરેલા કદંબગિરિના વિકાસને સંભારે છે, તો કેટલાક
અમત્કારિક કથાઓને સંભારીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પે છે. આ સઘળું આચાર્યશ્રી પ્રત્યેની
અશ્રુત ભક્તિનો આવિષ્કાર છે.

એમની જ્ઞાનોપાસના તો જેનેતરોને પણ આકર્ષે એવી હતી. અનેક સ્થળોએ
બહુમૂલ્ય તેમજ બહુસંખ્ય પ્રાચીન ગ્રંથોનું સંશોધન, નવાગ્રંથોનું સર્જન એમના
હાથે થયું છે.

આજે ભૌતિક વિકાસ જેટલો જોવા મળે છે તેટલો આત્મિક વિકાસ થયેલો જોવા
મળતો નથી. આપણા પોતાના વિચાર, વાણી, વર્તન પર વિજય ન મેળવીએ ત્યાં સુધી
આપણે કરેલ લોકશાહીની પ્રગતિમાં ઉણપ ગણાય. નેમિસૂરિણ જેવા મહાન આચાર્યના
છવત અને કવનમાંથી બોધ લઈને આંતરિક શક્તિઓને વધારે ખીલવીએ ત્યારે ધર્મના
ખરા હાઈને પ્રીકર્યું ગણાય, અને સત્ય, અહિંસા, દિલદિલની બંધુતા, સમભાવપૂર્ણ
માનવસેવા દ્વારા આત્મોન્નતિ આપીએ ત્યારે વંદનાંજલિ આપી ગણાય. સર્વ અનુયાયીઓ
આ પવિત્ર ભાવનાને વિચાર, વાણી, વર્તનમાં પ્રતિબિંબિત થતી જોવાની મનોકામના
સેવે જ.....!

કે. કે. શાહ
(તારિલનાકુના રાજ્યપાલ)

થોડુંક મારું પણ.....

એક મહાપુરુષનું આ જીવન છે.

દર્પણ સમું સ્વચ્છ એમનું વ્યક્તિત્વ છે.

એનાર જેટલો શુદ્ધ હશે, એટલો આ દર્પણ નિષ્કલંક ભાસશે.

એનારની અશુદ્ધિ, આ દર્પણને કલંકિત બનાવશે.

કલંક દર્શકમાં છે, દર્પણમાં નહિ.

ડાઘ આપણે છે. આરીસાનો નહિ.

દર્પણ-શા આ અકલંક વ્યક્તિત્વના ચિત્રણનું સૌભાગ્ય આજે મને સાંપડ્યું છે.

પૂજનીયચરણ આચાર્ય ભગવંત શ્રીવિજયનન્દનસૂરિજી મહારાજના શુભાશીર્વાદ-એ સૌભાગ્ય પ્રાપ્તિનું નિદાન છે.

એ ‘પૂજનીયચરણ’ પ્રતિ કૃતજ્ઞતા દાખવું. તો એમના શુભાશીર્વાદનો વ્યવહાર બદલો વળવાની મને ભીતિ લાગે છે. એ કરતાં તો હું એમ જ ઇચ્છું કે - ઉત્તરોત્તર વધેલાં અને વધતાં એમના આશીર્વાદના ભાર તમે હું સર્વદા દબાવેલો જ રહું.

જે વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વનું મેં ચિત્રણ કર્યું છે, તેને મેં પ્રત્યક્ષ જોઈ નથી. એના વ્યક્તિત્વની ભવ્યતાનો મને જાત અનુભવ નથી. આને હું ‘મારું’ કમભાગ્ય સમજું છું.

મારાં સાતમી પેઢીના ગુરુ - એ વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વની વાતો મેં જ્યારે ગુરુમુખે સાંભળી. ત્યારે એની હિમાલય-શી ભવ્યતાએ મારા ચિત્ત પર ચુંબકીય આકર્ષણ જમાવ્યું. એ ભવ્યતાની જ્યોતિ મારા ચિત્ત પર ફેલાઈ. આવા ભવ્ય ગૌરવશાલી ગુરુનું સંતાનીય -શિષ્યત્વ મને મર્યું છે. એ જ્યાં આવતાં હું ધન્યતા અનુભવી રહ્યો.

મને થયું: યશોદેહે સદાતન બનેલાં આ ભવ્ય વ્યક્તિત્વને શબ્દદેહ શા મારે ન અપાય?

અને મેં તરત સંકલ્પ કર્યો - શબ્દદેહ આપવાનો. સંકલ્પ કર્યો કે - સંદેહની હારમાળા સામે આવી જાવી. - આપણી હેસિયત શી? એ ભવ્ય વ્યક્તિત્વ ક્યાં, ને માનવ-મગતરાં સમા આપણે ક્યાં? એ વ્યક્તિત્વનો પરિચય કેટલો? પરિચય વિના એને પૂરો ન્યાય આપી શકાય? વ.

આ હારમાળાની સાથે ગુજરાતી વ્યાકરણ અને લેખનકળાની પૂરી અનભિજ્ઞતા પણ કૃત્યાની પેઠે ડારવા લાગી.

પણ રે! ‘રામનાં રખવાળાં એછાં હોય નહિ.’

એ સંદેહની હારમાળા અને પેલી કૃત્યા-શી અનભિજ્ઞતાનો ડર જરૂરી નષ્ટ થયો. પૂજ્ય આચાર્યભગવંતનો આશીર્વાદયુક્ત આદેશ મર્યો કે: “તું લખ, પ્રેરણા અને સ્ફુરણા આપનાર સૂરિસમ્રાટ સ્વયં છે.”

અને 'આજ્ઞા ગુરુનામવિચારણીયા' એ ન્યાયે મેં લેખનનો પ્રારંભ કરી લીધો. અને સાથે જ! સં. ૨૦૨૭ ના પોષ વદ બીજી છઠ્ઠી માંડીને સં. ૨૦૨૬ ના માગશર શુદ્ધ બારશ સુધીના આ ચરિત્રલેખનકાળ દરમ્યાન જ્યારે જ્યારે મારા મનમાં સંદિગ્ધતા ઊભી થઈ, ત્યારે ત્યારે સૂરિસમ્રાટની પવિત્ર અંતઃપ્રેરણાનો મને અખૂટ સહારો લાધ્યો છે. પૂજ્ય આચાર્યભગવંતે સ્વયં આ સમગ્ર લખાણ સાઘંત તપાસી-શોધીને એ સહારાને તથા મારાં ઉત્સાહને દ્વિગુણિત બનાવ્યો છે.

પૂજ્યપાદ સ્વ. સૂરિયુગલ શ્રીવિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂજ્ય આચાર્યભગવંત શ્રીવિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે સંયુક્ત રીતે કરાવેલી ચરિત્રનાયકના જીવનની નોંધનો આધાર મેં આ ચરિત્ર લખવામાં લીધો છે. પણ - એ સાથે મારે કહેવું જોઈએ કે-પૂ. આ. શ્રીનંદનસૂરિજી મ.શ્રીની અજોડ સ્મૃતિ-મંજૂષામાં યથાતથપણે સચવાયેલાં પ્રસંગોને જ મેં શબ્દમાં ઉતાર્યાં છે. ચરિત્રનાયકના જન્મથી કાળઘર્મ પર્યંતના એકેએક પ્રસંગોને સ્મૃતિ-પટમાં ધારી રાખવા, એ તો એ પૂજ્ય આચાર્યભગવંત જેવાં જખરદસ્ત ખુદ્ધિ-શકિતશાલી પુરુષના સામર્થ્યમાં જ સંભવે.

ચરિત્રનાયકના સંસારી ભાણેજ પ્રો. હડીચંદભાઈ જે. દોશીનો ઉલ્લેખ મારે આભાર સાથે કરવો જ જોઈએ. પોતાની યુવાવસ્થામાં ચરિત્રનાયકને અને પોતાના માતુ-શ્રીને પૂછી પૂછીને તેમણે એકત્ર કરી રાખેલી માહિતીની નોંધપાત્રીએ મારાં લખાણને સપ્રાણ બનાવ્યું છે. એ ન હોત તો - કદાચ આમાં ઘણી વાતો રહી જત.

અને - 'પરમ ઉપકારી' શબ્દ પણ જેમને માટે અદ્ય જણાય છે. તે મારા સંયમજીવનના ઘડવૈયા પૂજ્ય ગુરુદેવ પંન્યાસશ્રી સૂર્યોદયવિજયજી મહારાજનું અહીં સ્મરણ કરતાં હું ગદગદ બને છે. ક્ષણે ક્ષણે સાંપડતી એ 'ઉપકારી'ની પ્રેરણા ન મળી હોત તો..... હું આજે આના લેખક તરીકે ન જ હોત.

મારાં આ કાર્યમાં પારંપરિક સહાયક વિનય-વૈયાવચ્ચ અને સ્વાધ્યાયને આત્મ-સાત્ બનાવનાર મારાં ગુરુબંધુ મુનિ શ્રીભદ્રસેનવિજયજીનું કૃતજ્ઞભાવે સ્મરણ કરવું, એને હું આવશ્યક કર્તાવ્ય સમજું છું.

કોલેજના વિદ્યાર્થી હોવા છતાં સૂરિસમ્રાટ તરફના ગુણાનુરાગથી પ્રેરાઈને આ ચરિત્રની પ્રેસકોપી કરવામાં મારા પૂર્ણ સહાયક - પાંજરાપોજના ત્રણ કિશોર-શિષ્યોને હું નહિ ભૂલું. શ્રી જનક એ. શાહ, શ્રી હિરેન એ. કાપડિયા, અને શ્રી અશ્વિન એચ. પરીખ એમનાં નામ છે.

આ પૃષ્ઠ કરતાં પહેલાં કેટલાંક ખુલાસા કરીશ.

(૧) પ્રથમ પ્રકરણમાં વપરાયેલો 'સૌરહ' શબ્દ "સૌરાષ્ટ્ર દેશ" માટે છે. સૌરાષ્ટ્રના એક વિભાગરૂપ 'સૌરહપ્રદેશ' માટે નહિ.

(૨) 'વહીવંચાની વહી' માટે સ્વપ્રત્યક્તા કરવી જરૂરી છે. ચરિત્રનાયકના સંસારી-ભાઈ શ્રી બાલચંદ્રભાઈએ કેઈ વહીવંચા પાસેથી અક્ષરશઃ મેળવેલી-ઉતારેલી આ વંશાવલી છે. એમાં આવતાં નામો, સંવત્ વર્ગોની ઇતિહાસમાં તપાસ કરી, પણ કાંઈ મેળ ન બેસતાં એ નોંધને જેમની તેમ રાખી છે. વિજ્ઞપુરુષો આ બાબત વિશેષ પ્રકાશ પાડે. તેવી અપેક્ષા.

(૩) ચરિત્રનાયક માટે આ વ્રંથમાં 'પૂજ્યશ્રી' શબ્દ વાપર્યો છે. તેનો પ્રયોગ ૧૧ મા પ્રકરણથી શરૂ થાય છે.

(૪) ચરિત્રનાયકના જીવનના કેટલાંક પ્રસંગો નોંધપાત્ર છતાં મારાં અજ્ઞાનના કારણે રહી જવા પામ્યાં છે. એ કે-કેટલીક વાતોની ટૂંક નોંધ મેં પરિશિષ્ટોમાં લીધી છે.

(૫) ફોટાઓ ખાસ પસંદ કરીને લીધાં છે. હજુ પણ કેટલાંક રાજ્યો-અધિકારીઓ અને શ્રેષ્ઠિશ્રાવકોના ફોટા મૂકવા ભાવતા હતી. પણ કાં તો તે ફોટાના અભાવ અને કાંતો કેટલાંક ફોટાઓ અન્યત્ર હોવા છતાં ન મળી શકવાથી એ ભાવના સફળ ન થઈ.

(૬) વીસમી સદીના અન્ય અનેક સૂરિપુંગવોની સરખામણીમાં ચરિત્રનાયકના જીવનમાં અપાર વિશિષ્ટતાઓ જોવા મળે છે. એ વિશિષ્ટતાઓના આ ચિત્રણમાં - એક જીવનચરિત્રમાં ન હોવા જોકેએ તેવાં - યુદ્ધ, અને અધરૂપ વ. દોષોની સંભાવના ખરી. મારી ઉમેદ છે કે-ભવિષ્યમાં 'ખીલેલાં દષ્ટિબિંદુ'ના આધારે આવાં દોષ વિનાનું આ જ ચરિત્ર પુનઃ લખવું. શુરુભગવંતના શુભાશીર્વાદ આ આશાને ફલવતી બનાવે.

"બનેલાં બનાવોનું કરી રંગપૂરણી વગરનું પ્રામાણિક વર્ણન : સત્ય."

ગુજરાતના એક સાક્ષરશ્રેણે સત્યનો એક અર્થ આ કર્યો છે. એ અર્થને અનુસરવાનો મેં આમાં પૂરતો પ્રયત્ન કર્યો છે, એમ હું માનું છું. છતાં લેખનકલાની મારી અનભિજ્ઞતા અને ચરિત્રનાયક પ્રતિ એમના એક શિષ્ય તરીકેની પૂજ્યબુદ્ધિને કારણે કયાંક રંગપૂરણી થઈ હોય. હકીકત દોષ સંભવ્યા હોય, તો મુજ્જપુરુષો ક્ષમા કરે. અને એ તરફ મારું લક્ષ્ય વિનાસકોચ એવું, જેથી મારાથી ફરી એવી ભૂલ થવા ન પામે.

કેટલાંક 'આંગળી ચીંધણા'માં યુષ્ય માનનારાં પણ હોય છે. એમણે પેટી દર્પણની વાત વિચારવા જેવી છે. પણ જવા દો. એમને વળી ઉપદેશ શો? એમનું એ 'મુ'યુષ્ય એમને જ મુબારક હો.

અંતમાં-સૌરાષ્ટ્રની એક મહાન વિભૂતિનું, માત્ર સૌરાષ્ટ્રની જ શા માટે? ગુજરાતની, ના! ભારતવર્ષની એક મહાન વિભૂતિનું જીવંત વ્યક્તિત્વ આ જીવનમાં છે. એ જીવન અનેકની જીવન-ઈમારતના ઘડતરમાં પાયાની જેમ આધાર બની રહે, એવી અભિલાષા સાથે.

શ્રીવિજયવેમિસરિ જ્ઞાનશાળા,

પાંજરાપોળ, રિલીફરોડ, અમદાવાદ-૧.

માગશર શુદ્ધિ ૧૨ રવિ. તા. ૧૭-૧૨-૧૯૭૨.

અનુક્રમ

૧ આચાર્યચન	૮ સર્વપ્રધાન મુનિશાખનાયક
૨ સમર્પણ	૯ અભિવાદન
૩ પ્રકાશકાલ નિવેદન	૧૦ આચાર્યશ્રીનું સ્મરિકાર્ય
૪ પ્રાભાતિક મંગલ	૧૧ પ્રસ્તાવના
૫ ચારિત્રવતી પ્રતિભા	૧૨ શ્રેણિક માસ પંખ
૬ અલ્પ મહાનુભાવ	૧૩ અનુક્રમ
૭ પ્રેરણારૂપ જીવન	

૧૪ સોહામંજા સોરક, ને મનેતાહર મહુવા	૧	૩૭ શ્વેતરુપશનાનો પ્રભાવ	૮૨
૧૫ વહીવંચાની વહી	૩	૩૮ સુરિચક્રચક્રવર્તી	૮૭
૧૬ દાવાળીનો દીવડો પ્રગટચો	૫	૩૯ જીવદયાના જ્યોતિર્ધર	૯૬
૧૭ કુંભલચક્રા પત	૭	૪૦ તીર્થોદ્ધારના શુકનિયાળ શ્રીગણેશ	૧૦૦
૧૮ વાહ્યાવરુચા અને અભ્યાસ	૯	૪૧ શ્રેષ્ઠ રાજવિનય	૧૦૭
૧૯ ધર્માભ્યાસ અને ત્યાગભાવના	૧૨	૪૨ જ્ઞાતિભેદ નિવારણ	૧૧૩
૨૦ કપરી ક્ષેત્રી	૧૫	૪૩ સર્વતા હિતચિંતક	૧૧૭
૨૧ મહાભિનિક્ષમણ	૧૯	૪૪ જીવ શેરીસાનાથ	૧૨૧
૨૨ મન્થન	૨૩	૪૫ પેદીનો પર્વ દાનિહાસ, પંધારણની	
૨૩ સ્વયં દીક્ષા	૨૬	પુનરચના, અને ગુરુભક્ત શ્રેષ્ઠિવર્તીનો	
૨૪ શાસ્ત્રાભ્યાસ	૨૮	સ્વર્ગવાસ	૧૨૭
૨૫ વડી દીક્ષા અને ગુરુદેવતા માંદગીનું સહસ્ય	૩૩	૪૬ કપડવંજમાં પદવીપ્રદાન	૧૩૨
૨૬ શ્રીગુરુદેવતા ચિરવિદાય	૩૫	૪૭ તીર્થસ્થાના આધાર-શાસનસંચાર	૧૩૬
૨૭ શાસનપ્રભાવનાની ભવ્ય શરચાલ	૩૮	૪૮ મહધરમાં ધર્મઉદ્યોત	૧૪૩
૨૮ જન્મભગિમાં જયજયકાર	૪૨	૪૯ મેવાડમાં મૂર્તિમંડન	૧૫૨
૨૯ અમદાવાદને આંગણે	૪૭	૫૦ નેસલમેર જુહારચિંતે	૧૫૮
૩૦ સ્તરભતીર્થમાં જે આમાસાં	૫૪	૫૧ પૂજ્યશ્રી: અનુભવતા મહાસાગર	૧૬૩
૩૧ જય ધર્મણ પારસનાથ	૫૯	૫૨ કાપરદાનો પુનરુદ્ધાર	૧૬૯
૩૨ પ્રવચન પ્રભાવતાનો પ્રેરક પ્રસંગો	૬૪	૫૩ માલવીનાડના ગુરુજી	૧૮૧
૩૩ યોગેહહન	૬૭	૫૪ પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ	૧૮૭
૩૪ દીર્ઘદેશ પૂજ્યશ્રી અને ગુરુભક્ત શ્રેષ્ઠિવર્તી	૭૨	૫૫ અદ્ભુત ફતેહ-દેદ આત્મગણ	૧૯૫
૩૫ ગણિ-પંચાસ પદવી	૭૪	૫૬ અનુમાદનીય યાત્રા સંઘ	૨૦૩
૩૬ તીર્થ આશાતનાનું નિવારણ અને		૫૭ સીમલા કરાર	૨૧૦
પિનાજીનો આત્મસંતાપ	૭૮	૫૮ અશ્વમતાના પ્રથમ પરચિયે	૨૧૮

५९ व्यापनं उचितं वागे त...	२२५	६७ ऐकं न ध्येयः तीर्थोन्नति	२८३
६० अनुभोदनाना निदान	२२६	६८ भावना सिद्धि	२८०
६१ आदर्श अनुशासक	२३३	६९ वार्धक्यते डॉरे	२८८
६२ नमस्ते श्राद्धभ्य !	२४०	७० छन्दो प्राणप्रतिष्ठा	३०६
६३ ऐतिहासिक भुनि सम्मेलन	२४८	७१ महाप्रयाण	३१३
६४ व्या युगनु' लगीरथ काम	२५८	७२ महायात्रा	३२३
६५ पुनित प्रेरणा अने कल्प भावना	२६८	७३ अने छन्दे	३२८
६६ योगविरहभ्याओ	२७७		

परिशिष्टो :-

१ गुरु-विरह-वेदना	४ शिष्य परंपरा
२ ज्योतिषशास्त्रनी दृष्टिओ पण्यश्रीनु' ज्यन	५ शुद्धिपत्रक
३ उपलब्ध योक्तस भाङ्गितीओ	६ चित्रमय ज्यन

સોહામણો સોરઠ, ને મનોહર મહુવા

સોહામણો સોરઠ દેશ છે.

અદ્ભૂત એની શોભા છે. અબળગજબનો એનો ઇતિહાસ છે.

શૂરવીરતા, દાનવીરતા, ને ધર્મવીરતાભર્યા એના ઇતિહાસની એક એક વાત જીવનમાં અપૂર્વ તાજગી સાથે ઉત્સાહ જન્માવે છે.

શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવની જગપ્રસિદ્ધ સુવર્ણનગરી દ્વારકા સોરઠમાં જ હતી.

લગવાન શ્રી નેમિનાથની તપોભૂમિ-કલ્યાણકભૂમિ પણ સોરઠમાં જ છે. આજે પણ એ જુગજુની ઘટનાનો અમરસાક્ષી ગરવો ગિરનારગિરિ સોરઠની પર્વત-માળામાં એક ચમકતા મોતીની જેમ વિલસી રહ્યો છે.

આ ગરવા ગઠની છાયામાં રહીને જ જુના'ણા (જીર્ણુદુર્ગ)ના રા' નવઘણ, રા' ખેંગાર વિગેરેએ ગુજરાત-કચ્છ-સિંધના સમ્રાટોને ને ગજનવીના સુલતાનને હંકારેલા.

તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુઞ્ચ, ને એના અંગસમા શ્રીકલ્પગિરિ-શ્રી તાલધ્વજગિરિ વિગેરે પર્વતો-ટુંકો-સોરઠની આંતર-સમૃદ્ધિની અલૌકિકતા અને પવિત્રતાનું ભાન કરાવે છે.

પૂર્વધર લગવંત શ્રી દેવધિગણિ ક્ષમાશ્રમણુ-મહારાજની જન્મભૂમિ વેરાવળ પત્તન પણ સોરઠનું જ સમૃદ્ધ ખંદર હતું, અને છે. તેઓશ્રીના નેતૃત્વ હેઠળ મળેલી ૫૦૦ આચાર્યોની પર્ષદામાં થયેલી વાચના, કે જે વલ્લી-વાચનાના નામે સુપ્રસિદ્ધ છે, અને જેમાં સિદ્ધાન્તોને-આગમોને પુસ્તકાકૃત કરવામાં આવ્યા હતા, તે (વાચના) પણ સૌરાષ્ટ્રના મહાન સમૃદ્ધ ને ઐતિહાસિક નગર વલ્લીપુરની પુણ્ય-ભૂમિમાં થઈ હતી.

ભૃગુકચ્છ-ભરૂચની રાજસભામાં અખંડવાદ વડે ઐદ્યાચાર્યનો પરાલભ કરનાર તાર્કિક શિરોમણિ આચાર્યશ્રી મલ્લવાદીસૂરિજી મહારાજ આ વલ્લીપુરના રાજા શિલાદિત્યના ભાણેજ હતા.

આવા આ સોરઠ દેશની રમણીય ધરણીમાં તિલકસમી છે મધુમતી-મહુવા નગરી.

અલબેલી ને રળીયામણી એ નગરી છે.

ચારે તરફ ખીલી નીકળેલી લીલીછમ વન-રાજીને લીધે એ નગરી સોળ શણગાર સજેલી નમણી નારી શી શોભી રહી છે.

રતનાકર-સાગરદેવની એના ઉપર સંપૂર્ણ મહેર છે. પોતાના પ્રવેત અને નિર્મળ નીર-સભર મોજાઓ ઉછાળતો ઉછાળતો સાગરદેવ મહુવાના પાદરને યખાળે છે, એથી એ મહુવાખંદર પણ કહેવાય છે,

આ નગરીનું કુદરતી સૌન્દર્ય તે વળી અતિ અદ્ભુત છે. અનિમેષ આંખોથી એ સૌન્દર્યને જોયા કરો, ઘસ ! જોયા જ કરો. નેત્રો થાકશે જ નહિ.

એક તરફ શ્રીકૃષ્ણના ભારથી લચી રહેલા નાળિયેરી-વૃક્ષોની ઘટાથી ભરપૂર વાડીઓ બુચો, તે બીજી બાજુ વળી બગીચાઓમાં સોપારી-જામકૃણ-રામકૃણ ને આમ્રકૃણ જેવાં વિધવિધ કૃણ ભરપૂર વૃક્ષો નીરખો. તમે થાકશો, પણ તમારી આંખો નહિ થાકે-જેતાં નહિં ધરાય, એવી એની નિસર્ગસુંદરતા છે.

મહુવાની આખોડવા પણ સમશીતોષ્ણુ-માણુવા જેવી છે. ભર ઉનાળો હોય, પણ મહુવા ગયા એટલે જાણે શિયાળાના પ્રારંભ-કાળનો અનુભવ થાય. ન મળે પ્રસ્વેદ કે ન થાય બકારો. એ તો જે માણે એ જ જાણે.

નગરીની પૂર્વે ને ઉત્તર દિશામાં છે માલણુ-માલિની નદી. પ્રશાંત-ગંભીર એ નદીનું નિર્માળ જળ ખળખળ કરતું વહ્યું બય છે, ને એના વહેણનો કર્ણપ્રિય નિનાદ કોઈ મધુરા સંગીતની બ્રાન્તિ કરાવે છે. આ શુભ્ર-સલિલા નદીના જળકણના સંપર્કથી શીતલ બનેલા પવન સંતૃપ્ત હૈયાને સંતૃપ્ત બનાવીને વાતાવરણમાં અનુપમ રમણીયતા ફેલાવે છે.

અને આ બધી નિસર્ગસુંદરતાને કારણે જ આ મહુવા નગરી “સૌરાષ્ટ્રના કારમીર”નું ગૌરવવંતું ઉપનામ-ગિરફ પામી છે.

સૌરાષ્ટ્ર એ વીર-ભૂમિ છે. એણે સારાંચે આર્યાવર્તને દાખલા પૂરા પાડે એવા ધર્મશૂરા, રણશૂરા, ને દાનશૂરા નર-રત્નો આપ્યા છે. એ વીરોની મંગલ-નામાવલિમાં મહુવા નગરીનો ક્ષણો નાનોસૂનો નથી. એણે પણ એમાં મહત્વનો હિસ્સો આપ્યો છે.

શ્રી શત્રુઞ્ચ મહાતીર્થોદ્ધારક બલુશાહ, આ મહુવાના જ નર-રત્ન હતા. સંવત્ પ્રવર્તકે સત્રાટ વિક્રમે એમને મધુમતીનું આધિપત્ય સોંપેલું.

પરમાર્હત મહારાજા કુમારપાલના સંઘમાં શ્રીસિદ્ધગિરિજી, શ્રીગિરનારજી અને શ્રી પ્રભાસપાટણ, એ ત્રણેય જૈનતીર્થોમાં સવાકોડ-સવાકોડ સોનૈયાની કિંમતના ત્રણ રત્નો ઉછા-મણીમાં ઝોલીને તીર્થ-માળ પહેરવાનો અણુમોલ લ્હાવો લેનાર શ્રેષ્ઠિ-રત્ન જગદુ પણ આ મધુમતીના જ પનોતા પુત્ર હતા.

આ તો જુગજુની વાત થઈ. નજીકની-ગઈકાલની જ વાત કરોને !

૮૭ વર્ષ પહેલાં તો મહુવામાં નર-રત્નોનો અદ્ભુત દાયકો પાક્યો હતો. તે વખતે ત્યાં દેહીપ્યમાન સૂર્યમંડળ એણે કળાએ પ્રકાશી રહેલું. એ સૂર્યમંડળનો એક એક તારકો નીરખો, એનાં વર્ણન સાંભળો, ને આક્રીનના પોકાર કરતા બવ.

ગુજરાતના વિશાળ સાહિત્ય-વિપિનમાં “કેસરી”નું ગૌરવ પમેલા ‘મસ્ત-કવિ’ શ્રી ત્રિભુવન પ્રેમશંકર,

પ. પૂ. શ્રી આત્મારામજી મહારાજની સત્પ્રેરણાથી ચીકાગો (અમેરિકા)માં ભરાયેલ વિશ્વધર્મ પરિષદમાં અને યુરોપના અન્ય દેશોમાં જૈનધર્મની મહત્તા સ્થાપનાર, ને સ્વામી વિવેકાનન્દની સમકક્ષ ગણ્યતા બાહોશ ઝેરિસ્ટર શ્રી વીરચંદ્ર રાઘવજી ગાંધી.

અભણ છતાંય યુરોપ અને એશિયાભરમાં હાથચાલાકીના હેરતભર્યા પ્રયોગો કરી બહુ-વિદ્યાના ક્ષેત્રે અસાધારણ સિદ્ધિ અને કીર્તિ હાંસલ કરનાર જૈન બહુગર શ્રી નત્યુમંછા,

વિદ્વાન્ જૈનાચાર્ય શ્રી વિજય ધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ (કાશીવાળા), કવિ પ્રેમશંકર, શેઠ મનજી નત્યુભાઈ, શેઠ વલ્લભ પોપટ, નગરશેઠ હરિદાસ મોનજીભાઈ-આ બધાં એ સૂર્યમંડળના ચમકતા તારલા હતા. આજે પણ એ તારલા ઇતિહાસના નભો-મંડળમાં દિવ્ય પ્રકાશ રેલી રહ્યા છે.

આવી અણમોલ રત્નોની ભૂમિ છે, મધુમતી નગરી.

અને-એની ધરતીની પવિત્રતાનો તો કોઈ પાર જ નથી. સાક્ષાત્ જીવિતસ્વામી-શ્રી વીર પરમાત્માના વડીલ બંધુ શ્રી નન્દિવર્ધન રાજાએ નિર્માણ કરાવેલી શ્રી મહાવીર પ્રભુની અલૌકિક અને ભવ્ય મૂર્તિ આ નગરીના મધ્યભાગમાં આવેલા ગગનોતુંગ-શિખરબંધી જિનાલયમાં ઘણા કાળથી બિરાજમાન છે. એથી આ નગરી બહુ પવિત્રતાની મૂર્તિ જ લાગે છે.

આ સિવાય—

શ્રી નવવડશા શેઠ તક્ષશિશુ નગરીથી પાંચ મનોહર જિંબો લાવેલા, તેમાં એક જિંબ શ્રી મહાલક્ષ્મી દેવીનું પણ હતું. તે પણ (લોકોકિત મુજબ) આ નગરીમાં જ બિરાજમાન છે, અને લોકોમાં બહુ ધર્મ અને ધનની લક્ષ્મીનું સુલગ મિશ્રણ કરી રહી છે.

[૨]

વહીવંચાની વહી—

વહીવંચાની વહી બોલે છે કે—

મહાપ્રભાવશાહી આચાર્ય મહારાજ શ્રી સ્વયંપ્રભસૂરીશ્વરજી મહારાજ- કે જેઓ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સંતાનીય શિષ્ય ગણાતા, અને શ્રી કેશીગણુધર મહારાજના શિષ્ય હતા- તેમના ઉપદેશથી સંવત્ ૨૦૬માં ગોહિલવંશનો મિથ્યાત્વી રાજા સોમલસેન પ્રતિબોધ પામ્યો, ને એ સમ્યક્ દષ્ટિ-અને જૈનધર્મનો પરમ ઉપાસક બન્યો.

આ ગોહિલવંશી રાજા માઠરસ ગોત્રની નરોલી શાખાનો હતો. તેની કુલદેવી શ્રી વીરાહી-ભવાની હતી.

પરંપરાએ તેનો પરિવાર લિન્નમાલ નગરમાં ગયો. ત્યાં તે પરિવાર વડપીપલગચ્છના જૈન પરિવાર તરીકે હતો.

આ પરિવારની વંશ-પરંપરાનું એક કુટુંબ સંવત્ ૪૦૦માં ચૈત્ર શુદ્ધિ ૭ ના દિવસે પાટણ થઈને કોરડા (રાધનપુર પાસે) આવ્યું. અહીંયા તે કુટુંબ સેંકડો વર્ષ સુધી સ્થાયી બની રહ્યું.

ત્યારપછી સંવત્ ૧૫૨૫માં જેઠ શુદ્ધિ ૧૩ના દિવસે એ કુટુંબના વંશજે કોઠ ગામે આવ્યા. ત્યાં એ કુટુંબના વડીલ પુરુષ ત્યાંના રાજદરબારમાં કારભારી તરીકે નીમાયા.

અહીંયા પણ તે કુટુંબ લગભગ પોણા બસો વર્ષ સુધી સ્થિર રહ્યું. અને પછી સંવત્ ૧૭૦૬ માં મહાશુદ્ધિ ૧૦ના દિવસે એના વંશજો વઢવાણ શહેર ગયા.

અહીં આ કુટુંબના સેની અલેચંદ નામક પુરુષને એ પત્ની હતી. તેમાં પ્રથમ પત્નીને સાત પુત્ર હતા, તે સાતેય કચ્છમાં ગયા. અલેચંદની બીજી પત્નીને એ પુત્ર હતા. એક સોમચંદ, બીજો હેમચંદ. આ બેમાં મોટા હેમચંદનો પરિવાર વઢવાણમાં છે.

સોમચંદને રતનશી નામે પુત્ર થયો. રતનશીને જેવંત-જેવંતને અલેરાજ-અને અલેરાજને કડવા નામે પુત્ર થયો. તે કડવા પોતાના પરિવાર સાથે વઢવાણથી નીકળી સંવત્ ૧૭૪૪ની સાલમાં અમરેલી ગયા, ને ત્યાંથી ૧૭૬૨માં મહુવા આવ્યા.

અહીં તેઓ સ્થિર બન્યા. કડવાને ધનેા અને મનેા એ નામના બે પુત્રો થયા. તેમાં ધનાનેા વંશ આ પ્રમાણે છે—

ધનાના બે પુત્ર-વજેચંદ ને નાગજી. તેમાં વજેચંદના પુત્ર તારાચંદને ત્રણ પુત્ર થયા. ૧, પદ્મા, ૨, પીતાંબર, ૩, જેઠા. આ ત્રણમાં મોટા પદ્મા મહુવાના પ્રતિષ્ઠિત અને ધનવાન શ્રેષ્ઠિ હોવા સાથે શ્રીસંઘમાં આગેવાન પુરુષ હતા. મહુવામાં તેમના નામનેા આંકડો (જેમ અત્યારે બેંકોમાં પૈસાની લેવડદેવડ માટે એક ચાલે છે તેવો) ચાલતો. મહુવાના દેરાસર-ઉપાશ્રયાદિ ધર્મસ્થાનકેનો વહીવટ તેમના હાથમાં હતો. આજે પણ એ બધાના વહીવટ માટે મહુવામાં તેમના નામની-શેઠ પદ્મા તારા”ની પેઢી ચાલે છે.

ધનાના દ્વિતીય પુત્ર નાગજીને કડવા, કડવાને ખીમચંદ, ખીમચંદને દેવચંદ નામે અનુક્રમે પુત્રો થયા. અને દેવચંદલાઈને લક્ષ્મીચંદ નામક પુત્ર-રત્ન થયા.

એ લક્ષ્મીચંદલાઈ એટલે આપણા ચરિત્ર-નાયકના બડલાગી ને સ્વનામધન્ય પિતાજી. સૌરાષ્ટ્રમાં પ્રખ્યાત એવા સતરા કુટુંબના તેઓ નબીરા હતા. ખૂબજ ધર્મનિષ્ઠ ને સંતોષી. સેવા-પૂજા-સામાયિકાદિ ધર્મકૃત્યો તો તેમના નિત્યનિયમમાં જ હતા. ધાર્મિક અભ્યાસ ઘણો કરેલો. દ્રવ્યાનુયોગના તો તેઓ ભારે રસિયા હતા. આધ્યાત્મિક વિચારો પણ તેમના ઘણા ઉંચા ને ઉંડા. શ્રી આનંદધનજી મ. અને શ્રી દેવચંદ્રજી મ. ના અધ્યાત્મમય પદો તથા સ્તવનેામાં તેમને બહુ રસ. એટલે એ બધાં સ્તવનેા કંઠસ્થ કરવા સાથે તેનેા ગૂઢ અર્થ પણ તેઓ ખૂબ સમજૂપૂર્વક વિચારતા. એમના કંઠમાં સાકર શી મીઠાશ ભરેલી, એમાં પાછી સોરઠી લઢણુ, એટલે એમના મુખેથી એકવાર સ્તવન સાંભળ્યું કે બસ ! પછી તો એનેા મીઠો નાદ સાંભળનારના કાનમાં ગુંબ્યા જ કરે.

એમનું વ્યાવહારિક જીવન પણ બહુ સાદાઈ ભર્યું હતું. દોમ દોમ સાહ્યળીમાં મહાલવામાં તેઓ માનતા નહિ. પણ જેટલું સાદું-સંતોષી ને સરલ જીવન જીવાય એમાં જ તેઓ સાચું સુખ માનતા.

તેમનાં ધર્મપત્નીનું નામ હતું- શ્રી દીવાળી બેન.

દીવાળી એટલે-દીવાળી આવલિ-માળા.

શ્રી દીવાળીબેન પણ ખરેખર શીલ-સાદાઈ-ઋણુતા ને મૃદુતા જેવા અનેક ગુણુ-દીવડાની માળાથી દીપી રહ્યા હતા.

અને બંને દંપતી સરલ હોવાથી તેમનો જીવન-રથ પણ સરલ રીતે અવિસ્ત ચાલતો.

શ્રી મહાવીરપ્રભુના લગ્ય જિનાલયની બાબુમાં-ઉત્તર-દિશાએ તેઓનું ઘર હતું. ત્યાં તેઓ રહેતા હતા. શ્રી જિનાલયના પવિત્ર ઘાંટાનાદ તેઓને હંમેશાં કણ્ઠગોચર થતાં ને તેથી તેઓ પોતાના જીવનને ધન્ય અમજતા. એમના ઘરની આબુબાબુ આશરે સો સો કુટમાં જ બીજાં પણ-શ્રી રણછોડરાયજી, શ્રી મહાલક્ષ્મીજી, ને શ્રી સામુદ્રી માતા વિગેરે જૈનેતર મંદિરો હતા.

તેમનો ધંધો ભાવનગરી પાઘડી બાંધવાનો-બનાવવાનો હતો. આ વાત સાંભળી કોઈને એમ થાય કે-આવા ઉત્તમ ગૃહસ્થ ને પાઘડી બાંધવાનો ધંધો? પણ ના! એવું વિચારવાની જરૂર નથી. કારણકે-એ પણ એક ઉત્તમ કલા છે. અને કલા એ કોઈ અમુક વ્યક્તિનો ઇબ્દરો નથી. શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈએ તો ખાસ કરીને આરંભ-સમારંભ વિના આજીવિકાનું ઉત્તમ સાધન બણીને જ આ ધંધો સ્વીકાર્યો હતો. કારણકે તેઓ ખૂબ ધર્મનિષ્ઠ અને પાપભીડી હતા. આ દષ્ટિએ તેમનો ધંધો પ્રશંસનીય જ હતો. વિધવિધ ભાતની પાઘડીઓ તેઓ બાંધતા. જોતાં જ આંખને આકર્ષે એવી કલાત્મક પાઘડીઓ બાંધવા માટે તેઓ પ્રખ્યાત હતા. દુકાન પણ ઘરની નજીકમાં જ હતી, ને ધંધો પણ સારી રીતે ચાલતો.

આમ તેઓ દરેક પ્રકારે સુખી હતા.

[૩]

દીવાળીનો દીવડો પ્રગટ્યો

વિક્રમની ૨૦ મી શતાબ્દીની બીજી પચ્ચીશીના પ્રારંભકાળની આ વાત છે.

ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રની અસાધારણ પ્રગતિનો-ઉન્નતિનો એ મનોરમ ઉપકાળ હતો.

સમગ્ર સંવેગી શ્રી શ્રમણસંઘ ઉપર તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમૂળચંદ્રજી મહારાજનું એક છત્રી અનુશાસન પ્રવર્તી રહ્યું હતું.

શ્રીપૂજ્યો-ચતિઓનું પ્રાબલ્ય-શ્રી શ્રમણસંઘ ઉપરનું તેમનું પ્રભુત્વ ને વર્ચસ્વ-ઝપાટાબંધ એસરી રહ્યું હતું. કહો કે-પૂ. શ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજ જેવા સમર્થ પ્રભાવશાલી મહાપુરુષ શ્રીપૂજ્યોના એ પ્રભુત્વની ભરતીને લયાનક ધક્કો મારીને ઓટમાં પરિણુમાવી રહ્યા હતા.

બીજી તરફ-પંજાબમાં પ. પૂ. શ્રી બુદેરાયજી મહારાજ અને પ. પૂ. શ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજ આદિએ સ્વીકારેલા સંવેગીપણાના સફળ પડઘારૂપે મૂર્તિપૂજના વિરોધીઓનું-સ્થાનકમાગી-ઓનું આજ સુધી પ્રવર્તી રહેલું સામ્રાજ્ય હવે અંતિમ શ્વાસ લઈ રહ્યું હતું. સં. ૧૯૧૮માં પૂ. શ્રી બુદેરાયજી મ. આદિ મુનિવરો પુનઃ પંજાબમાં પધાર્યા હતા, એનો પુનરુદ્ધાર કરવા. તેમના શુદ્ધ સાધુત્વ અને યથાર્થ ઉપદેશથી તેઓશ્રીએ સ્વીકારેલ સંવેગી સાધુપણું ને

મૂર્તિપૂજા એ જ સત્ય ને શાસ્ત્રવિહિત છે, એ સમજીને હજારો સ્થાનકમાર્ગના અનુયાયીઓ શુદ્ધ જૈન બની રહ્યા હતા. પંજાબમાં ઠેર ઠેર લઘ્ય જિનાલયો થઈ ગયા હતા, તેને થઈ રહ્યા હતા. આ બધાંના પરિણામે સ્થાનકવાસીઓના એકધારા શાસનને-સામ્રાજ્યને જબરદસ્ત ફટકો પડ્યો, ને તેના પાયા હાલકડોલક-અસ્થિર બનવા લાગ્યા.

આ શતાબ્દીની પહેલી પચ્ચીસી સુધીમાં સંવેગી મુનિઓની સંખ્યા માંડ ૨૫ થી ૩૦ ની જ હતી. સાધુઓમાં સંસ્કૃત-પ્રાકૃત-વિષયનો અભ્યાસ પણ બહુ અદ્ય બની ગયેલો. અને તેથી જ “પર્યુષણામાં કદમસૂત્ર-સુગોધિકા વાંચનાર સાધુમહારાજ અજ્ઞેડ વિદ્વાન્” એવી માન્યતા લોક-માનસમાં ધર કરી ગયેલી. પણ આ વાત હવે તો ફક્ત ભૂતકાળના એક સંભારણુ રૂપ બની ગઈ હતી. કારણકે-પ. પૂ. શ્રી મૂળચંદણ મહારાજમાં મળેલા “સાચી સાધુતા, અજ્ઞેડ વિદ્વતા, ને નિર્લેખ સાત્ત્વિકતા” એ ત્રણેયના પવિત્ર ત્રિવેણી સંગમથી આકર્ષાયેલા અનેક સુસુક્ષ્મ આત્માઓ હવે સંવેગી દીક્ષા ગ્રહણ કરી રહ્યા હતા. દિનપ્રતિદિન સંવેગી સાધુઓની સંખ્યા વધતી જતી હતી. અને એ સાધુઓને પદ્ધતિપૂર્વક ન્યાય-વ્યાકરણ-આગમ વિગેરે વિવિધ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત વિષયોનું અધ્યયન કરાવવાની આદર્શ પરિપાટી પૂ. મૂળચંદણ મહારાજે શરૂ કરી દીધી હતી. એના ફલસ્વરૂપે ન્યાયના તથા વ્યાકરણના પ્રખર અભ્યાસી પૂજ્ય મુનિવર શ્રી દાનવિજયજી મહારાજ જેવા અનેક મુનિઓ વિવિધ વિષયોમાં તૈયાર થઈ રહ્યા હતા. અને ખરૂં કહો તો-પ. પૂ. ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજના સમય પછી ધીમે ધીમે શિથિલ બનેલી અધ્યયન-પદ્ધતિનો આ પુનર્જન્મ કાળ હતો.

પરમ શાસનપ્રભાવક પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજે (શ્રીઆત્મારામજી મ.) ત્યારે પંજાબમાં સ્થાનકમાર્ગી સાધુના ચિહ્નસમા મુહપત્તિનો દોરો તોડી નાખ્યો હતો. પરમ ગુરૂદેવશ્રી બુટેરાયજી મહારાજના સત્યધર્મપ્રકાશક ઉપદેશથી સત્ય-તત્ત્વ સમજીને તેઓ પોતાના શિષ્યગણ સાથે સંવેગીપણું-સાચું શ્રમણપણું મેળવવા માટે ગુજરાતમાં આવવાની પૂર્વતૈયારી કરી રહ્યા હતા.

શેઠ હઠીસિંહ કેસરીસિંહના લઘ્ય દેરાસરની પ્રતિષ્ઠાનું, ને શેઠાણી હરકુંવરે કાઢેલ શ્રી સમ્મેતશિખરજીના સંઘનું આગેદૂબ વર્ણન કરતાં પૂ. પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ રચિત ઢાળીયાં હજી લોકજીભે રમતા હતા, લોકકંઠે ગવાતા હતા.

નગરશેઠ પ્રેમાભાઈની અનન્ય ગુરુભક્તિ અને દાનેશ્વરીપણાની વાતોને લોકોના કાન આત્મ-પ્રશંસાની જેમ હોંશે હોંશે સાંભળતા હતા. નગરશેઠ પ્રેમાભાઈએ ભારતના જૈન તીર્થોની વ્યવસ્થા કાળે સ્થાપેલી શેઠ આણંદજી કંડ્યાણજીની પેઠીની ઉંમર અત્યારેયે વર્ષની થવા આવી હતી.

પૂ. શ્રી મૂળચંદણ મહારાજ જેવા શાસનનાયક મહાપુરૂષને પિતા સમા વત્સલભાવથી ‘મૂળા’ કહીને ખોલાવનાર વૃદ્ધ લડીયા લવજી જેવા નિખાલસ-ભદ્રિક ને સરલ આત્માઓનો આ જમાનો હતો.

આવા-ધાર્મિક ને આધ્યાત્મિક પ્રગતિના ઉપકાળે દેહીખ્યમાન ને નયનમોહક ખાલ-રવિ શા આપણા ચરિત્રનાયકનો જન્મ થયો.

વિ. સં. ૧૬૨૯ના નવા વર્ષના શુભ-પ્રારંભનો-કાર્તિક શુદ્ધિ '૧' નો એ મંગલ દિવસ હતો.

અનન્તલખિધનિધાન શ્રી ગૌતમસ્વામી લગવાનને કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્તિનો એ મહાન્ દિવસ હતો.

ત્યારે- ભારતભરના લાખખો લોકોના હૈયામાં આ નવલાં વર્ષના પ્રારંભે અસીમ હર્ષનો મહેરામણ છલકાઈ રહ્યો હતો, સાલસુખારક ને નૂતનવર્ષાભિનન્દનની આપ-લે વ્યાપકરૂપે થઈ રહી હતી, ભાવભર્યાં લેટણાં ને વધામણાં અપાઈ રહ્યાં હતા—

ત્યારે આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયકશ્રી દીવાળીખહેનની રત્નકૃષ્ણે અવનિ પર અવતર્યા, જગત્માં પ્રકાશ ફેલાવનાર દીવાળીને અખંડ દીવડો પ્રગટ્યો, અને સૌ કોઈના મન-દરિયામાં આનંદનું કો' અણુકલ્પ્યું મોજું ફરી વળ્યું.

શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈના આનન્દ અને ઉલ્લાસની તો વાત જ શી કરવી? તેઓ તો પોતાના આ ૭ પેઢીના રતન સમા પુત્રનું ઝળહળતું સુખારવિંદ જોતાં થાકતાં જ નહતા. તેમાંય તેમની ચક્રોર આંખોએ પ્રથમ નજરે જ પુત્રના કોમળ મસ્તક ઉપર રહેલા નાનાશા મણિને જોઈ લીધો. સામુદ્રિક લક્ષણોનું કૃણ તેઓ જાણતા હતા, તેથી આ મણિ જોઈને તેમના હૈયામાં આનન્દની ઊંચો ઉછળી. એટલો અધો જોરદાર આવેગ હતો એ ઊંચોનો કે હર્ષાશ્રુરૂપે જાણે બહાર પશુ પડવા લાગી.

સ્વજનો અને સગાંવહાલાંઓને પુત્ર-જન્મના સમાચાર મળતાં જ તેઓ આવી પહોંચ્યા, ને સૌ વિવિધ પ્રકારે પુત્રજન્મની ખુશાલી મનાવી રહ્યા.

“જેના જન્મે અવનિ-તલમાં હર્ષના મેહ વૂડાં.”

[૪]

કુંભ લગ્નકા પૂત

દુનિયાની દરેક વ્યક્તિને જ્યોતિષશાસ્ત્ર દ્વારા લવિષ્ય-ભાવિનો ભેદ જાણવાની જિજ્ઞાસા હોય છે. પરાપૂર્વથી-હજારો વર્ષથી માનવમાત્રના મનમાં આ જિજ્ઞાસા-કોઈમાં ઓછે અંશે, કોઈમાં વધે અંશે, પણ સ્થાન પામતી જ આવી છે. એ જિજ્ઞાસાને લીધે તો મોટી મોટી સંહિતાઓ રચાઈ છે. અને એવી જિજ્ઞાસા માનવને હોવી જ જોઈએ. કારણકે-ભાવિના ભેદ જાણવાની ઈચ્છા થયા પછી એને પૂર્ણ કરવાનો પ્રયત્ન થાય છે. અને એ પ્રયત્ન વડે જ્યારે એ જિજ્ઞાસા સંતોષાય છે, ત્યારે એનું પરિણામ ઘણીવાર બહુ સુખદ અને સંતોષપ્રદ નીવડે છે. પોતાનું લવિષ્ય જાણ્યા પછી અગણિત માનવોના જીવનમાં વિસ્મયકારક રીતે પરિવર્તન થઈ શકે છે-થાય છે. અને એ જીવન પરિવર્તન થયા પછી અનેક મહાનુભાવો આત્મ-પુરુષાર્થ વડે સ્વ-ને પરનું કંદ્યાણુ સાધી ગયા છે, ને સાધી જાય છે. ઇતિહાસ એનો સાક્ષી છે.

શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈને પણ જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં રસ હતો. તેમણે પોતાના લાડકવાયા પુત્ર-રતનના જન્મદક્ષર કોઈ ઉત્તમ જ્યોતિષી પાસે કઢાવવા વિચાર કર્યો.

મહુવામાં જ્યોતિષવિદ્યાના વિખ્યાત વિદ્વાન શ્રી વિષ્ણુભટ્ટ એક ઉત્તમ ભૂદેવ હતા. આ વિષયમાં તેઓ નિષ્ણાત હતા. ગામમાં પણ તેમની જ્યોતિષી તરીકેની નામના ઘણી સારી હતી. તેમની પાસે શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ ગયા. અને તેમને પુત્રનો જન્મ-સમય વિગેરે જણાવીને જન્મદક્ષર કાઢવા માટે કહ્યું.

શ્રી ભટ્ટએ પંચાંગ કાઢીને ગણિત કર્યું. ને થોડી વારમાં જન્મ-પત્રિકા તૈયાર કરીને એમાં ગોઠવાયેલા અહોનું નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યા. ઘડીભર તો તેઓ આશ્ચર્ય ને વિચારમાં ગરકાવ બની ગયા.

ભટ્ટને વિચારમાં પડેલા જોઈને શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈએ પૂછ્યું-કેમ ભટ્ટ ! શું વિચારમાં પડી ગયા ? કુંડલીમાં અહો કેવાક છે ? કાંઈ ભૂલ થઈ કે શું ?

“લક્ષ્મીચંદ્ર શેઠ ! હું તો તમારા ભાગ્યનો વિચાર કરી રહ્યો છું, બીજો નહિ.”

“શું મારા ભાગ્યમાં કોઈ ખામી લાગે છે ભટ્ટ ? હોય તો નિઃસંકોચ-મને કહી દેજો.”

“ખામીની તો હવે વાત જ જવા દો લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ ! હવે તો એમ જ પૂછો કે-મારા જેવો ભાગ્યવાન બીજો કોણ છે ? તમને તો આ રતન સાંપડ્યું છે, રતન.”

“ભટ્ટ ! મશકરી તો નથી કરતાં ને ?”

“અરે ! લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ ! તમને મશકરી લાગે છે ? પણ આ હું નથી ગોલતો, તમારા દીકરાના-રતનના અહો બોલે છે. આવા ઉત્તમ- સર્વોત્તમ અહો ભરેલી કુંડલી મારા આખાય જન્મમારામાં મેં જોઈ નથી. એના અહો કહે છે કે-કોઈ ઉચ્ચ કોટિનો મહાત્મા પુરૂષ તમારે ત્યાં અવતર્યો છે, અને એ મહાપુરૂષ થવા જ સર્વાર્થો છે. ગજકેસરીયોગ, રાજ્યોગ અને છત્ર-યોગ જેવા મહાન્ યોગ એની કુંડલીમાં છે. અને જો આ બાળક સંસારમાં રહે તો મોટા મહારાજ જેવો થાય. પણ.....

“પણ શું ? વિષ્ણુ ભટ્ટ ! અટક્યા કેમ ? જે હોય તે નચિંત-મને કહો. ખંચકાવાની કે ગભરાવાની જરૂર નથી.”

“લક્ષ્મીચંદ્ર શેઠ ! વાત કંઈ ગભરાવાની કે ચિન્તાજનક નથી, બલકે અત્યુત્તમ છે. પણ તમને કહેવી કે ન કહેવી, એ વિચારમાં હું અટવાતો હતો. પણ હવે તો કહી જ દઉં— જુઓ ! આ બાલકનું જન્મલગ્ન-કુંભલગ્ન છે. જે વ્યક્તિનું જન્મલગ્ન કુંભલગ્ન હોય, તે વ્યક્તિ મહાન્-સર્વોચ્ચ ધર્મધુરંધર સાધુ પુરૂષ થાય એમ અમારું જ્યોતિષશાસ્ત્ર કહે છે.—

“કુંભ લગ્નકા પૂત, બડા અવધૂત, રાત-દિન કરે ભજન” આ બાળકનું પણ કુંભ-લગ્ન છે. ત્રાથે અહયોગો પણ સંન્યાસ-બ્રમ્હચર્યાયોગને કરનારા છે. તેથી તે કોઈ મહાન્ ધર્મધુરંધર સાધુપુરૂષ થાય, એમ મને લાગે છે.”

આ તો ઘણી જ સારી વાત કહેવાય. ભટ્ટ ! અમારો આ પુત્ર જો મહાન્ સાધુપુરૂષ બને તો અમારી ૭૧ પેઢીમાં અજવાળાં પથરાય. હા ! એક વાત પૂછી લઉં. કોઈ અહ નડે એવો તો નથી ને ?”

“ના! ના! ખાસ એવો ગ્રહ છે જ નહિ. એક-બે ગ્રહ સ્થાનથી હીનબળ હોય તો પણ કેન્દ્રમાં રહેલા બૃહસ્પતિની-ગુરુની દષ્ટિ બધા ઉપર હોવાથી, એ ગ્રહોનું કાંઈ ચાલે એવું નથી.

“કિં કુર્વન્તિ ગ્રહાઃ સર્વે, यस્ય કેન્દ્રે બૃહસ્પતિઃ ॥”

અને-ત્યારપછી જ્યારે શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ શ્રી ભટ્ટજીને દક્ષિણા આદિ આપી તેમના મંગલ આશીર્વાદ લઈને આનન્દ-વારિધિમાં સ્નાન કરતા કરતા ઘરે આવ્યા, ત્યારે તેમના મનમાં ભટ્ટજીવાળી પેલી પંકિત ગુંજી રહી હતી—

“કુંભ લગ્નકા પૂત, બડા અવધૂત, રાત-દિન કરે ભજન.”

—★—

[૫]

બાલ્યાવસ્થા અને અભ્યાસ

જન્મ થયો ને જીવનક્રમ શરૂ થયો.

જોષ જોવડાવ્યા, કુંડલી કઢાવી, ને એક શુભ-દિવસે જન્મરાશિ-વૃશ્ચિક રાશિ અનુસાર બાળકનું નામ પાડ્યું “નેમચંદ.”

દિવાળીબાની હુંકાળી ગોદમાં ઉછરી રહેલા બાળ-નેમચંદ દ્વિતીયા-ચંદ્રની જેમ વધવા લાગ્યા. શરીર નાનપણથી જ ભરાવદાર હતું. વિશાળ લલાટ-પટ્ટનું તેજ સૌ કોઈને આંજી નાખે તેવું હતું. પાડોશીઓના દિલમાં તો તેમણે અદ્ભુત સામ્રાજ્ય જમાવેલું, તેથી પાડોશીઓ તેમને વહાલથી ને વાતસલ્યથી રમાડતાં થાકતા જ નહિ.

તેમને પ્રભુદાસ તથા બાલચંદ નામે બે ભાઈઓ તથા જબકબેન, સંતોકબેન અને મણિબેન એ ૩ બહેનો હતી. એ સૌની સાથે આનંદ અને રમત-ગમતમાં દિવસો વીતી રહ્યા હતા. (પ્રભુદાસભાઈ નાનપણમાં જ સ્વર્ગવાસી બનેલા).

આમ સૌના લાડકોડમાં ઉછરતાં બાળ-નેમચંદ પાંચ વર્ષના થયા. હવે માત-પિતાએ નિશાળે ભણાવવાનો વિચાર કર્યો. અને એક શુભ-દિવસે એમને નવાં વસ્ત્રો પહેરાવી, હાથમાં પાટી-પેન આપી, માત-પિતાએ ગામની “ધૂળી નિશાળ”માં ભણવા મૂક્યા.

એ દિવસે શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈએ પ્રેમથી નેતરેલાં નિશાળના બાળ-વિદ્યાર્થીઓ પોતાના નવા ભાઈબંધને હોંશે હોંશે નિશાળે લઈ ગયા. એ બધાંને લક્ષ્મીચંદ્રભાઈએ ગોળ-ધાણું અને ખીજી મનભાવતી વસ્તુઓ આપી. નિશાળે જઈને સૌ પ્રથમ શ્રીસરસ્વતી દેવીની મૂર્તિના દર્શન અને સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરી. પછી મહેતાજીને પ્રણામ કરી તેમના આશીર્વાદ લઈને ભણવાનો શુભારંભ કર્યો.

શા. ૨

એ જમાનામાં આજની નિશાળો-હાઈસ્કૂલો કે બાલમંદિરો ન હતા. પણ બ્રાહ્મણ શિક્ષકો ઉદર-નિર્વાહાર્થે વિદ્યાર્થીઓને લાણવવાનો વ્યવસાય કરતા, ને સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સાધતા. એ શિક્ષકોના ઘરનો વિશાળ ચોક કે કોઈ સુંદર વાડો એ જ તે વખતની નિશાળ. એ નિશાળ 'ધૂળી નિશાળ'ના નામે ઓળખાતી. આ નામ જ એના દેહારની કદપના કરાવી દે છે. એક શિક્ષકની નિશાળમાં ૫૦ થી ૬૦ વિદ્યાર્થીઓ લાણે. તે પણ બુદ્ધી બુદ્ધી કક્ષાઓના. શિક્ષક પણ તેમને ચીવટ અને કડકાઈથી લણાવતા. શિક્ષકને લોકો મહેતાણ કહેતા. આવા જ એક મહેતાણ હતા-શ્રી મયાચંદ લિંગેણી એમનું નામ. તેઓ નાના બાળકોને આંક વિગેરેનો પ્રાથમિક અભ્યાસ કરાવતા હતા. આપણા બાલ-વિદ્યાર્થી શ્રી નેમચંદલાઈને પણ તેમની નિશાળમાં લણવા માટે મૂકવામાં આવ્યા. તીવ્ર સ્મરણશક્તિને કારણે થોડા દિવસોમાં જ તેમણે આંક વિગેરે તૈયાર કરી લીધું.

બાણે બાળકની કસોટી કરતી હોય તેમ સરસ્વતી દેવી બાળકો ઉપર જલ્દી પ્રસન્ન થતા નથી. દરેક આંકડા લખતાં-બોલતાં શીખવા, એ બાળકને મન મહાન સિદ્ધિ ગણાય છે. પણ આપણા નેમચંદલાઈ આ બાબતમાં અપવાદ બન્યા. તેમણે મયાચંદ માસ્તર જે જે આંક વિગેરે લણાવતા હતા, તે બધું અદ્વકાલમાં જ લણી લીધું.

ત્યારપછી તેમને આગળ લણાવવા માટે કુલવાડી કૂવા પાસે આવેલી શ્રી હરિશંકર માસ્તરની નિશાળે મૂકવામાં આવ્યા. હરિશંકરલાઈ તે વખતે બહુ પ્રસિદ્ધ શિક્ષક હતા. મહુવાની નામાંકિત વ્યક્તિઓએ સરસ્વતીની પહેલી ઉપાસના તેમની પાસે જ કરેલી. તેઓ શ્રીનેમચંદલાઈની લણવા માટેની તાલાવેલી અને કુશાગ્ર બુદ્ધિ બોધને ખૂબ પ્રસન્ન થયા. ને તેમને ખૂબજ કાળજીપૂર્વક લણાવવા લાગ્યા. વરસ ઉપર વરસ વીતતાં ગયા ને ભેતભેતમાં શ્રીનેમચંદલાઈએ ગુજરાતી ૭ ચોપડી પ્રથમ કક્ષાએ પસાર કરી દીધી.

હવે શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈએ પુત્રને ઈંગ્લિશ લણાવવાનો વિચાર કર્યો. ગામમાં એક દરબારી નિશાળ હતી. ભાવનગર સ્ટેટ તરફથી એ ચાલતી. તેમાં અંગ્રેજી લણાવાતું. ત્યાં મોકલવામાં આવ્યા. શ્રી પીતામ્બરલાઈ નામે ઈંગ્લિશના અધ્યાપક હતા. તેમની પાસે અંગ્રેજીનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. "Howard Primer" (હાવર્ડ પ્રાઈમર) એ વખતે ચાલતી. શ્રી. નેમચંદલાઈને ઈંગ્લિશ ભાષા નાનપણથી જ ગમતી હોવાથી તેમણે ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. પરીક્ષામાં તેઓ હંમેશાં આગળ પડતાં નંબરે જ આવતા. ત્રણ ઈંગ્લિશ ધોરણ લણ્યા. ઈંગ્લિશ બોલવાની અને વાંચવાની તેમની છટા અદ્ભુત અને આકર્ષક હતી.

હવે તેમની ઉંમર ૧૪ વર્ષની થઈ હતી. બ્યાવહારિક અભ્યાસ અહીં જ પૂરો થયો.

તેઓ સ્વભાવે ખૂબ નમ્ર અને વિવેકી હતા. માત-પિતા તરફથી મળેલા ઉત્તમ ધર્મ-સંસ્કારોનું એ પરિણામ હતું. તેમની નીડરતા પણ જબરી હતી. કોઈનાથીય તેઓ ઓટી રીતે ડરતાં નહિ. કોઈની પાગુ અસત્ય-જૂઠી વાત સાંભળે-જુએ, તો તુર્ત જ તેને નીડર-પણે સ્પષ્ટ કહી દેતા કે તમારી આ વાત ખોટી છે. એ નીડરતાના નમૂનારૂપે એમના નાન-પણનો જ એક પ્રસંગ છે :-

એમની ઉંમર ત્યારે ફક્ત દશ વર્ષની હતી. તેમના મામાને પૂરીબાઈ નામે એક દીકરી હતી. તે લોકોમાં વિચિત્ર વાતો કરવા લાગી-મને માતાણ આવે છે, તેથી હું બધાનું

ભૂત-ભવિષ્ય બાણું છું. જેને જે પૂછવું હોય તે પૂછો, હું કહી દઈશ. લોકોમાં વાત ફેલાઈ. પછી તો પૂછવું જ શું? એને ત્યાં લોકોના ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યા ને લાઈન લાગી ગઈ. ભોળા ને આસ્થાળુ લોકો એને 'માતાજી-માતાજી' કહીને વિવિધ વસ્તુઓ ધરે ને પોતાનું ભવિષ્ય બાણુવા માટે પ્રશ્નો પૂછે. અને પૂરીબાઈ એમને અગડંબગડં સમજાવે.

હવે આ બાબુ શ્રી નેમચંદલાઈ કાંઈ કાર્ય પ્રસંગે મામાના ઘરે આવી ચડયા. જ્યેથું તે લોકોનું ટોળું જામેલું અને પૂરીબાઈ તેમની સામે અલકમલકની હાંકતા હતા. બુદ્ધિમાન નેમચંદલાઈ થોડીવારમાં જ સમજી ગયા કે આ બધું ધતીંગ છે. કાંઈક વિચાર કરીને એમણે પૂરીબાઈને કહ્યું—“પૂરીબાઈ! આ ભૂત ને ભવિષ્યના ધતીંગ પછી કરજો, પહેલાં હું પૂછું એનો જવાબ આપો.”

“તમારે જે પૂછવું હોય તે પૂછોને, હું જવાબ આપીશ.” પૂરીબાઈએ તાનમાં ને તાનમાં કહ્યું.

“તો સાંભળો! મારે આ ભૂત-ભવિષ્યની વાતો નથી પૂછવી, મારે તો પૂછવી છે વર્તમાન-કાળની વાત. બોલો! પૂછું? સાચા જવાબ આપશો?”

અને આ સાંભળતા જ પૂરીબાઈ ગે'ગે'ને ફેફે' થઈ ગયાં. એમનું પોગળ ખુલ્લું પડી ગયું.

લોકો પણ આવડા નાના છોકરાની આવી હિંમત ને નીડરતા જોઈને હિંગ થઈ ગયા, અને તેને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

આવી વાસ્તવિક નિભીંકતા અને કોઈ પણ જૂઠા માણસને પરાસ્ત કરવાની તેમની શક્તિને લીધે લોકો તેમની પાસે અસત્ય વાતો કરતાં કે જૂહું બોલતાં કરતા.

નાની વયમાં પણ તેમની બુદ્ધિમત્તા અને ચતુરાઈ પ્રૌઢ અનુભવીનેય શરમાવે એવી હતી. તેમને રાજદ્વારી આંટીઘૂંટીની વાતો સાંભળવાનો-બાણુવાનો શોખ હતો.

શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈને રૂપશંકરલાઈ નામે એક સરકારી અધિકારી મિત્ર હતા. બાલે નાગરબ્રાહ્મણુ. તેમની સાથે શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈને ઘર જેવો સંબંધ હતો. તેમના ધર્મપત્ની શ્રી મંગળાબેનને આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી ઉપર ખૂબ પ્રેમ હતો. તેઓ તેમને પોતાના પુત્રની જેમ સાચવતા હતા. રૂપશંકરલાઈ અવારનવાર લક્ષ્મીચંદલાઈના ઘરે આવતા, અને એ બંને મિત્રો અનેક રાજદ્વારી વાતો ચર્ચતા. શ્રી નેમચંદલાઈ આ બધી વાતો રસપૂર્વક સાંભળતા. આવી વાતો સાંભળવાથી નાનપણમાં જ તેમની બુદ્ધિ રાજદ્વારી રૂપે ઘડાઈ. અને તે ભવિષ્યમાં તેમને અનેક પ્રસંગે ઉપયોગી થઈ પડી.

નિશાળનો ખપપૂરતો અભ્યાસ પૂરો થયા પછી, તેમની તથા શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈની પણ ઇચ્છા ખરી કે—સંસ્કૃત ભાષા અને ધાર્મિક એ બેમાં પણ પ્રવીણતા મેળવવી. પણ પિતાજીની સૂચનાથી તત્કાલ પૂરતું તો તેમણે કોઈ ધંધાની—વ્યાપારની તાલીમ લેવાનો વિચાર કર્યો. અને ધંધાનો તો કયાં તોટો હતો? તેઓ ગયા બજારમાં ને તપાસ કરવા લાગ્યા કે કયા ધંધા આપણને અનુકૂળ છે? તપાસ કરતાં કરતાં તેઓ સદ્બાબજારમાં જઈ ચડયા. ત્યાં સદ્દાનો સાહસભર્યો વ્યાપાર ચાલતો જોયો, ને તેમને રૂચી ગયો. પિતાજીને વાત જણાવી. પિતાજી

પણ દીકરાની સાહસપ્રિય-વૃત્તિથી સારી રીતે પરિચિત હતા. તેથી તેમણે હા કહી. અને સદ્ગુણબરના કાબેલ ગણતા અચ્છી વ્યાપારી 'શ્રી કરશન કમા' ને ત્યાં તેમને વ્યાપારની તાલીમ લેવા મૂક્યા.

થોડા દિવસોમાં તો તેઓ એમાં પાવરધા બની ગયા. પણ તેમનું મન તેમાં બરોબર લાગતું ન હતું. વ્યાપાર ધીરે ધીરે બંધવા માંડ્યો, પણ મન એમાં નહોતું બંધતું. એમના મનમાં હજી ધાર્મિક અને સંસ્કૃત અભ્યાસ કરવાની ઉમેદ હતી. ધર્મ-સંસ્કારો પણ એમને બધું છોડીને અભ્યાસમાં અને ધર્મલાવનામાં આગળ વધવા કહેતા હતા. એકાદ વર્ષ વ્યાપાર કર્યો અને પછી તેમણે પિતાજીને પોતાના મનની વાત જણાવી કે-મારે હજી ધાર્મિક અને સંસ્કૃત લખવું છે. અત્યારથી જ વ્યાપારમાં માફ મન માનતું નથી.

શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈની ઈચ્છા તો હતી જ. તેથી તેમણે આ વાતને સહર્ષ અનુમોદન આપ્યું અને કહ્યું કે-તારી સંસ્કૃત લખવાની ઈચ્છા હોય તો તારે લાવનગર જવું પડશે. અહીં તો કોઈ લખાવે એવું નથી. પણ લાવનગરમાં પરમપૂજ્ય શાન્તમૂર્તિ ગુરૂમહારાજશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ બિરાજે છે. તેઓશ્રીની પાસે તું જા, ત્યાં તારો ધાર્મિક અભ્યાસ પણ વ્યવસ્થિત રીતે થશે, અને સંસ્કૃત પણ તેઓશ્રી લખાવશે.

આ સાંભળીને શ્રી નેમચંદલાઈ ખૂબ હર્ષિત થયા. તેમનો માર્ગ સરલ બંની ગયો હતો. ત્યાર પછી શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈએ લાવનગર પૂ. ગુરૂ મ.શ્રીને સમાચાર જણાવ્યા કે અમારો પુત્ર આપશ્રી પાસે લખવા માટે આવે છે. તેઓશ્રીનો સંમતિ પણ આવી ગઈ. અને-

એક શુભ દિવસે નર-રત્ન શ્રીનેમચંદલાઈ માત-પિતાના મંગળ આશીર્વાદ લઈને લાવનગર જવા ઉપડી ગયા.

—*—

[૬]

ધર્મભ્યાસ અને ત્યાગ-લાવના

મત્યએણ વંદામિ ! સાહેબ !

ધર્મલાલ. કોણ લાઈ ?

ગુરૂદેવ ! હું લક્ષ્મીચંદલાઈનો પુત્ર નેમચંદ. મહુવાથી આપની પાસે લખવા માટે આવ્યો છું.

આવ લાઈ ! આવ. તારા પિતાજીનો મારા પર પત્ર હતો કે નેમચંદ ત્યાં આપશ્રીની પાસે આવે છે. ઘેર બધાં કુશળ છે ને ?

હા ! ગુરૂદેવ ! આપશ્રીના પસાયે બધાં કુશળ છે. આપશ્રીને વંદના-સુખશાતા કહ્યા છે. તેં નિશાળનો અભ્યાસ કેટલો કર્યો ?

ગુજરાતી સાત ચોપડી અને અંગ્રેજી ત્રણ ચોપડી ભણ્યો, સાહેબ !

બહુ સાડું. ધાર્મિક અભ્યાસ કરવાની ભાવના ક્યાંથી થઈ ?

ગુરૂદેવ ! મારા પિતાજીને તો આપ સારી રીતે ઓળખો છો. તેઓ ધર્મિષ્ઠ છે, ને દ્રવ્યાનુયોગ વિગેરેના અભ્યાસી પણ છે. તેમણે સીંચેલા ઉત્તમ સંસ્કાર-જળને પરિણામે મનેય ધાર્મિક તથા સંસ્કૃત ભણવાની ભાવના થઈ. અને તેમની અનુભવિથી આપ સાહેબની પવિત્ર છાયામાં હું આવ્યો છું. કૃપા કરીને મને અભ્યાસ કરાવો.

ભલે ભાઈ !, ગુરૂ મહારાજ નેમચંદલાઈના સંસ્કાર તથા વિનય જોઈને પ્રસન્ન થતાં જોલ્યા. અને જરા ચકાસણી કરવા પૂછ્યું. પણ સંસ્કૃત અને ધાર્મિક ભણીને તું શું કરીશ ?

એ વિચાર તો હજી નથી કર્યો, કૃપાળુ ! પણ એટલું તો ચોક્કસ છે-કે એ ભણવાથી મારું આત્મ-કલ્યાણ થશે, સાથે હું વિદ્વાન પણ બનીશ. અત્યારે તો આ ધ્યેયથી જ હું ભણવા ઈચ્છું છું. નેમચંદલાઈએ નિખાલસભાવે જવાબ વાળ્યો.

નેમચંદ ! તારી ભાવના ઘણી ઉત્તમ જણાય છે. તારે માટે અહીં બધી વ્યવસ્થા થઈ ગઈ છે. શેઠ જસરાજભાઈને ત્યાં તારે જમવાનું અને અહીં ઉપાશ્રયમાં રહેવાનું ને ભણવાનું. બોલ ! બરાબર છે ને ?

હા સાહેબ ! આપની કૃપા-દષ્ટિ હોય, એટલે બરાબર જ હોય. મારાં તો આજે અહો-ભાગ્ય બગ્યા કે આપશ્રીની નિશ્રા મળી.

મહુવાથી માત-પિતાના મંગલ આશીર્વાદ લઈને નીકળેલા આપણા ચરિત્રનાયક શ્રીનેમ-ચંદલાઈ ભાવનગર પૂ. ગુરૂમહારાજશ્રી પાસે સકુશલ આવી પહોંચ્યા હતા. અને તેમની જોડે પૂ. ગુરૂદેવે ઉપર પ્રમાણે વાતચીત કરી.

પછી તો તેઓ પૂ. ગુરૂદેવની આજ્ઞાનુસાર નિયમિતપણે અભ્યાસ કરવામાં તદલીન બની ગયા. સાથે સાથે પૂ. ગુરૂદેવ તેમજ અન્ય મુનિપુંગવોની સેવા-શુશ્રૂષા પણ વિનયથી કરતા. શેઠ જસરાજભાઈ (અમરચંદ જસરાજ) ને ત્યાં જમવા માટે જવા સિવાય બાકીનો બધો વખત ઉપાશ્રયમાં જ રહેતા.

એક દિવસની વાત છે. રાત્રિનો સમય છે. નેમચંદલાઈ સૂતા છે. હજી ઉંઘ આવતી ન હોતી એટલે તેઓ વિચારમાં લીન બન્યા. વિચાર કરતાં કરતાં તેમના મનમાં વિચાર આવ્યો કે-“આપણે નિશાળમાં ભણ્યા. હવે અહીં ભણીશું. પછી ઘરે જઈને ધર્મો કરીશું. બધું જ થશે. પણ પછી શું ? છેવટે તો મરવાનું નક્કી જ છે ને ? જન્મ્યો એને માટે મરવાનું તો આવશ્યક છે. જો આ સંસારના કાઠવમાં ફસાઈને કોઈ સાડું કાર્ય કર્યા વિના જ મરવાનું હોય, તો આ જીવ્યું શા કામનું ? માટે કોઈ ઉત્તમ કાર્ય કરવું જોઈએ કે જેનાથી આપણું પોતાનું અને બીબ્દનું પણ કલ્યાણ સધાય.-આપણા જીવન-મરણ સુધરે અને બીબ્દનાંય સુધરે. એવું કાર્ય કયું ? એવો માર્ગ કયો ? એ વિચારતાં તેમને લાગ્યું કે ‘સાધુપણું’ એ જ એને માટેનો-જીવન અને મરણ બન્નેને અજવાળવાનો શ્રેષ્ઠ-ઉત્તમ માર્ગ છે. માટે એ માર્ગ આપણે પણ લઈએ-સ્વીકારીએ. બસ ! એટલો વિચાર આવ્યો ને એમના મનમાં સંસારની જબ્બળાઈ ઓડી, સંયમ થઈ, સ્વ-પરહિત સાધવાનું સર્વોત્તમ કાર્ય કરવાની ગાંઠ

વળી ગઈ. આ છે આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની ત્યાગ-ભાવનાનું-સંયમ ભાવનાનું બીજ. ખરે-ખર ! ઉત્તમ પુરૂષોના વિચારો પણ ઉત્તમોત્તમ જ હોય છે.

ત્યાર પછી તો પૂ. ગુરૂમહારાજની વૈરાગ્ય-સભર ધર્મ-દેશના તેઓ હૃદયમાં એકાગ્ર-ચિત્તે સાંભળતા. એના અને પૂ. ગુરૂમહારાજના સંસર્ગના પ્રભાવે તેમનું મન સંસારમાંથી ઉઠી ગયું. તેમને સંસારની અવાસ્તવિકતા અને અસારતા પ્રત્યક્ષ જણાવા લાગી, અને તેનો ત્યાગ કરી સંયમના પથે સંચરવા એમનું મન તલસી રહ્યું. સંસારથી તેઓ અતિ-નિવૈંપ બનતા જતા હતા. તે એટલી હદ સુધી કે-એકવાર મહુવાથી પૂ. પિતાજીએ સમાચાર જણાવ્યા કે-

“દાદીમા (નેમચંદલાઈના) ગુજરી ગયા છે.” ત્યારે તેના જવાબમાં તેમણે લખ્યું કે- “સંસાર અસાર છે, કેઈ કેઈનું છે નહિ. માટે ધર્મારાધનામાં ઉદ્યમ રાખવો એ જ સાચું છે.”

આ વાંચીને શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈના મનમાં ડ્રાસકો પડ્યો. ઘણા ધર્મનિષ્ઠ અને સમજી હોવા છતાંય પુત્રનો મોહ-પુત્ર ઉપરની મમતા જોર કરતી હતી. તેમણે વિચાર કર્યો કે- નેમચંદની ભાવના અને જીવન બદલાતાં જાય છે. જો હવે એ ભાવનગર રહેશે તો કદાચ દીક્ષા પણ લઈ લેશે. માટે એને વહેલી તકે ઘરે બોલાવી લેવો જોઈએ.

અને તેમણે તરતજ નેમચંદલાઈ ઉપર પત્ર લખ્યો કે “મારી તબીયત નરમ છે, માટે તું જલ્દી અહીં આવી જા.”

પિતાજી માંદા છે, અને એમણે જલ્દી આવી જવા જણાવ્યું, એટલે નેમચંદલાઈનો પિતૃ-લક્ષ્મ આત્મા શેં ધીરજ ધરે ? તેઓ તો પૂ. ગુરૂ મ.શ્રીની આજ્ઞા લઈને મહુવા જવા રવાના થઈ ગયા.

ઘર પહોંચીને જોયું તો બધાંય હેમખેમ. બધાંની તબીયત સારી. તેઓ તો આશ્ચર્ય પામ્યા. પણ ચકોર હતા. એટલે વાતવાતમાંજ બધું પામી ગયા કે એમને ઘરે બોલાવવા માટે જ આમ કર્યું હતું. તેઓ જરા ખિન્ન બન્યા ને પાછાં ભાવનગર જવાની ઈચ્છા કરી. પણ પિતાજીએ સ્પષ્ટ જણાવી દીધું કે-હવે તારે ભાવનગર જવાનું નથી. અહીં જ રહે, ને ભણવું હોય તો ભણ. નહિતર કાંઈક વ્યાપાર-ધંધો કર. એટલે હવે ત્યાં જવાય તેમ નહોતું. તેઓ શાન્તિથી ઘેર રહ્યા. પણ તેમનું મન કેઈ કામમાં કે વાતમાં ચોંટતું નહિ. તેમને તો વારંવાર પૂ. ગુરૂદેવની યાદ આવ્યા કરતી હતી. તેમના ઉપદેશવચનો અને હિત-શિક્ષાઓ માનસ-પટ ઉપર વારંવાર અંકિત થતા હતા. જેમ જેમ દિવસો વીતતા ગયા તેમ તેમ એમની ત્યાગ-ભાવનાની વેલડી પણ પદલવિત બનતી ગઈ. પણ માતા-પિતાને સમજાવવા કઈ રીતે ? તેઓ તેમને આંખ આગળથી અગગા કરવા જ નહોતા ઈચ્છતા, પછી દીક્ષાની વાત જ કયાં ? માત-પિતા અને નેમચંદલાઈ બન્ને પોતપોતાની વાતમાં મક્કમ હતા.

એક દિવસ શ્રીનેમચંદલાઈ પોતાના બાલપણના મિત્રો સાથે બેઠા હતા. એમાંના એક મિત્રના વિવાહ-સગપણની વાત ચાલતી હતી. ત્યાં વાતવાતમાં શ્રીનેમચંદલાઈ બોલી ગયા કે-આ સંસારમાં શું બળ્યું છે ? આ સંસારમાં સાર હોય તો માત્ર સાધુપણું જ

છે. મારે તો દીક્ષા લેવી છે. આત્મકલ્યાણની સાથે જગતનું કલ્યાણ કરવાનો એક જ શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે. પણ.....

આ વાત તેમની નાની બહેન સાંભળી ગઈ, ને તેણે ઘરે જઈને પિતાજીને વાત કરી. એટલે થઈ રહ્યું. એમના ઉપર દેખરેખ વધી ગઈ. અને આમ એમની વિમાસણ પણ વધી પડી. પણ શું થાય ?

[૭]

કપરી કસોટી :

લક્ષ્મીચંદલાઈ! હમણું-હમણું તમે કેઈ ગહન ચિંતામાં પડ્યા હો, એવું લાગે છે. છેલ્લા કેટલાક દિવસો થયા હું તમને સચિંત જ દેખું છું. શું કેઈ ચિંતાજનક વાત બની છે ?

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની દીક્ષાની ભાવના જાણીને તેમના પિતાશ્રી જરા સચિંત બન્યા હતા. તેથી તેમનાં મ્હોં ઉપર પણ ચિન્તાના ચિહ્નો જણાઈ આવતા. તે જોઈને તેમના અંગત મિત્ર શ્રી રૂપશંકરલાઈએ તેમને એક દિવસ ઉપર પ્રમાણે પૂછ્યું.

રૂપશંકરલાઈ ! તમારું અનુમાન સાચું છે. આપણને બીજી તો શી ચિન્તા હોય ? પણ આ અમારો નેમચંદ ભાવનગરથી અહીં આવ્યો, ત્યાર પછી એનું જીવન જ જાણે બદલાઈ ગયું છે. એ કહે છે કે મારે તો દીક્ષા લેવી છે. સાધુ બનવું છે. આવો નિર્ભીક-આખું ઘર સંભાળી લે એવો દીકરો-દીક્ષાની વાત કરે એટલે ચિન્તા તો થાય જ ને ? લક્ષ્મીચંદલાઈએ વ્યાકુળ-મને જવાબ આપ્યો.

તમે એને સમજાવ્યો તો હશે જ ને ? શું જવાબ આપે છે એ ?

અરે રૂપશંકરલાઈ ! સમજાવવામાં તો મેં જરાય કચાશ નથી રાખી. જરા કડકાઈથી પણ કહ્યું છે. એટલે હમણું તો દીક્ષાની વાત ઉચ્ચારતો નથી. પણ એના ભાઈબંધ જોડે દીક્ષાની વાતો કરતો હતો, એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-એ હજી એની વાતમાં મક્કમ જ છે એટલે મને ચિન્તા થયા કરે છે. હવે તો તમે કાંઈ રસ્તો બતાવો એને સમજાવવાનો.

તો એમ કરો લક્ષ્મીચંદલાઈ ! એને એકવાર મારી પાસે મોકલો. હું એને સમજાવી જોઉં. નહીં સમજે તો ઉચ્ચ થઈને ધમકાવીશ પણ ખરો. પણ મને તો લાગે છે કે એ જરૂર સમજશે. કારણ કે વડીલો પ્રત્યે એ ખૂબ વિનયી અને કહ્યાગરો છે-નમ્ર છે. માટે જરૂર સમજી જશે. છતાં જો ન સમજે તો મારા એક ન્યાયાધીશ સાહેબ મિત્ર છે. તેઓ બહુ કડક છે. એમની પાસે લઈ જઈને એમના દ્વારા સમજાવીશું એટલે જરૂર માની જશે. મિત્રની ચિન્તાને પોતાની ચિન્તા માનનારા રૂપશંકરલાઈએ સરળમાર્ગ દેખાડતાં કહ્યું.

તો તો ઘણું સારું, રૂપશંકરલાઈ ! હું નેમચંદને તમારી પાસે મોકલીશ, સમજે તો ઘણું સારું. અમારા આખા ઘરનો આધાર છે,

રૂપશંકરભાઈ અને લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ-બંને મિત્ર હોવા છતાંય ભાઈ જેવો સંબંધ રાખતા-એટલે તેઓ પોતાની અંગત વાતો પણ પરસ્પર કરતા, અને એકબીજાની સલાહ-સૂચના લેતા. તેથી આ બાબતમાં પણ શ્રીલક્ષ્મીચંદ્રભાઈએ રૂપશંકરભાઈની સલાહ લીધી. અને તેમણે ઉપર મુજબ સલાહ આપી, તે લક્ષ્મીચંદ્રભાઈને રૂચી ગઈ. એમાંય રૂપશંકરભાઈ સરકારી અમલદાર હોવાથી તેમનાથી નેમચંદ્ર સમજે-માને તો ઘણું સારું-એમ વિચારીને શ્રીલક્ષ્મીચંદ્રભાઈએ નેમચંદ્રભાઈને કાંઈક કાર્યનું નિમિત્ત આપી મિત્રના ઘેર મોકલ્યા.

રૂપશંકરભાઈને ત્યાં પહોંચીને નેમચંદ્રભાઈએ તેમને પિતાજીએ કહેલું કાર્ય જણાવ્યું. રૂપશંકરભાઈએ પણ તેમને વાતસહ્યપૂર્વક બોલાવ્યા, અને કાર્યની વાત સાંભળી લીધી. પછી કુશળ સમાચાર પૂછીને તેમણે બાણે સ્વાભાવિક રીતે જ પૂછતાં હોય તેમ પૂછ્યું : નેમચંદ્ર ! મેં સાંભળ્યું છે કે ભાવનગરથી અહીં આવ્યા પછી તારા જીવનમાં પરિવર્તન થઈ ગયું છે. તું હવે દીક્ષા લેવાની-સાધુ બનવાની ભાવના રાખે છે. શું આ વાત સાચી છે ?

“હા કાકા ! એ વાત સાચી છે. મારી ભાવના હવે દીક્ષા લેવાની છે.” રૂપશંકરભાઈ પિતાના મિત્ર હોવાના કારણે તેઓ તેમને કાકા કહેતા.

પણ ભાઈ ! તું જે દીક્ષાની વાત કરીશ, તો પછી આ તારું ઘર કેણુ સંભાળશે ? તારા માતા-પિતા હવે વૃદ્ધ થવા આવ્યા છે. ભાઈ-બહેન નાનાં છે. તેમને સંભાળવાની, સાચવવાની જવાબદારીવાળો આખા ઘરમાં તું જ એક છે. તું જે દીક્ષા લઈ લે તો આ જવાબદારી કેણુ લેશે ? માટે તું હવે કોઈ વ્યાપાર-ધંધામાં બેસાઈ જા. રૂપશંકરભાઈએ સ્નેહપૂર્વક કહ્યું.

“રૂપશંકર કાકા ! તમારી વાત ખોટી તો ન જ હોય, પણ મારું મન હવે આ સંસારમાં રહેવા માટે માનતું નથી. દિવસે-દિવસે દીક્ષાની ઈચ્છા મજબૂત બનતી જાય છે. હવે હું કોઈ વ્યાપાર આદિમાં બેસવા તો ઈચ્છતો જ નથી. ઘરમાંથી રજા મળે કે તરત જ મારે દીક્ષાના સર્વકલ્યાણકારી પંથે જવું છે.” નેમચંદ્રભાઈ નમ્રતાપૂર્ણ મઝકમતાથી બોલ્યા.

આ સાંભળી રૂપશંકરભાઈ જરા ઉચ્ચ થયા. તેઓ બોલ્યા : “નેમચંદ્ર ! તું તારા પિતા-જીના સ્વભાવને તો સારી રીતે બાણે છે, તેઓ તને કોઈ રીતે રજા નહિ જ આપે. માટે તું સમજી જા, અને એમની જવાબદારી ઓછી કર. નહિતર અમારે કંઈક કડક પગલાં તેવા પડશે.”

“કાકા ! વધારે પડતું લાગે તો ક્ષમા કરજો. પણ હું કોઈપણ રીતે દીક્ષા લઈશ જ. હું ન હોત તો તમે બધાં શું કરત ? એમ વિચારીને પણ તમારે બધાંએ મને દીક્ષાની રજા આપવી જ બેઠાં એ. મારે તો આત્મકલ્યાણ સાધવું છે, ને એટલા માટે દીક્ષા ગ્રહણ કરવી છે.” નેમચંદ્રભાઈએ કહ્યું. એમના આ શબ્દોમાં મેરૂસમી નિશ્ચલતાનો શુદ્ધ રણુકો સંભળાતો હતો.

આવો મઝકમ જવાબ સાંભળીને રૂપશંકરભાઈ વિચારમાં પડી ગયા. તેમણે વિચાર્યું કે- આ નેમચંદ્ર દીક્ષાના રંગથી પૂરો રંગાયેલો છે. એટલે હમણાં નહીં સમજે. હવે એને ન્યાયાધીશ સાહેબ પાસે જ લઈ જવો પડશે. એમની કડકાઈથી ડરે તો વળી સમજી જાય,

અને થોડીવારમાં નેમચંદ્રભાઈ તેમની રજા લઈને ઘેર આવી ગયા.

નેમચંદને સમજાવવામાં રૂપશંકરભાઈ નિષ્ફળ ગયા, એ બાણીને શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈ વધારે સચિંત બન્યા. પણ રૂપશંકરભાઈ એ તેમને આશા આપી કે હજી આપણી પાસે ઉપાય છે. હું એને આપણા ન્યાયાધીશ-સાહેબ પાસે લઈ જઈશ. એમનાથી એ જરૂર માનશે. લક્ષ્મીચંદલાઈ પણ આ સાંભળી-કંઈક આશ્વસ્ત બન્યા.

ત્યાર પછી એક દિવસ રૂપશંકરભાઈ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીને પોતાના મિત્ર ન્યાયાધીશ સાહેબ પાસે લઈ ગયા. તેઓને પહેલેથી જ બધી વિગતથી વાકેફ કરી દીધા હતા. પણ નેમચંદલાઈ તો ભારે નીડર નીકળ્યા. ડરનું તો તેમને નામ પણ સ્પર્શ્યું નહોતું. તેમણે વિચાર્યું કે આપણે કોઈ ગુનો કે અપરાધ કર્યો નથી, પછી બીક શાની? તેઓ નિર્ભય અને સ્વસ્થ-મને ન્યાયાધીશ સાહેબ પાસે ગયા. તેઓએ પણ તેમને આવકાર આપ્યો-એસાડયા, અને પરસ્પર કુશલ-સમાચાર પૂછ્યા. એ બધો વિધિ પતી ગયા પછી તેમણે શ્રી નેમચંદલાઈની ઉલટ તપાસ શરૂ કરી: “તારું નામ શું છે?”

“મારું નામ નેમચંદ છે, સાહેબ !” તેમણે સ્વસ્થતાથી જવાબ આપવા માંડ્યા.

ન્યાયાધીશ: “મેં સાંભળ્યું છે કે તું દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા ધરાવે છે?”

નેમચંદ: “હા હા! એ વાત તદ્દન સાચી છે.”

ન્યાયાધીશ: “શા માટે દીક્ષા લેવી છે?”

નેમચંદ: “આત્માનું કલ્યાણ કરવા માટે.”

ન્યાયાધીશ: “શું ઘેર રહીને આત્માનું કલ્યાણ નથી કરી શકાતું?”

“ના! ઘરે રહીને આત્માનું પૂર્ણ કલ્યાણ સાધી શકાય જ નહીં. ઘર એટલે સંસાર, અને સંસાર એટલે આધિ-વ્યાધિ-અને ઉપાધિનું સંગમસ્થાન. આવા સંસારમાં રહીને આત્માનું કલ્યાણ શી રીતે સધાય? સંસારથી સર્વથા નિર્લેપ બનીએ, તો જ પૂર્ણ-આત્મકલ્યાણ સધાય. એવી નિર્લેપતા તો સાધુપણામાં જ મળે. બાકી સંસારમાં રહીને આત્મકલ્યાણ સાધવું એ તો ખાતાં-ખાતાં ભસવા સમાન છે.” નેમચંદલાઈ એ યુક્તિપુરઃસર સચોટ જવાબ વાળ્યો.

આ સાંભળીને ન્યાયાધીશ સાહેબ પણ છક્ક બની ગયા. મનોમન શ્રી નેમચંદલાઈની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કે-આટલો નાનો કિશોર પણ કેવી યુક્તિથી જવાબ આપે છે? ખરેખર! આ કિશોર વિવેકી અને છુદ્ધિમાન હોવા સાથે પોતાની વાતમાં દૃઢ છે. પણ એમને તો આ કિશોરને મન-પલટો કરવાનો હતો, એટલે છક્ક બનીને એસી રહે કેમ ચાલે? તેમણે અવાજમાં જરા કરડાકી આણી અને આગળ પ્રશ્ન કર્યો :

“નેમચંદ! તારા કુટુંબને-માતા-પિતા, ભાઈ અને બહેનોને સાચવવાની જવાબદારી હવે તારી છે. તું આત્માનું કલ્યાણ કરવાની વાત કરે છે, તો શું મા-બાપની સેવા કરવી, એ તારો ધર્મ-તારી ફરજ નથી? આ વાતનો વિચાર કરીને તું દીક્ષાની વાત મૂકી દે, અને મા-બાપની સેવામાં લાગી જા.”

ન્યાયાધીશ સાહેબની કરડાકીથી મનમાં જરા પણ થડકાટ અનુભવ્યા વગર નિર્ભીક નેમચંદલાઈ એ એવી જ નીડરતાથી પ્રત્યુત્તર આપ્યો: “સાહેબ! માત-પિતા અને કુટુંબની

સેવા કરવી, એ પુત્રનો ધર્મ છે—પુત્રની ફરજ છે, એ આપની વાત હું જરૂર માનું છું અને સ્વીકારું છું. એમની સેવા કરે તો કલ્યાણ થઈ શકે છે, એ પણ હું માનું છું. પણ મારી આત્મકલ્યાણની ભાવનાનો અર્થ એ નથી કે હું માત્ર મારું જ કલ્યાણ સાધું. કે મારા માતા-પિતાને દુઃખી કરું. મારી તો એવી ભાવના છે કે—દીક્ષા લઈને હું મારું, મારા માતા-પિતા અને સમગ્ર કુટુંબનું કલ્યાણ હું કરું. એ બધાંને સદ્ધર્મ પમાડું. આવી મારી ઉચ્ચ ભાવના છે. અને એ માટે હું મારા પિતાજીની રજા ચાહું છું. રજા મળશે કે તરત જ દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ.

“પણ તારા માતા-પિતા દીક્ષા માટે રજા ન આપે તો ?” ન્યાયાધીશ સાહેબે એક વધુ પ્રશ્ન કર્યો.

શ્રીનેમચંદલાઈ પાસે આનો ઉત્તર પણ તૈયાર જ હતો. તેમણે કહ્યું. “તો પછી સાહેબ ! મારે બીજી કોઈ યુક્તિ અજમાવવી પડશે અને એ યુક્તિથી હું દીક્ષા અવશ્ય લઈશ.”

આવી અસીમ નીડરતા અને સ્પષ્ટ વક્તૃત્વ જોઈને ન્યાયાધીશ સાહેબ પણ મુંઝવણમાં પડી ગયા, કે આને સમજાવવો કઈ રીતે ? આથી તેઓ અધિકારી-સુલભ ઉગ્રતામાં આવી ગયા અને ધમકીનો આશ્રય લીધો. તેમણે કહ્યું, “શું તું ભાગી જઈશ ? માતા-પિતાની રજા વિના દીક્ષા લઈશ ? તો તો તું યાદ રાખજે કે તારા હાથે-પગે બેડીઓ નખાવીશ.”

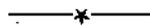
પણ જેને સંસારના-મોહના સોનેરી બંધનો નડતા નથી, એને આ લોખંડની બેડીઓ શું ડરાવી શકે ? તેમણે પ્રત્યુત્તર આપ્યો, “સાહેબ ! દીક્ષા માટે જો રજા નહિ જ મળે તો, છેવટનો રસ્તો એ જ છે. પણ દીક્ષા લેવાનો મારો નિર્ધાર તો અફર જ છે. અને બેડીઓ તો હાથપગ કે શરીરને બાંધશે-જકડશે. મારા મારા મન કે આત્માને તો નહીં જ જકડી શકે, એને તો એ બંધન નહીં જ નડે. માટે એ બધાથી હું ડરું તેમ નથી.”

આ જવાબ સાંભળીને ન્યાયાધીશ સાહેબ અને રૂપશંકરલાઈ, બંને બાહોશ અધિકારીઓ ઠંડાગાર બની ગયા. તેઓ સમજી ગયા કે આ એની વાતમાં પૂરેપૂરો અચળ છે. માટે હવે એને સમજાવવાનો-એનું મન પલટાવવાનો પ્રયત્ન કરવો નકામો છે.

આ રીતે શ્રીનેમચંદલાઈ દીક્ષા અંગેની પ્રાથમિક કસોટીમાં તો સંપૂર્ણ સફળ નીવડ્યા. પણ હવે તો દિલ્હી દૂર હતું. મા-બાપ આટલાથી જ રજા આપી દે, એ અશક્ય જ હતું. એટલે તેઓ બીજો કોઈ ઉપાય શોધવા લાગ્યા.

શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈને જ્યારે આ બધી વાતની ખબર પડી ત્યારે તેઓ ખૂબ નિરાશ બની ગયા. એની સાથે પુત્રને રજા ન આપવા માટે તેઓ વધારે દૃઢ પણ બની ગયા. અને નેમચંદ ભાગી જવા માટે કોઈ પ્રયાસ ન કરે એની તકેદારીમાં પડ્યા.

ખરે જ ! સંસારની સોનેરી જંજાળ અકળ છે.

મહાભિનિષ્ક્રમણ

સંસાર એક મહાસાગર છે, અગાધ અને ઉંડો.

કદાચહ અને દુરાચહ જેવા અનેક ભયાનક મગરમચ્છો એમાં ખીચીખીચી ભર્યા છે. એ મહાસાગરને તરવા નીકળેલા ભલભલા બહાદુર માનવીઓ આ મગરમચ્છોને જોઈને જ પીછેહઠ કરી ગયા છે.

કહે છે કે- દરિયામાં અગ્નિ હોય છે; એને વડવાનલ કહેવાય છે. આ સંસાર-સાગરમાંય એવો એક વડવાનલ છે. એનું નામ છે કષાયાગ્નિ. મહાસાગરના ઘણા મોટા વિસ્તારમાં ફેલાયેલો-ભડભડતો આ અગ્નિ છે. ઘણા હિંમતબાજ પુરૂષો આ અગ્નિની જ્વાળાથી દાઝીને ય પાછાં પડી ગયા છે.

રાગ અને દ્વેષના ઉંડા ઉંડા ભમરાવા લેતા આવર્તો પણ આ સમુદ્રમાં છે. અતિક્રુશળ તરવૈયાઓ એમાં તણાઈ બચ છે.

સૂક્ષ્મ-દ્વાંષ્ટી નિરખીએ તો દરિયામાં રહેલી દરેક વસ્તુઓ આ સંસાર સાગરમાં છે. કોઈ મહાન્ અને વીરલો પુરૂષ જ એને તરી બચ છે, એમાં નડતી સઘળી મુશ્કેલીઓને દૂર હઠાવી એનો પાર પામી શકે છે.

પણ જેમ દરિયો તરવા માટે ઘણા પુરૂષાર્થ કરવો પડે, તેમ આ સંસાર-ઉદ્ધિને પાર કરવા માટેય મહાન્ પુરૂષાર્થની જરૂર પડે. ઘણા તો આ પુરૂષાર્થથી જ ડરી બચ છે.

ડરે જ ને ? એમના ભાગ્યમાં જ ન હોય એટલે તે પુરૂષાર્થથી ડરે જ.

પણ જેમના ભાગ્યમાં હોય છે - સામે કાંઈ પહોંચવાનું, તેઓ આવા પુરૂષાર્થથી ડરતાં નથી, બદકે એને સામી છાતીએ સ્વીકારે છે. આ મહાન્ પુરૂષાર્થ વડે ઘણા ભાગ્યવંત જીવો સંસાર સાગરની પેલે પાર પહોંચવા સમર્થ બન્યા છે.

દ્વીક્ષા એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન અને ચરિત્રરૂપ રત્નત્રયીની નિરતિચાર આરાધના-સર્વ પાપોથી વિરતિ. આ દ્વીક્ષારૂપ પુરૂષાર્થ વડે ઘણા ભાગ્યવંત જીવો સંસાર-સાગરની પેલેપાર પહોંચવા સમર્થ બન્યા છે.

અને તેથી જ આવો પ્રબળ પુરૂષાર્થ કરવા માટે-દ્વીક્ષા ગ્રહણ કરવા માટે આપણા ચરિત્રનાયક શ્રીનેમચંદલાઈ ઉદ્યુક્ત અને ઉત્સુક બન્યા હતા.

અસાધારણ નિર્ભીકતા-અને મનની મક્કમતા, એમને આ પુરૂષાર્થમાં પૂર્ણ સહાયક હતા. તેમને શ્રદ્ધા હતી કે આ પુરૂષાર્થ વડે હું જરૂર સંસારસમુદ્ર તરીશ જ. પણ હજી માતા-પિતા તરફથી રબ મળે એજ લાગતું જ નહોતું. તેથી તેઓ એને માટે બીજો ઉપાય શોધી રહ્યા હતા. શોધતાં શોધતાં એક ઉપાય મળી આવ્યો. એ હતો-ઘરેથી કોઈને જાણ્યા વિના ભાવનગર પહોંચી જવું તે.

ઉપાય તો શોધ્યો, પણ એને કારગત કરવાનું ઘણું મુશ્કેલ હતું. પણ મુશ્કેલીથી ડરે એ નેમચંદલાઈ નહિ. તેમણે તો એ ઉપાયને કારગત કરવા માટે કમ્મર કસી લીધી.

શ્રી દુર્લભજીભાઈ નામે તેમના એક મિત્ર પણ દીક્ષા લેવા માટે તૈયાર થયા હતા. તેઓ મહુવાના બખાઈ કુટુંબના પુત્ર હતા. તેમની ભાવના શ્રીનેમચંદલાઈની સાથે જ દીક્ષા લેવાની હતી. અને તેમને પણ ઘરેથી રજા મળતી ન હતી. એટલે તેઓ બન્ને કોઈ અન્ય ઉપાયની શોધમાં હતા. ત્યાં જ શ્રીનેમચંદલાઈએ આ ઉપાય શોધી કાઢ્યો.

આજે તેઓ બન્ને એકાન્તમાં એકત્ર થયા હતા. ઉપાય તો શોધ્યો, પણ એને સફળ શી રીતે બનાવવો એની યુક્તિ ગોઠવવાના વિચારમાં તેઓ પડ્યા હતા.

કેમ નેમચંદ ! કોઈ યુક્તિ શોધી કે નહિ—“ભાગી જવાની” ? દુર્લભજીએ પૂછ્યું.

હા દુર્લભજી ! ઘણા વિચાર કર્યા પછી હમણાં જ એક રસ્તો જડ્યો છે. પેલો ‘ઝીણીયો’ ઉંટવાળો આપણે ઓળખીતો છે. તેની જોડે આપણે નક્કી કરીએ કે—“તું અમને ઊંટ ઉપર બેસાડીને ભાવનગર પહોંચાડી દે, તું કહીશ એટલું ભાડું આપીશું”. અને જો તે માની બંધ તો આપણે જરૂર ભાવનગર પહોંચી જઈએ. નેમચંદલાઈએ પોતાના સાથી-દારને યુક્તિ જણાવી.

વાહ ! આ યુક્તિ તો આઘાહ છે. મને ખાત્રી છે કે વધારે પૈસા મળવાનું સાંભળશે, એટલે એ ઝીણીયો હા જ પડશે. એટલે હવે તો એને મળીને જડ્ડી નક્કી કરી લેવું જોઈએ.

તો પછી હું એને આજે જ મળીને બધું નક્કી કરી લઉં છું. તારે આજે રાત્રે એના ઘેર આવી જવાનું. હું પણ આવી જઈશ. અને પરોઢિયે વહેલાસર આપણે રવાના થઈ જવાનું. બરાબરને ! તું રાત્રે સમયસર આવી જઈશ ને ? નિર્ણયાત્મક સ્વરે નેમચંદલાઈએ દુર્લભજીને પુછ્યું.

હા ! હું જામે તે રીતે આજે રાત્રે ઝીણીયાના ઘેર આવી પહોંચીશ જ. એ માટે તું નચિંત રહે.

અને બંને મિત્રો પોતાની યોજના ગોઠવીને છૂટા પડ્યા. ત્યાર પછી શ્રીનેમચંદલાઈ સમય મેળવીને પેલા ઉંટવાળાની પાસે ગયા, અને પોતાની વાત કરી. ઝીણુંમીયાંએ પ્રથમ તો આનાકાની કરી. બેવડું ભાડું મળતું હોવાથી તેનું મન લલચાતું તો હતું. પણ પાછળથી લોકો આ વાત બાંહે ત્યારે પોતાની શી દશા થાય ? એ વિચારથી તે આનાકાની કરતો હતો. નેમચંદલાઈએ એને ખૂબ સમજાવીને કહ્યું કે—તારો વાળ પણ વાંકો નથી થવાનો. તારે ડરવાની બિલકુલ જરૂર નથી ત્યારે તે માની ગયો. એટલે હવે પૂરેપૂરું નક્કી થઈ ગયું. એ જમાનામાં બસ-મોટર કે રેલ્વે જેવાં આધુનિક સાધનો હજી ભારતના ગામેગામમાં નહોતાં પહોંચ્યા. એક ગામથી બીજે ગામ જવું હોય તો એકલો (એક બળદી ગાડું), ગાડું કે ઉંટને ઉપયોગ લોકો કરતાં. ઝડપી મુસાફરી માટે ઉંટ અનુકૂળ હોવાથી શ્રીનેમચંદલાઈએ ઉંટવાળા જોડે ઉંટનું નક્કી કર્યું.

અંધારાનું શ્યામ ઓઢણું ઓઢીને નિશાદેવી પૃથ્વી પર પોતાનો પ્રભાવ પાથરી રહ્યા હતા. દેશસરમાં આરતીના સુમધુર ઘંટારવ થઈ રહ્યા હતા. એવે ટાણે આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીએ

પણુ રાત માટેની થોડી તૈયારી કરી લીધી. વાટખરચીના પૈસા તથા બીજી જરૂરિયાતની ચીજો લીધી. થોડી વારમાં રાત પડી અને બધા સૂઈ જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. નેમચંદ-ભાઈએ આ તક સાધી. “બહાર જઈને હુમણું આણું છું” એમ કહી, માતાપિતા, ભાઈ-બહેનો અને ઘર-બધાંને મનોમન છેલ્લા પ્રણામ કરીને તેઓ નીકળી ગયા. અને બને તેટલી ઝડપથી ઝીણીયાને ઘેર પહોંચી ગયા. આ બાબતથી દુર્લભજી પણ એ જ પ્રમાણે ત્યાં પહોંચ્યો.

ઝીણીયાનું ઘર કથસ્તાનની નજીકમાં હતું. તેણે કહ્યું કે તમારે રાત રહેવું હોય તો મારા ઘરે નહિ રહી શકો. કમણુ કે રાત્રે કોઈ તપાસ કરવા આવે તો મારા તો બાર વાગી બંધ. માટે તમે બીજા કોઈ સ્થાને રાત વિતાવો.

બન્ને કિશોરો બહાદુર અને કૃતનિશ્ચયી હતા. તેઓએ ઝીણીયાને વધારે આગ્રહ ન કરતાં બાબુના કથસ્તાનમાં જઈને રાત વિતાવી. બેમાંથી એકેયને ઉંઘ ન આવી. તેમના મનમાં જલ્દી ઉપડવાની તાલાવેલી હતી. બે ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં મોડું થઈ બંધ, તો પોતાનું કામ કદાચ સિદ્ધ ન થાય, એટલે તેઓ બગતાં જ રહ્યા. અને એક રાત પસાર થતાં વાર કેટલી ? બેતબેતામાં ચાર વાગ્યા. નેમચંદભાઈએ ઝીણીયાને ઉડાડ્યો અને તૈયારી કરવાનું કહ્યું. ત્યાં તો ઝીણુ મીયાં ફરી ગયા. એના મનમાં હજી ડર હતો. એણે કહ્યું કે-તમારા જેવા નાના છોકરાંને આવી રીતે લઈ જતાં મારો જીવ ન ચાલે. તમે કોઈ સાક્ષી લાવો. એ બે કહે તો જ હું લઈ જઈ.

આ સાંભળીને નેમચંદભાઈને લાગ્યું કે-હવે આ મીયાંને સમજાવવાનો પ્રયાસ કરવો એ નિરર્થક છે. એ જે કહે એમ કરીએ. તરત જ તેઓ ગામમાં ગયા. અને ‘ધરિયાચંદભાઈ’ નામના પોતાના ઓળખીતાને ખોલાવી લાગ્યા. એમણે ઝીણીયા સમક્ષ કહ્યું કે- અમારે બન્નેને અગત્યના કામે લાવનગર જવું છે. પણ આ ઝીણુ મીયાં સાક્ષી માંગે છે, તો તમે સાક્ષીમાં રહો. ધરિયાચંદભાઈને બીજી કોઈ વાતની ખબર ન હોવાથી તેમણે તરત હા પાડી એટલે ઝીણીયા માની ગયો. એણે ઉંટ તૈયાર કર્યું.

ધરિયાચંદભાઈને વિદાય કર્યા બાદ ત્રણે જણા ઉંટ ઉપર સવાર થઈ ગયા, ને ઉંટે પોતાનાં માર્ગલક્-ચીઠ્યા માર્ગે ગતિ પકડી. નેમચંદભાઈના હૈયે ઉલ્લાસ માર્તો નહોતો. આજે ઘણા સમયે ઉરના અરમાન પૂરા થતા હતા. આ પણ એક મહાભિનિષ્કમણુ જ હતું ને ?

ઉંટ પૂર ઝડપે ચાલ્યું જતું હતું. કોઈ દિવસ ઉંટ ઉપર બેઠા ન હોવાથી પડી જવાની ભીતિ લાગતી. પણ “સાહસ વિના સિદ્ધિ નથી” એ વાતને લક્ષ્યમાં રાખીને તેઓ મક્કમ-મને નવકાર મંત્રનું ધ્યાન ધરતાં આગળ ધપી રહ્યા હતા. મહુવાથી ચારેક માઈલ દૂર આવેલા ભાદરોડ ગામ પાસે પહોંચ્યાં. ત્યાં ‘બુટીયો’ નામની નદી આવી. ભલભલા મહેાંને કાન બુટીયો અલાવે એવીસ્તો ? એના બેય કાંઠે પાણી હિલોળાં લેતા હતા. ઉતરનારતું પાણી મપાઈ બંધ, એટલું પાણી એ નદીમાં હતું. એટલે કાયાપોચાને માટે તો ‘એને પાર કરવી’ એ અશક્ય જ હતું. ઝીણીયાએ એમને પાણીની બીક બતાડતાં કહ્યું કે-તમે બંને હિમ્મતથી કહેતા હો તો જ હું નદીમાં ઉંટ ઉતારું. નહિતર પાછા જઈએ. પણ આપણાં બન્ને દીક્ષાથી કિશોરો જરા પણ ડર્યા કે ડગ્યા નહિ. તેમણે તો “હિંમતે મર્દા તો મદદે ખુદા” એમ વિચારીને ઝીણીયાને કહી દીધું કે-અમે મક્કમ છીએ. તું જરાય ડર રાખ્યા વિના

ઉંટને નદીમાં ઉતાર. અને ઝીણીયાનો ઇશારો મળતાં જ ઉંટે નદીમાં અંપલાવ્યું. કુદરતનેય આજે જ એમની પૂરેપૂરી કસોટી કરી લેવાનું સૂઝ્યું હશે, તે નદી પાર કરતાં અધવચ્ચે જ આકાશમાંથી વરસાદ જોશલેર ટપકી પડ્યો. બધાય પલળી ગયા. એ સ્થિતિમાં જ નદી પાર કરી, સામે કાંઠે પહોંચીને કપડાં વગેરે વ્યવસ્થિત કર્યાં અને તરત જ તૈયાર થઈને આગળ વધ્યા. ખરેખર? “વિધનૈઃ પુનઃ પુનરપિ પ્રતિહન્યમાનાઃ પ્રારબ્ધમુક્તમજના ન પરિત્યજન્તિ” એ સંજ્ઞનની પ્રશંસા આ જાને કિશોરોમાં ચરિતાર્થ થાય છે. માર્ગમાં ભૂખ લાગી ત્યારે સાથે લીધેલાં ભાતાનો ઉપયોગ કરી લીધો. ત્યારપછી છેક સાંજ સુધી ચાલ્યા જ ક્યું. હવે રાત પડવા આવી હતી, તેથી નજીકમાં કોઈક ફકીરનાં ઝુંપડામાં રાત ગાળી. ફકીરે પણ તેમની સારી મહેમાનગતિ કરી.

બીજે દિવસે સવારે તેઓ આગળ વધ્યા. થોડીવારમાં તળાબ આવી પહોંચ્યાં. ત્યાંથી આગળ જતાં કોઈક પરિચિત સંબંધી મળ્યા, અને તેઓ ઝોળાળી ગયા. એટલે તરત જ શ્રીનેમચંદલાઈએ ઉંટને આડરસ્તે લેવારાવી લીધો. આજે પણ તેઓને વરસાદ ખૂબ નડ્યો. ઉંટ ઉપર સતત ઝેસી રહેવાને કારણે શરીર અકડાઈ ગયેલું; અધૂરામાં પૂરું હોય એમ-ભૂખ પણ લાગી હતી. સાથેનું ભાતું વરસાદમાં પલળી ગયેલું. એટલે હવે કોઈ ગામ આવે તો વિસામો લેવાનું મન થયું. નસીબયોગે થોડો માર્ગ કાપ્યો ત્યાં ભડીકાંડારીયા નામનું ગામ આવ્યું. ગામના પાદરે ઉંટને ઝોકાર્યો. બધા નીચે ઉતર્યા, અને ઘડીવાર વિસામો લીધો. હવે લોજનનો બહોબસ્ત કરવાનો હતો. શ્રીનેમચંદલાઈએ કહ્યું : તમે થોડીવાર ઝેસો, હું ગામમાં જઈ જમવાની વ્યવસ્થા કરીને આવું છું.

આજુદેખ્યું ને અબ્બણ્યું આ ગામ હતું. કાંઈ સગું કે સ્વજન પણ અહીં ન હતું. આવા અબ્બણ્યા ગામમાં લોજનની વ્યવસ્થા કઈ રીતે કરવી? પણ નેમચંદલાઈ હિંમતવાન અને હોંશિયાર હતા. ગમે તેની પાસે કામ કરાવી લેવાની તેમની આવડત અનેાખી હતી. તેઓ તો ગામમાં ગયા. ત્યાં એક વાણીઆની દુકાન એમની નજરે પડી. એટલે ત્યાં પહોંચી ગયા. વાતવાતમાં બાણી લીધું કે-આ જૈન શ્રાવકની જ દુકાન છે. તેથી તેઓ મનમાં ખુશ થયા. તેમણે એ શ્રાવકને ત્રણ જણાને માટે રસોઈની વ્યવસ્થા કરી આપવાનું કહ્યું. અને એના ખર્ચ પેટે બે રૂપિયા પોતાની પાસેથી કાઢીને આપ્યા. પેલા શ્રાવક તો છકક થઈ ગયા. કારણ કે-એ જમાનામાં એક માણસનો લોજન-ખર્ચ ચાર આનાથી વધુ થતો નહિ. એટલે ત્રણ જણને માટે બહુબહુ તો એક રૂપિયો જોઈએ. એને બદલે બે રૂપિયા મળ્યા. એ જોઈને પેલા ગૃહસ્થે એમને સત્વર લોજનાદિની સગવડ પોતાના ઘરે કરી આપી. શ્રીનેમચંદલાઈ પણ દુર્લભજી અને ઝીણીયાને લઈને આ ગૃહસ્થના ઘેર આવ્યા. અને બધા આનંદથી જમ્યા. ઉંટને માટે પણ ચારાપાણીની વ્યવસ્થા કરી આપી હતી.

જમી રહ્યા એટલે આપણા ઉદારદિલ નેમચંદલાઈએ પેલા શ્રાવકને ધીના ખર્ચ માટે આઠ આના વધારે આપ્યા. એ શ્રાવકે ઘણી ના પાડી કે “તમે બે રૂપિયા આપ્યા છે, હવે મારે વધારે પૈસા ન લેવાય” તો પણ એને આગ્રહપૂર્વક આપ્યા. આવી ઉદારતાથી પેલા ગૃહસ્થે ખુશ થઈને તેમને નહાવા-ધોવાની વ્યવસ્થા કરી આપી. તેઓનાં શરીરે તેલ માલિશ વિગેરે કરી થાક પણ ઉતારી દીધો. અને રાત્રે પોતાના ઘેર જ સુવાડયા.

સવાર પડી અને તેઓ પેલા ગૃહસ્થની સાભાર વિદાય લઈ ઉંટ પર બેસીને ભાવનગરનાં પંથે પડી ગયા. અહીંથી ભાવનગર હવે આઠ જ ગાઉ હતું. રાતભરનાં આરામથી શ્રમમુક્ત અનેહું ઉંટ પવનવેગે દોડી રહ્યું હતું. ભેતભેતામાં તો તેઓ ભાવનગર શહેરમાં આવી પહોંચ્યાં. મહુવાથી નીકળ્યે આજે ત્રીજે દિવસ હતો.

ત્યાં પહોંચીને તેમણે ઝીણીયાને બેવડું ભાડું ચૂકવીને ઝૂટો કર્યો. પોતાની યુક્ત સક્ષ્મ થવાથી અપાર આનંદ-સાગરમાં સ્નાન કરતાં શહેરના ચિરપરિચિત માર્ગે શેઠ જસરાજભાઈના ઘર તરફ ચાલ્યા. થોડીવારમાં તેમનું ઘર આવી ગયું. બંનેએ એમને ત્યાં જઈને ઉતારો કર્યો. નેમચંદભાઈને એકાએક આવેલા ભેઈને તેઓને આશ્ચર્ય થયું. કારણ કે-તેમના આવવાના કોઈ સમાચાર જ નહોતા. તેઓએ બંનેને આવકાર આપીને બેસાડ્યા. નેમચંદભાઈએ પણ જમી લીધા પછી જરા સ્વસ્થ થઈને શ્રીજસરાજભાઈને પોતાની બધી વાત અર્થેતિ જણાવી દીધી.

આ બંને કિશોરો દીક્ષાથી છે, એ જાણી શ્રી જસરાજભાઈ ખૂબ આનન્દિત બન્યા. શ્રીનેમચંદભાઈના સાહસને મનોમન વખાણવા લાગ્યા. અને “આવાં દીક્ષાથી આત્માઓના પુનિત પગલાં પોતાના ઘરે થયા” એ પોતાનું અહોભાગ્ય માની રહ્યા.

[૯]

મન્યન

માર્ગમાં લાગેલા શ્રમથી મુક્ત બનીને શ્રીનેમચંદભાઈ અને તેમના મિત્ર દુર્લભજીભાઈ પૂજ્યપાદ ગુરુમહારાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ પાસે ગયા. વન્દનાદિ કરીને બેઠા. તેમને અચાનક આવેલા ભેઈને ગુરુમહારાજ પણ જરા વિસ્મિત થઈ ગયા. તેમણે પૂછ્યું : “ક્યારે આવ્યો નેમચંદ ?”

“આજે જ આવ્યો, સાહેબ !”

“અહીંથી મહુવા ગયા પછી તારા કોઈ સમાચાર જ નહોતા. અને આજે તું એકાએક આવી ચડ્યો. કેમ આવ્યો છે ભાઈ ! આ દુર્લભજી પણ તારી સાથે આવ્યો છે કે શું !” વાતસંધ્યનીતરતાં સ્વરે ગુરુમહારાજે પૂછ્યું.

“કૃપાળુ ! અહીં આપની પાસે આવવાનું બીજું કયું પ્રયોજન હોય ? આપ અમારી બંનેની ભાવના સારી રીતે જાણો છો. એ ભાવના પૂર્ણ કરવા હું અને દુર્લભજી આપના શરણે આવ્યા છીએ” નેમચંદભાઈએ ભાવવાહી સ્વરે પોતાના આવવાનું પ્રયોજન જણાવ્યું.

આ સાંભળી ગુરુભગવંતે પ્રસન્નતા અનુભવી. પણ તરત જ તેઓ ગંભીર બની ગયા, અને પૂછ્યું : “નેમચંદ ! તમારી ભાવના હું સારી રીતે જાણું છું. તમે બંને દીક્ષા લેવા

માટે ખરા અંતરથી ઉત્સુક અને અભિલાષી છે. પણ તમે દીક્ષા માટે તમારા માતા-પિતાની અનુમતિ લઈને આવ્યા છો ને ?”

“ગુરુદેવ ! આપશ્રી અમારાં માતા-પિતાથી સારી રીતે પરિચિત છો. તેઓ કોઈ રીતે અમને દીક્ષાની રત્ન આપે એમ નથી. અરે ! હું દીક્ષા લઈ લઈશ, એવા ડરથી તો મને આપની પાસેથી ઘેર ખોલાવી લીધો હતો. પછી રત્ન આપવાની તો વાત જ ક્યાંથી હોય ! આ દુર્લભજીની પરિસ્થિતિ પણ એવી જ હતી. તેથી અમે બંને નક્કી કરીને કોઈને કહ્યા સિવાય અહીં લાગી આવ્યા છીએ. નેમચંદલાઈએ સ્વસ્થતાથી પોતાની વાત પૂ. ગુરુ મ-શ્રીને નિવેદિત કરી. સાથે પોતે કઈ રીતે નીકળ્યા; રસ્તામાં કઈ રીતે બે દિવસે વીતાવ્યા. વિગેરે વાતપણ સવિસ્તર જણાવી. અને છેલ્લે વિનીતભાવે વિનંતિ કરી કે-સાહેબ ! હવે કૃપા કરીને અમને પ્રવ્રજ્યા આપો, અને અમારો ઉદ્ધાર કરો.”

બંને મુસુક્ષુઓની સાહસવૃત્તિ અને નિર્મળ-ત્યાગભાવના જોઈને ગુરુમહારાજ ખૂબ રાજી થયા. પણ તેઓશ્રી મા-બાપની રત્ન સિવાય દીક્ષા ન અપાય એવી પોતાની મર્યાદા સમજતા હતા. એટલે તેઓશ્રીએ નેમચંદલાઈને કહ્યું : “નેમચંદ ! તમારી બંનેની ભાવના ઘણી ઉત્તમ, સુન્દર અને અનુમોદનીય છે. પણ હું તમારા માતા-પિતાની અનુમતિ સિવાય તમને દીક્ષા ન આપી શકું ! તમે બંને અહીં રહો-લણો જરૂર. પણ દીક્ષા તો તમારાં માતા-પિતાની સંમતિ મળ્યા પછી જ આપી શકાય.”

આ સાંભળતાં જ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી ખિન્ન બની ગયા. પગ તળેથી ધરતી સરી રહી હોય એવું એમને લાગ્યું. તેઓ વિચારમાં પડી ગયા કે ગુરુમહારાજની વાત સંપૂર્ણ રીતે વ્યાજબી હતી. બીજી તરફ પોતાની ભાવના પણ અટલ હતી. માતા-પિતાની રત્ન તો હવે કોઈ પણ હિસાબે મળી શકે તેમ ન હતી. અને એ વિના ગુરુમહારાજ દીક્ષા આપી શકે તેમ પણ ન હતું. હવે શું કરવું ? તેઓના મનમાં જખ્ખર મનથન ચાલ્યું.

એમના મનમાં બે વાત તો વજની જેમ જડાઈ ગયેલી--(૧) કે ઘરે પાછાં જવું નથી, અને (૨) કોઈ પણ ઉપાયે પ્રવ્રજ્યા લેવી છે. એટલે હવે તો પ્રવ્રજ્યા માટે કોઈ ઉપાય શોધી કાઢવો જ રહ્યો. એને માટે એમના મનમાં જોશભેર મનથન ચાલ્યું.

આ બાબુ-મહુવામાં તેમના ઘેર સૌના હૈયામાં ભારે ખળભળાટ મચી ગયો છે. નેમચંદલાઈએ રાત્રે કહ્યું કે, ‘હું બહાર જઈને આવું છું’ પછી થોડીવાર રાહ જોઈ, છતાં ન આવવાથી શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈને એમ લાગ્યું કે એના કોઈ ભાઈબંધને ત્યાં કે રૂપશંકરભાઈને ત્યાં જ સૂઈ રહ્યો હશે, એટલે તત્કાળ બીજી કોઈ ચિન્તા કરવા જેવું હતું નહીં. પણ સવાર પડી ગઈ, ને સૂર્યનારાયણ આકાશમાં રાશવા ચડી ગયા છતાંય નેમચંદલાઈ ઘરે ન આવ્યા, એટલે લક્ષ્મીચંદલાઈના મનમાં બીક પેઠી, કે ક્યાંય જતો તો નહિ રહ્યો હોય ને ! તેમણે તરત જ સૌ પ્રથમ રૂપશંકરભાઈને ત્યાં તપાસ કરી. પણ ત્યાં બાણુવા મળ્યું કે-નેમચંદ અહીં બે-ત્રણ દિવસ થયા આવ્યા જ નથી. બીજાં સગાં-સંબંધીઓને ત્યાં અને નેમચંદલાઈના મિત્રોને ત્યાંય તપાસ કરી. પણ એમાંના કોઈ કહેતાં કોઈને એને વિષે કંઈ ખબર નહોતી. દુર્લભજીના ઘરે તપાસ કરી, તો ત્યાં તો વળી તેમને જ સામેથી પૂછાયું : અમારો દુર્લભજી કાલ રાતનો નથી, તો તમારા ઘરે આવ્યો છે ? દુર્લભજીને ત્યાંય એની

શોધખોળની રામાયણ ચાલુ હતી. લક્ષ્મીચંદલાઈ વ. ભારે મુંઝવણમાં મૂકાઈ ગયા. એમ ને એમ સાંજ પડી ગઈ. કોઈને કંઈ સૂઝતું નહોતું. એવામાં એકાએક લક્ષ્મીચંદલાઈની વિચક્ષણ બુદ્ધિમાં ચમકારો થયો—“નેમચંદ અને દુર્લભજી મિત્રો હતા, અને વારંવાર મળતા. અને દીક્ષા લેવી હતી. માટે તેઓ અને એક થઈને દીક્ષા માટે જ ભાગી છૂટયા હોવા જોઈએ.”

પછી તો ક્યાં ગયા છે તેની કલ્પના કરતાં શી વાર! એક વાત તો તેઓ જાણતા જ હતા કે—જાય તો ભાવનગર પૂજ્ય શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ પાસે જ જાય, ખીજે નહીં.

આવો વિચાર સ્ફુરતાં જ તેમણે ગામમાં જે માણસો ઘોડા-ઉંટ કે ગાડામાં લોકોને બહારગામ લઈ જતા હતા, તેમને ત્યાં તપાસ કરાવી તો જાણવા મળ્યું કે—“ઝીણીયો ઉંટ-વાળો આજે વહેલી સવારે એકાએક ભાવનગર ગયો છે. સાથે બે છોકરાં હતા.”

હવે તો તેમના મનમાં નિશ્ચય થઈ ગયો કે—અને છોકરાઓ ઝીણીયાની મહદંલઈ ને ભાવનગર જ ગયા છે.

આ વાત જાણ્યા પછી ઘરમાં બધાં ઉદ્દાસ થઈ ગયા. ઘર આખામાં જાણે શૂનકાર થઈ ગયે. દીવાળી બહેનની આંખે આંસુઓની ધાર ચાલી. માતાની મમતા છે ને? તેમાંય પોતાનો લાડીલો પુત્રરત્ન નેમચંદ દીક્ષા લઈ લેશે, એ વિચારે તો દીવાળીબેન અને લક્ષ્મીચંદ-લાઈને પણ અસ્વસ્થ બનાવી દીધા. તેમણે તત્કાળ ભાવનગર શેઠ જસરાજલાઈને પત્ર લખ્યો કે—“નેમચંદ ત્યાં આવ્યો હોય તો તુર્તજ તેને અહીં પાછો મોકલી આપો. તેને અમારી રજા સિવાય દીક્ષા આપશો નહિ.” ખરે જ! મોહરાજની માયા અજબ છે. મમતાનું બંધન અસાધારણ છે.

ભાવનગરથી જવાબ આવ્યો કે—“નેમચંદ તથા દુર્લભજી અહીં આવ્યા છે. તેઓ દીક્ષા લેવાની વાત કરે છે. પણ પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ માતા-પિતાની રજા વિના દીક્ષા આપવાની તેમને ના પાડી છે. હાલ તેઓ અહીં રહેશે.”

આ સમાચાર મળવાથી લક્ષ્મીચંદલાઈના મનમાં કંઈક ધરપત વળી. દીવાળીબાનેય થોડીક રાહત મળી, કારણ કે નેમચંદ ગમે તેટલી ઉતાવળ કરે તોય હવે તો પોતાની રજા સિવાય એને દીક્ષા મળવાની જ નહોતી.

પણ નેમચંદલાઈ પણ બુદ્ધિમાન અને હોંશિયાર હતા. તેઓ દીક્ષા લેવા માટે મક્કમ જ હતા. અને એનો કોઈ ઉત્તમ રસ્તો શોધી કાઢવા તેમણે પોતાના સમગ્ર બુદ્ધિ-બળને કામે લગાડી દીધું હતું.

દુર્લભજીએ પણ પૂજ્યશ્રીને ખૂબ આજીજી કરવા માંડી, તેના પિતાજી તો ઘણા સમયથી સ્વર્ગવાસ પામ્યા હોવાથી તેના માટે ખીજી કોઈ ચિન્તા નહોતી. એટલે એની ઉત્કટ ભાવના જોઈને શ્રી ગુરુમહારાજે એક શુભ દિવસે તેને દીક્ષા આપી દીધી. પણ આપણા ચરિત્ર-નાયકશ્રીને ન આપી, કારણકે તેમના માતા-પિતા વિ. બધાં જ દીક્ષાની વિરૂદ્ધ હતાં. તેથી તેમની રજા મળે તો જ આપવી, એવો ગુરુ મ. નો વિચાર હતો.

સ્વયંદીક્ષા

સંસાર-સમુદ્રને તરવાનો સફળ ઉપાય એટલે જ દીક્ષા.

દીક્ષા એટલે મોક્ષ-મહેલનું પ્રવેશદ્વાર.

દીક્ષા એટલે અંતરંગ શત્રુઓને જીતવાનું અમોઘ ઔષ્ણિક.

દીક્ષા એટલે જૈનોનો જીવનમંત્ર.

પ્રત્યેક જૈન દીક્ષાની ઈચ્છા રાખે જ. સંસારમાં ગળાબૂડ રચ્યાપચ્યા રહેવા છતાંય હૈયામાં દીક્ષાની અભિલાષા સેવે એનું નામ સાચો જૈન.

ત્રિભુવનનાયક જિનેશ્વરદેવોને પણ દીક્ષા ગ્રહા પછી જ ચોથું મનઃપર્યાવસાન ઉત્પન્ન થાય છે.

આવો છે દીક્ષાનો પ્રભાવ. આવું છે દીક્ષાનું અદ્ભુત માહાત્મ્ય.

આવી દીક્ષા લેવા માટે આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી ઉત્કંઠિત બન્યા હતા. જૈન ધર્મના પરમ શ્રદ્ધાળુ અને સમજી હોવા છતાંય મોહાધીન બનેલા લક્ષ્મીચંદલાઈ એમને એ માટે રબ્દ નહોતા આપતા.

અને એ જ કારણે ગુરુમ.શ્રી દીક્ષા પણ નહોતા આપતા. પણ નેમચંદલાઈ તો કોઈપણ ઉપાયે દીક્ષા લેવા માટે મક્કમ જ હતા. એનો કોઈ ઉપાય શોધવા માટે એમની કુશાલ બુદ્ધિ કામે લાગી ગઈ હતી.

પછી તો “બુદ્ધિર્ચસ્ય વલં તસ્ય” જેની બુદ્ધિ એનું બળ. એમણે એક ઉપાય શોધી કાઢ્યો. એને અજમાવવાનો પણ પૂર્ણ નિર્ધાર કરી લીધો. આ વાત તેમણે બીજા કોઈને ન કહી. તેઓ ઉપાશ્રયે જ રહેતા, ભણુતા અને સાધુ મહારાજોની ભક્તિ પણ કરતા. સાધુ મહારાજો પણ તેમની ભાવના જોઈને તેમના પર પ્રસન્ન રહેતા. એ બધા સાધુ-મહારાજોમાં એક મુનિશ્રી રત્નવિજયજી મહારાજ નામે સાધુ હતા.

એક દિવસ લાગ જોઈને નેમચંદલાઈએ તેમને પોતાની હૃદયપૂર્વકની શુદ્ધ ભાવના દર્શાવીને વિનંતિ કરી કે—ગુરુ મહારાજ તો દીક્ષા નહિ આપે, માટે આપ કૃપા કરો, અને મને સાધુનાં વસ્ત્રો-ચોલપટ્ટો વિ. આપો. આપને કોઈ પ્રકારની બીક રાખવાની જરૂર નથી. બધી જવાબદારી મારે માથે.

એમની આવી પ્રબળ ભાવના જોઈને પૂત્રીરત્નવિજયજી મહારાજે એમને કપડાંની વ્યવસ્થા કરી આપી. હવે બાકી રહ્યો ઓઘો. એ પણ એમની પાસેથી જ મળી ગયો. આ ઓઘો પૂજ્યપાદ ગચ્છનાયક શ્રીમૂળચંદજી મહારાજનો હતો.

આપણાં ચરિત્રનાયકને એક મહાન્ ગચ્છનાયકનો ઓઘો મળ્યો, એ એમના ભાવિ ગચ્છનાયક-પણાનું સૂચક ચિહ્ન હતું, એમના મહાન્ પુણ્યનું એંધાણ હતું. ખરેખર ! મહાપુરુષોનાં

એક-એક જીવનપ્રસંગો મહાન જ હોય છે. અને એમાં જ એ મહાપુરુષોની મહત્તાનાં મૂલ્ય અંકાયેલા હોય છે.

હવે બધાં ઉપકરણો પોતાની પાસે આવી ગયા હતા. (એક પોતે, અને બીજા રત્નવિજયજી મ. સિવાય બીજા કોઈ-ગુરુમહારાજ સુદાં પણ આ વાત નહોતા બાણતા).

અને-એક શુભ દિવસે આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રી નેમચંદલાઈ એ એકાન્તમાં સાધુ-વેશ ધારણ કરી લીધો. અને પછી હાથમાં ઓઘો ઝડી હસતે મુખડે તેઓ ગુરુમહારાજશ્રી પાસે ઉપસ્થિત થયા.

ગુરુ મ. તો આ જોઈને ચમકી જ ગયા. તેઓ તરત જ બોલી ઉઠ્યા: અરે નેમચંદ ! આ શું ? તને દીક્ષા કેણે આપી ?

તેમણે જણાવ્યું: ગુરુદેવ ! મને કોઈએ દીક્ષા નથી આપી. પરંતુ મેં સ્વયંમેવ સાધુવેશ પહેર્યો છે. હવે આપના ચરણકમલોમાં ઉપસ્થિત થયો છું. કૃપા કરીને મને દીક્ષાનો મંગળ-વિધિ કરાવો.

આ સાંભળીને ગુરુમહારાજ વિચારમાં પડી ગયા. તેમના મનમાં હજી દ્વિધા હતી કે-માતા-પિતાની સંમતિ વિના દીક્ષા આપીશ, તો પાછળથી કંઈક તોફાન જેવું તો નહીં થાયને ?

આપણા ચતુર ચરિત્રનાયકશ્રી ગુરુ મ. નો મનોભાવ સમજી ગયા. તેઓ તુરત જ બોલી ઉઠ્યા: સાહેબ ! આપને:સંદેહ અને નિ:શંક રહેજો. બધી જવાબદારી મારે માથે જ રહેવા દો. આપ તો જે આવે તેને ઘેઘડક કહી શકશો કે-મેં એને દીક્ષા આપી નથી, એણે સ્વયં વેશ પહેરી લીધો છે. કૃપા કરીને હવે મને વિધિપૂર્વક આપનો શિષ્ય બનાવો.

ગુરુ મ. પણ પંબળી હતા. તેમણે આ સાંભળી વિચાર્યું કે “ પડશે એવા દેવાશે.” અને તુર્ત જ તેઓશ્રીએ શ્રીનેમચંદલાઈને દીક્ષાનો સંપૂર્ણ મંગળ વિધિ કરાવ્યો. અને પોતાના શિષ્ય તરીકે સ્થાપ્યા, તેમનું શુભ નામ “મુનિશ્રી નેમિવિજયજી” પાડ્યું.

વિ. સં. ૧૯૪૫ ની એ સાલ હતી.

જેઠ સુદ સાતમનો એ ઉત્તમ દિવસ હતો.

આજે એમના હર્ષોદ્લાસનો કોઈ પાર નહોતો. આજે એમની ભાવના સફળતાનાં શિખરે પહોંચી હતી. તેમને આજે સ્વ-પરકલ્યાણકારી રાહની પ્રાપ્તિ થઈ ચૂકી હતી, અને મહાન ગુરુદેવનું ચરણું પણ મળી ગયું હતું. તેઓ પોતાના જીવનને ધન્યતમ માનવા લાગ્યા. અને જ્ઞાન-ધ્યાન-સંયમનું પાલન તેમજ શ્રી ગુરુદેવની સેવામાં તેઓ એકાગ્રચિત્તે લીન બની ગયા.

દીક્ષા લીધી એટલે બધાંને ખબર તો પડે જ. મહુવા શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈને પણ ખબર પડી. તેઓ તુર્ત જ હોડાહોડ ભાવનગર આવ્યા. તેઓ અત્યારે મોહવશ હતા, એટલે તેમની તો એ જ ઈચ્છા હોય કે ગમે તે પ્રકારે દીક્ષાને ધરે લઈ જવો. તેઓએ ઉપાશ્રયે જઈને પૂ. ગુરુ મ. ને પૂછ્યું કે-અમારી રજા વિના દીક્ષા કેમ આપી ? ગુરુમહારાજે તો કહ્યું કે-તેણે સ્વયં વેશ પહેરી લીધો છે. આ સાંભળીને તેઓ પહોંચ્યા આપણા ચરિત્રનાયક પાસે. એમને ધમકાવ્યા, ડરાવ્યા, સમજાવ્યાય ખરા. પણ તેઓ તો મેરુવત્ અડગ હતા. તેમણે કહ્યું કે-મેં મારી ઈચ્છાથી દીક્ષા લીધી છે અને મારી વાતમાં હું મક્કમ જ છું.

શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈ વધારે કુદ્ધ થયા. તેમણે કેસ કરવાની બીક ખતાવી. અને તેઓ મેજિસ્ટ્રેટ મગનલાલલાઈને ઉપાશ્રયે લઈ આવ્યા. તેમણે ધમકીપૂર્વક ઉલટતપાસ કરી. અને દરેક બાબતની ખૂબ ચકાસણીકરી, પણ મહારાજશ્રીની વાત તો હીવા જેવી સ્પષ્ટ ને સત્ય હતી. એટલે તેમણે જણાવ્યું કે “આ છોકરાએ કોઈની શીખવણીથી કે દોરવણીથી ભાગી જઈ ને હીક્ષા લીધી નથી, પણ પોતાની સમજણપૂર્વકની ભાવનાથી જ લીધી છે. માટે આ બાબતમાં કાયદેસર કાંઈ થઈ શકે નહિ.”

પોતાનાથી શક્ય એટલા દરેક ઉપાય અજમાવ્યા, પણ એકેયમાં શ્રીલક્ષ્મીચંદલાઈ સફળ ન થયા. ‘હીવાળી બા’ પણ આવ્યા હતા. તેમનું કંઈપાંત હૃદયદ્રાવક હતું. તેમના મુખમાં એક જ વાત હતી કે—મારો નેમચંદ ઘરે પાછો આવે. તેઓ પથથર વડે માથું કૂટતાં હતાં. જ્ઞેનારાઓ માટે એ અસહ્ય જ હતું.

રડી-રડીને જ્યારે તેઓ થાક્યા, ત્યારે અત્યાર સુધી નિર્મમ અને નિર્વિકાર—ભાવે રહેલા આપણા નવહીક્ષિત ચરિત્રનાયકશ્રીએ તેમને બોધભરી-પ્રેમભરી વાણીમાં સમજાવ્યા. શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈ જ્ઞાની અને સમજી તો હતા જ. પણ બલવત્તર મોહ-દશાને કારણે તેઓ જરા મુગ્ધ બન્યા હતા. પોતાના સાધુ-પુત્રરત્નની બોધ-વાણી સાંભળીને તેમની મોહદશા ધીમે-ધીમે ઓછી થઈ ગઈ. પુત્ર-વિરહનું દુઃખ તો હતું જ, પણ સાથે-સાથે પોતાનો પુત્ર આવા ઉચ્ચ પંથે ગયો એનો આનન્દ પણ હવે ખુબ જ થતો હતો. તેઓ શાન્ત થઈ, પૂ. ગુરુ મહારાજની ક્ષમા ચાચી, પુત્રને હિત-શિક્ષા આપીને પુનઃ ઘરે આવી ગયા.

આજથી સોળ વર્ષ પૂર્વે પુત્ર-જન્મ પછી જ્યોતિષી શ્રી વિષ્ણુભટ્ટજીએ કહેલી ઉક્તિ બાણે સત્ય પુરવાર થઈ રહી હતી—

“કુંભ લગ્નકા પૂત, ખડા અવધૂત. રાતદિન કરે લગ્ન.”

—*—

[૧૧]

શાસ્ત્રાભ્યાસ

હીક્ષા લીધા બાદ આપણા ચરિત્રનાયક મુનિપ્રવરશ્રી નેમિવિજયજી મહારાજ સાધુના આચારો પાળવામાં તહેલીન બન્યા. ગુરુભગવંત પાસેથી ગ્રહણશિક્ષા અને આસેવનાશિક્ષા લઈ ને સાધુ યોગ્ય આવશ્યક સૂત્રાભ્યાસ તેઓએ ટુંક સમયમાં જ કરી લીધો. તેમની નવનવાં વસ્તુતત્ત્વની જિજ્ઞાસા અપૂર્વ હતી. ગુરુભગવંત તેમજ અન્ય મુનિવરોની સાથે તેઓ ખૂબ વિનય અને ભક્તિપૂર્વક વર્તતા. તેથી તેઓ ગુરુમહારાજના પૂર્ણ કૃપાપાત્ર બની ગયા. બીજાં પણ—અષ્ટ પ્રવચનમાતાનું અણીશુદ્ધપાલન, ક્રિયાઈચિ, સ્વાધ્યાય તત્પરતા વિગેરે સાધુયોગ્ય ગુણો તેમનામાં અંકુપ સમયમાં જ ખીલી નીકળ્યા.

તેઓશ્રીનું પ્રથમ ચોમાસું ભાવનગરમાં જ થયું. આ પ્રથમ ચાતુર્માસમાં જ તેઓને વ્યાખ્યાન વાંચવાનો પ્રસંગ આવ્યો. વાત એવી બની કે—તેઓશ્રી સ્વાધ્યાયાદિથી નિવૃત્ત

થઈને પ્રાગાભાઈ દરબાર નામના એક સરળ અને જિજ્ઞાસુ શ્રાવકને હંમેશાં વ્યાખ્યાનરૂપે ધર્મનો ઉપદેશ આપતા. વક્તૃત્વ-શક્તિ એમને સહજ રીતે જ વરેલી. એટલે પ્રાગાભાઈ પણ રસથી સાંભળતા.

એક વાર આવી જ રીતે તેઓશ્રી ઉપદેશ આપતા હતા, ત્યાં શ્રીગુરુ મ. કાંઈકે કાર્ય પ્રસંગે તે તરફ આવી ચડ્યા. તેઓશ્રીના કાને શિષ્યનો અવાજ સંભાળાયો. તેઓ કોઈને ખબર ન પડે એ રીતે સાંભળવા ઉભા રહ્યા. થોડીવાર સાંભળીને તેઓ આશ્ચર્ય પામી ગયા. પોતાના શિષ્યની નૈસર્ગિક વક્તૃત્વશક્તિ તેઓએ પારખી લીધી. તેઓશ્રીને લાગ્યું કે- જો આને વ્યાખ્યાન વાંચવાની તક મળે, તો આગળ જતાં સુન્દર વ્યાખ્યાનકાર બને. અને તેઓ મનમાં કાંઈકે નિર્ણય કરીને ત્યાંથી આસને પધારી ગયા.

જેતજેતામાં પર્યુષણ મહાપર્વના મંગલ દિવસે આવી પહોંચ્યા. થોડા દિવસે કલ્પ-વાંચન શરૂ થયું. તે દિવસે પૂ. ગુરૂદેવે શેઠ જસરાજભાઈને ખોલાવીને સૂચના કરી કે- જસરાજભાઈ! આવતી કાલે વ્યાખ્યાન નેમવિજય વાંચશે.

શું કહો છો ? સાહેબ ! શેઠે સાશ્ચર્ય પૂછ્યું.

હું ઘરાબર કહું છું. શેઠ ! મને ખાત્રી છે કે એ વ્યાખ્યાન જરૂર વાંચશે.

અનન્ય ગુરુભક્ત જસરાજભાઈ એ એ વાતને 'તહત્તિ' કહી સ્વીકારી લીધી. ગુરૂવચનમાં તેમને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી.

બીજે દિવસ થયો. પૂ. ગુરૂદેવે પોતાના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજીને બધી વાત સમજાવી લીધી, કે આ પ્રમાણે કરવાનું છે. વ્યાખ્યાનસમય થયો. એટલે પૂ. ગુરૂદેવે શ્રી નેમ-વિજયજીને ખોલાવીને ફરમાવ્યું: નેમવિજય ! આ સુબોધિકાના પાના લઈને વ્યાખ્યાનમાં જા. આમ કહીને સુબોધિકાની પ્રાચીન હસ્તલિખિત-પડિમાત્રાવાળી પ્રત તેમના હાથમાં આપી.^૧

વિનયી શિષ્યના સુખમાં 'તહત્તિ' સિવાય બીજે શો જવાબ હોય ? તેઓએ જવાબી તૈયારી કરી. ત્યાં જ શ્રીગુરૂદેવે કહ્યું: કપડો કેમ આવો પહેર્યો છે ? લે, આ મારો કપડો પહેરી જા.

એમ જ થયું. મનમાં જરા આશ્ચર્ય તો થયું, પણ એને શમતાં વાર ન લાગી. ગુર્વાજા હતી ને ?

વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે તેઓ નીચેની નાની પાટ પર બેસવા ગયા, ત્યાં જ પૂ. ચારિત્રવિજયજી મહારાજે કહ્યું કે-ત્યાં નહિ, અહીં ઉપર આવો. મારી બાજુમાં બેસો.

પૂ. શ્રીએ પૂછ્યું: એમ કેમ ?

વડીલ મુનિશ્રીએ કહ્યું-હું કહું છું ને ? તમે ઉપર બેસો. અહીં પણ આશ્ચર્ય થયું. પણ વડીલની આજ્ઞા હતી. એટલે ઉપર બેઠા.

વ્યાખ્યાન શરૂ થયું. એકાદ પાનું વંચાયું, કે તરત જ શ્રીચારિત્રવિજયજી મહારાજે પરચક્રખાણુ આપવાની હાકલ કરી.

૧. આ પ્રત આજે પણ ખંભાતના શ્રીવિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાન ભંડારમાં છે.

“આજે આમ કેમ, મહારાજ ? પરચક્ષાણુની ઉતાવળ કેમ ? હજી તો ઘણી વાર છે.” આપણા પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું. તેમની આશ્ચર્યપરંપરા વધતી જ જતી હતી. હજી સુધી તેમને કલ્પના સરખીય નથી કે મારે વ્યાખ્યાન વાંચવાનું છે.

જવાબ મળ્યો: પર્વ દિવસોમાં જલ્દી પરચક્ષાણુ આપી દઈએ તો તપસ્વીઓને અનુકૂળતા રહે.

અને પરચક્ષાણુ અપાઈ જતાં જ પૂજ્યશ્રીના હાથમાં પાના સોંપીને શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ પાટ પરથી ઉતરી ગયા.

પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું: આ શું ? આપ કેમ ઉતરી ગયા ?

તેઓએ સસ્મિત જવાબ આપ્યો: ગુરુમહારાજની આજ્ઞા છે, કે બાકીનું વ્યાખ્યાન તમારે વાંચવું. આમ કહી તેઓ જતા રહ્યા.

પૂજ્યશ્રી તો ભારે વિસ્મય અને વિમાસણમાં પડી ગયા. તેમને હવે સમજાયું કે ગુરુદેવે આજે કેમ પોતાને મોકલ્યા હતા. પછી તો તરતજ તેઓએ ગુરુમહારાજની આજ્ઞાને શિરોધાર્ય ગણી સભા સમક્ષ અસ્પલિત વાગ્ધારાર્થી રોચક શૈલીમાં અશ્રુપ્થપણે વ્યાખ્યાન ચલાવ્યું, અને સમગ્ર સભાને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી દીધી.

શેઠ જસરાજભાઈ વિગેરે આબાલ-વૃદ્ધજનોએ તેઓશ્રીની આવી વિદ્વત્તાની ખૂબ-ખૂબ પ્રશંસા કરી. ગુરુ મહારાજ પણ ખૂબ સંતુષ્ટ થયા. થાય જ ને? તેમનો શિષ્ય ઉપરનો વિશ્વાસ સંપૂર્ણ રીતે સફળ બન્યો હતો. તેઓ શ્રીમાન્ પોતાના આ તેજસ્વી તેમજ આશાસ્પદ શિષ્ય ઉપર અંતરના આશીર્વાદ વરસાવી રહ્યા.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીના જીવનનો આ અનુપમ પ્રસંગ હતો.

આ ચોમાસામાં જ તેમની કુશાચ્ર યુદ્ધિ તથા ભણવાની તમન્ના જોઈને ગુરુદેવે તેમને સંસ્કૃત વ્યાકરણુ ભણાવવાનો પ્રબંધ કર્યો. સંસારીપણામાં તેઓએ સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરેલો હોવાથી વ્યાકરણુમાં પ્રવેશ મેળવવો હવે તદ્દન સરળ હતો.

ભાવનગરમાં એક વયોવૃદ્ધ શાસ્ત્રીજી હતા. મણીશંકર [ભટ્ટ એમનું નામ. તેઓ વ્યાકરણુ તથા કાવ્ય બહુ સરસ ભણાવતા. તેમની પાસે “સિદ્ધાન્તચન્દ્રિકા” નામનું વ્યાકરણુ શરૂ કર્યું. વ્યાકરણુનો ઘણો ભાગ એમની પાસે ભણ્યા. થોડું ઘણું બાકી રહ્યું તે શ્રી નર્મદાશંકર. નામના શાસ્ત્રીજી કે જેઓ-જૈનધર્મ પ્રસારક સભામાં પંડિત તરીકે રહેતા, અને સાધુ-સાધ્વીઓને ભણાવતા-તેમની પાસે ભણ્યા. રઘુવંશ અને કિરાત જેવાં મહાકાવ્યો પણ વાંચ્યા. આટલું અધ્યયન કરતાં એમના જેવા યુદ્ધિશાળીને કેટલી વાર ? એ તો ચોમાસાં દરમ્યાન જ પૂરું થઈ ગયું.

હવે આગળના અધ્યયનનો પ્રશ્ન ઊભો થયો. તત્કાલીન સાધુઓમાં અભ્યાસની પ્રવૃત્તિ હજી ઘણા અદ્ય પ્રમાણમાં હતી. સાધુઓમાં બહુ-બહુ તો ચન્દ્રિકા વ્યાકરણુ સુધીનો જ અભ્યાસ પ્રવર્તતો હતો. સિદ્ધાન્ત કૌમુદી વ્યાકરણુના તો નામથી જ લોકો રૂંદડતાં.

શ્રી ગુરુમ. ની ભાવના હતી કે-આપણો કોઈ યુદ્ધિમાન્ સાધુ ‘કૌમુદી’ વ્યાકરણુ ભણે તો સારું. પૂજ્યશ્રીને એ વાતની ખબર પડી. તેમને પણ અભ્યાસમાં આગળ વધવું જ હતું,

એટલે “જોઈતું”ને વૈદ્યે કહ્યું” જેવું થયું. તેઓએ પૂ. ગુરુમ. ને વાત કરી કે-સાહેબ ! આપની ભાવના પ્રમાણે હું ‘સિદ્ધાન્ત કૌમુદી’ લખાવવા તૈયાર છું. મને વ્યવસ્થા કરાવી આપો.

પોતાના પ્રિય શિષ્યની આવી ઉત્તમ અભિલાષા જાણીને ગુરુમ. ના આનન્દનો અવધિન રહ્યો. તેઓએ કહ્યું: ભાઈ! તારી વાત ઉત્તમ છે. તું કૌમુદી લખીશ તો મારી ભાવના પૂરી થશે. એને માટે આપણે રાજ્યના શાસ્ત્રીજનો બંદોબસ્ત કરીએ. તેઓ વ્યાકરણ સરસ લખાવે છે.

ત્યારપછી પૂ. ગુરુદેવે રાજ્યના શાસ્ત્રીજ માટે તજવીજ કરાવી. ભાવનગર રાજ્ય તરફથી એક સંસ્કૃત પાઠશાળા ચાલતી. તેમાં સુખ્ય શાસ્ત્રી તરીકે ‘શ્રી ભાનુશંકરભાઈ’ નામના વિદ્વાન પંડિત હતા. તેઓ મહારાજશ્રીતખ્તસિંહજીને હંમેશાં ગીતાજી સંભળાવતા હતા. સિદ્ધાન્ત કૌમુદી વિગેરે તેઓ ખુબ સરસ લખાવતા. આમ તો તેઓ ખીજે કયાંય લખાવવા ન જતા. પણ પૂ. ગુરુદેવના લક્ત શ્રીપાનાચંદ ભાવસાર નામના એક સદ્ગુહસ્થની લાગવગથી મહારાજ સાહેબનો હુકમ થવાથી તેઓ આપણા પૂ. મુનિશ્રીને લખાવવા માટે આવ્યા. “ભાગ્યશાળીને ભૂત રજે” તે એવું નામ.

આ ચોમાસામાં જ એક મંગળ દિવસે શ્રી ગુરુદેવના આશીર્વાદ લઈને તેઓએ શાસ્ત્રીજ પાસે “સિદ્ધાન્તકૌમુદી” વ્યાકરણનો પ્રારંભ કર્યો. આની સાથે-સાથે વડીલોનો વિનય-લકિત-કિચારૂચિ, સંયમપાલનમાં જગરૂકતા ધ્યાનિ ગુણોની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ પણ ચાહ જ હતી.

તેઓશ્રીની બુદ્ધિ તેજસ્વી-તીક્ષ્ણ હતી. એટલે જેટલો પાઠ લીધો હોય તે ખંતપૂર્વક નિયમિત તૈયાર કરતા. ધારણાશકિત પણ જબરી હતી, એટલે દિવસના લગભગ સો પ્રલોક કંઠસ્થ કરતાં. જાંડી સમજણશકિતને લીધે ગમે તેવા કઠિન પદાર્થો-પરિષ્કારોને પણ તેઓ સુગમતાથી હૃદયંગમ કરી લેતા. વિદ્વાનોની પરિભાષામાં “ગૌમુખ” ગણાતા વ્યાકરણને પણ તેઓએ પોતાની મેઘાના બજે સરલતમ બનાવી દીધું હતું. અને આ બધું જોઈને શાસ્ત્રીજને પણ સમજાવવાનો-લખાવવાનો ખૂબ ઉમંગ-ઉલ્લાસ થતો. તેઓ પ્રસન્ન-મને વિસ્તારપૂર્વક પૂર્વપક્ષ-ઉત્તરપક્ષ સહિતના શાસ્ત્રાર્થો સરસ રીતે સમજાવતા, અને પરિષ્કારો લખાવતા હતા. આ બધું પૂજ્યશ્રી એકચિત્તે સમજી લઈ, ખીજે દિવસે કડકડાટ સંભાળાવી દેતા, ત્યારે તો ભાનુભાઈ પણ મુગ્ધ થઈ જતા. આ બધાં કંઠસ્થ કરેલાં શાસ્ત્રાર્થો-પરિષ્કારો પૂજ્યશ્રી પોતાના જીવનની ઉત્તરાવસ્થામાં પણ જાણે હમણાં જ ગોખ્યા હોય, તેમ કડકડાટ બોલી જતા હતા.

ભાનુભાઈ પ્રખ્યાત-બુદ્ધિમાન શાસ્ત્રીજ હોવાથી તેમની પાસે કોઈ-વાર અન્યદેશીય પંડિતો આવતા. ત્યારે તેઓ એ બધાંની પાસે પૂજ્યશ્રીની ખૂબ તારીફ કરતા. અને પૂજ્યશ્રીને એ આગતુક વિદ્વાન સાથે શાસ્ત્રાર્થો પણ કરાવતા. તેઓશ્રીની વ્યાકરણ વિષયક ઉપસ્થિતિ તથા બોલવાની છટા જોઈને જ પેલા અંજાઈ જતા.

એક વાર એવું બન્યું કે-ભાવનગરના જ નાથાલાલ નામે એક વિદ્યાર્થી અભ્યાસ માટે કાશી ગયેલા. ત્યાં લખી, પંડિત થઈને પાછા દેશમાં આવ્યા. એક તો કાઠિયાવાડી-દેશી માણસ, એમાં પાછા લખીને પંડિત થયા. તેય કાશી જઈને, એટલે જાણે સરસ્વતીની

મ્હોર છાપ લાગી ગઈ. ભાનુભાઈએ એમની પાસે પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસા કરી, તો તેમણે એજેજ મૂકી કે-“મારી સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરો.”

પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકારી લીધી. “સિદ્ધાંત કામુદી” વિષયક શાસ્ત્રાર્થ શરૂ થયો. તટસ્થ બન્યા ભાનુભાઈ. પૂજ્યશ્રીની અસ્ખલિત વાગ્ધારા સાંભળીને પેલા નાથાલાલભાઈ થોડીવારમાં જ ઢીલા પડી ગયા. અને છેવટે નિરૂત્તર થઈ ગયા.

આ ઉપરથી સમન્વય છે કે પૂજ્યશ્રી ટૂંકા ગાળામાં જ કેવા તૈયાર થયા હશે? અને એમને લણાવનાર શાસ્ત્રીજી પણ કેવા વિદ્વાન હશે?

શાસ્ત્રીજી પાસે નિયમિત અધ્યયન ચાલુ જ હતું. એની સાથે તેઓશ્રી અન્ય મુનિવરોને રઘુવંશ-મહાકાવ્ય વગેરેનો અભ્યાસ પણ સુંદર રીતે કરાવતા હતા. પોતાના વડીલ ગુરૂભાઈ મુનિશ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ (કાશીવાળા-પૂ. આચાર્ય શ્રીવિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ)-ને પણ તેઓશ્રી રઘુવંશ વગેરેનો અભ્યાસ કરાવતા.

આ અરસામાં પૂજ્યશ્રીના શરીરે કોઈ પૂર્વકર્મના બળે જ્વરનો-તાવનો વ્યાધિ લાગુ પડ્યો. એ વ્યાધિ લગભગ એક વર્ષ સુધી અવારનવાર ચાલુ જ રહ્યો. એમાંય છ માસ પર્યાન્ત તબિયત વધારે નરમ રહી. એની અસર તેઓશ્રીની આંખો ઉપર થઈ. આંખોનું તેજ કંઈક મન્દ પડ્યું. ડોક્ટરને બતાડ્યું, તો તેમણે એવો અભિપ્રાય આપ્યો કે આંખ સારી નહિ થાય. આ કારણથી લણવામાં અન્તરાય પડવા લાગ્યો. નિયમિતપણે યાઠ ન થવાથી તેઓશ્રીના મનમાં ખૂબ દુઃખ થવા લાગ્યું.

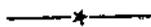
આ જોઈને પૂજ્ય ગુરૂમહારાજશ્રીએ તેમને આશ્વાસન આપ્યું કે-ભાઈ! શારીરિક કારણે અભ્યાસ યોછો થાય તો ચિન્તા ન કરવી. પણ “શરીરમાઘં જલુ ધર્મસાધનમ્” એ વિચારીને વ્યાધિનો ઉપાય કરવો જોઈએ. અને તેઓશ્રીએ આંખો માટે ઉપાય સૂચવ્યો. “અમારા પંજાબ દેશમાં કોઈને આંખનો રોગ થાય તો તેને કેરીનો રસ આપવામાં આવે છે. એનાથી આંખનું તેજ વધે છે.” સાથે એ પણ કહ્યું કે : આંખ વિગેરે અંગોને તો આપણા આહાર-વિહારથી જ સ્વસ્થ-સારા રાખવા. પણ ગમે તેને વારંવાર દેખાડવી, જે તે દવા નાખવી, ઓપરેશન કરાવવું, વગેરેથી એને કહી પણ છંછેડવા નહિ. અને જતિ આદિની દવા પણ ન લેવી.

ગુરૂદેવના આ અનુભવ-સિદ્ધ હિત-વચનો તેઓશ્રીએ બહુમાનપૂર્વક સાંભળીને હૈયામાં ઉતાર્યા અને કેરીનો ઋતુ-કાળ આવ્યા પછી તેનો ઔષધ રૂપે પ્રયોગ શરૂ કર્યો.

એ ઉપાયથી એમની તબિયત કંઈક ઠીક થતાં તેઓ પુનઃ પૂર્વવત્ અધ્યયનમાં તત્પર બની ગયા. સં. ૧૯૪૬નું ચોમાસું પણ ભાવનગરમાં જ થયું.

પણ તાવ વિગેરેની ઉપાધિ ચાલુ જ રહી. તો પણ તેઓશ્રી અભ્યાસ કરવામાં પૂર્વની જેમ તત્પર રહેતા. આ ચોમાસામાં તેઓએ માઘ-નૈષધ વિ. મહાકાવ્યોનું અધ્યયન કર્યું. હજી વ્યાકરણ પૂર્ણ નહોતું થયું.

એ પૂર્ણ કરવા માટે તેઓશ્રીએ તબિયત નરમ હોવા છતાંય જ્યાં સુધી પુરૂં ન થાય ત્યાં સુધી છ વિગઈનો ત્યાગ કર્યો.

વડીદીક્ષા અને ગુરૂદેવની માંદગીનું રહસ્ય

પરમ પૂજ્ય તપાગચ્છાધિરાજ ગણિવર્ય શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજ (શ્રી મુક્તિવિજયજી મહારાજ) ૧૯૪૫માં માગશર વદિ '૬'ના દિવસે કાળધર્મ પામ્યા હતા. તેઓશ્રીનાં કાળધર્મ બાદ સાધુ-સાધ્વીઓને યોગોદ્ધન કરાવી, વડી દીક્ષા આપે એવું કોઈ ન હતું. એ કારણે સમુદાયમાં ઘણાં સાધુ-સાધ્વીજીઓની વડી દીક્ષા અટકી હતી. એ બાબતમાં ઉકેલ લાવવા માટે પરમ પૂજ્ય મુનિવર 'શ્રીનીતિવિજયજી' મહારાજે સમુદાયના નાયક અને પોતાના વડીલ ગુરૂબન્ધુ પૂજ્ય શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજને પૂછાવ્યું કે : "હાલ થોડા સમય માટે 'મહા-નિશીથ'ના યોગોદ્ધાહી સાધુ પાસે વડી દીક્ષા કરાવી લઈ એ તો કેમ ?"

પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ જવાબમાં જણાવ્યું કે--"આ રીતે આપણે આપણી પરંપરા ઓળંગવી નથી. થોડો સમય વધારે ચલાવી લઈ એ એ યોગ્ય છે."

ત્યાર પછી અમુક વિચાર-વિનિમયને અંતે એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું કે-અમદાવાદ લવારની પોળના ઉપાશ્રયના અધિનાયક પૂજ્ય પંન્યાસશ્રી પ્રતાપવિજયજી મહારાજની પાસે યોગોદ્ધન તથા વડીદીક્ષા કરાવી લેવા.

સં. ૧૯૪૬નું ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા બાદ સં. ૧૯૪૭માં આપણા ચરિત્રનાયક મુનિરાજશ્રી, આદિ મુનિવરો પૂ. ગુરૂદેવની આજ્ઞા મળવાથી લાવનગરથી વિહાર કરીને અમદાવાદ પધાર્યા.

અમદાવાદ આવીને પૂ. પં. શ્રીપ્રતાપવિજયજી મહારાજ પાસે વિધિપૂર્વક યોગ વહ્યા. અને બીજા સાધુઓ સાથે તેમની વડીદીક્ષા પણ પૂજ્ય પંન્યાસજી મહારાજે કરી.

વડીદીક્ષા થયા પછી થોડા દિવસ તેઓ અમદાવાદમાં રોકાયા. અને એ દરમિયાન બાકી રહેલ 'સિદ્ધાન્ત કૌમુદી' પૂર્ણ કરીને પૂજ્ય ગુરૂદેવની લાવનાને સાકાર બનાવી. આ કૌમુદી પૂર્ણ થઈ ત્યાં સુધી તેઓશ્રીને છ વિગઈનો ત્યાગ જ હતો. ત્યારબાદ તેઓશ્રીએ પુનઃ શ્રીગુરૂલગવંતની સેવામાં હાજર થવા માટે લાવનગર તરફ વિહાર કર્યો. તે વખતે પૂ. મુનિશ્રી સિદ્ધિવિજયજી મહારાજે (પૂ. આ. શ્રીસિદ્ધિસૂરિજી મ.) મુનિશ્રી પ્રમોદવિજયજી નામના પોતાના એક શિષ્ય કે જેની દીક્ષા તાજી થયેલી અને તેની પાછળ કંઈકે તોફાન જેવું હોવાથી તેને અમદાવાદમાં રાખવા એ હિતાવહ નહોતું-તેમને આપણા પૂજ્યશ્રીને પોતાની સાથે કાઠિયાવાડ લઈ જવા સોંપ્યા. આ વખતે બીજા સાધુઓ કાઠિયાવાડ તરફ જવાના હોવા છતાંય આપણા પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભા અને બુદ્ધિશક્તિ ઉપર તેમને પૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી તેમની સાથે જ મોકલ્યા. તેઓ પણ એ નૂતન મુનિને પ્રેમપૂર્વક સાચવીને પોતાની સાથે લઈ ગયા, અને કાઠિયાવાડ પહોંચ્યા બાદ ત્યાં વિહરતા તેમના (શ્રી સિદ્ધિવિજયજી મ. ના) સમુદાયના અન્ય મુનિઓને સોંપી દીધા.

આવી નાની વયમાં પણ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની સ્વ-પર સમુદાયના મુનિઓને સાચવવાની કુશળતા અને કાર્યદક્ષતા કેવી ઉત્તમ હતી ? તે આ પ્રસંગ પરથી જણાય છે

ત્યાર પછી તેઓ લાવનગર પૂ. ગુરુદેવનાં પાવન પાદ-કમલોમાં હર્ષપૂર્ણ હુયે ઉપસ્થિત થયા. વન્દન કર્યું. ગુરુદેવશ્રીએ પણ પોતાના વિનયી શિષ્યને ઉરના આશિષ આપ્યા.

પૂ. ગુરુદેવ શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજની તબીયત ઘણા સમયથી નાબુક રહેતી. તેઓ-શ્રીને સંગ્રહણીનો વ્યાધિ થયેલો. બનેલું એવું કે-

તેઓશ્રીના વડીલ ગુરુબન્ધુ પૂ. શ્રીમૂળચંદ્રજી મહારાજ એક વખત ગોચરીમાં દૂધ વહોરી લાવ્યા હતા. તેમાં શ્રાવકે ભૂલથી સાકરને બદલે ‘મીઠું’ વહોરાવી દીધું હતું. આ વાતનો તેઓશ્રીને ખ્યાલ ક્યાંથી હોય ? પણ પૂજ્ય ગુરુમહારાજશ્રી બુટેરાયજી મહારાજ દૂધ વાપરતા વેંત જ બોલ્યા કે-“મૂલા ! મેરી જીલ ખરાબ હો ગઈ, યહ દૂધ કઠૂઆ (ખારા) લગતા હૈ.”

આ સાંભળી પૂજ્ય શ્રીમૂળચંદ્રજી મહારાજે એ દૂધ વાપરી બેધું. તેઓએ કહ્યું. “સાહેબ ! આમાં ભૂલ થઈ લાગે છે. સાકરના બદલે મીઠું આવી ગયું છે” અને તેઓ પોતે એ દૂધ વાપરવા તૈયાર થયા. આ બેઈ તુર્ત જ બાબુમાં બેઠેલા પૂજ્યશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ બોલ્યા : “સાહેબ ! એ દૂધ આપને વાપરવાનું ન હોય, હું વાપરી જઈશ.” આમ કહી તેઓશ્રી એ બધું દૂધ વાપરી ગયા.

તેઓશ્રી એ દૂધ વાપરી તો ગયા પણ એ ખારા ઉખ જેવા દૂધને લીધે તેઓશ્રીને સંગ્રહણીનો વ્યાધિ થઈ ગયો. એ વ્યાધિ તેમને છેવટ સુધી રહ્યો. ઘણાં ઔષધોપચારો કરવા છતાંય એ રોગથી તેઓ મુક્ત ન જ બન્યા. અને તેને લીધે તેઓએ છેલ્લાં ૧૧ ચોમાસા લાવનગરમાં જ કર્યાં.

તેઓશ્રીએ લાવનગરના ઉદ્ધારમાં-એને ધાર્મિક ક્ષેત્રે આગળ વધારવામાં આ અગીયાર વર્ષોમાં પોતાના પ્રાણ રેડેલા. એટલે ત્યાંના એકએક જૈનને તેઓશ્રી ઉપર ખૂબ લકિત અને શ્રદ્ધા હતી. શેઠ અમરચંદ જસરાજ, શ્રીકુંવરજી આણુંદજી વિગેરે ત્યાંના આગેવાન શ્રાવકો તેઓશ્રી પાસે હંમેશાં રાત્રે મોડેથી આવતા, અને રાતના ખાર-એક વાગ્યા સુધી તેઓશ્રીની સાથે જ્ઞાન-ચર્ચા કરતા.

પૂ. મહારાજશ્રી તબીયત નરમ હોવા છતાંય પોતાના પરોપકારી સ્વભાવને લીધે તેમને નિષેધ ન કરતા. પણ આવા હંમેશના ઉજ્જગરા તેમની તબીયતને માટે અનુકૂળ નહોતા. આથી એકવાર તેઓશ્રીએ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીને કહ્યું, “જીને નેમા ! માઈ શરીર આવું નરમ છે, ને આ લોકો ઉજ્જગરા કરાવે છે.”

આ સાંભળી તેઓએ ગુરુ મ.ને કહ્યું, “સાહેબ ! આપ કહો તો હું તેઓને (શ્રાવકોને) સૂચના આપી દઉં.”

ગુરુદેવે ‘સાઈ-સાઈ’ કહીને અનુમતિ આપી. રાત પડી. હંમેશની જેમ બધા શ્રાવકો અગ્યા. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ એમને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી દીધું કે “તમે બધા ગુરુમહારાજની

લકિત કરવા આવો છો કે ઉભગરા કરાવીને તળીયત બગાડવા ? તમારે તો ઘેર જઈને ગાહલામાં સૂઈ જવાનું છે. પણ મહારાજ સાહેબની તો તળીયત બગડે છે.”

શેઠ અમરચંદલાઈ વિ. પણ સમજુ શ્રાવકો હતા. તેઓ આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીતું કહેવું સાંભળીને સમજી ગયા. અને ત્યારપછી હંમેશાં વહેલાસર આવવા લાગ્યા.

આ પછી ૧૭૪૭નું ચાતુર્માસ પણ ભાવનગરમાં જ થયું.

[૧૩]

શ્રીગુરુદેવની ચિર-વિદાય

પરમપૂજ્ય તપોગચ્છાધિરાજ ગણિપ્રવર શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજના પૂજ્ય શ્રી દ્વાનવિજયજી મહારાજ નામના એક શિષ્ય હતા. તેઓ પંબાળના હતા. વ્યાકરણ અને ન્યાયશાસ્ત્રના તેઓ અબેડ વિદ્વાન હતા. વ્યુત્પત્તિવાદ જેવા આકરગ્રન્થો તો તેમને કંઠસ્થ જેવા હતા. તેમણે કચ્છમાં અનેક સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓને પ્રતિમાની શ્રદ્ધાવાળા બનાવ્યા હતા, સંવેગી માર્ગના અનુરાગી બનાવ્યા હતા.

સંગ્રહણીનો વ્યાધિ થવાથી તેઓશ્રી ૧૬૪૬માં ભાવનગર પધાર્યા. ત્યાં પૂજ્યશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજના વિનયી શિષ્યોની સુન્દર વૈયાવચ્ચથી તેઓની તળીયત સ્વસ્થ થઈ ગઈ.

પૂર્વાચાર્યોએ રચેલા ન્યાય-વ્યાકરણ-વિષયક મહાન્ ગ્રન્થોનો અભ્યાસ સાધુઓમાં સારી રીતે થાય એ માટે તેમના હૃદયમાં તીવ્ર અભિલાષા હતી. અને એને માટે એક વ્યવસ્થિત પાઠશાળા સ્થાપવાની તેમની ઇચ્છા હતી. પોતાની આ અભિલાષા તેઓએ પૂજ્ય શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજને જણાવી. તેઓશ્રીએ આ વાત વધાવી લીધી. અને તેમાં પુષ્ટિ પણ કરી.

પાઠશાળા સ્થાપીએ, તો શાસ્ત્રીને રોકવા પડે, પૈસાની પણ વ્યવસ્થા જોઈ એ જ. એ વ્યવસ્થા કઈ રીતે કરવી એનો વિચાર તેઓશ્રીને થયો. પણ પવિત્ર પુરૂષોને પોતાની પવિત્ર ઇચ્છાઓને સફળ બનાવવા માટે સમયની રાહ જોવી નથી પડતી. તેઓ તો ઇચ્છા કરે કે, તત્કાળ એ સફળ થાય જ છે. અહીં પણ એમ જ બન્યું. મુર્શિદાબાદના ધર્મનિષ્ઠ-ધનકુળેર બાપુ બુદ્ધિસિંહજી શ્રી સિદ્ધિગિરિરાજની યાત્રાથી આવ્યા. ત્યાંથી પૂજ્ય મહારાજશ્રીને વંદન કરવા માટે ભાવનગર આવ્યા. તે વખતે પૂજ્ય શ્રીદ્વાનવિજયજી મહારાજે પાલીતાણામાં એક સંસ્કૃત પાઠશાળા સ્થાપવા માટે તેમને પ્રેરણા કરી. પૂજ્ય શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજે પણ આ બાબતમાં ઉપદેશ આપ્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવોની પ્રેરણાથી ઉદાર-દિલ એ બાપુ સાહેબે પોતાના તરફથી ત્રણ વર્ષનો સંપૂર્ણ અર્થ આપવાનું કહ્યું. આ જોઈને ત્યાં હાજર રહેલા ભાવનગરના આગેવાન શેઠ વોરા જસરાજ સુરચંદ, તથા શા. આણંદજી પુરૂષોત્તમે પણ પોતાના તરફથી યથાશક્તિ સારી

રકમ આપવાનું નક્કી કર્યું. અને આમ નહિ ધારેલી રીતે પૈસાની વ્યવસ્થા થઈ જવાથી શ્રીસિદ્ધાચલજીની શીતલ છાયામાં એક સંસ્કૃત પાઠશાળા સ્થાપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું.

વિ. સં. ૧૯૪૮નું ચોમાસું પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજે પાલીતાણા કર્યું. આ ચોમાસામાં ભાદરવા સુદ ૬ ના મંગળ દિવસે સંસ્કૃત પાઠશાળા સ્થાપવામાં આવી. એનું નામ “શ્રી યુદ્ધિસિંહજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા”^૧ રાખ્યું. એમાં પૂજ્ય શ્રીદાનવિજયજી મહારાજની અધ્યક્ષતામાં સાધુઓને વિવિધ-વિષયક અધ્યયન કરાવવાનું કાર્ય શરૂ થયું. શાસ્ત્રીજીને રોકવામાં આવ્યા.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીનું આ ચોમાસું ભાવનગરમાં પૂ. ગુરુદેવની સાથે જ હતું. તેઓ પણ અહીં શાસ્ત્રીજી પાસે વ્યાકરણ તથા ન્યાયના આગળના ગ્રન્થોનું અધ્યયન કરી રહ્યા હતા.

તેઓશ્રીની ભણવાની તમત્તા તથા ભણાવવાની શક્તિ પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજે ખરાખર પારખી લીધેલી. તેમને વિચાર આવ્યો કે-જો શ્રીનેમવિજયજી અહીં આવે તો પાઠશાળા વધારે વ્યવસ્થિત અને પ્રગતિશીલ બને. આવો વિચાર આવતાં જ તેમણે ભાવનગર પૂ. શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજને પત્ર તથા શ્રાવકો દ્વારા વિસર્પિત કરી કે-“મુનિ શ્રી નેમવિજયજીને અહીં મોકલવા કૃપા કરો.”

ગુરુદેવે પણ લાલાલાભનો વિચાર કરીને પોતાના વિનયી શિષ્યને પાલિતાણા જવા આજ્ઞા આપી.

પૂ. ગુરુદેવની તખીયત નરમગરમ રહેતી હોવાથી પાલિતાણા જવા માટે પૂજ્યશ્રીનું મન માનતું નહોતું. પણ “ગુરુઆજ્ઞાપ ઘમ્મો” ગુરુઆજ્ઞાને જ પોતાનું સર્વસ્વ માનનારા તેઓશ્રી ગુરુદેવની આજ્ઞા થવાથી પાલિતાણા પધાર્યા. તેમના આવવાથી પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજને ઘણો આનન્દ થયો. હવે પાઠશાળાની પ્રવૃત્તિને સવિશેષ વેગ મળ્યો.

અહીં-ભાવનગરમાં વૈશ્યાખ માસમાં પૂજ્ય ગુરુદેવની તખીયત એકાએક વધારે અસ્વસ્થ બનતી ગઈ. ‘સોજ’ના વ્યાધિએ ખૂબ જોર પકડ્યું હતું.

ગુરુદેવની સેવામાં સમય સંઘ ખડેપગે તૈયાર હતો. ઔષધોપચારમાં કોઈ કચાશ નહોતી રખાઈ. પંજાબના સુખદયાજી વૈદ્ય, વડોદરાના ચુનીલાલ વૈદ્ય અને ભાવનગરના દરબારી ડોક્ટર શિવનાથ—એ ત્રણેય ઔષધોપચાર કરવામાં અવિરત તત્પર બની ગયા.

સાધુ-સાધ્વીઓ લગભગ ૫૦ થી વધારે સંખ્યામાં હાજર હતા. પૂ. શ્રીમોહનલાલજી મહારાજ પણ ત્યાં બિરાજતા હતા. તેઓશ્રી પૂ. ગુરુદેવને શાતા પૂછવા માટે ભાવનગર પધારેલા. આવી માંદગી હોવા છતાંય તેઓશ્રીની શાન્તિ-સમતા અબેડ હતી, અસાધારણ હતી. જાણે તેઓ ઉપશમ-રસમાં સ્નાન કરી રહ્યા હોય, એવું જોનારાઓને લાગતું. આત્મ-બગૃતિ પણ એટલી જ હતી. હંમેશાં “શ્રીચંદ્રશરણપયનના” વિગેરે સૂત્રોનું તેઓશ્રી શ્રવણ કરતાં, અને એમાં કોઈકવાર પોતે બોલવા માટે અશક્ત હોવા છતાંય ‘જ્વરંગો જિજ્ઞમ્મો’ જેવી ગાથાઓનો અર્થ વિશદ રીતે સમજાવતા. આ ગાથાનો અર્થ સમજાવતી વખતે તેઓશ્રીનો આલ્હાદ

૧ આજે પણ આ પાઠશાળા ત્યાં પાલિતાણામાં ચાલુ જ છે.

અવર્ણનીય હતો. એ આદહાદ જોતાં કોઈને કલ્પના સરખીય નહોતી આવતી, કે ગુરુદેવનો આપણને વિયોગ થશે.

વૈશાખ શુદ્ધી ૭ નો દિવસ આવ્યો. આજે શ્વાસનું જોર વધ્યું. સાધુ-સાધ્વી આદિ સકલ શ્રીસંઘ આહાર-પાણી વિ. સર્વ કાર્ય છોડીને ગુરુદેવની તહેનાતમાં જ બેઠા હતા. ચાર શરણા-અને નવકાર મહામંત્રનું શ્રવણ ચાલુ જ હતું. ગુરુદેવના મુખમાં પણ એકમાત્ર 'અરિ-હંત-સિદ્ધ-સાહુ' નું જ ઉચ્ચારણ હતું. ડોક્ટર-વૈદ્યો પોતાના ઉપચારો કર્યે જ જતા હતા, પણ "દોરી તૂટી આયુષ્યની ત્યાં સાંધનારૂં કોણ છે?" એ ઉક્તિ અનુસાર એકેય ઉપચાર સંકળ ન જ થયો. અને છેવટે- 'અરિહંત સિદ્ધ સાહુ' આ અષ્ટાક્ષરી મંત્રનું સ્મરણ કરતાં કરતાં સંપૂર્ણ સમાધિભાવે રહેલા પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ આ નંધર-દેહનો ત્યાગ કરીને સ્વર્ગલોકના પંથે સંચર્યા.

ઘડિયાળનો કાંટો ત્યારે ૯ કલાક ઉપર ૩૦ મિનિટનો સમય દર્શાવતો હતો.

સકલ સંઘના દુઃખનો પાર ન રહ્યો. શિષ્ય પરિવારના દુઃખની તો વાત જ શી કરવી ?

આ દુઃખદ-આઘાતજનક સમાચાર પાલિતાણા પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મ. તથા સ્વ. પૂજ્ય ગુરુદેવના પ્રિય-શિષ્યરત્ન આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીને મળ્યા. તેમના દુઃખનોય કોઈ પાર ન રહ્યો. આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીને જાણે વજ્રઘાત થયો. આંખે આંસુની ધારા વહી રહી. ખાલું-પીલું જેર થઈ ગયું, અણુધાર્યો આ બનાવ બનવાથી ગુરુદેવની અંતિમ સેવામાં પોતે હાજર ન રહી શક્યા, એ વિચાર આવતાં જ તેઓ ગમગીન બની ગયા. પણ શું થાય ? ભાવિ આગળ કોઈનું ચાલતું નથી, આ વાત તેઓશ્રી સારી રીતે સમજતા હતા. તેઓએ જ્ઞાનદષ્ટિથી વિચાર્યું કે-હવે તો પૂ. ગુરુદેવ જેવા ગુણો કેળવીને એમની શાસન-સેવાની અભિલાષાઓ પૂર્ણ કરવી જોઈએ.

આ વિચાર આવતાં જ તેઓશ્રી મનોમન શાસનની સેવા કરવા માટે કૃતનિશ્ચયી બન્યા.

ત્યારપછી તો ૧૯૪૯નું ચૌમાસું તેઓએ પાલિતાણામાં જ કર્યું. આ ચાતુર્માસમાં સતત અધ્યયન-અધ્યાપન કાર્યમાં તત્પર રહેવા છતાંય, અને શારીરિક સ્વસ્થતા જોઈએ તેવી ન હોવા છતાંય, તેઓશ્રી દક્ષતિથિના ઉપવાસ કરતા.

પાઠશાળામાં અધ્યયન-અધ્યાપન કાર્ય વેગપૂર્વક ચાલી રહ્યું હતું. આ પાઠશાળામાં શ્રાવક-વિદ્યાર્થી પણ અભ્યાસ કરતા હતા. જેમાં શ્રી મોહનલાલભાઈ (પૂજ્ય આ. શ્રી મોહનસૂરિજી મ.) તથા શ્રી વિઠ્ઠલદાસ મગનલાલ ભટ્ટારક (પૂ. શ્રી ખાન્તવિજયજી-દાદાના શિષ્ય મુનિશ્રી મોહન-વિજયજી મ.) વિગેરે મુખ્ય હતા.

આ ચૌમાસામાં પૂજ્યશ્રી દાનવિજયજી મહારાજે સ્વામિનારાયણ પંથના એક વિદ્વાન સાધુ સાથે સતત છ કલાક સુધી સંસ્કૃતમાં વિવાદ કરીને જયપતાકા મેળવી. એમાં આપણા પૂજ્યશ્રીએ પણ મહત્વનો અને પૂરક ભાગ લીધો.

શાસન-પ્રભાવનાની ભવ્ય શરૂઆત

આપણા મહાન ચરિત્રનાયક મુનિશ્રી નેમવિજયજી મહારાજે પ્રથમ ચાર ચાતુર્માસ પોતાના પૂજ્ય ગુરુદેવની પુણ્ય-નિશ્રામાં ભાવનગરમાં પસાર કર્યા. અને પાંચમું ચાતુર્માસ પૂ. ગુરુદેવની આજ્ઞાથી પાલિતાણા પૂજ્ય શ્રી દાનવિજયજી મહારાજ (પંબાબી) ની નિશ્રામાં કર્યું.

આ પાંચ વર્ષ દરમિયાન તેઓશ્રીએ સિદ્ધાંતચન્દ્રિકા, સિદ્ધાંતકૌમુદી, સિદ્ધહેમ શબ્દા-તુશાસન, બૃહદ્વૃત્તિ, વ્યુત્પત્તિવાદ વગેરે વ્યાકરણના મહાગ્રન્થોત્તુ અધ્યયન કર્યું. અને પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજ પાસે ન્યાયના વિશિષ્ટ ગ્રન્થો લખ્યા.

‘સિદ્ધહેમ-બૃહદ્વૃત્તિ’ વ્યાકરણ ન્યારે પૂજ્યશ્રી લખતા હતા ત્યારે તેઓશ્રીના અભ્યાસાર્થે તે મહાવ્યાકરણની શુદ્ધ પ્રત લખાવવામાં આવી હતી. આ પ્રત આજે પણ ખંભાતના શ્રી વિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનભંડારમાં સુરક્ષિત છે. તેમાં ઠેરઠેર ટિપ્પણીઓ-ચિહ્નો તેઓશ્રીએ કર્યા છે. એ પ્રતની અન્ત્ય-પુષ્પિકા આ રહી :

इदं चालेखि श्रुतज्ञानविशारदशारदविशददोघित्यपास्तैदंयुगोनिविस्फूर्ज्जदज्ञानान्धकार-
-श्रोमत्तपागच्छनभोनभोमणि-गच्छाधिपतिसुविदित श्रो वृद्धिचन्द्राऽपर नाम श्रोमद्वृद्धि-
विजयवरणारविन्दमिलिन्दायमानान्ते वासि-नानाग्रन्थ-व्याख्यान धुरीण मुनिश्री नेमिविजय-
पठनार्थम् ॥ वि. सं. १९५०, भाद्रपद कृष्ण १३, भावनगरे ।

સં. ૧૯૪૯નું ચોમાસું પૂર્ણ થયા બાદ તેઓશ્રીને શ્રીગિરનાર-મહાતીર્થની યાત્રા કરવાની ભાવના થઈ. તેથી પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજની અનુજ્ઞા લઈ, તેઓશ્રી તથા પૂ. મુનિશ્રી પ્રધાનવિજયજી મ. પાલિતાણાથી વિહાર કરીને જુનાગઢ પધાર્યા. તીર્થાધિરાજ શ્રી રૈવતગિરિની યાત્રા કરી.

જુનાગઢમાં શ્રાવક ડો. શ્રી ત્રીભોવનદાસ મોતીચંદ આંખના (specialist)-સ્પેશ્યાલીસ્ટ હતા. પૂજ્યશ્રીને આંખની તકલીફ ભાવનગરથી હતી. એટલે ડોક્ટરે આંખ તપાસીને જણાવ્યું કે-“ઓપરેશન-(operation) કરાવવું પડશે.” પણ આપણા પૂજ્યશ્રીએ સ્પષ્ટ કહી દીધું કે-મારે ઓપરેશન કરાવવું નથી. ગુરુદેવના હિતકારી-વચનેને તેઓશ્રીએ પોતાના માનસ-પટમાં શ્રદ્ધાના ટાંકણાથી દઢ રીતે અંકિત કરેલા હતા.

જુનાગઢથી વિહાર કરી વંથલી, વેરાવળ, માંગરોળ વગેરે સ્થળોએ વિચરતા વિચરતા તેઓશ્રી જામનગર પધાર્યા.

તેઓશ્રીની વિદ્વતા, સંવેગરસભરપૂર સચ્ચારિત્ર, અને નિર્સર્ગ-રમણીય દેશનાશક્તિ, આ ત્રણ અદ્ભુત ગુણોથી આકર્ષાઈને જામનગરના શ્રી સંઘે તેઓશ્રીને ચાતુર્માસિક સ્થિરતા માટે આગ્રહ-પૂર્ણ વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રીએ પણ લાભાલાભનો વિચાર કરીને એ વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો. એટલે આ-૧૯૫૦ નું તેઓશ્રીનું ચોમાસું જામનગર નક્કી થયું.

પૂજ્યશ્રીનું આ પ્રથમ સ્વતંત્ર ચાતુર્માસ હતું. પણ એમની વાણીમાં જ એવું અદ્ભુત ઓજસ હતું; આકર્ષણ હતું; કે થોડા દિવસોમાં જ જામનગરનો ભાવિક શ્રાવક વર્ગ

એનાથી ખૂબ પ્રભાવિત અને સંતુષ્ટ બન્યો. ઝવેરી ઝવેરભાઈ (જખાભાઈ), દ્રવ્યાનુયોગના અભ્યાસી શા. કાળીદાસ વીરજી, શા. કપૂરચંદ અજરામસ્વાળા, શા. સાંકળચંદ નારજી, શા. સૌભાગ્યચંદ કપૂરચંદ, નગરશેઠ ધારશીભાઈ દેવરાજ, વકીલ ચત્રભુજભાઈ અને પ્રજ્ઞાચક્ષુ પંડિત-વર્ય શ્રી હંસરાજભાઈ વિગેરે ત્યાંના અગ્રગણ્ય શ્રાવકવર્યો પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનથી આકર્ષાઈને તેઓના પરમ-ભક્ત બની ગયા.

સત્પુરૂષોની વિશિષ્ટતાનો આ એક ઉત્તમ પ્રકાર છે, કે તેઓ સ્વદષ્ટકાલમાં જ પોતાનાં સાત્ત્વિક ગુણો વડે સૌ કોઈને પ્રભાવિત કરી દે છે. આ ચોમાસામાં જામનગરના તત્કાલીન જામસાહેબ પણ પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવ્યા હતા.

આ ચાતુર્માસમાં પૂજ્યશ્રીએ અનેક આગમ-શાસ્ત્રોનું તલસ્પર્શી અવગાહન કર્યું, અનેક આગમિક-ગ્રન્થોનો અભ્યાસ કર્યો. પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજે (પૂ. શ્રી આત્મારામજી મ.) પૂજ્યશ્રીને વાંચવા માટે ‘શ્રી આવશ્યક સૂત્ર-સટીક (૨૨ હજારી)’ની હસ્તલિખિત પ્રત મોકલાવી. તે તેઓશ્રી સંપૂર્ણ વાંચી ગયા અને લહીયાઓ પાસે તેની નકલ પણ કરાવી લીધી. એ જમાનામાં આગમાદિ-ગ્રન્થો હજી મુદ્રિત થયા નહોતા. એટલે સાધુઓ હસ્તલિખિત પ્રાચીન પ્રતિઓનો વાંચવા-લખવા માટે ઉપયોગ કરતા. લહીયાઓ પાસે લખાવતા. પૂજ્યશ્રીએ પણ જામનગરમાં અનેક આગમ-ગ્રન્થો લહીયાઓ દ્વારા લખાવી લીધા. શા. સૌભાગ્યચંદ કપૂરચંદ આદિ ગૃહસ્થોએ એ ગ્રન્થો લખાવવાનો સારો એવો લાભ લીધો.

જામનગરમાં પૂજ્યશ્રીના હસ્તે બે મહા-કાર્યો થયાં.

- (૧) એક ગૃહસ્થની દીક્ષા થઈ, કે જેઓ પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય બન્યા.
- (૨) પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી તીર્થયાત્રાનો સંઘ નીકળ્યો.

જામનગરમાં ટોકરશીભાઈ અને ડાહ્યાલાલ નામે બે ભાઈઓ રહેતા હતા. બન્ને પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગૃહસ્થો હતા. એમાં ડાહ્યાભાઈ સદ્ગામજીરના રાજા જેવા ગણાતા. સદ્ગામ ધંધાને લીધે તેમને ખાવાપીવાના અમુક વ્યસનો પણ હતા, જે છોડવા બહુ દુષ્કર હતા. સ્વભાવે બહુ દઢ અને મજબૂત. એમણે મનમાં એક વાતનો નિશ્ચય કર્યો, તો પછી એ નિશ્ચયને ફેરવવાની કોઈનીય તાકાત નહિ. તેઓ પૂ. મહારાજશ્રીના વ્યાખ્યાન સાંભળવા હંમેશાં આવતા.

પૂજ્યશ્રીની સાત્ત્વિક અને વૈરાગ્યરંગવાસિત મધુરી વાણી તેમના દિલમાં અસરકારક ચોટ લગાવી ગઈ. અને તેમને દીક્ષા લેવાની ભાવના જાગી. તેમણે પૂજ્યશ્રીને પોતાની ભાવના જણાવી. તેઓએ એમાં અનુમોદના અને પુષ્ટિ આપી. પૂજ્યશ્રીનું પ્રોત્સાહન મળ્યું, એથી ડાહ્યાભાઈ કૃતનિશ્ચયી બની ગયા કે દીક્ષા લેવી જ.

તેમણે મોટાભાઈને વાત કરી. તેઓ તો આ સાંભળતાં જ હસી પડ્યા. તેમણે કહ્યું : “ભાઈ ! તું દીક્ષા લેવાની વાત કરે છે, પણ આ વ્યસનો તો છૂટતાં નથી.” તેમના મનમાં એમ કે વ્યસનની યાદ આવતાં જ દીક્ષા વિસરાઈ જશે.

પણુ “તેજને તો ટકેરો જ હોય.” ડાહ્યાભાઈએ મોટાભાઈની વાત સાંભળીને તે જ વખતે તેમની સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા કરી કે: “મારે અત્યારથી જ તમામ વ્યસનોનો ત્યાગ છે.”

મોટાભાઈ આ સાંભળીને વિચારમાં પડી ગયા. તેમને ખાત્રી હતી કે ડાહ્યાભાઈ જે બોલે છે, તે કરે જ છે. એમાં શંકાને સ્થાન નથી. તેમણે તરત જ ગંભીરતાથી કહ્યું: તારે દીક્ષા નથી લેવાની. વ્યસનો છોડ્યાં, એમ કહેવા માત્રથી શું વળે? વળી તારે તો હંમેશા પેંડા ખાવા જોઈએ છે. આ બધી વાતનો મેળ દીક્ષામાં ક્યાં બેસે? માટે દીક્ષાના વાત છોડી દે. અને જે કરતો હોય એ કર.

પણુ ડાહ્યાભાઈ મક્કમ હતા. સૂર્યની ઉગમણી દિશા ફેરે તો ડાહ્યાભાઈનો નિશ્ચય બદલાય. તેમણે દૃઢ સ્વરે જવાબ આપ્યો કે—“હું દીક્ષા લઈશ જ. બીજાં વ્યસનો તો આજથી જ છોડ્યાં છે. અને પેંડા તો દીક્ષા લીધા પછી ન ખવાય એવું કોણે કહ્યું?”

આ સાંભળીને ટોકરશીભાઈ ગરમ થઈ ગયા. તેમણે કહ્યું: હું દીક્ષા નહિ જ લેવા દઉં. અને પછી તો બન્ને ભાઈઓમાં ઉચ્ચતા આવી ગઈ. આ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ બન્નેને વાર્ધા-શાન્ત કર્યાં. અને કહ્યું કે: તમે બન્ને ભાઈઓ લડો તે યોગ્ય નથી. રીતસર વાત કરો, અને એક-બીજાને સમજાવો.

આથી બન્ને શાંત તો થયા. પણ પોતપોતાની વાતમાં તો દૃઢ જ રહ્યા. ડાહ્યાભાઈ કહે-હું દીક્ષા જરૂર લઈશ. તો ટોકરશીભાઈ કહે કે-હું કોર્ટમાં કેસ (case) કરીશ, અને મનાઈ-હુકમ લાવીશ.

અને ખરેખર ટોકરશીભાઈ એ કોર્ટમાં કેસ કર્યો. ન્યાયાધીશ પણ એમના મજાતિયા નીકળ્યા. એમણે દીક્ષાના દિવસની જ મુદત પાડી. દીક્ષાનો શુભ દિવસ પહેલાં નિયત થઈ ગયો હતો.

આ જાણીને ડાહ્યાભાઈ પૂજ્યશ્રી પાસે પહોંચી ગયા. અને કહ્યું: સાહેબ ! હું મક્કમ છું. નક્કી કરેલ મુદતને ફેરવવું નથી. એ જ દિવસે દીક્ષા લેવી છે. માટે એ દિવસે આપને કોર્ટમાં પધારવાનું. ચોઈડયું આવે કે તરત જ મને રજોહરણ તથા ચોલપટ્ટો આપી દેશો, હું પહેરી લઈશ. બોલો, આપ સાહેબ તૈયાર છે ને ?

પૂજ્યશ્રીએ પણ હા પાડી. એટલે એ પ્રમાણે કાર્યક્રમ ગોઠવાઈ ગયો.

“વા વાતને લઈ જાય.” આ વાતની ખબર શહેરના શાષ્ટા શ્રાવકોને પડી. તેઓએ ડાહ્યાભાઈની શુદ્ધ-ભાવના પારખી લીધી. એટલે તેમણે ટોકરશીભાઈને આવા સત્કાર્યમાં અંતરાય ન કરવા સમજાવ્યા. અને કહ્યું કે-જો આ કોર્ટમાં આ પ્રમાણે કરશે તો તારી જ ફજોતી થશે.

ટોકરશીભાઈ પણ સમજી અને ભાવિક શ્રાવક હતા. તેઓ આ વાત સાંભળતા જ દિગ્ધ થઈ ગયા. પોતાના ભાઈની આ ભાવના સાચી, શુદ્ધ અને દૃઢ છે, એ જાણી તેમને પોતે કરેલા અંતરાય માટે પશ્ચાત્તાપ થયો. તત્કાળ તેમણે કેસ ખાછો ખેંચી લઈ, ભાઈને દીક્ષા લેવાની સહુર્ષ અનુમતિ આપી.

ત્યાર પછી તો નિયત-દિવસે શ્રી ડાહ્યાભાર્ગની દીક્ષા ઘણી જ ધામધૂમથી પૂજ્યશ્રીના હસ્તે થઈ. ટોકરશીભાર્ગ એ અકૂર્ણ મહોત્સવ કર્યો, અને ૯ નાતો જમાડી. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ શ્રી સંઘ સમક્ષ નવદીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મહારાજ રાખીને પૂજ્યશ્રીએ પોતાના શિષ્ય તરીકે બહાર કર્યા.

પૂજ્યશ્રીના આ પ્રથમ પટ્ટધર શિષ્ય થયા. ખરોખર ! 'કર્મ્મે શૂરા સો ધર્મ્મે શૂરા' એ વાત અહીં સર્વથા સાર્થક થાય છે.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીના હસ્તે બ્રહ્મનગરમાં થયેલા એ મહાકાર્યોમાંનું આ પ્રથમ મહાકાર્ય છે. આમાં તેઓશ્રીની ગંગા-પ્રવાહશી નિર્માણ, અમૃત-મધુરી દેશનાવાણીનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જણાય છે.

ખીણું મહાકાર્ય તીર્થયાત્રાનો સંઘ.

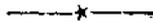
શેઠ સૌભાગ્યચંદ કપૂરચંદ પૂજ્યશ્રીના પરમભક્ત હતા. તેઓ પ્રતિદિન એકચિત્તે પૂજ્યશ્રીનો ઉપદેશ સાંભળતા, અને હૈયામાં ઉતારતા. અને પરિણામે તેમને છ 'રી' પાળતો શ્રીગરનારજી તથા શ્રીસિદ્ધગિરિજી મહાતીર્થનો સંઘ કાઢવાની ભાવના થઈ. તેમણે પૂજ્ય મહારાજશ્રીને વિનંતિ કરી, કે આપશ્રીની નિશ્રામાં મારે સંઘ કાઢવો છે. મહારાજશ્રીએ પણ તે સ્વીકારી. એટલે સંઘ કાઢવાનું નક્કી થયું.

એક શુભ મુહૂર્તે બ્રહ્મનગરથી એ છ 'રી' પાળતા સંઘે શ્રી ગિરનારજી તરફ પ્રયાણ કર્યું. એકાહારી, ભૂમિસંચારી, સમ્યક્ત્વધારી, સચિત્તપરિહારી, પાદ-વિહારી, શુદ્ધ ધામચારી-આ છ પ્રકારની 'રી' ધારણ કરનારા ભાવિક યાત્રીઓનો યાત્રાસંઘ એ છ 'રી' પાળતો સંઘ કહેવાય છે. આ છ 'રી' પાળતા સંઘની મહત્તા ઘણી ઘણી છે. એમાં ત્યાગમય સાધુજીવનની સુમધુર અનુભૂતિ થાય છે. એથી જ આ સંઘમાં સેંકડો ભગ્યાત્માઓ જોડાયા હતા.

ગ્રામાનુગ્રામ પસાર કરતો આ સંઘ શ્રી ગિરનારજી મહાતીર્થની છત્રછાયા તળે આવી પહોંચ્યો. સૌએ ભાવપૂર્વક યાત્રા કરી. તીર્થાધિપતિ શ્રીનેમિનાથપ્રભુને ભક્તિભાવથી ભેટયા-પૂજ્યા.

અહીંથી શ્રીસિદ્ધાચલજી તરફ પ્રયાણ કર્યું. અને કમશઃ શ્રીસિદ્ધાચલજી પહોંચ્યા. અહીં પણ અનૂકા ભાવથી શ્રીઆદીશ્વરદાદાના દર્શન-પૂજન કરી સૌ પાવન બન્યા. સંઘપતિ શ્રી સૌભાગ્યચંદભાર્ગએ પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે તીર્થમાળ પહેરી. અને સંઘમાં આનંદ આનંદ વર્તાઈ રહ્યો.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીના ઉપદેશથી નીકળેલા અનેક સંઘોમાં આ પ્રથમ તીર્થયાત્રાનો સંઘ હતો.

જન્મભૂમિમાં જયજયકાર

“जननी जन्मभूमिश्च, स्वर्गादपि गरीयसी ।”

આ પંક્તિમાં જનની અને જન્મભૂમિ, આ બે ચીજને કવિએ સ્વર્ગ કરતાંય મહાન ગણાવી.

આ વાતમાં તથ્ય જરૂર છે.

કારણ કે-જન્મભૂમિ એ ક્ષેત્ર છે. ક્ષેત્ર-ક્ષેત્રમાંય ફેર હોય છે. એક ક્ષેત્રમાં સોનાની ખાણો છે, તો બીજા ક્ષેત્રમાં કોલસાનાય દર્શન નથી થતા. આવાં અનેકવિધ ક્ષેત્રોને ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી શકાય—

૧. ઉત્તમ, ૨. મધ્યમ, ૩. જઘન્ય.

જ્યાં ઉત્તમ બનાવો બનતા હોય, ઉત્તમ પુરુષ-રત્નો પાકતાં હોય, જ્યાં જવાથી ઉત્તમ આચાર-વિચાર થાય, તે ઉત્તમ ક્ષેત્ર. એથી વિપરીત જઘન્ય ક્ષેત્ર, અને એ બનનેનો થોડો થોડો અંશ જેમાં મળે તે મધ્યમ ક્ષેત્ર.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની જન્મભૂમિ ‘મહુવા’ને આપણે ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં મૂકીશું. કારણ કે એમાં ઉત્તમ ક્ષેત્રનું સ્વરૂપ આપણને પ્રત્યક્ષ જોવા મળે છે.

એની પહેલી ઉત્તમતા તો એ કે ત્યાં શ્રી જીવિતસ્વામી ભગવાન સાક્ષાત્ જિરાજે છે. બીજી વાત-મહાન જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજની (કાશીવાળા) તેમજ આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રીની એ જન્મભૂમિ છે. અને એટલા માટે જ એ ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે.

આવી આ ઉત્તમ ભૂમિ-પોતાની જન્મભૂમિ મહુવામાં આજે આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી દીક્ષા લીલા પછી પ્રથમવાર ચાતુર્માસાથે પધારી રહ્યા હતા-શ્રી સંઘની અને પોતાના પૂર્વાવસ્થાના માતા-પિતાની અત્યાગ્રહભરી વિનંતિથી.

પૂ. મહારાજશ્રીનો નગરપ્રવેશ વાજતે-ગાજતે ઉલ્લાસપૂર્વક થઈ ગયો. અને શ્રીસંઘમાં આનંદ-આનંદ છવાઈ રહ્યો. પૂજ્યશ્રી ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન-પીઠ ઉપર આરૂઢ થયા. મહુવાના આ પનોતા પુત્રની વાણી સાંભળવા માટે ઉપાશ્રયમાં લોકોની ઠકું જામી ગઈ. માથે થાળી ફેરે એટલી મેદની એકત્ર થઈ. અને પૂજ્યશ્રીએ સિંહશા ગંભીર-સ્વરે હેશાનાનો પ્રવાહ રેલાવ્યો :

“હે ભવ્યાત્મન ! પ્રભાતમાં ઉઠીને તું ચાર ભાવના હૃદયમાં ભાવજે. એક મૈત્રીભાવના, બીજી પ્રમોહભાવના, ત્રીજી કરૂણા ભાવના અને ચોથી માવ્યસ્થ ભાવના.

જગતના સર્વ જીવો સુખી થાવ, કોઈ દુઃખી ન થાવ, કોઈ પાપ ન કરો, એ મૈત્રી ભાવના.

આ જગતમાં કોઈ દાની હોય, ત્યાગી હોય, તપસ્વી હોય કે બીજાં વિશિષ્ટ ગુણવાળો કોઈ જીવ હોય તો તેના ગુણ દેખી મનમાં આનંદ માનવો, પણ ઈર્ષ્યા ન કરવી, આ પ્રમોહભાવના.

કોઈપણ દુઃખી આત્મા દેખાય, તો હૈયામાં દયાભાવ લાવીને તેનાં દુઃખો દૂર કરવાની ઇચ્છા રાખવી, એ કરુણાભાવના.

અને-આ જગતમાં ગુણુવાન કરતાં અવગુણી આત્માઓ ઘણા જોવા મળશે. પણ તેના પ્રત્યે દ્વેષભુદ્ધિ ન રાખતાં, મધ્યસ્થપણે રહીને તેનું પણ લહું ચિન્તવવું, એ મધ્યસ્થ ભાવના. આ ચાર ભાવના હે માનવ ! તું હંમેશા રાખજે, ભાવજે.

[વશુદ્ધ ધ્યાન-સંતતિમાં આરૂઠ થયેલા આત્માની ધ્યાન-ધારા કદાચ વ્યુત્થાનદશાને લઈને તૂટી જાય, તો આ ચાર ભાવના એ ધારાને તરત જ સાંધી દે છે, અને આત્મા પુનઃ ધ્યાન-સંતતિમાં પરોવાઈ જાય છે. આ ઉત્તમ ચાર ભાવનાવંત આત્મા શ્રી જિનેશ્વરભાષિત ધર્મની યોગ્યતાવાળો બને છે. આ વીતરાગ ધર્મ-કે જે અહિંસામય છે, સંયમમય છે, અને તપશ્ચર્યામય છે, એ જ આ જગતમાં ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. અર્થ અને કામની પ્રાપ્તિ પણ એ ધર્મના પ્રભાવથી જ થાય છે. અને છેવટે મોક્ષ પણ ધર્મથી મળે છે." ઇત્યાદિ.

વ્યાખ્યાનની શૈલી અને ભાષા એટલા બધા શ્રવણાલ્હાદક હતા કે વ્યાખ્યાન પૂરું થયા પછી પણ કયાંય સુધી લોકોના કાનમાં એનો ધ્વનિ ગુંજતો રહ્યો.

શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રભાઈ અને શ્રી દિવાળીબાના હૈયે તો હરખ માતો નહોતો. પોતાનો કુળ-દીપક આજે ફક્ત કુળને-કુટુંબને જ નહિ, પણ સકલ સંઘને, સમસ્ત જગતને જ્ઞાનબયોત વડે અજવાળી રહ્યો છે, એ જોઈને તેઓ પોતાને ધન્ય અને કૃતકૃત્ય માનવા લાગ્યા.

ચોમાસું શરૂ થયું. મેઘરાજ મન મૂકીને વરસ્યા, ને મોરલિયા મીઠો-કેકારવ કરતાં નાચી ઉઠ્યા.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીએ પણ મુક્ત-મને દેશનાનો અમૃતપ્રવાહ વહાવ્યો-વરસાવ્યો; ને ભાવિક ભવ્યોના મન-મયૂરો હરખી ઉઠ્યા. વિધવિધ તપ-આરાધના, પૂજા, પ્રભાવના, અને શ્રીવીતરાગદેવની ભક્તિસ્વરૂપે એ હર્ષ પરિણમ્યો.

જ્ઞાનીઓનું કામ જ્ઞાન-પરખ માંડીને જ્ઞાનની રસદહાણુ કરવાનું. જે કોઈ એ રસદહાણુ પામ્યો એ જીત્યો.

આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીએ પોતાની જન્મભૂમિમાં આવી એક જ્ઞાનની પરખ-પાઠશાળા સ્થાપવાનું વિચાર્યું.

મનમાં ઉમદા વિચાર આવ્યો, કે તરત અમલમાં મૂકે એનું નામ મહાપુરૂષ. વાણીનો ઉચ્ચાર માત્ર કરે ને એનાં ફળ મળે, એનું નામ સત્પુરૂષ.

પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપ્યો ને પાઠશાળા સ્થપાઈ. એમાં ધાર્મિક સાથે સંસ્કૃતનો અભ્યાસ પણ કરાવતો. પાઠશાળાના નિભાવ ખર્ચ માટે-ભામનગરના શ્રાદ્ધવર્ચ શા. સૌભાગ્યચંદ કપૂરચંદ તથા દક્ષિણ તરફના રહેવાસી શ્રી સખારામ દુર્લભદાસ પૂજ્યશ્રીને વન્દન કરવા માટે આવ્યા, ત્યારે તેમણે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી સારી રકમ આપી. એ સિવાય કેટલાક પઠન-પાઠનોપયોગી પુસ્તકો પણ તેમણે મંગાવી આપ્યા.

ચોમાસું પૂર્ણ થયા પછી ૧૯૫૨માં એક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપીને પોતાના શિષ્ય કર્યા. તેમનું નામ મુનિશ્રી સૌભાગ્યવિજયજી રાખ્યું.

ચોમાસા બાદ-મહુવાથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી શ્રીસિદ્ધાચલજી મહાતીર્થની યાત્રા કરી, શ્રીશંખેશ્વર મહાતીર્થે પધાર્યા. યાત્રા કરી.

બે વર્ષથી પોતાના સહવર્તિ મુનિ શ્રીપ્રધાનવિજયજી મહારાજના ગુરુદેવ પૂજ્ય પંન્યાસજી મ. શ્રી ઉમેદવિજયજી મહારાજ થરા-બમપુર મુકામે બિરાજતા હતા. તેથી પૂજ્યશ્રી ત્યાં પધાર્યા. અને પૂ. પંન્યાસજી મ. પાસે મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. તથા મુનિશ્રી સૌભાગ્ય-વિજયજી મ. ને યોગોદ્ધન કરાવી વડીદીક્ષા આપાવી. ત્યારપછી તેઓશ્રી રાધનપુરની આસપાસના પ્રદેશમાં થોડો સમય વિચર્યા, અને પછી રાધનપુર પધાર્યા.

આ સમયે તેઓશ્રી પાસે એક અષ્ટકજી (હારિભદ્રીય) નું પુસ્તક તથા બે એક વ્યાકરણના પુસ્તકો હતા.

એક દિવસ બપોરે પૂજ્યશ્રી 'અષ્ટકજી' વાંચતા હતા. એવામાં શ્રી ગોડીદાસ, કકલ બેટા, વીરચંદ લીલોટા, સીરચંદભાઈ, વગેરે ત્યાંના શ્રાવકો વન્દનારો આવ્યા. વન્દન કરી, સુખશાતા પૂછીને બેઠા. પછી તેઓએ પૂછ્યું: સાહેબ ! આ કયા ગ્રન્થનું વાંચન ચાલે છે ?

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: અષ્ટકજીનું.

કયા અષ્ટકજીનું ? શ્રીહરિભદ્રસૂરિ મહારાજના ?

હા ! હરિભદ્રસૂરિ મહારાજના અષ્ટકજી છે.

તો સાહેબ ! આપનો દીક્ષા-પર્યાય કેટલો ?

સાત વર્ષનો. કેમ પૂછવું પડ્યું ભાઈ ?

“સાહેબ ! આ તો વીસ વર્ષના ચારિત્રપર્યાયવાળા વાંચી શકે એવો ગ્રન્થ છે.” દીક્ષા પર્યાય સાંભળીને અન્નયત્રીમાં પડી ગયેલા શ્રાવકોએ જવાબમાં પોતાના આજ સુધીના અનુભવની વાત જણાવી. તેમને તો આ જૂની આંખે નવું જોવાનું હતું.

મહારાજશ્રીએ જવાબ આપ્યો: ભાઈ ! ૧૪ સ્વર ને ૩૩ વ્યંજન લખ્યા છે, તે વાંચું છું. બાકી તમે કહો છો, એવો નિયમ તો ક્યાંય સાંભળ્યો કે જાણ્યો નથી, કે વીસ વર્ષના દીક્ષાપર્યાયવાળા જ આ ગ્રંથ વાંચવા સમર્થ હોય છે.

સાહેબ ! કાંઈક ઉપદેશ-વાણી સંભળાવવા કૃપા કરશો ? જિજ્ઞાસા-મિશ્ર સ્વરે શ્રાવકોએ પૂછ્યું.

તમારી રૂચિ હોય, તો હું જરૂર સંભળાવું. અને પછી શ્રાવકોની વિનંતિથી પૂજ્યશ્રીએ વ્યાખ્યાન વાંચ્યું.

વ્યાખ્યાન સાંભળીને આનન્દિત બનેલા શ્રાવકોએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે આજ હું મેશાં વ્યાખ્યાન આપો, તો લોકોને ઘણો લાભ મળે.

પૂજ્યશ્રીએ સંમતિ આપી. એટલે બીજા દિવસથી વ્યાખ્યાન બેઠું. લોકોને જેમ જેમ અમર પડતી ગઈ, તેમ તેમ શ્રોતાઓ વધવા લાગ્યા. અને વિશાળ ઉપાશ્રય ચિકાર ભરાઈ જવા લાગ્યો. પછી તો શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીને ચોમાસા માટે ખૂબ આગ્રહ કર્યો. પણ પૂજ્યશ્રીએ ના કહી.

રાધનપુરથી વિહાર કરી પુનઃ શ્રીશંખેશ્વરજી તીર્થની યાત્રા કરી, તેઓશ્રી વઢવાણ શહેર પધાર્યા. ત્યાંના શ્રીસંઘના આગ્રહથી એ ૧૯૫૨ નું ચોમાસું ત્યાં જ કર્યું. આ ચોમા-

સામાં તેઓશ્રી પાસે શ્રી દિનકરરાવ શાસ્ત્રી હતા. તેમની પાસે તેઓશ્રીનું અધ્યયન ચાલુ હતું.

ભારતના વિખ્યાત ન્યાયમૂર્તિ શ્રી મહાદેવ ગોવિંદ રાનડેના સગાભાઈ કે જે ડોક્ટર હતા, તેઓ અહીં વઢવાણમાં રહેતા. 'ડોક્ટર રાનડે' તરીકે એ ઓળખાતા.

એકવાર શ્રી દિનકરરાવ શાસ્ત્રીજી શહેરમાં ફરવા નીકળેલા, ત્યાં એમને ડોક્ટરનો ભેટો થઈ ગયો. શાસ્ત્રીજી દક્ષિણના, અને ડોક્ટર પણ દક્ષિણના-એટલે બન્નેનો પરિચય થયો. શાસ્ત્રીજી તે વિદ્વાન હતા જ. ડોક્ટર પણ સારા અભ્યાસી અને જિજ્ઞાસુ હતા. તેમણે શાસ્ત્રીજીને પૂછ્યું: "અહીં કોઈ વિદ્યાવિનોદ અને જ્ઞાન-ગોષ્ઠિ થાય એવું સ્થળ છે ?

શાસ્ત્રીજીએ પૂજ્ય મહારાજશ્રીનું નામ સૂચવીને કહ્યું કે, 'તેઓશ્રી વિદ્વાન છે. હું પણ તેઓશ્રીની પાસે રહું છું. તમે ત્યાં-ઉપાશ્રયે આવો.'

ડોક્ટર રાનડે પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, આકર્ષાયા અને પરિચય વધ્યો. પૂજ્યશ્રી પણ તેમને નવનવા ધર્મ-સિદ્ધાંતો સમજાવતા. ગીતાજી અને યોગદર્શનના સિદ્ધાંતો સમન્વયાત્મક દૃષ્ટિએ ડોક્ટરની આંધે ચર્ચાતા. આ બધી વાતોમાં શાસ્ત્રીજી પણ રસપર્વક ભાગ લેતા. ડોક્ટરને પૂજ્યશ્રીના સ્વ-પર દર્શનના ઉંડા જ્ઞાન માટે ખૂબ બહુમાન થયું. અને પછી તે હંમેશાં આવવું, અને નવનવી જ્ઞાન-ચર્ચા કરવી, એ તેમનો નિયમિત નિત્યક્રમ થઈ ગયો.

એકવાર પૂજ્યશ્રીના દાંત દુઃખવા તથા હલવા લાગ્યા. ડોક્ટર રાનડેએ તપાસીને કહ્યું કે દાંતમાં પાયોરીયા (pyorrhoea) થયો છે, માટે દાંત કઢાવી નાખવા જોઈ એ.

મહારાજશ્રીએ હસતાં હસતાં કહ્યું: તમને ડોક્ટરોને તે દાંત પાડતાં જ આવડે છે. પણ હાલ મારો વિચાર નથી, વિચાર થશે ત્યારે તમે તૈયાર જ છો.

પછીથી પૂજ્યશ્રીએ પોતાના સાંસારિક-પિતાજી શ્રી લક્ષ્મીચંદભાઈનો અનુભૂત પ્રયોગ 'છીંકણી ઘસવાનો' શરૂ કર્યો. પંદરેક દિવસ બાદ ફરીથી ડોક્ટરને દાંત દેખાડ્યા. દાંત ભેટાં જ ડોક્ટરે કહ્યું કે-તમારા દાંત બહુ સારા દેખાય છે. હવે પાડવાની જરૂર નથી. કઈ દવા કરી ?

મહારાજશ્રીએ પોતાનો અનુભૂત પ્રયોગ જણાવ્યો. એ જાણીને ડોક્ટર પણ પૂજ્યશ્રીના અનુભવ-જ્ઞાન આગળ ઝૂકી પડ્યા.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીએ 'પરિભાષેન્દુશેખર' વગેરે ટોચના વ્યાકરણ-ગ્રંથોનું અધ્યયન કર્યું.

આ ચોમાસા દરમિયાન પૂજ્યશ્રીએ અહીં પણ એક ધાર્મિક પાઠશાળા સ્થાપી. અદ્યપિ એ પાઠશાળા ચાલુ છે.

વઢવાણના આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીના સહવર્તિ મુનિરાજશ્રી પ્રધાનવિજયજી મહારાજને 'કેલેરા' થયો. ઘણા ઉપચારો કરવા છતાંય આયુષ્ય બળ પૂર્ણ થવાથી તેઓ કાળધર્મ પામ્યા. પૂજ્યશ્રીને એક સેવાભાવી-સહકારી સાધુનો વિયોગ થયો.

વઢવાણમાં સથરા કુટુંબના એક યુવાન ભાઈને ચાતુર્માસ પહેલાં પૂજ્યશ્રી પાસે દીક્ષા લેવાની ભાવના થઈ. પણ તેનું કુટુંબ બહોળું હોવાને કારણે પૂજ્યશ્રીની ઈચ્છા એવી કે— ઉતાવળથી કાર્ય ન કરવું. હવે બન્યું એવું કે—પૂજ્યશ્રીના ગુરુભાઈ પૂજ્ય મુનિવર શ્રી હેમવિજયજી મ. તથા મુનિશ્રી વીરવિજયજી મ. આ અરસામાં ત્યાં પધાર્યા. તેમને આ વાતની ખબર પડી. અને એકવાર પૂજ્યશ્રી અન્ય સ્થળે પધારેલા ત્યારે તેમણે ઉપાશ્રયમાં પેલા મુમુક્ષુને દીક્ષા આપી દીધી. અને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. ના શિષ્ય તરીકે મુનિશ્રી ‘વલ્લભવિજયજી’ નામ રાખ્યું. દીક્ષા આપીને તેમને એક ચોરડામાં બેસાડીને બહારથી દ્વાર બંધ કરી દીધું.

દીક્ષાથી ના કુટુંબીઓને આ વાતની ખબર. પડતાં જ તેઓ આંબ્યા અને તોફાન શરૂ કર્યું. તેઓ પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટને બોલાવી લાંબા ને ધમાલ મચી ગઈ. આ બધું જોઈને શ્રી સુમતિવિજયજી મહારાજે પૂજ્યશ્રી હેમવિજયજી મ. ને સૂચના કરી કે, ‘મહારાજજીને અહીં બોલાવો, તેમનાથી બધું થાળે પડશે.’ તરત જ પૂજ્યશ્રીને બોલાવ્યા. તેઓશ્રીએ તો આવતા વેંત જ પોલીસ સુપ્રી. નો ઉધડો લીધો કે: “કેની રબ્તથી અને કયા કાયદાની રૂએ તમે અહીં પ્રવેશ કર્યો છે ? વગર રબ્તએ કાયદા વિરૂદ્ધ તમે અહીં આવી જ કેમ શકો ?”

સુપ્રી. ગભરાયો. તેણે હાથ જોડીને કહ્યું કે—હું તો સ્વાભાવિક વિનંતિ કરવા આંબ્યો છું.

“શું વિનંતિ આ વેષમાં, આવી રીતે થાય ?” સામે માણસ સાંભળીને જ થરથરી ગય એ રીતે પૂજ્યશ્રીએ પ્રશ્ન કર્યો.

સુપ્રી. એ કહ્યું—હું બહાર ચાલ્યો જઈ છું, સાહેબ ! તેણે જોયું કે કાયદા વિરૂદ્ધ એક વાત પણ અહીં ચાલે તેમ નથી.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: બહાર જઈને જે કહેવું હોય તે કહો.

બધા બહાર ગયા, એટલે પૂજ્યશ્રીએ પૂ. હેમવિજયજી મ. ને કહ્યું કે—નવદીક્ષિતને અંદર બેસાડી રાખવાથી તો આપણી ઉપર શંકા આવે. માટે તેને બહાર રાખો. બધાં જુએ તેમ.

એમ જ કરવામાં આંબ્યું.

નવદીક્ષિતને જોતાં જ તેમના કુટુંબીઓ શાન્ત થયા. અને તેમને ઘરે આવવા માટે ખૂબ ખૂબ સમબંધ્યા. પણ તેમનું કાંઈ ન વળ્યું. નવદીક્ષિત મક્કમ જ રહ્યા. છેવટે એ બધાં સમજી, ક્ષમા યાચીને ચાલ્યા ગયા.

આ પ્રસંગમાં આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની નાનપણથી ઘડાયેલી રાજદ્વારી બુદ્ધિના પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. તેઓશ્રીની કાયદાબાજ-તાકીક બુદ્ધિમત્તા આમાં સુંદર રીતે અબકે છે.

અમદાવાદને આંગણે

આતુર્માસ પૂર્ણ થયા બાદ પૂજ્યશ્રીએ વઢવાણથી પાલિતાણા તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમા લીંબડી ગામ આવ્યું. ત્યાં પૂજ્ય મુનિવરશ્રીઆનન્દસાગરજી મ. મળ્યા. તેઓ પૂજ્યશ્રીની સાથે રહ્યા. અને પૂજ્યશ્રી પાસે વ્યાકરણાદિનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. પૂજ્યશ્રી પણ તેમને પ્રેમપૂર્વક સરસ રીતે ભણાવતા. લીંબડીથી વિહાર કરી પાલિતાણા પધાર્યા. અહીં તાકિંકશિરોમણિ પૂજ્ય મુનિશ્રી દાનવિજયજી મહારાજ (પંબશ્રી) બિરાજતા હતા, તેમની સાથે ઉતર્યા.

આ એ સમયની વાત છે કે, બ્યારે પાલિતાણાના ઠાકોર સાથે શ્વેતામ્બર જૈન કોમને શ્રીયાત્રુજય તીર્થ આખત ઘર્ષણ ચાલતું હતું. પૂજ્યશ્રી દાનવિજયજી મ. નીડર-સ્પષ્ટવક્તા હતા. તેઓ જૈન સંઘને લડી લેવાની પ્રેરણા આપવાની સાથે જરા પણ મથક ન આપવાનું કહેતા હતા. આ વાતની ઠાકોરસાહેબને ખબર પડવાથી તેમના ઉપર ઠાકોરસાહેબની કરડી નજર થઈ-ખફા મરણ થઈ. તેમણે પૂ. મુનિશ્રી ઉપર ચાંપતી દેખરેખ રાખવા માંડી.

આ કારણથી ત્યાં હવે વધારે રહેવું એ ઉચિત નહોતું. તેમ બહોર રીતે વિહાર કરવામાં પણ દહેશત હતી. એટલે શું કરવું તેની વિચારણા થઈ.

ઔત્પાતિકી શુદ્ધિના સ્વામી આપણા પૂજ્યશ્રીએ એક સરસ ઉપાય શોધી કાઢ્યો. અને એ ઉપાય અનુસાર-સવારે સ્થંડિલ શુદ્ધિએ જતા હોય, તેમ પૂજ્યશ્રી દાનવિજયજી મ. આદિ સાધુઓ નીકળી ગયા. અને વિહાર કરીને જેસર પધારી ગયા. જેસર પહોંચીને ત્યાં સ્થિરતા કરી.

હવે પછીનું પાલિતાણાનું વાતાવરણ બેવા તથા તેને ચોખ્ખું કરવા માટે પૂજ્યશ્રી પાલિતાણા રોકાયા. અને થોડા જ દિવસોમાં ત્યાંના વાતાવરણની કલુષતા કુનેહથી દૂર કરીને તેઓશ્રી ગારિયાધાર પધાર્યા.

ગારિયાધારમાં-છકુંને પારણે છકું કરતા મહાતપસ્વી પૂ. મુનિશ્રી ખાન્તિવિજયજી દાદા તથા પૂ. મુનિશ્રી મોતીવિજયજી મહારાજ બિરાજતા હતા. તેમની પાસે પૂજ્યશ્રી પધાર્યા. એમને જોઈને એ પૂજ્યવરોને પણ ખૂબ આનન્દ થયો. પૂ. શ્રી મોતિવિજયજી મહારાજ આપણા પૂજ્યશ્રી ઉપર ખૂબ વાત્સલ્ય રાખતા. અહીં થોડા દિવસ રહીને પૂજ્યશ્રી જેસર પધાર્યા. ત્યાં પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજનો મેળાપ થયો.

જેસરથી સૌ મુનિવરોએ સાથે અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો. આમાનુશ્રામ વિચરતાં-વીતરાગની વાણીનો પ્રકાશ ઠેર ઠેર પ્રસરાવતા તેઓ અમદાવાદ પધાર્યા. અહીં તેઓ સર્વ પાંજરાપોળ જૈન ઉપાશ્રયમાં બિરાજ્યા.

પાંજરાપોળના શ્રાવકવર્યોની વિનંતિથી પ.પૂ.શ્રી દાનવિજયજી મહારાજે વ્યાખ્યાનમાં શ્રી તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર-બૃહદ્વૃત્તિ વાંચવી શરૂ કરી.

મીઠાં પાણીની પરબે સૌ કોઈ પોતાની તરસ છીપાવવા બંધ.

અહીં પણ એમ જ બન્યું. પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયમાં મંડાયેલી આ જ્ઞાનામૃતની પરબ પર અનેક ભાવિક જીવો એ અમૃતનો આસ્વાદ માણીને પોતાની ભાવ-તૃષ્ણા છીપાવવા માટે આવવા લાગ્યા. પાંજરાપોળ એ અમદાવાદનું હૃદયસ્થાન-કેન્દ્રસ્થાન (Heart of Ahmedabad) ગણાય. તેથી ત્યાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે ભુદ્દી ભુદ્દી પોળોના સેંકડો પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગુ-હસ્થો આવવા લાગ્યા. પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મ. વિદ્વાન હતા, વક્તા હતા. એટલે લોકોને તેમનું વ્યાખ્યાન રૂચી ગયું.

કેટલાએક દિવસો પછી પૂ. શ્રીદાનવિજયજી મ. ને શારીરિક અસ્વસ્થતાને કારણે આરામ લેવા માટે શેઠ હઠીસિંહ કેસરીસિંહની-બહારની વાડીએ પધારવાનો વિચાર થયો. આથી શેઠ જેસીગભાઈ આદિ અગ્રણી ગૃહસ્થોએ તેઓશ્રીને વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! આપશ્રી વ્યાખ્યાન કોઈ મુનિરાજને ભગાવતા બંધો. વ્યાખ્યાન બંધ ન રહેવું જોઈ એ.

તેઓશ્રીએ આપણા પૂજ્યશ્રીને વ્યાખ્યાન સોંપ્યું.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “ સાહેબ ! આપનું તત્ત્વાર્થનું વ્યાખ્યાન ધારાબદ્ધ ચાલુ રહે, માટે હું બીજું કંઈ વાંચીશ. આપશ્રી પુનઃ અહીં પધારો, ત્યારે તત્ત્વાર્થ વાંચશો.”

ત્યારે તેઓશ્રીએ દ્રમભાવ્યું : ના ના ! તમે પણ તત્ત્વાર્થ સૂત્ર જ ચાલુ રાખજો.

પૂજ્યશ્રીએ, ‘તહત્તિ’ કહી એ વચન સ્વીકાર્યું. અને બીજા દિવસથી તત્ત્વાર્થ-વિષયક વ્યાખ્યાનનો મંગળમય પ્રારંભ કર્યો.

આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રી એ દિવસે પ્રથમવાર પાંજરાપોળની પાવન પાટે બિરાબ્યા. તેઓશ્રીની મેઘ-ધ્વનિ શી સ્વર-ગંભીરતા, ઝોજસ્વિની છતાંય આબાલવૃદ્ધન સમજે એવી સરલ ભાષા, અને આકર્ષક શૈલી વગેરેથી જનતાનો શ્રવણુરસ દિનપ્રતિદિન વધવા લાગ્યો. એની સાથે શ્રોતાઓની સંખ્યા પણ વધતી ગઈ.

એ વખતના પ્રતિષ્ઠિત આગેવાન અને વિદ્વાન શ્રોતાઓનો થોડો પરિચય આપણે મેળવી લઈએ.

(૧) શ્રાદ્ધવર્ય શ્રી પાનાચંદ હકમચંદલાઈ. તેઓ પ્રજ્ઞાયક્ષુ હતા. પણ પૂ.પં.શ્રી પદ્મ-વિજયજી મ., પૂ. પં. શ્રી રૂપવિજયજી મ., પૂ. પં. શ્રી વીરવિજયજી મ., આદિ આગમધર મુનિ-પુરંદરો પાસે તેમણે ઘણાં વર્ષો પર્યાન્ત આગમોનું શ્રવણુ કરેલું. આથી તેઓ એક અનુભવ-વૃદ્ધ બહુશ્રુત શ્રાવક કહેવાતા. આગમોમાં શ્રમણોપાસકને - “લદ્ધદ્ધા-ગદ્ધિયદ્ધા” વિશેષણો આપવામાં આવ્યા છે. શ્રીપાનાચંદલાઈ પણ એવા જ બહુશ્રુત (અર્થજ્ઞાનથી) શ્રમણોપાસક હતા. એમના સહકારથી રાધનપુરવાળા મુનિ શ્રી વીરવિજયજી મ. (પાછળથી આ. શ્રીવીરસૂરિ-જી) વિગેરે મુનિવરો ‘શ્રી પન્નવણુ સૂત્ર’ વાંચી શક્યા હતા. તેમ જ શ્રી રામચંદ્ર દીનાનાથ શાસ્ત્રી તથા શ્રી કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી વિગેરે વિદ્વાન શ્રાવકો ‘શ્રી લોકપ્રકાશ’ વાંચી શક્યા હતા.

શ્રીપાનાચંદલાઈની શ્રવણ-રૂચિ અપૂર્વ હતી. એક સાચા બહુશ્રુત શ્રાવકને છાજે તેવી હતી. તેઓ આપણા પૂજ્યશ્રીને કહેતા કે : “સાહેબ ! જિનેશ્વર દેવની પવિત્ર વાણીનું શ્રવણ મહાન ભાગ્યેાદય હોય તો જ મળે. શહેરમાં કોઈક વખત પૂ. સુનિમહારાજનો યોગ ન હોય તો હું તો શ્રીપૂજ્યજીની પાસે પણ જિનવાણી સાંભળવા જઉં છું. કેટલાક મને એમ પણ કહે છે કે-તમે શ્રીપૂજ્ય પાસે કેમ જાવ છો ? ત્યારે હું તેમને જવાબ આપું છું કે : ભાઈ ! ભલે તેઓ પંચમહાનતધારી સાધુ ન હોય, પણ જિનેશ્વરદેવના અનુયાયી-સમ્યક્ત્વધર તો છે ને ? હું તો એમના સમ્યક્ત્વની સદહણા કરું છું, અને વ્યાખ્યાન સાંભળવા જઉં છું.”

અને કોઈકવાર વ્યાખ્યાન શ્રવણ ન થઈ શકે તો હું કોઈક હોંશિયાર છોકરા પાસે ધાર્મિક પુસ્તકો વંચાવીને સાંભળું છું.

આનું નામ સાચા શ્રમણોપાસક. કેવી એમની જિનવાણીશ્રવણની રૂચિ ? કેટલી શુદ્ધ સદહણા અને ગુણાનુરાગિતા ?

તત્ત્વાર્થ સૂત્રના આ ચાલુ વ્યાખ્યાનમાં તેઓ હંમેશાં નિયમિત હાજરી આપતા. અને એક ચિત્તે વ્યાખ્યાનનો શબ્દે શબ્દ સાંભળતા.

એકવાર વ્યાખ્યાનમાં ‘અવધિ-દર્શન’નો અધિકાર આવ્યો. પૂજ્યશ્રીએ અવધિ-દર્શનના સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરતાં કહ્યું : “અવધિ-દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમના બળે પદાર્થનું સામાન્ય સ્વરૂપ ગ્રહણ કરનાર અવધિ ઉપયોગ, તે અવધિદર્શન કહેવાય. અને તે નિયમા સમ્યગ્દર્શનધારીને જ હોય, મિથ્યાત્વીને નહીં.” અવધિદર્શન તુ સમ્યગ્દષ્ટેરેવ ન મિથ્યા-દષ્ટે: ૧ ॥

આ સાંભળીને શ્રી પાનાચંદલાઈ એ પ્રશ્ન કર્યો. “સાહેબ ! એ અવધિદર્શન નિયમા સમ્યક્ત્વીને જ હોય, તો આગમમાં અવધિદર્શનનો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિકાળ એ ‘૬૬’ સાગરોપમ પ્રમાણ કહ્યો છે, તે કઈ રીતે ઘટે ? કારણ કે-સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટકાળ તો ફક્ત એક ‘૬૬’ સાગરોપમ જ છે.”

જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : “ભાઈ ! શ્રી ભગવતીજી, શ્રીપત્રવણીજી, વગેરે આગમોમાં વિભંગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન હોય, એમ કહ્યું છે. એટલે એ અપેક્ષાએ-વિભંગજ્ઞાનના ‘૬૬’ અને અવધિજ્ઞાનના ‘૬૬’ એમ બે ‘૬૬’ સાગરોપમ સુધી અવધિદર્શન હોય, એ યુક્ત છે. પણ તત્ત્વાર્થ-વૃત્તિકારનો મત એવો છે કે-સમ્યગ્દષ્ટિને જ અવધિદર્શન હોય. લિન્ન લિન્ન વાચનાની અપેક્ષાએ આ બન્ને મત આપણે માટે તો પ્રમાણ અને યથાર્થ જ છે.”

આવું શાસ્ત્ર-સિદ્ધ સમાધાન સાંભળીને શ્રીપાનાચંદલાઈ અપૂર્વ સંતોષ પામ્યા.

ધન્ય જ્ઞાની ગુરુ ! ધન્ય વિદ્વાન્ શ્રોતા !

(૨) શેઠ શ્રી ધોળશાળ. ગુજરાતના લોકપ્રિય જૈન નાટકકાર શ્રી. ડાહ્યાલાઈના તેઓ પિતાજી હતા. તેઓ ચુસ્ત ધાર્મિક વૃત્તિના હતા. પોતાનો પુત્ર આવો મોહનીય કર્મની વૃદ્ધિ

૧. તત્ત્વાર્થ-સિદ્ધસૈનગણિકૃત ટીકા, (અ. ૨-સૂત્ર-૯)

થાય એવો વ્યવસાય કરે, એ તેમને બિલકુલ રૂચતું નહિ. તેથી તેઓ ડાહ્યાભાઈથી જુદા રહેતા. સ્વયં અવેરાતનો ધર્મો કરતા. ઘણા સારા ક્રોડપતિ શેઠીયાઓ સાથે તેમને અંગત પરિચય હતો. પણ તેમની પાસે તેઓ કદી પણ અવેરાત લઈ જતા નહિ, કારણ કે-આર્થિક ખાખત-પોતાના ધાર્મિક સંબંધમાં ઘણો પહોંચાડનાર છે, એમ તેઓ સ્પષ્ટપણે માનતા. તેમની વ્યાખ્યાન શ્રવણ-રૂચિ અજળ હતી. પૂજ્યશ્રીની સલાના તેઓ વિદ્વાન-સમજી શ્રીતા હતા.

અમદાવાદના કોટયાધિપતિ શેઠીયાઓ તેમની મારફત લાખો રૂપિયાનું ગુપ્તદાન ગરીબોને અપાવતા. શેઠ હડીસિંહ કેસરીસિંહ તરફથી તો ત્યાં સુધી હુકમ હતો કે-“પ્રથમ જૈન-પછી બીજી હિન્દુ કોમો અને મુસલમાન આદિ અઠારે વર્ષમાં કોઈ પણ દુઃખી માણસ ભૂખ્યો ન રહેવો જોઈએ.” અને એ માટે તેઓ શ્રી ધોળશાળ દ્વારા લાખો રૂપિયાની દાન-સરિતા વહેવડાવતા.

શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ પણ દર મહિને હબરો રૂપિયાનું દાન તેમની મારફત કરતા. ધોળશાળ ખૂબ આગરદાર-પ્રતિષ્ઠિત માણસ હતા. શ્રીમનસુખભાઈ જેવા શ્રેષ્ઠિઓ પોતાના ભરોસે લાખો રૂપિયા દાન કરવા માટે આપે છે, તેથી તેમાં કોઈ સમયે કોઈને પણ શંકા ન ઉપજે, એટલા માટે તેઓ એક ખાનગી નોંધપોથીમાં પાઈએ પાઈનો ગણતરીપૂર્વકનો હિસાબ સંકેતરૂપે લખી રાખતા.

એક દિવસ તેઓ સ્વાભાવિક રીતે જ શેઠ મનસુખભાઈને એ નોંધ બતાવવા ગયા. પણ શેઠે તો તેમને કહી દીધું કે: “મારે એ યાદી સાંભળવી નથી, તેમ જાણવી પણ નથી. હું સાંભળું, ને કોઈ પ્રસંગે કોઈની પણ સાથે વિરોધ થતાં આવેશને લીધે મારાથી આ કરેલાં ઉપકારો-સંબંધી કોઈ કહેવાઈ જાય, તો કર્યા-કારવ્યા ઉપર પાણી ફરી વળે. અને તમારા ઉપર મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા છે. તમારા જેવી ગંભીરતા હજી અમને અમારામાં ય નથી જણાતી.”

ધોળશાળ તો આ સાંભળીને છક્ક થઈ ગયા. તેઓ શેઠની આવી અત્યુત્તમ ભાવનાની ખૂબ-ખૂબ અનુમોદના-પ્રશંસા કરી રહ્યા.

તેઓ હંમેશાં શ્રાવક-યોગ્ય આવશ્યક ક્રિયાઓ કરતા. અને પ્રતિદિન બપોરે પૂ. શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજ પાસે સામાયિક કરવા જતા. આ વખતે શેઠ પ્રેમાભાઈ પણ પાલખીમાં બેસીને છૂટે હાથે દાન આપતા, શાસનની શાન વધારતા, સામાયિક કરવા આવતા. ધોળશાળની ભાષા મીઠી તેમજ વૈરાગ્યપોષક હતી. સામાન્ય વાતચીતમાં પણ તેઓ વૈરાગ્ય વધે તેવું જ બોલતા. આગમ-વિષયના તેઓ સારા જાણકાર હોવાથી કેટલાક સામાન્ય પ્રશ્નોનો જવાબ આપવાનું કામ પૂ. શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજ તેમને ભળાવતા. તેઓ પણ-સારી રીતે સામાને સંતોષ મળે તે રીતે એ પ્રશ્નોનો જવાબ આપતા.

(૩) શ્રી ડાહ્યાભાઈ દેવતા. તેઓ ક્ષતાસાની પોળમાં રહેતા, અને વિદ્યાશાળાના બેઠકીયા હતા. વિદ્યાશાળામાં તેઓ કાયમ રાસ-વાંચન કરતા. કંઠ મીઠો, અને અર્થ સમજવવાની શક્તિ પણ સરસ. એટલે ઘણા શ્રીતાઓનું મન તેઓ આકર્ષી શકતા.

અતિ વ્યવસાયી જીવનમાં ધર્મભાવના ઓછી ન થઈ જાય એટલા માટે શેઠ શ્રી મનસુખભાઈ પણ તેમને પ્રતિદિન પોતાને ત્યાં બોલાવતા, અને બે કલાક રાસ સાંભળતા,

(૪) શા. છોટાલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી. તેઓ વિદ્યાશાળાના આગેવાન ટ્રસ્ટી હતા. તત્વ-જ્ઞાનના તેઓ ભારે રસિયા અને બહુશ્રુત શ્રાવક હતા. જ્યારે તેઓ વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવે, ત્યારે દૂરથી પૂ. મહારાજશ્રીનો ગંભીર અવાજ સાંભળીને તેઓ ખોલી ઉઠતા કે : શું ઉપાશ્રયમાં દેવતાઈ વાળું વાગે છે ?”

(૫) ઝવેરી મોહનલાલ ગોકળદાસ. તેઓ પણ વિદ્યાશાળાના ટ્રસ્ટી હતા. અને કસુંબાવાડમાં રહેતા હતા. પ્રતિષ્ઠાઈ વિધિવિધાનો કરાવવામાં તેઓ તથા શ્રી છોટાભાઈ ઝવેરી કુરાળ હતા.

આ ઉપરાંત-નગરશેઠ મણીભાઈ પ્રેમાભાઈ, શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ, શેઠ હઠીસિંહ કેસરીસિંહતું આખું કુટુંબ, -શેઠ સારાભાઈ, શેઠ જેસીંગભાઈ વગેરે, તથા શા. ભગુભાઈ વીરચંદ, (હાજી પટેલની પોળવાળા), ઝવેરી છોટાલાલ ચાંપશી, શા. જેસીંગભાઈ માણેકચંદ (હાજી પટેલની પોળવાળા) વગેરે ભાવિક અને વિદ્વાન-આગેવાન શ્રેષ્ઠ શ્રાવકો પૂજ્યશ્રીની વ્યાખ્યાન-સભાના મુખ્ય શ્રોતાઓ હતા.

શેઠ શ્રી મનસુખભાઈ હંમેશાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવતા અને અત્યંત ગંભીર વિષયોને પણ અત્યંત સરળતાથી શ્રોતાઓના હૃદયમાં જગાવવાની પૂજ્યશ્રીની વ્યાખ્યાન-શક્તિ જોઈને તેમના હૈયામાં પૂજ્યશ્રી તરફ બહુમાન જાગૃત થતું.

એકવાર તેમની શારીરિક સ્થિતિ કાંઈક નરમ હતી. વ્યાખ્યાનમાં આવી શકાય તેમ ન હતું. પણ માંગલિક સાંભળવાની અભિલાષાથી તેમણે શ્રી ડાહ્યાભાઈ દેવતાને પૂજ્યશ્રીને ખોલાવી લાવવા માટે મોકલ્યા.

બપોરે તાપ થઈ જાય, એટલે પૂજ્યશ્રી સવારના-ઠંડે પહોરે જ પધારી જાય તો સારું, એવા આશયથી ડાહ્યાભાઈએ સવારે જ બંગલે પધારવા વિનંતિ કરી. પણ વ્યાખ્યાનનો સમય થઈ ગયો હતો એટલે પૂ. મહારાજશ્રીએ કહ્યું કે : “અત્યારે વ્યાખ્યાનનો સમય થયો છે. માટે વ્યાખ્યાન પૂરું થયા પછી હું આવી જઈશ.”

વ્યાખ્યાન પૂરું થયા પછી પૂજ્યશ્રી શેઠને બંગલે પધાર્યા. ધર્મોપદેશ સંભળાવીને ખૂબ આશ્વાસન આપ્યું. ત્યારપછી ઉપાશ્રયે આવીને પરચક્રખાણુ પાચું.”

શ્રી મનસુખભાઈ શેઠના મનમાં આ પ્રસંગનો ખૂબ પ્રભાવ પડ્યો. તેમને લાગ્યું કે- મહારાજજી કેઈની ખોટી શેહમાં તણાઈ જાય તેમ નથી. અને લોકોને ધર્મ પમાડવાની અપૂર્વ ધગશવાળા છે. આથી તેમને પૂજ્યશ્રી ઉપર સવિશેષ ભક્તિભાવ જાગ્યો. અને તે નિરંતર વધતો જ રહ્યો.

આ વખતે અમદાવાદના નગરશેઠ શ્રી મણીભાઈ પ્રેમાભાઈ હતા. તેઓ સાધુઓ પ્રત્યે ભક્તિ-બહુમાન ધરાવતા. તેમણે ઉચ્ચ પ્રકારની પાશ્ચાત્ય કેળવણી લીધેલી હોવાથી, તેમજ શ્રી મણીભાઈ ન હુભાઈ દ્વિવેદી વિગેરેના પરિચયને લીધે વેદાન્તના ગ્રન્થોતું ઉંડું અવલોકન કર્યું હોવાથી, મનને સંતોષ પમાડે એવું વ્યાખ્યાન તેમને કયાંય દેખાતું નહિ. તેમના મનમાં વ્યાખ્યાન માટે એવો પૂર્વગ્રહ બંધાઈ ગયેલો કે-વ્યાખ્યાનમાં તો કથા-વાર્તા જ આવે

છે, કાંઈ તત્ત્વજ્ઞાન ચર્ચાતું નથી. એવાં વ્યાખ્યાન સાંભળવાથી શું ફાયદો? તેમની તર્કપ્રધાન બુદ્ધિ આત્મા વગેરે પદાર્થોના અસ્તિત્વ વિષે સંદિગ્ધ હતી.

તેમના પરમમિત્ર શ્રી ધોળશાળ તેમના આ વિચારો સારી રીતે બહુતા હતા. તેમની ભાવના એવી કે-શ્રીસંઘના સમર્થ નાયક નગરશેઠ બે દઢ શ્રદ્ધાળુ બને તો શ્રીસંઘને મહાન લાભ થાય. અને આવી ઉત્તમ ભાવનાથી પ્રેરાયેલા તેઓ નગરશેઠને રૂચિ કર અને સંતોષપ્રદ વ્યાખ્યાનની તપાસ વારંવાર કરતા.

આપણા પૂજ્યશ્રીનું વ્યાખ્યાન સાંભળીને તેમને લાગ્યું કે-આ વ્યાખ્યાન-શૈલી નગરશેઠ માટે સચોટ અસરકારક નીવડશે. એટલે તેઓ પહોંચ્યા નગરશેઠ પાસે. શેઠની પાસે પૂજ્યશ્રીની વિદ્વત્તા અને વ્યાખ્યાનશૈલી વિની ભારોભાર પ્રશંસા કરતાં તેમણે કહ્યું: 'શેઠ! આપ એકવાર વ્યાખ્યાનમાં પધારો, આપને ઘણો આનંદ આવશે.'

ધોળશાળની પરમાર્થ-વૃત્તિ માટે શેઠને ઘણું સન્માન હતું. તેથી તેઓ તેમની વાતને અનાહર કરી શકતા નહીં, એટલે તેઓ 'આજે અમુક મહેમાન આવવાના છે, આજે અમુક કાર્યક્રમ છે' એમ બહાના કાઢીને વ્યાખ્યાનની વાત ટાળવા લાગ્યા.

પણ ધોળશાળ ગંભીર અને અડગ હતા. સતત ઉદ્યમથી દરેક કાર્ય અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે, એમ મક્કમપણે માનનારા હતા. તેમણે હંમેશાં પ્રેરણા કરવી ચાહુ રાખી. પરિણામે એક દિવસ નગરશેઠના મનમાં વિચાર આવ્યો કે-આ ધોળશાળ હંમેશાં મહારાજ સાહેબનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાની પ્રેરણા કરે છે, તો એક દિવસ સાંભળીએ તો ખરા. તેમણે ધોળશાળને કહ્યું કે-આવતી કાલે હું વ્યાખ્યાનમાં જરૂર આવીશ.

ધોળશાળ તો રાજીના રેડ થઈ ગયા. તેમની ઉમદા ભાવના અને ઉદ્યમ આજે સફળ બન્યા.

બીજે દિવસે સવારે વ્યાખ્યાન સમયે તેઓ શેઠના બંગલે પહોંચી ગયા, અને શેઠને લઈને ઉપાશ્રયે આવ્યા.

વ્યાખ્યાન ચાલતું હતું. અનેક શ્રોતાજનો પૂજ્યશ્રીના વચન-પીયૂષને પોતાના હૃદય-પાત્રમાં ઝીલી રહ્યા હતા. નગરશેઠ પણ બેઠા. પૂજ્યશ્રીની તર્ક-પરિશુદ્ધ અને વૈરાગ્યરસ-અરતી વાણી સાંભળીને તેમનું ચિત્ત પ્રસન્ન બન્યું. ઘણા સમયથી દઢ વીંટળાયેલા પૂર્વઅહન બંધનો આજે આપમેળે છૂટી ગયા. તેઓ જેવું ઈચ્છતા હતા, તેવું જ - બદકે તેના કરતાંય ઉચ્ચ કોટિનું વ્યાખ્યાન આજે તેમને સાંભળવા મળ્યું. આથી તેઓ ખૂબ પ્રભાવિત બન્યા.

ત્યારપછી બીજે દિવસે સવારે ધોળશાળ શેઠને બોલાવવા ગયા, તો શેઠ તો ક્યારનાય તૈયાર થઈ ને જ બેઠા હતા. તેમણે કહ્યું: "ચાલો! હું તો તૈયાર જ છું." ધોળશાળ પણ તેમના આ અદ્ભુત પરિવર્તનથી સાનંદાશ્ચર્ય પામ્યા. પછી તો પ્રતિદિન વ્યાખ્યાનમાં આવક્રું એ નગરશેઠનો નિત્યનિયમ થઈ ગયો. ત્યાં સુધી કે-વ્યાખ્યાન બેસવાને હજી પા કલાકની વાર હોય, કોઈ આવ્યું ન હોય, ત્યારે નગરશેઠ હાજર થઈ બય. અને વ્યાખ્યાનના આરંભથી માંડીને અંત સુધીનો અક્ષરેઅક્ષર સાંભળે.

આ ઉપરથી કદપી શકાય છે કે-આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયકની વાણીને ચમત્કાર કેઈ અન્ય જ હતો.

નગરશેઠ નિયમિત આવવા લાગ્યા, એટલે પૂજ્યશ્રીએ નગરશેઠ અને એમના જેવા અનેક આત્માઓના ઉપકારાર્થે શ્રી નન્દીસૂત્રનું વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. નન્દીસૂત્રમાં આવતા દરેક દાર્શનિક વિષયોને પૂજ્યશ્રી તાર્કિક શૈલીથી, સરલતાપૂર્વક અને શ્રોતાઓની રસ-ક્ષતિ ન થાય, તે રીતે સમજાવતા. આથી નગરશેઠના અનેક સંદેહોનું નિરસન થઈ ગયું. અને આત્માદિના અસ્તિત્વ વિષે તેઓ દઢ-શ્રદ્ધ બન્યા.

પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશના પ્રભાવે નગરશેઠ જેવી વ્યક્તિના જીવન તથા માન્યતાના પરિવર્તનનો આ પ્રસંગ પૂજ્યશ્રીની મહાન્ પ્રતિભા અને પુણ્યબળનો સૂચક છે.

બહારની વાડીએ પધારેલા પૂ. મુનિશ્રી દાનવિજયજી મ. તખીયત સ્વસ્થ થયા પછી પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે પધાર્યા. ત્યાં થોડો સમય સ્થિરતા કરીને વડોદરાના શ્રીસંઘની વિનંતિથી તેઓશ્રી વડોદરા પધાર્યા. આપણા પૂજ્યશ્રીને અમદાવાદ-પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે આતુર્માસ માટે વિનંતિ થતાં, તેઓશ્રીનું આ આતુર્માસ પાંજરાપોળમાં કરવાનું નક્કી થયું.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈએ એક સંસ્કૃત-ધાર્મિક પાઠશાળા સ્થાપી. તેમાં અંગ્રેજીનું શિક્ષણ પણ આપાતું.

એકવાર પૂજ્યશ્રીને મસ્તકમાં સખત દુઃખાવો થવા લાગ્યો. એ જોઈને નગરશેઠ શ્રી મણીભાઈએ ભક્તિપૂર્વક કહ્યું કે : સાહેબ ! આપશ્રી મોતીભસ્મ, પ્રવાલ, વિ. ઔષધિઓનું સેવન કરો, તો દુઃખાવો મટી જશે.

પણ પૂજ્યશ્રીએ એ માટે ચોખ્ખી ના પાડતાં કહ્યું કે : દુઃખાવો તો એકાદ દિવસમાં સ્વયં મટી જશે. બન્યું પણ એમ જ. એક દિવસમાં પૂજ્યશ્રીને સંપૂર્ણ આરામ થઈ ગયો.

પૂજ્યશ્રી પાસે પોતાના ન્યાય-વ્યાકરણના અમુક ગ્રંથો, તથા આવશ્યક સૂત્ર (૨૨ હબ્બરી) કલ્પ-સુખોધિકા, આરસાસૂત્ર, મહાનિશીથ, અષ્ટકજી, ઇત્યાદિ થોડાં જરૂરી પુસ્તકો હતાં. આ જોઈને એકવાર ધોળશાજીએ વિનંતિ કરી કે : કૃપાળુ ! આપ મહાવિદ્વાન્ છો, આપને અનેક-વિધ ગ્રંથોની વારંવાર જરૂર પડે, માટે આપ પુસ્તકો રાખો.

આ સાંભળી નિરીહતાના અવતાર-સમા પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : ભાઈ ! હું મારે માટે કોઈને પણ એ બાબતમાં ઉપદેશ આપવા નથી ઇચ્છતો. મારે જ્યારે જે ગ્રંથ જોઈએ, ત્યારે તે મળી જ રહે છે.

“ગુરુદેવ ! આપને એ માટે કોઈ વિચાર કરવાનો નથી, તેમ જ કોઈનેય કહેવાની જરૂર નથી. હું મારી શક્તિ અનુસાર સર્વ-પ્રબંધ કરી લઈશ.” પરમ-ગુરુભક્ત ધોળશાજીએ કહ્યું.

ત્યારબાદ તેમણે યતિઓ વગેરેની પાસેથી કેટલાંક અપૂર્વ હસ્તાલખિત ગ્રંથો ખરીદ્યા અને કેટલાક ગ્રંથો લાહીઆઓ પાસે લખાવવાની ગોઠવણ કરી. લાહીઆઓએ કેટલું લખ્યું તે

સ્લોક-અક્ષર વિ. ની ગણતરી કરવા માટે બીજા માણસની ગોઠવણી કરી. આ રીતે શ્રી ધોળ-શાળની પરમ-ભક્તિને લીધે પૂજ્યશ્રી પાસે સારો એવો પુસ્તક-સંગ્રહ થયો.

ચોમાસું પૂર્ણ થયા બાદ પૂજ્યશ્રીના વિહાર-સમયે ધોળશાળએ 'આ બધાં પુસ્તકો અન્યત્ર મોકલી આપવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રીની સંમતિથી તેમણે તે સર્વ પુસ્તકો કપડવણજ મોકલી આપ્યા, અને ત્યાંથી ખંભાત મોકલી આપવામાં આવ્યા. આ બધાં પુસ્તકો આજે પણ ખંભાતના જ્ઞાનભંડારમાં સુરક્ષિત-વ્યવસ્થિત છે.

નગરશેઠ શ્રીમણીભાઈને પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે ખૂબ ખૂબ અનુરાગ હતો. પૂજ્યશ્રી જ્યારે જ્યારે વિહારની વાત કરે, ત્યારે તેઓ અત્યાગ્રહ કરીને વિહાર કરવા ન હેતા. પણ 'સાધુ તો ચલતા ભલા.' એટલે એકવાર નગરશેઠ મુંબઈ ગયા હતા, ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ અમદાવાદથી વંહાર કર્યો. અને કપડવણજ પધાર્યા.

[૧૭]

સ્તમ્ભતીર્થમાં બે ચોમાસાં :-

'મત્યએણુ વંદામિ, સાહેબ !' ખંભાતના આગેવાન શ્રેષ્ઠ શ્રી પોપટભાઈ અમરચંદ વગેરેએ કપડવંજમાં બિરાજમાન-આપણા પૂજ્ય ચરિત્રનાયકશ્રીને ભાવોદલસિત હૈયે વન્દન કર્યા.

'ધર્મલાલ !' પ્રલાવના-પુંજ શા પૂજ્યશ્રીએ પ્રસન્ન-વદને આશીર્વાચન ઉચ્ચાર્યા.

'દયાળુ !' શેઠશ્રી પોપટભાઈએ વન્દન કરીને બેઠા પછી કહ્યું: 'અમારા ખંભાતના શ્રી-સંઘની ભાવના અને વિનંતિ છે કે-આપ સાહેબ ખંભાત પધારો, અને આ ચોમાસું ત્યાં જ કરો. આપના પધારવાથી ત્યાં ધર્મનો ઘણો ઉદ્યોત થશે.'

પૂજ્યશ્રીએ લાલાલાલનો વિચાર કરીને તેમની વિનંતિનો સ્વીકાર કરતાં કહ્યું: 'વર્તમાન યોગ.' અને ખંભાતના શ્રીસંઘમાં આનંદનું મોળું ફરી વળ્યું.

થોડા દિવસ કપડવંજ સ્થિરતા કરીને વૈશાખમાસ લગલગ પૂજ્યશ્રી ખંભાત પધાર્યા. અને ૧૯૫૪નું ચાતુર્માસ ત્યાં કર્યું.

આ ચાતુર્માસમાં પૂજ્યશ્રીને જ્ઞાનના પઠન-પાઠન માટે શેઠશ્રી અમરચંદ પ્રેમચંદભાઈને ઉપદેશ આપ્યો. તેમણે એ ઉપદેશ બીલી લીધો, અને પૂજ્ય મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી પાઠ-શાળા સ્થાપવી, ને તેમાં પોતાના તરફથી ૧૦ હજાર રૂપિયા આપવાનું નક્કી કર્યું.

શ્રી અમરચંદભાઈનું જીવન-શુદ્ધ દેશવિરતિધર શ્રાવકનું જીવન હતું. પોતાના જીવનમાં તેમણે અઠગક ધર્મ-કાર્યો કર્યાં. એક વર્ષ પણ એવું ન હોય, કે જેમાં તેમના તરફથી ધાર્મિક-મહોત્સવ ન થયો હોય. તેમણે તીર્થ-યાત્રાના છ 'રી' પાળતા સંઘ પણ કાઢેલા.

તીર્થ-યાત્રાના ફળ ભારે મીઠાં !

તીર્થની યાત્રા સર્વ આરંભથી નિવૃત્તિ અપાવે !

તીર્થ-યાત્રા કરવાથી મળેલા ધનની સફળતા થાય !

તીર્થયાત્રાના પ્રભાવે શ્રીસંઘના વાત્સલ્યનો લાભ મળે !

તીર્થની યાત્રા સમ્યગ્-દર્શનને નિર્મળ બનાવે !

જિનચૈત્યોનો જીર્ણોદ્ધાર, અને એવાં પુણ્ય-કાર્યો કરવાની તક તીર્થયાત્રામાં સાંપડે !

જિનશાસનની ઉન્નતિ, અને જિનાજ્ઞાપાલનનો અણુમોલ અવસર તીર્થયાત્રામાં મળે !

તીર્થયાત્રાના પ્રતાપે તીર્થકર નામકર્મ બંધાય, અને જલ્દી મોક્ષ-નગર જવાનો પરવાનો પણ મળે !

તીર્થની યાત્રા દેવ-માનવના ઉચ્ચતમ સુખોની પ્રાપ્તિ કરાવે !

આવી મહાન્ ફલદાયક આ તીર્થયાત્રાના આઠ-આઠ સંઘ તેઓએ સ્વ-ખર્ચે કાઢેલા.- શ્રી સિદ્ધાચલજીના પાંચ સંઘ, આબુજીની પંચતીર્થોનો સંઘ, કેસરીયાજી તીર્થનો સંઘ, અજમેરથી શ્રી સમ્મેતશિખરજીનો સંઘ. તેય પાછાં છ 'રી' પાળતાં. એટલે એનાં ફળ તો અનેરાં અને ઝાઝેરાં.

આ ઉપરાંત પાંચ ઉજમણાં અને બીજાં સંખ્યાબંધ અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ વિ. અનેક અનુકરણીય-અનુમોહનીય ધર્મકાર્યો તેમણે પોતાના જીવન દરમ્યાન અનુપમ ઉદારતાપૂર્વક કર્યા હતા.

એમના ઘરમાં દરેકને માટે કેટલાક આદર્શ નિયમો હતા. રાત્રે ચઉવિહાર, અને સવારે નવકારશીતું પચ્ચકખાણુ અવશ્ય કરવું જ જોઈએ. કંદમૂળ કે અલક્ય તો ખવાય જ નહિ. પૂજા-સેવા, તેમજ સવારમાં પાંચ-સાત જિન મંદિરના દર્શન કર્યા વિના બીજું કાર્ય ન કરાય. અને ઉંમરલાયક થયાથી દરેક છોકરાએ ઉપધાન તપની આરાધના કરવી જ જોઈએ.

પોતે સંઘમાં આગેવાન રહ્યા. પોતાના ઘરમાંથી કોઈ ઉપધાન કરનાર હોય, એટલે ઉપધાન તપ પોતે કરાવે એ જ ઉચિત ગણાય. ઘરના દરેકની ઈચ્છા પણ એવી જ હોય. આથી સાતેક વખત તો તેમણે પોતે ઉપધાન-તપ કરાવ્યા હતા.

અને-અમરચંદલાઈનો એક ઉત્તમ નિયમ એવો પણ હતો કે-તેમને ત્યાં પુત્ર કે પુત્રીના લગ્ન હોય, ત્યારે તે લગ્નકાર્ય સુખ્ય ન રાખતાં, તે પ્રસંગે ઉજમણું કે મહોત્સવ કરવો, ને લગ્નનું કાર્ય ગૌણપણે કરવું.

કેવા આદર્શ નિયમો ! અનુકરણુ નહિ તો અનુમોહન કરવાનું તો મન જરૂર થાય જ.

શ્રી અમરચંદલાઈ '૧૨' વ્રતધારી શ્રાવક હતા. તેમણે પરિશ્રદ્ધ-પરિમાણુનો અભિશ્રદ્ધ એવો લીધેલો કે-“૯૯ હજાર રૂપયા રાખવા, એથી આગળ વધવા ન દેવા, વધે તો ધર્મ-કાર્યમાં એનો ઉપયોગ કરવો.” તેમને પાંચ પુત્ર-રત્નો હતા. ૧-પોપટલાઈ, ૨-કસ્તૂર-લાઈ, ૩-પીતાંબરલાઈ, ૪-ઠાકરશીલાઈ, ૫-છગલશીલાઈ.

ન્યારે એમણે પરિશ્રદ્ધ પરિમાણુ-વ્રત લીધું ત્યારે ખંભાતી નાણાનું ચલણ હતું. એટલે ખંભાતના ચલણી ૯૯ હજાર રૂા. નો તેમને અભિશ્રદ્ધ હતો. ત્યારપછી કલદાર નાણાનું ચલણ

શરૂ થયું, ત્યારે તે ખંભાતી નાણાંની કિંમત કલદાર '૧' રૂ. ના '૧૨' આના જેટલી થતી. એ હિસાબે ખંભાતી રૂ. ૯૯ હજાર, ખરાખર કલદાર રૂ. ૭૪ (સવા ચુમ્મોતેર) હજાર થાય. આથી પોપટભાઈ વગેરેના મનમાં થયું કે-પિતાજીનો નિયમ ૯૯ હજાર રૂ.નો છે. તે જે સમયે જે ચલાણ ચાલુ હોય, તે નાણાંનો હોવો જોઈએ. તેથી કલદાર ૯૯ હજાર રૂ. રાખે તો નિયમ-ભંગ ન કહેવાય.

તેઓએ પિતાજીને એ વાત કરી. ત્યારે અમરચંદલાઈએ અડગ ટેકથી કહ્યું : “મેં જે વખતે નિયમ લીધો, તે વખતે જે ચલાણ હોય, તે નાણાંનો જ એ નિયમ છે. અને એ હિસાબે કલદાર નાણું ૭૪ હજારથી વધુ ન જ રખાય. રાખીએ તો નિયમનો ભંગ થાય.”

આ સાંભળીને પોપટભાઈ વિ. ના મનમાં સંકોચ થવા લાગ્યો. કારણ કે-તેઓ ગભ-શ્રીમંતાઈમાં ઉછરેલા હતા. અને દરેક ભાઈઓનો પરિવાર પણ વિશાળ હતો. ૭૪ હજાર રૂ. ના ભાગ પડે, તો દરેકને ૧૫ હજારથી પણ ઓછા મળે. હવે આટલી રકમમાંથી ૧૦ હજાર રૂપિયા પાઠશાળા માટે આપવા, એ વાતથી તેઓના મનમાં સંકોચ થાય એ સ્વાભાવિક છે. વળી દરેકના નામે ગુદી-ગુદી રકમ રાખીને અભિગ્રહમાં અતિથાર લગાડવો એ અમરચંદલાઈને પાલવે તેમ હતું જ નહિ.

આ હકીકત જાણીને પૂજ્યશ્રીએ અમરચંદલાઈને સમજાવ્યાં કે—“તમારા પુત્રોને સંતોષ થાય એમ વિચારવું એ ઉચિત છે.”

જવાબમાં તેમણે મઝકમપણે કહ્યું કે : ગુરુદેવ ! મારા દેવ એક, મારા ગુરુ એક, મારો ધર્મ એક, મારા માતા એક, અને પિતા પણ એક, તેમ મારું વચન પણ એક જ હોય, તે અન્યથા ન જ કરાય.

નિયમ-પાલનમાં દૃઢ અડગતા, એ આતું નામ. અમરચંદલાઈની આ નિયમ-પાલકતા આપણને સહજ રીતે જ શ્રી પેથડશાતું સ્મરણ કરાવે છે. પેથડશા-માંડવગઠના મહામંત્રીધર હતા, સમય રાજકારભાર તેઓ ચલાવતા હતા. સ્વર્ણસિદ્ધિ અને ચિત્રાવેલી જેવી મહાન દિવ્ય સિદ્ધિઓ તેમને વરેલી હતી. અને છતાંય પરિગ્રહનું પરિમાણ કેટલું ? તો ફક્ત પાંચ લાખ દ્રમ્મનું. એથી જેટલું વધે, પછી ભલે તે એક કોડ સોનામહોર હોય કે એક અખજ હોય, બધું ધર્મ-કાર્યમાં ખર્ચાય.

શ્રી અમરચંદલાઈની વાત પણ આવી જ છે ને ! ૯૯ હજારનો નિયમ એના ૭૪ હજાર થયા, છતાંય એ જ દૃઢતા. ખરેખર ! આવા મહાન શ્રાવકવર્યોથી જ જિનશાસન જળહળતું રહ્યું છે, અને રહેશે.

હવે-રોકડા રૂપિયા તો ફીકરાઓના હાથમાં-વેપારમાં હતા. તેથી શ્રીઅમરચંદલાઈ ૧૦ હજારની કિંમતના દાગીનાનો દાખડો લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, ને વિનંતિ કરી : સાહેબ ! આ દાખડો જેને અપાવવાનો હોય તેને અપાવીને પાઠશાળા શરૂ કરાવો.

આ વાતની શ્રીપોપટભાઈ વિ. ને જાણ થતાં તુરત જ તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, ને અમારા પિતાશ્રીએ જે કહ્યું છે, તે અમોને માન્ય જ છે, આમ કહી તતકાલ રૂ. ૧૦,૦૦૦ ની રકમ પાઠશાળા ખાતે જમા કરાવી દીધી.

ત્યાર પછી-આસો શુદ્ધ ૧૦ના મંગલદિને ‘શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા’ નો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો. અધ્યાપક તરીકે શ્રીદિનકરરાવ શાસ્ત્રીજીને રાખવામાં આવ્યા. પ્રારંભથી જ ૬૦ થી ૭૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ હોંશે હોંશે જોડાયા. એટલે ખીન્ન બે શાસ્ત્રીજી રોકવામાં આવ્યા, શ્રીચંદ્રધર જી અને શ્રી કેશવ જી.

પાઠશાળામાં ધાર્મિક અભ્યાસની સાથે-સાથે સંસ્કૃત રૂપાવલિ, સમાસ-ચક્ર, ભાંડારકરની બે બુક, એટલું પ્રાથમિક અભ્યાસ રૂપે કરાવીને-ચંદ્રપ્રભા વ્યાકરણ; અભિધાનચિન્તામણિ કોષ વિ. અન્યો લખાવાતા.

શ્રીદલસુખભાઈ પોપટલાલ, સોમચંદ પોપટચંદ, ઉજ્જમશી છોટાલાલ ધીયા (પૂ. ઉદય-સૂરિજી મ.), ભોગીલાલ પોપટચંદ, વાડીલાલ ખાપુલાલ, આશાલાલ દીપચંદ, પુરૂષોત્તમદાસ છગનલાલ, મોહનલાલ પોપટલાલ, વગેરે પાઠશાળાના મુખ્ય અને બુદ્ધિશાળી વિદ્યાર્થીઓ હતા. એમાં શ્રીદલસુખભાઈ, તથા શ્રી સોમચંદભાઈને તો પૂજ્યશ્રી સ્વયં અભ્યાસ કરાવતા હતા.

આ સિવાય-પૂજ્યશ્રીએ એક ‘જંગમ પાઠશાળા’ પણ સ્થાપી. જંગમ-એટલે હાલતી ચાલતી પાઠશાળા. જ્યાં સુધી પૂજ્યશ્રી ખંભાત બિરાજ્યા, ત્યાં સુધી તો વિદ્યાર્થીઓ લખુતા જ. પણ તેઓશ્રી જ્યારે વિહાર કરે ત્યારે વિહારમાં અને અન્યત્ર સ્થિરતા કરે તો ત્યાં આ જંગમ પાઠશાળા તેઓશ્રીની નિશ્રામાં ચાલુ જ રહેતી. તેમાં ખંભાત-અમદાવાદ આદિ અનેક સ્થળોના જ્ઞાન-પિપાસુ વિદ્યાર્થીઓ પૂજ્યશ્રીની સાથે-પાસે રહીને લખુતાં.

ચોમાસું પૂર્ણ થયા પછી શ્રી અમરચંદભાઈને શ્રી સિદ્ધિગિરિજીનો છ ‘રી’ પાળતો સંઘ કાઢવાની ભાવના થઈ. તેમણે પૂજ્યશ્રીને સંઘમાં પધારવાની વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે-પાઠશાળા હવે હમણાં જ શરૂ થઈ છે. માટે હાલ તો ન આવી શકાય. પણ શેઠનો અત્યંત આગ્રહ થવાથી છેવટે પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકાર કર્યો. શાસ્ત્રીજીને ખરાખર અધ્યયન કરાવવાની ભલામણ કરી તેઓશ્રી સંઘમાં પધાર્યા. અમરચંદભાઈએ કાઢેલા સંઘમાં આ છેલ્લો સંઘ હતો. એમાં ૭૦૦ થી ૮૦૦ યાત્રિકો જોડાયા હતા.

શ્રીસિદ્ધિગિરિજીની સંઘ સહિત યાત્રા કરીને પૂજ્યશ્રી પુનઃ ખંભાત પધાર્યા.

આ દરમ્યાન વિખ્યાત જર્મન પ્રોફેસર ડૉ. હર્મન જેકોબીએ (Dr. Hermann Jacobi) શ્રીઆચારાંગસૂત્રનું કરેલું ઇંગ્લિશ ભાષાંતર (English translation) પ્રગટ થયું હતું, તેમાં “જૈનોના શાસ્ત્રમાં માંસાહાર કરવાનું વિધાન છે” એવું સ્પષ્ટ વિધાન તેમણે કરેલું. આવા અશાસ્ત્રીય અને અનર્થકારક લખાણથી સારાયે જૈન સમાજમાં ઉદ્ધાપોહ જાગ્યો, અને ડૉ. જેકોબીએ કરેલા આ વિધાનના વિરોધક ચક્રો ગતિમાન બન્યા.

આપણા પૂજ્યશ્રીએ પણ એ સંબંધમાં ‘મુખર્ષ સમાચાર’ મારફત પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યો. અને છેવટે તેઓશ્રી તથા પૂજ્ય મુનિશ્રી આનન્દસાગરજી મ., ખંનેએ ડૉ. જેકોબીના વિધાનનો પ્રતિકાર કરતી, શાસ્ત્રીય પુરાવા અને સુક્તિ-પ્રયુક્તિઓથી ભરપૂર “પરિહાર્ય-મીમાંસા” નામની પુસ્તિકા રચી અને પ્રકાશિત કરાવી. એના પરિણામે ડૉ. જેકોબીએ પોતાની ઉપયુક્ત ભૂલનો એકરાર કરતો નિખાલસ ખુલાસો પણ જાહેર કરેલો.

ખંભાતમાં જીરાવલાપાડા વગેરે સ્થળોમાં આવેલા શ્રીચિન્તામણીપાર્શ્વનાથભગવાન આદિ ૧૯ પ્રાચીન જિન મંદિરો જીર્ણ થઈ ગયેલા. એ ૧૯ મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો આવશ્યક હતો. પણ જો એ ઝોગણીશિય દેરાસરોનો જુદો-જુદો ઉદ્ધાર કરાવે, તો ખૂબ ખર્ચ થાય. વળી જ્યાં જૈનોના ઘર ઝોછા હોય, યા ન હોય, ત્યાં ગોઠા-પૂજારી રાખવા, રક્ષણ માટે ખંદોખસ્ત કરવો, ઇત્યાદિમાં ઘણો ખર્ચ આવે.

શેઠશ્રી પોપટભાઈ અમરચંદના મનમાં એવો વિચાર પણ આવ્યો કે-જો એક જ સ્થળે એક વિશાળ જિન મંદિર થાય, તેમાં લિન્ન-લિન્ન ગભારાઓમાં એક-એક જિનાલયના શ્રી ચિન્તામણી પાર્શ્વનાથ, ગિરનાર તીર્થના મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાસદૃશ શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ વગેરે મૂળનાયક પ્રભુજીના મહાપ્રભાવક ગિરમો પધરાવવામાં આવે, તો એક જ ભવ્ય દેરાસરમાં ઝોગણીશિય દેરાસર સમાઈ જાય, ને તેની વ્યવસ્થા પણ સુંદર થઈ શકે અને ખંભાતમાં એક પણ શિખરખંધી દેરાસર ન હોવાથી આ વિશાળ મંદિર ભવ્ય શિખરખંધી પણ બની શકે, તેથી તીર્થનો મહિમા પણ વધી જાય.

પણ આ કાર્ય માટે મોટી રકમ જોઈએ, યોગ્ય કાર્યકર્તા પણ જોઈએ. આ વિચારથી પોપટલાલ શેઠ મુંઝાતા હતા. તેઓએ પોતાના આ બધા વિચારો પૂજ્યશ્રીને જણાવ્યા અને યોગ્ય માર્ગદર્શન આપવા માટે વિનંતિ કરી.

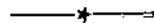
પૂજ્યશ્રીને તેમની યોજના ઉત્તમ લાગી. તેથી તેઓશ્રીએ તે માટે પોપટભાઈને યોગ્ય દેરાવણી આપીને ફરમાવ્યું: “પોપટભાઈ! ‘શુભસ્ય જોષ્ણમ્’-એ ન્યાયે વિના વિલંબે આ મહાન કાર્ય તમારે ઉપાડવું જોઈએ. વ્યાપારાદિ વ્યવહારથી જેમ તમે હિન્દુસ્તાનમાં સુપ્રસિદ્ધ થયા છો, તેમ હવે આ મહાન ધર્મકાર્યમાં જીવનનો ભોગ આપશો તો તમે જરૂર ક્ષેત્રેહમંદ થશો.”

આ સાંભળીને પોપટભાઈએ શુકનની ગાંઠ વાળી. પૂ. શુરદેવના આ વચનો તેમણે મસ્તકે ચઢાવ્યા. તેમને પૂ. શુરદેવના વચન ઉપર અટલ શ્રદ્ધા હતી કે-એ વચન જરૂર ફળશે જ. તત્કાળ તેમણે જીર્ણોદ્ધારનું કાર્ય શરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. અને તે માટે પૂજ્યશ્રીને ઉત્તમ મુદૂર્ત કાઢી આપવા કહેતાં તેઓશ્રીએ નજીકનો જ સારામાં સારો દિવસ ખતાવ્યો.

એ મુદૂર્ત અનુસાર પોપટભાઈએ પૂજ્યશ્રીની હાજરીમાં જ જીરાવલાપાડામાં ૧૯ દેરાસરોના જીર્ણોદ્ધારના મહાકાર્યનો મંગલ-પ્રારંભ કર્યો.

પોપટભાઈ શેઠ પોતે હંમેશ સવારે ઓઢાસર ‘શ્રી સ્તાંભનાજી, શ્રી ચિન્તામણીજી, વિ. અનેક દેરાસરો જુહારીને હજી કડીયા-શિલ્પીઓ ન આવ્યા હોય તે પહેલાં ત્યાં પહોંચી જતા-નવકારશીનું પચ્ચક્રખાણ ત્યાં નજીકમાં જ પારીને વાપરી લેતાં-અને શેઠ મૂળચંદ દીપચંદને ત્યાં જમીને બપોરે જરા આરામ કરતા. ત્યારપછી મોટી સાંજ સુધી દેરાસરના કાર્યમાં જ વ્યસ્ત રહેતા. તેમનો આ કાર્યક્રમ માત્ર એક-બે દિવસનો નહોતો, પણ જ્યાં સુધી એ ઉદ્ધારનું કામ પૂર્ણ ન થયું, ત્યાં સુધી હંમેશાં એ જ પ્રમાણે તેઓ જિનાલયના કાર્યમાં મગ્ન રહેતા.

આ રીતે-પૂજ્યશ્રીના મંગલ આશીર્વાદથી અને શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદની અપૂર્ણ ખંત અને મહેનતથી જીર્ણોદ્ધારનું ભગીરથ-કાર્ય ઝપાટાબંધ ચાલવા લાગ્યું.

જય થાંભણ પારસનાથ

ગુગ જૂની આ વાત છે. કાળ-પુરાણી આ કથા છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં ગત-ઉત્સર્પિણીકાળના સોળમા તીર્થ'કરદેવશ્રી નમિનાથ પ્રભુને આપાઠી નામના શ્રાવકે પૂછ્યું. પ્રભો ! મારો ઉદ્ધાર ક્યારે થશે ? હું મોક્ષનગરનો વાસી ક્યારે બનીશ ?

અમૃત-મીઠી વાણીથી ભગવંતે ફરમાવ્યું કે-“હે આપાઠી ! આ જ ભરતક્ષેત્રમાં આવતી-અવસર્પિણીકાળના ત્રેવીશમા તીર્થ'કર શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવંતના શાસનમાં તારો ઉદ્ધાર થશે. શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો તું પદ્મશિષ્ય-ગણધર-થઈને મોક્ષે જઈશ.”

આ સાંભળી પ્રસન્નચિત્ત બનેલા આપાઠીએ પોતાના આત્મોદ્ધારક શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની નીલમ રત્નમય-નાની પણુ નમણી અને મનમોહક મૂર્તિ ભરાવી. અને એની પૂજા કરવામાં એ પુલકિત હૈયે તત્પર બન્યો.

કેટલોક કાળ વીત્યા પછી સૌધર્માધિપતિ શ્રી શકેન્દ્રે, અને ત્યારપછી વરૂણદેવે એ પ્રતિમાજી લાંબા સમય સુધી પૂજ્યા. તદનંતર નાગરાજ શ્રી ધરણેન્દ્રે સમુદ્ર-કિનારે લગ્ય મંદિર બાંધી ઘણા સમય સુધી તેની પૂજા કરી.

દશાનન-રાવણુ પર વિજય મેળવવા નીકળેલા શ્રી રામ-લક્ષ્મણુએ આ મહા પ્રભાવિક જિન-બંધની સાત માસ, નવ દિવસ પર્યન્ત આરાધના કરી. એના પ્રભાવે શ્રી ધરણેન્દ્રે પ્રગટ થઈને તેમને કાર્યસિદ્ધિનું વરદાન આપ્યું. વરદાન મેળવીને શ્રી રામ-લક્ષ્મણુ જિનાલયમાંથી બહાર નીકળ્યા, ત્યાં જ વધામણી મળી કે-સાગરના નીર સ્થિર થઈ ગયા છે, સ્થંભી ગયા છે. આ સાંભળી પ્રસન્ન બનેલા તેઓએ પ્રભુનું નામ શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ સ્થાપ્યું અને ત્યારપછી તેઓએ સ્થિર સમુદ્ર પર પાળ બાંધીને તે ઓળંગ્યા.

કાળક્રમે-પોતાનું સામ્રાજ્ય નીરખવા નીકળેલા શ્રી કૃષ્ણવાસુદેવે એ જ સાગર-તટે એ જિનમંદિરમાં એ ચમત્કારિક જિનબંધ નિહાળ્યું. તેમનાં મન-નયન તૃપ્ત બન્યાં. સ્વયં કૃતાર્થ બન્યા.

આ વખતે તેમના મનમાં કુતૂહલ થયું કે-આ પ્રભુની હંમેશાં પૂજા કોણુ કરી જાય છે ? એ જાણવા માટે તેઓ મંદિરમાં સંતાઈ ગયા. રાત પડી, ને પાતાલવાસી દેવોએ ખૂબ ભકિતપૂર્વક પ્રભુની પૂજા-સેવા કરી, ત્યારપછી તેઓ નાટારંભાદિથી પ્રભુનું ગુણુ-કીર્તન કરવા લાગ્યા. આ બધું જોઈને વિશેષ હકીકત જાણવા માટે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ દેવોની સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા. ને પ્રભુજીની ઉત્પત્તિ, મહિમા વિષે દેવોને પૂછવા લાગ્યા.

એક દેવે આપાઠી શ્રાવકથી પ્રારંભી આજ સુધીની હકીકત કહી. પ્રભુનો આવો અલૌકિક પ્રભાવ જાણીને કૃષ્ણ મહારાજના શેમરાય વિકસ્વર થઈ ગયાં. તેમણે દેવોને વિનંતિ કરી કે તમે ઘણા સમય સુધી આ પ્રભુની પૂજા કરી, હવે મને થોડો લાભ લેવા દો.-આ પ્રભુજીને

દ્વારિકા લઈ જવાં દો, પેલાં દેવે કહ્યું : રાજન ! અમારા સ્વામી નાગરાજની રબ્બ અમે લઈ આવીએ. તેઓની રબ્બ મળે, તો તમે ખુશીથી લઈ જાઓ. અને તરતજ તે દેવ પાતાલલોકમાં ગયો, અને નાગરાજ ધરણેન્દ્રની સમક્ષ સર્વવૃત્તાંત નિવેદિત કર્યો. નાગરાજે પણ શ્રીકૃષ્ણની ભાવનાનો સ્વીકાર કરીને, પ્રભુજી લઈ જવાની તેમને સંમતિ આપી. પેલા દેવે ઉપર આવીને શ્રીકૃષ્ણ મહારાજને એ વાત જણાવી.

સંમતિ મળવાથી અવર્ણનીય આનંદ અનુભવી રહેલા શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ એ મનોહર જિનબિંબ ત્યાંથી દ્વારિકા નગરી લઈ ગયા. ત્યાં ગગનોત્તુંગ ભવ્ય જિનપ્રાસાદ નિર્માણ કરીને તેમાં શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનું એ બિંબ પ્રતિષ્ઠિત કર્યું અને અર્પૂર્વ આનંદથી તેઓ પ્રતિદિન એ પ્રભુને પૂજવા લાગ્યા.

નિરવધિ કાળ સુખ-દુઃખના બે પાંખિયા વિમાન પર બેસીને ઉડયે બંધ છે, અવિસ્ત-પણે ઉડયે જ બંધ છે. પણ ઉતાવળી પ્રકૃતિના માનવને ‘છીપમાં રૂપાની’ જેમ ક્યારેક ક્યારેક એક સરખા આ કાળપ્રવાહમાં વૈષમ્યની ભ્રાન્તિ થઈ આવે છે. તેથી એ કહે છે કે-સમય પલટાયો, કાળનું વહેણ બદલાયું.

સમયનું વિમાન સરસર કરતું વહે છે, ને દ્વારિકાના વિનાશની ઘડી-પગ નજીક આવતી બંધ છે. મહિરા પીને મદ-મત્ત બનેલા શાંખ-પ્રધુમ્નાદિ યાદવકુમારોની હિરાનગતિથી જંગલમાં ઉશ્ર તપ તપી રહેલા શાંત તાપસઋષિ દ્વૈપાયન ક્રુદ્ધ બને છે. પરિણામે એ તાપસ ઋષિ મૃત્યુ-વેળાએ દ્વારિકાનો વિનાશ સ્વહસ્તે કરવાનું નિયાણું ખાંધે છે. મરીને એ અગ્નિ-કુમાર નિકાયમાં દેવ થાય છે.

આ તરફ કૃષ્ણ મહારાજને આ બધી વાતની બહુ થતાં જ તેઓ શ્રી નેમિનાથ પ્રભુએ દર્શાવેલા ઉપાય પ્રમાણે સમગ્ર નગરમાં આયંબિલની તપશ્ચર્યા ચાલુ કરાવી દે છે, દ્વૈપાયનના કોપાગ્નિથી બચવા માટે.

અદ્ભુત છે આ તપનો પ્રભાવ. ૧૨-૧૨ વર્ષ સુધી અવિશ્રાન્તપણે એ તપ ચાલુ રહ્યું, ને ત્યાં સુધી પેલો દ્વૈપાયન-દેવ એ તપના પ્રભાવે મોં વકાસીને તકની રાહ બેતો બેસી રહ્યો.

પણ “માવિ ચેન્ન તદન્યથા” અવસ્થાલાવી ભાવ અન્યથા ન જ થાય. ૧૨ વર્ષ સુધી એકધારી તપશ્ચર્યાથી કંટાળેલા નગરજનોએ પ્રમત્ત બનીને તપ છોડી દીધું. છોડ્યું કે પેલો તાપસ-દેવ ધસમસતા પૂરની જેમ આવી પહોંચ્યો, પોતાની ધારણા પાર પાડવા માટે સ્તો.

એણે દ્વારિકાના વિનાશની તૈયારી આદરી. એ જોઈને અધિષ્ઠાયક દેવે એક ભકતને સ્વપ્નમાં કહ્યું : “શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સમુદ્રમાં પધરાવી દો.”

પેલા ભકતે અધિષ્ઠાયકના આદેશ અનુસાર પ્રતિમાને સમુદ્રમાં પધરાવી દીધી.

તે પછી કૃષ્ણ-બળરામ વિ. ગણત્રીની વ્યક્તિઓ સિવાય સમગ્ર નગરજનો સહિતની દ્વારિકાનગરી પેલા અગ્નિકુમારદેવે આગમાં હોમી દીધી. ગઈકાલની સુવર્ણવહ્ણી દ્વારકા આજે ભસ્મશેષ બની રહી. રે ! ફરતાની ય કોઈ સીમા નહીં હોય ?

દ્વારકાનો વિનાશ થઈ ગયો, ને ત્યારપછી કૃષ્ણ-વાસુદેવ પણ મૃત્યુ પામ્યા. પણ કાળ તો વણથઈયો ને અણુઅટકયો પોતાનું કામ કર્યું જ જતો હતો.

કાંતિપુરી નગરીનો ધનકુખેર સાર્થવાહ 'ધન' કિંમતી કરિયાણાથી ભરપૂર વહાણોના જંગી કાફલા સાથે વ્યાપાર-અર્થે સમુદ્રમાર્ગે સુસાફરી કરી રહ્યો છે. વહાણનો એ કાફલો મધ-દરિયે આવે છે ને એકાએક એ વહાણો એક ઠેકાણે સ્થિર-સ્થંભિત થઈ જાય છે.

નાવિકોએ ઘણા પ્રયાસો કર્યો, પણ વ્યર્થ.

સૌ ભય અને આશ્ચર્યની મિશ્ર લાગણી અનુભવવા લાગ્યા. સઘળી દિશાઓ સ્વચ્છ હતી. નહોતા કોઈ તોફાની વાયરાના વાવડ, કે નહોતું કળાતું કોઈ દરિયાઈ તોફાનનું એંધાણ. છતાં એકાએક વહાણ સ્થિર-અડોલ કેમ થઈ ગયા ! તેનું કારણ કોઈને સમજતું નહોતું.

આખરે ધન સાર્થવાહને વિચાર આવ્યો કે-જરૂર સાગરદેવ આપણા પર કોપ્યા લાગે છે. એ વિના આવું બને નહીં. અનુભવી નાવિકો પણ એ જ મતના થયા. એટલે સાગરદેવને રીઝવવા માટે ધનસાર્થવાહ પોતાના પ્રાણનું અલિહાન આપવા ઉદ્યત થયો.

જેવો તે દરિયામાં ઝંપલાવવા જાય છે, ત્યાં જ આકાશમાંથી દેવવાણી સાંભળાણી: હે ધનસાર્થવાહ ! તું ગભરાઈશ નહીં. તારે કે ખીજા કોઈએ આ રીતે મરવાની જરૂર નથી. તારી ઉપર સાગરદેવ કોપ્યા નથી. તારાં વહાણ સ્થંભી જવાનું કારણ તને હું કહું છું. તું સાંભળ.

સૌ એક ચિત્તે સાંભળવા તત્પર બન્યા.

આકાશવાણી વહી રહેલા દેવે આપાઠી શ્રાવકથી માંડીને પ્રભુજીને સમુદ્રમાં પધરાવવામાં આવ્યા, ત્યાં સુધીની હકીકત કહીને ઉમેયું: "સાર્થવાહ ! તારા વહાણ ઉભાં છે તે જગ્યાએ, દરિયાના તળીયે શ્રી સ્તાંભન પાર્શ્વનાથ ભગવાનની એક અલૌકિક પ્રતિમા ધિરાજેલી છે. તેના પ્રભાવે જ તારાં વહાણ સ્થંભી ગયા છે. હવે તું એ પ્રતિમાજીને ત્યાંથી કાઢીને તારી નગરીમાં લઈ જા, અને તેની સેવા કર."

આવો આદેશ આપીને તે દેવ-વાણી શમી ગઈ. ધનસાર્થવાહે તરતજ એ પ્રતિમાજી સમુદ્રમાંથી કઢાવીને વહાણમાં પધરાવ્યા. પ્રભુ-દર્શન કરીને તે તથા અન્ય લોકો પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યા. પ્રભુ-પ્રતિમા વહાણમાં આવી, કે તરત જ સ્થિર બનેલાં વહાણો ચાલવા લાગ્યાં.

અનુક્રમે એ સાર્થવાહે કાંતિપુરીમાં મનોહર દેરાસર બંધાવી, તેમાં એ દિવ્ય-પ્રતિમા પધરાવી. અને જીવન પર્યંત તેણે એ પ્રભુની પૂજાભક્તિ કરી.

કાંતિપુરીમાં એ પ્રતિમા બે હજાર વર્ષ સુધી રહ્યા. ત્યાર પછી—

ન્યારે ભરતક્ષેત્રમાં ચરમતીર્થ કર શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું શાસન પ્રવર્તી રહ્યું છે, ત્યારે વિક્રમની પ્રથમ શતાબ્દીમાં મહાન જૈનાચાર્ય શ્રી પાદલિપ્તસૂર મહારાજ થયા. તેમના શિષ્ય સમા યોગી નાગાજીને કોટીવેધ રસની સિદ્ધિ માટે એ પ્રતિમાનું ત્યાંથી હરણ કર્યું અને તેના સાન્નિધ્યમાં રસ-સ્તાંભન કરીને તેણે એ પ્રતિમા શેઠી નહીના કિનારે ખાખરાના વૃક્ષ નીચે ભંડારી દીધા. અને એ જગ્યાએ સ્મૃતિ માટે સ્તાંભનપુર નામનું ગામ વસાવ્યું.

શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથ લગવાનની આ અલૌકિક પ્રતિમા અહીં પણ યજ્ઞોવડે પૂજાતી રહી.

વિક્રમની બારમી શતાબ્દી ચાલી રહી છે. મહાન જ્ઞાનાચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરિજી મહારાજે શાસનદેવીની પ્રેરણાથી નવ અંગોની ટીકા રચી. ત્યારબાદ પૂર્વકર્મના પ્રબલ ઉદ્ધે સૂરિજીનું શરીર કોઠ રોગનો ભોગ બની ગયું.

ઈર્ષ્યાળુ લોકો બોલવા લાગ્યા કે- સૂરિજીએ ટીકાઓમાં ઉત્સૂત્ર-પ્રરૂપણા કરી તેનું આ ક્ષણ છે. આથી સૂરિજી બિન્ન થયા. રોગ કરતાં પણ આ લોકોપવાદ તેમને વધારે પીડા આપતો હતો. તેથી તેમણે અનશન કરવાની તૈયારી કરી. આ હકીકત બાણીને રાત્રે સ્વપ્નમાં શ્રી ધરણેન્દ્રે તેમને ઉપાય સૂચવ્યો કે-“શેઠી નદીના કિનારે સ્તંભનપુર ગામમાં અમુક વૃક્ષ-તળે શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથની અમત્કારિક પ્રતિમા નાગાર્જુને સ્થાપી છે. તે તમે પ્રગટ કરો, તેના સ્નાત્ર જળથી તમારો રોગ જશે, ને તમારી કીર્તિ જગતમાં ફેલાશે.”

સૂરિજીએ જાગૃત થઈને સવારે શ્રીસંઘને રાત્રિનો વૃત્તાન્ત જણાવ્યો. અને સંઘ સહિત તેઓ વિહાર કરીને સ્વપ્ન-દર્શિત સ્થાને પધાર્યા. અહીં જે ખાખરાના વૃક્ષ નીચે પ્રતિમા હતી, ત્યાં હંમેશાં એક શ્યામ ગાય પોતાના સર્વ આંચળથી દૂધ ઝરતી હતી. ત્યાં જઈને સૂરિજી એકધ્યાને “જયતિહુમણ” ઇત્યાદિ બત્રીશ ગાથાઓવાળું સ્તવન નવું રચીને બોલ્યા. સ્તવન પૂરું થતાં જ એ તેજસ્વી જિન-બિંબ ભૂમિમાંથી પ્રગટ થયું. સૂરિજી અને સંઘના હર્ષનો પાર ન રહ્યો.

ચતુર-ભાવિક શ્રાવકોએ પ્રભુજીને ગંધોદક આદિ પદાર્થોથી અભિષેક કર્યા, અને એ અભિષેક-જળનો સૂરિજીના અંગ પર છંટકાવ કર્યો. તત્કાલ સૂરિજીનો રોગ નાશ પામ્યો, ને તેમનું શરીર કનક સમાન વર્ણવાળું થયું.

ત્યાર પછી શ્રીસંઘે તે સ્થાને લબ્ય જિનાલય બંધાવીને તેમાં સૂરિજીના હસ્તે એ પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા કરી.

કેટલોક કાળ વીત્યા બાદ સં. ૧૩૬૮માં મૂર્તિલંજક બાદશાહ અલાઉદ્દીન ખીલજીએ બ્યારે ગુજરાત પર ચઢાઈ કરી, ત્યારે સમયના બાણુ-શ્રાવકો આ અમત્કારિક બિંબને રક્ષા, માટે સ્તંભતીર્થ ખંભાતમાં-લઈ આવ્યા. ત્યાં ખારવાડામાં દેરાસર બાંધીને તેમાં પ્રભુજીને પધરાવ્યા.

આ બતાવને પાંચ-પાંચ સૈકાઓ વીતી ગયા. પુરાણા ઇતિહાસ પર વિસ્મૃતિના પક પથરાઈ ગયા હોવા છતાં આ પ્રતિમા નીલમ-રત્નના છે, મહાપ્રભાવિક છે. અને એના પ્રભાવે જ આપણું ખંભાત શહેર સ્તંભતીર્થ તરીકે જગતમાં વિખ્યાત છે.” આટલી હકીકત લોક-માનસમાં સચવાઈ રહી. અને એના પ્રતાપે લોકો અપૂર્વ ભાવલકિતથી પ્રભુજીની પૂજા-સેવા કરવામાં તત્પર રહેતા, અને રહ્યા.

વિ. સં. ૧૬૫૨માં એક દિવસ ખંભાત પાસેના તારાપુર ગામના એક સોની અને એક કાળી, એમ બે માણસો, પ્રભુજીની પૂજા કરવાના નિમિત્તથી શ્રાવકવેશ પહેરીને અપોરના

સમયે આવ્યા. જ્યારે દેરાસરમાં કોઈની ય અવર-જવર ન રહી, ત્યારે તેઓ સાતેક ઇચ્છની શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથની નીલમમય પ્રતિમા ચોરી ગયા.

સાંજે દર્શન કરવા માટે શ્રાવકો દેરાસરે આવ્યા ત્યારે મૂળનાથકની ગાદી ખાલી દેખીને તેમના દિલમાં વજ્રનો આઘાત શો લાગ્યો. વાત ફેલાતાં આખા સંઘમાં હાહાકાર થઈ ગયો. દેરાસરનો ખૂણેખૂણે તપાસવામાં આવ્યો. શહેરભરમાં શોધખોળ કરાવી, પણ પરિણામે શૂન્ય. શેઠ શ્રી અમરચંદલાઈએ આ વાત જાણતાં જ પ્રતિજ્ઞા કરી કે, “જ્યાં સુધી પ્રભુજી ન આવે, ત્યાં સુધી મારે ચારેય આહારનો ત્યાગ છે.” શ્રી સંઘમાં પણ અનેક ઉપવાસ, આંગેલ આદિ તપશ્ચર્યાઓ થઈ. શોધખોળ ચોદિશ ચાલુ જ હતી. એ દિવસ સુધી તો કોઈ પગેરું જડ્યું નહિ. પણ—

“અત્યુગ્રપુણ્ય પાપાના-મિહૈવ ફલમાપ્યતે ।
ત્રિમિ વર્ષૈઃ સ્ત્રિમિમાસૈસ્ત્રિમિઃ પક્ષૈસ્ત્રિમિદિનૈઃ ॥

અત્યંત ઉગ્ર પુણ્ય કે પાપનું ફળ તેજ લવમાં ત્રણ વર્ષ-માસ-પક્ષ કે દિવસમાં મળે છે. અહીં પણ એમજ બન્યું. તારાપુરમાં પેલો સોની એકાએક અંધ બની ગયો. અને એટલું એણે હોય તેમ એ સોની અને કોળી વચ્ચે ભાગ પાડવામાં વિખવાદ પડવાથી મનદુઃખ થયું. એટલે કોળીએ કોઈકને આ વાત કહી દીધી.

ફરતી-ફરતી આ વાત શેઠપોપટલાઈના પુત્ર શ્રી પુરુષોત્તમલાઈ તથા શા. પોપટલાલ મૂળચંદ અને નગીનદાસના કાને આવી. તેઓ કાર્યકુશળ હતા. પ્રતિમાનો ચોર તારાપુરમાં છે, એ જાણીને તરત જ તેઓ તારાપુર ઉપડી ગયા.

તારાપુરમાં તપાસ કરવાની તેમને ઘણી સુગમતા પડી. કારણકે શેઠ પોપટલાલ મૂળચંદના પુત્ર શ્રીવાડીલાલલાઈ ત્યાંના તલાટી હતા. તેમની મદદથી આખા ગામમાં તપાસ કરાવીને સોનીનો પત્તો મેળવ્યો તેને પકડવામાં આવ્યો. પ્રભુજી ખામત તેને પૂછ્યું, તો પહેલાં તો તે જાણે પોતે કાંઈ જાણતો જ નથી, એવો દેખાવ કરવા લાગ્યો. ધમકાવીને વારંવાર પૂછ્યું છતાં એ જ જવાબ મળવાથી છેવટે તેને ખંભાતના ફેજદારની બીક બતાવી. ખંભાતના ફેજદારથી તે વખતે ભલભલા ચોર-ગુનેગારો ફેરડતાં, તો આ સોનીનું શું ગણું ? તેણે ડરના માર્યા ચોરી કબુલી લીધી. ને નારેન્દ્ર તખાવ પાસેથી પ્રતિમાજી કાઢીને તેમને સોંપ્યા. પ્રતિમાજી પાછાં મળવાથી પુરુષોત્તમલાઈ વિગેરે ખૂબ હર્ષિત બન્યા. ત્યાંથી ખંભાત લઈ ગયા. શ્રી સંઘે વાજતે-ગાજતે અપૂર્વ ઠાઠ-માઠથી પ્રભુનો નગર-પ્રવેશ કરાવ્યો. શેઠ અમરચંદ લાઈને હૈયે હરખ માતો નહોતો. તેમને તો નવો અવતાર મળ્યો જાણે !

સુહૃત્ ખરોખર ન હોવાથી પ્રભુજીને શ્રી સીમંધર સ્વામીજીના દેરાસરમાં પરીણા-દાખલ પધરાવ્યા.

પ્રભુજીની સ્તંભનાજીના દેરાસરમાં પુનઃપ્રતિષ્ઠા કરવા માટે શ્રી સંઘે વિનંતિ કરતાં-વિ. સં. ૧૯૫૬ની સાલમાં આપણા પૂજ્યશ્રીએ ૧૮ અભિષેક આદિ વિશુદ્ધ વિધિ વિધાનપૂર્વક પુનઃપ્રતિષ્ઠા કરી.

શ્રી સ્તંભતીર્થ જેવાં તીર્થમાં તીર્થપતિ શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા—એ આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયકશ્રીના વરદહસ્તે થયેલી પ્રથમ પ્રતિષ્ઠા છે.

મહાન્ પ્રભુ ! મહાન્ તીર્થ ! અને મહાન્ ગુરુ ! એ ત્રણે મહાન્ જ્યાં એકત્ર થયા હોય, ત્યાં કાર્ય પણ મહાન્ જ થાય ને !!!

[૧૯]

પ્રવચન—પ્રભાવનાના પ્રેરક પ્રસંગો

વિ. સં. ૧૯૫૫નું ચાતુર્માસ અંભાતમાં પૂર્ણ કરી, શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરીને પૂજ્યશ્રીએ પેટલાદ તરફ વિહાર કર્યો. સાયમા, તારાપુર, નાર થઈને તેઓશ્રી-પેટલાદ પધાર્યા. અંભાતમાં સ્થાપેલી 'જંગમ પાઠશાળા' સાથે જ હતી. લગભગ ૪૦ જેટલાં વિદ્યાર્થીઓ એમાં લણુતા હતા. પેટલાદમાં શેક પોપટલાઈની તમાકુની પેઠી હતી. તેથી ત્યાં તેમનું રસોડું ચાલતું, ને તેમાં આ બધા વિદ્યાર્થીઓ જમતા.

૧૯૫૬ના આ વર્ષમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો હતો. આ ભીનો દુષ્કાળ 'છપ્પનીયા કાળ'ના નામે ઓળખાયો. લોકો પોતાના ઘોરોને પાણીના મૂલ્યે કસાઈઓને વેચી દેતા. અને જે થોડા ઘણા પૈસા મળે, તેમાંથી મહા મુશ્કેલીએ થોડુંક અનાજ મેળવીને પેટ ભરતાં.

પૂજ્ય મહારાજશ્રી પેટલાદમાં રતનપોળ—ચામડિયા શેરીમાં આવેલા ઉપાશ્રયમાં ઉતર્યા હતા. એ મકાનનો ઉપરનો ભાગ ઉપાશ્રય હતો, અને નીચેનો ભાગ ધર્મશાળા તરીકે વપરાતો. એટલે પૂજ્યશ્રી ઉપર ઉતરેલા. નીચેના ધર્મશાળા-વિભાગમાં વિદ્યાર્થીઓ રહ્યા.

પૂજ્યશ્રી-ઉપાશ્રયમાં બહોર-માર્ગ તરફના ગોખ પાસે બેસતાં. એ ગોખ વાટે એકવાર તેઓશ્રીએ એક માણસને કેટલીક ભેંસો લઈ જતો જોયો. ભેંસોની ચાલ, તથા તેને ઘોરનાર માણસની આકૃતિ પરથી જ તેઓશ્રી સમજી ગયા કે—આ ભેંસો કસાઈખાને જઈ રહી છે. તરતજ તેઓશ્રીએ નીચેથી વિદ્યાર્થીઓને બોલાવીને તપાસ કરવા મોકલ્યા.

નાર ગામના શ્રી નારાયણદાસ, તથા શ્રી શિવલાલભાઈ નામક પાટીદાર જૈન વિદ્યાર્થીઓ આ હકીકત જાણતા હોવાથી તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું કે—આપશ્રીની કલ્પના સત્ય છે. આ પશુઓ કસાઈખાને જ લઈ જવાય છે.

પૂજ્યશ્રી તો ઘ્યાના સાગર હતા, અહિંસાના ઉપાસક હતા. તેમનાથી આ કેમ જોયું જાય ? તેઓશ્રીનું દિલ દ્રવી ઉઠ્યું. તેઓએ વિચાર્યું કે કેઈપણ ઉપાયે આ પશુઓને બચાવવા જ જોઈએ.

તેઓશ્રીએ તત્કાલ ભુદ્ધિ વાપરીને વિદ્યાર્થીઓને પશુઓના જીવ બચાવવા માટે યુક્તિ બતાવી. તદ્દનુસાર દસ-પંદર વિદ્યાર્થીઓ ટોળાખંધ પેલાં કસાઈ પાસે જઈ પહોંચ્યા; અને ભેંસોને તેના અંધનમાંથી છોડાવી લીધી.

કસાર્થ એ ઘણું પ્રયત્ન કર્યાં, પણ તેને સહકાર કોણ આપે ? આખરે તેણે કોર્ટ (court)ને આશ્રય લીધો. પણ કસાર્થનું કાર્ય પાપમય હોવાથી, તેમજ ન્યાયાધીશ પણ હિન્દુ અને ધાર્મિક હોવાથી, તેમાં તેને સફળતા ન મળી.

આમ આપણા-દયાના દરિયા સમા-પૂજ્યશ્રીની તીવ્ર બુદ્ધિ-શક્તિને પરિણામે અનેક પશુઓને જીવનનું દાન મળી ગયું.

મહાપુરુષોના પરિચયની વાત તો દૂર રહી, પણ માત્ર તેમની દષ્ટિ પડી કે એડો પાર થઈ જાય ! અહીં પણ એવું જ બન્યું. પૂજ્યશ્રીની દષ્ટિ પડી ને પશુઓને જીવન-દાન મળ્યું.

પેટલાદ એ ગાયકવાડ સરકારનું સંસ્થાન હોવાથી ત્યાં વારંવાર સૂળા, મામલતદાર વગેરે અમલદારોનું આગમન થતું. તેઓ પેટલાદના સ્થાનિક ન્યાયાધીશ આદિ અધિકારીઓની સાથે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવતા, અને પૂજ્યશ્રીનો અહિંસામય ઉપદેશ સાંભળીને અતિ પ્રસન્ન થતા. ન્યાયાધીશના હૃદયમાં પણ એ ઉપદેશને પ્રભાવે અહિંસા-ધર્મ વસ્યો હતો. અને તેથી જ પેલો કસાર્થ કેસ (case)માં ફાવ્યો નહોતો.

ઉપર્યુકત બનાવ પછી પૂજ્યશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં જીવદયા-અગોલ પશુઓને બચાવવા, કસાર્થખાનેથી છોડાવવા, તેમજ તેમનું વ્યવસ્થિત પોષણ કરવું, -આ માટે ખૂબ ભાર મૂક્યો. પેટલાદની પાંજરાપોળમાં પૈસાના અભાવે પશુઓને સાચવવાના યોગ્ય સાધનો નહોતા. પણ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી ત્યાંના વ્યાપારી મંડળે મહાજન તથા રાજ્યની પરવાનગી મેળવીને વ્યાપાર ઉપર અમુક લાગો (Tax) નાખ્યો. આ લાગાની આવકમાંથી પાંજરાપોળનો નિર્વાહ વ્યવસ્થિત અને સારી રીતે ચાલવા લાગ્યો.

પેટલાદમાં થોડા દિવસ સ્થિરતા કર્યા બાદ પૂજ્યશ્રી કાસોર પધાર્યાં. અહીં વીસેક દિવસ સ્થિરતા કરી.

પૂજ્યશ્રી નૈઋતિક બ્રહ્મચર્યના ધામ હતા. બાહ્યકાળથી જ સમ્યક્ચારિત્રના પ્રાણ સમાન, જીવન-ધર્મમારતના પાયા સમાન આ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય-ગુણ તેઓશ્રીમાં હતા. અને એ જ કારણે નાનપણથી જ તેઓશ્રી સત્વગુણના અધિકાન અને દિવ્ય તેજના સ્વામી બન્યા હતા. એ સાન્નિવક બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવે તેઓશ્રીનું વચન-સિદ્ધવચન ગણાતું. તેઓશ્રીની નિશ્રા-છત્રછાયા સકલ અમંગલનો ઉચ્છેદ કરનારી લેખાતી.

અહીં-કાસોરમાં તેઓશ્રીના બાલ-બ્રહ્મચર્યના મહિમાની મહેક ફેલાવતો એક પ્રસંગ બની ગયો.

બન્યું એવું કે-કાસોરમાં ખંભાતના એક શ્રાવકનું ઘર હતું. તેના એક છોકરાને વારં-વાર લોહીની ઉલટી થઈ જતી. થુંકમાં પણ લોહી પડતું.

ઘણી ઘણી ફવાઓ કરી, પણ રોગ ન મટ્યો. એ પરિસ્થિતિમાં અંશ માત્ર પણ ફેરફાર ન થયો.

એક દહાડો એ છોકરો પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવીને બેઠો. તેો દોઢ કલાક સુધી એને સંપૂર્ણ રાહત રહી, એટલે વ્યાખ્યાન પતી ગયા પછી પણ તે ત્યાં ચાર-પાંચ કલાક સુધી બેસી રહ્યો. આટલા સમય દરમ્યાન તેને થુંકમાં પણ લોહી ન આવ્યું. આ બેઈને તેને તથા તેના કુટુંબીજનોને ભારે આશ્ચર્ય થયું. તેમને લાગ્યું કે-મહારાજશ્રીનો જ આ પ્રભાવ છે.

ગોચરીનો સમય થવાથી પૂજ્યશ્રીએ તેને બહાર જવા કહ્યું. જેવો એ ઉપાશ્રયમાંથી બહાર નીકળ્યો, કે થુંકમાં લોહી આવવા માંડ્યું. આથી તેના કુટુંબીજનોને નિઃસંદેહ નિશ્ચય થઈ ગયો કે-જરૂર મહારાજ સાહેબના પ્રભાવે જ આટલો સમય સારું રહ્યું.

તેઓ બધાં તો થોડીવાર પછી પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. બધી હકીકત જણાવી વિનંતિ કરી કે : સાહેબ! આપ કાંઈ ઉપાય બતાવો.

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : “હું કાંઈ મંત્ર-તંત્ર કે દવા-ઔષધ બાણતો નથી.” પછી પેલા છોકરાને કહ્યું : “જા ! તું હંમેશાં નવકાર મંત્ર ગણજો. અને ખોટો વહેમ રાખીશ નહિ.”

પૂજ્યશ્રીના જીવન-ઔષધ સમા આ વચનને છોકરાએ તથા તેના કુટુંબીજનોએ અંતરથી સ્વીકાર્યું. આ પછી એ છોકરાએ નવકાર-મંત્રનું સ્મરણ ચાલુ કર્યું કે ચમત્કાર સબંધી. તે જ દિવસથી તેનો રોગ ગાયબ. સૌ અબ્બધખીમાં પડી ગયા. તેમને લાગ્યું કે : ખરેખર ! પૂજ્યશ્રીના વચનનો આ પ્રતાપ છે.

પૂજ્યશ્રીની નૈષ્ઠિક-બ્રહ્મચર્યમૂલક વચનસિદ્ધિનો આ અદ્ભુત અને પ્રેરક પ્રસંગ છે.

કાસોરથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી દેવા-ખાંધલી થઈને શ્રીમાતરતીર્થ પધાર્યા. અહીં સાચાદેવ શ્રી સુમતિનાથ પ્રભુની યાત્રા કરી, અને થોડા દિવસ સ્થિરતા કરી. અહીં તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં અહીંના મામલતદાર શ્રી હરિભાઈ આદિ હંમેશાં આવતા. પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે તેમને ખૂબ ભકિતભાવ હતો.

ત્યાંથી તેઓશ્રી ખેડા પધાર્યા. અહીં માસકદપ કર્યો. ખેડા એ જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર હોવાથી ત્યાં શિક્ષિત (Educated) વર્ગ સારા પ્રમાણમાં વસતો. જિલ્લા કલેક્ટર (Collector) નું રહેઠાણ પણ અહીં હતું. તેઓ પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં હંમેશાં આવતા. અધિકારી-વર્ગ-માં પૂજ્યશ્રીની પ્રખ્યાતિ સ્વયમેવ એટલી ફેલાયેલી હતી કે તેઓશ્રી જ્યાં બંધ, ત્યાંના અધિકારીઓ તેમનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા, તેમના દર્શન કરવા હાજર જ હોય. પ્રથમ પરિચયે, પ્રથમ વ્યાખ્યાન સાંભળીને જ તેઓ પૂજ્યશ્રીના ભકત બની જતા. અહીં કલેક્ટરને માટે પણ એમ જ બન્યું. પૂજ્યશ્રીનું દલીલ-યુક્તિ અને પ્રમાણથી ભરપૂર વ્યાખ્યાન સાંભળીને તેઓ પ્રભાવિત થઈ ગયા. પછી તે તેઓ હંમેશાં વ્યાખ્યાન-શ્રવણ માટે આવવા લાગ્યા.

ખેડાના શ્રીસંઘમાં એ પક્ષ (તડા) હતા. એક સંવેગી પક્ષ. બીજો યતિપક્ષ. સંવેગી પક્ષ સંવેગી સાધુઓને જ માને. જ્યારે યતિપક્ષ શ્રી પૂજ્યશ્રીને જ ગુરુ માને. બન્ને પક્ષો વચ્ચે એવી મડાગાંઠ પડી ગયેલી કે એક પક્ષના શ્રાવકો અન્ય પક્ષના ઉપાશ્રયે વ્યાખ્યાન-શ્રવણ માટે જતા નહિ.

પણ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીનો પ્રભાવ કહો કે તેમના વ્યાખ્યાનનો બહુ ગણો, તેઓ-શ્રીના વ્યાખ્યાનમાં જનને પક્ષના શ્રાવકો શ્રદ્ધાપૂર્વક આવતા.

પેટલાહની જેમ ખેડામાં પણ પૂજ્યશ્રીએ જીવ-દયાનો ઉપદેશ આપીને 'પાંજરાપોળ'ના નિર્વાહની સુન્દર વ્યવસ્થા કરાવી આપી.

ખેડામાં માસ-કંડપ કરીને તેઓશ્રી ખારેબ થઈને મહીજ પધાર્યા. અહીંયા અમદા-વાદના આગેવાન શ્રેષ્ઠિવર્યો તેઓશ્રીને અમદાવાદ પધારવા માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા. નગરશેઠ મણીભાઈ તે વખતે સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા. અને તેમના સ્થાને નગરશેઠ તરીકે શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ હતા.

એમની વિનંતિ સ્વીકારીને પૂજ્યશ્રી અમદાવાદ પધાર્યા. શરૂઆતમાં કેટલોક સમય બહારની વાડીમાં બિરાજ્યા. ત્યાં નિયમિત વ્યાખ્યાન ચાલતું. શહેરમાંથી ઘણું શ્રાવકો સાંભળવા માટે આવતા. પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે સ્થાપેલી પાઠશાળા પણ અહીં લાવવામાં આવી હતી.

ત્યાંથી પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે પધાર્યા. અને ૧૯૫૬નું એ ચાતુર્માસ ત્યાં જ કર્યું.

આ ચાતુર્માસ દરમિયાન તેઓશ્રીએ ઉપદેશ દ્વારા બે સ્થાયી કાર્યો કરાવ્યા.

(૧) અમદાવાદમાં અબોલ પશુઓની પાંજરાપોળના નિર્વાહ માટે લગભગ બે લાખ રૂપિયાનું ફંડ (fund) કરાવ્યું.

(૨) જૈનધર્મનું મહાન્ તત્ત્વજ્ઞાન ભણવાનો-બણવાનો લાભ શ્રાવકોને પણ મળે, એ હેતુથી પૂજ્યશ્રીએ "જૈન તત્ત્વવિવેચક સભા"ની સ્થાપના કરી. તેના મુખ્ય-મુખ્ય સભાસદો-

—નગરશેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ, નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, છોટાલાલ લલ્લુભાઈ અવેરી, ભોગીલાલ મંગળદાસ, તારાચંદ લક્ષણવાળા, શેઠ જેસીંગભાઈ હર્ડીસિંગ, શેઠ પ્રતાપ-સીંહ મોહોલાલભાઈ, શેઠ વાડીલાલ સારાભાઈ (વી. એસ. હોસ્પીટલવાળા), શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ, શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ, શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ મગનભાઈ, શેઠ જેસીંગભાઈ કાળીદાસ શેરદલાલ, શેઠ લાલભાઈ ભોગીલાલ, શેઠ ચંદુલાલ જેસીંગભાઈ, શેઠ જગાભાઈ ભોગીલાલ, શેઠ અમુભાઈ રતનચંદ વગેરે હતા.

આ બધાં શ્રેષ્ઠિવર્યો પૂજ્યશ્રીના પરમ-ભકત હતા અને આજીવન રહ્યા હતા. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી તત્ત્વવિવેચક સભાના માધ્યમે તેઓ અનેકવિધ ધર્મ-પુણ્ય કાર્યો કરતા હતા.

—*—

[૨૦]

યોગોદ્ધન

અમદાવાદના આ ચાતુર્માસમાં એકવાર કૃતાસાની પોળના રહીશ શ્રીમનસુખમામા નામના એક શ્રાવક એક છોકરાને લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. એ છોકરો તેમને ત્યાં રહેતો હતો. એની તેજસ્વિતા અને ભવ્યતા જોઈને તેમને વિચાર આવ્યો કે જો આ છોકરો જેસીંગ-ભાઈ જેવા શેઠને ત્યાં હોય તો તેનો સારો વિકાસ થઈ શકે. આથી તેઓ તેને જેસીંગભાઈ

શેઠના ઘર મૂકવા માટે લઈ જતા હતા. શેઠનું ઘર જેસીંગલાઈની વાડીમાં હતું. તેમાં જવાનો માર્ગ પાંજરાપોળ થઈને નીકળતો હતો. એટલે તેઓ પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા માટે આવ્યા. તેમની સાથે છોકરો જોઈને પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું : આ છોકરો કોણ છે ?

તેમણે કહ્યું : સાહેબ ! આ છોકરો પાટણનો છે. ગરીબ અને અનાથ છે. પણ તેનું લાગ્ય સાઈ જણાય છે. માટે તેને શેઠ જેસીંગલાઈને ત્યાં મૂકવા જઈ છું.

હજી આટલી વાત થઈ ત્યાં જ પેલો છોકરો બોલી ઊઠ્યો : “મને અહીં જ રહેવા ઘો ને, અહીં રહેવાનું મને ઘણું મન થાય છે.”

મહાપુરુષની સંગતિના-દર્શનના પ્રભાવનું આ જ્વલંત ઉદાહરણ છે. એ બાળકે પૂજ્યશ્રીને આ પૂર્વે કદીપણ જોયેલા નહિ, ઉપાશ્રયે ક્યારેય આવેલો નહિ, અને છતાંય તે કહે કે-મારે અહીં રહેવું છે, ત્યારે એને પૂજ્યશ્રીના દર્શનનો પ્રભાવ જ ગણાય ને !

ખંભાતની ‘જ’ગમ પાઠશાળા’ના વિદ્યાર્થીઓ ત્યાં જ હતા. તેમાંના શ્રીદલસુખભાઈ કસ્તૂરચંદે એ બાળકનું અહીં (ઉપાશ્રયે) રહેવાનું મન જાણીને કહ્યું : ભલેને આ છોકરો અહીં રહેતો. થોડું ઘણું ભણશે, ને અમારા કાર્યમાં ઉપયોગી પણ થશે.

આ સાંભળીને મનસુખ-મામા તે છોકરાને ત્યાં ઉપાશ્રયે જ મૂકી ગયા. એ છોકરો પણ શબ્દથી ત્યાં રહીને બધાનું ડામ હોંશપૂર્વક કરી આપવા લાગ્યો. વિદ્યાર્થીઓમાટે ચાલતાં રસોડામાં તે જમતો. એ ખૂબ અગૂઝ અને ભોળો હતો. ઘણીવાર વિચિત્ર અને સૌને રમૂજ પડે તેવા પ્રશ્નો તે પૂછતો : આ સૂરજ દિવસે જ કેમ ઊગે છે ? સાંજે પાછો ભાગી કેમ જાય છે ? આ ચંદ્ર રાત્રે જ કેમ ઊગે છે ? દિવસે કેમ નથી દેખાતો ? ઇત્યાદિ. તેને અક્ષરજ્ઞાન જરાપણ નહોતું. શ્રી દલસુખભાઈ તેને નિવૃત્તિના સમયમાં બારાખડી વિ. શીખડાવતા.

એક વાર દલસુખભાઈને એની પરીક્ષા કરવાનું મન થયું. તેમણે પોતાની પથારી-તળે થોડા પૈસા મૂકી રાખ્યા. અને સાવ અજાણ હોય તેમ અન્ય કાર્યથી ચાલ્યા ગયા. પેલા છોકરાએ જેવી તેમની પથારી ઉપાડી કે નીચેથી પૈસા નીકળ્યા. તરત જ તે દોડતો દલસુખભાઈ પાસે ગયો. અને તેમના હાથમાં પૈસા આપતાં કહ્યું કે : આપની પથારી નીચે આ પૈસા પડી રહ્યા હતા. આ જોઈને દલસુખભાઈ વગેરેને તેની નિખાલસતા અને પ્રામાણિકતા માટે ખૂબ સદ્ભાવ થયો.

ચોમાસુ પૂરું થયું. એક દિવસ પેલો છોકરો પૂજ્યશ્રીને કહે : મને દીક્ષા આપો.

પૂજ્યશ્રીએ સરિમત જવાબ આપ્યો : ભાઈ ! તું હજી બાળક છે. દીક્ષા લેવી એ સહેલો વાત નથી.

કેવી એ અજાણ બાળકની ભાવના ? દીક્ષા એટલે શું ? — તેની એને ખબર નથી. દીક્ષા લેવાથી શું ફાયદો થાય ? તેની એને સમજણ નથી. છતાંય એ કહેતો હતો કે-“મને દીક્ષા આપો.” પૂર્વના કેઈ યોગબ્રહ્મ આત્માના સંસ્કાર જ એની પાસે એ વચનો બોલાવી રહ્યાં હશેને !

સં. ૧૯૫૭માં સેદરડા ગામના રહીશ ત્રિભોવનદાસ નામે એક શ્રાવક પૂજ્યશ્રી પાસે દીક્ષા લેવા માટે આવ્યા. તેમને હમને વ્યાધિ હતો. આ કારણથી પૂજ્યશ્રીએ તેમને કહ્યું : “તમારે તમારી શારીરિક અનુકૂળતાનો વિચાર કરવો જોઈએ. સંયમમાં આચાર-વિચારની અનેક પ્રકારની વિકટતા હોય છે. રોગને લીધે એ આરાધનામાં વિક્ષેપ ન થાય એ વિચારીને તમારે દીક્ષાની વાત કરવી ઉચિત છે.”

ત્રિભોવનદાસ કહે : કૃપાળુ ! હું દરેક પ્રકારનો વિચાર કરીને જ આપની પાસે આવ્યો છું. અને હવે એ જ ભાવના છે કે સાધુપણમાં જ માફ શેષ જીવન વ્યતીત થાય.

આમ તેમને પૂર્ણ વૈરાગ્ય જોઈને પૂજ્યશ્રીએ તેમને દીક્ષા માટે સંમતિ આપી.

આ વાત બાણીને પેલા છોકરાની ભાવના પ્રગળ બની. દીક્ષા માટેની ભાવના તો તેને પહેલેથી જ થયેલી. હવે તે સર્વશેષ દઢ બની. તેણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : “પહેલાં હું આપની પાસે આવ્યો છું, માટે મારી દીક્ષા જ પહેલી થવી જોઈએ.”

પૂજ્યશ્રીએ તેને ઘણા સમજાવ્યો. પણ તે એકનો બે ન જ થયો. તેણે તો બાણે દીક્ષા લેવાની હઠ પકડી.

પૂજ્યશ્રીએ તો તે આવ્યો તે દિવસથી જ પોતાના જ્ઞાન-ચક્ષુ વડે તેનામાં રહેલા જ્ઞાન-તેજને પારખી લીધેલું. તેથી તેની ઘણી વિનંતિ થવાથી તેઓશ્રીએ તેને પણ દીક્ષા લેવાની સંમતિ આપી.

આ એ વખતની વાત છે, જ્યારે દીક્ષા પ્રત્યે હજી જનતાની રૂચિ સંપૂર્ણપણે નહોતી બગી. તેમાં પણ આના નાના આગકની દીક્ષાથી તો લોકો ભડકતા હતા. એટલે તે બંનેને દીક્ષા આપવા માટે પૂજ્યશ્રીએ મુનિવર શ્રી આનન્દસાગરજી મ. (પૂ. સાગરજી મ.) તથા મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. ને કાસીંદ્રા ગામે મોકલ્યા. ત્યાં બંનેને દીક્ષા આપવામાં આવી.

શ્રી ત્રિભોવનદાસજી નામ મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી રાખીને, તેમને શ્રી સુમતિવિજયજી મ. ના શિષ્ય કર્યા. અને પેલા બાણકનું નામ મુનિશ્રી યશોવિજયજી રાખીને તેમને પૂ. મહારાજશ્રીના શિષ્ય કરવામાં આવ્યા. દીક્ષા સમયે તેની ઉંમર ૯ વર્ષની હતી.

દીક્ષા આપ્યા પછી બંને નૂતન-દીક્ષિતોની સાથે પૂ. મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. થોડો વખત અન્યત્ર વિચરીને ચાતુર્માસ પૂર્વે અમદાવાદ પૂ. ગુરૂભગવંતશ્રીની નિશ્રામાં આવી ગયા.

આ વર્ષે શેઠશ્રી મનસુખભાઈ તરફથી પૂજ્યશ્રીની પુનિત નિશ્રામાં વાઘજીપોળના શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના, તથા ઝવેરીવાડના શ્રીસંભવનાથ પ્રભુના (સંભવનાથની ખડકીવાળા) એમ બે દેરાસરોનો પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ ઉજવાયો.

પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત અમદાવાદના પ્રખ્યાત જોષી ‘ખહેરાજોષી’ ને પૂછવામાં આવતા તેમણે શુકાસ્તનો દોષ હોવાથી આ વર્ષે મુહૂર્ત સાફ નહિ આવે એમ કહ્યું.

ત્યાર બાદ ‘નાથ જોષી’ નામના બીજા વિદ્વાનને પૂછતાં તેમણે પૂ. મહારાજસાહેબ પાસે આવી, ચર્ચા વિચારણા કરીને તે જ વર્ષમાં સર્વદોષરહિત અને ઉત્તમ મુહૂર્ત કાઢી આપ્યું. એ મુહૂર્ત પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું.

પેલા ખંડેરા જોષીને આ વાતની ખબર પડતાં તેમણે પ્રચાર કર્યો કે - જો આ મુદ્દતે પ્રતિષ્ઠા થશે - તો મનસુખભાઈ શેઠ પાયમાલ થઈ જશે. વિ. વિ.

પણ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી તથા શેઠ મનસુખભાઈ કાર્ય કરવામાં માનતા હતા, બોલવામાં નહિ. તેમણે આ જુહા પ્રચારની પરવા કર્યા વગર મુકરર કરેલા દિવસે અને મુદ્દતે ભારે ઉદ્વાસ અને ઉમંગથી મહોત્સવ ઉજવવાપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરી.

અને “જુડની આવરદા બહુ તો સાડાત્રણ દહાડા.” પેલા જોષીને પ્રચાર પોગળ જ નીકળ્યો. અને આ પ્રતિષ્ઠા પછી તો મનસુખભાઈ શેઠની જાહોજલાલી તેમજ ઉન્નતિ ઉદ્ધિ-માન ચંદ્રની જેમ સોળે કળાએ વધી. આમ થવાથી પ્રતિષ્ઠા-મુદ્દત આપનાર શ્રીનાથ જોષી પર શેઠનો વિશ્વાસ અને આદર વધી ગયો. અને તેમને દરેક રીતે શેઠ સુખી કરી દીધા.

આ અરસામાં ભાવનગરના આગેવાન શ્રેષ્ઠિવર્ય શ્રી ગિરધરલાલ આણુંદણ પૂજ્યશ્રીને યોગોદ્ધન માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીના વડીલ ગુરુબંધુ પૂજ્ય પં. શ્રીગંભીરવિજયજી મહારાજે તેમને મોકલ્યા હતા. તેમણે વિનંતિ કરી: “સાહેબ ! પૂજ્ય પંન્યાસજી મહારાજે આપને ભાવનગર પધારવાનું કહેવરાવ્યું છે. સાથે કહ્યું છે કે: મારી અવસ્થા હવે પુખ્ત થવા આવી છે. અને તમને (પૂજ્યશ્રીને) યોગોદ્ધન કરાવવાના છે. માટે સાહેબ ! આપ વિહાર કરી ભાવનગર પધારો.”

જો કે આ પૂર્વે શેઠ મનસુખભાઈ તથા અવેરી છોટાભાઈએ પૂજ્યશ્રીને ઘણી વખત વિનંતિ કરી હતી. કે- આપશ્રી પૂ. પં. શ્રીદયાવિમળજી મ. પાસે યોગોદ્ધન કરો. પણ પૂજ્યશ્રીએ એ માટે ના કહી હતી. તેવી જ રીતે શ્રી ગિરધરભાઈને પણ તેઓશ્રીએ કહ્યું: ગિરધરભાઈ ! પૂજ્ય પંન્યાસજી મ. ની દરેક ઈચ્છા-આજ્ઞા મારે બહુમાન્ય જ હોય, વળી મારી પણ યોગ વહેવાની પૂર્ણ ભાવના છે. પણ શારીરિક કારણે હું તે તરફ આવી શકું તેમ નથી.

ગિરધરભાઈ કહે : પણ સાહેબ ! પૂજ્ય પંન્યાસજી મહારાજે આપશ્રીને કહેવરાવ્યું છે કે “આપણા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ. મને આજ્ઞા કરમાવી ગયા છે કે-નેમ-વિજયજીએ યોગ વહેવા, ને તારે વહેવરાવવા. આ ગુર્વાજ્ઞા તો મારે તેમજ તમારે શિરસાવનંદ છે, માટે તમે આ તરફ આવો, જેથી એ આજ્ઞાનું પાલન આપણે બંને કરી શકીએ.”

આના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ જણાવ્યું કે: “ભાઈ ! પૂજ્ય પંન્યાસજી મ. ની વાત યુક્ત જ છે. પૂજ્ય ગુરુદેવની આજ્ઞા અમારે બંનેએ પાળવી જ જોઈએ. પણ શારીરિક અવસ્થાને કારણે હું હાલ ત્યાં આવી શકું તેમ નથી. મને એક વિચાર આવે છે કે- પૂ. પંન્યાસજી મ. આ તરફ પધાર્યા નથી. તેઓશ્રી જો અહીં પધારે તો અતિ-ઉત્તમ થાય. માટે તમે મારાવતી તેઓશ્રીને વિજ્ઞાપિત કરજો, કે આપ અમદાવાદ પધારો, તો ઘણી શાસન-શોભા થશે.”

પૂજ્યશ્રીનો જવાબ લઈને ગિરધરભાઈ ભાવનગર ગયા. ત્યાર પછી તરત જ પૂજ્યશ્રીએ પ્રેરણા કરીને શેઠ મનસુખભાઈ, અવેરી છોટાભાઈ વિ. અમદાવાદના લખ્ધપ્રતિષ્ઠ શ્રેષ્ઠિવરોને ભાવનગરપૂ. પંન્યાસજી મ. ને વિનંતિ કરવા મોકલ્યા.

પૂજ્ય પંન્યાસજી મ. ની વિદ્વતા અને ગીતાર્થતા તે સમયે સુવિખ્યાત હતી. અને તેથી તેઓશ્રી અમદાવાદ તરફ ખડુ ન વિચરેલા હોવા છતાંય તેમના પ્રત્યે લોકોને અખૂટ સદ્ભાવ હતો.

અમદાવાદના શ્રીસંઘની આગ્રહભરી વિનંતિ થવાથી તેઓશ્રીએ તે સ્વીકારી, અને અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો. અનુક્રમે તેઓશ્રી સરખેજ પધારતાં આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી આદિ સુનિવર્યો ત્યાં લેવા માટે ગયા.

પૂ. પંન્યાસજી મ. નો પ્રવેશ-મહોત્સવ અમદાવાદના શ્રીસંઘે ઘણા આડંબરથી હાથીના સામૈયા સાથે કર્યો. પૂ. શ્રી ભુદેરાયજી મ., પૂ. શ્રીમૂળચંદજી મ., આદિ પૂજ્ય પુરૂષો ઉજમ ક્રેઈની ધર્મશાળાએ ઉતરતા હોવાથી પૂ. પંન્યાસજી મહારાજે પણ પ્રથમ મંગલાચરણ ત્યાં કર્યું અને ત્યાંથી પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે પધાર્યા. અને સં. ૧૯૫૭નું ચાતુર્માસ બધાંએ સાથે ત્યાં જ કર્યું. પૂજ્યશ્રીએ પૂજ્ય પંન્યાસજી મ. ની નિશ્રામાં 'શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર' આદિ સૂત્રોના યોગોદ્ધનનો પ્રારંભ કર્યો.

આ યોમાસમાં પાંજરાપોળની પાઠશાળાનું કામ મંદ પડી ગયું. તેથી પૂજ્યશ્રીએ વિચાર્યું કે-આળકેને ધાર્મિક સાથે વ્યાવહારિક શિક્ષણ અપાય, તે જ પાઠશાળા ચાલશે. તેઓશ્રીએ મનસુખભાઈ શેઠને એ માટે પ્રેરણા કરી. એના ફલસ્વરૂપે શેઠ તરફથી ધાર્મિક સાથે વ્યાવહારિક શિક્ષણ આપતી શાળા (School) ખોલવામાં આવી. તેમાં ધાર્મિક શિક્ષક તરીકે 'જંગમ પાઠશાળા'માં ભણીને તૈયાર થયેલા શ્રી ઉમેદચંદ રાયચંદ માસ્તર ખંભાતવાળાની નિમણૂક કરી.

યોમાસું ઊતર્યા પછી પૂ. પંન્યાસજી મ. ના હસ્તે ભાવનગરવાળા શા. હરજીવન સવચંદ, તથા ડાહ્યાલાલ, તથા એક ધોલેરાવાળા ભાઈ, એમ ત્રણ સુમુક્ષુઓને હીક્ષા આપવામાં આવી. હરજીવનદાસનું નામ મુનિશ્રી નયવિજયજી રાખીને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય કર્યા. તથા બીજાં એનાં નામ અનુક્રમે મુનિશ્રીકાન્તવિજયજી તથા મુનિશ્રીકુમુદવિજયજી રાખીને પૂ. મુનિશ્રીમણિવિજયજી મ. ના શિષ્ય કર્યા. આ શ્રીમણિવિજયજી મહારાજ, પૂ. શ્રી આનંદસાગરજી મ. ના. સંસારિક-અવસ્થાના સગા ભાઈ હતા.

સં. ૧૯૫૮ નું યોમાસું પણ અમદાવાદ જ થયું. આ બે વર્ષ દરમિયાન પૂજ્યશ્રીએ શ્રી ભગવતીજી સૂત્ર સિવાય અન્ય તમામ આગમોના યોગ વહી લીધા. ૧૯૫૮ની સાલમાં શ્રીપાલિતાણામાં પૂજ્ય સુનિવર શ્રીદાનવિજયજી મહારાજ ક્ષયના વ્યાધિથી અષાઠ શુદ્ધ ૧૩ ના રોજ શ્રી ગિરિરાજનું સ્મરણ કરતાં કાળધર્મ પામ્યા. પૂજ્યશ્રીને આથી અપાર ખેદ થયો. તેઓશ્રીને તેમના વિદ્યાગુરૂનો વિયોગ થયો હતો.

ઝવેરી છોટાલાલ લલ્લુભાઈ વિદ્યાશાળા ઉપાશ્રયના આગેવાન ટ્રસ્ટી (Trustee) હતા. પણ પૂજ્યશ્રી ઉપરના દૈહ ભક્તિભાવને લીધે તેમણે ૧૯૫૮નું ચાતુર્માસ-પરિવર્તન પોતાને ત્યાં કરાવ્યું. ત્યાંથી તેઓ પૂ. ગુરૂદેવોને વિદ્યાશાળાના ઉપાશ્રયે લઈ ગયા. ત્યાં પૂ. પંન્યાસજી મ. તથા પૂજ્યશ્રીએ સુહૃદપતિ હાથમાં રાખીને વ્યાખ્યાન વાંચવાની શાસ્ત્રીય મર્યાદા પ્રમાણે જ વ્યાખ્યાન વાંચ્યું.

દીર્ઘદ્રષ્ટા પૂજ્યશ્રી અને ગુરુભક્ત શ્રેષ્ઠિવર્ય

૧૯૫૮નું ચોમાસું પૂરું થયું. ઝવેરી છોટાલાલ લલ્લુભાઈએ છ 'રી' પાળતો શ્રીસિદ્ધ-ગિરિજી તીર્થનો સંઘ કાઢ્યો. લગભગ એ હજાર ભાવિકો એમાં જોડાયા. પૂ. પંન્યાસજી મ. તથા આપણા ચસ્ત્રિનાયકશ્રીની નિશ્રામાં સંઘ નીકળ્યો. સાણુંદ, વીરમગામ, વઢવાણ, લીંબડી વગેરે ગામો પસાર કરતો એ સંઘ અનુક્રમે શ્રીસિદ્ધાચલજી મહાતીર્થની પવિત્ર છાયા-તળે પાલિતાણા આવી પહોંચ્યો. અહીં સકલસંઘે ભાવોલ્લાસપૂર્વક દાદાની યાત્રા કરી. અને શ્રી છોટાભાઈએ પૂ. ગુરૂદેવોના પવિત્ર હસ્તે તીર્થમાળ પહેરી.

પાલિતાણાથી પૂ. ગુરૂદેવો ભાવનગર પધાર્યા. અહીં અષાઠ શુદ્ધ ૧૦ના દિવસે મહુવાના શા. કમળશીભાઈના સુપુત્ર (શેઠ કમળચંદ કમળશીના લઘુબંધુ) શ્રીસુંદરજીભાઈ નામના ૧૬ વર્ષના કિશોરને દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રીદર્શનવિજયજી રાખીને તેમને પૂજ્ય-શ્રીના શિષ્ય કર્યા. બીજા એક વૈષ્ણવ ગૃહસ્થને પણ દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી પ્રતાપવિજયજી મ. રાખીને તેમને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય કર્યા.

૧૯૫૮નું આ ચોમાસું પૂજ્યશ્રીએ પૂ. પંન્યાસજી મ. ની સાથે ભાવનગર કયું. આ ચોમાસામાં પૂ. પંન્યાસજી મહારાજે તેઓશ્રીને 'શ્રીભગવતીજી સૂત્ર'ના મોટા યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

પૂજ્યશ્રીની દૂરદેશી તથા દીર્ઘદષ્ટિ પ્રશંસનીય હતી. તેઓશ્રી સંપૂર્ણ નીડર હોવા છતાંય 'ચેતતો નર સદા સુખી' એ સૂત્રમાં માનનારા હતા. આ ચોમાસા પૂર્વે પેતાની નૈસર્ગિક નિરીક્ષણ અને અનુમાન શકિતથી કેટલાંક ચિહ્નો જોઈને તેઓશ્રીને લાગ્યું કે-ભાવનગરમાં પ્લેગનો (Plage) ઉપદ્રવ થવાનો સંભવ છે.

તેઓશ્રીએ પૂ. પંન્યાસજી મ.ને વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! અહીં પ્લેગના ઉપદ્રવનો સંભવ છે, એમ મને લાગે છે. માટે આપની ઈચ્છા હોય તો આપણે અન્યત્ર જઈએ.

પણ પૂ. પંન્યાસજી મહારાજે કહ્યું કે : કાંઈ વાંધો નહીં આવે. તમે તો બહુ બીકણુ જણાવ છો. અવસરે જોયું જશે.

ચોમાસું બેહું. શ્રાવણના સરવરિયા શરૂ થયા. ને શહેરમાં પ્લેગના સ્વિહો જણાવા માંડ્યા. કોઈ-કોઈ માણસ પ્લેગનો લોગ પણ થવા લાગ્યો. પર્યુષણપર્વ બાદ તો એણે ઉચ્ચ-સ્વરૂપ ધારણુ કયું. વાયુવેગે શહેરમાં એ ફેલાવા લાગ્યો. લોકો આબુ-આબુના ગામોમાં વિખરાવા લાગ્યા. આમ આપણા પૂજ્યશ્રીતું અનુમાન સત્ય નીવડયું. નિરૂપાયે પૂ. પંન્યાસજી મ. આદિ સાધુ સમુદાયે પણ ત્યાંથી વિહાર કર્યો, અને નજીકના ૩ ગાઉના આંતરે આવેલા વરતેજ ગામે પધાર્યા. શાસ્ત્રીય મર્યાદા એવી છે કે ચોમાસામાં સવા યોજન સુધી જવાય. પણ આ ગામ તો ભાવનગરથી સવા યોજન કરતાં નજીક હતું.

સૌ સુખપૂર્વક વસ્તેજ આવી તો ગયા, પણ પ્લેગની હવા અહીં પણ આવ્યા વગર ન રહી. પૂ. પંન્યાસજી મ. નાં બે શિષ્યો, તથા પૂ. શ્રી મણિવિજયજી મ.ના એક શિષ્ય એમ ત્રણ મુનિઓના શરીરે પ્લેગની ગાંઠે દેખા દીધી. તાવ તો સાથે ખરે જ.

આ જોઈને પૂ. પંન્યાસજી મ. આદિ ચિંતાતુર બનીને મૂંઝાઈ ગયા. તેઓએ પૂજ્યશ્રીને બોલાવી, પોતાની સુંઝવણ જણાવીને કહ્યું : આ બિમાર સાધુઓની સંભાળ અને સારવાર તમે કરો. તેમને તમારી દેખરેખ હેડળ રાખો.

ઉપાધિશ્રી હંમેશાં ચેતતા રહેવું એ બરાબર, પણ ઉપાધિ આવ્યા પછી એનાથી ડરવું, એ પૂજ્યશ્રીના સ્વભાવમાં ન હતું. તેઓશ્રી તસ્તજ પેલા ત્રણે વ્હાન મુનિઓને પોતે બિરાજ્યા હતા, તે મકાનમાં લઈ ગયા, અને તેમની કાળજીભરી સારવાર કરવામાં મગ્ન બની ગયા. વસ્તેજના વતની શ્રીમિરાજ શેઠ, વિ. ગૃહસ્થોને બોલાવીને ઔષધ આદિનો પ્રબંધ પણ કરાવ્યો.

પૂજ્યશ્રીની અનવરત કાળજી, અને નિયમિત ઔષધના પ્રભાવે ત્રણે મુનિઓ ટુંક સમયમાંજ પ્લેગ-સુકત બની ગયા.

પણ ત્યારપછી પૂજ્યશ્રી પોતે તાવથી ઘેરાયા. એક તો યોગ-આરાધના ચાલતી હતી. તેમાં આ પરિશ્રમ પડ્યો, એટલે તેઓશ્રીને તાવ આવવા લાગ્યો. એક-બે દિવસ થયા. એટલે પૂ. શ્રીમણિવિજયજી મ. એ અમદાવાદ શેઠ મનસુખભાઈને એ સમાચાર જણાવ્યા.

મનસુખભાઈને આ સમાચાર મળતાં, તે જ ક્ષણે તેમણે ભાવનગરના પોતાના પરિચિત ડોંશિયાર ડોક્ટર (Doctor) ઉપર તાર (Telegram) કર્યો કે-તમે મારા ખર્ચે વસ્તેજ પૂ. મહારાજશ્રીની સારવાર માટે જાવ.

આ તાર કરીને તેમણે વસ્તેજ તાર કરવા માંડ્યા-‘કે પૂજ્યશ્રીની તબીયતના સમાચાર જણાવો. તાવ નોર્મલ (Normal) થયો કે નહિ ? એક દિવસ-રાતમાં ઉપરાઉપરી તેમણે ૮૦ જેટલા તાર પૂજ્યશ્રીની તબીયત માટે કર્યા. તાર માસ્તર પણ વિચારમાં પડી ગયા કે આ મહારાજ સાહેબ છે કેણુ, કે જેમની તબીયત પૂછાવવા આટલા બધા તાર આવે છે ?

આ બાબુ-પૂજ્યશ્રીનો તાવ જ્યાં સુધી નોર્મલ ન થાય, ત્યાં સુધી શેઠને સમાચાર પણ શું આપવા ? પણ શેઠના હૈયામાં પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે એટલો અનહદ લક્ષિતભાવ હતો કે-જેની કોઈ વાત નહિ. એથી જ તેઓએ એક દિવસ-રાતમાં ૮૦ તાર કર્યા હતા.

શેઠના એકના એક-વહાલસોયા પુત્ર-રત્ન શ્રી માણેકલાલભાઈ (માકુભાઈ) આ દિવસોમાં સખત માંદગી લોગવતા હતા. તેમની ઉંમર નાની હતી. ડૉ. જમનાદાસ તેમની સતત સારવારમાં રહેતા. તેમની સારવાર (Treatment) થી હવે માણેકલાલભાઈની તબીયત કાંઈક સુધારા ઉપર આવતી હતી.

શેઠે એ ડોક્ટરને કહ્યું કે-તમે આજે જ વસ્તેજ જાવ. અને પૂજ્ય મહારાજશ્રીની તબીયત સુધરે ત્યાં સુધી ત્યાં જ રોકાજો.

ડોક્ટર કહે : પણ શેઠ ! માણેકભાઈની તબીયત આવી નરમ છે. તેમની સારવાર હું કઈ છું, તે છોડીને મારાથી કઈ રીતે જવાય ?

આ સાંભળીને શેઠ ગદ્ગદ કંઠે બોલ્યા, “ડોક્ટર ! જોકે ધર્મના પ્રભાવથી મારો ‘માણેક’ સારો થઈ જ જશે. છતાંય મારી એની સાથે લેણાદેણી ઓછી નીકળે, અને એના શરીરને કાંઈ થાય તો તે ફક્ત મને અને મારા કુટુંબને જ દુઃખકર થશે. પણ પૂ. મહારાજજીના શરીરને કાંઈ થયું તો તે સમગ્ર હિન્દુસ્તાનના સંઘને અને શાસનને માટે દુઃખકર થશે. માટે તમે જવાબ આપ્યા સિવાય આ જ ઘડીએ વરતેજ જાવ.”

જૈન સમાજના અને ભારતના એક કોડપતિ શ્રેષ્ઠિવર્ધની ગુરુ-ભક્તિ કેવી અનન્ય હતી, દેવ-ગુરુ, ધર્મ ઉપર કેટલી દૃઢ શ્રદ્ધા હતી, અને શાસનના હિતની કેટલી તેમના દિલમાં ફિકર હતી, તે આ પ્રસંગ પરથી સમજી શકાય છે. આવી અસાધારણ, જેનો જોટો ન જડે એવી ગુરુભક્તિ, ખરેખર ! આપણ સૌને માટે અનુકરણીય જ છે.

ડોક્ટર પણ તરફાળ વરતેજ ગયા. બીજે જ દિવસે પૂજ્યશ્રીનો પરિશ્રમજન્ય-તાવ ઉતરી ગયો. આથી પૂજ્ય પંચાસજી મ., ડોક્ટર તથા શેઠ નિશ્ચિત થયા.

ચોમાસાનો શેષ ભાગ વરતેજમાં વિતાવીને ત્યાંથી સર્વ મુનિવર્યો વલ્લીપુર (વળા) પધાર્યા.

—*—

[૨૨]

ગણિ-પંચાસ પદવી

વળા એ સૌરાષ્ટ્રના ઇતિહાસ-પ્રસિદ્ધ નગર વલ્લીપુરનું અષ્ટમંડલ ભાષાનું અભિધાન છે.

જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે-આ વલ્લીપુરમાં જ પૂ. શ્રીદેવધિગણિક્ષમાશ્રમણના નેતૃત્વ તળે જૈન આગમોને પુસ્તકારૂઢ કરવામાં આવ્યા હતા.

‘શત્રુજય માહાત્મ્ય’ના પ્રણેતા ભગવાન ધનેશ્વરસૂરિજી મહારાજે વલ્લીરાજ શિલાદિત્યને પ્રતિબોધ આપીને જૈનમતાનુયાયી બનાવેલો.

મહાન જૈનાચાર્ય શ્રીમંડલવાદી સૂરિ મહારાજજી આ વલ્લીપુરના મહારાજ શિલાદિત્યના ભાણેજ હતા.

કાળક્રમે-એક મહાન સામ્રાજ્યના સ્થંભ સમાન આ વલ્લીનો ભંગ થયો, પરચક્રના-અલેચ્છોના હાથે. પછી એના નામનો પણ ભંગ થયો. વલ્લીનું વલ્લી, વલ્લી અને છેવટે વળા થયું. પછીથી આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રીની પ્રેરણાથી વલ્લીપુરના નામદાર ઠાકોર સાહેબ શ્રી ગંભીરસિંહજીએ પ્રયાસ કરી પુનઃ ‘શ્રીવલ્લીપુર’ એવું ઐતિહાસિક-મૂળનામ પ્રવર્તાવેલું.

આ વલ્લીપુરમાં પૂ. ગુરૂદેવો પધાર્યા. અહીંના નેક નામદાર ઠાકોર સાહેબશ્રી વખતસિંહજી

ઉપર પૂજ્યશ્રીનો કોઈ અજબ પ્રભાવ પડ્યો હતો, તેઓ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અટલ શ્રદ્ધા અને સદ્ભાવ ધરાવતા હતા.

હવે પૂજ્યશ્રીના 'લગવતી સૂત્ર'ના યોગ પૂર્ણ થવા આવ્યા હતા. એની અનુસાસ્વરૂપ ગણિપદ તથા પંન્યાસપદ તેઓશ્રીને આપવાના હતા. એ નિમિત્તક મહોત્સવ વળાના શ્રીસંઘની તથા ઠાકોર સાહેબની આગ્રહભરી વિનંતિથી ત્યાં જ ઉજવવાનો નક્કી થયો.

અમદાવાદથી મનસુખભાઈ શેઠે વળાના સંઘને લખી જણાવ્યું કે—'પદવી પ્રદાન પ્રસંગે અઢાઈ મહોત્સવ, અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર, તેમજ સમવસરણની રચના, વિ. બધું મારા તરફથી કરવાનું છે.' લખી જણાવ્યું એટલું જ નહિ, પણ એની વ્યવસ્થા કરવા માટે નામદાર વળા ઠાકોરના ગાઠ પરિચયવાળા શા. જેશિંગભાઈ ઉજ્જમશીને પહેલેથી વળા મોકલી દીધા. તેઓએ ત્યાં જઈને બધી તૈયારીઓ કરી.

આ વાતની ભાવનગરના સંઘને ખબર પડી. તેમણે જોયું કે—બધા આદેશ મનસુખભાઈ શેઠે લઈ લીધા છે. હવે એક જ આદેશ નવકારશીનો બાકી રહ્યો છે. એ આદેશ આપણે વેલાસર નહિ લઈએ, તો એ પણ જશે. એટલે તરત જ તેમણે ચાલાકી વાપરીને વળાના શ્રીસંઘ પાસે પંન્યાસ પદવીના દિવસની નવકારશીની માગણી કરીને આદેશ લઈ લીધો.

કાર્તિક વદમાં મહોત્સવનો પ્રારંભ થયો. ભાવનગર, તળાબ, મહુવા વિ. અનેક ગામોના આગેવાનો, શ્રાવકો આવવા લાગ્યા. અમદાવાદથી નગરશેઠનું કુટુંબ, હડીમીંગ કેસરીસીંગનું કુટુંબ, શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ વગેરે અનેક સદ્ગૃહસ્થો આવ્યા. સૌના મનમાં પૂજ્ય ગુરૂદેવને પદવી મળશે, તેનો હર્ષ અને ઉદ્વાસ હતો. બાહ્ય આડંબરના રંગ કરતાંય હૈયાના ઉમંગની ચમક હંમેશાં અનેરી હોય છે. બહારનો ભલકો એની આગળ આંખો દેખાય છે. અહીં પણ બાહ્ય આડંબર કરતાં અંતરનો ઉમંગકો સૌ કોઈને હતો. એટલે મહોત્સવની શોભા અજબશી બની.

વળા આવ્યા પછી મનસુખભાઈ શેઠને—નવકારશીનો આદેશ ભાવનગરવાળા લઈ ગયા છે, તેની જાણ થઈ. તેમણે વળાના શ્રીસંઘને વિનંતિ કરી કે—બધું મારા તરફથી થાય, ને નવકારશી બીજા કરે, એ વ્યાજબી ન ગણાય, માટે મને આદેશ આપો.

સંઘે કહ્યું : શેઠ સાહેબ ! એક ઘણીને આદેશ અપાઈ ગયા પછી અમારાથી ન ફેરવી શકાય. આપ ભાવનગરવાળાને સમજાવો. તેઓ સમજે તો આપને આદેશ મળે.

શેઠે તરતજ ભાવનગરવાળાને બોલાવ્યા, સમજાવ્યા, પણ પેલા લોકો શાના સમજે ? માંડ માંડ મળેલો આવો ભક્તિનો લાલ કેમ ચૂકે ? તેમણે નન્નો જ ભણ્યો.

શેઠે વિચારમાં પડી ગયા. તેમણે વળાના આગેવાન ગૃહસ્થો શા. કલ્યાણુશી નરશી, ગુલાબચંદ્ર જીવાભાઈ, કલ્યાણુજી ભીમા, વિ. ને કહ્યું કે—તમે કોઈ રસ્તો શોધી કાઢો. આદેશ તો મને મળવો જ જોઈએ.

વિચાર કરતાં એક રસ્તો તેઓને મળી આવ્યો. તેમણે શેઠને કહ્યું : શેઠ ! એક ઉપાય છે. ભાવનગરવાળાએ એક ટંકની નવકારશીનો આદેશ લીધો છે જો કોઈ બે ટંકનો આદેશ માગે તો—એક ટંકવાળાનો આદેશ રદ થઈ શકે.

પછી તો શી વાર ? શેઠે સંઘની પાસે બન્ને ટંકની નવકારશીના આદેશની માગણી કરી. એટલે સંઘે તેમને આદેશ આપ્યો. શેઠની ભાવના ફળી. તેમના હર્ષનો પાર ન રહ્યો.

કેવી હશે એમની ગુરૂદેવ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા ? અને કેવી હશે એમની ધર્મભાવના ? આપણે તો એની વાતો જ સાંભળવાની રહી.

કાર્તિક વદ ૭ નો દિવસ આવ્યો. આજે ગણિપદ પ્રદાનની ક્રિયા કરવાની હતી. સમય થતાં જ હાલરો ભાવિક-જનો મંગળ ક્રિયાને નિહાળવા માટે આવવા લાગ્યા. મંગળ-ગીતો ગવાવા લાગ્યા. વળાના આબાલવૃદ્ધ જૈનો-પોતાના આંગણે આવો મહોત્સવ ઉજવાય છે, એ માટે ગૌરવ અનુભવતા હતા.

ઉત્તમ ચોઘડીએ પૂજ્યપાદ પંચાસણ મહારાજ શ્રીગંભીરવિજયજી મહારાજ સાહેબે ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ સમક્ષ સંપૂર્ણ મંગલ-ક્રિયા કરાવવાપૂર્વક આપણા ચરિત્રનાયક પૂજ્ય મુનિશ્રી નેમવિજયજી મહારાજને સર્વાનુયોગમયી 'શ્રી ભગવતી' નામક પાંચમા અંગની અનુજ્ઞા સાથે-ગણિપદવી અર્પણ કરી. અને—

આકાશ-તલ જયનાદોથી ગૂંજી ઉઠ્યું. ઉત્સાહના પૂર ઉમટયા, ઉમંગના ઝોઘ ઉભરાયા, અને આનંદની ઊંળો સકલ સંઘમાં ઉછળી રહી.

ત્યારપછી માગશર શુદ્ધિ '૩'ના દિવસે પૂજ્ય પંચાસણ મહારાજે ગણિપદની જેમ જ વિશુદ્ધ અને સંપૂર્ણ મંગલ-ક્રિયા કરાવવાપૂર્વક પૂજ્યશ્રીને પંચાસપદથી વિભૂષિત કર્યા. આપણા ચરિત્રનાયક પૂ. મુનિશ્રી નેમવિજયજી મ. હવે પૂજ્ય પંચાસશ્રી નેમવિજયજી ગણિવર્ધ બન્યા.

તેઓશ્રીએ જૈન આગમે તથા વ્યાકરણ-ન્યાય આદિ છએ દર્શનાનું તલ-સ્પર્શી અવગાહન-અધ્યયન કર્યું હોવાથી તેઓશ્રી પ્રકાંડ પાંડિત્ય ધરાવતા હતા. તે સમયના મુનિ સસુદાયમાં તેઓશ્રી પ્રથમ-પંકિતના બહુશ્રુત-વિદ્વાન પરમગીતાર્થ અને ગુણવાન મુનિપ્રવર હતા. તેઓશ્રીનું વ્યાખ્યાન પણ અજોડ હતું. આમ દરેક રીતે તેઓશ્રી ગણિ-પંચાસ પદવીને માટે યોગ્ય જ હતા. તેથી સમસ્ત શ્રીસંઘના દિલમાં લાયકને લાયક માન-પદ મળ્યાનો અપાર હર્ષ વર્તાઈ રહ્યો હતો.

તે વખતના જૈન સંઘના પ્રતિનિધિ માસિક પત્ર "શ્રી જૈન ધર્મપ્રકાશ"માં આ પદવી પ્રસંગ અને તેનાથી સકલ સંઘમાં પ્રગટેલા અપાર હર્ષને નીચેના શબ્દોમાં વર્ણવવામાં આવ્યા હતા :

"માગશર સુદ ૩ ના દિવસે શ્રીવળા ગામમાં મુનિશ્રી નેમવિજયજીને પંચાસપદવી પંચાસશ્રી ગંભીરવિજયજીએ આપી છે. આ પ્રસંગે દેશપરદેશના શ્રાવકો પણ સારી સંખ્યામાં હાજર હતા. પ્રસંગાનુસાર અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ, સ્વામીવાત્સલ્ય પણ થયા હતા. મુનિ નેમવિજયજી બહુ વિદ્વાન છે. તેઓએ સંસ્કૃત ભાષા પર સારો કાબૂ મેળવ્યો છે. અને ન્યાયના વિષયમાં પ્રખ્યાત મુનિ દાનવિજયજી પછી તેઓ પ્રથમ પંકિત ધરાવે છે. આવા જ્ઞાનવાળા મુનિ પંચાસ પદવીને પૂરી રીતે લાયક છે. પંચાસ પદવી એ પંકિતની જ પદવી

છે; અને તેઓ આ પદવીને પૂરેપૂરા લાયક છે. લાયકને લાયક માન મળ્યું છે. જો આવા રત્નાધિકોને પદવી આપવામાં આવતી હોય તો અત્યારે કેટલાક પ્રસંગોમાં બન્યું છે તેમ તે પદવી આપવાદમાં ન આવી પડે.”

(વિ. સં. ૧૯૬૦ના માગશર-પોષ માસનો જૈન ધર્મ પ્રકાશનો અંક)

આ ઉપરથી આપણે જાણી શકીએ છીએ કે-પૂજ્યશ્રી કેવા મહાન બહુશ્રુત મુનિરાજ હતા, અને તેમને પદવી મળ્યાથી સકલ સંઘમાં કેટલો હર્ષ-આનંદ પ્રગટ્યો હતો.

પદવીનો મહોત્સવ ઉજવાયા બાદ વળા-શ્રીસંઘે પૂ. ગુરુદેવોને જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે વિનંતિ કરી. આ જિનાલય પૂ. ગુરુદેવશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજના ઉપદેશથી નિર્માણ કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી પૂ. પંચાસશ્રી ગંભીરવિજયજી મ. તથા નૂતન પંચાસશ્રી નેમવિજયજી મ. આદિ મુનિવરોના પવિત્ર હસ્તે એ જ વર્ષમાં વળાના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા થઈ. એ વખતે પરમોપકારી પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ.ની ભવ્ય મૂર્તિની પણ ત્યાં પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. ત્યારપછી પૂ. પંચાસજી મ. શ્રીગંભીરવિજયજી મ. ભાવનગર પધારી ગયા.

આપણા ચરિત્રનાયક પૂ. પંચાસજી મહારાજે વળામાં મુનિશ્રી આનંદસાગરજી મ., પોતાના ગુરુબંધુ મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી મ. તથા પોતાના શિષ્ય મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. એ ત્રણ મુનિવરોને શ્રી ભગવતીજી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

ધોલેરા-શ્રી સંઘની વિનંતિથી તેઓશ્રી સપરિવાર વળાથી વિહાર કરીને ધોલેરા પધાર્યા. શ્રીસંઘે તેઓશ્રીનું ભવ્ય સ્વાગત કર્યું. અહીંના શ્રી સંઘ ઉપર પરમપૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ. નો પરમ ઉપકાર હતો.

અહીંના દેરાસર ઉપર નૂતન ધ્વજદંડનું આરોપણ કરવાનું હોવાથી તે નિમિત્તે શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીની નિશામાં મહોત્સવ ઉજવવાનું નક્કી કર્યું. ધ્વજ-દંડ આરોપણનો આદેશ પૂજ્ય-શ્રીના ઉપદેશથી ધોલેરા નિવાસી શા. પુરુષોત્તમદાસ નાગરદાસે લીધો. મહોત્સવ ભારે ઠાઠથી ઉજવાયો. ધ્વજ-દંડ-આરોપણનો આદેશ લેનાર પુરુષોત્તમભાઈને આજ સુધી કોઈ સંતાન ન હતું. પણ આ ધ્વજદંડ ચઢાવ્યા પછી તેમને બે સંતાન થયાં. એક હરિભાઈ અને બીજા દલીચંદભાઈ. તેથી તેમને ધર્મ ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા થઈ.

અહીંયા પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય મુનિશ્રી સુમતિવિજયજી મ. એકાએક ભયંકર માંદગીમાં સપડાયા, સીરીયસ (serious) થઈ ગયા. શ્રીભગવતીજીના આગાહ યોગ ચાલતા હતા, તેમાં આવી ભયંકર બીમારી આવી. તો પણ તેઓશ્રીએ અપૂર્વ અને અસાધારણ સમતા ધારણ કરી હતી. પણ પૂજ્યશ્રીની કાળજીભરી દેખરેખ અને યોગ્ય સારવારને લીધે થોડા દિવસોમાં તેમને સંપૂર્ણ આરામ થઈ ગયો.

અહીં-વલ્લભીપુર નિવાસી શા. ગિરધરલાલ ભગવાનજીએ વૈરાગ્ય પામીને પૂજ્યશ્રીની પાસે દીક્ષા લીધી. તેમને પોતાના શિષ્ય કરી, તેમનું નામ મુનિશ્રી સિદ્ધિવિજયજી મ. રાખ્યું. તેઓ જીવનપર્યન્ત વિનય અને ભકિતમાં તત્પર રહ્યા હતા.

અમદાવાદ શ્રીસંઘના અગ્રણીઓ પૂજ્યશ્રીની અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ કરવા અહીં આંચા. તેમની વિનંતિ સ્વીકારીને પૂજ્યશ્રી કેડ-ગાંગડ-બાવળા વિ. માર્ગ-આગત ગામોને પાવન કરતા કરતા અમદાવાદ પધાર્યા. અહીં યોગોદ્રાહી ત્રણે મુનિવરોને મહોત્સવપૂર્વક ગણિ-પંચાસ પદ તેઓશ્રીએ અર્પણ કર્યું. એ ત્રણે મુનિવરો અનુક્રમે-પંચાસશ્રી આનંદ-સાગરજી મ., પંચાસશ્રી પ્રેમવિજયજી મ. તથા પંચાસશ્રી સુમતિવિજયજી મ. તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા.

સં. ૧૯૬૦નું એ ચોમાસું પૂજ્યશ્રી તથા શ્રીસાગરજી મ., મણીવિજયજી મ. આદિ સર્વ મુનિવરોએ અમદાવાદમાં સાથે કર્યું.

પૂજ્યશ્રીનો કેઈ અદ્ભુત પ્રભાવ હતો કે-જ્યારથી તેઓશ્રીએ સ્વતંત્ર ચાતુર્માસ કરવાની શરૂઆત કરી, ત્યારથી દરેક ચોમાસા પછી તેઓશ્રીના ઉપદેશથી તેઓશ્રીની નિશ્રામાં શ્રીસિદ્ધાચલજી આદિ મહાતીર્થોના છ 'રી' પાળતા સંઘ પ્રાયઃ નીકળતા હતા. આ વખતે પણ ચોમાસું પૂરું થયા બાદ શેઠ વાડીલાલ બેઠાભાઈએ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શ્રીસિદ્ધાચલજી મહાતીર્થોનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢ્યો.

પોતાના શિષ્યો-મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી, યશોવિજયજી, આદિ મુનિઓનો અભ્યાસ ચાલતો હોવાથી તેઓને અમદાવાદ રાખીને બીજા શિષ્યો તથા શ્રીસાગરજી મ., શ્રીમણિ-વિજયજી મ. ની સાથે પૂજ્યશ્રી સંઘમાં પધાર્યા.

પાલિતાણા પહોંચીને હૈયાના ઉમંગથી સૌએ દાદાને બુહાર્યા. અને પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે તીર્થમાળ પહેરીને સંઘવી વાડીલાલભાઈ કૃતકૃત્ય બન્યા.

—*—

[૨૩]

તીર્થ-આશાતનાનું નિવારણ અને પિતાજીનો આત્મ-સંતોષ

જેનોનું મહાન તીર્થ !

જેનો મહિમા વર્ણવતાં શાસ્ત્રકારો થાકતાં નથી !

જેની પવિત્રતાનો કેઈ પાર નથી !

સકલ તીર્થોનાં જે રાજ સમું ગણાય છે !

જે મહાતીર્થ શાશ્વતપ્રાય છે !

બ્યાં પ્રથમ તીર્થપતિ, પ્રથમ મુનિપતિ અને પ્રથમ નરપતિ ભગવાન ઋષભદેવ પરમાત્મા વિરાજે છે !

જેના દર્શન-માત્ર કરનાર આત્મા મોક્ષે જવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરે છે. ભગ્યત્વની મહોરછાપ મેળવે છે !

આવું મહાનતીર્થ શ્રી સિદ્ધાચલજી !

એની આજે ઘોર-આશાતના થઈ રહી હતી, પાલિતાણાના નામદાર મહારાજના હાથે. આથી સારોથે જૈન સંઘ-બળભળી ઉઠ્યો હતો.

વાત એવી બનેલી કે-પાલિતાણા સ્ટેટના નામદાર મહારાજ શ્રી માનસિંહજી જૈનોની લાગણી દુભાય એટલા જ માટે ગિરિરાજ ઉપર દાદાની યાત્રાના બહાને ચઢતા, અને પગમાં ખૂટ (Boot) પહેરીને, બીડી પીતાં પીતાં દાદાના દરબારમાં જતા.

આથી શ્રદ્ધાળુ જૈનોની લાગણી ઘણી દુભાવા લાગી. હિંદલરના જૈનોમાં તે વિષે જખ્ખર ઉઠાપોહ બની ગયો. કોણ એવો જૈન હોય કે-જે પોતાના મહાન તીર્થાધિરાજની થઈ રહેલી આવી ઘોર આશાતના સાંખી લે ?

શાન્તિપ્રિય જૈનો-જેઓ મહારાજ સાથે સંબંધ ધરાવતા હતા, તેઓએ ગામોગામ સભાઓ યોજીને આવી આશાતના બંધ કરવા માટે ના. મહારાજને તાર-પત્રો દ્વારા વિનંતિ કરી. પણ પરિણામમાં સસ્થિામ નિષ્ફળતા જ મળી.

ભારતના સમસ્ત શ્રવેતાખ્ખર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી શેઠ શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી ઉપર પણ આ બાબતમાં તાત્કાલિક અને આંપતાં પગલાં લેવાની સૂચનાઓવાળા ઢગલા બંધ તાર-ટપાલ આવવા લાગ્યા.

આ વખતે અમદાવાદથી શેઠ વાડીલાલ જેઠાલાલના સંઘમાં પધારેલા આપણા પૂજ્યશ્રી પાલિતાણામાં બિરાજતા હતા. પેઠીના પ્રતિનિધિઓએ તેઓશ્રીની સલાહ લીધી. તેઓશ્રીએ સૂચવ્યું કે-“બને ત્યાં સુધી શાન્તિ-સલાહ અને સમજવટથી કામ પતે તો સારું. ન પતે તો પછી કોર્ટ (court) તો છે જ.”

પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર પેઠીના પ્રતિનિધિઓએ નામદાર મહારાજને સમજવવાની કોશીલ કરી, પણ વ્યર્થ. મહારાજએ તો એ આશાતના ચાલુ જ રાખી.

આથી પેઠીએ રાજકોર્ટની એ. જી. જી. (Agent to the Governar General)ની કોર્ટમાં ના. મહારાજ સામે કેસ (case) દાખલ કર્યો.

આ બાણીને ના. મહારાજ ખૂબ ક્રોધત થયા. હઠાચઢને વશ થઈને જૈનોની લાગણી વધારે દુભાવવા માટે તેઓ તૈયાર થયા. તેમણે ગામના મુસલમાનોને યોલાવીને તેમના દ્વારા ગિરિરાજ ઉપર આવેલા ઈંગારશાપીરના સ્થાનકે છાપરું અને પાકી દીવાલો સ્ટેટના ખર્ચે બંધાવવા માટે ઈટ-ચુનો-પતરાં વિ. સામાન પહાડ ઉપર મોકલ્યા. અને પોતે યોલાવા લાગ્યા કે-“હું ઈંગારશાપીરના સ્થાનકે મુસ્લીમો પાસે બકરાનો ભોગ ચઢાવરાવીશ, અને દાદા આદીશ્વર ઉપર તેનું લોહી છાંટીશ, ત્યારે જ જ'પીશ.”

‘રક્ષક જ જ્યારે ભક્ષક બને,’ ત્યારે પ્રબ્ધ ઉપર તેનો કાબૂ રહેવો બહુ મુશ્કેલ છે. જોકે સત્તાના જોરે તે પ્રબ્ધને દબાવી શકે છે, પણ ‘બહુ તે થોડા માટે જ હોય’-એમ એ સત્તાનું જોર લાંબો સમય ટકતું નથી, એ અનુભવ-સિદ્ધ વાત છે.

મહારાજના આવા વિચારની બાણી થતાં જ પાલિતાણાના શ્રી સંઘે ત્યાં રહેલા તમામ જૈનોની એક સભા (Meeting) આપણા પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં યોજી. તમામ સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ તેમાં હાજર રહ્યા.

महाराजना प्रतिकारनी विचारणा आली. अलुमगंज निवात्री आणुआडेण श्रीछत्रपति-सिंहल पणु आ सलामां हाजर हता. तेमणु त्यां ज प्रतिज्ञा करी के-“हुं लरसलामां महाराजने उडावी हर्धश, (मारी नाभीश) पणु मारा पवित्र तीर्थाधिराजनी तल्लार पणु आशातना नहि थवा हडि.”

सौना तन-मनमां येक ज लावना हुती के-केधपिणु खोगे आपणा तीर्थाधिराजनी आशा-तना अटकाववी ज जेधये. आ सिवाय गीज विचार के अलिखाधाने केधना हिलमां स्थान न हुतुं. मुनिश्री मणीविजयल म., तथा आपणा चरित्रनायकश्रीना शिष्य मुनिश्री रुद्रिवि-जयल म. आदि मुनिवरो पणु महातीर्थने आशातनामांथी अयाववा माटे प्राणु-न्योछावरर करवा तैयार थर्ध गया. कथे जैन-संपून पोताना प्राणु-प्यारा तीर्थनी रक्षा माटे-तीर्थथी आशातना अटकाववा माटे पोताना प्राणु-न्योछावरर करवा तैयार न होय लदा ? पणु समयना पारणु पूज्यश्रीये ये सौने वार्यां. कारणुके- जैनेना राज्य साथेना संभंधे विशेष न अगडे ते माटे आस तकेदारी राखवानी हुती. वणी पेढी कायहेसर पगलां लरी रडी हुती.

तेजोश्रीये श्रीसागरल म. तथा श्रीमणीविजयल म. आदि मुनिवरोने पालिताणुथी विहार करावीने लावनगर स्टेटनी हुदमां भोक्ली हीधा. कारणु के-कदाच स्टेट तरक्ष्णी कांछिके हेरानगति थाय तो अधा य येक साथे मुश्केलीमां मूकाछं जय. आ पछी-तेजोश्रीये श्री लाधयिंहलाध नामना येक आडोश अने हिंमतवान् श्रावकने पोदाव्या. तेमने आ आणुंय प्रकरणु समजवीने हुवे केवां पगलां लेवा ? ते समजवी हीधुं.

लाधयिंहलाध पणु पूरा कायेल हुता. पूज्यश्रीनी सूचना मात्र ज तेमने अस हुती. तेमणु तरत ज पोतानी कामगीरी आरंभी हीधी. सर्वप्रथम-महाराजये धंगारशापीरना छापरा-ओरडी माटेने सामान ते स्थाने पडोयाडवा, वि. आणतना आपेला आज्ञापत्रनी तथा तेना जवाणनी नकले सिद्धथी मेणवी हीधी. तेमां येकाह दिवस जेदमां पणु जवुं पडयुं, पणु नककर पुरावना अलावे अीजे दिवसे तेजो निर्दोष छूटी गया.

त्यारपछी तेजोये पालिताणु अने आणुआणुना गाभेमां वसता आयर कोमना लाध-ओने गुप्त रीते लेगा कर्या, अने तेमने समजव्या के-ना. महाराज धंगारशापीरने अकराओने लोण आपवा माणे छे. जे तमे नडीं येतो तो अकरां साइ थर्ध जशे. जे अकराओना आधारे तमारी आणुविका छे, ये जे आवी रीते साइ थर्ध जय, तो तमारां आण-अव्यां आशे शुं ?

आयरानां मनमां आ वात अराअर हसी गर्ध. जेटले लाधयिंहलाध आयराने पूज्यश्री पासे लध आव्या. पूज्यश्रीने वंदन करीने आयरओये कलुं के-“अमे अमारां आणअव्यां माटे पणु आवुं अधर्मकार्यं नहि थवा हर्धये. माटे आप ये आणतमां निश्चित रहिले.” पछी त्यांधी गया. अने तेजो अंदरोअंदर नककी करीने केाध न जणु तेम येक रात्रे गिरिराज उपर धंगारशापीरना स्थानक आगण गुद्दी गुद्दी दशायेथी आवीने येकत्र थया. अने छापडं तथा हीवाल आंधवा माटेने जे स्टेट तरक्ष्णी आवेदी सरसामान हुतो, तेने पडाडनी भीष्णुमां येवी रीते गुम करी हीधा के केाधनेय येनेो पत्तो ज न भणे. ओरडी अंधाय तो अकराने लोण अढावाय पणु ओरडीने सामान ज न होय त्यां ओरडी कयांधी आंधे ?

બીજી તરફ-રાજકોટની એ. જી. જી. ની કોર્ટમાં ચાલી રહેલા કેસમાં આણુંદજી કલ્યાણજીની પેઢી જીતી ગઈ, ના. મહારાજ હારી ગયા. કોર્ટ તરફથી આશાતના બંધ કરવાનો તેમને હુકમ મળ્યો. આ પરબચથી ના. મહારાજનો ગર્વ ઉતરી ગયો, અને તેમની મનની મુરાદ મનમાં જ રહી જવા પામી.

આમ-આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીની યુક્તિઓ સાંગોપાંગ પાર પડી. શાસનદેવનો પ્રભાવ તો હતો જ, એમાં પૂજ્યશ્રીનાં આશીર્વાદ અને માર્ગ-દર્શન મળ્યાં. જાણે સોનામાં સુગંધ મળી. પછી ક્ષેત્રે જ હોય ને !

સકલસંઘના આનંદનો કોઈ પાર ન રહ્યો. હિન્દુસ્તાનના પ્રત્યેક જૈને તે દિવસ પર્વદિન તરીકે ઉજવ્યો.

પાલિતાણાથી વિહાર કરી, ચોક-જેસર થઈ ને પૂજ્યશ્રી છાપરીયાળી પધાર્યાં. આણુંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના વહીવટવાળી અહીંની પાંજરાપોળની વ્યવસ્થા તેઓશ્રીને ધરાધર ન જણાતાં પાલિતાણાથી મુનિમ દુર્લભજીભાઈને બોલાવી, ઉપદેશ આપીને વ્યવસ્થા સુધરાવી.

ત્યાંથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી પોતાની જન્મભૂમિ મહુવામાં પધાર્યાં. અહીં તેઓશ્રીના સંસારી અવસ્થાના પિતાજી શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈ વયોવૃદ્ધ થઈ ગયા હતા. તેમને પૂજ્યશ્રીના દર્શન કરી ખૂબ આનંદ થયો. પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં થોડા દિવસ સ્થિરતા કરી, અને વ્યાખ્યાનમાં શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી મહારાજના અષ્ટકજીનું વાંચન શરૂ કર્યું. લક્ષ્મીચંદલાઈ હંમેશાં આવતા અને વ્યાખ્યાન એકાગ્રચિત્તે સાંભળતા. તેઓ પોતે સારા અભ્યાસી હોવાથી પૂજ્યશ્રીના વિદ્વત્તાભર્યાં વ્યાખ્યાનમાં તેમને ખૂબ રસ પડ્યો. પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા લીધા બાદ તેઓશ્રી પ્રત્યે તેમના મનમાં જે થોડો ઘણો શેષ હતો, તે આવા-વિદ્વત્તાથી ભરપૂર વ્યાખ્યાનો સાંભળ્યા બાદ સંતોષપણે પરિણમ્યો.

શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈને થયેલો આ આત્મ-સંતોષ તેમણે ૧૯૬૪ની સાલમાં પોતાના સ્વર્ગવાસના મહિના પહેલાં પૂજ્યશ્રી ઉપર ખંભાત મુકામે લખેલા પત્ર ઉપરથી જાણી શકાય છે. આ રહ્યો એ પત્ર :

“શ્રી ॥

સ્વસ્તિશ્રી પાર્શ્વજીનું પ્રણમ્ય ખંભાત મહાશુભસ્થાને પંચાસજી નેમવિજયજી ગણી, મહુવાથી લી.

• લક્ષ્મીચંદ દેવચંદની વંદના ૧૦૦૮ વાર અવધારશો.

લખવાનું કે-જે દિવસે તમોએ ચારિત્ર લીધું તે દિવસે મને દ્વેષ ઘણો ઉત્પન્ન થયો હતો. પણ હવે, તમે સોળ વરસની ઉંમરમાં દીક્ષા લીધી અને સંસાર ઉપરથી રાગ ઉડાડ્યો, તેથી મહાઈ અંતઃકરણ એમ કહે છે કે તમો ઘણા પૂર્વના આચાર્યોના જેવા ગણતરીમાં આવ્યા છો. અને અમારું કુળ સફળ કર્યું છે. વળી મારાથી તમારા પ્રત્યે અપ્રીતિ, અવિનય થયો હોય તે તમોને ખમાવું છું.

મને જે અદ્વૈતજ્ઞાનનો બોધ થયો છે તે ઉપરથી અનુમાન કરું છું કે પૂર્વના કોઈ પણ ભવમાં શ્રાવક અથવા સાધુપણું મેં અંગીકાર કરેલું હશે. મારાથી માહિરા જ્ઞાનનો લાભ

લેવાણો નથી, માટે તમારે કોઈ પણ અન્યની રચના કરવી, અને લાભ મેળવવો. મારે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું ધ્યાન કરવું છે. પણ મારા કર્મના ઉદયથી મારા શરીરને વ્યાધિ ઘણી ઉત્પન્ન થયેલો છે, તેથી બરાબર બની શકતું નથી. પણ સંસાર ઉપર કોઈ બંધનો મોહ રહ્યો નથી.

મુનિ મહારાજ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજીના ગ્રંથો વાંચી મહારા રોમરાયમાં જ્ઞાન પ્રસરી રહ્યું છે. તમે છેલ્લી વખત અહીં આવી હરિભદ્રસૂરિના અષ્ટક વાંચી મને જે આનંદ આપ્યો છે, તે જોઈ તે ઉપરથી તમારા જ્ઞાનનો વિચાર કરતાં મને ઘણો આનંદ થયો છે.

સં. ૧૯૬૪ના કારતક વહી ૨ શુક્રવાર

દ. ખાલચંદ (પૂજ્યશ્રીના સંસારી-લઘુખંધુ)

ની વંદના ૧૦૦૮ વાર અવધારશોજી.”

કેવો આત્મ-સંતોષ નીતરે છે આ પત્રના શબ્દોમાંથી ? જ્ઞાનપ્રાપ્તિની તીવ્ર તમન્ના, અને અને તે કિંચિદંશે ક્ષણેલી હોવા છતાંય સર્વાંશે નથી ક્ષણતી-કર્મોદયને લીધે, એનું કેવું દુઃખ વ્યક્ત કર્યું છે-લક્ષ્મીચંદલાઈએ ? ભવભીરૂતા અને નિખાલસતા તો એમાં ભારોભાર ભરી છે. પોતાની મોહ-દશાનો આમ ખુલ્લે દિલે એકરાર કરવો-દીક્ષા વખતે પોતે જે થોડો ઘણો અંતરાય ઉભો કર્યો હતો, તે બદલ ક્ષમા યાચવી; એ કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિથી બની શકે તેમ નથી. એ તો શ્રી લક્ષ્મીચંદલાઈ જેવા જ્ઞાની-ઉંડા અભ્યાસી પિતાથી જ બની શકે.

ધન્ય છે દ્રવ્યાનુયોગના ઉંડા અભ્યાસી એ લક્ષ્મીચંદલાઈને ! કે જેમની આવી ભવ્ય ભાવનાઓ આપણા જીવનને પણ ઉજ્જવલ બનાવવા સદૈવ પ્રેરે છે. ધન્ય છે એ મહાન્ પિતાને, કે જેમના કુળમાં આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી જેવા પુત્ર-યુગપુરૂષ પુત્રરત્ન પાક્યા.

મહુવાથી વિહાર કરી, તળાબ, શિહોર, વળા, બરવાળા, ધંધુકા થઈ પૂજ્યશ્રી અમદાવાદ પધાર્યા. સં. ૧૯૬૧નું આ ચોમાસુ તેઓશ્રીએ અમદાવાદ-પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે કર્યું.

—*—

[૨૪]

ક્ષેત્રસ્પર્શનાનો પ્રભાવ

ચોમાસું પૂરું થયા બાદ અમદાવાદથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી શ્રીભોયણીતીર્થની યાત્રાથે પધાર્યા. માર્ગમાં કલોલ ગામ આવ્યું.

આ કલોલ ગામ વડોદરા સ્ટેટના કડી પ્રાંતના કલોલ તાલુકાનું સુખ્ય ગામ હતું. વર્ષો પૂર્વે અહીં મૂર્તિપૂજક જૈનોના ઘણા ઘર હતા, તથા શ્રીનેમિનાથપ્રભુનું એક દેરાસર પણ હતું. પણ ધીરેધીરે ગામમાં શ્રાવકોની વસતિ ઓછી થઈ જતાં તે પ્રભુજી પેથાપુર લઈ ગયાની લોકવાયકા હતી. દેરાસર ખંડિયેરની દશામાં પડ્યું હતું, અને તે જગ્યા શેઠ જેચંદ ઓડીદાસના વારસદારોના કબજામાં હતી. એ જેચંદલાઈના પુત્ર શેઠ વેલાભાઈ તથા તેમના

પૌત્ર શ્રી ગોવરધન અમુલખ, કે જેઓ દુઠ્ઠીયા ધર્મ પાળતા હતા, તેઓને પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપ્યો. તેમને મૂર્તિપૂજની મહત્તા અને આવશ્યકતા શાસ્ત્રાધારે સમજાવી. તેથી તેઓ તથા ખીબ ઘણા દુઠ્ઠકપંથી ગૃહસ્થો પ્રતિબંધ પામ્યા, અને પોતાના કઠાગ્રહ ત્યજીને મૂર્તિપૂજની સન્મુખ ગયા.

મૂર્તિપૂજના આ સન્માર્ગમાં તેઓ દઢ બને, એ માટે દેરાસરરૂપ આલંબનની તેમને જરૂર હતી. એને માટે પૂજ્યશ્રી ભોયણીજીની યાત્રા કરીને જ્યારે અમદાવાદ પધાર્યા ત્યારે તેઓશ્રીએ શેઠ શ્રી જમનાભાઈ ભગુભાઈને ઉપદેશ આપ્યો. તેમણે એ ઉપદેશ ઝીલી લીધો, અને પોતાના સ્વ. ધર્મપત્ની શ્રીસમરથ બહેનના સમરજ્ઞાથે તેમણે જીર્ણોદ્ધાર માટે સારી રકમ આપી.

ત્યારબાદ શેઠ જેસીંગભાઈને (હડીસિંગ કેસરીસિંગવાળા) ઉપદેશ આપીને તેમની વાડીમાં (જેસીંગભાઈની વાડીમાં) સુન્દર જિનપ્રાસાદ બનાવરાવ્યો.

સં. ૧૯૬૨માં પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે પાંચ મુમુક્ષુ ભાઈઓની દીક્ષા થઈ.

૧. બલોલના વતની એક શ્રાવકને દીક્ષા આપી, તેમનું નામ મુનિશ્રી પ્રમોદવિજયજી રાખી પોતાના શિષ્ય પં. શ્રી સુમતિવિજયજી મ. ના શિષ્ય મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી મ. ના શિષ્ય કર્યા.

૨. લીંબોદરાના એક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી પ્રભાવવિજયજી મ. રાખી, પોતાના શિષ્ય કર્યા.

૩. પેથાપુરના એક ભાઈને દીક્ષા આપી, તેમનું નામ મુનિશ્રી શુભવિજયજી રાખીને પોતાના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજીના શિષ્ય કર્યા.

૪. પાટણના વતની શા. ઘેલા આકમચંદના સુપુત્ર શા. અમૃતલાલના ચિરંજીવી શ્રી ભીખાભાઈ નામના કિશોરને દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ. રાખી, તેમને સ્વશિષ્ય ગનાવ્યા.

આ ચાર દીક્ષાઓ અમદાવાદમાં આપી ત્યાંથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી ખંભાત પધાર્યા. પૂર્વે ખંભાતમાં સ્થાપેલી 'જંગમ પાઠશાળા' ચાલુ જ હતી. તેના બુદ્ધિશાળી વિદ્યાર્થીઓ-શેઠ પુરુષોત્તમભાઈ પોપટલાલ, શેઠ દલસુખભાઈ કસ્તુરચંદ, શ્રી ઉજ્જમશીભાઈ ઘીયા વગેરે કિશોરો તથા યુવાનો પૂજ્યશ્રી પાસે અભ્યાસાર્થે આવતા. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી એ બધાંએ ચૈત્રમાસની શ્રી નવપદજીની શાશ્વતી ઓળી વિધિપૂર્વક એક ધાન્યના આંબેલથી કરી.

૫. એ સર્વ વિદ્યાર્થીઓમાંથી શ્રી ઉજ્જમશીભાઈ ઘીયા, કે જેમણે 'જંગમ પાઠશાળા'માં 'ચન્દ્રપ્રભા વ્યાકરણ' આદિ વિશિષ્ટ ગ્રન્થોનું અધ્યયન ૧૬ વર્ષની કિશોર-વયે કરેલું, તેમને સંસારનો ત્યાગ કરી સંયમ લેવાની ભાવના બગી. તેમણે મનમાં દઢ-સંકલ્પ કર્યો કે દીક્ષા લેવી જ. ત્યાર પછી તેમણે પૂજ્યશ્રીને પોતાનો સંકલ્પ-નિશ્ચય નિવેદિત કરીને પોતાને પ્રવળ્યા આપવા માટે વિનંતિ કરી. એમને દીક્ષા આપવા માટે શેઠ પુરુષોત્તમદાસભાઈએ સંમતિ આપી.

શ્રી માતર તીર્થ પાસે મેલાવ નામનું ગામ હતું. ત્યાંના શ્રાવકોને ઉજમણું કરવું હતું. તેથી તેઓ તે પ્રસંગે ત્યાં પધારવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરવા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તે વિનંતિ સ્વીકારીને તે તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં 'દેવા' ગામે વૈશાખ સુદ પાંચમે શ્રી ઉજમશીભાઈને દીક્ષા આપી, તેમને નિજ શિષ્ય તરીકે સ્થાપ્યા. તેમનું નામ મુનિશ્રી-ઉદય (વજ્રચણ મ. રાખ્યું). 'દેવા'થી 'મેલાવ' પધાર્યા. ત્યાં ઉદ્યાપન-મહોત્સવ ધામધૂમથી કરાવ્યો.

મુનિશ્રી ઉદયવિજયણની દીક્ષાના સમાચાર તેમના સંસારી-કુટુંબીજનોને મળતાં તેઓ મેલાવ આવ્યા, અને મોહ-વશ થઈને તેમણે શ્રોડો કોલાહલ કર્યો. પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ તેમને સમજાવ્યા. નવહીક્ષિત મુનિશ્રીએ પણ સંપૂર્ણ મકકમતા દાખવી, એટલે તેઓ શાન્ત થયા. તેઓએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે- 'વડી દીક્ષા ખંભાતમાં કરો.' પૂજ્યશ્રીએ પણ તેમના સંતોષ માટે વડી દીક્ષા ખંભાતમાં કરવાનું સ્વીકાર્યું. આથી તેઓને સંતોષ થયો.

મેલાવમાં ઉદ્યાપન-મહોત્સવ પૂર્ણ કરીને પૂજ્યશ્રી ખંભાત પધાર્યા. અને ત્યાં મુનિશ્રી ઉદયવિજયણ મ.ને યોગોદ્ધન કરાવવાપૂર્વક વડી દીક્ષા આપી.

સં. ૧૯૬૨નું આ ચાતુર્માસ પણ તેઓશ્રીએ ત્યાં જ કર્યું. આ ચાતુર્માસમાં (૧) યતિવર્ચશ્રી દેવચંદ્રણએ પોતાનો પ્રાચીન ગ્રંથભંડાર પૂજ્યશ્રીને અર્પણ કર્યો. આથી પૂજ્યશ્રીનો જ્ઞાનભંડાર સમૃદ્ધ બન્યો.

(૨) યોગોદ્ધન કરવાને સમર્થ મુનિઓને શ્રી ઉત્તરાધ્યયન, આચારાંગ, કલ્પસૂત્ર, આદિ આગમોના યોગ વહાવ્યા.

(૩) શાસ્ત્રીશ્રી દિનકરરાવ, શાસ્ત્રીશ્રી શશિનાથ આ વગેરે પંડિતો પાસે સાધુઓને વિવિધ દાર્શનિક શાસ્ત્રોનો પદ્ધતિપૂર્વક અભ્યાસ કરાવ્યો.

ચોમાસા પછી સુરત શ્રી સંઘના અગ્રણીઓ-શેઠ નગીનદાસ મંછુભાઈ, નગીનદાસ કપૂરચંદ, તલકચંદ સરદાર, હીરાલાલ મંછુભાઈ વગેરે પૂજ્યશ્રીને સુરત પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેઓની અત્યાગ્રહભરી વિનંતિને માન આપીને પૂજ્યશ્રીએ સુરત તરફ વિહાર કર્યો.

પણ ક્ષેત્રસ્પર્શના સૌથી બળવાન વસ્તુ છે. જ્વાની પૂરી ઈચ્છા હોય, પણ ક્ષેત્રસ્પર્શના ન હોય તો એ ઈચ્છા પાંગળી જ બની રહે છે. જ્વાની ઈચ્છા ન હોય, પણ ક્ષેત્રસ્પર્શના જે હોય, તો ત્યાં અવશ્ય જવું પડે છે. આવો આ બળવાન ક્ષેત્રસ્પર્શનો પ્રભાવ છે.

એ જ ક્ષેત્રસ્પર્શના અડીં પણ આડી આવી. સુરતના સંઘની વિનંતિ હતી. પૂજ્યશ્રીની ત્યાં જ્વાની ભાવના હતી. બધું હતું, નહોતી એક ક્ષેત્રસ્પર્શના.

બન્યું એવું કે-પૂજ્યશ્રી ખંભાતથી વિહાર કરી, બેરસદ પધાર્યા. તેઓશ્રીના મુનિશ્રી નયવિજયણ મ. નામના એક શિષ્ય, કે જેઓ આજે ૬-૬ માસ થયા આયંબીલની ઓળી કરતા હતા, તેમને ચાલુ ઓળીમાં હંમેશ નાકમાંથી લોહી પડતું, તો પણ આજ દિન સુધી તેમણે આંખેલ ચાલુ જ રાખ્યા. પૂજ્યશ્રી ઘણીવાર તેમને સમજાવતા કે લોહી પડતું બંધ થાય પછી આંખેલ કરો. પણ તેમણે આંખેલ ન છોડ્યાં. વિહારમાં પણ ચાલુ જ હતા.

બેરસદથી આગળ વિહાર કરવાના સમયે ગામ બહાર વળાવવા આવેલ શ્રાવકોને

પૂજ્યશ્રી ઉપદેશ આપતા હતા ત્યાં જ એ મુનિરાજને વધુર આવવાથી પડી ગયા. પગે બમઠા થઈ ગયા. વધારે પ્રમાણમાં લોહી પડવાથી અશક્તિ આવી ગયેલી, તેથી આમ બન્યું.

તેમની આવી તબીયત જોઈને વિહાર બંધ રાખીને પૂજ્યશ્રી પુનઃ ગામમાં પધાર્યા. અને એ મુનિશ્રીની કાળજીભરી સારવાર શરૂ કરી. યોગ્ય ઔષધોપચાર કર્યા. શ્રી સંઘે પણ ખડે પગે ભકિત કરી. આથી તત્કાલ તે રાહત થઈ ગઈ. તબીયત ઘણી સારી જણાવા લાગી. પણ કાળની ગહન ગતિ કૈાણુ કળી શકે? એક દિવસ તેઓ બપોરે એકચિત્તે પડિલેહણુ કરતા હતા, તેમાં જ આયુષ્યબળ પૂરું થવાથી તેઓ સમાધિલાલે શુભલેશ્યામાં કાળધર્મ પામ્યા.

આવા તપસ્વી-ભકિતપ્રધાન મુનિશ્રીના કાળધર્મથી પૂજ્યશ્રી આદિ સૌને ઘણું જ દુઃખ થયું. પણ ભાવિ આગળ સૌ નિરૂપાય હતા.

‘દુઃકાળ વરસમાં અધિક માસ’ની જેમ આ જ દિવસોમાં બેરસદમાં ખલેગે દેખા દીધી. ખલેગના કેસો પણ બનવા લાગ્યા. મુનિશ્રી નયવિજ્યલ કાળધર્મ પામ્યા, એ જ દિવસે મુનિશ્રી દર્શનવિજ્યલ મ. ને તાવ આવ્યે અને ગળામાં ગાંઠ નીકળી. મુનિશ્રી ઉદયવિજ્યલ મ. આદિ અન્ય મુનિઓને પણ એનાં ચિહ્નો જણાતાં પૂજ્યશ્રીએ તત્કાલ ગામમાંથી વિહાર કર્યો. અને ગામ બહારની વાડીમાં આવીને રહ્યા. ત્યાં સ્થિરતા કરીને યોગ્ય ઔષધોપચાર કરતાં સર્વ મુનિઓ સ્વસ્થ થઈ ગયા. આ વખતે મુનિશ્રી દર્શનવિજ્યલ મ. આદિ કેટલાક મુનિઓને શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના ‘પર’ દિવસના આયંબીલના આગાઠ યોગ ચાલતા હતા. તેમાં આવી તબીયત નરમ થવા છતાંય તેઓએ મકકમપણે યોગ વહેવા ચાલુ જ રાખ્યા. એ યોગના પ્રતાપે જ તેમનો રોગ જલદી દૂર થયો હોય એમ સૌને લાગ્યું.

બધાં મુનિઓએ સ્વસ્થતા મેળવી લીધી એટલે પૂજ્યશ્રી વિહાર કરીને દાઓલ પધાર્યા. અહીં અઠવાડિયા પૂરતી સ્થિરતા કરી. અહીંયા દિગંબર ભાઈઓના ઘર ઘણા હતા. શ્વેતાંબરનું એકેય નહિ. પૂજ્યશ્રીની અદ્ભુત પ્રતિભાથી પ્રભાવિત બનીને એ દિગંબર શ્રાવકોએ દરેક રીતે તેઓશ્રીની ઘણી ભકિત કરી.

દાઓલથી આસોદર-વાસદ થઈને પૂજ્યશ્રી છાણી પધાર્યા. છેલ્લાં કેટલાંક દિવસોના ઉત્ત-ગરા આદિને કારણે તેઓશ્રીને પેટમાં દુઃખાવો રહેતો હતો. તે અંગે ઉપચાર કર્યા. પણ તેનોથી દુઃખાવો ન મટતાં સંશ્રહણીનું દર્દ વધી પડ્યું. એને લીધે તેઓશ્રીના પેટમાં કંઈપણ ખોરાક ટકતો નહીં. ઠંડાં જ થઈ જતાં.

અધૂરામાં પૂરું હોય તેમ તેઓશ્રીના વિદ્વાન બાલ-શિષ્ય મુનિશ્રી યશોવિજ્યલ મ. ની તબીયત પણ વિશેષ નરમ થઈ.

પૂજ્યશ્રીની માંદગીના સમાચાર જાણીને ધ. શ્રી આનંદસાગરજી મ. પોતાના બે શિષ્યો સાથે છાણી પધાર્યા. અને પૂજ્યશ્રીની સારવારમાં-વૈયાવચ્ચમાં જોડાયા. શ્રી યશોવિજ્યલ મ. ની ચિન્તા પૂજ્યશ્રીને વધારે રહ્યા કરતી હતી. તેથી તેઓશ્રીની પોતાની તબીયત પણ સુધરતી નહોતી. એ જોઈને શ્રીસાગરજી મ. આદિએ પૂજ્યશ્રી તથા બીજાં આઠ-દશ મુનિઓને ગામ બહારની વાડીમાં રાખ્યા. અને યશોવિજ્યલ મ. તથા અમુક મુનિઓને ગામમાં રાખ્યા.

શ્રીસાગરજી મ. તથા પૂજ્યશ્રીના સર્વ શિષ્યો તેઓ બન્નેની અપૂર્વ વૈયાવચ્ચમાં રાત-દિવસ તત્પર રહેવા લાગ્યા.

પૂજ્યશ્રી જ્યારે ખંભાત બિરાજતા હતા, ત્યારે ત્યાંની સંસ્કૃત પાઠશાળા માટે પાંડિત શ્રીચન્દ્રધર જા આવેલા. તેમની સાથે નાનકપંથના 'શ્રીઅદ્વૈતાનન્દજી' નામના એક વિદ્વાન સંન્યાસી પણ આવેલા. તેઓ યોગપ્રક્રિયાના અભ્યાસી હતા. અને ખોરાકમાં કાચમ દૂધ અને કેળાં વિ. ફળો જ લેતા, અનાજ કદી પણ ન લેતાં. તેઓ જેટલા દિવસ ખંભાત રહ્યા, તેટલા દિવસ સુધી પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી શ્રાવકોએ તેમની સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થા સુંદર રીતે સાચવી હતી. તેથી તથા પૂજ્યશ્રીની વિદ્વત્તાથી તેઓ ખૂબ પ્રભાવિત બન્યા હતા.

એ સંન્યાસીજી વૈદક શાસ્ત્રમાં વિશારદ હતા, ક્ષયરોગ (T. B.) વગેરે રાજરોગોના તેઓ ખૂબ નિષ્ણાત અને અનુભવી ચિકિત્સક હતા. તે કારણથી તેઓ સારી ખ્યાતિ પામેલા. તેમણે મુંબઈમાં કોઈક શ્રાવક મારફત પૂજ્યશ્રીની તબીયત નાબુદ હોવાના સમાચાર જાણ્યા. તત્કાલ તેઓ પૂજ્યશ્રી પરના સદ્ભાવને લીધે છાણી આવી પહોંચ્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીની તથા શ્રીયશોવિજયજી મ. ની સતત સારવાર ચાલુ કરી, નિયમિત ઔષધ અને પથ્યનું સેવન કરાવવા માંડ્યું.

એ ઔષધોપચારના પ્રતાપે થોડા જ દિવસોમાં પૂજ્યશ્રીની તબીયત સ્વસ્થ થઈ ગઈ. સંગ્રહણીનો રોગ નાબૂદ થયો. શ્રીયશોવિજયજી મ. ને પણ વળતાં પાણી જણાવા લાગ્યા. એટલે પેલા સંન્યાસીજી સ્વસ્થાને ચાલ્યા ગયા.

પણ એમના ગયા પછી મુનિશ્રીયશોવિજયજી મ. ની તબીયત વધારે અસ્વસ્થ બની. ગળામાં શ્વાસ ડુંધાવા લાગ્યો. અવાચક જેવા બની ગયા. શ્રીસાગરજી મ. ને તેમની સ્થિતિ ગંભીર લાગી.

હવે પૂજ્યશ્રી બહાર વાડીમાં બિરાજતા હતા. તેઓશ્રીની તબીયત હજી હમણાં જ સુધરી હતી. તેથી ચિન્તા થાય એવી આ વાત તેઓશ્રીને કરવી કે નહિ. એવી દ્વિધામાં તેઓ પડ્યા. છેવટે શ્રીદિનકરરાવ શાસ્ત્રીની સલાહથી પૂજ્યશ્રીને એ વાત જણાવવાનો વિચાર કર્યો.

તેઓ શાસ્ત્રીજીને સાથે લઈને વાડીએ ગયા, અને પૂજ્યશ્રીને આઘાત ન લાગે તે માટે પહેલાં શાસ્ત્રીય દૃષ્ટાન્તો આપવા માંડ્યા કે : શ્રી મહાવીર પ્રભુની વિદ્યમાનતામાં જ તેમના હ. ગણધરો મોક્ષે ગયેલા. વિ. વિ.

આ બધાં દૃષ્ટાન્તો સાંભળીને ચકોર પૂજ્યશ્રી બધું પામી ગયા. તેમણે પૂછ્યું : ખીજી બધી વાતો પછી, યશોવિજયજીની તબીયત કેમ છે ? તે સ્પષ્ટ કહો.

શ્રીસાગરજી મહારાજે તેમની ગંભીર હાલતની વાત કરી. પૂજ્યશ્રી તરત જ ગામમાં પધાર્યા. યશોવિજયજી મ.ની તબીયત જોઈ. તેઓશ્રીને લાગ્યું કે ગળામાં કફ અટકી જવાથી આમ બનવા પામ્યું છે. ઝીંબું કોઈ કારણ નથી. એટલે તેઓશ્રીએ ટંકણખારના ઉપચારથી જ એ કફ ગાળી નાખ્યો. અને શક્તિ માટે જરા દૂધ વપરાવ્યું. ધીરે ધીરે ગળું ઉઘડવા લાગ્યું. ત્યારપછી થોડા દિવસોમાં તેમની તબીયત સ્વસ્થ બની ઘઈ. શરીરખુણ પણ વધ્યું. ને સૌની ચિન્તા ઓછી થઈ ગઈ.

પણ શ્રીયશોવિજયજી મ. ની તબીયત સારી થઈ, ત્યાં પુનઃ પૂજ્યશ્રીને સંગ્રહણીનો ઉપદ્રવ શરૂ થયો. વડોદરાથી રાજવૈદ્ય શ્રી બાપુલાલ હીરાલાલ તથા શ્રી છોટાલાલ વિગેરે વંદનાર્થે આવ્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે વડોદરા પધારો તો વ્યવસ્થિત સારવાર કરી શકાય.

પૂજ્યશ્રી પણ કંઈક શક્તિ આવ્યા પછી વડોદરા પધાર્યા, અને ત્યાં રાજવૈદ્ય બાપુલાલ-લાઈની દવાથી તેઓશ્રીનો વ્યાધિ મટી ગયો.

આ દિવસોમાં શ્રીશત્રુજય મહાતીર્થ અંગેની વાટાઘાટો સંઘ અને સ્ટેટ વચ્ચે ચાલી રહી હતી. તેને માટે શેઠ શ્રી મનસુખલાઈ તથા શેઠ શ્રી લાલલાઈએ પૂજ્યશ્રીને આ તરફ જ ગિરાજવાની વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રીએ સુરત તરફનો વિહાર બંધ રાખ્યો.

ખરેખર ! શ્વેતરૂપશર્ના બલવતી છે.

—*—

[૨૫]

સૂરિયકચકવર્તી

વડોદરાના શ્રીસંઘની વિનંતિથી મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી મ. આદિ ત્રણ મુનિઓને પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં ચોમાસું રાખ્યા. અને પોતે સપરિવાર હલોઈ પધાર્યા. અહીં શ્રીલોહણ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના તથા ન્યાય વિશારદ ન્યાયાચાર્ય પ.પૂ. મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજની ચરણ-પાદુકાના દર્શન કર્યા.

અહીંયા-ખંભાતના શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદ વગેરે આગેવાન ગૃહસ્થો ખંભાત-જીરાવલાપાડામાં ૧૯ દેરાસરોમાંથી તૈયાર થયેલા એક ભવ્ય શિખરબંધી જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરવા આવ્યા. આ દેરાસર પૂજ્યશ્રીની સત્પ્રેરણાથી તૈયાર થયેલું, અને તેમાં તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી શેઠ મનસુખભાઈએ હજારો રૂપિયાની મદદ પણ ઘણીવાર કરેલી.

પોપટભાઈ શેઠ વિ. ની ઘણી વિનંતિ થવાથી પૂજ્યશ્રી વૈશાખ માસમાં ખંભાત પધાર્યા. ત્યાં મોટા મહોત્સવ અને ઘણી ધામધૂમપૂર્વક જેઠ સુદ દશમના દિવસે એ મહાન્ જિન-પ્રાસાદમાં જુદા જુદા ૧૯ ગર્ભગૃહો-ગભારાઓમાં ૧૯ જિનાલયના મૂળનાયકજી આદિ જિનજિઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. અને દેરાસરના મૂળનાયક તરીકે શ્રીચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના આલ્હાદક અને ચમત્કારિક પ્રતિમાજી ગિરાજમાન કર્યા.

આ દેરાસરના ભૂમિગૃહમાં શ્રીગિરનાર-તીર્થપતિ શ્રીનેમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જેવી જ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની અદ્ભુત અને રમણીય પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

ઇતિહાસ બોલે છે કે-જ્યારે કાન્યકુબ્જનરેશ 'આમ' રાજ્યે શ્રીગિરનાર આદિ તીર્થોનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢ્યો, ત્યારે તે રાજ્યે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે-“જ્યાં સુધી શ્રીગિરનાર તીર્થપતિ

નેમનાથ પ્રભુના દર્શન ન કરું, ત્યાં સુધી મારે અન્ન-જળ ત્યાગ છે.” આવી આકરી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરતાં તેઓ ખંભાત સુધી આવ્યા. પણ ત્યાં તેમની તબિયત લથડી. એ જોઈને શ્રી સંઘની વિશ્વમિત્રી પ.પૂ. આચાર્યભગવંત શ્રીઅખલદ્વિસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રીઅંગિકાદેવીને આરાધના કરવાપૂર્વક બોલાવીને આ પરિસ્થિતિમાં કોઈ ઉપાય સૂચવવા વિનંતિ કરી. શ્રી અંગિકાદેવીએ તે જ સમયે શ્રીનેમનાથપ્રભુનું એક જિંબ લાવી આપીને કહ્યું: “આ જિંબના દર્શન-પૂજન કરવાથી રાજાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ ગણાશે.” આથી સકલસંઘમાં આનંદ આનંદ વર્તાયો. રાજાએ પણ પ્રભુનાં દર્શન કરી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી, ને પારણું કર્યું.

કિંવદન્તી એવી છે કે-અંગિકાદેવીએ આમરાજ માટે લાવેલું એ જિંબ, એ જ આ શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું જિંબ છે.

ખીજી એક લોકોક્રિત એવી પણ છે કે-આ દેરાસરથી માંડીને શ્રી ગિરનારજી પર્યન્તનું સળંગ ભોંયડું છે.

પ્રતિષ્ઠા થયા પછી શ્રી સંઘની વિનંતિથી પૂજ્યશ્રીએ ૧૯૬૩નું એ ચાતુર્માસ પણ ત્યાં જ કર્યું.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીએ સ્વસંગૃહીત પ્રાચીન હસ્તલિખિત ગ્રન્થો-પ્રતિઓની નોંધ કરીને એ બધાં ગ્રન્થો ઉપર સંરક્ષણ માટે રૂમાલ-વિ. બંધાવ્યા.

શેઠ મનસુખભાઈ, તથા શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ વગેરે આણંદજી કલ્યાણજી પેઠીના અગ્રણીઓ શ્રી શત્રુઞ્જ્ય આદિ તીર્થોના કાર્ય માટે પ્રાયઃ દર રવિવારે ખંભાત પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા. અને તે કાર્યોમાં પૂજ્યશ્રીનું યુદ્ધિમત્તાભયું માર્ગદર્શન મેળવતા.

શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદના કુટુંબમાં એવો નિયમ હતો કે-છોકરો ઉંમરલાયક થાય એટલે એણે ઉપધાન તપની આરાધના કરવી જ જોઈએ. આ વખતે પણ શેઠ પોપટભાઈના નાનાભાઈ શ્રી ઉજમશીભાઈ ઉંમરલાયક થયા છતાં શારીરિક કારણને લીધે ઉપધાન નહોતા કરી શકતા. તેથી શેઠ પુરુષોત્તમદાસભાઈ તેમને વારંવાર પ્રેરણા કરીને પૂજ્યશ્રી પાસે લઈ આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ પણ એ વિષે તેમને પ્રેરણા કરી. તેથી તેમને (ઉજમશીભાઈને) ઉપધાન કરવાની ભાવના થઈ. એટલે આસોમાસમાં શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદ તરફથી પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ઉપધાન તપની ભવ્ય-આરાધના કરવામાં આવી. શ્રી ઉજમશીભાઈએ પણ હૈયાની ભાવનાથી ઉપધાન કર્યા.

આ તરફ-વડોદરામાં ચાતુર્માસ ગિરાજેલા પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી મહારાજને ‘દમ’નો વ્યાધિ હતો. તે જ વ્યાધિમાં તેઓ વડોદરામાં કાળધર્મ પામ્યા. પૂજ્યશ્રીને એક વિનયી-સકિતવંત તથા અભ્યાસી શિષ્ય રત્નની ખોટ પડી.

એ મુનિશ્રી ઋદ્ધિવિજયજી મ.ના ઉપદેશથી વડોદરાના શ્રી જ્યેષ્ઠભાઈ નામક એક ભાવિક ગૃહસ્થ પ્રતિબોધ પામેલા, તેઓ દીક્ષા ગ્રહણ કરવા માટે ચોમાસા પછી ખંભાત પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા.

કાર્તિક વદિ ૧૧ના શુભ દિવસે પૂજ્યશ્રીએ તેમને દીક્ષા આપીને સ્વશિષ્યરત્ન મુનિશ્રી ઉદયવિજયજી મ. ના શિષ્ય તરીકે મુનિશ્રી જયવિજયજી મ. નામે સ્થાપિત કર્યા.

ખંભાતમાં છોકરાઓને ધાર્મિક શિક્ષણ માટે સ્થાન હતું. પણ છોકરીઓને માટે એવું કોઈ સ્થાન ન હોવાથી તેમને પણ ધાર્મિક-વ્યવહારિક શિક્ષણ મળે એ હેતુથી પૂજ્યશ્રીએ શ્રી સંઘને ઉપદેશ આપીને “શ્રી વૃદ્ધિવિજયજી જૈન કન્યાશાળા” ની સ્થાપના કરાવી.

કન્યાશાળા માટે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી ભાવનગર તેમજ અમદાવાદના ગૃહસ્થો તરફથી એક મકાન વેચાણ લેવામાં આવ્યું. તેમાં કન્યાશાળા ચાલવા લાગી. ખંભાતના શ્રીસંઘે એ કન્યાશાળાના નિભાવ માટે પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી કાયમી અને સાડાં એવું નિભાવફંડ કયું.

ચોમાસા પછી-પૂજ્યશ્રીને કાઠિયાવાડ તરફ પધારવા માટે વડીલ ગુરૂબંધુ પૂ.પં. શ્રી. ગંભીરવિજયજી મ. તરફથી વારંવાર પ્રેરણા થતી હતી. તેઓશ્રીએ ભાવનગરના આગેવાનોને વિનંતિ કરવા પણ મોકલ્યા હતા. વળી ચાલુ વર્ષમાં (૧૯૬૪માં) ભાવનગરમાં અખિલ ભારતીય જૈન શ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક કોન્ફરન્સનું અધિવેશન ભરાવાનું હતું, જેના પ્રમુખ શેઠ શ્રી મનસુખભાઈ ભગુભાઈ થવાના હતા. તેમની પણ તે અંગે ત્યાં પધારવાની અગ્રહ-ભરી વિનંતિ હતી. પણ કલોલમાં પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ જમનાભાઈ તરફથી તૈયાર થયેલા જિન-મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની હોવાથી તેઓશ્રીએ એ પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા પછી ભાવનગર તરફ જવાનો વિચાર રાખ્યો.

તદનંતર પૂજ્યશ્રી ખંભાતથી વિહાર કરી અમદાવાદ પધાર્યા. ત્યાં ૮ દિવસ સ્થિરતા કરીને કલોલ પધાર્યા. મુનિવરશ્રી મણીવિજયજી મ. ના શિષ્ય મુનિશ્રી કમલવિજયજી મ. ને પૂજ્યશ્રીએ વડી દીક્ષા આપી.

ખંભાતમાં ઉપધાનની પૂર્ણાહુતિ વખતે શા. અંબાલાલ પ્રેમચંદ નામના એક શ્રાવકે ઉપધાન કરવાની પોતાની તીવ્ર અલિલાષા દર્શાવી. તેથી તેમના ઉપર અનુગ્રહ કરીને પૂજ્યશ્રીએ તેમને ઉપધાનમાં દાખલ કર્યા. અને વિહારમાં સાથે રાખીને ઉપધાનની ક્રિયા કરાવી. તે ભાઈને અહીં-કલોલમાં પૂજ્યશ્રીએ માળારોપણુ કયું. તેનો લાલ શેઠશ્રી જમનાભાઈએ લીધો.

શેઠ મનસુખભાઈ એક ધનવાન વ્યાપારી તરીકે, તથા જૈનધર્મના અગ્રણી શ્રાવક તરીકે સર્વત્ર વિખ્યાત હતા. તેમની કારકિર્દીની સુવાસ મોટાં મોટાં રજવાડાઓમાં પણ ફેલાયેલી હતી. તેથી આ પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે તેમના નિમંત્રણથી વડોદરાનું રાજકુટુંબ આવ્યું હતું. અમદાવાદથી પણ અનેક જૈન-જૈનેતરો આવ્યા હતા.

પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ મંડાવ્યો. દિવસે દિવસે ઉમંગનો રંગ વધતો જ ગયો. શેઠની ભક્તિ અને ભાવના અદ્ભુત હતી. ધનવ્યય પણ તેમણે ઘણો કર્યો. સૌનો સહકાર પણ હતો. એટલે મહોત્સવમાં કોઈ અનેરો ઉત્સાહ વર્તાવા લાગ્યો.

મહાશુદ્ધિ પાંચમના મંગલમય દિવસે પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે એ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા થઈ. કહેવાય છે કે-આવો પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ તે સમયમાં કોઈ ઠેકાણે નહોતો થયો.

પ્રતિષ્ઠા પછી પૂજ્યશ્રી શ્રીલોચણીતીર્થની મહાશુદ્ધિ ૧૦ ની વર્ષગાંઠ પ્રસંગે ત્યાં પધાર્યા. શ્રીમદ્વિનાથ પ્રભુની યાત્રા કરી. વર્ષગાંઠ પણ ઉત્સવની જેમ ઉજવી. એ પ્રસંગે શેઠ મનસુખભાઈ તથા જમનાભાઈ તરફથી દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ નવકારશી કરવામાં આવી.

ત્યાંથી વિહાર કરી-રામપુરા લંકોડા, પંચાસર, શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થ, પાટડી, બબણા, ખેરવા થઈને પૂજ્યશ્રી વઢવાણ પધાર્યા. ત્યાં કેટલાક દિવસ સ્થિરતા કરી, લીંબડી, ખોટાદ વગેરે ગામોમાં થઈને તેઓશ્રી ભાવનગર પધાર્યા.

ભાવનગરમાં અગિયે ભારતીય જૈન ટ્રસ્ટે. મૂ. પૂ. સંઘની કોન્ડ્રન્સનું છઠું અધિવેશન થયું. એના પ્રમુખ તરીકે પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ભક્ત શેઠશ્રી મનસુખભાઈ ભગુભાઈ હતા. ભારતમાં જુદા જુદા શહેરોમાં વસતા મોટાં શ્રેષ્ઠિવરો એમાં ભાગ લેવા આવ્યા હતા. એ કોન્ડ્રન્સમાં આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીએ પ્રતિદિન કલાકો સુધી પોતાની પ્રભાવશાલી છટાથી અને હૈયાસોંસરવી ઉતરી બંધ એવી વાણીથી જૈન સંઘના મહાન્ તીર્થો-શ્રીસમેતશિખરજી, શ્રીગિરનારજી, શ્રીશત્રુંજય વગેરેની સુરક્ષા માટે ઉપદેશનો ધોધ વહાવ્યો. એનો પડઘો અપૂર્વ પડ્યો. આ પ્રવચનોએ તીર્થરક્ષા માટે લોકોને ચેતનવંતા અને બ્રહ્મચર્ય બનાવી દીધા. પૂજ્યશ્રીના આ વ્યાખ્યાનોમાં ભાવનગર સ્ટેટના દિવાન સર પ્રભાશંકરભાઈ પટ્ટણી, નડિયાદના ગાયકવાડી સૂબા શ્રીનાનાસાહેબ. તથા જુનાગઢના દિવાન વગેરે રાજ્યાધિકારીઓ આવતા, અને ઉપદેશ-શ્રવણ કરીને પ્રભાવિત બનતા.

આ વખતે-તપાગચ્છમાં એક પણ સમર્થ આચાર્ય મહારાજ નહોતા. તેથી કોઈ સમર્થ-પ્રતિભાસંપન્ન અને શાસન પ્રભાવક મુનિવરને આચાર્યપદે સ્થાપવાના વિચારો શ્રી સંઘમાં ચાલતા હતા. જેઓએ વિધિપૂર્વક યોગોદ્ગ્રહન કર્યા હોય, તેમને આચાર્યપદ આપવું એ જ શાસ્ત્રવિહિત હતું.

એની યોગ્યતા પૂ. પં. શ્રી ગંભીરવિજયજી મ. તથા મુનિપ્રવર શ્રી મહીવિજયજી મહારાજે આપણા પૂજ્યશ્રીમાં દરેક રીતે જોઈ. તેઓએ શ્રીસંઘને એ હકીકત જણાવી. કોન્ડ્રન્સ પ્રસંગે ભારતભરના સંઘાચારીઓ એકત્ર થયેલા. તેમણે આ વાત વધાવી લીધી. અને પૂજ્યશ્રીને આચાર્યપદની આપવા માટે પૂ. પંચાસજી મ.ને વિનંતિ કરી. પૂ. પંચાસજી મહારાજે પણ પોતાના લઘુગુરૂખંધુ તથા આપણા ચરિત્રનાયક પૂ. પં. શ્રી નેમિવિજયજી મહારાજને શ્રી સૂરિમંત્રના પંચપ્રસ્થાનની ઓળીની આરાધના શરૂ કરાવી. અને જેઠ મહિનામાં શુદ્ધ પાંચમનો દિવસ આચાર્યપદની માટે નિયત કરવામાં આવ્યો. એ અનુસાર શ્રીસંઘે ઘણા જ ઠાઠમાંથી મહોત્સવ ઉજવવો શરૂ કર્યો. એ મહોત્સવનું સવિસ્તર ખ્યાન આપણે તે વખતના 'જૈન-ધર્મ પ્રકાશ' માસિકમાંથી મેળવીએ.

ભાવનગરમાં આચાર્યપદવીનો મહાન્ ઉત્સવ

“શાસ્ત્રાનુસાર વિચાર કરતાં મુનિ મહારાજના સમુદાયમાં આચાર્ય ઉપાધ્યાયાદિ પાંચે પદની ખાસ આવશ્યકતા છે. શ્રી વિજયસિંહસૂરિ મહારાજની આજ્ઞાથી પંચાસજી શ્રીસત્ય-વિજયજીએ ક્રિયાઉદ્ધાર કર્યો તે વખતે તેમને આપેલ પંડિતપદ તે એક પ્રકારના આચાર્યનું જ યોગ્યક છે. ત્યારપછી ઘણા કાળ પર્યન્ત પ્રતીક્ષા કર્યા છતાં મુખ્ય પદધર આવનારા આચાર્યો દિનપરદિન વિશેષ શિથિલ થતા ગયા. કમેકમે પાંચે મહાવ્રતોનો લોપ થયો અને મુનિપણું પણ તેમનામાંથી કથાશેષ થઈ ગયું. તેમના સુધરવાની - ક્રિયાઉદ્ધાર કરવાની આશા ગિલકુલ નાબુદ થઈ ગઈ. એટલે છેદસૂત્રના કથનાનુસાર ભગવતી સૂત્ર પર્યંતના યોગોદ્ગ્રહી

વિદ્વાન મુનિરાજને વિધિવિધાન સંયુક્ત આચાર્યપદ આપવાની આવશ્યકતા જણાવાથી સવેગમાર્ગમાં શિરામણિમૂત મુનિ મહારાજશ્રી બુદ્ધિવિજયજી (બુદ્ધિરાયજી) મહારાજના પુન્યપ્રતાપી ચંદ્રછાયાવત્ શીતળતાદાયી શિષ્ય મુનિરાજશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજના શિષ્ય પંન્યાસજી શ્રી નેમવિજયજી ગણીને તે પદ આપવાનો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો.

પંન્યાસજી શ્રી નેમવિજયજી વિગેરે મુનિવર્ગની તથા શ્રી ભાવનગરના સંઘની પ્રથમ ઈચ્છા પંન્યાસજી શ્રી ગંભીરવિજયજી ગણીને આચાર્યપદ આપવાની હતી. પરંતુ તેમાં હાયકની (વિધિપૂર્વક યોગેદ્વહન કરીને પદસ્થ થયેલા અને તેઓને પદવી આપી શકે તેવા વડીલ મુનિરાજની) અપેક્ષા હોવાથી તે ઈચ્છા ફલીમૂત થઈ શકે તેવું ન જણાવાથી ઉપર પ્રમાણે નિર્ણય કરી બહારગામથી જૈન સમુદાયના આગેવાન ગૃહસ્થો પધારી શકે તે હેતુથી કુંકુમ પત્રિકા બહાર પાડવામાં આવી અને તે સુમારે ૩૦૦ ઉપરાંત શહેરો તથા ગામોના સંઘ ઉપર અને આગેવાન ગૃહસ્થો ઉપર મોકલવામાં આવી. મુનિવર્ગને પણ આમંત્રણ કરવા માટે ખાસ કુંકુમ પત્રિકાઓ મોકલી. ત્યારબાદ જેઠું સુદિ ૩ મંગળવારથી તે નિમિત્તે અહાઈ મહોત્સવ કરવાનું ઠરાવી તેનું પ્રોગ્રામ છપાવી બહાર પાડ્યું.

શ્રીસંઘનો ઉત્સાહ વિશેષ હોવાથી ખર્ચને માટે એક ટીપ શરૂ કરી. અને મોટા દંડેરાસરની અંદર મહોત્સવ નિમિત્તેના ખાસ મંડપમાં શ્રી મેરૂપર્વતની સુંદર રચના કરવામાં આવી. આ મેરૂ ચૂલિકા ઉપરના જિન મંદિર સહિત ૧૦ ફુટ ઉપરાંત ઉંચા કરવામાં આવ્યો. પહોળાઈ ફુટ ૭ની રાખી. તેની બાજુની જમીનને ભદ્રશાળવન કંઈપી તેની અંદર ચાર કોણે ચાર ભૂમિકૃત રચી તેના પરની ચાર દેરીઓમાં ચૌમુખ પધરાવ્યા હતા. મેરૂ પર્વત ઉપર ચડતાં પ્રથમ ૫૦૦ યોજને આવનારૂં નંદનવન વનસ્પતિ વડે અલંકૃત કર્યું હતું. અને તેની અંદરના ૪ ચૈત્ય જરા ઉંચા ઝુલાવીને તેમાં એકેક જિંબ પધરાવ્યા હતા. ત્યારપછીના ૬૩૦૦૦ યોજન ઉંચા સોમનસ વનમાં અને તેનાથી ૩૬૦૦૦ યોજન ઉંચા પાંડુકવનમાં પણ ચારે બાજુ ચાર ચાર સુરોલિત ચૈત્યો કરી તેમાં એકેક જિંબ પધરાવ્યા હતા. મધ્યમાં રહેલી ૪૦ યોજન ઉંચી ચૂલિકાનું ચૈત્ય ઘણું જ રમણીય બનાવી તેમાં ચૌમુખ પધરાવ્યા હતા. આ આખો પર્વત સુવર્ણ તથા રૌપ્યમય તેમજ કુદરતી અને કૃત્રિમ વનસ્પતિમય બનાવવામાં આવ્યો હતો. તેમજ બુદ્ધાબુદ્ધ ચૈત્યોની અંદર જડેલા અરીસાઓથી રાત્રિએ રોશની થતાં ઘણો અદ્ભુત દેખાવ થઈ રહેતો હતો. મંડપની અંદર પણ રોશનીના સાધનો તરીકે ચીનીખાનું પુષ્કળ બાંધેલું હતું.

જેઠ સુદિ ૩ જે સવારમાં દરેક ચૈત્યમાં પ્રભુ પધરાવવામાં આવ્યા હતા. એકંદરે ૩૨ જિંબ બિરાજમાન થયા હતા. તેમની સમક્ષ આઠે દિવસ બપોરે કમસર શ્રી સત્તરલેહી, શ્રી પંચકલ્યાણકની, અષ્ટપ્રકારી, નવાણું પ્રકારી, પંચજ્ઞાનની, નવપદજીની, બારવતની અને નંદીશ્વર દ્વીપની પૂજા લાણાવવામાં આવી હતી. ક્ષણ નૈવેદ્યાદિક વડે સારી રીતે દ્રવ્યલક્ષિત કરવામાં આવતી હતી. તે સાથે બહારગામથી પ્રવીણુ લોજકને પણ ગોલાવેલા હતા. જેથી ભાવલક્ષિતમાં પણ સારો રસ જામતો હતો.

આચાર્યપદારોપણનો દિવસ જેઠ સુદિ ૫ ગુરૂવારનો હોવાથી સુદિ ૪થે બહારગામથી ઘણા ગૃહસ્થો પધાર્યા હતા. અમદાવાદથી નગરશેઠ શ્રી ચીમનભાઈ લાલભાઈ, કરતુરભાઈ

મણીભાઈ, શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ, દલપતભાઈ મગનભાઈ, કાળીદાસ ઉમાભાઈ, મોહનલાલ-ભાઈ મૂળચંદભાઈ તથા વકીલ મોહનલાલ મગનલાલ અને શ્રીતત્ત્વવિવેચક સલાના આગેવાન સભાસદો ઉપરાંત શ્રી ખંભાતથી શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદ અને પરશોતમભાઈ પોપટભાઈ, વિગેરે, સુરતથી ઝવેરી છોટાભાઈ લક્ષ્મીભાઈ, ઘોટાસ્થી શેઠ લક્ષ્મીભાઈ ભાઈચંદ તથા છગનલાલ મૂળચંદ અને મહુવાથી શેઠ ગાંડાલાલ આણંદજી વિગેરે આવ્યા હતા. અમદાવાદના ગૃહસ્થો રાજ્ય તરફના ઉતારે ઊતર્યા હતા. આ શુભપ્રસંગમાં સંમતિ તેમજ મુખારકખાદી વિગેરે સૂચવનારા અનેક તારો તેમજ પત્રો આવ્યા હતા. તેમા મુખ્ય નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોના હતા.

ઝવેરી કલ્યાણચંદ સૌભાગચંદ = મુંબઈ;	શા. વાડીલાલ હીરાચંદ = ત્યાજુસ્મા
શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ	” શ્રી સંઘ સમસ્ત = ધોલેરા
ઝવેરી મોહનલાલ હેમચંદ	” શ્રી સંઘ સમસ્ત = લીંબડી
શા. મોહનલાલ પૂંજભાઈ	” કપાસી વર્ધમાન ભુખણુ = ચુડા
શા. ભગુભાઈ રતેહચંદ	” શ્રી સંઘ સમસ્ત = મહુવા
શા. અમરચંદ ઘેલાભાઈ	”
શા. કપૂરચંદ ઝવેરચંદ	”
રા. રા. ગોપાળદાસ વિહારીદાસ = નડીયાદ.	
દરબાર શ્રી વખતસિંહજી મેઘરાજજી = વળા.	
રા. રા. જીવરાજ ઓધવજી = ગઢડા	

ન્યાયાધીશ

શા. હરીલાલ જીડાભાઈ = ધાંગધા	
શેઠ અનુપચંદ મલુકચંદ = ભરૂચ	
શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ = અમદાવાદ	
શેઠ પુરુષોત્તમભાઈ મગનભાઈ = ,,	
ઓશવાળ યુનીયન કલમ = ,,	
શેઠ ચીમનભાઈ નગીનદાસ તથા =	
અંબાલાલ સારાભાઈ	”
ખાણુસાહેબ ધનપતિસિંહજી = મુશિંદાખાદ	
ખાણુસાહેબ સીતાબચંદજી =	”
શા. નારણજી અમરશી = વઢવાણ	

આ સિવાય બીજા કેટલાક પત્રો તથા તારો ગૃહસ્થોના આવ્યા હતા. અને કેટલાક મુનિ-રાજના પણ સંમતિપત્રો આવ્યા હતા.

આચાર્યપદારોપણની ક્રિયા શુદ્ધિ પ મે પ્રાતઃકાળમાં જ દાદાવાડીના જિનમંદિરની આગળના ભાગમાં ઉભા કરેલા ખાસ સમીયાણામાં શરૂ કરવામાં આવી હતી. તમામ ક્રિયા પંચાસજી શ્રી ગંભીરવિજયજી મહારાજે કરાવી હતી. ક્રિયા કરાવનાર અને કરનાર બંને પ્રવીણ હોવાથી અપૂર્વ સંયોગ બન્યો હતો. સાધુ-સાધ્વીનો સમુદાય પણ સારો મળ્યો હતો. સુમારે ૫૦ ઠાણા હતા. બહારગામના અને ભાવનગરના શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનો સમુદાય બહુ મોટી સંખ્યામાં એકત્ર મળ્યો હતો. જેની અનુમાનગણના ૪૦૦૦ની થતી હતી. સૌ એક ધ્યાનથી ક્રિયા જોતું

હતું. અને શબ્દરચના સાંભળતું હતું. તેમાં પણ ગણાચાર્ય તરીકે ચતુર્વિધ સંઘે વાસક્ષેપ કર્યો તે વખતની શોભા અને દેખાવ અપૂર્વ હતા. શ્રીસંઘ સમક્ષ આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિ-સુરિ નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ તેમને જે શિક્ષા આપવામાં આવી હતી, તે તેમજ આચાર્યશ્રીએ આપેલો ઉપદેશ હૃદયમાં કેતરી રાખવા જેવો હતો. પ્રાંતે શ્રીકૃષ્ણની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

ત્યારબાદ સર્વ સમુદાય સાથે આચાર્યશ્રી શહેરની અંદર મુખ્ય મંદિરે દર્શન કરવા પધાર્યા હતા. સંઘ તરફથી તે પ્રસંગે એક સારો વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો.

જેઠ સુદિ ૭ મે જળયાત્રાનો વરઘોડો ઘણી ધામધુમ સાથે કાઢવામાં આવ્યો હતો.

જેઠ સુદિ ૯ મે છપ્પન દિશાકુમારિકા તથા સૌધર્મેન્દ્રના પાંચરૂપનો પ્રભુ સહિત વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો. છપ્પન દિશાકુમારિકાના ૭ વિભાગ કરી પ્રથમની ૮ સંવર્ત-વાયુ વડે ભૂમિ શુદ્ધ કરનારી કુમારિકાના હાથમાં સુંદર મોરપીંછ આપવામાં આવી હતી. બીજી ૮ ગંધાદક વડે વૃષ્ટિ કરનારી કુમારિકાના હાથમાં ગુલાબજળથી ભરેલી સુંદર ગુલાબ દાનીઓ આપવામાં આવી હતી. ત્યાર પછીની ૮ના હાથમાં દર્પણ, ૮ ના હાથમાં કળશ, ૮ ના હાથમાં વીંજણા, ૮ ના હાથમાં ચામર, અને છેલ્લી ૮ ના હાથમાં દીપકચુકત ક્ષનસેા આપવામાં આવ્યા હતા. કળશ ૮ પૈકી બે સુવર્ણના, બે ૧૦૮ નાળવાળા, બે વૃષભાકૃતિના અને બે વૃષભવદનવાળા હતા. ૮ પંખામાં બે ઘણા સુશોભિત પુષ્પના ભરેલા તથા બાકીના રૂપાની ડાંડીવાળાં અને કશબ દીપકીના ભરેલા હતા. દીપક ધારણ કરનારી ૪ કુમારિકા હોય છે. પરંતુ સૂતિકર્મ કરનારી ૪ કુમારિકાઓના હાથમાં પણ દીપક આપવામાં આવ્યા હતા.

છપ્પન દિશાકુમારિકાઓની પાછળ થોડે દૂર સૌધર્મેન્દ્રનો આદેશ મળેલ ગૃહસ્થ સુંદર વસ્ત્રાભરણે ભૂષિત થઈ એક સુંદર જિનગિંબને આંગી રચાવી હાથમાં ધરી રાખીને ચાલતા હતા. તેમની પાછળ બીજા ગૃહસ્થ મેઘાડમ્બર છત્ર ધારણ કરીને ચાલતા હતા. બે બાજુ બે ઈન્દ્ર ચામર વીંજતા હતા. અને એક આગળ રૂપાનું સુંદર વજ્ર ઉછાળતા ચાલતા હતા. બાકીના ઇન્દ્રોનો આદેશ મેળવેલ બીજા ગૃહસ્થો પણ પવિત્ર થઈને પવિત્ર વસ્ત્ર પરિધાન કરી સાથે ચાલતા હતા. આગળ ગીતગાન અને વાજાંત્ર વાગ્યા કરતા હતા.

આ વરઘોડાની શોભા બહુ સરસ આવેલી હોવાથી જૈન ઉપરાંત અન્ય દર્શનીઓ પણ અનુમોહના કરતાં નજરે પડતા હતા. માણસોની ઠંઠ પારાવાર હતી. આ વરઘોડો શહેરના બહોળા લાગમાં ફરીને મોટા દેરાસરે આવ્યો હતો. ત્યાં તૈયાર કરાવી રાખેલા કેળના ઘરમાં પ્રભુને સિંહાસન પર પધરાવવામાં આવતાં દિશાકુમારિકાઓએ પોતપોતાની ક્રિયા કરી હતી. પ્રથમ પીંછીવાળી કુમારિકાઓએ પ્રભુના શરીર ઉપર અને આજુબાજુ પીંછી વડે વિશુદ્ધિ કરી હતી. ત્યારપછી ગુલાબદાનીવાળી કુમારિકાઓએ સર્વત્ર ગુલાબજળ છાંટી કદલીગૃહને સુગંધી બનાવી દીધું હતું. ત્યારપછી દર્પણવાળી દર્પણ બતાવી એક બાજુ ઉભી રહી હતી. ચામરવાળી ચામર વીંજી, પંખાવાળી પંખો કરી અને દીપકવાળી દીપક દેખાડી આરે દિશાએ જુદી જુદી ઉભી રહી હતી. પછી ભૂંગારવાળી કુમારિકાઓએ પ્રભુને અભિષેક કર્યો હતો. સર્વે કુમારિકાઓને તે લાલ આપવામાં આવ્યો હતો. પછી પ્રભુને ઉત્તમ વસ્ત્ર વડે નિર્જળ કરી, અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરાવી, આભૂષણ પહેરાવી આરતી ઉતારાવવામાં આવી હતી. અને એક

કુમારિકાએ પ્રભુને રક્ષા પોટલી બાંધી હતી. એ પ્રમાણે દિશાકુમારિકાઓનો મહોત્સવ પૂર્ણ થયો હતો.

જેઠ સુદિ ૧૦ મંગળવારે ઇંદ્રોએ મેરૂપર્વત ઉપર પ્રભુને લઈ જઈને કરેલા સ્નાત્ર-લિપેકવત્ અહીં પણ ખાત્ર મેરૂની જ ઉપર ચૂલિકાવાળા ચૈત્યની અંદર સૌધર્મેન્દ્રનો આદેશ મેળવેલ ગૃહસ્થ શેઠ રતનજી વીરજી પ્રભુને ખોળામાં યાજની અંદર લઈને બેઠા હતા. તે વખતે તેના ચાર બીજા રૂપ પોતપોતાના કાર્યમાં સાવધાન હતા. અર્થાત્ એક છત્ર ધરી રહ્યા હતા, બે ચામર વીંજતા હતા, અને એક વજ્ર ઉલાળતા આગળ ઉભા હતા. પછી ત્રેસઠ ઇંદ્રોએ કમચર પંચામૃતથી ભરેલા સુવર્ણાદિના કુલો વડે પ્રભુને અલિપેક કર્યો હતો. જેથી મેરૂપર્વતે પણ સ્નાત્રનો લાભ મેળવ્યો હતો. ત્યારબાદ ઈંદ્રાણીઓ તરીકે આદેશ મેળવેલી સૌભાગ્યવંત સ્ત્રીઓએ મેરૂપર્વત પર ચઢીને પ્રભુને અલિપેક કર્યો હતો. ત્યારપછી સામાન્ય દેવદેવીઓએ અલિપેક કર્યો હતો. અલિપેકતું કામ પૂર્ણ થયા પછી વસ્ત્રવડે નિર્જળ કરી અંદનાદિતું 'વલેપન કર્યું' હતું. તથા પુષ્પ અડાવ્યાં હતાં. અને અન્નપૂજા કરી હતી. આ પ્રમાણે ૬૩ ઇંદ્રોનો અલિપેક મહોત્સવ પૂર્ણ થતાં સૌધર્મેન્દ્રનો અવસર આવ્યો. એટલે ઈશાનેન્દ્રનો આદેશ મેળવનાર ગૃહસ્થ પ્રભુને ખોળામાં લઈ સૌધર્મેન્દ્રવાળે આસને મેરૂ ઉપર બિરાજ્યા હતા. તે વખતે સૌધર્મેન્દ્રના પાંચ રૂપોએ વૃષભાકૃતિના કળશો વડે પ્રભુને અલિપેક કર્યો હતો, અને બીજાં ઇંદ્રો છત્ર-ચામરાદિ ધરી રહ્યા હતા. પછી સૌધર્મેન્દ્રે અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી, આરતી ઉતારીને પ્રભુની સ્તવના કરી હતી. પ્રાંતે ઈશાન ઇન્દ્રના ખોળામાંથી પ્રભુને લઈને સૌધર્મેન્દ્રે પ્રભુને માતૃગૃહે (સ્વસ્થાનકે) પધરાવ્યા હતા.

આ ઇંદ્રકૃત સ્નાત્રમહોત્સવનો ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો. ચારે બાજુ આનંદના ઘોષ થઈ રહ્યા હતા. વાજાંત્ર વાગી રહ્યા હતા. અને બાજુ સાક્ષાત્ ઇંદ્રો જ પ્રભુને મેરૂ પર્વત ઉપર લઈ જઈ સ્નાત્ર કરતા હોય તેવો ભાસ થતો હતો. આ મહોત્સવની ઉપજ પણ ઘણી સારી થઈ હતી. દુકંઠમાં આ મહોત્સવના આનંદતું વર્ણન લખી શકાય તેવું નથી એટલું જ લખવું બસ છે.

ઈંદ્રો ભગવંતનો જન્મોત્સવ કરીને નંદીશ્વરદ્વીપે જતા હોવાથી તે દિવસે બપોરે નંદી-શ્વરદ્વીપની પૂજા એટલા બધા ઠાઠ સાથે ભણાવવામાં આવી હતી કે તે વખતનો આડહાદ પણ અપૂર્વ દષ્ટિગત થતો હતો.

જેઠ સુદિ ૧૧શે મહોત્સવની સમાપ્તિ કરવામાં આવી હતી. આ મહોત્સવમાં ત્રણ વર-ઘોડા ચઢાવવામાં આવ્યા હતા. તે દરેક રાત્ર્યસંબંધી નગાડું નિશાન હાથી તથા પાયદળ સેના વગેરે સાધનોથી અને ઇન્દ્રકંવલદિ દેરાસરના સાધનોથી તેમજ બેન્ડ વગેરે વાજાંત્રોથી ઘણા સરસ અડ્યા હતા. અને તેની અંદર સાગન મહાજન તો સંખ્યાબંધ ચાલતું હતું.

આ મહોત્સવને અંગે શ્રીભાવનગરના સંઘે કરેલા ખર્ચ ઉપરાંત એક દિવસની આંગી-પૂજાનો તેમજ શ્રીકૃષ્ણની પ્રભાવનાનો ખર્ચ આપવાનું શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈએ કહ્યું હતું. અને શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદ તથા શેઠ રતનજી વીરજીએ શુદ્ધ ૭ તથા શુદ્ધ ૯ મે નાના નાના સ્વામીવાત્સલ્ય કર્યા હતા. મહુવાના ગૃહસ્થોએ શુદ્ધ ૩ જે પતાસાંની પ્રભાવના કરી હતી.

આચાર્યપદારોપણને દિવસે આખા શહેરની અંદર તમામ પ્રકારના આરંભના કાર્યો

મહાજન તરફથી બંધ રાખવામાં આવ્યા હતા. અર્થાત્ મીલ, જીન, પ્રેસ, લાકડાં વેરવાના કારખાના, સાકર બનાવવાના કારખાના વિગેરે તમામ બંધ રાખવામાં આવ્યા હતા. અને બંદર તેમજ અનાજ અન્ન ને ગોળબન્નર વિગેરે પણ બંધ રાખવામાં આવ્યા હતા. માછીની બળ બંધ રખાવી હતી, ઇત્યાદિ ઠરેક પ્રકારના આરંભો બંધ રાખવાથી પ્રાસંગિક લાભ પણ સારો થયો હતો.

લાવનગરના સંઘમાં આ મહોત્સવે કાંઈક અપૂર્વ લાગણી ઉત્પન્ન કરી હતી. જેથી રાત્રે ને દિવસે જિનમંદિર શ્રાવક-શ્રાવિકાઓથી ભરપૂર જ રહેતું હતું. ઉત્સાહ અવર્ણનીય હતો. હવે વધારે લંબાણુ ન કરતાં આવા મહોત્સવો વારંવાર થાયો એમ ઇચ્છી લેખ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.”

(જૈનધર્મ પ્રકાશ-પુસ્તક ૨૪મું. અંક ૩જો.
સં. ૧૯૬૪-જેજી માસ)

આ સવિસ્તર હેવાલથી સમજાય છે કે-તે વખતે આપણા પૂજ્યશ્રીમાનન્તી સૂરિ-પદવીનો મહોત્સવ કેવા ભવ્ય ઠાંઠથી ઉજવાયો હશે.

સં. ૧૯૬૦માં વલલીપુરમાં ઉજવાયેલ પૂજ્યશ્રીની ગણિપંચાસપદવીના મહોત્સવમાં લાવનગરના શ્રી સંઘને થોડો પણ લાભ ન મળ્યો, તેનું તેણે બાણે અહીં સાદું વાળી લીધું. અર્થાત્ અભૂતપૂર્વ અને અતિભવ્ય મહોત્સવ તે શ્રીસંઘે કર્યો.

પ્રસ્તુત મહોત્સવમાં લાવનગર રાજ્યનો પણ સંપૂર્ણ ભક્તિભર્યો સહકાર હતો.

આ મહામહોત્સવ વખતે જીવદયાને ઘણું જ પ્રશંસનીય પ્રાધાન્ય આપવામાં આવેલું. પદવી-દિવસે સમસ્ત શહેરના તમામ પ્રકારના આરંભના કાર્યો મહાજન તરફથી બંધ રાખવામાં આવેલા, તે ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ આવો કોઈપણ મહાન પ્રસંગ આંગણે ઉજવાતો હોય ત્યારે આવા જીવદયાવર્ધક કાર્યો કરવામાં આવે તો તેથી શાસનની કોઈ અનેરી પ્રભાવના અને શોભા થાય છે.

આચાર્યપદવી એ કોઈ નાની સૂની કે જેવી તેવી પદવી નથી. આચાર્યપદવીની મહત્તા તો જિનશાસનમાં અપૂર્વ-અસામાન્ય છે.

આચાર્ય એટલે સમસ્ત ગચ્છના અધિપતિ, -નાયક, -શાસક. આચાર્ય એટલે શાસનરૂપી મહેલના આધારસ્તંભ. ઓછી નથી હોતી તેમની જવાબદારી. સારાચે શાસન-સંઘનો ને ગચ્છનો સર્વ પ્રકારનો બોલો એમને શિર હોય છે. એવો બોલો કે જવાબદારી તો લાયક અને સર્વથા યોગ્યને મસ્તકે જ સુકાય.

અને એવી યોગ્યતા કાંઈ જેમતેમ કે જેને તેને નથી મળતી. એ મેળવવા માટે તે ઘણાં ઘણાં ગુણો મેળવવા જોઈ એ.

કેટકેટલાં યોગ વહેવાં પડે.

બહુશ્રુતપણું મેળવવું પડે.

નમ્રત્વ અને નિરભિમાનીપણું કેળવવું પડે.

શાસનની સર્વાંગીણ પ્રભાવનાની શક્તિ કેળવવી પડે.

સુવિહિત-ગીતાર્થ' બનવું' પડે.

આવા તો ક'ઈ ક'ઈ ગુણો મેળવવા અને કેળવવા પડે, ત્યારે એ મહામુનિ આ આચાર્ય-પદવીની યોગ્યતાવાળા ગણાય.

“જ્ઞેનધર્મ” પ્રકાશ”ના ઉપરના લખાણ પરથી આપણને જણાય છે કે-પૂ. પં. શ્રી ગંભીરવિજયજી મ. પછી આપણા પૂજ્યશ્રી આચાર્ય પદવી માટે-જ્ઞાન-ત્યાગ-શાસનપ્રભાવકતા-અલૌકિક બુદ્ધિમત્તા-ગીતાર્થતા-નિર્હંભ પરોપકારિતા અને કાર્યકુશલતા આદિ સર્વ પ્રકારે યોગ્ય અને લાયક જ હતા. અને તેથી જ તેઓશ્રીને આચાર્યપદ અર્પણ કરવામાં આવ્યું.

સાચા અર્થમાં તેઓશ્રી ભાવાચાર્ય તો હતા જ. હવે તેઓને દ્રવ્યાચાર્યપદ શ્રીસંઘની સાથે આપવામાં આવ્યું, તેથી તેઓશ્રીના પ્રભાવમાં-દિવ્યતેજમાં કેઈ અપૂર્વ વધારો થયો.

ભારતભરમાં વિદ્યમાન સંવેગી-તપાગચ્છીય મુનિરાજોમાં વિધિસહિત યોગોદ્ધન કરવા પૂર્વક આચાર્યપદવી પ્રાપ્ત કરનાર આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી સર્વપ્રથમ હતા. હવેથી તેઓશ્રી સમગ્ર તપાગચ્છના એકમાત્ર સ્વામી-શિરતાજ-સમ્રાટ થયા.

સૂરિઓના ચક્રમાં-મંડલમાં તેઓશ્રી ચક્રવર્તી સમા શોભવા લાગ્યા.

—*—

[૨૬]

જીવહયાના જ્યોતિર્ધર

સં. ૧૯૬૪નું આ ચાતુર્માસ ભાવનગર-શ્રીસંઘના અત્યાગ્રહથી આપણા ચરિત્રનાયક પરમપૂજ્ય તપાગચ્છાધિપતિ સૂરિચક્રચક્રવર્તી શાસનસમ્રાટ શ્રીવિજયનેમિસૂરીધરજી મહારાજ સાહેબે ભાવનગરમાં કર્યું. તેઓશ્રી તથા મુનિશ્રી મણીવિજયજી મ. (શ્રી સાગરજી મ. ના ભાઈ) વગેરે સપરિવાર સમવસરણના વંડે ચાતુર્માસ બિરાજ્યા અને પૂજ્ય પંચાસજી મ. શ્રી ગંભીરવિજયજી મહારાજ આદિ સપરિવાર મારવાડીના વંડે બિરાજ્યા.

અમદાવાદમાં પગથીયાનો ઉપાશ્રય, કે જે વિમળગચ્છનો ખાસ ઉપાશ્રય ગણાતો, તેના આગેવાન સદ્ગૃહસ્થ શેઠ સાંકળચંદ મોહનલાલ નામે હતા. તેઓ મુહુપત્તિ બાંધીને વાંચનાર મુનિનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાનો જ આગ્રહ રાખતા, પરંતુ જ્યારે પૂજ્યશ્રી અમદાવાદમાં બિરાજતા હતા ત્યારે તેઓશ્રીની પાસે તેઓ વ્યાખ્યાન સિવાયના સમયે તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રશ્નોના જવાબ મેળવવા વારંવાર આવતા. પૂજ્યશ્રી પણ તેમના પ્રશ્નોના ખુલાસાવાર સંતોષપ્રદ જવાબ આપતા હોવાથી તેમને પૂજ્યશ્રી ઉપર અનહદ રાગ થયો હતો. તેઓ આ ચોમાસા પૂર્વે પાલિતાણા યાત્રા કરીને ભાવનગર આવ્યા. અને ત્યાં-મુહુપત્તિ ન બાંધનાર સાધુ મ. તું વ્યાખ્યાન શ્રવણ ન કરવું, એવો પોતાનો આગ્રહ હોવા છતાંય, અને કુટુંબીઓનો વિરોધ છતાંય-પૂજ્યશ્રી ઉપરની દૃઢ શ્રદ્ધાને કારણે તેમણે નિર્ભય કર્યે કે-ચોથું બ્રહ્મચર્યવ્રત તો પૂજ્યશ્રી પાસે જ ઉચ્ચરવું છે. અને તે પ્રમાણે તેઓએ ભાવનગરમાં નાણુ મંડાવીને પૂજ્યશ્રી પાસે ચોથું બ્રહ્મચર્યવ્રત તથા બીજાં વ્રતો ઉચ્ચર્યા.

ચોમાસા બાદ શેઠ શ્રી હીરાભાઈ ચકુભાઈ તરકથી શ્રીસિદ્ધાચલજી મહાતીર્થનો છ 'રી' પાળતો સંઘ પૂજ્યશ્રીમાનની નિશ્રામાં નીકળ્યો. પાલિતાણા પહોંચી, તીર્થયાત્રા કરીને શ્રીસંઘ સ્વસ્થાને ગયો. પૂજ્યશ્રીએ પાલિતાણામાં થોડા દિવસ માટે સ્થિરતા કરી. દરમિયાન-

પૂજ્યશ્રીના શિષ્યરત્નો પૂ. મુનિશ્રી દર્શનવિજયજી મ., મુનિશ્રી પ્રતાપવિજયજી મ. મુનિશ્રી ઉદયવિજયજી મ. વગેરે મુનિવરોએ ચૌવિહારો છૂટ કરવાપૂર્વક ગિરિરાજની સાત યાત્રા કરી.

પાલિતાણાથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી મહુવા પધાર્યા. અહીં તેઓ શ્રીમાનના ઉપદેશથી શ્રીનરોત્તમદાસ ઠાકરશી નામના એક વૈષ્ણવ ગૃહસ્થને પ્રતિબોધ થયો. મહુવાની નજીકમાં દરિયા કાંઠે આવેલા "નૈય" ગામના તેઓ વતની હતા. તેઓ પૂજ્યશ્રીને પોતાના ગામે લઈ ગયા, અને ત્યાં નાણુ મંડાવીને શ્રીસમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવક-ધર્મ અંગીકાર કર્યો.

અહીં દરિયાકાંઠે માછીમારો માછલાં પકડતા અને ખૂબ જીવ-હિંસા કરતા. પૂજ્યશ્રીએ એ વાત જાણી. જીવ-હયામય શ્રીજિનશાસનના નાયક પૂ. આચાર્યદેવથી આવી લયકર જીવહિંસા શેં જોઈ જાય ? તેઓશ્રી આ હિંસાને અટકાવવા માટે શ્રીનરોત્તમદાસને સાથે લઈને દરિયા-કિનારે પધાર્યા. ત્યાં નિત્ય-નિયમ પ્રમાણે અનેક માછીમારો જાળ વડે સેંકડો ને હજારોની સંખ્યામાં માછલાં પકડી રહ્યા હતા. તેઓ ખૂબ અજ્ઞાન હતા. પણ સાથે લોખાં પણ એટલા જ હતા. તેઓ આવા દેવપુરૂષ જેવા સાધુલગવંતને પોતાની પાસે આવેલા જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. અને પોતાના કાર્ય છોડી દઈને તરતજ પૂજ્યશ્રીના દર્શન કરવા એકત્ર થઈ ગયા.

પૂજ્યશ્રીએ પણ-જેમ શ્રીવૃદ્ધવાહિસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રી કુમુદચંદ્ર પંડિત (શ્રીસિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ મ.) સાથેના વાદવિવાદમાં "નવિ મારિયઈ નવિ ચોરિયઈ." ઇત્યાદિ બોધવચનો કહીને મધ્યસ્થ અનેલા ગામના અખુઝ ખેડૂતોને પ્રતિબોધ પમાડ્યા હતા, તે જ પ્રમાણે આ લોખાં માછીમારો સમજે એવી સરળ ભાષામાં હયાધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો-મહિમા સમજાવ્યો, અને જીવહિંસાથી થતું નુકશાન પણ સમજાવ્યું.

દેવપુરૂષ જેવા મહાત્મા પોતાના આંગણે પધાર્યા, અને તેઓએ પોતાનું કલ્યાણ કરે એવી વાત કહી, એથી પેલાં ભદ્ર ધીવરો ખૂબ પ્રભાવિત બન્યા. પૂજ્યશ્રીની સમીપે પોતાના આજ પર્યન્તના પાપોનો એકરાર-પસ્તાવો કરતાં કરતાં તેમણે તે જ ક્ષણે માછલાં ન પકડવાની અને જીવહિંસા ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. આથી અગણ્ય જીવોને અલયદાન મળ્યું.

આવો મહાન લાભ જોઈને નરોત્તમદાસનો ઉત્સાહ વધ્યો. તેમણે માછીમારો પાસેથી જાળો લઈ લીધી. માછીઓએ પણ એ જાળો હુવે પોતાને ઉપયોગી નહોતી, માટે રાજ-ખુશીથી આપી દીધી.

નૈય ગામથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી દરિયાકાંઠે આવેલા વાલાક અને કંઠાલ પ્રદેશના વાલર, તલ્લી, ઝાંઝમેર વિગેરે અનેક ગામોમાં વિચર્યા, અને ત્યાં વસતા સેંકડો માછીઓને પ્રતિબોધ પમાડીને અગણિત જીવોની હિંસા કાયમ માટે અટકાવી. માછીઓને મહાલયકર

પાપમાંથી ઉગાર્યાં. આ દરેક ગામોમાં નરોત્તમદાસ સાથે હતા. તેમણે ગામોગામના માછીઓની જાળો લેગી કરી, અને છેવટે એ બધી જાળોને દાઠાગામની બબ્લર વચ્ચે અગ્નિદેવને સ્વાધીન કરી દીધી.

વળી કેટલાંક ગામોમાં દેવીના નામે પાડાં, બકરાં, વિગેરે અબોલ અને નિર્દોષ પશુઓનો વધ નવરાત્રિ વિ. દિવસોમાં થતો હતો. તે પણ પૂજ્યશ્રીએ પોતાના ઉપદેશ દ્વારા અંધ કરાવ્યો.

ખરેખર ! પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ-વચનો, એ અચિન્ત્ય-ફલદાયક મંત્ર સમા જ હતા, કે જેના મહાન્ પ્રભાવથી આવા અખુબ માછીઓ પણ પોતાનો વંશપરંપરાગત હિંસક ધંધો છોડીને સન્માર્ગે જોડાયા. અને ત્યારપછી તેઓ પૈસેટકે તથા બીજી દરેક રીતે ખૂબ સુખી થયા.

મહાપુરુષોના અંતરમાં અમૃતનો કૂંપો ભર્યો હોય છે. એનાં એક-બે, ફક્ત એક-બે જ બિન્દુ પણ જો મળે, તે કામ થઈ જાય. માછીઓની વાતમાં પણ એમ જ બન્યું. એમને પણ પૂજ્યશ્રીના અંતરના અમૃત-કૂંપામાંથી થોડાંક અમી-છાંટણા સાંપડી ગયા, ને એમનું કામ થઈ ગયું. ભયંકર પાતકમાંથી તેઓ તે ઉગર્યાં, સાથે પેલાં જલચર પ્રાણિઓને પણ અભયદાન મળ્યું. આ એ અમૃત-બિન્દુનો અનેરો પ્રભાવ જ હતો ને !

જીવહયાનું આ મહાન્ કાર્ય કરતાં પૂજ્યશ્રી દાઠા વિ. ગામોમાં વિચરી રહ્યા હતા, ત્યાં તેઓશ્રીને સમાચાર મળ્યા-કે-“શ્રીઅંતરીક્ષણ તીર્થ અંગેના દિગંબરોની સાથેના કેસ- (Case)માં પં. શ્રી આણુંદસાગરજી મ. (શ્રીસાગરજી મ.) મુશ્કેલીમાં મૂકાયા છે.” આ સમાચાર મળતાં જ પૂજ્યશ્રીએ તારટપાલના મથકે રહેવાનો નિર્ણય કર્યો, અને તળાબ ગામે પધાર્યાં. અને પ્રસ્તુત કેસમાં વિજ્ય મેળવવા માટે સર્વ પ્રકારના પ્રયાસો પૂરઝડપે ચાલુ કર્યાં. અમદાવાદ-શેઠ આ. ક. પેઢીના અગ્રણીઓને તાર-પત્રો દ્વારા ઝીણવટ અને કુનેહભર્યું માર્ગ-દર્શન આપવા લાગ્યા. બીજી બાજુ ભાવનગરના આગેવાનોને તથા શ્રી મોતીચંદ (ગરધરલાલ કાપડીયા સોલીસીટરને જોલાવીને તેઓને યોગ્ય સલાહ-સૂચનો આપ્યા. નડિયાદના સૂબા નાનાસાહેબ, તથા પન્ના સ્ટેટના એક મીનીસ્ટર (પ્રધાન) કે જેમની જુબાની ઉપર કોર્ટ (court) મોટો આધાર રાખતી હતી, તેમને જોલાવી, યોગ્ય સૂચનાઓ આપીને જુબાની માટે બારસી મોકલ્યા. આમ શક્ય એટલા સર્વ પ્રયત્નો કરવામાં પૂજ્યશ્રીએ કોઈ ખામી કે કચાશ ન રાખી.

તેઓશ્રીની જાજવલ્લમાન પ્રતિભા, કુનેહ, અને સતત પ્રયાસના પરિણામે, તથા તેઓશ્રીના માર્ગદર્શન તેમજ સલાહ-સૂચન મુજબ કેસ લડવામાં આવતાં છેવટે કેસમાં શેઠ આ. ક. ની પેઢીનો એટલે કે શ્વેતામ્બરોનો જ્વલંત વિજ્ય થયો. શ્રી સાગરજી મ. ના શિરેથી મુશ્કેલીનું વાદળ દૂર થયું, અને દિગંબરોનો પરાજય થયો.

ત્યારપછી મહુવાના શ્રીસંઘની વિનંતિથી પૂજ્યશ્રી મહુવા ચાતુર્માસીયે પધાર્યાં, અને વિ. સં. ૧૯૬૫ નું ચાતુર્માસ ત્યાં જ કર્યું. પૂજ્યશ્રીના સંસારી-અવસ્થાના પિતાજી શ્રી-લક્ષ્મીચંદસાઈ તો બે વર્ષ થયા સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા. પણ પૂજ્યશ્રીના માતૃશ્રી દિવાળીબા, તથા લઘુ અંધુ શ્રી બાલચંદસાઈ વિગેરે હતા. પોતાની જન્મભૂમિમાં તેઓશ્રીનું આ બીજું ચોમાસું હતું. એમાં અનેકવિધ શાસનપ્રભાવનાના કાર્યો થયા.

મહુવામાં જીવંત સ્વામી શ્રી મહાવીરસ્વામીપ્રભુનું વિશાળ જ્ઞાનમંદિર છે. તેની બાબુ-માં જ શ્રીસંઘની માલિકીનું ધર્મશાળા જેવું “દ્વાનશાળા” નામનું એક મકાન હતું. એકવાર મુનિશ્રી ઉદયવિજયજી મ. વિગેરે મુનિઓ દેરાસરે દર્શન કરીને એ દ્વાનશાળા જોવા ગયા. દ્વાનશાળાની બેડાબેડ જ પૂર્વ તરફ એક જીના ઘરમાં એક પ્રાહ્મણ ડોશીમા રહેતા હતા. બેતાં બેતાં તેઓ એ ડોશીમાના ઘર પાસે પહોંચ્યા, ત્યારે એ ડોશીમા કહે: મહારાજ ! તમારા ગુરુમહારાજનો જન્મ અહીં-હું રહું છું એ મકાનમાં થયો હતો.

આ સાંભળી સૌ આશ્ચર્ય પામ્યા. કારણ કે-શ્રી દ્વાવાળીબેન વિ. તારણીયા કૃપા પાસેના બીજા મકાનમાં રહેતા હતા. એટલે પૂ. ગુરુદેવનો જન્મ આ ડોશીમાવાળા મકાનમાં કેવી રીતે થયો હોય ?

સાશ્ચર્યભાવે તેઓ બધાં ઉપાશ્રયે આવ્યા, અને વ્યાખ્યાન સમયે શ્રી દ્વાવાળીબા આવ્યા ત્યારે તેમને પૂછતાં તેઓએ જણાવ્યું કે-“એ ડોશીમાની વાત સાચી છે. અમે પહેલાં ત્યાં રહેતા હતા, અને મહારાજ સાહેબનો જન્મ પણ તે મકાનમાં જ થયો હતો.”

આ સાંભળીને મુનિશ્રી ઉદયવિજયજી મ. ને વિચાર આવ્યો કે-આ ડોશીમા જીવે ત્યાં સુધી ભલે એ મકાનમાં રહે. પણ ત્યારપછી પૂ. ગુરુદેવના જન્મસ્થાનમાં કોઈ પણ પ્રકારનો આરંભ-સમારંભ ન થયો બેઈ એ. માટે એ મકાનને વેચાતું લઈ લેવામાં આવે તો સાઈં.

તરતજ તેઓશ્રીએ ખંભાત-શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ પોપટલાલને પત્ર લખીને બધી હકીકત જણાવી, ને આ મકાન ખરીદી લેવા માટે પ્રેરણા આપી. શેઠ પુરૂષોત્તમદાસએ પણ જવાબમાં જણાવ્યું કે-“ગમે તે કિંમત થાય, તો પણ અમારા તરફથી એ મકાન મહુવાનો શ્રીસંઘ ખરીદી લે.”

શ્રીસંઘે પણ એ સુજબ એ મકાન ખરીદી લીધું. આમ પૂજ્ય ગુરુભગવંતશ્રીના જન્મ-સ્થાનમાં આરંભ-સમારંભ બંધ થયો.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રી પાસે શેઠ કસ્તૂરભાઈ અમરચંદ ખંભાતવાળાના પુત્ર શ્રી દલસુખભાઈ વિ. વિદ્યાર્થીઓ (જંગમ પાઠશાળાના) આકરણ-આદિનો અભ્યાસ કરવા માટે રહ્યા હતા.

તેમજ-શા. ગોકળદાસ અમથાશા કે જેઓ પાછળથી પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય મુનિશ્રી સુભદ્રવિજયજી મ. તરીકે થયા, તેઓ પણ ઘણી વાર અમદાવાદથી આવીને રહેતા.

શ્રી ગોકળદાસ મેટ્રિક (Matriculation) સુધી જ ભણેલા, છતાં ઈંગ્લીશ (English) ભાષા ઉપર તેમનું અજબ પ્રભુત્વ હતું. ઈંગ્લીશ લખવું, વાંચવું, અને બોલવું, એ ત્રણે ઉપર તેમનો અજબ કાબૂ હતો. વળી તેઓ ઈંગ્લીશમાં અપીલો પણ એવી સચોટ લખતા, કે મોટા સોલિસિટરો પણ એ વાંચીને મોંમાં આંગળા નાખી જતા.

શ્રીમિદ્ધાચલજી તીર્થ સંબંધમાં કેસ (Case) ચાલુ હતો. એમાં અપીલો લખવા માટે શેઠશ્રી મનસુખભાઈએ એક સારો સોલિસિટર શોધવાનું પૂજ્યશ્રીને જણાવ્યું. એટલે તેઓશ્રીએ એ કેસના કાગળો મગાવ્યા, અને તે શ્રીગોકળદાસને આપ્યા. ગોકળદાસભાઈ પણ

પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર તે બંધા કાગળો વાંચી, વિચારીને પોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણે રાત્રે બે વાગે અપીલ લખવા બેઠા, અને સવારે પાંચ વાગતામાં પૂરી કરી, પૂજ્યશ્રીને સોંપીને સૂઈ ગયા.

પૂજ્યશ્રીએ એ અપીલ શેઠને બતાવી. શેઠ તો તાબતુબ થઈ ગયા. ગોકળદાસભાઈ શેઠના મામા થતા હતા. તેમની આવી બાહોશ-સોલીસીટરને પણ ટાંપી બધ તેવી લખાણશક્તિ જોઈને શેઠ છકક થઈ ગયા.

શેઠે અપીલ વાંચીને એક ફકરો કાઢી નાખવાનું જણાવતાં ગોકળદાસે કહ્યું કે-એ ફકરો ઘણો જ મહત્ત્વનો છે, માટે કાઢી ન નાખશો. એવામાં શેઠ લાલભાઈ આવ્યા. તેઓ આ લખાણ વાંચીને ઘણા જ રાજ થયા. તેમણે આ વિષયમાં પૂજ્યશ્રી જોડે થોડી વિચારણા કરી. છેવટે એ નક્કી થયું કે-આ ફકરો ઘણો જ મહત્ત્વનો છે, માટે એને કાઢી નાખવો નહિ.

આવી ઘણી બાબતોમાં ગોકળદાસભાઈ અપીલો તૈયાર કરતા. એ અપીલોના શબ્દોમાં જ એવું એજ રહેતું; કે જેથી પ્રતિવાદી અને મેજસ્ટ્રેટ પણ મહાત થઈ જતા. પરિણામે પેઠીનો વિજય થતો.

મહુવામાં કાર્તીકી પૂનમે શ્રીસિદ્ધગિરિજીના પટ બાંધવાની યોગ્ય જગ્યા નહોતી. તેથી પૂજ્યશ્રીની સૂચના-અનુસાર ગોકળદાસે ભાવનગરના નામદાર મહારાજ શ્રી ભાવસિંહજી ઉપર શ્રીસંઘ વતી સુંદર ભાષામાં એક અરજી ઘડીને મોકલી. એમાં સ્ટેટ પાસેથી વ્યાજબી કિંમતે ધાર્મિક કાર્ય માટે સોનીની વાવવાળી જગ્યાની માંગણી કરવામાં આવેલી. એ અરજી વાંચીને ના. મહારાજ સાહેબ પ્રસન્ન થઈ ગયા. તેઓએ તરત જ મહુવાના અધિકારીને એ જગ્યા સંઘને આપવા માટે હુકમ કરી દીધો.

ચોમાસું પૂર્ણ થયા બાદ પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો. ત્રાપજ પધાર્યા, ત્યાંથી તેઓશ્રીના સદુપદેશથી શ્રીધરમશી વારૈયાએ છ 'રી' પાળતો શ્રીસિદ્ધગિરિરાજનો સંઘ કાઢ્યો, તેની સાથે પધાર્યા અને ગિરિરાજની યાત્રા કરી.

અહીંયા પૂજ્યશ્રીએ પોતાના વિદ્વાન બાલશિષ્ય મુનિવર શ્રી યશોવિજયજી મહારાજને 'પ્રવર્તક' પદવી આપી. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રી ઉડ પ્રદેશના ગામો-ચોક, બોદાના નેસ, વિ. માં વિચરીને ત્યાંના લોકોમાં વ્યાપેલા દાડ, ચોરી, હિંસા, વિ. પાપ-વ્યસનોનો ઉપદેશ-દાન દ્વારા ત્યાગ કરાવવા લાગ્યા.

—*—

[૨૭]

તીર્થોદ્ધારના શુકનિયાળ શ્રી ગણેશ

શ્રી કદમ્બગિરિ મહાતીર્થ.

જેનો મહિમા ગાતાં શાસ્ત્રકારો થાકતાં નથી.

જે મહાતીર્થ, શ્રી સિદ્ધાચલજીના પાંચ સજીવન શિખરોમાંનું એક શિખર છે.

'શ્રીશત્રુજય માહાત્મ્ય'માં જે મહાતીર્થનો મહિમા આ પ્રમાણે વર્ણવ્યો છે:—

“શ્રી કદમ્બગિરિજીમાં ગિરાજમાન-શ્રી આદીશ્વરપ્રભુના ગણુધર શિષ્ય-શ્રીનાલગણુધરને ચક્રવર્તી લરતદેવે પૂછ્યું : હે લગવન્ ! આ અતિવિખ્યાત થયેલા ગિરિરાજનો શો પ્રલાવ છે ? તે કહો.

ગણુધર લગવન્ત યોલ્યા : હે ચક્રિન્ ! આ ગિરિવરના પ્રલાવની તમને જિજ્ઞાસા છે, તે તમે ધ્યાન ઢઢને એ પ્રલાવ સાંલજો.

“ગત-ઉત્સર્પિણીકાળમાં ‘શ્રી સંપ્રતિજ્ઞિન’ નામે ચોવીશમા તીર્થંકર થયા. તેમના ‘શ્રી કદમ્બ’ નામના ગણુધર એક કોડ મુનિવરોની સાથે આ ગિરિવર પર સિદ્ધિપદ પામ્યા, માટે આ ગિરિનું નામ ‘શ્રીકદમ્બગિરિ’ પ્રસિદ્ધ થયું.

આ શ્રીકદમ્બગિરિમાં દિવ્ય પ્રલાવથી લરપૂર ઔષધિઓ, રસકૂંપાઓ, રતનખાણો, અને કદપવૃક્ષો વિ. દિવ્ય વસ્તુઓ રહેલી છે.

ઉત્તમ વાર યુકત દિવાળીના દિવસે, અને અને ઉત્તરાયણ (મકર) સંક્રાંતિના દિવસે જે પુરુષ આ ગિરિ ઉપર મંત્રમંડળ આલેખીને મંત્રજપ કરે, તેને દેવો પ્રત્યક્ષ થાય છે.

આ સંસારમાં એવી કોઈ ઔષધિ નથી, એવા કોઈ રસકૂંડો નથી, કે એવી કોઈ મહા-સિદ્ધિઓ નથી, જે આ ગિરિરાજમાં ન હોય.

સકળ સિદ્ધિઓના આવાસ સમો આ ગિરિરાજ જે દેશમાં વિલસી રહ્યો છે, તે સૌરાષ્ટ્ર દેશ-વાસી લોકો દારિદ્ર્યથી ન જ પીકાય.

અને આવા મહાન પ્રલાવ-લરપૂર કદમ્બાયલની છાયા મળવા છતાંયે જે આત્માનું દારિદ્ર્ય નષ્ટ નથી થતું, તે ખરેખર ! આ દુનિયામાં કદાચ સર્વાધિક નિર્લાંગી છે.

જે પુણ્યશાલી પ્રાણી ઉપર આ ગિરિવર પ્રસન્ન થયો, તેની ઉપર કામધેનુ, કદપવૃક્ષ, અને ચિન્તામણિ, એ બધાં પ્રસન્ન જ છે, એમ સમજવું.

નિર્લાંગી આત્માનું દારિદ્ર્ય જેમ આ ગિરિ દૂર કરે છે, તેમ આ કદમ્બગિરિ ઉપર રહેલી દીપક સમી દિવ્ય ઔષધિઓ પોતાના પ્રકાશમાન કિરણો વડે રાત્રિને વિષે અંધકારને પણ હરે છે.

રૂચકાયલની જેમ આ ગિરિ ઉપર પણ અભીષ્ટફલદાયક છાયાવૃક્ષો અને કદપવૃક્ષો શાશ્વ-તકાળથી છે, અને તે પ્રાણિઓને સ્વેચ્છા મુજબ ફળ આપે છે.

વર્ષા ઋતુમાં વાહળ-દળથી ઢંકાયેલા સૂર્યના કિરણો જેમ મનુષ્યને દષ્ટિગોચર નથી થતા, તેમ એ દિવ્ય-કદપવૃક્ષાદિ આ ગિરિમાં હોવા છતાં કાલ-હાનિના પ્રલાવે નહિ દેખાય.

શ્રીયુગાદીશ્વર પ્રભુના પગલાં સહિત રાયણવૃક્ષવાળા-શ્રીશત્રુજ્ય ગિરિના મુખ્ય શિખરની જેમ તેનું આ શ્રી કદમ્બગિરિ-શિખર પણ પાપ-પંકનો નાશ કરનાર છે. આ લોક અને પરલોકમાં ઉપકારક આ શિખર અત્યારે જેમ અતિવિખ્યાત છે. તેમ ભાવિમાં પણ ખૂબ ખ્યાલિને પામશે.

આવો આ મહાતીર્થનો-કદમ્બગિરિનો અચિંત્ય મહિમા છે.”

શ્રીનાભ ગણધરદેવના મુખ-કમળથી નીકળેલા શ્રીકદંબગિરિના અચિંત્ય પ્રભાવને સાંભળીને શ્રીભરતમહારાજએ પુલકિત હૈયે શ્રીસૌધર્મેન્દ્રની અનુમતિથી એ ગિરિરાજ ઉપર આવેલા-અનેકવિધ વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત એવા ધર્મોદ્યાનમાં ભાવિ ચોવીશમા ત્રિનેશ્વર શ્રી મહાવીર પ્રભુનો રમણીય પ્રાસાદ વર્ધકિ-રત્ન પાસે કરાવ્યો.”

શ્રીસિદ્ધગિરિની આર ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં આ મહાતીર્થ સૌથી પ્રથમ આવે છે.

આ ગિરિનું નામ બીજી રીતે પણ સુપ્રસિદ્ધ છે. ગઈ ચોવીશોના બીજા તીર્થ કર ‘શ્રી નિર્વાણીચિન્ન’ના ગણધર શ્રીકદંબમુનિ પ્રભુવચનથી આ તીર્થ ઉપર આવ્યા, અને અનશન તપ આદરીને મુક્તિપદ પામ્યા. તેથી પણ આ તીર્થનું નામ ‘શ્રીકદંબગિરિ’ પ્રસિદ્ધ થયું છે.

વિ. સં. ૧૧૫૮ માં આચાર્યશ્રી દેવભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે પ્રાકૃતમાં રચેલ ‘શ્રીકહાર-યજુ કેસો’ ગ્રન્થ કે જેનું આગમપ્રભાકર મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે સંશોધન કરેલું છે, તેમાં આ તીર્થનો નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલ છે:—

‘સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં કદંબગિરિ નામનો પર્વત છે, અને ત્યાં લાલ દૂધવાળા થોરના વૃક્ષો છે. તેના પ્રયોગથી સુવર્ણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.”

અત્યારે પણ સંરોહણી તથા બ્રહ્મદંડિકા વગેરે પ્રભાવશાલી ઔષધિઓ આ તીર્થમાં વિદ્યમાન છે.^૧

આવા અચિંત્યમહિમાશાલી આ મહાતીર્થ સ્વરૂપ ગિરિરાજની તળેટી પાસે એક નાનોશો નેસડો છે.

બોદાનાનેસ એનું નામ.

નેસડો એટલે અદ્ય વસ્તીવાળું નાનું ગામડું. આ નેસડામાં પણ કામળિયા દરબારોના (આચરોના) થોડાંક ખોરડાં હતાં. એ કામળિયાઓ અજ્ઞાન અને વિવિધ વ્યસનોએ પૂરા હતા. તેઓની લૌકિક માન્યતાનુસાર આ કદંબગિરિજીની ટેકરી ઉપર દેરીની બાજુમાં ‘કમળા-માતા’નું સ્થાનક હતું. એ કમળામાતાની આ કામળિયાઓ હંમેશા પૂજા-ભક્તિ કરતા, એને લીધે આ ગિરિરાજ કમળામાતાના ડુંગર તરીકે પણ પ્રખ્યાત હતો.

તીર્થની દશા તે જોવા જેવી હતી.

છેક ટેકરી ઉપર ક્રકત શ્રી આદિનાથપ્રભુ તથા શ્રી કદંબગણધરના ચરણપાદુકાની નાનીશી પુરાણી દેરી ગિરિરાજના તીર્થપણાની શાખ પૂરતી ઉભી હતી.

૧ આ બંને ઔષધિઓ આપણા ચરિત્રનાયકશ્રીના ભક્ત અને તેઓશ્રીની જન્મભૂમિ મહુવાના વતની શ્રી રમણભાઈ પટણી નામના એક શ્રાવક-સદ્ગૃહસ્થ, કે જેમણે આવી ઔષધિઓ, સુવર્ણસિદ્ધિ વિ. શોધવામાં તથા ધાતુ-પ્રતિમા બનાવવાની કારીગરીમાં ઘણી મહેનત કરેલી, તેમને મળી હતી. તેઓએ એકવાર કંઈક વાગી જવાથી લોહી નીકળતાં બાજુમાં પડેલી વનરપતિ ત્યાં લગાડી, તે તરતજ તે જગ્યાએ રૂઝ આવી ગઈ. આથી તેમણે છરી વડે ફરીથી બીજી જગ્યાએ ચેકો મૂકીને લોહી કાઢ્યું, પછી ત્યાં પેલી સંરોહણી વનરપતિ લગાડતાં તતકાલ રૂઝ આવી ગયેલી. આવી જ રીતે એકવાર બ્રહ્મદંડિકા પણ તેમને મળી ગયેલી. તેઓએ સુવર્ણસિદ્ધિમાં ઘણું અંશે સફળતા મેળવેલી પણ અદ્ય આણુપ, તથા ખર્ચાળ કામ હોવાથી તે જાહેરમાં મૂકી ન શક્યા.

નેસડામાં હતી-એક જુની-શેઠ હેમાભાઈની-પડાળીવાળી ધર્મશાળા. અહીંયા યાત્રાળુઓને ભાતું અપાતું. અન્નેનો વહીવટ શેઠ આણુંદણ કલ્યાણજીની પેઠી કરતી.

અને ત્રીજી હતી ગિરિવર ઉપર ચઢવાના રસ્તા-વચ્ચે આવતી એક વાવ. તરસ્યા યાત્રી-ઓની તરસ પોતાના નિર્મળ જળ વડે છીપાવી, પોતાના જીવનને મહાસાગર કરતાંય વધારે ધન્ય અને કૃતકૃત્ય માનતી એ વાવ જાણે શેઠ હેમાભાઈની ઉદ્ધારતાની જીવંત યશોગાથા હતી.

આ સિવાય યાત્રિકોને દર્શન-પૂજન કરવા માટે કાંઈ પણ સાધન નહોતું. ટેકરી ઉપર ચઢવાનો માર્ગ. વિષમ હોવાથી ઘણા યાત્રાળુઓ ઉપર નહોતા ચઢતા. પણ તીર્થભૂમિની સ્પર્શના-માત્ર કરીને વ્યાધ્યા જતા.

૧૨ ગાઉની યાત્રા માટેના તથા બીજા પણ છ 'રી' પાળતાં સંઘો અહીં આવતા. તેમાંના અમુક યાત્રીઓ ટેકરી ઉપર ચઢીને યાત્રા કરતા, પણ બાકીના તો ચઢવાની વિગમતા તથા નીચે નેસડામાં દર્શન-પૂજનના સાધનના અભાવે તીર્થ-સ્પર્શના કરી લેતા, અને ત્યાંથી ચોક ગામે જઈને દશન પૂજા વિ. કરતા.

આવી હતી આ લોકોત્તર તીર્થની દશા. હવે એનો ઉદ્ધાર પરમ આવશ્યક હતો.

પણ દરેક કાર્યને કાળની અપેક્ષા હોય છે. જ્યારે એનો સમય પરિપક્વ થાય છે, ત્યારે એ કાર્ય કરનાર કોઈ યુગપુરૂષ એ કાર્ય પોતાને શિર ઉપાડી લઈ તેને પૂર્ણતાની ટોચે પહોંચાડે છે.

આ મહાતીર્થના ઉદ્ધારનો કાળ પણ પાકી ગયો હતો. અને એ ઉદ્ધારનું ભગીરથ કાર્ય કરનાર મહાપુરૂષ પણ તેની તરફ પોતાના તન-મન કેન્દ્રિત કરીને એ તીર્થરાજની શીતળ છાયામાં પધારી ગયા હતા.

એમના રૂંવાડે રૂંવાડે "હ્યાત્તિમેત્તિ પુનર્મૃશમ્"નો નાદ શુંજતો હતો. અને એ ઉકિતને સત્ય કરવાની પ્રયત્ન મહેચ્છ એમના અંતરમાં વ્યાપી રહી હતી.

એ યુગપુરુષ હતા, આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયક પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ સૂરિરાજ.

ઉઠ પ્રદેશના ગામોમાં વિચરીને અનેક માનવોને ઉપદેશ-દાન વડે હિંસા, ચોરી આદિ પાપકાર્યોથી મુક્ત કરતાં કરતાં તેઓ શ્રીમાન્ બોદાનાનેસ પધાર્યા.

૧૯૬૬ ની એ સાલ.

તીર્થની પરિસ્થિતિ વિષે પૂર્વે સાંભળેલું તો હતું જ. પણ આજે તે પરિસ્થિતિ સાક્ષાત્ સ્વનજરે નિહાળી. જોતવેંત જ તેઓશ્રીના સેમેરોમ ખડા થઈ ગયા. ઓહ ! આ પવિત્ર તીર્થની આવી દશા ?

નહીં ! નહીં ! નહીં ! આપણા આ પ્રાણપ્યારા તીર્થાધિરાજની આ પરિસ્થિતિ હવે નહીં જ સહી શકાય. હવે તો આ તીર્થના ઉદ્ધાર માટે પ્રાણના ભોગે પણ પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. એની યાત્રા માટે આવતા યાત્રિકોને દર્શન-પૂજન માટે દેરાસર વિગેરે બનાવવું જ જોઈએ.

અને ત્યાં જ મનોમન તીર્થોદ્ધારનો નિર્ધાર થઈ ગયો. એની સાથે એ કાર્યનો આરંભ પણ થઈ ચૂક્યો.

એ પૂજ્યપુરુષના ઉપદેશામૃતનો પ્રવાહ ધોધમાર વહૂટ્યો. અમૃતનું સિંચન ગમે તેવી નીરસ ધરતીને પણ સરસ અને પદ્મવિત બનાવી દે છે, તે આ તે ઉપદેશામૃતનો ધોધમાર પ્રવાહ હતો. એનાથી કંઈક ભદ્ર પરિણામી જીવોના-કામળિયાઓના હૈયાં આર્દ્ર બન્યાં. તેઓએ હિંસા વિગેરે વ્યસનોનો ત્યાગ કર્યો. અરે ! ત્યાં ગામમાં આગેવાન ગણાતા દરબાર આપાભાઈ કામળીયા વિ. તે પૂજ્યશ્રીના પરમશ્રદ્ધાળુ ભક્ત બની ગયા. ખરેખર ! જ્યાં સ્થાવરતીર્થ અને જંગમતીર્થ એ ઉભયતીર્થની પવિત્રતમ છાયા હોય, ત્યાં કયો ભદ્રજીવ એમાં આગોટીને પોતાના આત્માને પાવન બનાવવાનું ચૂકે ?

પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી વ્યસન-મુક્ત બનેલા કામળિયા દરબારો પૂજ્યશ્રીના ઉપકારનો બહલો વાગવાની ભાવનાવાળા થયા.

પૂજ્યશ્રી તે દરબારોને લઈને ગિરિરાજ ઉપર પધાર્યાં. ત્યાં જઈને દરબારો સમક્ષ તેઓશ્રીએ પોતાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી કે “આ ગિરિવર ઉપરની અમુક અમુક (અમે પસંદ કરીએ તે) જગ્યા તમે શેઠ આ. ક. ની પેઢીને વ્યાજબી કિંમતે વેચાણુ આપો. ત્યાં અનેક ધર્મસ્થાનો ઉભાં થશે, તેમાં ધાર્મિક કાર્યો થશે, અને તેથી તમારું પણ શ્રેય થશે.”

દરબારો કહે: અમારે વેચવી નથી. આપને ભેટ આપવી છે. જે આપ સાહેબ સ્વીકારો તે આ ગામ પણ ભેટ આપવા અમે તૈયાર છીએ.

પૂજ્યશ્રીએ તેમની પરીક્ષા ખાતર જુદા જુદા સ્થાને ૯ પ્લોટો ભારે પરિશ્રમ ઉઠાવીને નક્કી કર્યાં. એમાં કેટલાક દિવસો થયા. ત્યારપછી તે વખતના ત્યાંના ચોક ખાતેના એજન્સીના) ધાણુદાર શ્રી વખતસિંહજી, કે જેઓ લાલીયાદના ક્ષત્રિય હતા, અને પૂજ્યશ્રીના પરમ-ભક્ત હતા તેમને, ચોક ગામના શ્રાવક વકીલ શ્રીગોવરધનદાસને, જેસરના કામદાર વાસા પાનાચંદલાઈને, તથા અમદાવાદથી શેઠ આ. ક. ની પેઢીના પ્રતિનિધિઓને બોલાવીને એ ૯ પ્લોટોના વેચાણનો દસ્તાવેજ લખાવવાની શરૂઆત કરી.

આ જોઈને કામળિયાઓ બોલ્યા: અમે તો પૂજ્ય ગુરૂમહારાજના નામ ઉપર ભેટ આપીએ, પેઢીના નામે વેચાણુ નહિ.

પૂજ્યશ્રીએ તેઓને ધાર્મિક નિયમાનુસાર તેમ કરવા ના કહી.

ત્યારે દરબારો કહે: જગદ્ગુરૂ શ્રી હીરવિજયસૂરિજી મહારાજના નામે અકબર ખાદશાહે સનદો આપી છે, તે આપને આમાં શું બાધ છે ?

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું. “ભાઈ ! હું હીરવિજયસૂરિ નથી, હું તો એમના ચરણની રજ સમાન છું.”

પણ દરબારોની ભક્તિએ તો હદ કરી. તેઓ કહે: આપ ભલે ગમે તેમ કહો, પણ અમારે મન તો આપ એવા જ મહાપુરૂષ છે. આપશ્રી ભલે આ જમીન ભેટ તરીકે ન સ્વીકારો. પણ દસ્તાવેજમાં આપનું નામ તો જોઈએ જ.

છેવટે નિર્ણય થયો કે : “પૂજ્યશ્રીએ અમોને (કામળિયા દરબારોને) ઉપદેશ આપીને અમારા દુર્વ્યસનો છોડાવ્યા છે.” એવી હકીકત દસ્તાવેજમાં આવે તો અમારે આ દસ્તાવેજ કબૂલ છે.

સૌ આ વાતમાં સંમત થયા. દસ્તાવેજ લખાયો. તેમાં ઉપરવાળી હકીકત લખાઈ. અને કામળિયા દરબારોએ ડુંગર ઉપર પસંદ કરાયેલા ૯ પ્લોટો શેઠ આ. ક.ની પેઢીને વ્યાજબી કિંમતે વેચાણુ આપ્યા.

દસ્તાવેજ રજીસ્ટર્ડ (Registered) કરાવવા માટે સોનગઢ થાણુના ઉપરી અધિકારી પાસે જવું પડતું, તેથી પેઢીના મુનીમજને યોલાવી દસ્તાવેજ લઈને સોનગઢ મોકલ્યા. બધાના સહી-સિક્કા સાથે દસ્તાવેજ રજીસ્ટર્ડ થઈ ગયો.

આમ તીર્થોદ્ધારના શ્રીગણેશ મંડાયા. તીર્થોદ્ધાર એ આપણા પૂજ્યશ્રીના જીવનના અનેક ઉચ્ચતમ ધ્યેયોમાંનું એક પરમધ્યેય હતું. અને એ ધ્યેય સિદ્ધ થવાનો મંગલ-પ્રારંભ તેઓશ્રીના પવિત્ર હસ્તે નિવિંદ્યતયા થઈ ગયો. “કિમસાધ્યં મહાત્મનામ્.”

બોદાનાનેસથી પૂજ્યશ્રી ચોક પધાર્યા. અહીંના કામળિયા દરબારોએ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેની ભક્તિથી પ્રેરાઈને શ્રી હસ્તગિરિરાજના ડુંગર ઉપરની અમુક જગ્યા પેઢીને વેચાણુ આપવા નક્કી કર્યું. પણ તત્કાલીન અમુક સંયોગોને અનુસરીને પૂજ્યશ્રીએ તે જગ્યા લેવાની ના જણાવી.

ચોકથી રોહિશાળા ગામ નજીક હતું. ત્યાં પધાર્યા. અહીં પેઢીની એક બુની ધર્મશાળા, એ ચોરડા, તથા પશુઓ માટે ઘાસ ભરવાતું એક છાપડું વિ. હતું. પહેલાં અહીં ગરાસિયાઓ પાસે પેઢીને અમુક રકમ લેણી હતી. પણ પેઢીએ તે રકમ માંડી વાળી, અને બીજી થોડી રકમ આપીને અમુક એકર જમીન તેઓની પાસેથી વેચાણુ લઈ લીધી હતી.

રોહિશાળાના પાદરે શેત્રુંજી નદી વહેતી હતી. અહીંયા શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના ચરણ-પાદુકાની વર્ષો બુની દેરી હતી, જે રોહીશાળાની પાજ-પાગના નામે ઓળખાતી હતી. અહીંથી શ્રીશત્રુંજયગિરિરાજની યાત્રા માટે ચઢાતું હતું. ઉપર ચઢતાં અધ-રસ્તે એક કુંડ (કનેરામનો કુંડ) આવતો હતો. રોહિશાળાથી માંડીને એ કુંડ પર્યન્તની સર્વ જગ્યા એજન્સીની હકુમત હતી. અને કુંડની પેલી બાબુની સર્વ જમીન પાલિતાણુ-દરબારની હકુમતની હતી. આ પાછલા રસ્તે, ઘણાં યાત્રીઓ યાત્રા કરવા માટે ચઢતા.

આ બધી જમીન વિ. જોઈને આપણા પૂજ્યશ્રીમાનને વિચાર આવ્યો કે-“અહીં રોહિશાળાની જમીનમાં તળાટી-ધર્મશાળા વિ. તથા ઉપર ચઢતાં કુંડ પાસે આવેલી સપાટ જગ્યા વેચાણુ લઈ તેમાં ભવ્ય જિનમંદિર બાંધવામાં આવે તો ઘણું ઉત્તમ કાર્ય થાય.

કોઈકવાર પાલિતાણુ-રાજ્ય તરફથી કનડગત થાય, ને જ્યતલાટીવાળા રસ્તે યાત્રા બંધ કરવાનો પ્રસંગ આવે, તો આ રોહીશાળાની પાગના પાછલે રસ્તે લોકો સુખપૂર્વક દાહાની યાત્રા કરી શકે, અને સ્ટેટને કાંઈ પણ રખોપું આપવું ન પડે.

ઉપર ચઢતાં માર્ગમાં કુંડની પેલી તરફ પાલિતાણુ સ્ટેટનો રસ્તો આવે, પણ તે બહાર માર્ગ-રાહદારી માર્ગ ગણાય, એટલે તે માટે સ્ટેટ કાયદેસર કાંઈ વાંધો લઈ ન શકે.”

આવી દૂરદેશી ભાવનાથી તેઓશ્રીએ કુંડ પાસેની જમીન ગરાશિયાઓ પાસેથી પેઠી દ્વારા ખરીદી લેવા વિચારણા કરી. અને એ માટે એ ગરાસિયાઓને ઉપદેશ પણ આપ્યો. એથી ગરાશિયાઓ એ જમીન પેઠીને વેચવા માટે તૈયાર થયા.

દીર્ઘદર્શી પૂજ્યશ્રીની દૂરદેશીપૂર્વકની આ ભાવના શેઠ કુંવરજી આણંદજી, શેઠ અમરચંદ જસરાજ, તથા શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ વગેરે પેઠીના સર્વ અગ્રણીઓને ખૂબ જ ગમી ગઈ. તેઓએ વિચાર્યું કે-લાખો રૂપિયાના ખર્ચે ન બને એવું કાર્ય પૂજ્યશ્રીના હાથે સરળતાથી બની રહ્યું છે. માટે તે કાર્યને વધારી લઈને, એમાં વેગ મળે તેવું આપણે કરવું જોઈએ.

પણ પેઠીના કેટલાક પ્રતિનિધિઓનું કહેવું એમ થયું કે : પેઠી અને પાલિતાણા-ઠાકોર, બંને વચ્ચે સમાધાનની વાતો ચાલે છે. એ માટે ગ્રીમાના નકશાઓ પણ તૈયાર થાય છે. માટે આ કાર્ય ન કરાય તો સારું.

આથી, સૌના સલાહ-સંપથી જ કાર્ય કરવામાં માનનારા પૂજ્યશ્રીમાને એ કામ બંધ રાખ્યું, અને રોહિશાળા-કુંગરવાળી જમીનનો અર્ધો તૈયાર થયેલો હસ્તાવેજ રદ કર્યો.

જે આ વખતે રોહિશાળાની આ જમીન ખરીદીને તેમાં દેરાસર આદિ તૈયાર કરવામાં આગ્યું હોત, તો સં. ૧૯૮૨ માં શ્રીસંઘને ગિરિરાજની યાત્રા બંધ કરવાનો દુઃખદ પ્રસંગ ન આવત. પણ ભવિતવ્યતા અન્યથા નથી કરાતી.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રી ભંડારીયા આદિ ગામોમાં વિચરીને પુનઃ થોડા પધાર્યા. અહીંયા તેઓશ્રીના શિષ્યરત્ન મુનિશ્રીઉદયવિજયજી મ.ની તબીયત એકાએક નરમ થઈ ગઈ. તેઓશ્રી ડબલ ન્યુમોનિયાના તથા સંન્નિપાતની ભયંકર માંદગીમાં સપડાયા.

તેઓને યોગ્ય ઔષધોપચાર મળી શકે, એટલા માટે પૂજ્યશ્રી તરત જ ત્યાંથી વિહાર કરીને પાલિતાણા પધાર્યા. ત્યાં યોગ્ય-ઉપચાર શરૂ કર્યા.

આ સમાચાર ખંભાત પહોંચતાં ત્યાંથી શેઠ પરષોત્તમભાઈ વિગેરે શ્રાવકો ખંભાતના વિખ્યાત વૈદ્યશ્રી રણુભેડભાઈને લઈને આવી પહોંચ્યા. અમદાવાદથી શેઠ મનસુખભાઈ એ પોતાના ફેમીલી (Family) ડોક્ટર ઝવેરભાઈને મોકલ્યા. મુનિરાજશ્રીની આ માંદગી પ્રાણુઘાતક નીવડે એવી હતી. પૂજ્યશ્રીની સાથે રહેતા વિદ્વાન્ શાસ્ત્રીશ્રી શશિનાથ ઝાંચે સ્વમાન્યતા અનુસાર મૃત્યુજય મંત્રભાષ આદરી દીધો હતો. સૌએ આશા મૂકી દીધી હતી. પણ ડો. ઝવેરભાઈની કાબેલિયતે સૌને આશ્ચર્ય - ગરકાવ કરી દીધા. તેઓએ અદ્ભુત હિંમત અને કુશળતાપૂર્વકના ઉપચારથી બેભાન મુનિવરને ભાનમાં લાવી દીધા, અને સૌની નિરાશાને આશામાં ફેરવી દીધી. ત્યારપછી તો સતત ઉપચારથી થોડા દિવસોમાં તેઓને સંપૂર્ણ આરામ થઈ ગયો.

પાલિતાણાથી ચૈત્રીપૂનમ બાદ વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રીમાન્ સપરિવાર વલ્લીપુર પધાર્યા. અહીંના ના. ઠાકોર સાહેબ શ્રીવખતસિંહજી પૂજ્યશ્રીના પરમભક્ત હતા. તેઓએ પૂજ્યશ્રીનો અમૃત-મીઠો ઉપદેશ સાંભળવા માટે આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરીને તેઓશ્રીને થોડા દિવસ રોક્યા, અને ઉપદેશ-પાનનો અણુમોલ લહાવો લીધો.

આ વખતે વળા-શ્રીસંઘે તથા ના. દરબારશ્રીએ એમાસા માટે આગ્રહભરી વિનંતિ કરી.

વળાથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી ઓટાદ પધાર્યા. અહીંના શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીનું અતિલબ્ધ અને અભૂતપૂર્વ સામૈયું કર્યું. આખાયે ગામને ધ્વજ, પતાકા, તોરણો, અને અંદનીઓથી શણગાર્યું. ઠેરઠેર નાના નાના મંડપો યાંધીને તેની નીચે પૂજ્યશ્રીને બિરાજવા માટે યાટો ગોઠવી. અને તે તે સ્થાને અનેક ગહુલીઓ કરીને પૂજ્યશ્રીને ભક્તિથી વધાવ્યા.

ઓટાદના ઇતિહાસમાં આ સામૈયું અપૂર્વ હતું. આ સામૈયું જોઈને ઘણા ભદ્રજીવોને શાસન પ્રત્યે અભિરૂચિ જાગી હતી.

પ્રવેશ થયા પછી વ્યાખ્યાન સમયે ઓટાદ-શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીને આતુર્માસ બિરાજવા માટે વિનંતિ કરી. આ વખતે હાજર રહેલા શેઠશ્રી મનસુખભાઈ ભગુભાઈ વગેરેએ શ્રીસંઘને જણાવ્યું કે : આ આતુર્માસ માટે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબને અમદાવાદ પધારવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. ત્યાં અનેકવિધ શાસનના કાર્યો કરવાના છે.

શ્રીસંઘે કહ્યું : શેઠ સાહેબ ! તમે તો આવો લાલ વારંવાર લેવાના છો. અમારા નાના ગામને-સંઘને આવો મહાન્ લાલ ક્યારે મળશે ?

છેવટે શ્રીસંઘની ઘણી ભાવના તથા વિનંતિ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ તેનો ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ સ્વીકાર કર્યો.

ત્યાર પછી ઓટાદની આબુમાં આવેલા 'અલાઉ' ગામે નવું જિનાલય તૈયાર થયું હોવાથી, અને તેની પ્રતિષ્ઠાનો આદેશ રાણપુરનિવાસી શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમે લીધેલો હોવાથી, તેઓ અલાઉના સંઘની સાથે પૂજ્યશ્રીને પ્રતિષ્ઠા માટે પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેનો સ્વીકાર કરી પૂજ્યશ્રી અલાઉ પધાર્યા અને જેઠ શુદમાં મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવીને પુનઃ ઓટાદ પધાર્યા.

ઓટાદમાં એક ભાવિક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી ભદ્રવિજયજી મ. રાખીને સ્વશિષ્ય કર્યા.

—*—

[૨૮]

શ્રેષ્ઠ રાજવિનય

ઓટાદ પધાર્યા પછી પૂજ્યશ્રી સમક્ષ શાસનનો એક વિકટ પ્રશ્ન ખડો થયો, તે હતો પંડિત લાલન અને શિવજીનો. પણ સામાન્ય જનસમાજ માટે જે વાત વિકટ કે ગહન હોય છે, તે વાત પૂજ્યશ્રી સમા તેજસ્વી અને મનસ્વી પુરૂષો માટે તદ્દન હળવી જ હોય છે. મહાપુરૂષની વિલક્ષણતાનું આ જ મોટું લક્ષણ છે.

પૂજ્યશ્રીએ આ પ્રશ્નને પોતાના પ્રતિભા-બળે અવિલાંબે શાસનના શિરેથી દૂર કર્યો.

હવે ચોમાસું શરૂ થયું. મેહૂલા રાજા નિર્બંધપણે વૃક્ષા. ખેડૂતોને ખેતીની મોસમ શરૂ થઈ.

પૂજ્યશ્રીની નિર્મળ-વાણીની સરવાણી પણ નિર્બંધપણે વહેવા લાગી. શ્રાવકો-ભાવિકોને ધર્મની મોસમ શરૂ થઈ.

શ્રીપન્નવણાસૂત્ર તથા પરિશિષ્ટ પર્વની પાવન દેશના પૂજ્યશ્રી પ્રતિદિન કરમાવવા લાગ્યા.

મેઘધ્વનિ શી ગંભીર, અને જળ ભરેલી નદી શી નિર્મળ એ દેશના સાંભળવા માનવોની ઠંઠું જામતી. વૈરાગ્યરસભરપૂર એ વાણીએ લોકોના હૈયા ઉપર અદ્ભુત આકર્ષણ જમાવી દીધું હતું.

પર્યુષણા પર્વ પછી શ્રીસંઘે વિપુલ દ્રવ્ય ખર્ચીને અઢાઈ મહોત્સવ ઉજવ્યો.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીએ જૈન શ્વે. મૂ. પૂ. એસોસિએશન (Assosiation) નામની સંસ્થાની સ્થાપના કરી—

તેમાં અમદાવાદના ગૃહસ્થો પણ સભ્ય (Members) તરીકે જોડાયા.

આમ અનેકવિધ શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો આ ચોમાસામાં થયા, અને ચોમાસું પૂર્ણ થયું.

ચોમાસાના વરસાદથી જામી ગયેલો કાઠવ-કીચડ હવે સુકાયો હતો, અને એથી રસ્તાઓ સ્વચ્છ થઈ ગયા હતા.

મળમલની વિશાળ જાજમશી અઠારે ભાર હરિયાળી વનસ્પતિ પૃથ્વી-પટ ઉપર મયૂરની જેમ વિધવિધ કળા કરતી સોહી રહી હતી.

મેઘ-રાજાની મહેરથી વર્ષાની હેલી પામીને ઉન્મત્ત બનેલા મયૂરો, અને તૃપ્ત થયેલા ચાતક-બાળ અશ્રાન્તપણે પુનઃ વર્ષાઋતુની વાટ જોઈ રહ્યા હતા.

શીયાળાની શરૂઆત થઈ ચૂકી હતી. સૂર્યનારાયણ પોતાના સમશીતોષ્ણ કિરણો વડે શીતથી ભયભીત બનેલા લોકોને આશ્વાસી રહ્યા હતા.

ચોમાસું પૂર્ણ થવાથી સાધુ-ભગવંતોનો વિહાર પણ છૂટો થયો હતો. અનેક મુનિવરો દેશ-પ્રદેશોમાં વિચરીને જિનધર્મનો કલ્યાણકર રાહ ભાવિકોને દેખાડવામાં તત્પર બન્યા હતા. એવે ટાણે—આપણા પૂજ્ય ચરિત્રનાયક સૂરિદેવ પણ ઘોટાદથી અમદાવાદ તરફ વિહાર કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા.

આ વખતે લીંબડી સ્ટેટના ધર્મપ્રેમી તથા પ્રજાપ્રિય નામદાર મહારાજા શ્રી દોલતસિંહજી બહાદુરજીકેઈ કાર્ય પ્રસંગે અમદાવાદ ગયેલા. શેઠશ્રી મનસુખભાઈ અને ના. મહારાજાનો સંબંધ ખૂબ ઘનિષ્ઠ હતો. શેઠશ્રી ના. મહારાજાના ખૂબ હિતચિંતક હતા. અને તેથી ના. મહારાજાનો શેઠશ્રી પ્રત્યે એટલો બધો આદરભાવ હતો, કે જ્યારે જ્યારે શેઠશ્રી લીંબડી આવે, ત્યારે ના. મહારાજા પોતાના એક મહાન હિતૈષી વડીલ તરીકે તેમનું જોન્ડ-વાજા સાથે સામૈયું કરતા.

શેઠશ્રી પાસેથી તેઓના ગુરૂ તરીકે આપણા પૂજ્યશ્રીની ઘણી ખ્યાલિ-પ્રશંસા ના. મહારાજાએ સાંભળેલી, તેથી તેમને પણ પૂજ્યશ્રીના દર્શનની, તથા પૂજ્યશ્રી લીંબડી પધારે એવી ઉત્કટ ભાવના હતી. તેમણે અમદાવાદ આવીને શેઠને પૂછ્યું કે : ગુરૂ મહારાજ સાહેબ હાલ ક્યાં બિરાજે છે ?

શેઠે કહ્યું કે : હાલ તેઓશ્રી બોટાદ બિરાજે છે, અને થોડા સમયમાં અમદાવાદ પધારે તેવી સંભાવના છે.

આ સમાચાર મેળવીને મહારાજા થોડા દિવસમાં લીંબડી ગયા. અને લીંબડી-શ્રીસંઘના આગેવાનોને બોલાવીને તેમને પૂજ્યશ્રીમાનને લીંબડી પધારવા માટે વિનંતિ કરવા મોકલ્યા.

આ વખતે પૂજ્યશ્રી બોટાદથી વિહાર કરી ચુક્યા હતા. લીંબડી-સંઘે પૂજ્યશ્રીને મહારાજા વતી તથા સંઘવતી લીંબડી પધારવાનો અત્યંત આગ્રહ કર્યો, પણ પૂજ્યશ્રી ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ તે વખતે તો વઢવાણ શહેર પધાર્યા.

અહીંના શ્રી જીવજીલાલ વકીલને આંતરિક કારણોસર જ્ઞાતિ બહાર મૂકવાની વાત ચાલતી હતી. તેથી સંઘમાં કલેશ થયેલો. પૂજ્યશ્રીમાન વઢવાણ પધારતાં જીવજીલાલ વકીલ વિ. બંને પક્ષોએ પોતપોતાની વાત દલીલપૂર્વક તેઓશ્રી પાસે રજૂ કરી. જીવજીલાલ જેવા સારા માણસ સંઘમાં-જ્ઞાતિમાં હોય, તો સંઘની શોભા સારી રહે, અને કલેશ બંધ, એ દૃષ્ટિથી પૂજ્યશ્રીએ તેમને જ્ઞાતિબહાર ન મૂકવાની ભલામણ શ્રીસંઘને કરી. સંઘે પણ એ શિરોધાર્ય ગણીને એ એ જ પ્રમાણે કયું. આથી સંઘનો કલેશ મટી ગયો.

ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી વઢવાણ કેંપમાં પધાર્યા. દરમ્યાન ના. લીંબડીનરેશ મુંબઈ ગયેલા. તેઓ પાછાં ફરતાં અમદાવાદ ઉતર્યા. ત્યાં શેઠ પાસેથી જાણ્યું કે-પૂજ્યશ્રી હાલ વઢવાણ કેંપમાં બિરાજે છે, અને થોડા દિવસમાં વીરમગામ થઈને અમદાવાદ પધારશે.

આથી ના. મહારાજાએ લીંબડી આવીને તુર્તજ પેલા આગેવાન-શ્રાવકોને બોલાવ્યા, અને કહ્યું : “પૂજ્ય મહારાજશ્રી લીંબડી કેમ ન આવ્યા ? હવે તમે ફરી વિનંતિ કરવા બંધ, અને જરૂર લાગે તો માફ ડેપ્યુટેશન (Deputation) પણ લઈ જાઓ.”

આ સાંભળીને શ્રાવકોએ કહ્યું : અમે ફરીવાર જઈને પૂજ્યશ્રીને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરીને અહીં લાવીશું.

અને તે જ દિવસે તેઓએ વઢવાણ કેંપ જઈને પૂજ્યશ્રીને અત્યંત આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી. તેમનો અયાગ્રહ નોંધને પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ લીંબડી પધારવાની તેમની વિનંતિ સ્વીકારી. આથી શ્રીસંઘને તથા ના. મહારાજાને ઘણો આનંદ થયો.

વઢવાણ કેંપથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રીમાન અનુક્રમે લીંબડી પધારતાં અહીંના શ્રીસંઘે તથા ના. મહારાજાએ લવ્ય સામૈયું કયું. સામૈયાના બેન્ડ વિ. સર્વ સાધનો સ્ટેટના હોવાથી સામૈયામાં એમ લવ્યતા આવી હતી.

પ્રથમ-દિવસનું પૂજ્યશ્રીનું મંગલાચરણ-વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે ના. લીંબડીનરેશ સહિત આખું ગામ ઉમટ્યું હતું. પૂજ્યશ્રીએ મંગલ-વ્યાખ્યાનમાં ફરમાવ્યું કે:-

“હંમેશાં પ્રાણિમાત્રને સુખની જ ચાહના હોય છે, મંગળની જ કામના હોય છે. કોઈને દુઃખની જરૂર નથી, કોઈને દુઃખ ગમતું પણ નથી.

પણ સાચું સુખ કયું ?

કોઈએ લક્ષ્મીમાં સુખ માન્યું. કોઈએ વાડી-બંગલામાં સુખ માન્યું. કોઈએ વળી સ્ત્રીમાં સુખ માની લીધું. અને કોઈએ પુત્રાદિ પરિવારમાં જ સુખ માની લીધું. સૌએ પોતાને ગમતી ચીજને સુખ તરીકે માની.

પણ હે માનવ ! તું વિચાર કર કે-સાચું સુખ કોને કહેવાય ?

શાસ્ત્રકારો આના ઉત્તરમાં એક જ ફરમાવે છે કે-સર્વ પરવશં દુઃખં. સર્વમાત્રમવશં સુખમ્ ॥

લક્ષ્મી હોવી એ સુખ ખરું. પણ એ સુખ લક્ષ્મીને આધીન છે. એ લક્ષ્મી મેળવવામાં કેટલું દુઃખ ? મેળવ્યા પછી એને સાચવવાનું કેટલું દુઃખ ? કોઈ ચોર-લુટાડ ઉપાડી જાય તો ય દુઃખ. અને કદાચ ન મળે તો અપાર દુઃખ.

કોઈએ પુત્રમાં સુખ માન્યું. પણ પ્રથમ તો એને પેદા કરવામાં દુઃખ. એને ઉછેરીને મોટો કર્યો, અને એ નાસી ગયો યા મરી ગયો, તો ય દુઃખ. એ પુત્ર દુર્ગુણી નીવડ્યો તો ય દુઃખ જ દુઃખ.

આમ હે આત્મન ! જેને તું સુખ માની રહ્યો છે, એ બધું તે તે વસ્તુને આધીન છે. તારે આધીન નથી. અને જે વસ્તુ પરાધીન છે, તે દુઃખનું જ મૂળ છે.

ત્યારે પ્રશ્ન થાય કે-સાચું સુખ કોને કહેવું ? આના જવાબમાં જ્ઞાનીઓ ફરમાવે છે કે-
યન્ન દુઃખેન સંમિન્નં, ન ચ ક્ષણમનન્તરમ્ । અભિલાષાપવનીતં ચ, તજ્જ્ઞેયં પરમં પદમ્ ॥

જે સુખમાં દુઃખનો અંશ પણ ન હોય, જે મળ્યા પછી કદી પાછું ન જાય, અને જે મળ્યા પછી આગળ વધુ સુખ મેળવવાની અભિલાષા પણ ન થાય, તેનું નામ સાચું સુખ.

ત્યારે સંસારના સર્વ સુખો દુઃખથી મિશ્રિત જ છે. માનવીએ માનેલું કોઈ પણ સુખ એવું નહિ હોય કે જે દુઃખમિશ્ર ન હોય. તેમ-એ સુખો કાયમના-શાશ્વત નથી. આજે લક્ષ્મી કે સ્ત્રીપુત્રાદિ મળ્યા હોય, એ કાલે નાશ પણ પામે છે. એટલું જ નહિ, પણ જેમ જેમ એ સુખ મળતું જાય, તેમ તેમ તે વધારે કેમ મળે ? તેની અભિલાષા રહ્યા જ કરે છે. માટે એ સુખ-સાચું સુખ ન જ મનાય.

હવે એ સાચું સુખ મેળવવાનું પરમ સાધન ધર્મ છે. જે અહિંસામય છે, સંયમમય છે, અને તપશ્ચર્યામય છે. તેમજ-દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણિઓને અટકાવનાર છે, પાપથી બચાવનાર છે.

આવા મંગલકારિ ધર્મનો આરાધનામાં હે માનવ ! તું પરાયણ રહીશ, તો જ તને સાચા સુખની પ્રાપ્તિ થવાની છે.” ઇત્યાદિ.

[પૂજ્યશ્રીની સાંભળવે મીઠી, આખાલ ગોપાલને સમબલ્ય તેવી, અને હૈયા સોંસરવી ઉતરે એવી વાણી સાંભળીને ના. મહારાજ સહિત સર્વજનો પોતાના કાન ને કૃતકૃત્ય માનવા લાગ્યા. અને પૂજ્યશ્રીના શુદ્ધ બ્રહ્મ-તેજથી દેહીપ્યમાન દેહના દર્શન કરીને પોતાના નેત્રોને પવિત્ર થયેલા માનવા લાગ્યા. કારણ કે “સુપુણ્યલભ્યં હિ મહાત્મદર્શનમ્”]

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ લીંબડીમાં ના. મહારાજના અત્યાગ્રહથી લગભગ એક માસ સુધી સ્થિરતા કરી. તે દરમિયાન પ્રતિદિન તેઓશ્રી બે બે-અઢી અઢી કલાક સુધી દેશનાનો અસ્ખલિત પીયૂષ-પ્રવાહ વહાવતા. અને એ પ્રવાહમાં સ્નાન કરીને પાવન થવા માટે ના. મહારાજ સહિત અઢારે આલમના સેંકડો લોકો એક પણ દિવસ પાડયા વિના નિયમિતપણે આવતા. અરે ! હરિજનો પણ તેઓશ્રીનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે તત્પર રહેતા. તેઓએ આ માટે શહેર-સુધારાઈ-(municipality) પાસે રજા અને સગવડ માગી. આથી સુધારાઈએ તેઓને માટે એક વિભાગમાં અલગ માંચડા બાંધી આપીને વ્યાખ્યાન સાંભળવાની ગોઠવણ કરી આપી.

પૂજ્યશ્રી પણ નિત્ય બુદ્ધાબુદ્ધા વિષયોની વિશદ છણાવટ કરતા. આજે શુદ્ધ દેવ, તે કાલે શુદ્ધ ગુરુ, વળી એક દિવસ શુદ્ધ ધર્મ, તે બીજે દિવસે મૂર્તિપૂજા, ક્યારેક જીવદયા, ક્યારેક દાનાદિ ધર્મ, ક્યારેક વળી ધર્મનીતિ અને રાજનીતિનું સ્વરૂપ પણ સમજાવતા. ષડ્દર્શનનો સમન્વય સાધતી પૂજ્યશ્રીની દેશના લોકોને માટે અપૂર્વ યોગપ્રદ તથા દોષનાશક બની. ના. મહારાજ સાહેબ ઘણા જ રસપૂર્વક શબ્દેશબ્દને અમૃત-ઘૂંટડાની જેમ પીતા-સાંભળતા, અને અપૂર્વ આહ્લાદ પામતા.

આ રીતે લીંબડીમાં એક માસ પસાર થયો. એટલે પૂજ્યપાદશ્રીએ વિહારની તૈયારી કરી. પણ ના. મહારાજએ અત્યંત આગ્રહ કરીને તેઓશ્રીને રોકી રાખ્યા. જ્યારે જ્યારે પૂજ્યશ્રી વિહાર કરવાનું કહેતા, ત્યારે ત્યારે ના. મહારાજ વિનંતિ કરીને રોકી લેતા.

આથી એકવાર જ્યારે ના. મહારાજ કાર્ય પ્રસંગે મુંબઈ ગયેલા, ત્યારે પૂજ્યશ્રીમાન વિહાર કરી ગયા.

આપણા પૂજ્ય સૂરિદેવશ્રી ઉપર એક સ્ટેટના મહારાજની કેવી અપ્રતિમ-વિનયપૂર્વકની ભક્તિ હતી, તે આ ઉપરથી આપણે કદાપી શકીએ છીએ. લીંબડી નરેશની પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેની ભક્તિનું એક દૃષ્ટાન્ત ઉપરના બનાવ પછી જ્યારે પૂજ્યશ્રી સં. ૧૯૭૬ માં અમદાવાદ બિરાજતા હતા, ત્યારે ના. મહારાજ પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવેલા. તે વખતે પૂજ્યશ્રીને ગેસનો ઉપદ્રવ રહેતો હોવાથી તે શમાવવા માટે શેકેલું સંચળ લેવાની ના. મહારાજએ સૂચના કરેલી. અને ત્યારબાદ લીંબડી જઈને પૂજ્યશ્રી ઉપર શેકેલું શેકેલ સંચળ મોકલવાની સાથે પત્ર લખ્યો. એ પત્ર વાંચીને જ આપણે આશ્ચર્ય અને અનુમોહનાના સાગરમાં ગરકાવ થઈ જઈએ. આ રહ્યો એ પત્ર :—

૧૧-૧૧-૨૩

Dig Bhavan palace,
Limbdī.

“પૂજ્ય મહારાજશ્રી !

આપશ્રીને દરશને હું આવ્યો હતો. તે વખતે આપને શેકેલ સંચળ ચાર આનીભાર જમ્યા પછી લેતા જવાથી પેટનો વાયુ ઓછો થઈ હાજમા માટે પણ ઠીક રહેશે, એમ મેં વિનંતિ કરી હતી. તે શ્રીબાપ કરતા હશે. કેમકે મને એથી કરીને બહુ જ ક્ષાયહો થયો છે. વખતે આપના વિકટ વહેવારને લઈને હજી તે ગોઠવણ ન થઈ શકી હોય તેમ બહુ આંહીથી થોડો સંચળ મારા કુંવરશ્રી પાસે જ તૈયાર કરવી આ સાથે મોકલું છું તે મારી સેવા સ્વીકારશો.

અને એથી ઠીક લાગે તે આપ મને જણાવશો તો તુરત બીજા તૈયાર કરાવીને મોકલીશ તેમજ આપશ્રીને કાયદો જણાવો રહેશે તો ખુદાખુદ હંમેશાં આપ જ્યાં હશે, ત્યાં મોકલતો રહીશ.

આપની તબીયતના 'હુવેકેર માટે જો આપ લીંબડી પધારશો તો જરૂર આરામ થઈ જશે.

શ્રી ગુલાબચંદ્રજી મને મળવા આવતા આપશ્રી પાસે આવવાની વાત નીકળતા મને યાદ આવી જવાથી મોકલાઈ' છું. સત્રે જ તૈયાર કરાવતા આટલો જ હાજર હોવાથી થોડો મોકલાવ્યો છે. પણ તેથી કાયદો જણાવો તો વિશેષ સેવા કરવા લાગ્યશાળી થઈશ.

એજ લી. સેવક હોલતસિંહજીના દંડવત્ સ્વીકારશો."

કેવો વિનય આ પત્રના શબ્દશબ્દે ભર્યો છે ? ખરેખર ! આપણા શાસ્ત્રોમાં અનેકવિધ વિનયોની ગણના કરતાં જૈન-મુનિઓના વિનય પછીના શ્રેષ્ઠ વિનય તરીકે રાજ-વિનય ગણાવ્યો છે, તે યથાર્થ જ છે. અને તેનું આ જવલંત ઉદાહરણ છે. આ પત્રનો પૂજ્યશ્રીએ આપેલો પ્રત્યુત્તર પણ વાંચવા જેવો છે. એ આ રહ્યો:-

“અમદાવાદથી વિજયનેમિસૂરિ.”

“તત્ર નામદાર ઠાકેર સાહેબ, યોગ્ય ધર્મલાભ.

ઠઠાજી સાથે મોકલાવેલ પત્ર તથા દવા મલ્યા. દવા શ્રાવક પાસે છે. તે શ્રાવક પાસેથી અમારા વ્યવહાર પ્રમાણે ઠંડારી લેવાય છે, અને વાપરી છે.

આપે મારા શરીરની તન્દુરસ્તી માટે રાખેલ કાળજી-અને કુમારશ્રીને આપેલ તસ્તી ભૂક્ત શકાય તેમ નથી. તે આપનો ધર્માનુરાગ અને ગુણાનુરાગ જણાવી આપે છે.

ભારતવર્ષના રાજ-મહારાજઓમાં આપના જેના ધર્માનુરાગ-વિવેક-પ્રજ્ઞવાત્સલ્યાદિ ગુણો હોય તો આ ભારતવર્ષની જરૂર ઉન્નતિ થાય, એ દરેક સુર માણસ સમજી શકે તેમ છે.

આપે લીંબડી આવવા માટે કહેવરાવ્યું તથા લખ્યું પણ હાલ તો શારીરિક શક્તિ ચાલવાની તેટલી નહીં હોવાથી બનવું મુશ્કેલ લાગે છે. છતાં ક્ષેત્રસ્પર્શના હશે તો બની રહેશે.

પવિત્ર આર્યાવર્તના આર્યામાનવોને ધર્મારાધન કરવું તે જ યોગ્ય છે. આપ હંમેશા તેમાં યથાશક્તિ તત્પર રહો છો અને રહેશો તેમ ઈચ્છું છું.

આ ભવમાં સુખનું સાધન અને પરભવમાં સાથે આવનાર અને ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોંચાડનાર તે જ છે. એ જ. આપે મોકલાવેલ દવા બીજા એ સાધુ બીમાર હોવાથી તેમણે પણ વાપરી છે.”

આ તરફ-પૂજ્યશ્રી ગ્રામાનુગ્રામ વિહરતાં અમદાવાદ તરફ આગળ વધી રહ્યા છે. ત્યાં માર્ગમાં ધોલેરાનો શ્રીસંઘ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરવા આવ્યો. ત્યાંના શા. પુરુષોત્તમદાસ નાગરદાસની ભાવના પૂજ્યશ્રી ધોલેરા પધારે તો અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ કરવાની હતી. આથી શ્રીસંઘનો વિશેષ આગ્રહ થતાં તેઓશ્રી શિયાણી તીર્થની યાત્રા કરી, ધંધુકા થઈને ધોલેરા પધાર્યા.

ધોલેરા-એક વખત વ્યાપારતું 'મોટું' મથક હતું. અમદાવાદના લબ્ધપ્રતિષ્ઠ વ્યાપારીઓ નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ, શેઠ હડીસિંગ કેસરીસિંગ વિગેરેની પેઢીઓ ત્યાં હતી. જોકે-અત્યારે તો આ ધોલેરાના રૂપરંગ ફરી ગયા હતા. અહીંના ધમધોકાર વ્યાપાર-વણજ હવે ઠંડા પડ્યા હતા.

સૌરાષ્ટ્રના ભાલ પ્રદેશતું આ ગામ હોવાથી ત્યાં, ધૂળ ઘણી ઉડ્યા કરે. આથી કંટાળેલા કોઈ કવિએ વર્તમાન ધોળેરાતું 'ધૂલિરાજ' તરીકે વર્ણન કરતાં કહ્યું કે:

અન્તર્ધૂલિર્વિદ્ધિધૂલિઃ, ધૂલિઃ સર્વદિશાસુ ચ ।

વદતાં ચ મુખે ધૂલિ-ધૂલિરાદ્ કથ્યતે ભુવૈઃ ॥

(અંદર ધૂળ ને બહાર ધૂળ, દશે દિશે વળી દીસે ધૂળ,

બોલનારના મુખમાં ધૂળ, ધોળેરા નામતું એ મૂળ.)

છતાંય એ 'લાંગ્યુ તોય ભર્ય' ની જેમ ઝાલાવાડના મુખ્ય શહેર સમું ગણાતું. અહીં ભવ્ય જિનાલય, વિશાળકાય ઉપાશ્રય, આદિ અનેક ધર્મસ્થાનકો હતા, અને છે.

પૂજ્યશ્રી પધારતાં જ શા. પુરુષોત્તમદાસે મહોત્સવની તૈયારીઓ કરવા માંડી. શ્રીશત્રુ-જય, અષ્ટાપદ, આબૂ, વિગેરે પાંચ તીર્થોની મનોરમ રચનાઓ કરાવી. અને અનેરા ઠાઠથી પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં મહોત્સવ ઉજવ્યો.

મહોત્સવ ઉજવાયા પછી પૂજ્યશ્રીમાન ધોળકા આદિ ગામોને પોતાના ચરણુ-કમળ વડે પાવન કરતાં કરતા અમદાવાદ પધાર્યા.

—*—

[૨૯]

જ્ઞાતિભેદનિવારણુ

અમદાવાદમાં પૂજ્ય મહારાજશ્રી છએક વર્ષે પધાર્યા હોવાથી જનતામાં ઉત્સાહની છાળો ઉછળી રહી. પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં અવેરી છોટાલાલ લલ્લુભાઈ, રાવસાહેબ મોહનલાલ લલ્લુભાઈ વિગેરે સમજદાર અને અહુશ્રુત શ્રોતાઓ હંમેશા આવતા.

સં. ૧૯૬૭ના આ ચાતુર્માસમાં આગેવાન શ્રોતાઓની ભાવના પૂજ્યપાદશ્રીના શ્રીમુખે શ્રીભગવતીસૂત્રની દેશના સાંભળવાની થઈ. જોકે તેઓશ્રીની વ્યાખ્યાનશૈલી જ એવી અજોડ

અને અદ્ભુત હતી કે-તેઓશ્રી કોઈપણ સૂત્ર કે ગ્રંથ વાંચે. તેા પણ તત્ત્વરૂચિમાન શ્રોતાઓને મન તેા ગોળનું ગાડું મળ્યા જેવો આનંદ આવતો. પણ આ વખતે લોકોને તેઓશ્રીના સુખથી શ્રીભગવતીસૂત્ર સાંભળવાની તીવ્ર ઉત્કંઠા થવાથી તેઓએ તેઓશ્રીને તે માટે વિનંતિ કરી.

પૂજ્યશ્રીએ તેઓને પ્રસ્તુત સૂત્ર વંચાય, તેા તે દિવસોમાં કરવાના-એકાસણાં કરવા, દેવવંદન કરવું, ધૂપ-દીપના ઉપયોગ સાથે સૂત્રમાં વારંવાર આવતા શ્રીગૌતમસ્વામી મહારાજના નામ પર પૂજા કરવી, વિ. વિધિ બતાવ્યો. ઉત્સાહી લોકોએ તરત જ તે વિધિ કરવાનું સ્વીકારી લીધું. અને અનેક આત્માઓ એ વિધિ કરવા માટે તૈયાર થઈ ગયા.

આથી પૂજ્યશ્રીએ શુભ-મુહૂર્તે “પંચમાંગ શ્રી ભગવતીજી સૂત્ર” તથા ભાવના-અધિકારે સૂરિપુરંદર શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ પ્રણીત “શ્રી સમરાઈચ્ચિ-કહા” ની દેશના શરૂ કરી.

વાચનના પ્રારંભે શેઠ શ્રીમનસુખભાઈ ભગુભાઈ વિ.એ મહોત્સવ કર્યો. તેમજ વાચન-પ્રારંભદિનથી શેઠ મનસુખભાઈ, નગરશેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ, શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ મગનભાઈ, શેઠ મોહોલાલ મૂળચંદ, વિગેરે સંઘના પ્રતિષ્ઠિત અગ્રણીઓએ હાજરી આપવા માંડી. પ્રથમ દિવસે તે શ્રેષ્ઠિઓએ સૂત્રનું સુવર્ણમહોરોથી પૂજન કર્યું હતું.

દિન-પ્રતિદિન શ્રોતાઓની સંખ્યા વધવા લાગી. આથી ઉપાશ્રયની જગ્યા નાની પડવાથી નજીકમાં આવેલી શેઠશ્રી જેશીંગલાઈની વાડીમાં વિશાળ મંડપ બાંધવામાં આવ્યો. અને પૂજ્યશ્રી હંમેશા ત્યાં વ્યાખ્યાન વાંચવા પધારતા.

શેઠશ્રી અંબાલાલ સારાભાઈ પણ પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં તથા વન્દનાથે^૧ ઘણીવાર આવતા.

તેમના પૂર્વજ કરમચંદ પ્રેમચંદે શ્રીસિદ્ધગિરિજી ઉપર ટુંક બંધાવેલી. અને શેઠ મગનલાલ કરમચંદે પણ અનેક સ્થળોએ ધર્મશાળા-ઉપાશ્રય-દેરાસર વિ. બંધાવેલ છે.^૧

તેઓ દશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિના હતા. તેમણે પોતાની બહેનને ધોલેરાવાળા એક સ્થાનકવાસી ભાઈ વેરે (ઘોળબહાર) પરણાવી હતી. જોકે-એ ભાઈની પાસે સાધારણનો એક રૂપિયો ભરાવી, વીશસ્થાનકની પૂજા ભણાવરાવી, ને મૂર્તિપૂજક તરીકે તેમનો સ્વીકાર કરાવ્યો હતો. અને તેઓ રહેતા હતા-એ ધનાસુતારની પોળના પંચમાં પણ તેમને દાખલ કરાવ્યા હતા. પણ આ કાર્ય પોતે પોતાના બંગલે જ્ઞાતિને જણાવ્યા સિવાય જ કરેલ હોવાથી જ્ઞાતિના અર્ધ ઉપરાંત લોકો વિરૂદ્ધ થયા હતા. તેમણે આ કારણને આગળ ધરીને શેઠને જ્ઞાતિ-બહાર મૂકવાની જુએશ ઉપાદી.

પણ અંબાલાલભાઈ જ્ઞાતિના આગેવાન હતા. અને તેઓ એકઠે હાથે જ્ઞાતિને પહોંચી વળવાની તાકાત ધરાવતા હતા. એટલે દશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિવાળાઓએ વીશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિના આગેવાનોને પણ તેમની વિરૂદ્ધ ઉશ્કેર્યા કે : આ તેા ધર્મ વિરૂદ્ધ કાર્ય છે, માટે સંઘે આ

૧-અમદાવાદમાં-દોશીવાડાની પોળનું અષ્ટાપદનું દેરાસર, ધીકાંટા પરનું શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથનું દેરાસર, તથા કામેશ્વરની પોળનું દેરાસર-એ બધાં એમણે કરાવેલા.

પ્રશ્ન ઉપાડવો જોઈએ. આમ દશા અને વીંશા શ્રીમાળીનો અમુક વર્ગ આ બાબતમાં એક થઈ ગયો. અને એ વર્ગે બંને જ્ઞાતિના અમુક આગેવાનોની સહીઓ સાથે સંઘપતિ નગરશેઠ ચીમનભાઈ ઉપર શેઠ અંબાલાલભાઈને સંઘ બહાર મૂકવાની અરજી મોકલાવી.

પણ નગરશેઠ વિ. સંઘાગ્રણીઓ સમજદાર હતા. તેમણે વિચાર્યું કે:-એક નજીવી બાબતને મોટું સ્વરૂપ આપીને અંબાલાલભાઈ જેવી વ્યક્તિને સંઘ બહાર મૂકવાનું કોઈ પ્રયોજન નથી. અને તેમ કરવું, તે સંઘને જ હાનિકર છે. અને આ જ કારણથી કે-કદાચ સંઘ કોઈ મહત્વના કાર્ય પ્રસંગે એકઠો થાય, તો બંને જ્ઞાતિવાળા લોકો અંબાલાલભાઈને સંઘ બહાર મૂકવાની હિલચાલ મોટા પ્રમાણમાં કરે, તે માટે તેઓ-નગરશેઠ વિગેરે અગ્રણીઓ સંઘ પણ ભેગો કરતા નહોતા. આથી સંઘના કેટલાક મહત્વના કાર્યોમાં પણ વિલંબ થવા લાગ્યો.

આ દરમ્યાન જ્ઞાતિના જ કોઈ માણસે શેઠ અંબાલાલભાઈના માતા-પિતા ઉપર ખોટા આક્ષેપ કરતું પેમ્ફ્લેટ(Pamphlet)બહાર પાડ્યું. આથી શેઠ આખી જ્ઞાતિ ઉપર કાયદેસર પગલાં લે, એવી તંગ પરિસ્થિતિ સર્જાઈ. આ પરિસ્થિતિ થાળે પાડવા માટે મોટા મોટા શ્રેણીઓ-આગેવાનોએ ઘણા પ્રયાસો કર્યા, પણ સમાધાન વધારે અશક્ય બનવા લાગ્યું. ત્યાં સુધી કે-અમદાવાદના સંઘમાં પણ બે લાગલા પડે એવી પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ.

આથી આપણા પૂજ્યશ્રીમાન જ્યારે ધોલેરાથી અમદાવાદ તરફ વિહાર કરતાં કરતાં આવળા મુકામે પધાર્યા (ચોમાસા પૂર્વે), ત્યારે ત્યાં સુરતનો સંઘ વિનંતિ કરવા આવેલ, પણ ત્યાં જ શેઠશ્રી મનસુખભાઈ વિ. અમદાવાદના આગેવાનો આવ્યા, અને તેઓએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરતાં કહ્યું કે : સાહેબ ! શેઠ અંબાલાલભાઈના પ્રશ્ને અત્યારે ખૂબ ગંભીર સ્વરૂપ લીધું છે. એનો ઉકેલ હવે આપ શ્રીમાન સિવાય કોઈ લાવી શકે તેમ નથી. માટે કૃપા કરીને આપ સાહેબ આ વર્ષે તો અમદાવાદ પધારો, અને આનો ઉકેલ કરો. જેથી શ્રીસંઘમાં શાન્તિ થાય, અને સંઘનો કાર્ય-રથ નિર્વિઘ્નપણે ચાલવા લાગે.

આ કારણથી પૂજ્યશ્રીએ અમદાવાદ પધારવાનું સ્વીકાર્યું, અને પધાર્યા.

શેઠ અંબાલાલભાઈને પૂજ્યશ્રી ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા-ભક્તિ હતી. એક વાર તેઓ વંદનારો આવ્યા, અને પૂજ્યશ્રીને કહ્યું કે : કાર્ય સેવા ફેરમાવો.

સમયના બાજુ પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “અંબાલાલભાઈ ! શેઠ મગનભાઈ કરમચંદ આખી દશા શ્રીમાળી જ્ઞાતિના ૧૨૦૦ ઘરના શેઠ હતા. હવે આપણે જ્ઞાતિમાં તડ પાડીને અર્ધ-જ્ઞાતિના શેઠ બનવું નથી. માટે જે રીતે જ્ઞાતિમાં શાન્તિ સ્થપાય એ રીતે યોગ્ય સમાધાનના માર્ગે આવવું, એમાં જ તમારું, જ્ઞાતિનું, અને અમદાવાદના શ્રીસંઘનું હિત સમાયેલું છે.”

અંબાલાલભાઈની ઈચ્છા પતાવવાની નહોતી. પણ “ગુરુવચનં શિરસા વન્દે” એ ઉક્તિ-અનુસાર પૂજ્યશ્રીરૂપ ગુરુદેવના વચનને પોતાની ગમે તેવી ઉત્કટ ઈચ્છા કરતાં પણ અધિક માનનાર અંબાલાલભાઈએ કહ્યું : સાહેબ ! આપનું વચન મારે આંખમાથા પર છે. હવે આપશ્રીના માર્ગદર્શનાનુસાર સમાધાન થઈ જશે.

આ બાણીને તેમના પક્ષકાર જ્ઞાતિજનો તેમને કહે : શેઠ ! આપે સમાધાન કરવું, એ કોઈ રીતે વ્યાજબી નથી. અમે બધાં આપના પક્ષમાં રહ્યા, અને હવે આપ સમાધાન કરો તો અમારું નાક કપાય.

“ગુરુમહારાજશ્રી જે કહે તે મારે શિરોમાન્ય છે. ત્યાં મારી ઈચ્છા-અનિચ્છાનો સવાલ જ નથી. તેઓશ્રી કહાય મને સંઘબહાર મૂકે કે લાખ રૂપિયાનો દંડ કરે, તો પણ તે મારે શિરોધાર્ય જ છે. અને શાન્તિથી સમાધાન કરવાનું ફરમાવે, તે પણ મારે શિરસાવંધ જ છે. તમારે જે સામા પક્ષમાં જવું હોય તો ખુશીથી જઈ શકો છો. મારા પક્ષમાં રાખવાનો મારો કંઈ આગ્રહ નથી.” સ્વ-ઈચ્છા કરતાં પણ ગુરુવચન અધિક અને અવશ્ય પાલનીય છે, એવી ભવ્ય ભાવનાના રણકારભર્યા શબ્દોમાં અંબાલાલભાઈ એ તેમને જવાબ આપી દીધો.

હવે બન્યું એવું કે-રાયપુર-કામેશ્વરની પોળમાં અંબાલાલભાઈના 'વડીલોએ બંધાવેલ દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર પૂરો થયો હોવાથી તે દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની તેમને ભાવના થઈ.

પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની વિનંતિ માટે તેમણે પોતાના અંગત સલાહકાર અને જ્યુબીલી મીલના મેનેજર શ્રીજમનાદાસ સવચંદ (સાતભાયાવાળા)ને પૂજ્યપાદશ્રી પાસે મોકલ્યા. પૂજ્યશ્રીએ પણ તે વિનંતિ સ્વીકારી.

આ દરમ્યાન-પૂજ્યશ્રીએ અદ્ભુત બુદ્ધિ-કુનેહ વાપરીને શેઠ અંબાલાલભાઈની વિરુદ્ધમાં પહેલા વીશા શ્રીમાળી જ્ઞાતિના મુખ્ય મુખ્ય ગૃહસ્થોને ઉપદેશ દ્વારા આ વિરોધ કરવો છેડી દેવા સમજાવ્યા. તેઓ પણ પરિસ્થિતિ સમજ્યા, અને નગરશેઠ ઉપર અંબાલાલભાઈ-વિરુદ્ધ કરેલી અરજી પાછી ખેંચી લીધી. આમ થવાથી દશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિના સામા પક્ષમાં ગભરાટ છવાઈ ગયો. તેમને વીશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિની મોટી ઝોથ હતી, તે છૂટી ગઈ. એમાં વળી એમના બાણુવામાં આવ્યું કે પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે શેઠ તરફથી શ્રીસંઘની નવકારશી થશે. એટલે તેઓ ખેવડી મુંઝવણમાં મૂકાયા.

આ ચાલુ ઝઘડાને કારણે શેઠની ઈચ્છા નહોતી, પણ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી અને નગર-શેઠ વિ. ની સલાહથી તેમણે નવકારશી કરવાનું, તથા કુમકુમપત્રિકા છપાવવાનું નક્કી કર્યું હતું. આથી સામા પક્ષવાળા મુંઝાયા કે-હવે તો આપણે આખા સંઘથી જુદાં પડી જઈશું.

પણ “રૂબતો તરણાંને ઝાલે” ની જેમ તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે-કંકેત્રી તો શેઠ કરમચંદ પ્રેમચંદના મોટા નામથી બહાર પડશે, માટે નવકારશીમાં તથા મહોત્સવમાં જવામાં આપણને કાંઈ વાંધો નહિ આવે, એટલે આપણે સંઘથી જુદા પણ નહિ પડીએ.

પણ શેઠે તો પોતાના નામથી જ કંકેત્રી કાઢી. એટલે પેલા સામા પક્ષવાળાને ભારે વિમાસણ થઈ પડી. હવે તેમની આબરૂનો સવાલ હતો. શેઠને સંઘબહાર મૂકવા જતાં પોતે જ સંઘબહાર થઈ જાય, એવી પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ. કરે તેવું પામે.

હવે તેઓએ વિચાર્યું કે હવે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ જ આપણી આ વિમાસણ દૂર કરી શકશે. તેઓ તો આવ્યા પૂજ્યશ્રી પાસે. અને બપોરના ૧ થી ૪ વાગ્યા સુધી એને માટે વિનંતિ કરવા લાગ્યા.

પૂજ્યશ્રીએ અંબાલાલભાઈને બોલાવ્યા. તેઓ આવ્યા. પૂજ્યશ્રી પાસે જુદાજુદા-પોતાના

પક્ષકાર અને વિરોધી અગ્રણીઓને જોડેલા જોઈને તેમને ઘણું આશ્ચર્ય થયું. પૂજ્યશ્રીએ તેમને તથા સામા પક્ષવાળાઓને સમાધાન માટે ઉપદેશ આપ્યો.

અંબાલાલભાઈ તો એ માટે તૈયાર જ હતા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : સાહેબ ! મારે તો આપ ફરમાવો તેમ કરવાનું છે. આપ કહો તો કેરા કાગળ પર સહી કરી આપું.

આ સાંભળી પૂજ્યશ્રીએ સામા પક્ષવાળાઓને કહ્યું : જીઓ ! અંબાલાલભાઈ તો સમાધાન માટે તૈયાર છે. તમે બધાં તૈયાર છો ?

“વાર્યાં ન માને, એ હાર્યાં માને” એ પરિસ્થિતિમાં મૂકાયેલા પેલા લોકોએ હકારાત્મક જવાબ આપ્યો. એટલે પૂજ્યશ્રીએ સમાધાનનું લખાણ કરાવ્યું. અને અંબાલાલભાઈને વાંચવા આપ્યું. ત્યારે અંબાલાલભાઈ કહે: સાહેબ ! મારે કંઈ વાંચવાનું નથી. હું તો આપ ફરમાવો એટલે સહી કરી આપું. આપે જે લખાણ કરાવ્યું હશે, તે અમારા હિતને માટે જ હશે.

આ પછી પૂજ્યશ્રીએ સામા પક્ષવાળાને તે વાંચવા આપ્યું. તેમણે પણ તે સહુઈ માન્ય રાખ્યું. બંનેએ સહીઓ કરી, અને પૂજ્યશ્રીમાનની સમક્ષ પરસ્પર ‘મિત્થામિદુક્કડ’ દીધા.

ત્યારપછી તે જ વખતે પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી શેઠે સામા પક્ષવાળાઓને નવકારશીમાં તથા મહોત્સવમાં આવવાનું આમંત્રણ કયું.

આમ પૂજ્યશ્રીના અદ્ભુત બુદ્ધિપ્રભાવથી સંઘ અને દશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિ ઉપરથી લેદ-વિખવાદના વાદળ-દળ વિખરાયા, અને એનું સ્થાન શાન્તિ તથા સંપે લીધું.

ત્યારપછી તો-ઉત્તમ-મંગલકારિ મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠાનો વિધિ મહોત્સવપૂર્વક સંપન્ન થયો. તેમાં નવગ્રહાદિપાટલાપૂજન શેઠ અંબાલાલભાઈએ પોતે કરેલું. અમદાવાદના શ્રીસંઘની નવકારશી પણ તેમના તરફથી સુંદર રીતે થઈ. પ્રસ્તુત વિખવાદને કારણે એ વર્ષથી બંધ પડેલી નવકારશી આ રીતે ચાલુ થઈ.

[૩૦]

સર્વના હિતચિંતક

માનવતાના મૂલ્ય ઘટયા હતા. પશુતાના આદરમાન વધ્યા હતા.

આદમિયતની ટહેલ હતી કે: મને કોઈકે તો સ્વીકારો.

પશુતાનો તોટો પડ્યો હતો, કારણકે-આદમી એને મોં માંગ્યા મૂલે ખરીદતો હતો.

ગત વર્ષમાં મેઘરાજની મહેર ઓછી થયેલી. એટલે ૧૯૬૮ નું ચાલુ વર્ષ દુષ્કાળના ઓળા લઈને આવેલું.

માનવીની ભૂખ અપરંપાર હતી. એને શમાવવા માટે એણે માનવતાને ઠોકરે મારી હતી, પશુતાને સત્કારી હતી.

પેટને ખાડો પૂરવા માટે પોતાના કિંમતી પશુ-ધનને માનવ પાણીના મૂલે વેચવા માંડ્યો. સુખ-દુઃખના સંગાથી-નિર્દોષ પ્રાણીઓ એને ભારરૂપ લાગ્યા.

આ વખતે આપણા ચરિત્રનાયકશ્રી બહારની વાડીએ બિરાજતા હતા. વ્યાખ્યાન વાંચવા માટે તેઓશ્રી હંમેશ શહેરમાં પધારતા.

એકવાર નિત્યનિયમ પ્રમાણે તેઓશ્રી શહેરમાં વ્યાખ્યાનાર્થે પધારી રહ્યા હતા. સાથે કેટલાક મુનિવરો, તથા શા. કેશવલાલ અમથાલાલ વકીલ, શ્રી લક્ષ્મીચંદ બૂધર બગડીયા (બોટાદ) વિગેરે શ્રાવકો હતા.

સવારનો એ સમય હતો. લોકો ઉલ્લાસભેર પ્રાતઃકાર્ય આટોપીને સ્કૂર્તિથી દનિક કાર્ય-ક્રમમાં પ્રવૃત્ત થઈ રહ્યા હતા. આ વખતે માર્ગ પર થોડે દૂર એક માણસ લેંસોના ટોળાને દોરી જતો હતો. સહસા પૂજ્યશ્રીની નજર તેના પર પડી. લેંસોની ચાલ તથા તેના દોરનારના દેખાવથી તેઓશ્રીને અણસાર આવી ગયો. તરત જ તેઓશ્રીએ પૂછ્યું: લક્ષ્મીચંદ ! આ લેંસો ક્યાં લઈ જવાય છે ? કેણુ લઈ જાય છે ?

લક્ષ્મીચંદભાઈ એ તપાસ કરીને જણાવ્યું કે લઈ જનાર કસાઈ છે, અને કસાઈખાને વધ માટે લેંસોને લઈ જાય છે.

આ સાંભળીને દયાના મૂર્તિમંત અવતાર સમા પૂજ્યશ્રીનું હૈયું દ્રવી ઉઠ્યું. તેઓશ્રીના મનમાં મંથન ચાલ્યું કે: રે ! અમ સમા દયા ધર્મના ઉપદેશક અને પાલક બેઠાં છે, તોય આ ઘોર હિંસા થાય ? નહિ, નહિ, નહિ, આ પ્રાણીઓને કોઈ પણ ભોગે મૃત્યુ-સુખમાંથી ઉગારવા જ નોઈએ. તરત જ તેઓશ્રીએ શ્રીકેશવલાલ વકીલને કહ્યું: “વકીલ ! આ નિર્દોષ પ્રાણીઓ કોઈ પણ ભોગે-ઉપાયે ખરી જવા નોઈએ, તેમનો વધ ન જ થવો નોઈએ.”

કેશવલાલભાઈ તથા લક્ષ્મીચંદભાઈ એ તત્ક્ષણે તેઓશ્રીના આ વચનનો અમલ કર્યો. પેલા કસાઈ પાસે જઈ ને થોડી સમજવટથી, થોડી ધાક-ધમકીથી, લેંસોને છોડાવી લીધી. અને એમને અભયદાન આપીને પાંજરાપોળ મોકલી આપી. લેંસો પણ જાણે પોતાની કૃતજતા વ્યક્ત કરતી હોય, તેમ પૂજ્યશ્રીની સામું નોઈને લાંબરતી-લાંબરતી ચાલી ગઈ.

આ બનાવથી પૂજ્યશ્રીના અંતરમાં ઘણું જ દુઃખ થયું. લેંસોને કસાઈખાને લઈ જવાઈ રહ્યાનું એ દર્શ્ય હજી એમની આંખો સમક્ષ તરવરતું હતું. તેઓશ્રીને થયું કે: આ તો આપણે નોઈ ગયા એટલે છોડાવી. પણ આવાં તો કેટલાંય નિર્દોષ પ્રાણીઓ પ્રતિદિન હણાતાં હશે ? રે ! આ મૂંગા પ્રાણીઓનું કેણુ ?

આવા વિચારમાં ને વિચારમાં તેઓશ્રી ઉપાશ્રયે પહોંચ્યાં. વ્યાખ્યાન શરૂ થયું. આજે તેઓશ્રીએ જીવદયા વિષે ઠઠ-ભર્યા અને સામાના અંતરતલને સ્પર્શી જાય એવા સ્વરે ઉપદેશ આપ્યો. હજારોની સંખ્યામાં હણાઈ રહેલા આ પ્રાણીઓના બેલી થવાની તેઓશ્રીએ હાકલ કરી. અને તે જ વખતે જીવદયાની ટીપ શરૂ કરાવી.

ગણત્રીના જ દિવસોમાં તેઓશ્રીના પ્રેરક ઉપદેશનો અમત્કાર સર્જાયો. મૂંગા પ્રાણીઓને છોડાવવાની-અભયદાન આપવાની ટીપમાં રૂ. ૧૧૧ લાખ (દોઢ લાખ) નોંધાયાં. અને અભયદાન

પામેલા પશુઓને સાચવવા-નીલાવવા માટેની ટીપમાં રૂ. ૪૫ લાખ (સાડા ચાર લાખ) નું અપૂર્વ ભંડોળ એકત્ર થયું. આ ટીપમાં શેઠશ્રી મનસુખભાઈએ રૂ. ૨૫,૦૦૧ (૨૫ હજાર એક) તથા શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈએ રૂ. ૧૦,૦૦૧ (દશ હજાર એક) નોંધાવ્યા. પૂજ્યશ્રીની સત્ત્વ-શુદ્ધ વાણીનો આ બહુ જોઈને સૌ કોઈ આફરીન પોકારી ઉઠ્યા.

બહુગર તો દુનિયામાં ઘણાય હોય છે. પણ એ બધાં ઇન્દ્રબલના સર્જક અને અર્થના અર્જક જ. આ કોઈ ઇન્દ્રબલ કે નજરબંધીનો પ્રયોગ નહોતો, અર્થના ઉપાર્જનની કોઈ યોજના (Scheme) નહોતી. આ તો હતો પૂજ્યશ્રીની શાસ્ત્રપૂત વાણીનો અલૌકિક ચમત્કાર, અને એની પાછળ હતું ભવદયાનું-અભયદાનનું સર્વોત્કૃષ્ટ બળ. ઇન્દ્રબલ જેવી વસ્તુનું તો એની આગળ સ્થાન જ ન હતું, પછી સરખામણીની તો વાત જ કયાં ?

આવી માતબર રકમ એકત્ર થવાથી પાંજરાપોળ ખાતે વર્તાની પૈસાની તાંગી ફૂર થઈ. હજારો મૂંગા પ્રાણીઓને પ્રાણુદાન અને અન્નદાન મળ્યા.

સં. ૧૯૬૮ નું ચોમાસું પૂજ્યશ્રીએ અમદાવાદમાં કર્યું.

આ ચાતુર્માસ દરમિયાન-પૂર્વે સંઘબહાર મૂકાયેલા શ્રીશિવજી દેવશીએ મુંબઈમાં પૂજ્યશ્રી તથા શેઠ અમરચંદ જસરાજ આદિ ગૃહસ્થોની વિરુદ્ધમાં ડેફેમેશન કેસ (Case) કર્યો. પણ પરિણામે તેનો જ પરાજય થયો.

મુંબઈમાં રહેતા કેટલાંક કચ્છ-કાઠિયાવાડ વ. પ્રાન્તોના ગૃહસ્થો ભેગાં થઈને અમદાવાદમાં રહેલી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠીને મુંબઈમાં લઈ આવવી, એવી હિલચાલ કરવા માંડ્યા. ખટપટની દુનિયાથી અબજુ એવા ગામડાના લોકોને તેઓ ઉંધુ ચત્તું સમજાવતા કે “આ. ક. પેઠીના વહીવટદારો પેઠીના પૈસાથી પોતાની મીલો ચલાવે છે. માટે ચોખ્ખા હિસાબ માટે પેઠી મુંબઈમાં લાવવી જોઈએ” આથી પેલાં ગામડાવાળા ભાઈઓ તેમને આ વાતના સમર્થનમાં પોતાની સહી કરી આપતા. આવી રીતે ખોટો પ્રચાર કરીને એ લોકોએ લગભગ ૨૫૦ સહીઓ એકત્ર કરી.

આ બધી હકીકત નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણીભાઈ વ. પેઠીના અગ્રણીઓના બહુવામાં આવતાં, તેમણે આ લોકોને સમજાવ્યા કે : પેઠી અમદાવાદની બહાર જાય, તો પેઠીને ઘણું નુકશાન વેઠવું પડશે. તીર્થોના વહીવટ પણ અવ્યવસ્થિત થઈ જશે. જો પેઠીના ચોપડા વગેરે તપાસવા હોય તો ખુદલા જ છે. જેને જોવા હોય તે જોઈ જાય. આકી વહીવટદારો ઉપર જે અસત્ય આક્ષેપ મૂકવામાં આવે છે તે ખિલકુલ યોગ્ય નથી. કદાચ પેઠી તરફથી કોઈવાર એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જનરલ (A. G. G.) કે વોઈસરોય વગેરે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓને માનપત્ર-હારતોરા વિ. કરવું હોય, તો તેનો સર્વ ખર્ચ પેઠી ખાતે ન નાખતા, પ્રતિનિધિઓ જ ભોગવી લે છે. વિ.વિ.

પણ પેલા લોકો સમજવા જ નહોતા માગતા, પછી કયાંથી સમજાય ? તેમણે તો પોતાની ખટપટ ચાલુ જ રાખી. આથી અમદાવાદના ફૂરદેશી શ્રેષ્ઠિઓએ પણ તેમનો પ્રતીકાર શરૂ કર્યો. તેઓ લોકોને સત્ય હકીકત સમજાવવા લાગ્યા.

આ વખતે શેઠશ્રી મનસુખભાઈને વિચાર આવ્યો કે : “આ બાબતમાં પૂજ્યશ્રી ધ્યાન આપે, ગામેગામના સંઘોને પ્રેરણા આપે, તો પેઠી અમદાવાદમાં જ રહે.”

આ વિચાર આવતાં જ તેઓએ પૂજ્યશ્રીમાનને વાત કરી, એટલે પૂજ્યશ્રીએ જૈન તત્ત્વ-વિવેચક સલાના સભ્યો દ્વારા ગામેગામના શ્રીસંઘોને આ બાબતમાં પ્રેરણા આપી. પરિણામે

ફક્ત આઠ જ દિવસમાં લગભગ ૧૨૦૦ (બારસો) જેટલી સહીઓ “શેઠ આ.ક. પેઢીના તમામ હિતને વાસ્તે મુખ્ય પેઢી અમદાવાદમાં જ રાખવી.” એના સમર્થનમાં આવી ગઈ. ક્યાં ૨૫૦, ને ક્યાં ૧૨૦૦ ? આમ ખટપટીયાઓની ધારણા ધૂળમાં મળી ગઈ, અને મુખ્ય પેઢી અમદાવાદમાં જ રહી.

આ પછી ચોમાસું પૂર્ણ થયે સં. ૧૯૬૬માં માગશર વદમાં પેઢીનું બંધારણ પુનઃ નવેસરથી રચવાનો નિર્ણય પૂજ્યશ્રીની સમક્ષ થયો. અને આ માટે હિંદુસ્તાનના સકલ સંઘને ભેગો કરવાનો નિર્ણય લઈ ને આમંત્રણપત્ર પણ કાઢવામાં આવ્યું.

હવે પૂજ્યશ્રીએ વિહારની તૈયારી કરી. આ વખતે તેઓશ્રીના સદુપદેશથી શ્રીચીમનલાલ નામના એક વૈષ્ણવ માસ્તર પ્રતિબોધ પામીને દીક્ષા લેવાને ઉત્સુક થયા. તેઓ ‘ગોડીવાળા માસ્તર’ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતા. તેમનું અંગ્રેજી ભાષાનું જ્ઞાન બહોળું હતું. અમદાવાદમાં કેઈ પણ નવા કમિશનર, કલેક્ટર, વિ. અંગ્રેજ અધિકારીઓ નીમાતા, ત્યારે તેમને અંગ્રેજી દ્વારા ગુજરાતી જ્ઞાન મેળવવા માટે આ માસ્તરની ખાસ જરૂર પડતી. તેઓએ ઘણા અંગ્રેજ અમલદારોને (આ રીતે) ગુજરાતી જ્ઞાન આપેલું, તેથી તે વર્ગમાં તેમની ખ્યાતિ સારી પ્રસરેલી. તેમણે પોતાને દીક્ષા આપવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિરૂપિ કરી. આથી પૂજ્યશ્રીને એલીસબ્રીજ તરફ આવેલા નગરશેઠના ‘રસાલાવાળા’ના નામે ઓળખાતા બંગલામાં તેમને દીક્ષા આપીને પોતાના શિષ્ય કર્યા, અને તેમનું નામ ‘સુનિશ્રી ચન્દનવિજયજી’ રાખ્યું.

દીક્ષા આપીને પૂજ્યશ્રીએ લોચણી તરફ વિહાર કર્યો. આ વખતે ‘જ્ઞેતત્ત્વવિવેચક સભા’ના સભ્યોએ ‘શ્રીથળતેજ’નો છ ‘રી’ પાળતો સંઘ કાઢ્યો. અહીં એક જીર્ણુ જિનાલય હતું. ત્યાંથી લોચણીજી પધાર્યા. અહીં શ્રીમદ્દિનાથ પ્રભુની યાત્રા કરી. લોચણીમાં કપડવંજનો શ્રીસંઘ વિનંતિ કરવા આવતાં, તે તરફ જવા માટે લોચણીથી કલોલ પધાર્યા.

પૂજ્યશ્રી કપડવંજ તરફ પધારે છે, એવા સમાચાર મળતાં શેઠશ્રી મનસુખભાઈ વિગેરેને લાગ્યું કે-જ્યારે અમદાવાદમાં અખિલ હિંદનો શ્રીસંઘ એકત્ર થાય છે, અને હિંદુસ્તાનના સકલ સંઘની પ્રતિનિધિ સભી પેઢીનું બંધારણ નવેસરથી ઘડાય છે, તેવે વખતે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ અમદાવાદમાં બિરાજમાન હોય, તો ઘણો ફેર પડે. કારણકે-દરેક વ્યક્તિઓ ઉપર જેમની પ્રભાવભરી છાયા પડે, તેવા મહાપુરુષ તેઓશ્રી જ છે. માટે તેઓશ્રીની અહીં ખાસ હાજરી જોઈએ.

વળી આ પ્રસંગે શેઠ મનસુખભાઈની ઈચ્છા હતી કે-સંઘ-વ્યવહારથી અલગ એવી કચ્છી કોમને જો આ સંઘ ભેગો થાય છે, તે વખતે સંઘ વ્યવહારમાં ઢાબલ કરી દેવાય, તો ઘણું સાડું. કારણકે-કચ્છી કોમે એ માટે શેઠને વિનંતિ કરી હતી. હવે-આ કાર્ય કાઠિયાવાડના આગેવાનોનો સહકાર હોય તો જ સફળતાથી પાર પડી શકે. અને કાઠિયાવાડના રાજા જેવા (King of Kathiawar) શેઠ અમરચંદ જસરાજ વોરા, વિ. અબ્રણીઓ પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ભક્ત હતા. તેથી પૂજ્યશ્રી તેમને સહકાર આપવા સમજાવે, તો જ આ કાર્ય પાર પડે. માટે પણ પૂજ્યશ્રીની હાજરી અમદાવાદમાં જોઈએ એમ તેમને લાગ્યું.

આથી તેઓ તથા અન્ય આગેવાનો પૂજ્યશ્રીમાનને વિનંતિ કરવા કલોલ આવ્યા.

પૂજ્યશ્રીએ પણ લાલાલાલની દૃષ્ટિએ વિચાર કરીને અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ સ્વીકારી.

જય શેરીસાનાથ

ધતિહાસના એ પ્રકાર છે. સજીવ અને નિર્જીવ.

નિર્જીવ ધતિહાસની જડ છે કલ્પના.

મનઘડતં કલ્પનાઓને જ્યારે સત્ય પુરવાર કરવાનો પ્રયત્ન થાય,—પછી તે તર્કશક્તિથી, કે દલીલબાજીથી, ગમે તે રીતે—ત્યારે તે ધતિહાસ જરૂર અને છે; પણ નિર્જીવ. એમાં જીવ નથી હોતો. એવા પણ ધતિહાસના પ્રસંગો જોવા મળે છે કે જેમાં કલ્પના—કેવળ કલ્પના સિવાય ખીજી કોઈ વાસ્તવિકતા હોતી નથી. પાષાણમાં કલાત્મક રીતે કંડારેલી પણ પ્રાણુના સમારોપ વિનાની દેવ—પ્રતિમા જેવો એ ધતિહાસ હોય છે.

સજીવ ધતિહાસનો જીવ છે—સત્ય, નિર્લેખ સત્ય.

દેવ—પ્રતિમામાં પ્રાણુનું પ્રતિષ્ઠાન કરવામાં આવે, ત્યારે આપણને સાક્ષાત્ એ પ્રતિમાના અધિષ્ઠાતા દેવ જ દેખાય છે. બસ, એ જ રીતે ધતિહાસમાં જ્યારે નિર્લેખ સત્ય મળે છે, ત્યારે આપણી સામે જીવંત ધતિહાસ ખડો થાય છે.

અત્યારે આપણે ધતિહાસ વિષે વિચારણા કરવા નથી માગતા. આપણે તો સપ્રાણુ ધતિહાસનું એક પાનું જ દ્રક્ત વાંચવું છે.

આ રહ્યું એ પાનું:—

અવન્તીપતિ સમ્રાટ્ વિક્રમાદિત્યના ૧૨ મા શતકના પૃષ્ઠકાળ, અને ૧૩ મા શતકના પ્રારંભકાળની આ વાત છે.

ગુજરાતની ગરવી ઉરવી છે.

એના પર ચાલુક્યચક્રવર્તી^૧ રાજા કુમારપાળનું શાસન—ચક્ર છત્રવત્ વિસ્તરી રહ્યું છે.

જિનશાસનનો મધ્યાહ્ન—રવિ અવની પર સહસ્ર કિરણોએ પ્રકાશી રહ્યો છે. તેવે વખતે એક મહાન્ જૈનાચાર્ય શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ પણ પૃથ્વીમંડળને પોતાના પાદ—કમળો વડે પાવન કરતા વિચરી રહ્યા છે.

ભારે પ્રભાવશાળી છે એ આચાર્યદેવ.

શાસન—પ્રભાવના એમની રંગેરંગમાં આપેલી છે.

કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમકાલીન અને સહાધ્યાયી એ સૂરિપુંગવ છે.

ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી જેવા દેવ-દેવીઓ એમની આજ્ઞા પાળવા હોંશિયાર રહે છે.

મંત્રવિદ્યામાં તેઓ અભેડ છે.

નાગેન્દ્રગચ્છના શિરતાજ એ સૂરિરાજ છે.

આવા એ મહાન સૂરિરાજ એકદા શેરીસાનગરમાં પધાર્યા. અહીં એક સ્થાન તેઓને ઘણું જ ગમ્યું. વારંવાર તેઓ ત્યાં આવીને કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહેવા લાગ્યા. *

આ જોઈને એક ભક્ત શ્રાવકે સવિનય પૂછ્યું: ભગવન્ ! મહાપુરૂષોની એક પણ ક્રિયા નિઃપ્રયોજન નથી હોતી. નિહોંતુક પ્રવૃત્તિ મહાપુરૂષોને ત્યાજ્ય હોય છે. છતાંય અજ્ઞાન એવા મને જિજ્ઞાસા થાય છે કે-આ સ્થાનમાં એવી તે શું વિશેષતા ભરી છે, કે જેથી આપ પૂજ્ય જિનાલય કે ઉપાશ્રયમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને ન રહેતા અહીં પધારીને કાયોત્સર્ગ કરો છો ? અહીંયા કાયોત્સર્ગ કરવાનું આપ સમા પૂજ્ય પુરૂષતું શું પ્રયોજન હશે ? પ્રભો ! જણાવવા યોગ્ય હોય તો કૃપા કરીને મારી જિજ્ઞાસા પૂર્ણ કરો.

શ્રાવક-વર્યની જિજ્ઞાસા બાણીને સૂરિભગવંતે મિષ્ટ અને ઈષ્ટ વાણીથી ફરમાવ્યું : “ભદ્ર ! શિષ્ટની વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિ જોઈને તમને જિજ્ઞાસા થાય એ સ્વાભાવિક છે. હું જિન ચૈત્ય કે ઉપાશ્રય છોડીને આ સ્થળે એટલા માટે કાયોત્સર્ગ કરું છું કે-આ સ્થાન અતિ પવિત્ર છે. અતિપવિત્ર એટલા માટે કે-અહીં એક શ્રેષ્ઠ અને મોટી પાષાણુની પાટ પડી છે. એ પાટ-પુરૂષાદ્વાનીય શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવંતની દિવ્ય-મૂર્તિ સર્જવા માટે સર્વથા યોગ્ય અને ઉત્તમ છે. બસ ! આ જ હેતુથી હું અહીં વારંવાર કાયોત્સર્ગ ધ્યાન ધરું છું.”

આ સાંભળીને પેલા ભાવિક શ્રાવકના હૈયામાં જાણે હર્ષનું પૂર આવ્યું. એ પૂરના નીરમાં સ્નાન કરતા તેણે સૂરિભગવંતને ગદ્ગદ સ્વરે વિનયિત કરી કે: ભગવન્ ! આપ વિદ્યાના સાગર છો. આપ એવો કોઈ ઉપાય કરો કે જેથી અમને એ પાષાણુ-પાટમાંથી નિરમાયેલી જિન મૂર્તિના જલદી દર્શન થાય.”

પછી તે-“ક્લિમાચ્યં મહાત્મનામ્ ?” શ્રાવકની વિનયિત સાંભળીને આવ્યાર્ય ભગવંતે અદ્ભુતપ કરવાપૂર્વક શ્રી પદ્માવતી દેવીની આરાધના કરી.

અને ખરેખર ! અચિન્ત્ય છે એ તપનો પ્રભાવ. અદ્ભુતપના પ્રભાવથી આકર્ષાયેલા પદ્માવતી દેવી પણ સૂરિરાજ પાસે આવ્યા, અને પોતાને યોલાવવાના કારણુની પૃચ્છા કરી.

સૂરિદેવે પાષાણુ-ફલહીની વાતનો નિર્દેશ કરતાં પૂછ્યું: “ભગવતિ ! આ ફલહીમાંથી કયા ઉપાયે જલદી પ્રતિમા બને ?”

દેવીએ કહ્યું: “ભગવન્ ! સોપારક નગરમાં એક અંધ સ્થપતિ-શિલ્પી વસે છે. તે અહીં આવે, અદ્ભુતપ કરે, સૂર્યાસ્ત પછી મૂર્તિ ઘડવાનો પ્રારંભ કરે, અને સવારે સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં જ મૂર્તિનું સંગોપાંગ નિર્માણ કરી લે, તો મૂર્તિ જલદી બને. અને એ મૂર્તિ અચિન્ત્ય મહિમાવંત થાય.”

આમ જણાવી, સૂરિરાજની રબ્બ લઈને પદ્માવતી સ્વસ્થાને ગયા. સૂરિભગવંતે એ બધી હકીકત શ્રાવકોને જણાવી.

શુરૂભગવંતની દિવ્ય તપ:શક્તિને અભિનંદતા એ શ્રાવકોએ પ્રસન્નચિત્તે ગુર્વાસા લઈને અંધ-સૂત્રધારને યોલાવી લાવવા માટે સોપારકનગરે કેટલાંક યોગ્ય પુરૂષોને મોકલ્યા. સૂત્રધાર પણ શ્રીસંઘના નિમંત્રણથી સંતુષ્ટ બનીને સેરીસા આવ્યો. એ પણ શ્રદ્ધાળુ આત્મા હતો.

* વિવિધ તીર્થકલ્પ=અયોધ્યાપુરીકલ્પના આધારે.

સૂરિભગવંતે કહેલા વિધિ પ્રમાણે તેણે અઠૂમતપની આરાધના કરી. અને ઉત્તમ દિવસે સૂર્યાસ્ત પછી ઉત્તમ વેળાએ તેણે પેલી પાવાણુ ફાહી પર હળવા હાથે ટાંકણું અડાડયું, અને મૂર્તિ નિર્માણ શરૂ કર્યું. ટાંકણાને ટક-ટક અવાજ લાવિકેને મન સંગીતની સૂરાવલિથીએ અધિક મીઠો લાગતો હતો.^૧

સકલસંઘ પ્રભુધ્યાનમાં મગ્ન બની ગયો હતો. રાત વીતતી ગઈ એમ મૂર્તિના અવ-યવો સળવા લાગ્યા. અને ખેડો ફાટતાં તે ધરણેન્દ્રના પ્રભાવથી એ અંધ શિલ્પરત્ને શ્રેષ્ઠ મૂર્તિ નિરમી દીધી.

હવે જ્યારે એ સ્થપતિ મૂર્તિ ઘડતો હતો, ત્યારે મૂર્તિના હૃદયપ્રદેશ પર એક મસો રહી ગયો. સ્થપતિને તે વખતે તેનું ધ્યાન ન રહ્યું. પણ મૂર્તિ પૂર્ણ થયા પછી કેઈ ક્ષતિ રહી હોય, તે જોવા માટે તેણે ફરીવાર મૂર્તિ પર હાથ ફેરવ્યો. તો પેલો મસો રહી ગયાની બાબત થઈ. એટલે તેણે ધીરે રહીને એ મસા ઉપર ટાંકણું લગાવ્યું. મસો તૂટ્યો, અને એ સાથે જ તે પ્રદેશમાંથી લોહીની ધારા વહુટી. બરાબર આ જ સમયે સૂરિભગવંતે ત્યાં આવ્યા, અને તેમણે આ દૃશ્ય જોયું. ચક્રોર સૂરિજી અધી વાત પામી ગયા. તેમણે ખેદપૂર્વક શિલ્પીને કહ્યું કે : “ભાઈ ! તે આ શું કર્યું ? એ મસો તારે રહેવા દેવાનો હતો. કારણ કે—એ મસો જો રહ્યો હોત, તો આ મૂર્તિ દિવ્ય પ્રભાવશાલી થાત. ખેર ! હવે શું થાય ? જેવી ભવિતવ્યતા.” આમ કહીને તેઓએ પોતાને અંગૂઠો મસાની જગ્યાએ દાખીને લોહી નીકળતું અટકાવ્યું. એ પ્રતિમા રાત્રે બનેલી હોવાથી તેના અવયવો સાફ દેખાતા નથી.

હવે—આ જ રાત્રે સૂરિદેવ દિવ્યશક્તિ વડે અયોધ્યા નગરીથી (અથવા—કાન્તિપુરી—જૈન-કાંચીથી) ચાર મોટા અને પ્રાચીન જિનગિઓ આકાશમાર્ગે અહીં (સેરીસા) લાવવાના હતા. તેમાં ૩ ગિઓ તો તેઓ લઈ આવ્યા. પણ ચોથું ગિંબ લાવતાં લાવતાં માર્ગમાં જ સૂર્યોદય

૧ આ. શ્રી કક્કસૂરિવિરચિત “શ્રી નાભિનન્દનજિનોદ્ધાર પ્રબંધ” અનુસારે અંધ નહિ, પણ આંખવાળા એ શિલ્પીએ આંખે વસ્ત્રપટક બાંધીને એક રાત્રિમાં શ્રીધરણેન્દ્રના પ્રભાવથી શ્રી શેરીસાપાર્શ્વ-પ્રભુની ઉભી કઉસગ્ગાકાર પ્રતિમા ઘડી. ત્યારપછી શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજી મ.શ્રી સમ્મેતશિખર ગિરિથી ત્યાં મોકલે ગયેલા ૨૦ જિનવરોની ૨૦ મૂર્તિઓ તથા કાન્તિપુરીથી બીજી ૩ પ્રતિમા પોતાની અહમુત મંત્ર શક્તિથી શેરીસામાં લાવ્યા. અને પેલી—શિલ્પીએ બનાવેલી મૂર્તિને શ્રી શેરીસા-પાર્શ્વનાથ તરીકે, અને બીજી ૨૩ મૂર્તિઓને, એમ કુલ ૨૪ પ્રતિમાઓને ત્યાં શેરીસાનગરે પ્રતિષ્ઠિત કરી. અને ત્યારથી શેરીસાનગર મહાતીર્થ તરીકે પ્રખ્યાત થયું. જુઓ ‘નાભિનન્દનજિનોદ્ધાર પ્રબંધ’ પ્રસ્તાવ-૪=૩૩૦ થી ૩૩૪ શ્લોક,

શ્રી જિનમંડનગણિ-પ્રણીત ‘કુમારપાલ પ્રબંધ’ના મતે શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય, શ્રીમલયગિરિજી મ. તથા શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ મ. એ ત્રણ મુનિવરોએ સરસ્વતીની સાધના કરી. દેવી પ્રસન્ન થયા. એટલે હેમચંદ્રાચાર્યે રાજને પ્રતિબંધ કરવાનું, મલયગિરિજીએ સિદ્ધાન્ત પર વૃત્તિઓ રચવાનું, અને દેવેન્દ્રસૂરિજીએ બાવન વીરોને સ્વ-વશ રાખવાનું, વરદાન માગ્યું. દેવીએ આપ્યું. ત્યાર પછી શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજી ‘પર’ વીરોની સહાયથી જૈન કાંચી (દક્ષિણ ભારતમાં—જ્યાં હાલ કાંચીવરમ છે, તે હોઈ શકે) નગરીથી શેરીસાનગરમાં એકરાત્રિમાં મોટા જિનપ્રાસાદ પ્રભુસહિત લાવ્યા. તેથી તે શેરીસાતીર્થ તરીકે વિખ્યાત થયું.

થઈ જવાથી તે બિંબ તેઓએ જ્યાં આગળ સૂર્યોદય થયેલો તે જગ્યાએ ધારાસેણુક ગામના ખેતરમાં પધરાવ્યું અને પોતે સેરીસા પધાર્યા. ત્યારપછી બીજી ૨૪ જિનમૂર્તિઓ તૈયાર કરાવીને તે સર્વ જિનબિંબોની સેરીસાનગરમાં જિનાલયમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. સોપારકના અંધ-શિલ્પીએ એક રાત્રિમાં બનાવેલી પ્રતિમા-શ્રીશેરીસા પાર્શ્વનાથ ભગવંતના પુણ્યનામે પ્રસિદ્ધિ પામી.

ત્યારપછી બાકી રહેલી ચોથી પ્રતિમાની જગ્યાએ પરમાહંત ગુર્જરનરેશ શ્રીકુમારપાળ-દેવે તેટલા જ પ્રમાણની પ્રતિમા લરાવીને પ્રતિષ્ઠિત કરી.

આ પછી એ શ્રી શેરીસામહાતીર્થ ભારે ખ્યાતિ પામ્યું. એના ચમત્કારોએ-મહિમાએ લોકોને આકર્ષ્યા. હજારોની સંખ્યામાં ભાવિકગણ ત્યાં આવતા, અને પ્રભુના દર્શન-પૂજન કરી કૃતાર્થ બનતા. ૧૩ મા શતકના ગુર્જરરાષ્ટ્રના મહાઅમાત્ય શ્રી વસ્તુપાળ અને તેજપાળે અહીંયા પોતાના વડીલ અંધુ શ્રીમાલદેવના શ્રેયાર્થે જે દેવકુલિકા કરાવી. એક દેવકુલિકામાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની^૧ સપરિકર પ્રતિમા, અને બીજી દેવકુલિકામાં શ્રીઅંબિકા દેવીની મૂર્તિ-કે જે વર્તમાનમાં પણ શ્રી શેરીસાતીર્થના જિનાલયમાં બિરાજે છે, તે નાગેન્દ્રગચ્છીય આચાર્ય શ્રીવિજયસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજના હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત કરાવી.

આમ લગભગ ૧૭ મા શતક સુધી એ તીર્થ એવું જ પ્રભાવશાલી અને ભારતવિખ્યાત બની રહ્યું.

૧૮ મા સૈકાની પ્રથમ પચ્ચીસીમાં એ તીર્થ ઉપર-શેરીસાનગર ઉપર કાળદેવની નગર જરા વક બની.

કાળદેવની કરામત અજબ છે.

આજે જ્યાં રંગભરી જ્યાફતો ઉડતી હોય, ત્યાં કાલે આફતના ઓળા ઉતારે, એ કાળદેવની જ કરામત.

કાળદેવની મહેર જ્યાં ઉતરી, ત્યાં લીલાલહેર વર્તાય. પછી ભલેને જંગલ હોય, તોય એ શહેર બની જાય.

શહેર અંડેર બને, નગર ગામડું બને, એ કાળદેવના જ પ્રભાવે.

જલ સ્થલમાં પરિણમે, સ્થલમાં જલ સર્જાય, એ કાળના જ કામ.

એ જ કાળદેવે પોતાની અજબ કરામત આ શેરીસાતીર્થ પર પણ અજમાવી. એના કૃણસ્વરૂપે સં. ૧૭૨૧ માં મૂર્તિભંગક મુસલમાનોએ શેરીસાપાર્શ્વનાથના આ ભવ્ય જિનાલયનો વિધ્વંસ કર્યો.^૨ ત્યારપછી શેરીસાનગર પણ ધ્વસ્ત થયું. એક કાળનું સર્જન વિસર્જનમાં પરિણમ્યું.

૧ એ પ્રતિમા તો અત્યારે નથી. પણ એના પરિકરની નીચેની ગાદીનો ભાગ શેરીસાતીર્થ-પેઢીમાં સુરક્ષિત છે, તેના પરના શિલાલેખથી ઉપરની વાત સ્પષ્ટ જણાય છે. એ લેખમાં પ્રસ્તુત તીર્થને “શ્રીપાર્શ્વનાથ-મહાતીર્થ” ના નામે ઓળખાવાયું છે.

૨. જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભાગ ૨.

નગર અને દેરાસરનો ધ્વંસ થવા છતાંય શ્રીસંઘની કુશળતાને લીધે અમુક જિનબિંબો અક્ષત રહી જવા પામ્યા. આ બનાવ બન્યા પછી થોડા સમયમાં તે એ તીર્થ અને એ બિંબો લોકોના માનસ-પટમાંથી ભૂંસાઈ ગયા.^૧

ત્યારપછી તે ત્યાં શેરીસા ગામ પણ વસ્યું. ત્યાં જૂનું દેરાસર અત્યારે ખંડિયેર દશા-માં પડ્યું હતું. ગભારાની આરસાબો જૂની-પથરની અને કલા-કોતરણીયુક્ત હતી, પણ તે તુટીકૂટી અવસ્થામાં હતી. ગભારાની અંદર એ કાઉસગાકાર જિનબિંબ, તથા શ્રીશેરીસા પાર્શ્વપ્રભુની ક્ષણાયુક્ત પ્રતિમા, બિરાજતા હતા. દેરાસરની બહાર નીકળી ગામ તરફ જતાં થોડેક દૂર એક ટેકરા હતો, તેની ઉપર એક ભવ્ય પ્રતિમા હતી. તે પ્રતિમાને પથર-શિલા માનીને લોકો તેના પર છાણા થાપતા. અને કેટલીકવાર શ્રીકૃષ્ણ પણ વધેરતા. એ કારણથી પ્રતિમાના ઢીંચણનો ભાગ સહેજ છોલાયો હતો. બાકી સર્વાંગે અખંડ હતી. આમ અનેક અવશેષો જીર્ણ-શીર્ણ દશામાં પડ્યા હતા. કેટલીક વસ્તુઓનો તે કોઈને ખ્યાલ પણ ન હતો.

પણ હવે લોકોના સદ્ભાગ્ય જાગ્યા હતા. અત્યાર સુધી જીર્ણદશામાં રહેલા એ મહા-તીર્થના ઉદ્ધારનો સમય પાકી ગયો હતો. અને એટલા જ માટે જાણે આપણા મહાન્ ચરિત્ર-નાયક સૂરિભગવંતશ્રીનું કલોલ ગામે પધારવું થયું હતું.

સં. ૧૬૬૯ નો એ માગશર મહિનો હતો. અમદાવાદના અગ્રણીઓની વિનંતિનો સ્વી-કાર કર્યા પછી અમદાવાદ જવા માટે તેઓશ્રી કલોલ પધાર્યા હતા. આજથી ૯ વર્ષ પૂર્વે આ જ ગામના રહેવાસી શા. ગોરધનદાસ અમુલખભાઈ વિગેરે લદ્દાતમાઓ પૂજ્યશ્રીના પાવન ઉપદેશથી હુંઢીયામાંથી મૂર્તિપૂજક બનેલા. એ ગોરધનદાસ તથા મોહનલાલ કોઠીયાનું ધ્યાન શેરીસાના જિનબિંબો પ્રત્યે દોરાયેલું. એટલે તેમણે પૂજ્યશ્રીને શેરીસા ગામ અને પ્રતિ-માઓ સંબંધી સર્વ હકીકત નિવેદન કરવા સાથે જણાવ્યું કે-સાહેબ ! આપશ્રી જે ત્યાં પધારો, તે એ પ્રતિમાઓની આશાતના ટળે. બાકી તે એનું ધ્યાન રાખનાર કોઈ નથી.

પૂજ્યશ્રીમાન શેરીસાતીર્થનો ઇતિહાસ-વર્ણન તે જાણતા જ હતા. તે મહાતીર્થના અવશેષો હજુ છે, એ વાત ગોરધનભાઈ પાસેથી જાણતાં જ તેઓશ્રીએ વિના વિલાંબે શેરીસા પધારવાની તૈયારી કરી. બપોરના સમયે વિહાર કર્યો.

૪ માઈલનો પંથ કાપતાં કેટલી વાર ? જોતજોતામાં પૂજ્યશ્રી સપરિવાર શેરીસા પહોંચી ગયા. તે દિવસે તે દેરાસર, તેમાં રહેલી મૂર્તિઓ, અને પેલા ટેકરા પર રહેલી મૂર્તિ વિગેરેના દર્શન કર્યા. પૂજ્યશ્રીએ શ્રીશેરીસા પાર્શ્વપ્રભુની ગદ્ગદકંઠે-લક્ષ્મીસભર હૈયે

૧. અહીં એક મત એવો પણ છે કે-” પહેલાં (૧૩ મા શતકમાં) પ્રતાપુર અથવા સોનપુર નામે વિશાળ નગર હતું. ત્યાં શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજી મ. પધાર્યા, અને અન્ય સ્થળેથી શ્રીપાર્શ્વપ્રભુ વિગેરે જિન-પ્રતિમા લાવીને ત્યાં સ્થાપન કર્યા. તેથી એ તીર્થની પ્રસિદ્ધિ થઈ. જે વિભાગમાં દેરાસર હતું, તેવું નામ શેરીસાંકડી હતું. (અતિગીચ વસતિને કારણે દેરાસરમાં જવા માટેની શેરી પણ સાંકડી બની ગઈ, આથી એ સ્થાન શેરીસા અને કડી નામે વિખ્યાત થયું. જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ, ભાગ-૨, પૃષ્ઠ ૪૦૬). કાલક્રમે એ નગરનો વિનાશ થયો, દેરાસરનો પણ ધ્વંસ થયો. અને શેરીસાંકડી નામનો એ વિભાગ હાલના શેરીસા અને કડી એ બે ગામરૂપે પરિણામ પામ્યો.

સ્તવના કરી, તથા તીર્થના ઉદ્ધાર માટે પ્રાર્થના કરી. એક વેળાના મહાન્ તીર્થની આવી જીર્ણુદશા જોઈને તેઓશ્રીનું હૈયું રહી ઉઠ્યું. તેઓશ્રીએ તે જ વખતે મનોમન દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરી કે: “આ તીર્થનો ઉદ્ધાર હું શાસનદેવની સહાયથી અવરથમેવ કરીશ.”

પછી બીજે દિવસે વિશેષ તપાસ કરતાં કરતાં, દેરાસરના પાછળના ભાગમાંથી એક ખંડિત પ્રતિમા-જેની ઉંચાઈ મૂળનાયક ભગવાન જેટલી જ હતી, તે મળી આવ્યા. આળુ-બાળુમાંથી બીજી પણ-સંપ્રતિ મહારાજના સમયની શ્રીઆદિનાથની પ્રતિમા, શ્રીઅંબિકા-દેવીની નયનમનોહર પ્રતિમા, પરિકરની ગાદી, વિહરમાન જિનની કાયેત્સર્ગાકાર ખંડિત પ્રતિમા, વિગેરે વસ્તુઓ મળી આવી. પરિકરની ગાદીના લેખ પરથી શ્રીવસ્તુપાળ મંત્રીનો ઇતિહાસ મેળવ્યો. સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી ખૂણેખૂણા તપાસી લીધા પછી પૂજ્યશ્રીએ ગોરધનદાસને કહ્યું: એક વાડા જેવી જગ્યા અત્યારે શેઠ મનસુખલાલ ભગુભાઈના નામથી લઈ દો, અને તેમાં આ બધી પ્રતિમાઓ અને અન્ય વસ્તુઓ વ્યવસ્થિત ગોઠવી દો.

ગોરધનદાસે તરત જ એક રખારીનો વાડો ખરીદી લીધો, અને તેમાં તે સર્વ પ્રતિમાજીવિ. વસ્તુઓ વ્યવસ્થિત અને સુરક્ષિત રીતે ગોઠવી દીધી.

આ વ્યવસ્થા ધરાધર થઈ ગયા બાદ ત્રીજે દિવસે શ્રી શેરીસાપાશ્વપ્રભુનું અખંડ-એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન-સ્મરણ અને તીર્થોદ્ધારની પ્રાર્થના કરવાપૂર્વક પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંથી ઓગણજ જવા માટે વિહાર કર્યો. તેઓશ્રીના ચિત્તમાં અત્યારે એક જ રટણ હતું, અને તે-તીર્થોદ્ધારનું. એ રટણમાં ને રટણમાં ભાવનાવિહોર બનીને તેઓશ્રી ચાલી રહ્યા હતા. સાથે સાધુ-શ્રાવકનો પરિવાર હતો.

હવે બન્યું એવું કે-માર્ગમાં બે રસ્તા આવ્યા. એક ઓગણજનો, અને બીજો બીજી તરફનો. એમાં બે રસ્તા બીજી તરફનો હતો, તેને ઓગણજનો માનીને તે રસ્તે પૂજ્યશ્રી આદિ ચાલ્યા. પૂજ્યશ્રીના એક શિષ્ય મુનિશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ આગળ નીકળી ગયેલા, તેથી પૂજ્યશ્રીને ચિંતા થઈ કે યશોવિજયજી કયા રસ્તે ગયા હશે? પણ વસ્તુતઃ યશોવિજયજી મહારાજ ઓગણજના સાચા રસ્તે ગયેલા અને પૂજ્યશ્રી આદિ બીજા રસ્તે જતા હતા. કોઈને આ વાતનો ખ્યાલ નહિ. એટલે સૌ અવિરતપણે ચાલ્યા જ જતા હતા.

ત્યાં જ-એકાએક ચમત્કાર સબંધો, ન કદંપી શકાય-એવો. આકાશના ઉંડાણમાંથી નીરવ વાતાવરણને ભેદતી કો' અજ્ઞેય વાણી પ્રગટી: “તમે જે માર્ગે જઈ રહ્યા છો, તે તમારો અલીપ્ત માર્ગ નથી. તમે બીજી બાળુના રસ્તે જાવ, એ જ તમારો ઇચ્છિત રસ્તો છે.”

બસ ! દૂર-સુદૂર સુધી પ્રતિવેધ પાડતી એ અજ્ઞાત વાણી આટલું જણાવીને શમી ગઈ. સૌના આશ્ચર્યનો અવધિ ન રહ્યો. સૌ વિચારમાં પડી ગયા કે-આળુબાળુમાં કયાંય માનવ-સંચાર તો જણાતો નથી, તો આ કોનો અવાજ હશે? સૌ આ વિચારમાં હતા, ત્યારે આપણા પૂજ્યશ્રી પેલી અજ્ઞાતવાણીના જવાબમાં ગંભીરોદ્ધાત્ત સ્વરે બોલ્યા: “આ બોલનાર વ્યક્તિ કોણ છે? જે હોય તે અહીં આવો અને અમને સાચા રસ્તે ચઢાવો.”

પણ કાંઈ પ્રત્યુત્તર મળ્યો. આથી પૂજ્યશ્રીએ વિચાર્યું કે: આપણને કદાચ બ્રાન્તિ પણ થઈ ગઈ હોય. કારણ કે-અહીં આળુબાળુ કોઈ માણસનો સંચાર તો કળાતો જ નથી. માટે ચાલો આગળ, આમ વિચારીને તેઓશ્રી આગળ ચાલ્યા.

થોડે દૂર ગયા, ત્યાં તે વળી એક આશ્ચર્યાકારક દૃશ્ય નજરે પડ્યું. બધું આજનો દિવસ આશ્ચર્યાનો દિવસ જ હતો. બરાબર માર્ગના મધ્યમાં એક નીલવરણી નાગરાજ કુંડ-લાકારે ઘેઠા હતો, અને કૃષ્ણને છત્રવત્ ફેલાવીને ડોલી રહ્યો હતો.

આ દૃશ્ય જોઈને પૂજ્યશ્રીને થયું કે: “નક્કી આ અધિષ્ઠાયક-દેવનો જ પ્રભાવ છે. આપણે ખોટા રસ્તે ચડી ગયા છીએ, માટે આપણને સત્ય માર્ગ ખતાડવા માટે જ તેઓ આ પ્રમાણે કરે છે.”

આવો વિચાર આવવાથી તેઓશ્રી ત્યાં જ ઘેઠા. અને હવે પાછા જવું કે આગળ વધવું તેની વિચારણા કરવા લાગ્યા. ત્યાં તે—

ફરીવાર આકાશમાં વીજળી ઝબૂકે એમ દિવ્ય-વાણી પ્રગટી: “તમે આ જમણે રસ્તે બધ, તે રસ્તે એક સ્વેત ખેતર આવશે, તેમાં રહેલી પગદંડીએ ચાલશે તે તમારા અલીપ્ત ગામની નજીકમાં જવાશે.”

આ વાણી વિરમ્યા પછી પૂજ્યશ્રીએ પુનઃ પૂર્વવત્ વાણીના વદનારને આહ્વાન કર્યું. પણ પ્રત્યુત્તરમાં શૂન્ય. આથી તેઓશ્રીને દઢ નિશ્ચય થઈ ગયો કે—શ્રી શેરીસામહાતીર્થના બગૃત અધિષ્ઠાયક દેવનો જ આ પ્રભાવ છે અને એમણે જ આકાશવાણી તથા સર્પરૂપ કરવા દ્વારા આપણને સાચો રસ્તો ખતાવ્યો છે. તરત જ તેઓશ્રી સપરિવાર જમણે રસ્તે ચાલ્યા. થોડે દૂર ગયા તે સાચે જ એક સ્વેત (કપાસનું) ખેતર આવ્યું. તેમાં કેડી-રસ્તો પણ હતો. એ રસ્તે ચાલ્યા, અને થોડી વારમાં તે યોગણજ ગામ આવી ગયું.

માગશર સુદ ૧૦ નો એ દિવસ હતો. મહાપુરુષોને દેવો પણ સહાય કરે, તે આનું નામ.

—*—

[૩૨]

પેઢીનો પૂર્વ-ધતિહાસ, અધારણી

પુનરચના, અને ગુરૂલકત શ્રેષ્ઠિવર્યાનો સ્વર્ગવાસ.

મૌન—એકાદશીની મંગળ આરાધના યોગણજમાં કરીને ખારશના દિવસે પૂજ્યશ્રી અમદાવાદ પધાર્યા. પ્રવેશ-સમયને વાર હોવાથી તેઓશ્રી એલીસપ્રીજ તરફ આવેલા નગર-શેઠના રસાલાવાળા અંગલે ખિરાજ્યા. અહીં નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ, શેઠ મનસુખભાઈ, જમનાભાઈ, પુરુષોત્તમભાઈ મગનભાઈ, દલપતભાઈ મગનભાઈ, વિગેરે શ્રેષ્ઠિ-શ્રાવકો વંદન માટે આવ્યા.

તે સમયે પૂજ્યશ્રીએ તેમને અધાંને શેરીસાગી વાત જણાવી અને કહ્યું કે: “ફક્ત ૧૫ માઈલ જ દૂર હોવા છતાં આ તીર્થની કેઈએ ખબર રાખી નથી, એ ખેદકારક વાત છે. હવે તે આવી આશાતના ન થાય તેવી તકેદારી સૌએ રાખવી જ જોઈએ.

હવે આ પ્રાચીન મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા જેવો છે.”

૧. જ્યાં હાલ ‘સિદ્ધ સંન્યાસાશ્રમ’ છે, તે જગ્યાએ નગરશેઠના રસાલાવાળાનો અંગલો હતો.

જવાબમાં શેઠ મનસુખભાઈ કહે: આપ સાહેબ શહેરમાં પધારો, ત્યાં અમે બધાં ટીપમાં પૈસા એકત્ર કરીશું. એમાંથી એ તીર્થનેા ઉદ્ધાર કરાવીશું.

આ સાંભળીને પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું: “શેઠ ! આવી રીતે બાવાની લંગોટી ભેગી કરીને ખુંગણુ બનાવવા જેવું આપણે નથી કરવું. આમાં કાંઈ વધારે ખર્ચની જરૂર નથી. ફક્ત ૨૫ હજાર રૂ. જેટલો ખર્ચ કરવામાં આવે, તો ત્યાં જિનાલય તૈયાર થઈ બચ તેમ છે.”

તરત જ મનસુખભાઈએ કહ્યું: તો સાહેબ ! એ ‘૨૫ હજાર રૂ. હું જ આપીશ.

ધન્ય તીર્થલકિત, ધન્ય ગુરુલકિત, ખરેખર ! આવાં શ્રેષ્ઠિ-રત્નોથી જ શાસન ઉજ્જમાળ બન્યું છે.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ ભવ્ય સામૈયાપૂર્વક નગર-પ્રવેશ કર્યો. પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે પધાર્યા. હવે-જે કાર્ય માટે પૂજ્યશ્રી પુનઃ અમદાવાદ પધારેલા, તે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના બંધારણની પુનરચના માટે માર્ગદર્શન આપવાનું કાર્ય શરૂ કર્યું.

એ પહેલાં આપણે પેઢીના પૂર્વ-ઈતિહાસનું જરા વિહંગાવલોકન કરી લઈએ.

નગરશેઠ શ્રી પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈ આ પેઢીના આદ્યસંસ્થાપક.

તીર્થરક્ષા માટેની તેમની આપસૂઝ અને ધગશ અપૂર્વ હતી.

શ્રી શંત્રુજય મહાતીર્થ ઉપર આવેલી ઉજ્જમકંઈની ટુંક એમણે બંધાવેલી. ધર્મશાળા-ઉપાશ્રય વિગેરે તેમણે અનેક ગામોમાં બંધાવેલા.

ઈ. સ. ૧૮૫૭ ના બળવા પ્રસંગે તેમણે બ્રિટીશ સરકારને ઘણી મદદ આપેલી. પોતાના વિશાળ વ્યાપાર-વ્યવહારને માટે તેમણે અમદાવાદથી ઈંદોર સુધી પોતાનું ખાનગી ટપાલ ખાતું રાખેલું. તે ટપાલ ખાતાને આશ્રય સન્ ૧૫૭ ના બળવા-વખતે સરકારને લેવો પડેલો. બળવો શમાવવા માટે સરકારને આ ટપાલ ખાતું ઘણું જ મદદગાર નીવડેલું.

આ તથા આવાં અન્ય અનેક યશસ્વી કાર્યોને લીધે સરકારે તેમને ‘રાવબહાદુર’ નો માનવ તો ઈલકાબ આપેલો.

આ ઉપરાંત તેઓ સુંબઈની ધારાસભાના સ્થાપન સમયથી જ તેના માનદ સભ્ય હતા. અમદાવાદ શહેર સુધારાઈ (Municipality) ના પ્રમુખ, તથા ઓનરરી માજિસ્ટ્રેટ હતા. અને આ બધાથી વધારે તો તેઓ અમદાવાદના શ્રીમાન્ નગરશેઠ હતા, બંગાળના જગત્શેઠની બરાબરી કરે એવા.

છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી પાલિતાણા-રાજ્ય સાથે જૈનોની અથડામણ ચાલતી હતી. એનો લાભ લઈને એકવાર (સં. ૧૯૩૨- સન્ ૧૯૭૬ માં) પાલિતાણા-ઠાકોરે શેઠશ્રી ઉપર ચોરીનો આરોપ મૂક્યો. જે કે તેના પરિણામે ઠાકોરને શેઠની માફી માગવી પડી હતી. પણ આવા અનિષ્ટ રાજદ્વારી સંયોગો જેતાં શેઠને તીર્થ-રક્ષણની મજબૂત વ્યવસ્થા જરૂરી જણાઈ. તેથી તેમણે વિ.સં. ૧૯૩૬ માં અખિલ હિંદુસ્તાનના સમગ્ર સંઘનું અમદાવાદમાં સંમેલન કર્યું.

અને તે સંમેલનમાં તીર્થ-રક્ષા માટે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી, કે જે પેઢીનું નામ ઘણા વર્ષોથી તીર્થ-રક્ષા માટે નગરશેઠ હોમાભાઈ તથા પ્રેમાભાઈ ચલાવતા હતા, તેનું વ્યવસ્થિત બંધારણ (પ્રોસીડીંગ) ઘડવામાં આવ્યું અને પેઢીના પ્રતિનિધિ તરીકે ભારતના વિભિન્ન પ્રાન્તોમાંથી ચૂંટી કાઢીને લગભગ ૧૦૯ સદ્ગૃહસ્થોને નીમવામાં આવ્યા. અને પ્રમુખસ્થાન નગરશેઠ પોતે જ સંભાળ્યું. પ્રતિનિધિઓની કમિટિએ ઠરાવ્યું કે: “પેઢીના પ્રમુખ નગરશેઠ શાંતિહાસના વંશજ હોય તે જ અને વહીવટદાર પ્રતિનિધિ અમદાવાદના સ્થાનિક રહેવાસી હોય તે જ બની શકે.” આ રીતે પેઢીની રચનાત્મક અને બંધારણસહિત સ્થાપના થઈ, અને તીર્થોની વ્યવસ્થા સુંદર રીતે થવા લાગી.

સં. ૧૯૪૩ માં શેઠશ્રી પ્રેમાભાઈના સ્વર્ગવાસ પછી પેઢીના પ્રમુખ તરીકે તેમના પુત્ર નગરશેઠ શ્રી મયાભાઈ આવ્યા.

ત્યારપછી વખતચંદ શેઠના વંશજ સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ પ્રમુખ બન્યા. એક બાહોશ મુત્સદી અને પેઢીના કુશળ સુકાની તરીકે તેઓ વિખ્યાત હતા. તેમની કાર્ય-દક્ષતાથી બ્રિટીશ સરકારે તેમને ‘સરદાર’નું બિરુદ આપેલું. ગમે તેવા સંયોગોને પણ અદ્ભુત કુશળતાપૂર્વક પાર ઉતારવા, એ તેમની જીવનસિદ્ધિ હતી. એનો એક જ દાખલો જોઈએ.

એકવાર બ્રિટીશ હિન્દના નામદાર વાર્ષિકરોય ડોર્ડ ક્ઝર્ન આખૂ-તીર્થના દર્શનાર્થે આવ્યા. તે વખતે મુંબઈથી શેઠ વીરચંદ દીપચંદ આદિ ગયેલા. અને અમદાવાદથી આપણા પૂઠ ચરિત્રનાયકશ્રીની દીર્ઘદષ્ટિભરી સૂચનાથી શેઠશ્રી લાલભાઈ પણ તે વખતે આખૂ ગયા.

ડોર્ડ ક્ઝર્ન એક ઉત્તમ કલા-પારણુ હતા. તેઓ આખૂના અતિલવ્ય જિનાલયો જોઈને ઇચ્છ થઈ ગયા. આખૂની કલા-કારીગરી તેમની આંખે વસી ગઈ. આ વખતે દેરાસરો જીર્ણુ થયા હોવાથી તેના ઉદ્ધારની આવશ્યકતા હતી.

ડોર્ડ ક્ઝર્ને શેઠ પાસે માગણી મૂકી કે “અમને (સરકારને) આ જીર્ણુ દેરાસરોનો ઉદ્ધાર કરવા દો.”

જવાબમાં શેઠે નમ્રતાથી કહ્યું: સાહેબ ! એ જીર્ણુદ્ધાર તો અમે જ કરાવી લઈશું. (શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી વતી).

ત્યારે ડોર્ડ કહે: “આ જિનાલયોના જીર્ણુદ્ધાર માટે પુષ્કળ પૈસા જોઈએ. અને એ અમે (સરકાર) ખરી શું. તથા બાહોશ એન્જનીયરો પાસે જીર્ણુદ્ધાર કરાવીશું.”

પ્રત્યુત્તરનન મતિવાળા શેઠ લાલભાઈ એ ગૌરવભર્યો પ્રત્યુત્તર આપ્યો: “સાહેબ ! ભારતમાં અત્યારે ૨૦ લાખ જૈનો રહે છે. હું જોળી લઈને એક એક જૈન પાસે જઈશ, અને તીર્થોદ્ધાર માટે ૧ રૂપિયાની ભિક્ષા માગીશ. એક પણ જૈન એવો નહિ મળે કે-જે એક રૂપિયો ન આપે. એટલે ૨૦ લાખ રૂપિયા તો મારી જોળીમાં સહેજે ભરાઈ જવાના. એનો ઉપયોગ અમે આ દેરાસરોના ઉદ્ધારમાં કરીશું. અને જે શિલ્પશાસ્ત્રજ્ઞ સોમપુરા શિલ્પીઓએ આવાં અદ્ભુત દેરાસરો આંધ્યા છે, તેના વંશજ અને શિલ્પકલાકુશળ સોમપુરાઓ અત્યારે પણ વિદ્યમાન છે. તેઓની પાસે અમે આ દેરાસરોનો જીર્ણુદ્ધાર કરાવીશું.”

આ જવાબ સાંભળીને સસ્મિત વદને લોડઁ યોદયાઃ “લાલભાઈ ! હું પણ બહુ ધું કે-
હિન્દુસ્તાનનો એક તૃતીયાંશ વ્યાપાર તમારા જૈનોના હાથમાં છે.” (એટલે તમે આ જીર્ણો-
દ્ધારના અર્થ માટે સમર્થ છો જ.)

શેઠ વીરચંદ્ર દીપચંદ્ર વિગેરેને પણ થયું કે સાડેં થયું કે પૂ. મહારાજશ્રીની સૂચનાથી લાલભાઈ શેઠ આવ્યા.

આવા બાહોશ હતા શેઠ લાલભાઈ.

તેમને પૂજ્યશ્રી ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા હતી. પૂજ્યશ્રીને તેઓ પોતાના ગુરુ માનતા. અને શાસનના-તીર્થ સંરક્ષણના દરેક કાર્યો તેઓ પૂજ્યશ્રીની સલાહ-દોરવણી અનુસાર જ કરતા.

શ્રી ગિરનાર તીર્થનો વહીવટ પેઢીહસ્તક થયો, તે પૂજ્યશ્રીના કુનેહભર્યા માર્ગદર્શન અને શેઠશ્રીની કાર્યદક્ષતાને જ આભારી છે. શ્રી શત્રુજય, સમેતશિખર વગેરે તીર્થોની રક્ષા-વ્યવસ્થા માટે તેમણે ઘણો જ લોગ આપ્યો. તેઓ સં. ૧૯૬૮ના જેઠ વદિ પાંચમના દિવસે દિવંગત થયા.

ત્યારપછી પેઢીના પ્રમુખસ્થાને નગર શેઠશ્રી ચીમનભાઈ લાલભાઈ આવ્યા.

ફક્ત બે માસ સુધી તેઓ પ્રમુખ તરીકે રહ્યા, અને પોતાની ૨૮ વર્ષની લઘુ-વયે અવસાન પામ્યા. તેમની તેજસ્વી બુદ્ધિમતાનો અધિક પરિચય આપણને ન મળી શક્યો.

તેમના પછી નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ પેઢીના પ્રમુખ બન્યા. તેમને પૂજ્યશ્રી ઉપર અવિહ્વલ અને અનન્ય ભક્તિ હતી. કુનેહ અને બુદ્ધિમાં તેઓ અજોડ હતા. પૂજ્યશ્રીમાનની સલાહ લીધા વિના-પેઢીતું-સંઘતું કોઈપણ કાર્ય તેઓ ન કરતાં. પૂજ્યશ્રી જે સલાહ આપે, જે આજ્ઞા ફરમાવે, એ જ અનુસાર આખી પેઢી તથા નગરશેઠ કાર્ય કરતા. અને એટલા જ માટે પ્રસ્તુત-બંધારણની પુનરચનાના પ્રસંગે પણ પૂજ્યશ્રીને શ્રીસંઘની વિનંતીથી પુનઃ અમદાવાદ પધારવું પડ્યું હતું. આમ પૂજ્યશ્રી સાચા અર્થમાં શાસનસમ્રાટ અથવા સંઘનાયક હતા.

હવે બંધારણતું કાર્ય શરૂ થયું. પૂજ્યશ્રીમાન સર્વશ્રદ્ધિવર્યોને આપવા યોગ્ય માર્ગદર્શન આપતા હતા. અખિલ ભારતમાંથી લગભગ ૧ હજાર જેટલા પ્રતિનિધિઓ આવ્યા હતા. નગરશેઠ પ્રેમાભાઈના વંડે સંઘપતિ નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈના પ્રમુખપણા હેઠળ આ અખિલ ભારતીય શ્રીજૈનસંઘના પ્રતિનિધિઓનું સંમેલન માગશર વદ ૫-૬-૭ (વિ. સં. ૧૯૬૯) એમ ત્રણ દિવસ સુધી મળ્યું.

એમાં “શેઠ આ.ક.ની મુખ્ય પેઢી જે અમદાવાદ ખાતે છે, તે ત્યાં જ રાખવી” વગેરે અનેક અગત્યની બાબતના નવા બંધારણીય ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા. જૂના બંધારણના કેટલાક ઠરાવોમાં સુધારા-વધારા કરવામાં આવ્યા. અને બાકીના ઠરાવો જુના બંધારણના જ રહેવા દેવામાં આવ્યા.

આમ કુલ ૩ દિવસમાં પેઢીના બંધારણની પુનરચના નિર્વિઘ્નપણે સર્વાનુમતે થઈ. આ વખતે કચ્છી જૈન કોમને સંઘ-વ્યવહારમાં લઈ લેવાની જે ઈચ્છા શેઠશ્રી મનમુખભાઈના મનમાં હતી, તે ફળીભૂત ન થઈ.

શેઠ મનસુખભાઈ અહર્નિશ શાસનના હિતચિંતનમાં રત રહેતા. તેમણે તન-મન અને ધન એ ત્રણે વડે શાસનની અમાપ સેવા બજાવી. તીર્થ-રક્ષા માટે તો તેમના હૈયામાં ઘણી જ હોંશ અને ઘગશ ભરેલી. આ બંધારણના પુનરચના-પ્રસંગે એકત્ર થયેલા ગામોગામના પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગુહરથોમાંના ભાવનગર નિવાસી શેઠ અમરચંદ જસરાજ, શેઠ રતનજી વીરજી, શેઠ કુંવરજી આણંદજી, તેમ જ અન્ય સુરત આદિ શહેરોના અગ્રણીઓ સહિત શેઠ મનસુખભાઈ એકવાર પૂજ્યશ્રી પાસે બેઠેલા. વાતવાતમાં તીર્થ-રક્ષાની વાત નીકળી. એ વખતે શેઠશ્રીએ પૂજ્યશ્રીને પૂછ્યું: “સાહેબ ! અત્યારે શ્રી શત્રુંજય, સમેતશિખર, ગિરનાર, તારંગા વિગેરે તીર્થો અંગેના પ્રશ્નો આપણી સમક્ષ પડ્યા છે. તીર્થોના હક્ક-રક્ષણ બાબતમાં સલાહસૂચન કે માર્ગદર્શન લેવા માટે આપ શ્રીમાન્ જ અમારા સૌના આધારસ્થાન છો. ‘ન કરે નારાયણ’ ને કોઈ એવો ગુચવાડો ઉભો થાય, તો આપશ્રી અહીંથી વિહાર કરીને કેટલા દિવસમાં રાજકોટ પહોંચી શકે ?”

(આ પ્રશ્ન પૂછવાનો હેતુ એ કે-રાજકોટમાં પોલિટિકલ એજન્ટ-રહેતા હતા. અને આવા પ્રસંગે પો. એજન્ટને પૂજ્યશ્રી મળે, સમજાવે તો ઘણા જ ફાયદો આપણા જૈનસંઘને થાય. અને પૂજ્યશ્રી રાજકોટ પધારે તો પો. એજન્ટને વારંવાર મળવાનું શક્ય બને, માટે પૂજ્યશ્રીને શેઠે આવો પ્રશ્ન પૂછેલો.)

જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, “હું પાઠવિહારદ્વારા જલ્દીમાં જલ્દી ૧૫ દિવસમાં અહીંથી રાજકોટ ખુશીથી પહોંચી શકું.”

આ સાંભળીને શેઠે વિનંતિ કરી: “કૃપાળુ ! શાસનના હિત માટે પૂર્વના મહાપુરુષોએ અપવાદ તરીકે પાલખી-ડોળી વિ.નો ઉપયોગ કર્યાનું સંભળાય છે, તો આપશ્રી પણ આવા પ્રસંગે અપવાદરૂપે ડોળીનો ઉપયોગ ન કરી શકે ?” શેઠના શબ્દોમાં અપૂર્વ ગુરુભક્તિ નીતરતી હતી.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: “શેઠ ! હું પૂર્વના મહાપુરુષોની કોટિનો નથી, કે જેથી હું તેઓનું અનુકરણ કરું.”

પણ શેઠે તો કહ્યું: “સાહેબ ! અમારે મન તો આપશ્રી મહાન્ પુરુષ જ છે. કારણ કે-“હીરો મુખસે ના કહે, લાખ હમારા મોલ.”

રગ-રગમાં લાગેલા ગુરુભક્તિ અને તીર્થભક્તિના ચોળમજીક રંગનું આ પ્રસંગે આપણને ભવ્યદર્શન થાય છે. અને એ દર્શનની સાથે જ આપણા મુખમાંથી ઉદ્દગાર સરી પડે છે : ધન્ય શેઠ ! ધન્ય ભાવના ! અને ધન્ય ભક્તિ !

જ્યારે જ્યારે પૂજ્યશ્રી અમહાવાદમાં બિરાજમાન હોય, ત્યારે શેઠશ્રીની દિવસલરમાં એકવાર અચૂક હાજરી પૂજ્યશ્રીની પાસે હોય જ. કદાચ દિવસે ન અવાય તો રાત્રે ૧૦ વાગે પણ તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા અને શાસનના વિવિધ પ્રશ્નોને ચર્ચતા.

આવા એ દેવગુરુના અવિહક અનુરાગી-હિલાવરહિલ શ્રેષ્ઠિવર્યાની તખીયત માગશર વદ ૬-૧૦ ના દિવસે બગડી. ત્રણેક દિવસ થોડો થોડો તાવ આવ્યો. અને માગશર વદ. ૧૨ ના દિને એ શ્રેષ્ઠિવર્યા સમાધિ અને આરાધનાપૂર્વક આ દુનિયામાંથી ચિરવિદાય લઈ લીધી, સ્વર્ગલોકના પંથે પ્રયાણ કરી દીધું.

અમદાવાદના જ નહિ, પણ સારાય હિન્દુસ્તાનના જૈન સંઘમાં આ સમાચારથી દુઃખનું વાદળ છવાઈ ગયું. સૌના હૈયામાં શાસનના એક સપૂતને ખોયાનો રંજ હતો.

આ વિષે “જૈન ધર્મપ્રકાશ” લખે છે: “અમદાવાદના શ્રી સંઘના આગેવાન, એટલું જ નહીં પણ આખા હિન્દુસ્તાનના શ્રાવક સમુદાયમાં એક અમૂલ્ય જવાહીર સમાન શેઠ મનસુખલાઈ છેવટની શ્રીસંઘની સેવા બબ્બીને ગયા માગશર વદિ ૧૨ શનિવારની રાત્રિના ૯ કલાકે માત્ર ત્રણ દિવસના જીવરના વ્યાધિમાં એકાએક, પંચત્વને પામ્યા છે. એમના આકસ્મિક મરણથી જે પારાવાર ખેદ આખા સંઘ સમુદાયમાં ઉત્પન્ન થયો છે, તે ટૂંકમાં બતાવી શકાય તેમ નથી.

૧ પરમાત્મા તેમના આત્માને શાન્તિસુખ આપો એમ ઈચ્છીએ છીએ.”

આ ઉપરથી સમજાય છે કે-શેઠશ્રીએ શ્રી સંઘની કેટલી યાહુના મેળવી હશે? પણ-કાળબળ આગળ કેનું ચાલે છે?

શેઠશ્રીના અવસાન પછી તેમના શ્રેયોનિમિત્તે તેમના પુત્ર-રત્ન શેઠશ્રી માણેકલાલલાઈએ ઘણાં ઘણાં સત્કાર્યો કર્યાં.

સૌ પ્રથમ શ્રી શેરીસા તીર્થના ઉદ્ધાર માટે સ્વ. શેઠશ્રીએ કહેલા રૂ. ૨૫ હજારની રકમ તે માટે તેમણે અલગ મૂકી.

ખીલું છાપરાયાળીના શ્રીસંઘ ઉપર લગલગ દોઢ લાખનું (રૂ.) દેવું હતું, તે તેમણે ચૂકવી આપ્યું.

આ સિવાય ખીલ પણ લાખખો રૂપિયાની ઉદ્ધાર સખાવતો તેમણે સ્વ. શેઠશ્રીના શ્રેયાર્થે કરી.

આમ જેમનું જીવન સત્કાર્યોમાં વીત્યું, એમના મૃત્યુ પછી પણ સત્કાર્યો જ થયા.

—X—

[૩૩]

કપડવંજમાં પદવીપ્રદાન

આ પછી પૂજ્યશ્રી અમદાવાદ ખાતે જે એક માસની સ્થિરતા કરીને ચાતુર્માસાર્થે કપડવંજ પધાર્યાં.

નૂતન મુનિશ્રી ચંદનવિજયજી મ. સહિત થોડા મુનિવરોને તો પહેલાં કલોલ સુકામેથી જ કપડવંજ તરફ વિહાર કરાવ્યો હતો. હવે પૂજ્યશ્રી પણ ત્યાં પધાર્યાં.

અહીંયા ચાતુર્માસપૂર્વે ૩ પૂ. મુનિવરોને ગણિપદ અને પંચાસપદથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યા.

પૂ. મુનિશ્રી દર્શનવિજયજી મ., પૂજ્ય મુનિશ્રી ઉદયવિજયજી મ. તથા પૂ. મુનિશ્રી પ્રતાપવિજયજી મ., એ શુભનામે, અને આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયકશ્રીના વિદ્વાન્ શિષ્યરત્નો

૧ વિ. સં ૧૯૬૯. પોષ માસ=જૈનધર્મપ્રકાશ.

તરીકે પ્રસિદ્ધ આ ત્રણ મુનિરાજોને છેલ્લા પાંચ માસથી શ્રી ભગવતીજી સૂત્રના યોગોદ્ધનની ક્રિયા પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં સુવિશુદ્ધ વિધિપૂર્વક ચાલી રહી હતી. એ સર્વાનુયોગમય-શ્રી ભગવતીજી સૂત્રની અનુજ્ઞાસ્વરૂપ ગણિપદ, તથા પંન્યાસપદથી તેમને અલંકૃત કરવાનું શુભ મુહૂર્ત નજીકમાં આવી રહ્યું હતું.

આ પ્રસંગને કપડવંજમાં શ્રીસંઘે અતિ ઉમંગ અને ઉલ્લાસથી વધાવી લીધો. અને તેને ઉપલક્ષીને એક લવ્ય મહોત્સવ ધામધૂમપૂર્વક ઉજવવાનો શ્રીસંઘે નિર્ણય કર્યો.

અષાઠમાસના શુકલ પક્ષમાં આ મહોત્સવનો શુભારંભ થયો. આ મહોત્સવનું સવિસ્તર ખ્યાન આપણે “જૈન ધર્મ પ્રકાશ” માસિકમાંથી જ મેળવીએ.^૧

કપડવંજમાં અતિ માંગલિક પ્રસંગ

આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરિજી પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે કપડવંજ ખાતે ઊંચાને છે, તેઓ પોતાના ઉત્તમ-નિર્મળ ચારિત્ર તેમજ અસાધારણ વિદ્વત્તા માટે હજારો જૈનોથી સેવાયેલા હોવાથી તેઓના શિષ્યો અંગંધી કેઈપણ ધાર્મિક પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં તેમનામાં એવો ઉત્સાહ ફેલાઈ રહે છે કે—તેનો યથાસ્થિત આદર્શ જેઓ તે પ્રસંગે હાજર રહેવા લાગ્યશાળી ધાય છે તેમને જ મળી શકે છે.

તેમના શિષ્યો પૈકી ત્રણ શિષ્યો—નામે મુનિમહારાજશ્રી દર્શનવિજયજી, શ્રી ઉદય-વિજયજી અને શ્રી પ્રતાપવિજયજીને ગણીપદ તથા અનુયોગાચાર્યપદ (પંન્યાસપદ) આપવાનો મહોત્સવ કપડવંજના શ્રીસંઘે ઘણી ધામધૂમથી અને મોટી ઉદારતાથી ચાલુ અઠવાડિયામાં ઉજવ્યો છે.

આ બંને પદવી આ મુનિમહારાજઓ ઘણાં વર્ષોના સતત અભ્યાસ, ઉત્કૃષ્ટ તપ, અને મનોનિગ્રહયુક્ત ક્રિયા આદે દેવગુરુકૃપાથી મેળવી શક્યા છે. અને તેવો અલૌકિક પ્રસંગ પામવા માટે ધર્મી જૈનો તેમને “અહોભાગ્ય” ધ્વનિથી વધાવી લે તે સ્વાભાવિક જ છે. ત્રણે મુનિમહારાજ સંસ્કૃત વ્યાકરણ, ન્યાય, જૈન સિદ્ધાંત તથા સાહિત્ય વગેરેનું ઘણા જિંચા પ્રકારનું જ્ઞાન ધરાવે છે. તેથી તેમજ જિંચા ચારિત્રગણથી અને લાંબા વખતના અસ્ખલિત અભ્યાસથી તેમણે જે જિંચી પદવી પ્રાપ્ત કરી છે, તેને માટે તેઓ પૂરતી રીતે યોગ્ય છે.

આ માંગલિક પ્રસંગ ઉપર અમદાવાદ, ભાવનગર, ખંભાત, ઘોટાદ, મુંબઈ, વિગેરે શહેરોથી તથા આસપાસના ગામોથી અને દૂરના ગામોથી હજાર ઉપરાંત જૈનભાઈઓ કપડવંજ આવ્યા હતા. અમદાવાદથી નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ, શેઠ માણેકલાલભાઈ મનસુખભાઈ, શેઠ મણિલાલ મનસુખભાઈ, તાલુકદારી સેટલમેન્ટ ઓફિસવાળા શેઠ મોહનલાલ લલ્લુભાઈ, શેઠ મોહોલાલભાઈ મૂળચંદભાઈ, શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ, શેઠ પરસોતમભાઈ મગનભાઈ, શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈ, શેઠ છોટાલાલ લલ્લુભાઈ વિગેરે ગૃહસ્થો આવ્યા હતા. શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈ, શેઠ મણિભાઈ દલપતભાઈ તથા ભાવનગરવાળા કુંવરજી આણંદજી વિગેરે આવી શક્યા નહોતા. તેમની તરફથી તેમજ (સ્વ.) નગરશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈ તરફથી તાર, ટપાલ, કપડાં આવ્યા હતા.

૧ “જૈન ધર્મ પ્રકાશ” વિ. સં. ૧૯૬૯, શ્રાવણ માસ. પૃષ્ઠ-૧૫૦

ભાવનગરથી શેઠ અમરચંદ જસરાજ, ખંભાતથી શેઠ પોપટભાઈ અમરચંદ, ખેડાથી શેઠ ભાઈલાલભાઈ અમૃતલાલ અને બોટાદથી સલોત છગનલાલ મૂળચંદ વગેરે ગૃહસ્થો આવ્યા હતા. ટ્રેનની અગવડ છતાં ફક્ત અમદાવાદથી જ સુમારે છસો (૬૦૦) જૈન બંધુઓ આવ્યા હતા. અષાઠ સુદ ૬-૭ ને રોજ ગણીપદ આપવાની અને શુદ્ધ ૯-૧૦ ને રોજ અનુયોગાચાર્ય (પંન્યાસ) પદ આપવાની ક્રિયા શાસ્ત્રોક્તવિધિ વિધાનપૂર્વક આચાર્યમહારાજશ્રીએ નિર્વિઘ્ન રીતે કરાવી હતી. અને તેમણે તેમજ શ્રી સંઘે અનુયોગાચાર્ય (પંન્યાસ) શ્રી દર્શનવિજયજી ગણી, અનુયોગાચાર્ય (પંન્યાસ) શ્રી ઉદયવિજયજી ગણી, તથા અનુયોગાચાર્ય (પંન્યાસ) શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણી તરીકે વાસક્ષેપ કરી જય જયકાર ધ્વનિથી તેમને વધાવી લીધા છે. આચાર્યમહારાજશ્રીએ અનુયોગાચાર્યોને તથા મુનિઓને તે વખતે જે ઓષ આપ્યો છે તે ઘણો અસરકારક અને મનન કરવા યોગ્ય હતો. અનુયોગાચાર્યપદનું વિધાન થયા પછી જેઓને માટે ઘણા મોટા યુરોપીયન ઓફિસરોના સ્ટીફ્ટિકેટો છે, જેમનું નામ સંસારી અવસ્થામાં “બોડીવાળા માસ્તર” તરીકે પ્રસિદ્ધ હતું, અને જેઓનું અંગ્રેજી, સંસ્કૃત, ગુજરાતી જ્ઞાન ઘણું જાણુ છે, જેઓ હાલ દીક્ષા લઈ મુનિ ચંદનવિજયજી મહારાજ તરીકે ઓળખાય છે, તેઓએ બાજેઠ ઉપર બેસી ઈંગ્લીશમાં એક છટાદાર ટુંકું ભાષણ કર્યું હતું, અને બે હબરો જૈનોથી વધાવી લેવામાં આવ્યું હતું. આખું અઠવાડિયું અઠાઈ મહોત્સવ, પૂજા, પ્રભાવના, અને સ્વામિવત્સલ વિગેરે ધર્મકાર્યોથી ઘણા આનંદ સાથે પસાર થયું હતું. શુદ્ધ ૮ ના રોજ બડી ધામધૂમથી રથયાત્રાનો વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો. તેમાં ચાંદીના રથમાં અને પાલખીમાં ભગવાન પદરાવવામાં આવ્યા હતા. સાથે પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી તથા સર્વ મુનિમહારાજ હતા. તેની રચના એવી તો અપૂર્વ થઈ હતી કે-હબરો જૈનો ઉપરાંત અન્યદર્શની ભાઈઓએ પણ ઘણો ઉત્સાહ બતાવી અક્ષય પુણ્ય બાંધ્યું હતું.

વળી-આ મહાન માંગલિક પ્રસંગે એવો અદ્ભુત ધર્મ-પ્રભાવ દેખાયો હતો કે-જ્યારે ગણીપદ અને પંન્યાસપદની ક્રિયાની શરૂઆત થતી હતી કે તરત જ વર્ષાદ તદ્દન બંધ, અને ક્રિયા પૂરી થયા પછી વર્ષા શરૂ. ત્યારપછી વાજતે ગાજતે બહારની વાડીના દેરાસરે દર્શન કરવા જતી વખતે વર્ષાદ બંધ અને વરઘોડો ઉતર્યા પછી પાછો વર્ષાદ શરૂ. અને પાછો નોકારશી જમતી વખતે વર્ષાદ બંધ, અને નોકારશી જમ્યા પછી વર્ષાદ શરૂ. આઠમને દિવસે મોટો વરઘોડો ચડ્યો હતો, ત્યારે પણ વર્ષાદ બંધ, અને વરઘોડો ઉતર્યા પછી વર્ષાદ શરૂ. આમ પાંચે દિવસ થવાથી જૈનધર્મના પ્રભાવ વિષે અન્ય દર્શનીઓએ પણ અતિ અનુમોદના કરી છે, અને અનેક જીવોએ ઓધિબીજની સન્મુખ દશા પ્રાપ્ત કરી છે.

કપડવંજના શ્રીસંઘે બહારગામથી આવેલા જૈનભાઈઓની સરભરા કરવા માટે તન-મન અને ધનનો ભોગ આપવામાં બલકુલ કચાશ રાખી નથી. તેઓ બહારગામથી પધારેલા જૈનભાઈઓની ઘરદાસ કરવાને કટિબદ્ધ થઈ રહ્યા હતા. ધન્ય છે આવી સ્વામીભક્તિ અને નિરભિમાનતાને. નગરશેઠ જેશીંગભાઈ પ્રેમાભાઈ, શેઠ શામળભાઈ નથુભાઈના વિવેકી અને ખાહોશ મુનીમ મી. વલ્લભરામ, શેઠ જમનાદાસ કરમચંદ, શેઠ વાડીલાલ જમનાદાસ, શેઠ ખાલાભાઈ દલસુખભાઈ, શેઠ વાડીલાલ દેવચંદ, શેઠ ચીમનભાઈ ખાલાભાઈ, શા. ન્યાલચંદ કેવળદાસ, તથા પ્રેમચંદભાઈ વિગેરે ગૃહસ્થો બહારગામથી આવેલા પરોણાઓને પોતાને ઘેર ઉતારી તેમની સરભરા કરવામાં ઉભા ને ઉભા રહ્યા હતા.

આ પ્રસંગે અમદાવાદના નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઈ તરફથી શ્રીફળની પ્રભાવના, શેઠ શામળભાઈ નથુભાઈ તરફથી નોકારશી તથા શ્રીફળની જે પ્રભાવના, શ્રીજૈનતત્ત્વવિવેચક-સભા તરફથી નોકારશી તથા શ્રીફળની પ્રભાવના, ભાવનગરવાળા શેઠ અમરચંદ જસરાજ તરફથી શ્રીફળની પ્રભાવના, તથા ખંભાતવાળા શેઠ અમરચંદ પ્રેમચંદ તરફથી નોકારશી, અમદાવાદવાળા શા. લલુભાઈ મનોરદાસ તરફથી નોકારશી, જવેરી આપાલાલ નહાલચંદ તરફથી બદામની પ્રભાવના, કપડવંજના શ્રીસંઘ તરફથી નોકારશી, તથા ઓટાદના ગૃહસ્થો તરફથી લાડવાનું હંદાણું વિગેરે સત્કાર્યો થયા હતા. વળી શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ તરફથી શ્રીફળની પ્રભાવના, અને ત્રણ અનુયોગાર્થ્ય (પંચાસણ) વિગેરે મુનિઓને ભણાવનાર ત્રણ^૧ શાસ્ત્રીઓના સત્કારને માટે મોટી રકમના સોનાના દાગીના તથા શાલજોટા વિગેરેની બક્ષીસ કરવામાં આવી હતી. તથા બીજા માણસોને પણ મોટી રકમના સોનારૂપાના દાગીના, પાઘડી, શેલા વિગેરેની સારી બક્ષીસો આપવામાં આવી હતી. આ મહોત્સવ પ્રસંગે ઉપર મુજબ અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ, પાંચ નોકારશી, અને છ શ્રીફળની પ્રભાવના વિગેરે ધર્મકાર્ય થયા હતા.

વળી કપડવંજના શ્રીસંઘે સ્પેશીયલ ટ્રેન સુકાવી, આવેલા જૈન ભાઈઓને સગવડ કરી આપી હતી.

પવિત્ર મહાન્ પુરૂષો જ્યાં જ્યાં વિચરે છે, ત્યાં ત્યાં ધર્મનો ઉદ્યોત થાય છે, તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આવા પવિત્ર પુરૂષોથી જૈન શાસન જ્યંવતુ વર્તે છે, એવી લોકવાણી પ્રાણીમાત્રનું કલ્યાણ કરે, એમ ઈચ્છી આ ટુંક લેખ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.”

આ લેખ ઉપરથી આપણને-૧—પૂજ્યશ્રીમાનનો પ્રૌઢ પુણ્યપ્રભાવ, ૨-પદ્ધતિ મેળવનાર મુનિ-ત્રિપુટીની પદ્ધતિ માટેની સર્વતોમુખી યોગ્યતા. ૩-કપડવંજના શ્રીસંઘ તેમજ અન્ય શહેરોના શ્રેષ્ઠિવર્ય-ગૃહસ્થોની અપ્રતિમ શુરભક્તિ, આ ત્રણ મુદ્દાઓ સ્પષ્ટતથા જણાઈ આવે છે.

આ મહોત્સવ પછી પૂજ્યશ્રીએ સપરિવાર કપડવંજમાં સં. ૧૯૬૯નું આતુર્માસ અનેરી શાસન પ્રભાવના કરવા-કરાવવાપૂર્વક વીતાવ્યું.

અને ચોમાસું પૂર્ણ થયે-અમદાવાદ-શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈના લગ્ન પ્રસંગે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ તથા ઉજ્જમાણું વિ. યોજવામાં આવેલ હોવાથી તે પ્રસંગે શેઠશ્રીની વિનંતિથી અમદાવાદ પધાર્યા.

૧ પદ્ધર્શનવેત્તા અને ભારતભરમાં અદ્વિતીય સંસ્કૃત સંસ્કૃત વિદ્વાન શ્રીશશિનાથ ઝા, પંડિતવરશ્રી મુકુન્દ ઝા, અને પંડિતવરશ્રી વિક્રમ ઠક્કુર, એ ત્રણ શાસ્ત્રીજી. આ ત્રણ શાસ્ત્રીજી તથા બીજાં પણ કેશવ ઝા, વગેરે શાસ્ત્રીઓ વર્ષોથી પૂજ્યશ્રીના શિષ્યોના અધ્યાપન માટે રહેતા. તેનો પગાર વિ. સર્વ અર્થ શેઠશ્રી મનસુખભાઈ જ કાયમ આપતા. અને શેઠશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી શેઠશ્રી માકુભાઈએ પણ એ જ રીતે પંડિતોનો સર્વ અર્થ પોતાના તરફથી જ વર્ષો સુધી આપ્યો હતો. જ્ઞાન અને જ્ઞાનીની ભક્તિનું આ એક જ્વલંત અને અનુમોદનીય દૃષ્ટાંત છે.

તીર્થરક્ષાના આધાર-શાસનસંપ્રદાઈ

અભિનવ પંન્યાસ-શિષ્યરત્નાદિ પરિવાર સાથે પૂજ્યશ્રીમાન્ કપડવંજથી વિહરીને અમદાવાદ પધાર્યા. શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈના લગ્નપ્રસંગે ૫૧ છોડનો ઉદ્યાપન-મહોત્સવ તેઓશ્રીની નિશ્રામાં ભારે ઠાઠથી ઉજવાયો.

આ વખતે પૂજ્યશ્રીના અજોડ અને અનુપમ વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન પ્રવર્તક મુનિશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ આદિ મુનિરાજો સં. ૧૯૬૯નું ચાતુર્માસ ખેડામાં ખિરાજમાન હતા. શ્રીયશોવિજયજી મ.ને છેલ્લા કેટલાક સમયથી જીર્ણીજ્વરનો ઉપદ્રવ રહેતો હતો. અને એમાંથી તેમને ક્ષયનો વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હતો. એના ઉપચારો તે વખતના પરચેગામના ખ્યાતનામ વૈદ્યરાજશ્રી ઈશ્વર ભટ્ટ-કે જેઓ સાધુ-સાધ્વીઓને વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય વગેરે જૈન સંસ્કૃત કાવ્યગ્રન્થોત્તુ અધ્યાપન પણુ વિશદ્વતયા કરાવતા હતા-તેઓ કરતા હતા. પણુ રાજરોગ ગણ્યુતો એ વ્યાધિ કાળૂમાં આવવાને બદલે વધતો જતો હતો, તેથી મુનિશ્રીની શારીરિક અવસ્થા ગંભીર બનતી જતી હતી. તેમની ભાવના હતી કે-“મારે પૂ. ગુરૂમહારાજશ્રીજીના દર્શન કરવા છે.”

પૂજ્યશ્રીએ પં. શ્રીપ્રતાપવિજયજી ગણિવરાદિ મુનિવરોને પ્રથમથી જ ખેડા મોકલી આપ્યા હતા. તેઓ તેમની ખડેપગે સારવાર અને શુશ્રૂષા કરતા હતા. તેમને લાગ્યું કે-તખીયત ગંભીર થતી બય છે, એટલે તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહેવરાવ્યું કે: શ્રીયશોવિજયજી મ. ની તખીયત વિશેષ અસ્વસ્થ બનતી બય છે. જેમ ગૌતમસ્વામી મહારાજ શ્રીમહાવીર પ્રભુને સ્મરતા હતા, તે જ પ્રમાણે યશોવિજયજી મ. આપશ્રીનું સ્મરણુ કરી રહ્યા છે, માટે આપશ્રી અહીં પધારો.

આ સમાચાર મળતાં તુર્ત જ પૂજ્યશ્રીએ મુનિશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ. ને સાથે લઈને ખેડા તરફ વિહાર કર્યાં. શેઠશ્રી પ્રતાપસીંહ મોહોલાલભાઈ આદિ શ્રેષ્ઠિવરો મોટર દ્વારા ખેડા ગયા. ત્યાં તેમણે પૂજ્યશ્રી પધારી રહ્યાના સમાચાર આપ્યા. એ સાંભળીને શ્રીયશોવિજયજી મ.ને પરમસંતોષ થયો. પણુ તેમની તખીયત હવે વધુ ને વધુ અસ્વસ્થ બનતી ચાલી. વૈદ્યરાજો-ડોકટરો પોતપોતાના ઉપચારો કરવામાં, અને તખીયતને કાળૂમાં લેવામાં તદલીન હતા. પણુ મુનિશ્રીને પોતાને જ બાણે ભાસ થયો હોય, તેમ તેઓ એકાએક સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે સંધારામાં ખેડા થયા. ડોકટર-વૈદ્યને દૂર કર્યાં. પલાંડી વાળી, ટટાર ખેસીને પંન્યાસજી મ.ને કહ્યું કે: “તમે મને મહાવત-આલાપક સંભળાવો.”

પંન્યાસશ્રીએ પણુ તરત જ આલાપક-આલાવા બોલવા શરૂ કર્યાં. તેઓ મૂળપાઠ બોલતા બય, અને શ્રીયશોવિજયજી મ. તેનો સ્પષ્ટ અર્થ કરતા બય. આવી અસ્વસ્થ તખીયતમાં પણુ આવી અપૂર્વ સમાધિ અને આત્મરમણુતા એ ખરેખર, પંડિતલબ્ધ જ છે.

આલાવાતું ઉચ્ચારણુ ચાલુ હતું. સકળસંઘ ત્યાં હાજર હતો. સૌ કોઈ સ્તબ્ધ બનીને ખડા હતા. પંન્યાસજી મ. છેલ્લો આલાવો પૂર્વવત્ ધીમે ધીમે બોલતા હતા, તે વખતે મુનિરાજશ્રીએ તેમને સૂચના કરી કે:” હવે જલ્દી કરો. વધારે સમય નથી.”

પંચાસણ મ. પણ આ સાંભળીને વિચારમાં પડી ગયા. તેમણે ઝોલવાની ઝડપ વધારી, અને એ છેલ્લો આલાવો ઝોલાયો, મુનિશ્રીએ એનો અર્થ કહ્યો, અને એ પૂર્ણ થતાંની સાથે જ મુનિશ્રીના અમર આત્માએ અરિહંતના ઉચ્ચાર સાથે સ્વર્ગપુરીના પંથે પ્રયાણ આદરી દીધાં.

સૌ કોઈના મસ્તકે ઝૂકી પડયા. સૌ ઝોલી રહ્યાં=ધન્ય મૃત્યુ ! ધન્ય સમાધિ !

અમદાવાદથી સવારે નીકળીને એકધારે વિહાર કરી રહેલા પૂજ્યશ્રી અત્યારે અમદાવાદથી ૧૮ માઈલ દૂર આવેલાં 'નાયકા'તું પાદર ઝોળંગવાની તૈયારીમાં હતા. પણ ગુરુ-શિષ્યનું મિલન કાળદેવને મંજૂર નહોતું. એ જ વખતે શેઠ પ્રતાપસીંહભાઈએ આવીને આ આઘાત-જનક સમાચાર આપ્યા અને કહ્યું કે-“સાહેબ ! હવે આપશ્રી અહીં જ સ્થિરતા કરો.”

પૂજ્યશ્રી પણ શોકમગ્ન હૈયે ત્યાં-નાયકાગામમાં પધાર્યા. દેવવંદનાદિ ક્રિયા કરી. તેઓશ્રીના એક અતિપ્રિય અને આશાસ્પદ વિદ્વાન શિષ્યનો આજે વિયોગ થયો હતો. રે કાળ ! ખરે જ, તું દુરતિકેમ છે.

ત્યારપછી અમદાવાદથી નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈ, શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈ વિગેરે ત્યાં આવ્યા, અને પૂજ્યશ્રીને આન્ધાસન આપવાપૂર્વકે અમદાવાદ પધારવા વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રી પણ ત્યારપછી અમદાવાદ પધાર્યા.

ખેડાથી પં. શ્રી પ્રતાપવિજયજી મ. આદિ મુનિવરો પણ થોડા દિવસમાં અમદાવાદ આવી ગયા. તેમણે પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞાથી માળવા તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં વળાદ મુકામે તેમણે ખોટાદનિવાસી શા. હેમચંદ શામજીના ૧૫ વર્ષની વયના પુત્રરત્ન શ્રી નરોત્તમભાઈને દીક્ષા આપી. તેમને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય પં. શ્રીઉદયવિજયજી મ. ના શિષ્ય કરીને તેમનું નામ મુનિશ્રીનન્દનવિજયજી મ. રાખ્યું.

આ અગાઉ ખીજ પણ બે ગૃહસ્થોને પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી. તેમના નામ મુનિશ્રી કીર્તિવિજયજી તથા મુનિશ્રી નિધાનવિજયજી રાખીને અનુક્રમે પં. શ્રી ઉદયવિજયજી મ. ના, તથા મુનિશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ. ના શિષ્ય કર્યાં.

આ બધાં શાસન-પ્રભાવનાના કાર્યોની સાથે સાથે આપણા પવિત્ર અને મહાન્ તીર્થો-શ્રી શત્રુજય, સમેતશિખર, ગિરનાર, તારંગાજી, વિગેરેના કેસોના કામ પણ ચાલુ જ હતા. પૂજ્યશ્રીનું માર્ગદર્શન-સલાહસૂચન એ બાબતમાં ઘણું જ કિંમતી બનતું. શ્રીગિરનાર તીર્થનો કેસ શેઠશ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈના સમયથી ચાલુ હતો. એમાં બનેલું એવું કે:-

સેંકડો વર્ષથી ગિરનાર તીર્થ ઉપર આપણો-સ્વેતાંબર જૈનોનો અબાધિત અને સ્વતંત્ર હક્ક-વહીવટ હતો. ગિરનાર પર્વત ઉપરના દેરાસરો-ધર્મશાળાઓ-દેરીઓ-કુંડ-ઝોટલા-પડતર જમીન-વાવો-ગુફા, એ તમામ વસ્તુઓના સર્વેસર્વા આપણે-સ્વે. જૈનો જ હતા. એ બધી વસ્તુઓ નવી કરાવવી, તેનું સમારકામ કરાવવું, વિ. બધાનો ખર્ચ આપણે-સ્વે. જૈનો જ ભોગવતા અને કરતા. તેમાં કોઈની દબડગીરી નહોતી. આમ ગિરનાર પર્વતની આપણી સ્વતંત્ર માલિકી હોવાથી આપણે પણ એક સ્ટેટ (state) જેટલી સત્તા ભોગવતા હતા. અને જુનાગઢ-સ્ટેટ તરફથી પર્વત પર કોઈવાર કાંઈકે અડચણ થાય, તો આપણે

સ્ટેટને અરજી કે ફરિયાદ નહોતા કરતા, પણ એક સ્ટેટ બીજા સ્ટેટને આવા કારણસર જેમ યાદી-નોંધ મોકલાવે, તે પ્રમાણે યાદી મોકલાવતા. જેથી સ્ટેટ તે અડચણો દૂર કરવા યોગ્ય કરતું. અને જુનાગઢ સ્ટેટમાં કેઈ પરદેશી મહિમાનો આવવાના હોય, તે પ્રસંગે સ્ટેટ આપણને જણાવતું, જેથી આપણે સ્ટેટને પર્વત ઉપર યોગ્ય સગવડ કરી આપતા.

પણ છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી જુનાગઢ સ્ટેટને આપણો મૂળગરાસિયા સ્ટેટસ (Mulgiras status) આંખના કણાની જેમ ખૂંચતો હતો. તેણે આપણી જગવિખ્યાત સહનશીલતાનો લાભ લઈને પર્વત પર પોતાની સત્તા સ્થાપિત કરવા, અને આપણો-પરંપરાથી આવેલો આવતો મૂળગરાસિયા હક્ક નાબૂદ કરવા માટે પર્વત પર જાતજાતની હરકતો ઉભી કરવા માંડી. જેવી કે: “સ્ટેટની પરવાનગી વિના પર્વત પર ક્યાંય રિપેરકામ ન થાય. દેરાસરના કોટની અંદર આવેલો શેઠ કેશવજી નાયકનો અંગલો સ્ટેટે કબજે કરી, ત્યાં સ્ટેટનું ગેસ્ટ હાઉસ (Guest house) કયું. શ્રીનેમિનાથની ટુંકના પ્રવેશદ્વાર ઉપરનો ચોરડો કબજે કર્યો. કિલ્લાની છૂટી જમીન કબજે કરી. પર્વત પરની જગ્યાઓ આપણુદ્વીથી નાગરો અને અન્ય લોકોને વેચાણ આપવા માંડી. પાંચમી ટુંક કે-જેને પરાપૂર્વથી આપણે શ્રીનેમિનાથપ્રભુની નિર્વાણ ભૂમિ તરીકે પૂજતા આવ્યા હતા, અને ત્યાં દેરી બાંધી, તેમાં પ્રભુની ચરણયાદુકા પથરાવીને તેની પૂજા કરતા આવ્યા હતા, તે પણ સ્ટેટે ગુરૂદત્તાત્રયના અનુયાયીઓને આઘાતજનક રીતે આપી દીધી. અને તે દેરીનો આજ સુધીનો સઘળો ખર્ચ આપણે લોગવ્યો હોવા છતાંય હવે તેની માલિકી સ્ટેટ તરફથી તે ગુરૂદત્તાત્રયના અનુયાયીઓને ફાળે ગઈ. વળી-ડુંગર ઉપર આવેલી ૮૪ ચોરડાના નામે યોગખાતી શેઠ નરશીનાથાની ધર્મશાળા પણ સ્ટેટે લઈ લીધી.

આ અને આવી બીજી અનેક હરકતોથી આપણે-જુનાગઢની શેઠ દેવચંદ લક્ષ્મીચંદની પેઠી (શેઠ આ. ક. પેઠીની શાખા)એ જુનાગઢની રાજ્યપ્રકરણી કોર્ટમાં (In the Rajprakarani Court of the Junagadhstate) પોતાના મૂળગરાસિયા સ્ટેટસ માટે સ્ટેટ-વિરુદ્ધ કેસ કર્યો. અને એ કેસમાં ખ્યાતનામ બારિસ્ટર ડી. બી. શુક્લ (Barrister at law)ને આપણા તરફથી રોક્યા.

મૂળગરાસિયા સ્ટેટસ-કે જે આપણને પરંપરાથી મળેલો-તે જો આપણને પાછો મળી જાય તો આપણી પર્વત પરની બધી ટુંકો-જગ્યાઓ વિગેરે પુનઃ આપણી માલિકીના થાય, અને તેથી પાંચમી ટુંક-કે જે આપણી જ હતી, તે પણ આપણી થાય. એ હેતુપુરઃસર આપણે મૂળગરાસિયા સ્ટેટસ મેળવવા માટે કેસ દાખલ કરેલો. પણ-એ કોર્ટમાં આપણને સફળતા ન મળી. એ કોર્ટે આપણી મૂળગરાસિયા સ્ટેટસની માંગણી નામંજૂર કરી (ઈ. સ. ૧૯૧૦, વિ. સં. ૧૯૬૬માં.)

આવો ચુકાદો મળવાથી આપણે આગળ વધવાનો-જુનાગઢની હજુર કોર્ટમાં (In the Hazur Adalat of the Junagadh State) અપીલ (Appeal) કરવાનો નિર્ણય કર્યો. તે વખતે પણ બારિસ્ટર તરીકે શ્રી શુક્લને જ રોક્યા.

આ વખતે આપણા પૂજ્યશ્રીમાને અઢળક પુરાવાઓ- શાસ્ત્રપાઠો વિ. ઘણા જ પરિશ્રમથી એકત્ર કરેલ. ગોકળદાસ અમથાશાહ પાસે તેઓશ્રીએ ઈંગ્લીશમાં હલીલો તૈયાર કરાવી, અને કેસ લડવા માટે ચીવટભયું માર્ગદર્શન તેઓશ્રી શ્રોષ્ટવરોને આપવા લાગ્યા.

હવે-શુકલ ગેરિસ્ટરની ઇચ્છા એવી કે-સમાધાન કરીએ તો ઘણું સાફ. કારણ કે એક વખત હાર્યા, તો આગળ પણ હારવાનો સંભવ રહે. પોતાનો આ વિચાર તેમણે શેઠ આ. ક. ના પ્રતિનિધિ શેઠશ્રી અંબાલાલ સારાલાઈને જણાવ્યો, ત્યારે શેઠે તેમને કહ્યું: તમારી વાત સાચી હશે. પણ એ વાત અમારા વિદ્વાન ધર્મશુરને તમે સમજાવો. તેઓશ્રી જો સંમત થાય, તો તેમ કરીશું.

એટલે શ્રી શુકલ શેઠ અંબાલાલભાઈની સાથે પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને સાષ્ટાંગ હંડવત પ્રણામ કરીને બેઠા. તેમના મનમાં એવું બંધ કે:-આ સાધુમહારાજ આવી કાયદાની વાતોમાં શું સમજે? તેમને સમજાવતાં કેટલી વાર? આ સમજાવે જ તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવેલા.

આવતા વેંત તેમણે પોતાની વાત શરૂ કરી કે: અત્યારે હાર્યા, તો આગળ પણ હારવાનો સંભવ રહે, વિ. વિ. કારણોસર આપણે સ્ટેટ સાથે સમાધાન કરવું યોગ્ય છે.

આ વખતે પૂજ્યશ્રી કંઈકે બોલવા ગયા, કે તરતજ શ્રીશુકલે કહ્યું: આપ તો સાધુ છો, કાયદાની બાબતમાં આપને સમજ ન પડે.

આ સાંભળીને અંબાલાલભાઈ બોલ્યા: “મિ. શુકલ! આવી ભાષા બંધ કરો. મહારાજશ્રી કહે તે સાંભળીને દલીલથી સવાલ-જવાબ કરો.”

આથી ગેરિસ્ટર ધીમા પડ્યા, અને પોતાની વાત દલીલથી રજૂ કરી.

તેમની બધી વાત સાંભળ્યા પછી પૂજ્યશ્રીએ હાસ્યપૂર્વક (શુકલને ઉદ્દેશીને) કહ્યું: “તમે કહો છો કે- સાધુઓ કાયદાની વાતમાં શું સમજે? પણ હું તમને પૂછું કે-કાયદો એટલે શું? what is law? કાયદો એટલે સમાન્ય-સ્વાભાવિક બુદ્ધિ (Common sence). એ સ્વાભાવિક બુદ્ધિ જેમનામાં કુદરતી રીતે નહોતી, તેમને આ વકીલાતનું લાજુવા અને ઉપાધિઓ (Degrees) લેવા જવું પડ્યું. અને જેને એ ‘કોમન સેન્સ’ સ્વાભાવતઃ જ હતી તેમને લાજુવા જવાની જરૂર ન પડી.”

શ્રી શુકલ તો આ વાત સાંભળીને છક્ક થઈ ગયા. સસ્મિત-વદને તેમણે પૂજ્યશ્રીની આ આ વાત કબૂલી.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: “રાજ્યપ્રકરણી કોર્ટ જે ચુકાદો આપ્યો, તે જ ચુકાદો ઉપરની-હનુર અદાલતમાં પણ મળશે, એમ માનવાને કોઈ કારણ નથી. કારણકે-નીચલી (રાજ્યપ્રકરણી) કોર્ટ જે ચુકાદો આપે, તે હંમેશાં સાચો જ હોય, એવી સરકારને ખાત્રી હોત તો તેની ઉપર મોટી અપીલ કોર્ટ ન રાખત. અને સમાધાન એટલે શું? પાંચમી ટુંક અને બીજાં સ્થાનકો સ્ટેટને સોંપી દેવા એ જ કે બીજું કંઈ?”

માટે અમારે એવું સમાધાન નથી કરવું. અમારા વૃદ્ધ પુરૂષોએ-પૂર્વની ડોશીઓએ પેટે પાટા બાંધીને આ તીર્થ-ટુંક અને દેરાસરો માટે પૈસા અને પ્રાણ આપ્યા છે. એ કોઈને સોંપી દેવા માટે નથી આપ્યા. પણ એના સંરક્ષણ માટે આપ્યા છે. માટે ચાહે તે થાય, પણ આપણે હનુર અદાલતમાં અપીલ તો કરવી જ છે. તમને એમ લાગતું હોય, કે એમાં હારવાનો સંભવ છે, તો આપણે બ્રિટિશ ગવર્નમેન્ટને અપીલ કરીશું, અને છેવટે ‘પ્રીવી કાઉન્સિલ’ સુધી પણ જઈશું. પણ સમાધાનની વાત તો કરશો જ નહિ.”

આમ કહીને પૂજ્યશ્રીએ ગિરનારજી ઉપર આપણો હકક દર્શાવતા શાસ્ત્રીય પુરાવાઓ, તથા બીજા ઘણા પુરાવાઓ (લગભગ ૧૨૦૦) તેમને દેખાડ્યા. અને શ્રીગોકળદાસ અમથાશાહ પાસે ઇંગ્લિશમાં લખાવેલા મુદ્દાઓ (points) તથા દલીલો પણ દેખાડ્યા.

આ બધું બાણીને તથા જોઈને શ્રીશુકલ ખૂબ ખુશ થઈ ગયા, અને બોલ્યા કે: જો આટલી બધી તૈયારી હોય, તો આપણે જરૂર લડવું જ. હવે સમાધાનની વાત જ ન જોઈએ.

આ પછી તેમણે ગોકળદાસલાઈવાળા મુદ્દાઓનો ઉપયોગ કરવા દેવાની રજા માગી, પૂજ્યશ્રીએ રજા આપી. આ સિવાય પૂજ્યશ્રીએ ઘણી ઘણી કિંમતી સલાહ-સૂચનાઓ તેમને આપી. જેથી તેમને સંતોષ થવા સાથે પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અપાર માન પ્રગટ્યું. અને સાધુઓ કાયદાની વાતમાં શું સમજે ? એવી તેમના મનની છાપ ભૂંસાઈ ગઈ. તેમણે કહ્યું : સાહેબ ! આપશ્રી કાઠિયાવાડના છો, અને હું પણ કાઠિયાવાડનો છું. માટે આપણી વચ્ચે મતભેદ હોય જ નહિ. આપ જેમ કહો તેમ જ થશે. ત્યારપછી તેઓ ગયા. અને ઈ.સ. ૧૯૧૫ માં (વિ. સં. ૧૯૭૨) બુનાગઢની હજુર કોર્ટમાં આપણા તરફથી અપીલ કરી.^૧

સં. ૧૯૭૦ ના આ વર્ષે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રમુખ અને અમદાવાદ શ્રીસંઘના સંઘપતિ નગરશેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, કે જેઓ એક બાહોશ મુત્સદ્દી અને ધર્મ-વ્યવહાર-કુશળ પુરૂષ તરીકે પંકાયેલા હતા, તેઓ પરદેશ (Foreign)ના પ્રવાસે દરિયામાર્ગે ગયા હતા. માર્ગમાંથી-સ્ટીમરમાંથી તેમણે પૂજ્યશ્રી ઉપર એક પત્ર લખેલો. તે વાંચતાં આપણે સમજી શકીએ કે-ખરેખર ! આપણા મહાન્ ચરિત્રનાયક સૂરિદેવશ્રી વાસ્તવમાં આપણા મહાન્ તીર્થોના હકો અને શેઠ આ. ક. ની પેઢીના આધાર અને માર્ગદર્શક હતા. આ રહી એ પત્ર:

તા. ૭ મી મે-૧૯૧૪ એડન.

“શ્રી પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી. સ્ટીમરમાંથી કસ્તૂરભાઈ તથા ઉમાભાઈ તથા લાલભાઈના વંદણા ૧૦૦૮ વાર અવધારશેજી. ધર્મપસાયથી દરિયો

૧. ત્યારપછી હજુર અદાલતનો ચુકાદો પણ આપણી વિરૂદ્ધમાં આવવાથી આપણે રાજકોટ-એ. જી. જી. ની કોર્ટમાં અપીલ કરી. પણ મિ. મેકોનોક્લીએ ત્યાં પણ આપણી વિરૂદ્ધ ફેસલો જ આપ્યો. આ પછી આપણી દુભાતી લાગણી જોઈને સરકારે ‘એલ-ગ્રેહામ’ નામના ન્યાયખાતાના અધિકારીને આ ખાતમાં તપાસ માટે નીમ્યા. મિ. ગ્રેહામે સંપૂર્ણ જાતતપાસને આધારે સરકારને રિપોર્ટ કર્યો. જો કે એ રિપોર્ટમાં તેમણે આપણો મૂળગરાસિયા રાઈટ તો માન્ય નહોતો રાખ્યો. પણ ગિરનાર પર્વત પરની જે જે જગ્યાઓ-ટુંકો વિ. નો. ક્યબ્લે સ્ટેટે આપણુદ્ધથી લીધેલો, અથવા દિગંબર-શ્રાદ્ધાણુદિને આપેલો, તેને અયોગ્ય જણાવીને એ સર્વ ઉપર પ્વેતાંબર જોનેનો જ હક્ક છે, અને એના ખરા માલિક તેઓ જ છે, એમ પુરાવા સાથે સાબિત કરી આપેલું. મૂળગરાસિયા સ્ટેટસ ન મળે તો પણ હુંગર લગભગ આપણી માલિકીનો જ ગણાય, એવી પરિસ્થિતિ આ રિપોર્ટથી તેમણે સર્જેલી. પણ આ રિપોર્ટ ગમે તે કારણે સરકારે બદલે ન કર્યો. અને આપણું પણ ત્યારપછી આ વિષે દુર્લક્ષ્ય સેવાયું. પરિણામે સ્વરાજ્ય પછી સૌરાષ્ટ્ર-સરકાર સાથે સમાધાન કરીને આપણે પાંચમી ટુંક વિ. અમુક અગત્યનાં સ્થાનો આપણી જાતે જ સોંપી દીધા. આમ આ વાતનો અંત આવ્યો.

ધણે જ શાંત છે. અને ધર્મપસાયથી આવી જ રીતે અમારી મુસાફરી શાંતતાથી પસાર થશે. તીર્થના હકો તથા આણુંદણ કલ્યાણુની પેઠીનો આધાર આપ જ છે. માટે તેને માટે આપને વધારે લખવું તે ઠીક નહિ. જરૂર વખતે આપ જે જે યોગ્ય લાગે તેમ કરાવતા રહેશો. તીર્થના હકો જાળવવા આપ અમદાવાદમાંથી વિહાર કરવાનું હાલમાં નહિ રાખો એમ હું ધારું છું. એ જ વિનંતિ. પન્યાસ શ્રી ઉદયવિજય વિગેરે સાધુમહારાજોને અમારા સર્વેના ૧૦૦૮ વંદણા પહોંચે.

એજ કરતૂરભાઈના વંદણા.”

આ અરસામાં જર્મનીના વિખ્યાત વિદ્વાન, ત્યાંની લિપ્ઝીક યુનિવર્સિટીના સ્નાતક, અને જૈન દર્શનના વિશિષ્ટ અભ્યાસી ડૉ. હર્મન જેકોબી (Dr. Hermann Jacobi) ભારતના જુદા જુદા શહેરોમાં બિરાજતા પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ આચાર્યભગવંતો તથા મુનિરાજોની મુલાકાત લેતાં લેતાં અમદાવાદ આવ્યા. અને સવારે વ્યાખ્યાન ઉત્તરાના સમયે વકીલ કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદીને (B. A., LL B.) સાથે લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રી સાથે તેમણે વિવિધ વિષયોને લગતી ચર્ચા કરી. પૂજ્યશ્રી સંસ્કૃતમાં બોલતા, અને ડૉ. જેકોબી સંસ્કૃત તથા ઈંગ્લીશમાં પણ બોલતા.

એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનને પૂજ્યશ્રી પાસે આવેલા જોઈને તે વખતે ઉપાશ્રયમાં જિજ્ઞાસુ જનસમૂહ એકત્ર થઈ ગયો.

ડૉ. જેકોબીએ શ્રીભગવતી સૂત્ર તથા શ્રી આચારંગ સૂત્રનો ઈંગ્લીશ અનુવાદ કરેલો. જેમાં કેટલેક ઠેકાણે નોંધપાત્ર ક્ષતિઓ થવા પામી હતી. તે અંગે પૂજ્યશ્રીએ તેમને પ્રસંગોપાત્ત સૂચન કર્યું. આ વખતે શા. ગોકળદાસ અમથાશાહે પણ તેમને જૈન સિદ્ધાન્તનું સંપૂર્ણ પરિશીલન કર્યા પછી જ અનુવાદ જેવું કાર્ય કરવા માટે મીઠા શબ્દોમાં અનુરોધ કર્યો.

ડૉ. જેકોબીને પણ પોતાની ભૂલો સમજાણી, એટલે તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું: હું ફરીવાર આપની પાસે આવીશ, ત્યારે એકાન્તમાં મારે આપને આ બધી વાતને લગતા પ્રશ્નો પૂછવા છે.

આમ કહીને તેઓ ગયા. ત્યારપછી ફરીવાર આવીને તેમણે એકાન્તમાં પૂજ્યશ્રી પાસેથી પોતાના પ્રશ્નોનું યોગ્ય અને વિશદ સમાધાન મેળવ્યું.

પૂજ્યશ્રીની તેજસ્વિતા અને અપૂર્વ બુદ્ધિમત્તાથી આકર્ષાયેલા ડૉ. જેકોબી આ પછી જ્યારે પાટણ ગયા, ત્યારે ત્યાં તેમને પૂ. પ્રવર્તક મુનિશ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ મળ્યા. તેઓએ ડૉ. જેકોબીને પૂછ્યું: આટલા સાધુઓનો પરિચય કર્યો, તેમાં તમે શું અનુભવ મેળવ્યો ?

ત્યારે ડૉ. જેકોબીએ જવાબ આપ્યો કે: “આ. શ્રીવિજયનેમિસૂરજી અને આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરજી, જે વ્યક્તિ સાધુપણામાં છે. પણ જો કેઈ રાજ્યના દિવાન હોત તો આયું રાજતંત્ર ચલાવવાની શક્તિવાળા છે. હાલ તો જૈનશાસનનું રાજ્ય બંને ચલાવી રહ્યા છે.”

આ ઉપરથી આપણે અનુમાન કરી શકીએ કે-ડૉ. જેકોબી જેવા પ્ચાતનામ વિદ્વાનના હુયામાં ફક્ત જે જ વખતના પરિચયથી પણ પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભાએ અજબ આકર્ષણ જમાવ્યું હતું.

આ દિવસો શેષકાળના-ચાતુર્માસ પૂર્વેના દિવસો હતા. તે દિવસો દરમ્યાન વ્યાખ્યાનમાં પૂજ્યશ્રી સૂરિપુરંદર શ્રીહરિભદ્રસૂરિભ મહારાજ-વિરચિત “શ્રીપંચાશકભ”ની દેશના ફરમાવતા હતા. તેમાં અત્યારે ચાત્રા-પંચાશક ચાલતું હતું.

પૂજ્યશ્રીએ પોતાની અમોઘ વાણી વડે રથયાત્રાનું વિશદ વર્ણન કર્યું. મગધસમ્રાટ્ શ્રી સંપ્રતિમહારાજએ તથા ગુર્જર-સમ્રાટ્ પરમાર્હત મહારાજ શ્રી કુમારપાળે કેવી રીતે-કેવા ભાવોદ્ભાસથી-અને કેવી સમૃદ્ધિપૂર્વક રથયાત્રા કાઢી, અને તેનાથી કેવી અદ્ભુત શાસન-પ્રભાવના થઈ, એ પ્રસંગોને રોચક અને પ્રેરક શૈલીમાં સવિસ્તર વર્ણવ્યા.

અને વર્તમાનકાળમાં પણ એવી રથયાત્રા આપણે કરીએ, તો તેનાથી થનારા લાભ-૧, અન્ય દર્શનીઓને પણ ઓધિળીજની સન્નુષદ્દશાની પ્રાપ્તિ, ૨, જૈન શાસનના મહિમાનું વિસ્તરણ, ૩, તથા રથયાત્રા કરનાર ભાવિકોને પણ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનું ઉપાર્જન, વિગેરે અગણિત લાભો વર્ણવ્યા.

અને અન્તમાં ફરમાવ્યું કે:” “જે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પરમાત્મા આપણા આસન્ન-ઉપકારી છે, એમના અપાર ઉપકારોનું સ્મરણ કરવું, એ આપણું-જૈનમાત્રનું નિત્યકૃત્ય છે. ભગવંતના મહાન્ ઉપકારોને આપણા સ્મૃતિપટમાં સદૈવ રાખવા કાળે એ શ્રીવીર પરમાત્માના પરમ પવિત્ર વિશ્વશાન્તિદાયક ‘વ્યવન-જન્મ-હીક્ષા-કેવળજ્ઞાન-અને નિર્વાણ.’ એ પાંચેય કલ્યાણકોના મંગલ દિવસે આપણે મહોત્સવપૂર્વક રથયાત્રા કરવી જોઈએ.”

પૂજ્યશ્રીની આ અમીરસ સમી અમોઘ દેશનાને શ્રોતાગણે સહર્ષ વધાવી લીધી-ઝીલી લીધી, અને પ્રભુના પાંચેય કલ્યાણકોના દિવસે રથયાત્રામહોત્સવ કરવાનો નિર્ણય કર્યો.

શ્રીવીર પ્રભુના વ્યવન કલ્યાણકનો-આષાઠ શુદ્ધ ૬ નો પવિત્ર દિવસ નજીકમાં જ હતો. તે દિવસની રથયાત્રા માટે વ્યાખ્યાનમાં ઉછામણી ઓલાઈ. એમાં અદ્ભુત ઉછરંગ આવ્યો. પ્રભુના રથની જમણી તથા ડાબી બાજુની ઘોંસરીઓ ખેંચવા માટે જ હજારો રૂધિયાની ઉછામણી થઈ. બીજી ઉછામણીઓ પણ એવી જ થઈ.

આષાઠ શુદ્ધ ૬ નું મંગલ પ્રભાત ઉગ્યું, અને વરઘોડાની તૈયારીઓ ચાલી. અમદાવાદના આંગણે આ અપૂર્વ અવસર હતો. લોકોના ઉલ્લાસ અને ઉત્સાહનો પાર નહોતો. પાંજરાપોળમાં તો જાણે માનવ-મહેરામણ ઉમટયો હતો.

નિયત સમયે દેરાસરમાં સ્નાત્રમહોત્સવ કર્યા બાદ પ્રભુજીને રથમાં પધરાવ્યા અને ત્યાર-પછી વિધવિધ ખેન્ડ-વાજિત્રોના ઠાક સાથે રથયાત્રા-વરઘોડાનો પ્રારંભ થયો. શેઠશ્રી જમનાભાઈ ભજુભાઈ, ઝવેરી છોટાલાલ લલ્લુભાઈ વગેરે વયોવૃદ્ધ શ્રેષ્ઠિયૌ પણ ઘણા ઉમંગપૂર્વક ભગવાનનો રથ ખેંચતા હતા. જ્યાં જ્યાં વરઘોડો જતો, ત્યાં જંગી માનવ મેદની દર્શનાર્થે તત્પર રહેતી. જૈનેતરે પણ ભારે કુતૂહલપૂર્વક નિહાળતા હતા. શહેરના મોટા વિસ્તારમાં વરઘોડો ફરીને પુનઃ પાંજરાપોળે ઉતર્યો.

આ પછી બીજાં ચાર કલ્યાણકોની રથયાત્રાઓ પણ એ જ ઉલ્લાસથી નીકળી. આમ ચાર-પાંચ વર્ષ સુધી ચાલ્યું. ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી પાંચ પુણ્યાત્મા શ્રેષ્ઠિયૌએ પોતાના તરફથી એક રથયાત્રા કાયમ-દર વર્ષે નીકળે, તેનો લાભ લેવા માટે અમુક રકમ વ્યાજે

મૂકી દીધી. તેના વ્યાજમાંથી વર્ષોવર્ષ તેમના તરફથી તે તે રથયાત્રા નીકળતી. અને તે જ પ્રમાણે આજે પણ એ શ્રેષ્ઠિવરો તરફથી કાયમ રથયાત્રા નીકળે છે.

૧. ચ્યવન કલ્યાણકની રથયાત્રા-શેઠ વાડીલાલ લલ્લુભાઈ. હ. અંચળખેન તરફથી.
૨. જન્મ કલ્યાણકની રથયાત્રા-શેઠનેશીંગભાઈ કાળીદાસ શેરહલાલ તરફથી.
૩. દીક્ષા કલ્યાણકની રથયાત્રા-શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ. હ. લક્ષ્મીભાણુ તરફથી.
૪. કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકની રથયાત્રા-શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ તરફથી.
૫. નિર્વાણકલ્યાણકની રથયાત્રા-શેઠ દલપતભાઈ ભગુભાઈ. હ. ગંગાભાણુ તરફથી. (શેઠ-શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ.)

આમ આ પાંચ શ્રીમાનો તરફથી તે તે વરઘોડાઓ માટેની સ્થાયી રકમ મૂકવામાં આવી. અને તેના વ્યાજમાંથી આજે પણ તેઓ તે તે રથયાત્રાનો અમૂલ્ય લાભ લઈ રહ્યા છે.

આ પાંચ કલ્યાણકોની સુંદર અને સ્થાયી રચના અમદાવાદ લહેરીયા પોળમાં શ્રીમહાવીર પ્રભુના દેરાસરમાં કરવામાં આવી છે.

આ પછી પૂજ્યપાદશ્રીએ વિ. સં. ૧૯૭૦ નું એ ચાતુર્માસ અનેકવિધ શાસન પ્રલાવના સહ અમદાવાદમાં કર્યું.

—*—

[૩૬]

મરૂધરમ્ ધર્મ-ઉદ્દોત

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા પછી પૂજ્યશ્રીની ભાવના મારવાડ અને મેવાડપ્રદેશ તરફ વિહરવાની થઈ. તેઓશ્રીએ સપરિવાર તે તરફ જવા માટે શુભમુહૂર્તે મંગલપ્રયાણ કર્યું. પ્રથમ દિવસે શેઠશ્રી અંબાલાલ સારાભાઈનો અત્યંત આગ્રહ હોવાથી તેમના શાહીબાગમાં આવેલા અંગલે પધાર્યા. ત્યાંથી બીજે દિવસે આગળ વિહાર કરવાની ભાવના હતી, પણ પૂજ્યશ્રીના એક શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી સિદ્ધિવિજયજી મ. ને તે જ દિવસે તાવ આવવો શરૂ થયો. એટલે હવે તો તેઓની તબીયત બરાબર સ્વસ્થ થયા પછી જ વિહાર કરાય, આથી શેઠશ્રીના આગ્રહથી પૂજ્યશ્રીએ તેમના અંગલે સ્થિરતા કરી.

શેઠશ્રીએ પણ તરત જ સારા ડોક્ટરની વ્યવસ્થા કરી. એ ડોક્ટર નિયમિત યોગ્ય દવા આપતા, અને દિવસમાં ૩ થી ૪ વાર તપાસી જતા. આવી ચીવટભરી સારવાર મળવાથી મુનિશ્રી થોડા દિવસમાં સંપૂર્ણ સ્વસ્થ બની ગયા. એટલે પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો. સાબરમતી-ખોરજ થઈને શ્રીસંઘ સાથે શેરીસા તીર્થે પધાર્યા. આ સંઘનો લાભ શા. જમનાદાસ હીરાચંદ ઘેબરીયાએ લીધો.

આ દિવસોમાં પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય પં. શ્રીસુમતિવિજયજી મહારાજે તળાબ પાસે એક ગામમાં અમદાવાદનિવાસી એક કિશોર ગૃહસ્થને દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી પદ્મ-વિજયજી મ. રાખીને તેમને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય બનાવ્યા.

શેરીસામાં શ્રી સંઘસમેત ૩-૪ દિવસ સ્થિરતા કરી. દરમ્યાન કલોલવાળા શા. ગોરધનદાસ અમુલખને પેલાં ખંડિયેર દશામાં રહેલા દેરાસરવાળી જગ્યા કે જે ગાયકવાડ સરકારના તાબાની હતી, તે તેમની પાસેથી વેચાણુ લઈ લેવાનો ઉપદેશ આપ્યો. ગોરધનદાસે પણ તેઓશ્રીના ઉપદેશાનુસાર તે જગ્યા “શ્રી જૈન તત્ત્વવિવેચક સભા”ના નામે વેચાણુ લઈ લીધી, અને તેનો પાકો દસ્તાવેજ ‘તત્ત્વવિવેચક સભા’ના નામે કરાવી લીધો.

શેરીસાથી કલોલ થઈને પૂજ્યશ્રી કડી પધાર્યા. ત્યાંના શ્રીસંઘમાં મતભેદ પડેલા હતા. તેથી શ્રીસંઘને ઉપદેશ આપીને આપસ આપસના એ મતભેદો દૂર કરાવ્યા, અને સંઘમાં એકતા સ્થાપી. એ એકતાની યુગ્મલીમાં શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ ઉજવ્યો. ત્યારપછી કડીથી શ્રી ભોયણીજીતીથે યાત્રા કરી, સૂરજ-રાજપરા થઈને તેઓશ્રી પાનસર પધાર્યા.

પાનસરમાં થોડો સમય થયા જમીનમાંથી શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની ભવ્ય, પ્રાચીન અને અલૌકિક ચમત્કારિક પ્રતિમા નીકળી હતી. તે અલૌકિક પ્રતિમાના દર્શનાર્થે હબરો જૈન-જૈનેતર લોકો આવતા હતા. પૂજ્યશ્રીએ પણ તે પ્રતિમાના દર્શન કર્યા. પ્રતિમાની ભવ્યતા સૌ કેઈને આકર્ષતી હતી. એટલે પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં ઉપદેશ આપ્યો કે-“આવા અલૌકિક પ્રભુજીને અહીં જ એક ભવ્ય જિનાલય બાંધીને પ્રતિષ્ઠિત કરવા બેઈએ.”

ગામના અને બહારગામના ગૃહસ્થોએ એ ઉપદેશ ઝીલ્યો. અને એના પરિણામે આજે પ્રભુ મહાવીર દેવના શાસનની ભવ્યતાના પ્રતીક સમો ગગનોતુંગ ત્રિશિખરી પ્રાસાદ પાનસર ગામને તીર્થ તરીકે શોભાવી રહ્યો છે.

પાનસરથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી વડુ પધાર્યા. ત્યાં એ દિવસ સ્થિરતા કરી. બીજે દિવસે રાત્રે ડાંગરવાના શ્રાવક શા. છગનલાલભાઈ આવ્યા. અને પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે-આપશ્રી ડાંગરવા પધારો, અને અમારા સંઘમાં એ પક્ષ છે, તેની એકતા આપશ્રી કરી આપો.

આથી પૂજ્યશ્રી ત્રવારે વિહાર કરીને ડાંગરવા પધાર્યા. ત્યાંના શ્રીસંઘને એકત્ર કરીને શાન્તિ અને સંપ માટે ઉપદેશ આપ્યો. પૂજ્યશ્રીનો પ્રભાવ જ એવો અપૂર્વ હતો કે તેઓશ્રી જે કાર્ય હાથમાં લે, તે સફળ થાય-થાય ને થાય જ. અહીં પણ વર્ષો જૂના ઝઘડાઓ પૂજ્યશ્રીના એક જ વારના ઉપદેશથી શમી ગયા, અને સંઘમાં શાન્તિ સ્થપાઈ.

શ્રીસંઘે પણ એ શાન્તિના હર્ષમાં આઠેય દિવસના સ્વામીવાત્સલ્યપૂર્વક અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ઉજવ્યો.

ડાંગરવાથી લીંચ થઈને મહેસાણા પધાર્યા. અહીંથી જલ્દી આગળ વધવાની ભાવના હતી, પણ શ્રીસંઘના અત્યાચ્છથી આઠ દિવસ સ્થિરતા કરી. ત્યાંથી વીસનગર-વડનગર થઈને શિપોર પધાર્યા.

ઇતિહાસ કહે છે કે- આ વડનગરનું મૂળ નામ આણંદપુર નગર હતું. અહીંના રાજા ધ્રુવસેનનો પુત્રમૃત્યુનો શોક દૂર થાય, તે હેતુથી શ્રી સંઘસમક્ષ મહેત્સવપૂર્વક પરમપવિત્ર શ્રીકલ્પસૂત્રની વાચના સૌ પ્રથમ અહીં થઈ હતી.

અને આ જ વડનગર પ્રાચીન કાળમાં શ્રીસિદ્ધાચળ મહાતીર્થની “જયતળાટી”નું સ્થાન હતું.

વડનગર, સીપોર, ખેરાળુ, ઉંઝા વિગેરે ૧૬ ગામોની જ્ઞાતિઓનો ઘોળ હતો. તે ૧૬ માં મોટું ખેરાળુ હતું. પણ કોઈક કારણસર બાકીના ૧૫ ગામવાળાઓએ ખેરાળુ ગામ સાથેનો વ્યવહાર બંધ કરી દીધો હતો. ખેરાળુવાળાએ સમાધાન કરીને વ્યવહાર ચાલુ કરવા માટે ઘણી મહેનત કરી, પણ તેઓને સફળતા ન મળી. એ અરસામાં જ પૂજ્યશ્રીનું તે તરફ પધારવું થયું. અને ડાંગરવાના સંઘની એકતા તેઓશ્રીના ઉપદેશથી થઈ, એ જાણીને ખેરાળુના આગેવાન અને શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રતિનિધિ શા. ગોપાળજી છગનલાલ વગેરે ગૃહસ્થો સીપોર આવ્યા. અને પૂજ્યશ્રીને પોતાની વાત અથેતિ જણાવીને વિનંતિ કરી કે સાહેબ ! આપશ્રી અહીં પધાર્યા છે, માટે હવે કૃપા કરીને અમારું સમાધાન કરાવી આપો.

તેમની પાસેથી બધી વાત જાણી લઈને પૂજ્યશ્રીએ ૧૫ ગામોમાં મુખ્ય ગણાતા સિપોર ગામના સંઘને સમાધાન કરવા માટે-વિખવાદ દૂર કરવા માટે ઉપદેશ આપ્યો. સિપોરવાળાને પૂજ્યશ્રીનો ઉપદેશ રૂચ્યો. એટલે તેમણે તરત જ બીજા ૧૪ ગામોના સંઘને સિપોરમાં એકત્ર કર્યાં. એ સર્વ-સંઘોને પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપ્યો. આથી તે પંદરેય ગામવાળાઓએ તે જ વખતે સલાહપૂર્વક એકમતે ખેરાળુવાળા સાથેનો કલેશ ત્યજી દીધો. અને તેમની સાથેનો વ્યવહાર પૂર્વવત શરૂ કર્યો. જેથી પુનઃ ૧૬ ગામોની એકતા થઈ.

આમ ઠેરઠેર વવાયેલા કલહ-કુસંપના વિષાંકુરો ઉખાડીને તેના સ્થાને પોતાના ઉપદેશ-મૂતથી એકતાની અમૃતવેલ ઉગાડતાં પૂજ્યશ્રી સિપોરથી ખેરાળુ પધાર્યાં. ત્યાં ગામવાળાએ એકત્ર થઈને એકતાના પ્રાસાદ પર કલશારોહણરૂપ અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ઉજવ્યો.

ત્યારપછી ખેરાળુથી તેઓશ્રી શ્રીતારંગાજી તીર્થ પધાર્યાં. આ પ્રસંગે ડાંગરવાથી શ્રીસંઘના ૫૦ ગૃહસ્થોનો સંઘ શ્રીતારંગાજીની યાત્રા કરવા આવ્યો. તેમણે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં પૂજ્યશ્રીની સાથે સંગીતના સાજ સહિત શ્રીતારંગાજી તીર્થની યાત્રા કરી.

શ્રીતારંગાજી એ મહાતીર્થનું બીજું નામ છે શ્રીતારણગિરિ. તારણદેવીનું ત્યાં પ્રાચીન-કાળથી સ્થાન છે, એથી એ પર્વતનું નામ પણ પ્રાચીનકાળથી તારણગિરિ પડ્યું છે.

આ તીર્થના અધિનાયક શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ છે. 'શ્રીમુનિસુન્દરસૂરીશ્વરજી મહારાજ આ તીર્થની સ્તવના કરતાં કહે છે કે : 'હે સ્વામિન્ ! હે અજિતનાથ પ્રભો ! તારણગિરિ એ ખરેખર તારણગિરિ જ છે. કારણકે આપની જેમ તે પણ ભવ્યાત્માઓનો સંસાર સમુદ્રથી તારણહાર, અને ભવ્યોના બાહ્ય-અભ્યંતર શત્રુઓનો નાશ કરનાર છે. આથી આ પર્વતનું "તારણગિરિ" એવું નામ સાર્થક છે."

આ ગિરિરાજ પર ૧૩ મા સૈકામાં પરમાર્હત ગુર્જરનરેશ શ્રીકુમારપાળ મહારાજએ કલિકાલસર્વજ્ઞભગવંતશ્રીના ઉપદેશથી ભવ્ય પ્રાસાદ બંધાવેલો, અને તેમાં તીર્થપતિ શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની ભવ્ય અને રમણીય પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી.

સ્તુતિકાર સૂરિભગવંત શ્રીમુનિસુન્દરસૂરિજી મ. શ્રી આગળ વધતાં દરમાવે છે કે : 'જે રીતે શ્રી અજિતનાથ પરમાત્મા માતાના ગર્ભમાં હતા, ત્યારે તે ગર્ભના પ્રભાવથી

૧ જૈનસ્તોત્રસંગ્રહ-અજિતજિન સ્તોત્ર શ્લોક ૧૩-૧૪ બીજા ભાગ.

સોગઠાખાણની રમતમાં માતાનો વિજય થયો હતો; તે જ રીતે આ તારણુદુર્ગ (તારંગાણ) ઉપર શ્રીઅન્વિતનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરવાની ઈચ્છા સોલંકીકુલકેતુ મહારાજ શ્રીકુમારપાળ-દેવના હૃદયમાં થઈ, અને તેના પ્રભાવથી તેમને પણ પરરાષ્ટ્રની વિજય-લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ.

આવા આ શ્રી તારણુગિરિ પર રહેલા-(મહારાજ કુમારપાલે ભવ્ય પ્રાસાદ બંધાવી, તેમાં પધરાવેલા) જગત્ને (નિજગુણ વડે) જીતનારા-અને મોહરાજ વડે અજેય એવા શ્રી અન્વિતનાથ પ્રભુને હું સ્તવું છું.”^૧

કુમારપાલ રાજ્યે બંધાવેલા એ ભવ્ય પ્રાસાદમાં ભમતી હોવાથી તે બ્રમિ-પ્રાસાદ કહેવાય છે.

આ મહાપ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર સંઘપતિશ્રી ગોવિંદ નામના શ્રાવકે કરાવ્યો હતો. તે વખતે-કુમારપાળ રાજ્યે પધરાવેલ પ્રતિમાનો શ્લેષ્ઠાએ વિનાશ કર્યો હોવાથી ગોવિંદ શ્રાવકે નવીન બિંબ ભરાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીસોમસુંદરસૂરિજી મહારાજના હસ્તે કરાવી હતી.

આ તારંગાતીર્થ ઉપર શ્રીસિદ્ધશિલા,-કોટિશિલા, તથા મોક્ષની બારી એ ત્રણ નામની ત્રણ ટેકરીઓ છે. અને જે તારણુદેવીના નામથી આ ગિરિવરનું નામ તારણુગિરિ થયું છે, તે તારણુદેવી તથા ધારણુદેવીની ગુફાઓ પણ છે. તારણુદેવીની સ્તુતિ કરતાં શ્રી સુનિસુંદર-સૂરિ મહારાજ ફરમાવે છે કે “ભકતોને વિપત્તિરૂપ નદીમાંથી તારવામાં તત્પર હે તારણુદેવિ ! તમને કોણ સ્તવતું નથી ? (અર્થાત્-સર્વ કોઈ તમારી સ્તુતિ કરે છે.) કારણ કે યુદ્ધમાં શત્રુઓ ઉપર સહાય જ્ય મેળવનાર તમે આ (તારંગા) તીર્થને તથા જિનેશ્વરદેવ પ્રત્યે ભક્તિ ધરાવતા ભવ્યોને હંમેશાં રક્ષણ આપો છે.”^૨

કોટિશિલા-સિદ્ધશિલા તથા મોક્ષબારી સહિતનું આ આખું તીર્થ આપણું-જૈન પ્રવે. મૂ. પૂ. સંઘનું જ છે.

આ તીર્થમાં અઠવાડિયા સુધી સ્થિરતા કરીને પૂજ્યશ્રીએ તેનું સાંગોપાંગ સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કર્યું. આ દિવસોમાં-આ તારંગાતીર્થ માટે પણ ટીંબા ઠાકોર-ભાગદારો અને જૈનો વચ્ચે તકરારો ચાલતી હતી. તે બાબતમાં પણ પૂજ્યશ્રીએ સમ્યક્તયા બાણકારી મેળવી.

ત્યારબાદ તેઓશ્રી ટીંબા-સુદામણ થઈને ઠાંતા પધાર્યા. ઠાંતાના મહાજનના હાથમાં શ્રીકુંભારીયાણ તીર્થનો વહીવટ હતો. વહીવટ અને દેખરેખ એપરવાઈથી થતા હોવાથી, તીર્થની પ્રગતિ સારી રીતે થતી નહોતી.

ઠાંતાથી પૂજ્યશ્રી શ્રી કુંભારીયાણ તીર્થે પધાર્યા. અહીં ગુજરાતના મહામંત્રીશ્વરશ્રી વિમલશાએ બંધાવેલા પાંચ જિનાલયો છે. અહીં આરસની મોટી ખાણો છે. એ ખાણોના પાષાણથી આખું તથા કુંભારીયાણના દેરાસરો બંધાયા હતા.

સ્વ. શેઠશ્રી મનસુખભાઈ ભગુભાઈએ અહીં એક ધર્મશાળા બંધાવી છે. શેઠશ્રીને નિયમ હતો કે : “દિવાળી તથા એસતા વર્ષના માંગલિક દિવસો આપણા પવિત્ર તીર્થોની યાત્રા-

૧. જૈનસ્તોત્રસંગ્રહ-(જિનસ્તોત્રરત્નકોષ રત્ન ૧૧મું. શ્લોક-૧-૨) બીજો ભાગ.

૨. જૈનસ્તોત્રસંગ્રહ-બીજો ભાગ. જિનસ્તોત્રરત્નકોષ શ્લોક-૨૪

સેવામાં ગાળવા." આ અનુમોહનીય નિયમાનુસાર તેઓ દર વર્ષે એ માંગલિક દિવસોમાં જુદા જુદા તીર્થોની યાત્રા કરતા. અને જે જે તીર્થે તેઓ જતા, ત્યાં ત્યાં તેઓ ખારીકાઈથી તપાસ કરતાં કે-અહીંયા શાની આવશ્યકતા છે? તે તપાસમાં જે વસ્તુની જરૂરિયાત તે તીર્થમાં તેઓને લાગે, તે જરૂરિયાત તેઓ પૂરી કરતા. આવી રીતે તેમણે અનેક તીર્થોમાં ધર્મશાળાઓ બંધાવી છે. જીર્ણોદ્ધાર તથા બીજાં ખાતાઓને મોટી રકમ આપીને સદ્ધર બનાવ્યા છે. આ શ્રીકુંભારીયાજી તીર્થમાં પણ તેમણે એક ધર્મશાળા બંધાવેલી.

પૂજ્યશ્રીએ તીર્થની યાત્રા કરી. તીર્થના યોગ્ય વહીવટના અભાવે દેરાસરો જીર્ણ બન્યા હતા. તેનો ઉદ્ધાર કરવાની લાવના પૂજ્યશ્રીને થઈ.

અહીં અમદાવાદથી પૂજ્યશ્રીના તથા તીર્થના દર્શનાર્થે શેઠશ્રી પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ, શેઠ અમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ લાલભાઈ ભોગીલાલ, શેઠ જગાભાઈ ભોગીલાલ, શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ વિગેરે આગેવાન ગૃહસ્થો આવ્યા.

કુંભારીયાજીથી પૂજ્યશ્રી મોટી ખરેડી થઈને આખુ-દેલવાડા પધાર્યા. રસ્તામાં આવતી આરજીની તળાટીએ એક દિવસ સ્થિરતા કરી. અહીં સાધુ-સાધ્વીઓને તથા યાત્રાળુઓને રહેવા માટે યોગ્ય સગવડ કે વ્યવસ્થા નહોતી. એ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈને ઉપદેશ આપતાં તેઓએ ત્યાં એક ધર્મશાળા બંધાવી.

આ વખતે-પૂ. પં. શ્રીનીતિવિજયજી મહારાજ મારવાડથી વિહાર કરીને અમદાવાદ તરફ જતા હતા, તેઓ અહીં-આખુજ આવ્યા, અને પૂજ્યશ્રીને મળ્યા. તેઓએ અમદાવાદ જવાની પોતાની લાવના પૂજ્યશ્રીને જણાવી. એટલે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : "તમે અમદાવાદ જરૂર બાવ, અને ત્યાં પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે ઉતરવાનું રાખજો, તેમજ ચાતુર્માસ પણ ત્યાં જ કરજો."

પં. શ્રીનીતિવિજયજી મહારાજે પણ એ વાત સ્વીકારી, અને ત્યારપછી તેઓએ અમદાવાદ-પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે પધારીને સં. ૧૯૭૧ નું ચાતુર્માસ પણ ત્યાં-પાંજરાપોળે જ કર્યું."

શ્રીઆખુતીર્થમાં આઠેક દિવસ સ્થિરતા કરીને ત્યાંના ભવ્યતમ જિનાલયોની યાત્રા કરવા-પૂર્વક-ઐતિહાસિક તથા દર્શનીય તમામ સ્થાનોનું પૂજ્યશ્રીએ અવલોકન કર્યું. અચળગઢની પણ યાત્રા કરી. ત્યારપછી અણાદરાને રસ્તે થઈને તેઓશ્રીએ જોરામગરામાં પ્રવેશ કર્યો. જોરામગરાના-સિરોડી, સેંદરથ, પાડીવ, ઊડ, વિ. ગ્રામોમાં વિચરીને તેઓશ્રી જવાલ પધાર્યા. અને જવાલ-શ્રીસંઘની વિનંતિથી વિ. સં. ૧૯૭૧નું ચાતુર્માસ તેઓશ્રી જવાલમાં ખિરાળ્યા.

આ ચોમાસા પૂર્વે, ચોમાસામાં, તથા ચોમાસા પછી પૂજ્યશ્રીએ પોતાના અમોઘ ઉપદેશ વડે જવાલમાં અનેક ધર્મકાર્યો કરાવ્યા.

જવાલ-ખરહુટ વિ. ર૭ ગામોનું મોટું પંચ હતું. તેમાં મોટો અઘડો પેઠો હતો. એના લીધે ધર્મના દરેક કાર્યોમાં શિથિલતા આવી ગયેલી. આ અઘડાનું નિવારણ કરવા પૂજ્યશ્રીએ ઊડગામમાં આખું પંચ એકત્ર મેળવ્યું. અને તેમાં તેઓશ્રીએ આ પંચના અઘડા દૂર કરવાનો ઉપદેશ કર્યો. પરિણામે ર૭ ગામોના પંચના એ કલેશો દૂર થયા, અને સંપ તથા શાન્તિ સ્થપાયા.

કુસંપનો નાશ થવાથી ર૭ ગામોવાળાએ અતિ-ઉલ્લાસપૂર્વક ઊડ ગામમાં પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં મોટો મહોત્સવ ઉજવ્યો, અને સ્વામીવાત્સલ્યો કર્યા.

જાવાલમાં ઉપાશ્રયની અગવડ હતી, એટલે પૂજ્યશ્રીએ તે અંગે ઉપદેશ આપ્યો. એના ફલસ્વરૂપે શ્રીસંઘે ધર્મશાળાનો ભાગ વધાર્યો, અને તેની સામે ઉપાશ્રય માટે એક જગ્યા ખરીદી. તે જગ્યામાં ઉપાશ્રયનું મકાન બાંધવા માટે મોટી ટીપ થઈ.

આ બંધો પ્રદેશ જોરામગરાના પ્રદેશ તરીકે ઓળખાતો. આ પ્રદેશના ગામોના ગૃહસ્થો પરદેશમાં વ્યાપાર કરતા, અને રહેતા ગામમાં તો ફક્ત ધર્મધ્યાનમય નિવૃત્તિ જીવન ગાળવા માટે જ રહેતા. પરદેશમાં વસતા એ ગૃહસ્થો ઘણા સુખી હતા. પરંતુ જ્ઞાનની ખામીને લીધે કોઈ પણ પ્રકારનું ધાર્મિક શિક્ષણ તેઓ તથા તેમના પુત્રાદિ પરિવાર પામી શકતા નહિ. પાઠશાળા જેવું પણ કોઈ ન હતું.

આથી પૂજ્યશ્રીએ શ્રીસંઘને પાઠશાળા માટે ઉપદેશ આપ્યો. શ્રીસંઘે પણ પોતાના ગામની આ ખામીને દૂર કરવા માટે પૂજ્યશ્રીનો એ ઉપદેશ ઝીલી લીધો, અને એક પાઠશાળાનું સ્થાપન કર્યું. એનું નામ “તપાગચ્છ-શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજ્ઞાન પાઠશાળા” રાખ્યું. તેમાં નાના મોટાં અનેક ભાઈ-બહેનો ધાર્મિક અભ્યાસ કરવા લાગ્યા.

વળી—અહીં મૂંગા-પ્રાણીઓની રક્ષા માટે કોઈ સાધન નહોતું. તેથી જીવહયાના બ્યેતિર્ધર આપણા પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપીને એક ‘પાંજરાપોળ-સંસ્થા’ સ્થપાવી. પાઠશાળા તથા પાંજરાપોળના નિભાવ માટે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી સારી એવી ટીપ પણ થઈ.

જાવાલ-ગામથી ૦૧ માઈલ દૂર અંબાજી માતાની એક વાડી હતી. ત્યાં અંબામાતાનું સ્થાન હતું. વાડી ઘણી વિશાળ હતી. તે જોઈને પૂજ્યશ્રીને ભાવના થઈ કે—આ વિશાળ જગ્યામાં દેરાસર થાય તો શ્રીસંઘને ચૈત્રી-કાર્તિકી પૂનમે શ્રીસિદ્ધગિરિરાજની યાત્રા માટે એક રમ્ય સ્થાન બને.

આવી ભાવના થતાં તેઓશ્રીએ સંઘને તે માટે ઉપદેશ આપ્યો. સંઘે પણ તે વધાવી લીધો, અને તે વાડી ખરીદી લીધી.

જાવાલમાં—ચોમાસા પૂર્વે ઓટાદનિવાસી દેસાઈ હિમચંદ ભવાનના સુપુત્ર શ્રી અમૃતલાલને તથા રાજગઢ-માળવાના વતની શા. પ્યારેલાલ-નામક એક ગૃહસ્થને પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી. તેમના નામે અનુક્રમે—મુનિશ્રી અમૃતવિજયજી મ. તથા મુનિશ્રી ભકિતવિજયજી મ. રાખ્યા. બન્ને મુનિવરો અનુક્રમે પૂજ્યશ્રીના તથા પં. શ્રી પ્રતાપવિજયજી મહારાજના શિષ્યો થયા.

આમ ચાતુર્માસમાં અનેક શાસનપ્રભાવનાના કાર્યો કરી-કરાવીને ચોમાસા બાદ પૂજ્યશ્રીએ વિહારની તૈયારી કરી.

વિહાર સમયે ગામ બહાર મંગલાચરણ વખતે શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીને આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિ કરી કે:” સાહેબ ! આખા ચોમાસા દરમિયાન આપશ્રીએ અમને કંઈ કાર્યસેવા ફરમાવી નથી, પણ હવે તો કંઈ કાર્ય ફરમાવો.”

શ્રીસંઘને અત્યંત આગ્રહ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે : “પાલિતાણામાં દયાજી દાદાની યવિત્ર છાયામાં અનેક ધર્મશાળાઓ છે, પણ મારવાડી ગૃહસ્થો તરફથી બંધાયેલી

એકેય ધર્મશાળા નથી. તો તમારી ભાવના હોય તો પાલિતાણામાં જવાલ-સંઘ તરફથી એક ધર્મશાળા બંધાવવાનો ઉપયોગ દેખો”.

પૂજ્યશ્રીના આ વચનને શ્રી સંઘે તત્ક્ષણુ વધાવી લીધું, અને તે જ વખતે રૂ. ૬૦ હજારની ટીપ કરી. પછી પૂજ્યશ્રીના માર્ગદર્શનાનુસાર જવાલ સંઘે પાલિતાણામાં શેઠ આ. ક. ના વંડામાં એક ધર્મશાળા બંધાવી, જે આજે પણ જવાલવાળાની ધર્મશાળા તરીકે ઓળખાય છે.

આ દિવસોમાં મારવાડ-પ્રદેશમાં મૂર્તિવિરોધીઓનું જોર ધણું વધી ગયું હતું. ઠેરઠેર મૂર્તિવિરોધીઓના ગુરૂ ગણાતા હુંઠકપંથી મુનિઓ ફરતા, અને મૂર્તિ-ઉત્થાપનની પ્રરૂપણા કરતા.

આથી શ્રીવરકાણા વિ. ‘પર’ ગામોના (ગોલવાડ) પંચે એકત્ર મળીને આનો પ્રતીકાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો, અને પંચના આગેવાનો પૂજ્યશ્રી પાસે વરકાણા તરફ પધારવાનો વિનંતિ કરવા માટે આવ્યા.

પૂજ્યશ્રી પણ તેમની વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને વરકાણા પધાર્યા.

આ વખતે સ્થા. મુનિઓ ‘વક્તાવરમલણ’ આદિ ત્યાં હતા.

પૂજ્યશ્રી વરકાણા પધારતાં જ શ્રીપંચે બજમ નાખી, અને બાવન ગામના પંચને એકત્ર કયું. તેમાં શ્રીપંચે નિર્ણય લીધો કે-” સ્થાનકવાસીઓ જોડેનો તમામ વ્યવહાર આજથી બંધ છે.” આ નિર્ણય સ્થાનકવાસીઓના જોરને ડામવા માટે સર્વ રીતે પૂરતો હતો.

હવે-જે ધર્મશાળામાં પૂજ્યશ્રી ઉતર્યા હતા, તે જ વિશાળ ધર્મશાળામાં નીચેના સામા વિભાગમાં પેલા સ્થા. મુનિઓ ઉતરેલા.

એક દિવસ શ્રીવક્તાવરમલણ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ શાંતિપૂર્વક તેમના જ્ઞાનની ચકાસણી કરી. તેઓશ્રીએ પૂછ્યું કે: ‘કર્મનો રસ એટલે શું ?’. આ પહેલા જ પ્રશ્નનો જવાબ એ સ્થા. મુનિ આપી ન શક્યા. અને તે વખતે પૂજ્યશ્રી પાસેથી છૂટવા માટે ‘વૃત્તિમાશ્રિત્ય વૈતસીમ્’ ઉભા થઈ ગયા.

ત્યારપછી ફરીવાર તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને તે વખતે શાસ્ત્રાર્થ કરવાની વાત થઈ. બીજા દિવસે શાસ્ત્રાર્થ કરવાનું નિયત થયું. એ દિવસે સંઘ્યા સમયે પૂજ્યશ્રીની સાથે રહેતા પંડિતવરશ્રી ‘શશિનાથ ઝા’ તેમને (વક્તાવરમલણને) મળવા ગયા, અને તેઓએ તે મુનિશ્રીને આવતી કાલે શાસ્ત્રાર્થ માટે તૈયાર રહેવાની ટકોર પણ કરી.

ત્યારપછી તે મુનિશ્રી પાસે કેટલાક શ્રાવકો ગયા હશે, તેમને તેઓએ કહ્યું કે: અમારા મત વિરૂદ્ધ બોલશો, તો હું કાગડા બનાવી દઈશ.

આ સાંભળીને પેલા ભદ્રિક શ્રાવકો પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને એ વાત જણાવી. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ તેમને નિર્ભીક રહેવા કહ્યું.

પણ બીજા દિવસે એટલે શાસ્ત્રાર્થ માટે નિયત થયેલા દિવસે વહેલી સવારે એ મુનિશ્રી સપરિવાર (વહાર કરી ગયા. આથી લોકોમાં તેમની અપકીર્તિ થઈ.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ પણ ત્યાંથી આગળ વિહાર કર્યો. ગામોગામ વિહારતાં તેઓશ્રી 'દાદાવી' ગામે આવ્યા. ત્યાં પુનઃ પેલા વકતાવરમલજીનો ભેટો થઈ ગયો. તે મુનિજીની થોકડા સંબંધી શાસ્ત્રાર્થ કરવાની વૃત્તિ અહીંયા પુનઃ જાગૃત થઈ. પણ પૂજ્યશ્રી પાસે તેઓ પૂર્વવત્ કાવ્યા નહિ.

દાદાવીથી વીજેવા, નાડોલ, નાડલાઈ વિ. સ્થળોએ યાત્રા કરીને, તથા ઘાણેરાવ-મૂછાળા મહાવીર વિ. મોટી પંચતીથીની યાત્રા કરીને પૂજ્યશ્રી સપરિવાર દેસૂરી પધાર્યા. અહીંયા વયેવૃદ્ધ મુનિશ્રી જીવવિજયજી મ. (ખોટાદના-દેસાઈ કુટુંબના)ની તળીયત નરમ થતાં થોડા દિવસ અહીં સ્થિરતા કરી.

અહીંથી દેસૂરીની નાળના રસ્તે ઉપરના-મેવાડના પ્રદેશમાં જવાય છે. તે તરફ જતાં ગઢબોલ નામનું એક ગામ આવે છે. એ ગામ હિન્દુઓના 'ચારભુજ તીર્થ' તરીકે વિખ્યાત છે. અહીં એક સુંદર દેરાસર છે. તેમાં શ્રીશાન્તિનાથ પ્રભુની અતિપ્રાચીન અને દર્શનીય પ્રતિમા હતી.

વિ. સં. ૧૯૬૭માં જ્યારે પૂજ્યશ્રી અમદાવાદમાં બિરાજતા હતા, ત્યારે :—

આ ગઢબોલમાં એકવાર તેરાપંથી મુનિઓ આવ્યા, અને દેરાસરમાં (રંગમંડપ તથા ચોકીઓમાં) ઉતર્યા. આ પ્રદેશમાં તેરાપંથી સાધુઓની જમાવટ ઘણી હતી. કોઈ-કોઈક ગામમાં અમુક અમુક મંદિરમાર્ગીં શ્રાવકો રહેલા, બાકી તો બધા તેરાપંથી બની ગયા હતા. તેરાપંથી મુનિઓ લોકોને ઉપદેશ આપતાં કે : “પત્થરની ગાયના આંચળમાંથી દૂધ નીકળતું નથી, તેમ તે ગાયને ખીલા ઠોકો તો તેમાંથી લોહી પણ નીકળતું નથી. તેવી જ રીતે આ પાપાણુની પ્રતિમા તમને શો લાભ આપી શકે ?

અને તમારે ખાત્રી કરવી હોય તો-આ ભગવાનની પ્રતિમામાં ખીલા ઠોકોને જુઓ-કે આમાં જીવ છે કે નહિ ?”

આ અસદ્દ ઉપદેશની ધારી અસર અજ્ઞાન જીવો પર થઈ અને તેમણે તે શ્રીશાન્તિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાના અંગે અંગે લગભગ બાવન ઘા માર્યા. રે ! મૂર્તિભંજક મુસલમાન અને આ કર કૃત્ય કરનાર લોકોમાં કંઈ ફેર ખરો ?

તેરાપંથીઓના આ કાળા કૃત્યની અખર મૂર્તિપૂજક ભાઈ ઓને પડતાં તેમના દુઃખનો પાર ન રહ્યો. તેમનાં તન-મનમાં બાણે ચિરાડ પડી. પેલા તેરાપંથી સાધુઓ તો આ કૃત્ય કરાવીને ત્યાંથી જતા રહેલા. અને મંદિરમાર્ગીંઓ નિર્બંજ હોવાથી તેઓને કોઈ રોકટોક પણ ન કરી શક્યા.

વળી-દેરાસરની ચાવીઓ પણ તેરાપંથી ગૃહસ્થો પાસે રહેતી હતી. આથી મંદિર-માર્ગીં શ્રાવકોએ લેગા થઈને નજીકના ઘાણેરાવ વિગેરે ગામોના સંધને પોતાના ગામની આ દુઃખદ ઘટના જણાવી.

સાંભળનાર ભાઈઓની તથા પંડ્યાઓની લાગણી આથી ઉશ્કેરાણી તો ઘણી. તેમને પણ અપાર ખેદ થયો. પણ-તેરાપંથીઓના જ્વેર પાસે તેમનું ચાલે તેમ ન હતું. અને આની સામે આંપતાં-તાત્કાલિક પગલાં ન લેવાય, તો ભવિષ્યની મુશ્કેલી અકલ્પ્ય હતી. એટલે ઘાણે-રાવવાળા ભાઈઓ ગઢબોલના ગૃહસ્થોને સાથે લઈને અમદાવાદ આવ્યા.

તેમણે શેઠ આ. ક. પેઢીના પ્રમુખ શેઠ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ તથા શેઠ શ્રી મનસુખભાઈ ભગુભાઈ પાસે જઈને પોતાના ગામની કરુણ બીના તેઓને રડતે હોયે જણાવી, અને વિનંતિ કરી કે : શેઠ સાહેબ ! આવી વાતનો પ્રતીકાર કરવા માટે આપ લોકોનું માર્ગદર્શન તથા મદદ મેળવવા અમે આવ્યા છીએ.

પણ ત્યાંથી તેમને સંતોષકારક જવાબ ન મળતાં તેઓ પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા.

પૂજ્યશ્રી પાસે તેમણે પોતાના ગામની દુઃખપ્રદ વીતકકથા નિવેદન કરી. એ સાંભળીને પૂજ્યશ્રીને ભારે આઘાત થયો. તેઓશ્રીએ એમને આશ્વાસન આપ્યું, અને કહ્યું કે : તમે આજે બપોરે અહીં આવજો, સૌ સારા વાનાં થઈ રહેશે.

તેઓ પણ આ આશાજનક આશ્વાસન મળવાથી શાન્ત થઈને ગયા. ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ શેઠ લાલભાઈ તથા શેઠ મનસુખભાઈને બોલાવ્યા, અને તેમને ગઢબોલના ભાઈઓ આવ્યાની વાત કરીને કહ્યું કે : “એમની વાત આપણે સાંભળવી જોઈ એ, અને તેમને સંતોષ થાય એમ કરવું જોઈએ. તમારામાં ગળપણ છે, તો મંકોડા આવે છે. તમારામાં આગેવાનીભરી શક્તિ છે, તો લોકો તમારો આશરો શોધતાં આવે છે.”

એ વખતે જ પેલાં ગઢબોલ અને ઘણેરાવવાળા ભાઈઓ આવી પહોંચ્યા.

એટલે બંને શ્રેષ્ઠિવરોએ આ બાબતમાં શી રીતે કામ કરવું ? તે માટે પૂજ્યશ્રી સાથે વિચારણા કરી. પૂજ્યશ્રીએ તત્ત્વવિવેચક સલાના સભ્યોને બોલાવીને આ બધી બીના જણાવી.

છેવટે નકકી કયું કે-અમદાવાદથી વકીલ કેશવલાલ અમથાણા (B.A.L.L.B.)ને આ મારવાડી ગૃહસ્થો સાથે ગઢબોલ મોકલવા, અને તેઓ ત્યાં જઈને આ બાબતમાં યોગ્ય કરે.

પૂજ્યશ્રીએ ગઢબોલના ભાઈઓને કહ્યું કે : “અહીંથી વકીલ આવે છે, તો તમારે તેમને બરાબર મદદ આપવી પડશે. પછી ત્યાં જઈને આઘાપાછાં થશે તે નહિ આવે.” એ ભાઈઓએ એ વાત સ્વીકારી.

પૂજ્યશ્રીએ વકીલને પણ યોગ્ય સલાહ-સૂચનો આપી દીધા.

આ પછી વકીલ કેશવલાલભાઈ યુરોપિયન પહેરવેશમાં સજ્જ થઈને તે ભાઈઓની સાથે ગઢબોલ જવા રવાના થયા. તેમની સાથે પટાદાર તરીકે એક ખડતલ લેવાને પણ મોકલવામાં આવ્યો. અહીંથી શેઠ લાલભાઈએ પણ પેઢીની સાદડીમાં આવેલી શાખાના મુનીમશ્રી મણીલાલને જણાવી દીધું કે-વકીલ ત્યાં આવે છે, અને તમારે તેમને જોઈતી સગવડ આપવી.

વકીલ સાદડી પહોંચી ગયા. મુનીમ પણ ચાલાક હતા. તેમણે વકીલની જેમ યુરોપિયન ડ્રેસ ધારણ કર્યો, પછી તેઓ બંને ઘોડા પર સવાર થઈ, સાથે બેએક લેવાઓને લઈને ગઢબોલ ગયા.

તેમને આવતા જોઈને ગઢબોલના અણુજ અને બીકણુ લોકો (તેરાપંથી તથા મંદિર-માર્ગીઓ) ડરના માર્યા આઘાપાછા થઈ ગયા. તેમના મનમાં ફફડાટ પેઠો કે આ યુરોપિયન

જેવા સાહેબ આવ્યા છે. હવે આપણી શી વલે કરશે ? વકીલે તો આવતાંવેંત ઇંગ્લીશ ભાષામાં બોલવાનું શરૂ કર્યું. લોકોને ધમકાવ્યા. લોકો પણ ડરતાં ડરતાં તેમની પાસે આવ્યા, એટલે તેમણે દેરાસરની ચાવીઓ કેની પાસે છે ? તે બધીને ચાવીઓ મંગાવી.

દેરાસર ઉઘડાવી, ત્યાંના પંચ્યાને સાથે રાખીને પ્રતિમાજીને ખીલાના ધા પડયા છે, તે બાબતને પંચકેસ કરાવ્યો. અને અહીં “તેરાપંથી સાધુઓ ઉતર્યા હતા, તેઓએ ઉપદેશ આપીને પ્રતિમા પર ખીલા મારવાનું આ ઘાતકી કાર્ય કરાવ્યું છે.” આ બનાવ નોંધીને તેની પર ત્યાંના લોકોના સાક્ષી-પુરાવા તરીકે સહીસિકકા લીધા. પછી ત્યાંથી ઉદયપુર જઈને મહારાણા સાહેબ શ્રી કૃતેહસિંહજીની કોર્ટમાં કેસ દાખલ કર્યો.

આ કેસનો ફેંસલો આપતાં ના. મહારાણાએ ચોર્ટર કર્યો કે—કોઈ પણ તેરાપંથી શખ્સે મંદિરમાં પ્રવેશ કરવો નહિ. તેરાપંથી સાધુએ મંદિરમાં ઉતરવું નહિ. આ હુકમની વિરુદ્ધ જે વર્તશે તે રાજ્યનો ગુનેગાર ગણાશે અને તેને સખ્ત નશીયત કરવામાં આવશે.”

આ ૧૯૬૭ના પરિચયને કારણે એ ગઢબોલના શ્રાવકો પોતાના-મેવાડ પ્રદેશમાં પધારવાની વિનંતિ કરવા પૂજ્યશ્રી પાસે દેસૂરી આવ્યા.

તેમનો અત્યંત આગ્રહ થવાથી તથા જ્ઞાનમુનિના સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો જણાવાથી પૂજ્યશ્રીએ જ્ઞાનમુનિ તથા મુનિશ્રી ચંદનવિજયજી મ. આદિને દેસૂરીમાં રાખીને મેવાડ તરફ વિહાર કર્યો.

—*—

[૩૨]

મેવાડમાં મૂર્તિમંડન—

દેસૂરીની નાજ ઉપર ચઢતાં પહેલું ગામ ઝીલવાડા હતું. ત્યાં પૂજ્યશ્રી પધાર્યા. અહીંયા એસવાળના ૫૦ ઘર હતા, પણ ધર્માં તેરાપંથી. ગામમાં એક પ્રાચીન જિનાલય હતું, તેની દેખરેખ કોઈ નહોતું રાખતું.

પૂજ્યશ્રી ગામના ઠાકોરસાહેબના દરબારમાં પધાર્યા, અને ત્યાં ઠાકોરસાહેબની અનુસાલ્થ ને દરબારગઢના દરવાજાની મેડીએ ઉતર્યા. ઠાકોરસાહેબ પણ પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવ્યા, અને પ્રથમ દર્શને જ તેઓ પૂજ્યશ્રીના પરમલક્ષ્મ બની ગયા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને ઉપદેશ આપવાની વિનંતિ કરી, એટલે પૂજ્યશ્રીએ દરબારગઢમાં વ્યાખ્યાન આપવાનું શરૂ કર્યું. દરબારગઢમાં વ્યાખ્યાન શરૂ થવાથી, કેટલાંક તેરાપંથી ગૃહસ્થો કૃતૂહલ ખાતર સાંભળવા આવ્યા.

મેઘ-ગર્જના શી ગંભીર વાણીએ પૂજ્યશ્રીએ દેશનામાં ફરમાવ્યું કે : “મૂર્તિપૂજા એ જ સાચો માર્ગ છે. કારણ કે-મૂર્તિ એ ભગવાનનું સ્મરણ કરાવવામાં પ્રબળ કારણ છે. કોઈ કહેતાં હોય કે- ‘ભગવાન તો અરૂપી છે, તેમના સ્મરણ-ધ્યાન માટે પૌદ્ગલિક વસ્તુનું અવલંબન અયોગ્ય છે.’ તો તે વીતરાગદેવની અમોઘ વાણીસ્વરૂપ આગમોને પણ કેમ માની શકે ? કારણ કે જિનાગર્મ, પણ ભગવાનના સ્મરણ ધ્યાન માટે છે, અને તે શબ્દરૂપ હોવાથી

યૌદ્ધગલિક છે. છતાં તેઓ જો તે શબ્દરૂપ આગમને માનતા હોય, તો તેઓએ મૂર્તિ પણ માનવી જોઈએ.”

આવી અનેક યુક્તિ-પ્રયુક્તિઓ તથા આગમોના સાક્ષિપાઠપુરઃસર પૂજ્યશ્રીએ સભા સમક્ષ મૂર્તિપૂજાની સાચવટ પૂરવાર કરી બતાવી. એ અસરકારક ઉપદેશને પરિણામે અસલ મૂર્તિપૂજક પણ પાછળથી તેરાપંથી અનેલા એસવાળ લાઈએ સાચું તત્ત્વ સમજ્યા, અને તેઓએ પૂજ્યશ્રી પાસે પુનઃ મૂર્તિપૂજક બનવાની પોતાની શુદ્ધ ભાવના વ્યક્ત કરી. પૂજ્યશ્રીએ પણ તેમની ભાવના બાણીને તેમને વાસદેવ કરવાપૂર્વક પુનઃ મૂર્તિપૂજારૂપ સત્યમાર્ગગામી તરીકેના આશીર્વાદ આપ્યા.

પૂજ્યશ્રીની ત્યાં ત્રણેક દિવસની સ્થિરતા અને પ્રતિદિન અપાતાં અસરકારક વ્યાખ્યાનોથી આખાથે ગામનું વાતાવરણ બલે ફરી ગયું. ગામના ૫૦ તેરાપંથી-ઘરમાંથી ૪૬ ઘર મન્દિર-માર્ગી બન્યા, અને બાકી રહ્યા ફક્ત ચાર. તેઓ પોતાના દુરાગ્રહમાં મજબૂત રહ્યા. ઠાકૌર સાહેબ તો પૂજ્યશ્રીના પરમ અનુરાગી થઈ ગયા.

મેવાડમાં પૂજ્યશ્રીએ આદરેલા સત્યમાર્ગના સંદેશ-પ્રસારણનું આ મંગલાચરણ હતું. ‘પુણ્યશાળીને પગલે નિધાન’-એમ પૂજ્યશ્રી જ્યાં પધારે, ત્યાં સર્જનાનો જ નિવાસ હોય.

ચોથે દિવસે દેસૂરીથી મુનિશ્રી જીતવિજયજીની તબીયત એકદમ ગંભીર છે, એવા સમાચાર આવતાં જ પૂજ્યશ્રી વિહાર કરીને દેસૂરી પધાર્યા. ચાંપતા ઉપચારો શરૂ કરાવ્યા, પણ મુનિશ્રીની તબીયત સારી ન થઈ. આયુષ્યની સમાપ્તિ થવાથી તેઓ કાળધર્મ પામ્યા. તેમની આરાધનાની અનુમોહનાથે શ્રીસંઘે અઠાઈ મહોત્સવ ઉજવ્યો.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રીએ પુનઃ મેવાડ તરફ વિહાર કર્યો. સોમેશ્વરની નાળના વિકટ રસ્તે થઈને તેઓશ્રી સોમેશ્વર પધાર્યા. સોમેશ્વર-એ હિંદુઓનું તીર્થધામ હતું. ત્યાંથી રૂપનગર પધાર્યા. તે પણ વૈષ્ણવોનું ધામ હતું. ત્યાં વસતા તેરાપંથીઓને પ્રતિબોધ આપીને શુદ્ધ સંવેગી અને મૂર્તિપૂજક બનાવ્યા. ત્યાંથી લાંબિયા પધાર્યા. અહીંના તેરાપંથીઓ બહુ કટ્ટર હતા. તેઓ પોતાના સાધુ સિવાય કોઈ પણ સાધુને આહારપાણી વહોરાવવામાં સમકિતનો નાશ માનતા.

આ બધાં ગામોમાં ઘણીવાર એવું બનતું કે-વહોરવા બંધ તો તેરાપંથીઓ આહારાદિ સચિત્ત-અસૂઝતું કરી દેતા. આવું દરેક ઘરે બનવાથી પૂજ્યશ્રી સપરિવારને કેટલીકવાર ઉપવાસ પણ થતા. કોઈ કોઈ વાર ચાલુ વિહારમાં સાધુઓને છઠ્ઠું તપ પણ થતો. ઉતરવાના સ્થાનોની અગવડ તો ઠેર ઠેર પડતી. પણ એ બધાંથી ડરે કે હારે એ પૂજ્યશ્રી નહિ. તેઓ તો ધર્મપ્રભાવની શુદ્ધ ભાવનાથી તે તરફ પધારેલા. તેમાં ગમે તે અંતરાય કે પરિપહ સહન કરવા પડે તે માટે તેઓશ્રી તૈયાર જ હતા. તેઓશ્રીએ આ લાંબિયા ગામમાં ચારેક દિવસ સ્થિરતા કરીને પ્રતિદિન ત્રણવાર વ્યાખ્યાન આપવું શરૂ કર્યું. કટ્ટર તેરાપંથીઓ કુતૂહલ કે મશ્કરીની દૃષ્ટિથી વ્યાખ્યાનમાં આવવા લાગ્યા. પણ પૂજ્યશ્રીના સચોટ ઉપદેશની તેઓ પર બહુઈ અસર પડી. કુતૂહલ અને મશ્કરીના ભાવો શમી ગયા. તેમનો હૈયાપલટો થઈ ગયો.

અને ચાર દિવસમાં તે ગામના મોટા ભાગના તેરાપંથી કુટુંબોએ શુદ્ધ મૂર્તિપૂજકપણું અંગીકાર કરી લીધું. તેમના હૈયામાં પોતાના પૂર્વના આચાર-વિચારો માટે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. એ-ચાર ઘર કે જે અત્યંત કઠાશ્રદ્ધી હતા, તે બાકી રહ્યા. બાકી સર્વ લોકો મૂર્તિ-પૂજક બની ગયા. 'આવ્યા હતા લડવા, ને બેસી ગયા પૂજવા' જેવું થયું.

ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી સાંખિયા પધાર્યા. અહીંયા પોરવાલ જ્ઞાતીય મંદિરમાગીના ઘર હતા. ચારેક તેરાપંથીના ઘર પણ હતા. તેઓ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી મંદિરમાગી બની ગયા. એટલે એ ગામમાં એક પણ તેરાપંથી રહેવા પામ્યો નહીં.

સાંખિયાથી લીંબોળી પધાર્યા. ત્યાં પણ તે જ રીતે તેરાપંથીઓને મૂર્તિપૂજક બનાવ્યા. ત્યાંથી ગઢબોલ પધાર્યા. ગઢબોલ એ મેવાડનું હિંદુતીર્થ-‘ચારભુજ’ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. ત્યાં મંદિરમાગી પાંચ, અને તે સિવાય તેરાપંથીઓના ઘણા ઘર હતા. વળી-આ વખતે અહીં તેરાપંથીની સાતેક આર્યાઓ આવી હતી. તે આર્યાઓ દરરોજ વ્યાખ્યાન વાંચતી હતી

ગામના રાજ્યાધિકારીઓએ તથા પંડ્યાઓએ પૂજ્યશ્રીનું વ્યાખ્યાન એ આર્યાઓના સ્થાનની સામે આવેલા વિશાળ સ્થાનમાં ગોઠવેલું. પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં પધારી સેંકડોની મેદની વચ્ચે વ્યાખ્યાનનો પ્રારંભ કર્યો. એ જોઈને પેલાં સાતેક આર્યાઓએ પોતાના સ્થાનમાં એકી સાથે વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. તેમના મનમાં એમ કે-આમ કરવાથી મહારાજશ્રીનું વ્યાખ્યાન કોઈ સાંભળી ન શકે.

પણ-પૂજ્યશ્રીની સિંહગજના આગળ તેમનું કેટલું જોર ચાલે ? દસેક મિનિટ થતાં તે આર્યાઓને પોતાનું વ્યાખ્યાન બંધ કરવું પડ્યું. અને એથી તેઓ લોકમાં હાંસીપાત્ર ઠર્યા.

અહીં પણ પૂજ્યશ્રીએ કદ્દર તેરાપંથીઓને મંદિરમાગી બનાવ્યા. પછી વિહાર કરી રિચડગામે પધાર્યા. અહીંના થાણુદાર સાહેબ પ્રથમ દર્શને જ પૂજ્યશ્રીના અનુરાગી બન્યા. તેઓ હંમેશાં વ્યાખ્યાનમાં આવવા લાગ્યા. અહીં લગભગ ૧૫૦ ઘર તેરાપંથીઓના હતા. તેઓમાં આગેવાન-પૈસાદાર અને કદ્દર એક ગુલાબચંદ્ર નામે ગૃહસ્થ હતા. પૂજ્યશ્રી તે અહીં પણ ૩ વાર વ્યાખ્યાન કરમાવતા. થાણુદાર સમયસર હાજર રહેતા. ગુલાબચંદ્ર વિ. તેરાપંથીઓ પણ સાંભળવા આવતા.

એ-ત્રણ દિવસ પછી ગુલાબચંદ્રએ પૂજ્યશ્રી પાસે શાસ્ત્રાર્થની વાત મૂકી. થાણુદાર ત્યાં હાજર હતા. ગુલાબચંદ્રએ કહ્યું : અમારા આચાર્યશ્રી કાળુરામજી મહારાજ શાસ્ત્રાર્થ કરવા માટે અહીં આવશે.

પૂજ્યશ્રીએ થાણુદારને સાક્ષીમાં રાખીને શાસ્ત્રાર્થની હા કહી, અને તેને દિવસ નક્કી કર્યો. તે વખતે ગુલાબચંદ્રએ કહ્યું : સાહેબ ! શાસ્ત્રાર્થમાં છાપેલા પુસ્તકનો ઉપયોગ નહિ થાય, હસ્તલિખિતનો જ થશે.

પણ પૂજ્યશ્રી એ વાત બાણુતા જ હતા. ગુલાબચંદ્ર કાળુરામજી મ.ને લાવવા માટે વિદાય થયા. આ બાણુ પૂજ્યશ્રીએ સ્થાનકવાસીઓ જોડે શાસ્ત્રાર્થ કરવા માટે હસ્તલિખિત પુસ્તકો વરકાણુજી મંગાવેલા. ત્યાંથી તે સાદડી લઈ જવાયેલા. તે પુસ્તકો પૂજ્યશ્રીની સાથે

રહેતા શ્રીનારાયણ સુંદરજી શતોરાત સોમેશ્વરની નાળના રસ્તે ઉંટ દ્વારા સાદડી જઈને પાછાં તે જ રસ્તે ઉંટ દ્વારા રિચડ લઈ આવ્યા.

મુકરંર થયેલા દિવસ ઉપર પણ બે દિવસ વીતી ગયા, પણ પેલા-ગુલાબચંદજી તો ઉપાશ્રયે ડોકાયા જ નહિ. પૂજ્યશ્રીએ થાણુદારને કહ્યું : જુઓ, હજી સુધી કોઈ સમાચાર આપવા પણ નથી આવ્યું. આથી થાણુદારે ગુલાબચંદને યોલાવી મંગાવ્યા.

હવે અનેહું એવું કે- શ્રીકાગુરામજી મ. પૂજ્યશ્રીની સર્વતોમુખી પ્રતિભાથી વાકેફ હતા. એટલે તેઓ આવી વાતથી દૂર રહેવા ઈચ્છતા હતા. જ્યારે ગુલાબચંદજીએ તેમની પાસે જઈને શાસ્ત્રાર્થની વાત જણાવી, ત્યારે તેઓએ તેમને ધમકાવ્યા કે : વગર પૂછ્યે આવું ડોકાપણુ કરવાનું તમને કોણે કહ્યું ? જાવ, હું શાસ્ત્રાર્થ માટે નથી આવવાનો.

એટલે ગુલાબચંદજી કયે મોઢે ઉપાશ્રયે આવે ? પણ જ્યારે થાણુદારે યોલાવ્યા, ત્યારે તેઓ આવ્યા. વ્યાખ્યાનનો સમય હોવાથી ૫૦૦ જેટલી મેદની એકત્ર થયેલી. થાણુદારે શાસ્ત્રાર્થ બાબતમાં પૂછતાં તેમણે કહ્યું કે : અમારા આચાર્યજીને તાવ આવે છે, એટલે વિહાર કરીને અહીં નહિ આવી શકે.

ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : જુઓ થાણુદાર ! આ આમ કહે છે. જે હોય તે ખરું, પણ હવે શું કરવું છે ? તે કહો.

જવાબમાં ગુલાબચંદજી કહે : “સાહેબ ! અમારા ‘આર્યા’ને શાસ્ત્રાર્થ માટે લાવીએ તો કેમ ?” તેમની ધારણા હતી કે - મહારાજજી ધરાર ના જ ભણુશે.

પણ પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “આર્યા-તુરીયા-ચીભડા-સખ લાઓ. જે લાના હો સો લાઓ. આર્યાકો લાવેગા તો ભી હમ તૈયાર હૈ” અને પછી થાણુદારને ઉદ્દેશીને કહ્યું : “આ બે દિવસમાં આર્યાને અહીં લાવવાનું અને તેની જેડે શાસ્ત્રાર્થ કરવાનું અમને કહે છે. અમે એ માટે તૈયાર જ છીએ. જેડે હજી સુધી મારી જિંદગીમાં મારે કોઈ દિવસ સ્ત્રી સાથે યોલવાનો પ્રસંગ આવ્યો નથી, અને આવશે પણ નહિ. પણ આ પ્રસંગ એવો છે કે જેમાં મારે સ્ત્રી સાથે યોલવું પડશે.”

પછી સૌ સમક્ષ નકકી કરીને ગુલાબચંદજી ગયા, એમના મોટા આર્યાજી જે ગામમાં હતા ત્યાં. બધી વાત કરી. તો આર્યાજીએ તો તેમને ઉધડો જ લઈ નાખ્યો કે : “તમને આવું કરવાનો અધિકાર કોણે આપ્યો ? હું શાસ્ત્રાર્થ કરવા આવવાની નથી” આ એ જ આર્યાજી હતા કે-જેઓ ગઢબોલમાં પૂજ્યશ્રીની સામે વ્યાખ્યાન કરવા બેઠેલા. તેઓ તે જ વખતે સમજી ગયેલા કે - આ મહારાજજી પાસે આપણું કોઈનુંય ગત્તું નથી.

ગુલાબચંદજી વીડે મોઢે પાછા આવ્યા. પણ ઉપાશ્રયે ન ગયા. પૂર્વની જેમ ઠરાવેલા દિવસને બે દિવસ વીત્યા, તોય કોઈ સમાચાર ન મળવાથી પૂજ્યશ્રીએ થાણુદારને યોલાવીને કહ્યું : આ લોકો કેવા જુઠા છે ? શાસ્ત્રાર્થની ઠાલી વાતો કરીને ફક્ત અમને હેરાન જ કરે છે.

આ સાંભળીને થાણુદારે ગુલાબચંદજીને યોલાવ્યા. આ વખતે ઉપાશ્રય માનવ-સમૂહથી ચિકકાર હતો ગુલાબચંદજી આવતાં જ પૂજ્યશ્રીએ પ્રશ્ન કર્યો : કેમ, શું જવાબ લાવ્યા ?

ગુલાબચંદ્ર જોડયા : સાહેબ ! અમારા આચાર્ય કે આર્યા અહીં નહિ આવે. જો મંદિરમાર્ગી સાથે વાત કરીએ તો અમારું સમકિત બન્ય.

આવો જવાબ સાંભળીને પૂજ્યશ્રીએ બુલંદ સ્વરે કહ્યું : “સમકિત હોય તો તે બન્ય ને ! પણ તમે અત્યાર સુધી આવી વાતો કરીને આમતેમ દોડધામ કરતા હતા, ત્યારે તમારું સમકિત ક્યાં મૂકી આવ્યા હતા ?” પછી તેઓશ્રીએ ત્યાં થાણુદારને કહ્યું : “બુચો થાણુદાર ! આ લોકો કેવાં બુદ્ધાં છે ? કારણકે તેઓનો મત જ અસત્ છે. સાચો માર્ગ તો મૂર્તિપૂજનો જ છે.” આમ કહીને પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં મૂર્તિપૂજનો સચોટ ઉપદેશ કરી આવ્યો અને છેવટે કહ્યું, “જેને મૂર્તિપૂજનો સાચો માર્ગ સ્વીકારવો હોય તે, આવો અહીં અમારી પાસે, અને વાસક્ષેપ નખાવીને સમ્યક્ત્વ ઉચ્ચારી લો.”

પૂજ્યશ્રીની આ પ્રેરણા થતાં તે જ વખતે સારાસારનો વિવેક સમજનારા ગૃહસ્થો એક પછી એક આવવા લાગ્યા. પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે વાસક્ષેપ નખાવીને સમ્યક્ત્વ ઉચ્ચરવા લાગ્યા. જોતજોતામાં તો ૬૦ ઘર મંદિરમાર્ગી બની ગયા. પૂજ્યશ્રીએ તેમને ઉપદેશ આપતાં કરી આવ્યું : “તમારો સાચો ધર્મ તો મૂર્તિપૂજનો જ છે. એના પુરાવા તરીકે અત્યારે પણ તમારા પ્રદેશના એકેએક ગામમાં પરમાત્માનું દેરાસર છે.

મેવાડના મંત્રીશ્વર ભામાશાહે મહારાણા પ્રતાપને અણીની વેળાએ મદદ કરી હતી. તેના બદલારૂપે કંઈક માગણી કરવાની વાત મહારાણાએ કરતાં ભામાશાહે માગણી કરી કે : ‘મેવાડનું કોઈ પણ ગામ એવું ન રહેવું જોઈએ કે જ્યાં જિનમંદિર ન હોય. અને કોઈ પણ ગામની નીંવ (પાયો) નખાય-(નવું ગામ વસાવાય), ત્યારે ત્યાં સૌ પ્રથમ શ્રી ઋષભદેવના દેરાસરનો પાયો નખાય, પછી જ બીજાં કામ થાય.”

આ માગણીનો મહારાણાએ સ્વીકાર કરીને, તેને અંગે યોગ્ય હુકમો પણ બહાર પાડેલા. તેના પુરાવા તરીકે અત્યારે પણ તે વખતના શિલાલેખો મોબુદ છે.”

આ પ્રમાણે સત્યમાર્ગદર્શક ઉપદેશ મળવાથી ગામના ૧૪૫ ઘર ચુસ્ત મંદિરમાર્ગી બની ગયા. ફક્ત પાંચ સાત ઘર જ બાકી રહ્યા.

રિચડથી પૂજ્યશ્રી મજેરા પધાર્યા. ત્યાં તેરાપંથીઓને પ્રતિબોધ આપીને સાચા શહે ચઢાવ્યા. ત્યાંથી કેલવાડા પધાર્યા. અહીંયા પણ તેરાપંથીઓને મૂર્તિપૂજક બનાવ્યા. આ રીત મેવાડના નાના-મોટા અનેક ગામોમાં વિચરીને, વિવિધ પરીપહો સહીને પૂજ્યશ્રીએ લગ-લગ ૭૦૦ તેરાપંથી-કુટુંબોને મંદિરમાર્ગી બનાવ્યા-મૂર્તિપૂજના સાચા માર્ગે ચડાવ્યા. આથી એ પ્રદેશમાં તેઓશ્રી તેરાપંથી-ઉદ્ધારક તરીકે વિખ્યાત થયા.

તેઓશ્રીની આવી ખ્યાતિ થવાથી ગઢબોલના એક તેરાપંથીએ પોતાના આ. શ્રી કાળુરામજી મ. ને તીર્થંકર તરીકે નવાજીને પત્ર લખ્યો કે “થોડાંક બોગસ તેરાપંથીઓને જ મૂર્તિપૂજક બનાવી દેવામાં આવ્યા છે. વિ.

૧ આ પત્ર આજે પણ ત્યાંના શ્રાવક પાસે સંરક્ષિત છે. પત્ર લેખકના અવસાન પછી તેના પુત્રાદિ સાથે પુનઃ વ્યવહાર ચાલુ કરાયો છે.

કુદરતનું કરવું તે આ પત્ર મંદિરમાર્ગી ગૃહસ્થના હાથમાં આવી ગયો. તે વાંચીને ગઢબોલ તથા બાબુના ગામવાળા મૂ. પૂ. શ્રાવકોએ ભેગાં થઈ, તે પત્ર લખનાર તેરાપંથી પાસે આવો પત્ર લખ્યાની કબૂલાત કરાવીને તેને સાતબહાર મૂક્યો.

પૂજ્યશ્રીના આ પ્રદેશમાં પધારવા પૂર્વે આ. શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિજી મ. તથા કાશીવાળા આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી મ. ના શિષ્ય મુનિશ્રીવિદ્યાવિજયજી મ. આદિ મુનિવરો આ પ્રદેશમાં આવ્યા, ત્યારે તેમને આહાર-પાણીની તકલીફ તો ઘણી પડતી જ, પણ કેટલેક ઠેકાણે તો મુસલમાનની મસ્જિદમાં ઉતરવું પડેલું. એટલે આ પ્રદેશને તેઓ સાધુઓના વિહાર માટે અયોગ્ય લેખતા હતા.

પણ સં. ૧૯૭૬માં શિવગંજથી કેસરીયાજીનો સંઘ લઈને વિહરતા વિહરતા આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી મ. આ પ્રદેશમાં આવ્યા, ત્યારે ત્યાંના શ્રાવકોમાં આવું અજબ પરિવર્તન થયેલું જોઈને તેઓ ખૂબ આશ્ચર્ય પામ્યા. જ્યારે તેમણે બહુ ડું કે : પૂ. શાસન સમ્રાટ-શ્રીનો આ બધો પ્રતાપ છે, ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે :-

પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે પહેલે મેં જવ મેવાડપ્રદેશમેં આયા થા, તવ एक भी श्वेतांबर मूर्तिपूजक श्रावक का घर इस प्रदेशमें नहीं था. और आज सैंकड़ो घर संबेगी बन चुके हैं, और साधु-साध्वी की भक्ति कर रहे हैं, सो पूज्य आचार्य श्रीविजयनेमिसूरीश्वरजी मહाराज का प्रभाव है। उनका प्रभावको दिखलाने का प्रयत्न करना सो सूर्यको अंगुली से दिखाने बराबर है। ”

આ ઉપરથી જણાય છે કે -પૂજ્યશ્રીએ તેરાપંથીઓનો ઉદ્ધાર કરીને કેવી અસામાન્ય શાસન-પ્રભાવના કરી હતી ?

કેલવાડાથી આગળ વધવાની અને વિચરવાની પૂજ્યશ્રીની ભાવના હતી. પરંતુ સાહડીના શ્રીસંઘને લાગ્યું કે પૂ. મહારાજજી આ રીતે વિહાર કરતાં આગળ જશે તો ઉદયપુર વગેરે મોટાં શહેરોવાળા તેઓશ્રીના ચાતુર્માસાદિનો લાભ લઈ લેશે. આપણે એ લાભથી વંચિત રહીશું. આવા વિચારથી સાહડી-સંઘના આગેવાનો તથા આ. ક. પેઢીના મુનીમશ્રી લાઇયંદ-લાઇ પદમશી વિ. કેલવાડા આવ્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને સાહડી પધારવા માટે આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિ કરી. તેથી પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રપર્શનાએ એ સ્વીકારી અને તેઓશ્રી કેલવાડાથી કોમળ-ગઢ ઉપર ચડ્યા.

આ કોમળ ગઢના નવ ગઢ હતા. એ નવ કિલ્લા એળંગીએ પછી રાજમહેલ આવે એવી ગોઠવણી કરવામાં આવેલી. અહીં પૂર્વે ૩૬૦ જિનાલયો હતા. જૈનેતરોના મંદિરો પણ ઘણા હતા. કહે છે કે-સંધ્યા સમયની આરતી ઉતરતી, ત્યારે ૯૯૯ આલરોનો રણુકાર એકી સાથે થતો, એને લીધે કોમળગઢનું વાતાવરણ પવિત્રતાથી મહેકી ઉઠતું.

અચળઠમાં જે પિત્તળના ચૌમુખજી ભગવાન- ૧૪૪૪ મણુ વજનના કહેવાય છે, તે પ્રતિમાઓ મૂળ આ કોમળગઢના છે. અહીંયા એક લગ્ન જિનાલયમાં એ ચૌમુખજી બિરાજતા હતા. પણ જ્યારે એ કિલ્લો તથા શહેર મુસ્લિમોના કબ્જે પડ્યા, ત્યારે આપણા બાહોશ શ્રાવકોએ દીર્ઘદષ્ટિ વાપરીને પ્રતિમાજી પર્વતમાર્ગે અચળગઢ પર પહોંચાડી દીધા. (જે અત્યારે પણ અચળગઢમાં બિરાજમાન છે.) પિત્તળિયાજીના મંદિર તરીકે પ્રસિદ્ધ એ પ્રભુજીનું મંદિર

આજે પણ (પૂ.શ્રી કોમળગઢ ગયા ત્યારે) કોમળગઢમાં વિદ્યમાન છે. આ સિવાય બીજાં પણ ૪૦-૫૦ બિનમંદિરો ખંડિયેર હાલતમાં ત્યાં છે. તેમાં સેંકડો પ્રતિમાઓ ખંડિત સ્થિતિમાં પડ્યા હતા. એક દેરાસરમાં ઠીંચણના ભાગમાં ખંડિત શ્રીઆદિનાથ પ્રભુની એક મોટી પ્રતિમા હતી. તે મંદિરમાં ઢેઢ બતિનો એક માણસ રહેતો હતો. એ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ શ્રાવકો દ્વારા તે માણસને ત્યાંથી અન્યત્ર રહેવાની જોડવણ કરાવી આપી.

આ બધાં દેરાસરો-ગઢ, વિ.નું નિરીક્ષણ કરીને પૂજ્યશ્રી મૂછાળા મહાવીરજી જવા માટે નીચે ઉતર્યા. નીચે ઉતરવાની કેડી એટલી સાંકડી અને વિકટ હતી કે-ચાલતાં ચાલતાં રહેજ પણ શરતચૂક થાય, તો મુશ્કેલીનો પાર ન રહે. એવા વિકટ રસ્તે મૂછાળા મહાવીરજી પધાર્યા, ત્યાં યાત્રા કરીને ઘણેરાવ પધાર્યા. ૧૫ માસ સ્થિરતા કરી. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રી સાદડી પધાર્યા. ત્યાંથી સંઘસમેત રાણકપુરજી યાત્રાર્થે પધાર્યા. ત્યાં દેરાસરમાં રહેલા તમામ ભોંયરાઓનું નિરીક્ષણ તેઓશ્રીએ કર્યું. તેમાં રહેલા પ્રતિમાજીના દર્શન કર્યા. ભોંયરામાં ઘણા સમયથી પ્રતિમાઓ હતી, એટલે તેને ઘણો લાગી ગયેલો, તે જોઈને પૂજ્યશ્રીના મનમાં એ બધા પ્રતિમાઓને ભોંયરામાંથી બહાર કાઢાવીને દેરીઓમાં પધરાવી દેવાનો વિચાર આવ્યો. પણ તે વખતે દેરીઓ જીર્ણુ-શીર્ણુ દશામાં હોવાથી તત્કાલ તેમ બનવું અશક્ય લાગ્યું. પણ રાણકપુરજીના ઉદ્ધારનું બીજ આ વખતે તેઓશ્રીના મનમાં પડ્યું.

પછી સાદડી પધાર્યા, અને સં. ૧૯૭૨નું ચાતુર્માસ તેઓશ્રી સાદડીમાં ધિરાળ્યા. પં. શ્રી પ્રેમવિજયજી મ. તથા પં. શ્રી સુમતિવિજયજી મ. આદિ ટી.ટોઈ ચાતુર્માસાર્થે પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞાથી ગયા.

—*—

[૩૭]

જેસલમેર જીહારીએ

ચાતુર્માસ પૂર્વે જોટાદના વતની બગડીયા લવજીલાઈ જીવજીલાલ નામના ગૃહસ્થને પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી લાવણ્યવિજયજી રાખીને પોતાના શિષ્ય કર્યા.

અહીં મુનિશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ. ને શ્રીભગવતીજી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. બીજાં મુનિવરોને પણ અન્યાન્ય સૂત્રોના યોગ વહાવ્યા.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થવાની તૈયારી હતી, ત્યારે ઘણેરાવના શ્રીસંઘે આવીને પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : કૃપાળુ ! આપે ચાતુર્માસ તો અહીં કર્યું. બધો લાલ સાદડીવાળાને આપ્યો. હવે અમને પણ કાંઈક લાલ તો અવશ્ય મળવો જ જોઈએ.

તેમનો આગ્રહ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ મુનિશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજીને ઘણેરાવમાં ગણિ-પંન્યાસ પદ આપવાનો ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ નિર્ણય કર્યો. આ વાતની સાદડી-સંઘને જાણ થતાં તેઓએ એ મહોત્સવ સાદડીમાં કરવા માટે ઘણો આગ્રહ કર્યો. પણ ઘણેરાવના સંઘને આદેશ અપાઈ ગયો હોવાથી તેમાં ફેરફાર કરવાની પૂજ્યશ્રીએ ના ફરમાવી.

ત્યારે સાદડીના સંઘે વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! ગણિ-પંન્યાસપદ - મહોત્સવ ભલે ઘણેરાવમાં થાય, પણ અમને ય કાંઈક લાલ તો મળવો જ જોઈએ. અહીં પણ કાંઈક મહોત્સવનો પ્રસંગ યોજવો જ જોઈએ.

આથી પૂજ્યશ્રીએ પં. શ્રી પ્રેમવિજયજી ગણિવરાદિ ૪ પંચાસવર્યોને સાહડીમાં ઉપાધ્યાય પદવી આપવાનો નિર્ણય કર્યો. શ્રીસંઘના આનંદોત્સાહનો અવધિ ન રહ્યો.

ચોમાસા બાદ સં. ૧૯૭૩માં પૂજ્યશ્રી સાહડીથી ઘાણેરાવ પધાર્યા. ત્યાં મુનિરાજશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી મ. ને કા. વ. ૬ના રોજ ગણીપદ તથા કા. વ. ૧૨ ના રોજ પંચાસપદ અર્પણ કર્યા. એ નિમિત્તનો મહોત્સવ શ્રી મૂળચંદજી જ્વંતરાજજી ખીચીયા તરફથી ઘણા જ ઠાઠમાડપૂર્વક ઉજવાયો. ખીજાં ગૃહસ્થો તરફથી પણ તેમાં નવકારશી-પ્રભાવના વગેરે થયા.

ઘાણેરાવથી પૂજ્યશ્રી શ્રીમૂછાળા મહાવીરજી યાત્રાર્થે પધાર્યા. અહીંયા મોટો મેળો હતો. અને એ મેળામાં એક શ્રાવકવર્યે ગોલવાડના બાવન ગામોને નિમંત્રણ કરીને ઓલાવ્યા હતા. મેળો થયા પછી પુનઃ ઘાણેરાવ થઈને સાહડી પધાર્યા. પં. શ્રી પ્રેમવિજયજી મ. આદિ મુનિવરો પણ ટીંટોઈથી વિહાર કરીને સાહડી આવી ગયા.

મંગલ સુદૂર્ત-મંગલ દિવસે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ અને ધામધૂમપૂર્વક-પંચાસશ્રી પ્રેમવિજયજી ગણી, પં. શ્રી સુમતિવિજયજી ગણી, પં. શ્રી દર્શનવિજયજી ગણી, તથા પં. શ્રી ઉદયવિજયજી ગણી, એ ચાર પંચાસ મુનિવરોને પૂજ્યશ્રીએ ઉપાધ્યાય પદારૂઢ કર્યા. સાહડીના સકલ સંઘનો તથા આ પ્રસંગે અમદાવાદ, ખંભાત, ભાવનગર, ઝોટાદ વિ. અનેક ગામોના આવેલા પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગૃહસ્થોનો ઉદ્ઘામ અપાર હતો.

તીર્થોના ઉદ્ધાર અને તીર્થોની રક્ષાને જ નિજ-જીવનનું મુખ્ય ક્ષેત્ર ગણનારા પૂજ્યશ્રીના મનમાં-તેઓશ્રી કેઈ પણ કાર્ય કરતા હોય, પણ અહીંનિશ તીર્થોદ્ધારની ભાવના અને ઉત્કંઠા તો રહેતી જ. એ ભાવના-પ્રેરિત ઉપદેશદાનના પ્રભાવે આ પદવી પ્રસંગે અમદાવાદ-દોશીવાડાની પાળ-ઈંદ્રકોટમાં રહેતા ઝવેરી મોહનલાલ ગોકળદાસના સુપુત્ર શ્રી કેશવલાલભાઈએ શ્રી રાણકપુરજી મહાતીર્થના જીર્ણોદ્ધાર માટે રૂ. વીસ હજાર આપવાનો નિર્ણય કર્યો. શિવગંજવાળા શા. મૂળચંદજી ખીચીયા તથા મૂળ ડોડવા-ગામના, પણ કાલિન્દ્રી ગામમાં રહેતા શા. ધૂલાચંદજીને ઉપદેશ આપતાં તેમણે રાણકપુરજીની દેરીઓ કરાવવા માટે સારી રકમ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીને આપી.

સાહડીના ચોમાસા દરમ્યાન શિરોહી સ્ટેટના પાલડીગામના વતની શા. અમીચંદજી તથા શા. ગુલાબચંદજી એ બે ભાઈઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. તેમની ભાવના પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં શ્રી સિદ્ધગિરિજીનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢવાની હતી. એ માટે વિનંતિ કરવા તેઓ આવેલા. પણ પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે: "અમો હજી બે વર્ષ થયા ગુજરાતથી આ તરફ આવ્યા છીએ, અને હજી મારવાડ-મેવાડમાં વિચરવાની ભાવના છે. પણ હમણાં ગુજરાત તરફ જવાની ભાવના નથી. બે તમારે અમારી નિશ્રામાં સંઘ કાઢવો હોય, તો જેસલમેરનો સંઘ કાઢો, તો અમારે પણ યાત્રા થાય."

પૂજ્યશ્રીનું આ વચન તસ્ત જ એ બંને ભાઈઓએ ઝીલી લીધું-વધાવી લીધું અને તે જ વખતે જેસલમેરનો સંઘ કાઢવાનો નિર્ણય કર્યો. પ્રયાણનું સુદૂર્ત પણ પૂજ્યશ્રી પાસે નિર્ણીત કરી લીધું.

પણુ-તેઓની ભાવના શ્રીસિદ્ધિગિરિરાજની યાત્રા કરવાની હતી, અને તે આ વર્ષે નહિ થઈ શકે, એટલે તેમણે ગિરિરાજના ભંડાર ખાતે રૂ. ૫૦૦૧ શેઠ આ. ક. પેઢીને મોકલી આપ્યા.

કેવી ઉદાત્ત ભાવના ! આપોઆપ આપણા મુખમાંથી ધન્યવાદના શબ્દો સરી પડે.

ત્યારપછી પૂજ્યશ્રી સાદડીથી વિહાર કરીને મોઢેરા-વાલી-સેવાડી-વીઝપુર-રાતા મહાવીરજી -ખેડા-નાણા-નાંદીયા-નાની મોટી પંચતીથી વિ.ની યાત્રા કરતા કરતા પાલડી પધાર્યા. શ્રી અમીચંદજી-ગુલાબચંદજીએ સંઘની સર્વ તૈયારીઓ કરી રાખી હતી.

આ બંને ભાઈઓ તરફથી પાલડીમાં એક સહાવ્રત ચાલતું હતું. એમાં નાત-જાતના લેહ વિના સૌ કેઈને અન્ન-આદિની સહાય કરવામાં આવતી હતી.

એક શુભ દિવસે પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રામાં છંરી પાળતા શ્રીસંઘે તીર્થયાત્રા માટે પ્રયાણ કર્યું. લેવ-જોગાપરા-વા. પાલડી-કોરટાજી થઈને સંઘ શિવગંજ પહોંચ્યો.

ત્યાં મુનિશ્રી જયવિજયજી મ. નું સ્વાસ્થ્ય એકાએક બગડ્યું. તે દિવસે તેઓએ ઉપવાસ કરેલો. દેરાસરે દર્શન કરીને ઉપાશ્રયે આવતાં જ ચકરી આવી. અને ત્યારપછી થોડીવારમાં જ તેઓ શુભધ્યાન અને સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા. તેમના અંતિમ સંસ્કાર આદિ વિધિ થયા બાદ શ્રીસંઘ સાંઢેરા-પાલી-જોધપુર-તિવરી-મંડોર-ઓસિયા-લોહાવટ વિ ગામોમાં થઈને ફેલાઈ આવ્યો. ગામોગામ શ્રીસંઘના ભવ્ય સ્વાગત થતા હતા.

ફેલાઈ સંઘમાં બે પક્ષો હતા. એક બાજુ ગુલેચ્છા ભાઈઓ અને બીજી બાજુ આપો સંઘ. ગુલેચ્છાઓ શાંતિબહાર કરાયા હતા, તેથી આ પક્ષ પડેલા. આ કલહને શમાવવા માટે પં. શ્રી હર્ષમુનિજી મ., રાધનપુરવાળા શ્રી વીરવિજયજી ગણી, ઉકેશગચ્છીય મુનિશ્રી જ્ઞાનસુંદરજી, તથા સ્થા. મુનિશ્રીરાજજી વગેરેએ ઘણી મનહેત કરેલી, પણ તે બંધાને નિષ્ફળતા મળી હતી.

મુનિશ્રી જ્ઞાનસુંદરજી સંઘમાં સાથે હતા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને બધી બીના જણાવીને કહ્યું કે આમાં વચ્ચે પડવા જેવું નથી. કારણ કે ઘણા આવી ગયા, કોઈથી આ કલેશનું નિવારણ થઈ શક્યું નથી.

પણુ પૂજ્યશ્રીની બુદ્ધિ અને કુનેહ અસાધારણ હતી. તેઓશ્રીએ બધી વાત જાણી લીધી અને પછી પોતાની લાક્ષણિક શૈલીથી એવો સચોટ ઉપદેશ આપ્યો કે બંને પક્ષના-શ્રી રેખાચંદજી લુકડ, સૌભાગ્યચંદજી ગુલેચ્છા, વકતાવરમલજી લોઠા, વિ. આગેવાનોના મન હબવા પડી ગયા. તેમના મન સમાધાન માટે આતુર બન્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનયીયું કે : સાહેબ ! આપ આઠ દસ દિવસ અહીં રહીને ઉપદેશ આપશો, તો જરૂર સમાધાન થઈ જ જશે.

એટલે પૂજ્યશ્રી સંઘ સાથે ત્યાં સ્થિરતા કરીને પ્રતિદિન સમાધાન માટે પ્રેરક ઉપદેશ આપવા લાગ્યા. પરિણામે-સંઘના કુસંપના મૂળિયાં ઢીલા પડી ગયા. અને છેવટે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશાનુસાર તથા સંઘમાં આવેલા-સાદડીના શ્રીદલીચંદજી, જોધપુરના શ્રીદીપચંદજી વગેરેની મધ્યસ્થતાએ બંને પક્ષો વચ્ચે સમાધાન થઈ ગયું. સંઘમાં એકતા સ્થપાઈ. સંઘમાં શાન્તિ સ્થપાતાં જ એની ખુશાલીમાં જુદા જુદા ગૃહસ્થો તરફથી સ્વામિવાત્સલ્યો થવા લાગ્યા. એક પછી એક સંઘજમણની પરંપરા ચાલી.

ફલોધીથી નીકળીને સંઘસહિત પૂજ્યશ્રી ખારા-પોકરજી થઈને લાઠી પધાર્યા. અહીં જેસલમેરના મહારાજનો હુકમ થવાથી લાઠીમાં મુકામ ન કરતાં ત્યાંથી આગળ ચાંદડમાં સંઘે પડાવ નાખ્યો. રાજ-ખટપટના કારણે આમ બન્યું હતું. ચાંદડથી વાસણા પધાર્યા. આ રણપ્રદેશમાં પાણીની ખૂબ તંગી હતી. સંઘે વાસણામાં પડાવ નાખ્યો ત્યારે ત્યાંના લોકો કહે: તમે અમારું પાણી એક દિવસમાં જ વાપરી નાખશો, પછી અમારે કઈ રીતે દિવસો પસાર કરવા ? સંઘના લોકો તૃષ્ણાથી વ્યાકુળ થઈ ગયા હતા.

પણ સંઘનું પુણ્યબળ કાંઈક જુદું જ હોય છે, એ વાત અહીં સૌને અનુભવવા મળી. સંઘે પડાવ નાખ્યાને થોડી વાર થઈ, ત્યાં તો એકાએક વરસાદ તૂટી પડ્યો. ચૈત્ર માસના એ દિવસો હતા. જ્યાં ચોમાસામાં પણ વરસાદના દર્શન દુર્લભ હોય, ત્યાં ભર ઉનાળામાં વરસાદ પડે, એ એક આશ્ચર્ય જ ગણાય ને ? અને વરસાદ પણ કેટલો ? થોડાં છાંટણાં કે ઝરમર નહીં; પણ સંઘના સર્વલોકોને પડાવ ઉઠાવીને આજીવનના મકાનોમાં ભરાઈ જવું પડ્યું, એવો ધોધમાર. એ ત્રણ કલાક સુધી વરસેલા આ વરસાદે ચારેકેર પાણી જ પાણી ભરી દીધું. આથી ગામમાં તથા સંઘમાં શાન્તિ થઈ, પાણીની તંગી ન રહી, લોકોની તૃષ્ણા છીપી, અને સંઘના પુણ્યપ્રભાવની લોકોને ઝાંખી થઈ.

ત્યાંથી શ્રીસંઘ જેસલમેર તીથે પધાર્યો. અહીં રાજ્યે સંઘ ઉપર મુંડકાવેરો નાખવાનો વિચાર કર્યો. આપણા પૂજ્યશ્રીએ એ 'વેરો' ભરવાની સ્પષ્ટ ના જણાવી દીધી. કારણકે-મુંડકાવેરો ભરવાથી કાયમ માટે એક નવી મુશ્કેલી ઊભી થતી હતી. તેઓશ્રીએ સંઘમાં આવેલા અને વિચક્ષણ બુદ્ધિવાળા પ્રેમચંદલાઈ માસ્તરને યોલાવીને આખૂના અંગ્રેજ રેસીડેન્ટને તાર દ્વારા આ બાબત જણાવવા સૂચવ્યું.

આ વાતની ખબર મહારાજને પડતાં જ તેઓ સમજી ગયા કે-આ લોકો ગમ ખાય એવા નથી. હવે જો આપણે ઠીકું નહિ મૂકીએ તો રેસીડેન્ટ સુધી વાત પહોંચશે, અને આપણને જ મુશીબત પડશે. આમ વિચારીને તરત જ તેમણે પોતાના દિવાનને શ્રીસંઘ પાસે મોકલ્યા. દિવાનને લઈને સંઘપતિ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તેમને પ્રાસંગિક ઉપદેશ આપ્યો અને મુંડકાવેરાની માગણી અન્યાયભરી છે, તે પણ સમજાવ્યું. દિવાને પણ સ્ટેટ તરફથી થયેલી એ માગણી છોડી દીધી, સંઘને પ્રવેશ કરવાની રજા આપી, એટલું જ નહિ, પણ સંઘ તથા સંઘવીતું રાજ્ય તરફથી શાલ-દુશાલા આપીને સન્માન પણ કર્યું. સંઘવીએ પણ મહારાજને નજરાણું ધર્યું.

શ્રીસંઘે ઠાઠમાઠ સાથે નગર-પ્રવેશ કર્યો. તીર્થયાત્રા કરી.

આ પછી તો મહારાજએ પોતાના મહેલમાં આવીને ઉપદેશ આપવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિપૂર્વક આમંત્રણ કર્યું. પૂજ્યશ્રી પણ દીર્ઘદષ્ટિથી લાલાલાલની વિચારણા કરીને રાજ-મહેલે પધાર્યા. મહારાજને ધર્મોપદેશ આપ્યો. મહારાજએ પોતાના પંડિતને તૈયાર રાખેલા. તેમણે પૂજ્યશ્રીની પરીક્ષા કરવા માટે ન્યાય-વ્યાકરણ-દર્શનશાસ્ત્ર આદિના ગહન પ્રશ્નો પૂછ્યા. પણ પૂજ્યશ્રીને કાંઈ ઉત્તર શોધવા જવું પડે એમ ન હતું. તેઓશ્રીએ તત્કાલ તેના સચોટ ઉત્તરો આપીને તે પંડિતને મુગ્ધ કરી દીધા.

પછી મહારાજાએ પૂજ્યશ્રીને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ કરી કે: આ પ્રદેશ બહુ જ વિકટ છે. અહીં આવવું ઘણું જોખમભયું ગણાય. માર્ગમાં આંધી, વંટોળીયાનો તો પાર નહિ. પણ ધર્મના કોઈ અલૌકિક પ્રભાવથી જ આપ તથા સંઘ આ બાબુ નિર્વિઘ્ને પધાર્યા છે. માટે હવે અહીં જ સ્થિરતા કરો.

આમ મહારાજાનો આગ્રહ હોવા છતાંય પૂજ્યશ્રીએ ના જણાવી.

આથી મહારાજાએ પૂજ્યશ્રીને પાલખી-છડી-પટાવાળો વિગેરે પોતાના-રાજ્ય તરફથી રાખવા માટે વિજ્ઞપ્તિ કરી. પણ પોતાની સાધુમર્યાદા સમબળીને પૂજ્યશ્રીએ એ વાતનો અસ્વીકાર કર્યો. આથી પૂજ્યશ્રીના શુદ્ધ ચારિત્ર્યબળથી મહારાજા ખૂબ પ્રભાવિત થયા.

જેસલમેરના વિખ્યાત હસ્તલિખિત અને તાડપત્રીય ગ્રંથલંકારોનું પૂજ્યશ્રીએ અવલોકન કર્યું. પછી શ્રી સંઘ સાથે બ્રહ્મસાગર-અમૃતસાગર થઈને શ્રીલોદ્રવા પાર્શ્વનાથજી તીર્થે પધાર્યા. ત્યાં યાત્રા કરીને પુનઃ જેસલમેર પધાર્યા. એએક દિવસ સ્થિરતા કરી, શુભ મુહૂર્તે સંઘવીને તીર્થમાળારોપણ કર્યું. સંઘવીએ પણ અંતરના ઉલ્લાસથી પૂજા-પ્રભાવનાદિક કાર્યો કર્યાં.

તીર્થ-યાત્રા કર્યા પછી શ્રીસંઘ જે રસ્તે આવેલો, તે જ રસ્તે પાછો ફર્યો. માર્ગમાં વાસણા ગામે પૂર્વની જેમ આ વખતે પણ પાણીની તંગી ઊભી થઈ, પૂર્વવત વરસાદ આવ્યો, અને પાણીની તંગી દૂર થઈ. જે પ્રદેશમાં ત્રણ વર્ષે એકવાર ધોધમાર વરસાદ આવે, એ પ્રદેશમાં એક જ મહિનામાં એ વાર ધોધમાર વરસાદ આવ્યો, એ બનાવને લોકો અમત્કારિક માનવા લાગ્યા.

સંઘ ફલોધી આવ્યો, ત્યારે ત્યાંના શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીને આતુર્માંસ માટે આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ તેનો સ્વીકાર કર્યો.

આ સંઘ કાઠનાર સંઘવી શ્રીઅમીચંદ્રજી-ગુલાબચંદ્રજીની ભાવના દોઢ લાખ રૂ. ખર્ચવાની હતી. પણ સંઘ જોધપુર સુધી આવ્યો ત્યાં યાત્રીઓનું પ્રમાણ ધાર્યા કરતાં ઘણું વધી ગયું. પણ એની સાથે સંઘવી-ભાઈઓની ભાવના પણ દ્વિગુણિત થતી ગઈ.

સંઘ જે જે ગામમાં બાય, ત્યાં ત્યાંના સ્થાનિક સંઘ આખા સંઘને નિમંત્રણ આપીને નવકારશી કરીને સંઘ-વાત્સલ્ય કરતા. સંઘવી-ભાઈઓ પણ સ્થાનિક સંઘની નવકારશી પોતાના તરફથી સર્વત્ર કરતા. એમાં ખર્ચ ઘણો થતો એટલે પૂજ્યશ્રીએ સંઘવીને શિરે અધિક ભાર ન પડે, એ હેતુથી કહ્યું કે: 'મોટા મોટા શહેરોમાં ત્યાંના સંઘને જમાડવાનો લાભ ખીજા ભાવિકે પણ લઈ શકે છે.'

ત્યારે સંઘવી-ભાઈઓએ વિનંતિ કરી કે: "સાહેબ ! અમારા પ્રબળ પુણ્યયોગે આવો ઉત્તમોત્તમ લાભ લેવાનો અવસર આવ્યો છે, માટે આ બધો લાભ અમને જ લેવા દો." તેમની ભાવના જોઈને પૂજ્યશ્રીએ સંમતિ આપી.

ત્યારે સંઘ પાછો ફલોધી આવ્યો, ત્યારે ખર્ચનો અંદાજ રૂ. ૩ લાખનો આવ્યો. પણ એ સંઘવી-બંધુઓનો ઉત્સાહ તો અપૂર્વ જ હતો. તેઓ વિશુદ્ધ ચિત્તનો ભાવનાથી આ બધો લાભ લઈ રહ્યા હતા. અને-પુણ્યમાર્ગે વપરાયેલી લક્ષ્મી પણ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની લક્ષ્મીને

વધારે જ છે, ઘટવા દેતી નથી. ફલોધીમાં જ સંઘવી ઉપર મદ્રાસથી તાર આવ્યો કે: “કપૂરના વ્યાપારમાં આ લાખ રૂ. નો નફો થયો છે.” સકળ સંઘ સમક્ષ એ તાર જાહેર કરતાં સંઘવી-ભાઈઓએ કહ્યું કે: “ધર્મના પ્રભાવે શ્રીસંઘનો તમામ ખર્ચ આવી ગયો છે, અને અમારી મૂળ મૂઠી તો અકબંધ જ રહી છે.” એટલું કહીને તેમણે ઉમેર્યું: “અમારા માતૃશ્રીએ ઘાસના લારા લાવીને અમારું પોષણ કર્યું છે. કેઈકવાર અમે ઘીની માગણી કરીએ તો અમારા માતૃશ્રી કહેતાં કે-આજે તમને ઘી આપું, તો કાલે રોટલાં ક્યાંથી ખાઈશું? આવી અમારી સ્થિતિ હતી. પણ કેઈ શુભ પળે અમને મદ્રાસ જવાની ખુદ્ધિ થઈ, અને ત્યાં ભાગી-દારીમાં વ્યાપાર કરતાં નફો થયો, પહેલાં જ વર્ષે અમે ૧૫ હજાર કમાયા. એમાંથી ૭૫ હજાર અમે પાલિતાણામાં ખર્ચ્યા અને ૭૫ હજારનું દેવું ચુકવ્યું. બીજા વર્ષે અમે ૨૨ હજાર કમાયા. આમ કમાણી ઉત્તરોત્તર વધતી જ ગઈ. એ બધાય પ્રભાવ ધર્મનો જ છે. એ લક્ષ્મી જેમ જેમ અમે ધર્મમાર્ગે ખર્ચ્યા, તેમ તેમ વધતી ગઈ. આ કેવળ ધર્મનો જ પ્રભાવ છે.

સંઘમાં આવેલા કેઈપણ ભાઈ-બહેનો પ્રત્યે અમારા તરફથી કાંઈ પણ અવિનય-અપરાધ થયો હોય તો અમે ક્ષમા યાચીએ છીએ.”

આ પ્રમાણે ગદ્ગદકંઠે નિવેદન કરી, પૂજ્યશ્રીની અનુસા લઈને તેઓ સંઘ સહિત પોતાના ગામ ગયા. અને પૂજ્યશ્રી સં. ૧૯૭૩ નું ચાતુર્માસ ફલોધીમાં બિરાજ્યા.

[૩૮]

પૂજ્યશ્રી : અનુભવના મહાસાગર

હિન્દુસ્તાનના કેઈપણ શહેરમાં ન હોય એવો-ઐતિહાસિક ઉપાશ્રય અહીં-ફલોધીમાં હતો. તે ૮૪ ગચ્છનો ઉપાશ્રય હતો. ચોરાશી ગચ્છમાંથી કેઈપણ ગચ્છના સાધુ આવે, તે આ ઉપાશ્રયમાં ઉતરતા. બીજાં ગામોમાં ઉપાશ્રય તો હોય છે, પણ તે અમુક અમુક ગચ્છના જ. પણ અહીં તો તપાગચ્છ, ખરતરગચ્છ, અંચલગચ્છ, કમળાગચ્છ, વિ. વિવિધ-ગચ્છની માન્યતાવાળા શ્રાવકો રહેતા હોવાથી ઉપાશ્રય પણ ૮૪ ગચ્છનો હતો. અને બીજો એક ચૌભુજનો ઉપાશ્રય હતો.

ચૌભુજના ઉપાશ્રયે પૂજ્યશ્રી સપરિવાર ચાતુર્માસ બિરાજ્યા, અને ૮૪ ગચ્છના ઉપાશ્રયે હંમેશાં વ્યાખ્યાન આપતા. ચાતુર્માસ દરમ્યાન—

ફલોધીના ધનવાન અને આગેવાન ત્રણ ગૃહસ્થો-શ્રીમાણેકલાલજી કેચર, શ્રીશિવલાલજી કેચર, તથા શ્રી શિવદાનજી કાનુગાએ ભાગીરથીના ભવ્ય પ્રવાહ શા પૂજ્યશ્રીના અમોઘ ઉપ-દેશને ઝીલી લઈને એક એક સ્થાયી-ધર્મકાર્ય કરવાનો નિર્ણય કર્યો.

માણેકલાલજી કેચરે તળાવ-કિનારે શ્રીમહાવીર પ્રભુનું નૂતન જિનાલય બંધાવવાનું સ્વીકાર્યું.

શિવલાલજી કેવરે તપગચ્છનો ઉપાશ્રય બંધાવવાનું નક્કી કર્યું.

અને શિવદાનજી કાનુગચ્છે એક ધર્મશાળા બંધાવી આપવાનો નિર્ણય કર્યો. ત્યાર પછી એ ત્રણેય ગૃહસ્થો તરફથી ફલોધીમાં દેરાસર-તપગચ્છીય ઉપાશ્રય તથા ધર્મશાળા બંધાયા.

ખરતરગચ્છીય આગેવાન શ્રી સૌભાગ્યચંદ્રજી ગુલેચ્છાને સામાયિક કરવાની રૂચિ ઘણી હતી. તેથી તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને સામાયિક કરતા. અને 'કરેમિલંતે !' પણ પૂજ્યશ્રીના શ્રીમુખે જ ઉચ્ચરતા. હવે-ખરતરગચ્છમાં સામાયિક લેતી વખતે ૩ વાર 'કરેમિલંતે' ઉચ્ચરવાનો વિધિ છે. જ્યારે તપગચ્છમાં એક જ વાર ઉચ્ચરવાનો વિધિ છે. તદ્દતુસાર પૂજ્યશ્રી એકવાર ઉચ્ચરાવતા. આ જોઈને ખીજાં ખરતરગચ્છીય ભાઈઓ સૌભાગ્યચંદ્રજીને એ વિષે ટકોર કરવા લાગ્યા. ત્યારે તેમણે કહ્યું : 'પૂ. મહારાજ સાહેબના શ્રીમુખે એક જ વખત પણ આવા શુદ્ધ અને પવિત્ર શબ્દો સાંભળવા ક્યાંથી મળે ? મને તો તેઓશ્રીના શ્રીમુખથી એક વાર પણ 'કરેમિલંતે' સાંભળીને ખૂબ આલ્હાદ થાય છે.'

આવા હતા એ ભદ્રપરિણામી અને આગ્રહમુક્ત શ્રાવકો.

ફલોધીમાં એક આશ્રયકારક ખીના એ બની કે-પૂજ્યશ્રી જ્યારે વ્યાખ્યાન-સમયે વ્યાખ્યાનની શરૂઆત કરે, ત્યારે પાટની સામેની દિવાલના એક નાના ગોખલામાં એક પારેવું (કબુતર) આવીને સ્થિર બેસી જતું અને વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થાય કે તરત જ ઉડી જતું. આવું એક-બે દિવસ નહિ, પણ પૂજ્યશ્રી જ્યાં સુધી ફલોધીમાં રહ્યા, ત્યાં સુધી કાયમ વ્યાખ્યાન સમયે એ પારેવું આવીને વ્યાખ્યાન સાંભળતું. અનેક ગૃહસ્થો તથા મુનિવરોએ એ નજરે જોયેલી વાત છે. જોનારાને પ્રતીતિ થતી કે-તિર્થંચમાં પણ કોઈ પૂર્વ સંસ્કારના પ્રભાવે સંજ્ઞા અને સમજણ હોય છે.

ફલોધીમાં રથયાત્રાના રથ-ઈન્દ્રધ્વજ વિ. સાધનો નહોતા. તે કરાવવા માટે પૂજ્યશ્રીએ શ્રીસંઘને ઉપદેશ આપ્યો. વિશાળહૃદયી પૂજ્યશ્રીએ વિચાર્યું કે-અહીં ૮૪ ગચ્છનો ઉપાશ્રય છે, સંઘમાં પણ વિવિધગચ્છીય શ્રાવકો છે, તો આ રથયાત્રાનો સાજ પણ ૮૪ ગચ્છનો થાય, તો ઘણું ઉત્તમ થાય.

તેઓશ્રીએ સંઘને એ વિચાર જણાવીને રથયાત્રાનો સાજ કરાવવા માટે સર્વગચ્છીય ટીપ શરૂ કરાવી. એમાં તપગચ્છ, કમળાગચ્છ વિ. ગચ્છોની માન્યતાવાળા ભાવિકોએ સારી રકમ ભરાવી.

અહીં કમળાગચ્છના યતિશ્રી પ્રેમસુંદરજી હતા. તેઓ પૂજ્યશ્રીની સેવા માટે આવતા. તપાગચ્છના યતિ શ્રીકેશરીસાગરજી હતા. તેઓ ખૂબ અનુભવી અને વયોવૃદ્ધ હતા. તેઓ પણ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પૂજ્યબુદ્ધિથી સેવા કરવા આવતા. તપગચ્છના દેરાસરનો વહીવટ તેમના હસ્તક હતો, તે પૂજ્યશ્રીએ સંઘને સોંપાવી દીધો.

અહીં યતિઓ હસ્તલિખિત પુસ્તકો વેચવા આવતા. મથેણુ બતિના લોકો પણ જૂના પુસ્તકો વેચવા આવતા. તેઓ તોળી તોળીને પુસ્તકો વેચતા. પૂજ્યશ્રી પાસે તેઓ આગ્યા ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ તેમને 'સસ્સ્વતીને તોળવાની' ના પાડી, અને શ્લોકોની ગણતરી કરીને

વેચવા કહ્યું. પણ અજ્ઞાન લોકોને શ્લોકોની ગણતરી ક્યાંથી આવડે ? તેઓ તો તોળીને જ વેચવા લાગ્યા. આથી પૂજ્યશ્રીએ શ્રાવકોને ઉપદેશ આપીને તે પુસ્તકો ખરીદાવી લીધા.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થવાને થોડા દિવસની દિવસની વાર હતી. ત્યારે પૂજ્યશ્રીને મેલેરીયા તાવ આવવો શરૂ થયો. આ સમાચાર અમદાવાદ પહોંચતાં શેઠશ્રી જમનાભાઈ ભગુભાઈ સહકુટુંબ ડો. ત્રિકમભાઈને લઈને ફલોધી ગયા. ડોકટરે કરેલા યોગ્ય ઔષધોપચારથી પૂજ્યશ્રી સ્વસ્થ બન્યા, એટલે તેઓ મારવાડના તીર્થોની યાત્રા કરીને અમદાવાદ ગયા.

ચોમાસા પછી પૂજ્યશ્રીએ ખીકાનેર તરફ વિહાર કર્યો. વિહારમાં ફલોધીથી ખીકાનેર સુધી શ્રીમાણેકલાલજી કાચર, શિવદાનમલજી અનુગા વગેરે ફલોધીના ૨૫-૩૦ શ્રાવકવર્યો સાથે રહ્યા. ખીકાનેરથી આગળના ગામે ખીકાનેરના તપા-ખરતરગચ્છીય આગેવાનો પૂજ્યશ્રીના વંદનાથે આવ્યા. ત્યાં પૂજા પ્રભાવના-સ્વામીવાત્સલ્ય વિ. કચું.

ખીકાનેરમાં રાંગડી ચોકમાં ખરતરગચ્છનો ઉપાશ્રય હતો. ત્યાં શ્રીપૂજ્યોત્તું નેર ઘણું હતું. તે કારણે-વર્ષો પૂર્વે પૂ. શ્રી આત્મારામજી મહારાજ આદિ મુનિવરો અહીં પધાર્યા; ત્યારે શ્રીપૂજ્યોએ તેઓતું સામૈયું થવા હીધું ન હતું. આ વખતે પણ ખીકાનેરમાં એવી જ ચર્ચા થવા લાગી. એની જાણ થતાં પૂજ્યશ્રીએ આગેવાનોને યોલાવીને કહ્યું કે : “તમારે સામૈયા બાબતમાં જરાપણુ ગભરાવાની જરૂર નથી. સંઘમાં મતભેદ થાય, એવું કાર્ય કરવાની જરૂર નથી. તમે બધાં સામે આવશો, એ માફ સામૈયું જ છે.”

પૂજ્યશ્રીની આવી ઔદાર્યપૂર્ણ-નિષ્પાલસ દષ્ટિ જોઈને આગેવાનોને ખૂબ સંતોષ થયો. તેમણે કહ્યું : સાહેબ ! આમાં કાંઈ વિચારવાની કે મતભેદ થાય એવી વાત છે જ નહીં, આ તો અમારા સંઘના આનંદની વાત છે. અને અમારે સામૈયું કરવાનું જ છે.

ખીજે દિવસે પૂજ્યશ્રીએ સપરિવાર ખીકાનેરમાં ધામધૂમપૂર્વક સસ્વાગત પ્રવેશ કર્યો. અહીં મુનિવર્યશ્રી અમીવિજયજી મ. આદિ મળ્યા. તેઓ તપગચ્છના ઉપાશ્રયે હતા, અને એ ઉપાશ્રય નાનો હતો તેથી તથા ખરતરગચ્છીય સંઘની વિનંતિથી રાંગડીચોકના ખરતર ગચ્છના ઉપાશ્રયે પધાર્યા.

પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં લોકો સારા પ્રમાણમાં લાલ લેવા લાગ્યા. ખીકાનેરમાં શ્રીચાંદ-મલજી હટ્ટા નામે એક પ્રતિષ્ઠિત, ધનવાન અને આગેવાન ગૃહસ્થ હતા. ખીકાનેર-નરેશ તેમને પોતાના કાકા તરીકે માનતા હતા. તેમને વિદ્યાભ્યાસનો પણ શોખ હતો. સાહિત્ય-વિષયનું તેમનું જ્ઞાન ઘણું ઊંડું હતું.

વિવિધ શાસ્ત્રાભ્યાસના પોતાના શોખને લીધે તેઓએ શ્રીજ્યદયાળ નામના એક વિદ્વાન પંડિતવરને રાખ્યા હતા. તેમની સાથે હંમેશાં તેઓ બે કલાક જેટલો સમય વિદ્યાવિનોદ તથા ચર્ચા-વિચારણામાં ગાળતા હતા.

“શ્રીસિદ્ધ્યકલ્પના નવ પદોના જુદા જુદા વર્ણુ શા માટે ?” આ પ્રશ્ન તેઓના અંતરમાં ફેટલાક સમયથી ઘોળાતો હતો. તેમણે ઘણા વિદ્વાનો પાસે આ પ્રશ્ન રજૂ કરેલો, પણ તેનો

યોગ્ય ઉત્તર તેમને ક્યાંયથી મળ્યો ન હતો. તેમને પૂજ્યશ્રીના અસાધારણ અને સર્વશાસ્ત્ર-વગાહી જ્ઞાનની જાણ થઈ, એટલે તેઓ પોતાના પંડિતજીને લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા.

પૂજ્યશ્રી સાથે વ્યાકરણ, ન્યાય તથા આગમ વિગેરે વિષયોની ચર્ચા તેઓએ શરૂ કરી. પૂજ્યશ્રીએ પણ તેમના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવા સાથે સામે એવા કૂટ, પ્રશ્નો કરવા માંડ્યા કે ઘડીભર પંડિતજીને પણ જવાબ આપતાં વિચાર થઈ પડ્યો. પૂજ્યશ્રીની આવી તલસ્પર્શી છતાં અગર્વ-વિદ્વત્તા જોઈને શ્રીચાંદમલજી તથા પંડિતજીના મન પ્રસન્ન ગળ્યા. પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે તેમને ખૂબ બહુમાન જાગ્યું. પછી ઠઠ્ઠાજીએ નવપદના વર્ણુ વિષયક પોતાની વર્ષોની અણુઉકેલ શંકા પૂજ્યશ્રી પાસે રજૂ કરી.

પૂજ્યશ્રીએ એના સમાધાનમાં કરમાવ્યું : સાહિત્યમાં 'રસ' અને તેના ૯ ભેદ આવે છે. એ ૯ રસના જુદા જુદા વર્ણુ છે. જેમ-શૃંગાર રસનો શ્યામ વર્ણુ, શાન્ત રસનો શ્વેતવર્ણુ વિ. જોકે રસ તો અરૂપી છે. પ્રહ્લાનંદ-આત્માનંદ સ્વરૂપ છે. છતાંય તેના વર્ણુની સાહિત્યકારોએ કલ્પના કરી, તે તે રસથી થતાં તે તે પ્રકારના અનુભવને આધારે. એ જ રીતે અહીં નવપદના જુદા જુદા વર્ણુ છે.

જેમ શ્રીઅરિહંત દેવનો વર્ણુ શ્વેત છે. તે એટલા માટે કે અરિહંત પ્રભુ શુકલધ્યાન ધ્યાઈ રહ્યા છે, અને એ શુકલધ્યાનની તેમની અવસ્થાનો ખ્યાલ કરવા માટે આપણે તેમને શ્વેતવર્ણુવાળા માની તેમની આરાધના કરીએ છીએ.

સિદ્ધ ભગવંતનો વર્ણુ લાલ હોવાનું કારણ એ છે કે-તેઓ ઉદ્દીપ્ત અગ્નિ જેવા લાલચોળ બનીને આ કર્મરૂપ કાષ્ઠને બાળે છે, એ પરિસ્થિતિનું ભાન કરવા માટે એમની આરાધના લાલ વર્ણુ કરાય છે.

આચાર્યદેવનો પીળો વર્ણુ સૂચવે છે કે-આચાર્ય એ શાસનના રાજા છે. રાજા સોનાના વિવિધ આભૂષણોથી શોભતો હોય છે. સોનું પીળું હોય છે. આચાર્ય પણ રાજા હોવાથી તેમનો પીળો-કનકવર્ણુ મનાય છે.

ઉપાધ્યાયજીનો લીલો વર્ણુ કલ્પવાનો હેતુ એ કે-નીલમ રત્નની જેમ તેઓ પણ ખૂબ શીતળ અને આહ્લાદક હોય છે, તેમની કાન્તિ-તેજ પ્રશાન્ત હોય છે, નીલમ લીલું છે. માટે ઉપાધ્યાયજીની આરાધના પણ નીલવર્ણુ કરાય છે.

સાધુપણું પાળનાર આત્માએ શરીરના તથા વસ્ત્રાદિના બાહ્યમળથી બુધુપ્સા-દુગંધા ન કરાય. તે તો તેનું આભૂષણ છે, આ વાતની કાયમ સ્મૃતિ રહે, માટે સાધુ-પદની આરાધના શ્યામવર્ણુ થાય છે.

દર્શનપદ સુદર્શન ચક્ર સમું છે. એ ચક્ર ઉજ્જવળ હોવાથી દર્શન પણ શ્વેતવર્ણુ છે.

જેમ અંધકારનો નાશક પ્રકાશ, એમ અજ્ઞાનનું નાશક સમ્યગ્જ્ઞાન. એટલે એ પણ પ્રકાશક હોવાથી શુકલ છે. એ જ રીતે ચારિત્ર અને મોહ દુશ્મન છે. મોહ-અધારાને ઉલેચનાર ચારિત્ર છે. માટે તેની આરાધના ય શુકલવર્ણુ થાય છે. અને નિકાચિત-શ્યામવર્ણુ કર્મ-મલને દૂર કરવા માટે તપપદ પણ શ્વેતવર્ણુ આરાધાય છે.”

ધાર્મિક અને સાહિત્યિક એ ઉભયદષ્ટિએ આવું સુંદર સમાધાન મળવાથી ચાંદમલજી અને પંડિતજી 'સાનંદશ્ચર્ય' પામ્યા. તેઓને અપાર સંતોષ થયો. ઘણા સમયથી તેમના

મનમાં રહેલ શંકા-શંક્યનો આજે ઉદ્ધાર થઈ ગયો. તેઓ બોલ્યા કે : મારી પાસે ઘણા વિદ્વાનો આવ્યા, પણ ક્યાંયથી આવો સંતોષકારક ખુલાસો ન મળ્યો. આપ સાહેબને સાહિત્યનો આટલો જાણો અને અગાધ બોધ છે, તે હું જાણતો ન હતો.

પછી તે-તેઓ પ્રતિદિન પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને, વિદ્વદ્ગોષ્ઠિ કરીને, પૂજ્યશ્રીના જ્ઞાનને લાભ લેવા લાગ્યા. તેઓ પૂજ્યશ્રીના પરમભક્ત બની ગયા. પૂજ્યશ્રીને બીકાનેરમાં આતુર્માસ બિરાજવાનો તેમણે ઘણો જ આગ્રહ કર્યો.

અહીં-પૂજ્યશ્રીના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી નંદનવિજયજી મ. ની તબિયત નરમ થઈ. છાતીને દુઃખાવો થઈ આવ્યો. આ જોઈને જયપુરના રાજવૈદ્ય લક્ષ્મીલાલજીને લઈને ચાંદમલજી પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. વૈદ્યરાજે મુનિશ્રીની તબિયત તપાસીને જણાવ્યું કે : આ મહારાજનું હૃદય (Heart) બહુ નબળું છે, માટે હમણાં તેમને બિલકુલ પરિશ્રમ ન કરાવવો. એમને દવામાં માણેકલસમ વગેરે દ્રવ્યોની ઔષધિ આપવી પડશે.

શ્રીઠઠ્ઠાજીએ તરત જ એ અંગેની સર્વ વ્યવસ્થા કરવાની નક્કી કરી, પણ પૂજ્યશ્રીએ એ માટે સર્વથા ના પાડીને કહ્યું કે : આવી ભારે દવા હમણાં નથી કરવી, હમણાં તો આપણી ઘરગથ્થુ દવાનો ઉપયોગ કરીએ, પછી જરૂર જણાશે તો વૈદ્યરાજની દવાનો ઉપયોગ કરાશે.

આ પછી પૂજ્યશ્રીએ મુનિશ્રીનંદનવિજયજીને આન્ધાસન આપીને યોગ્ય ઉપચારો શરૂ કરાવ્યા. બીકાનેરમાં એક માસ સ્થિરતા કરી. ધીમે ધીમે તબિયતમાં સુધારો થવા લાગ્યો.

એક માસની સ્થિરતા દરમિયાન આબુખાબુના ગંગાસર, ભીનાસર, વિ. ગામોના સંઘો પૂજ્યશ્રીના વંદનાર્થે આવતા, અને પૂજા-પ્રભાવના-સ્વામીવાત્સલ્યાદિ ધામધૂમ કરતાં.

‘આબુખાબુનાં જંગલોમાં ઉંદરોનો ઉપદ્રવ થવા અને વધવા લાગ્યો છે’ એવી વાત એક દિવસ પૂજ્યશ્રીના જાણવામાં આવી. અનુભવના ઉદ્ધિ તેઓશ્રીએ તરત જ કહ્યું કે : ‘શોડા સમયમાં જ આ આબુની હવા બગડવાનો સંભવ છે. અહીં પ્લેગનો રોગ થવાનો સંભવ છે. માટે અમારે હવે અહીંથી વિહાર કરવો જોઈએ.’

આ સાંભળીને ભાવિક શ્રાવકોએ વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! આપ આવો ભય શા માટે રાખો છો ? અહીંનું વાતાવરણ તો બિલકુલ સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ જ છે. આપ વિહાર કરવાની ઉતાવળ ન કરો.

પણ દીર્ઘદ્રષ્ટા પૂજ્યશ્રીએ તો વિહારનો નિર્ણય બહાર કર્યો, અને એક દિવસે ત્યાંથી વિહાર કરીને ઉદામસર થઈ દેશનોક પધાર્યા. અહીં પૂજ્યશ્રીને સમાચાર મળ્યા કે-બીકાનેરની હવા બગડવા લાગી છે, અને અનેક લોકો પ્લેગના ભોગ બનવા લાગ્યા છે. સમજી લોકો પૂજ્યશ્રીના અનુભવજ્ઞાનની તથા દીર્ઘદૃષ્ટિભર્યા પગલાંની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

શ્રીઠઠ્ઠાજીએ અહીં પણ વૈદ્ય તથા ડોક્ટરને મુનિશ્રીનંદનવિજયજીની સારવાર માટે મોકલ્યા. પણ પૂજ્યશ્રીએ તેમની દવા કરવાની સ્પષ્ટ ના જણાવી. કારણ કે-આહુ ઉપચારથી વિહાર શાન્તિપૂર્વક અને સારી રીતે કરી શકે એટલો ફાયદો થયો અને થતો હતો.

દેશનોકથી નાગોર તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં રાજ્યના મેડિકલ ખાતાના માણસો બીકાનેર તરફથી આવતા તથા તે તરફ જતા લોકોને અટકાવતા હતા. અથવા તો પ્લેગની

રસી મૂકીને જ જવા-આવવા દેતા હતા. આમ પ્રવેશબંધી જેવું થઈ ગયું હતું. પૂજ્યશ્રી આદિને પણ તેઓએ અટકાવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તેમને સમજાવ્યા કે-અમે જૈનમુનિઓ આહાર-વિહારમાં ઘણા નિયમિત તથા કડક હોઈએ છીએ, માટે અમને જવા દો. ત્યારે તેઓએ જવા દીધા.

કમે કરીને નાગોર પધાર્યા. પંદરેક દિવસ સ્થિરતા કરી. ઉપાશ્રયની બાબતમાં એક મોટું મકાન હતું, તે સંબંધી ઉપદેશ આપતાં તે મકાન તેના માલિક-શ્રાવકે ઉપાશ્રય ખાતે સમર્પણ કરી દીધું. નાગોરથી વિહાર કરતાં માર્ગમાં ખજવાણા ગામે નાગોરવાળા શા. ભેરૂબક્ષ કાનમલજી સમઠડીયા વંદનાથે આવ્યા, ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ તેમને પ્રેરણાત્મક ઉપદેશ આપ્યો. પરિણામે તેમણે નાગોરમાં તપાગચ્છની વાડી, ધર્મશાળા તથા દેરાસર બંધાવ્યા.

ખજવાણાથી મેડતા રોડ-શ્રીફલવૃદ્ધિ(ફલોધિ) પાર્શ્વનાથના તીર્થની યાત્રા કરીને મેડતા પધાર્યા. મેડતા રોડમાં સં. ૧૧૮૧માં પૂ. આ. શ્રીધર્મધોષસૂરિજીએ શ્રીફલોધીપાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. ત્યારબાદ સં. ૧૨૦૪માં પૂ. આ. શ્રી વાદિદેવસૂરિજીએ પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરી.

મેડતામાં મહાયોગીશ્રી આનંદવનજી મ. તથા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિવજ્યજી મ. ના નામથી પ્રસિદ્ધ મોટા ઉપાશ્રય છે કહેવાય છે કે-એ બંને મહાપુરુષો આ તરફ ઘણીવાર વિચરેલા. અહીં પૂ. ઉપાધ્યાયજી મ.એ ઘણા ગ્રંથો રચેલા. અહીં ૧૪ દેરાસરો છે.

પૂ. ઉપા. શ્રીધર્મસાગરજી મ.ના સમયમાં અહીં તપા, ખરતર તથા ઊકેશ ગચ્છીયેનો શાસ્ત્રાર્થ થયેલો. જેમાં કહે છે કે-તપાગચ્છનો વિજ્ય થયેલો.

શ્રી ધર્મસાગરજી મ.ના પરમભક્ત શા. કલ્યાણમલજી કે-જેમનો ઉપાધ્યાયજી મ. સાથેનો અદ્ભુત પ્રસંગ આજે પણ પયુષણા પર્વમાં 'ક્ષમાપના' કર્તાવ્યના દષ્ટાન્ત તરીકે વર્ણવાય છે-તેઓ આ મેડતાના શ્રાવક હતા.

અહીં અઠવાડિયું સ્થિરતા કરીને પૂજ્યશ્રી જયતારણ(જેતારણ) પધાર્યા. અહીં જીનોની વસતિ ઘણી હતી. ચાર દેરાસરો હતા. અહીં ભંડારમાં સુવર્ણઅક્ષરે લખાયેલ 'શ્રી ભગવતી સૂત્ર' વગેરે ગ્રંથો હતા. એ સર્વના દર્શન કરીને આમાનુઆમ વિચરતા વિચરતા પૂજ્યશ્રી બિલાડા પધાર્યા. માર્ગમાં કેકીદ ગામે તેઓશ્રીને ઠલ્લા થઈ ગયા. એક દિવસ તો ૫૦ ઠલ્લા થઈ ગયા. બિલાડા ગામે પધારીને ત્યાં યોગ્ય ઉપચારો શરૂ કર્યાં. એથી ધીરેધીરે સ્વસ્થતા આવવા લાગી.

બિલાડામાં પાંચ સુંદર-પ્રાચીન જિનાલયો હતા. સ્થાનકમાગીઓની વસતિના બાહુલ્યને કારણે દેરાસરની આશાતના થતી જોઈને ઉપદેશદાનદ્વારા પૂજ્યશ્રીએ તે બંધ કરાવી. અને જીર્ણુ દેરાસરનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

કાપરડાનો પુનરુદ્ધાર :

રાજ, વાજા, ને વાંદરા, ત્રણે સરખા. રાજ કેઈનો મિત્ર થયો જાણ્યો નથી. કાયા સુતરનો તાંતણો ને રાજની ઠોસ્તી, બન્ને સમાન. ક્યારે તૂટે એ ખબર ન પડે.

જોધપુર સ્ટેટના બિલાડા પરગણાના સૂબેદાર શ્રીલાનાજી ભંડારીને આ વાતનો અનુભવ એક દિવસ થયો.

વાત આમ બની.

જોધપુર રાજ્યના ૨૨ પ્રગણાઓમાં બિલાડા પ્રગણું ઘણું મહત્વનું હતું. શ્રીકાપરડાતીર્થ એ પ્રગણાનું ગૌરવ હતું. એ પ્રગણાના હાકેમ તરીકે મહારાજ શ્રીગજસિંહજીએ જોતારણના ભંડારી શ્રી ભાનુમદલજીને નીમેલા. તેઓ સત્યનિષ્ઠ-સ્વામિભક્ત અને પરમજ્ઞેન શ્રાવક હતા. વહીવટી કુશળતા અને નીતિમત્તા, તેઓના શ્રેષ્ઠ ગુણો હતા.

રાજકારભાર એટલે કુટિલતા અને ખટપટની દુનિયા. એ દુનિયાથી દૂર રહેવા માટે સદૈવ જાગરૂક ભંડારીજી એકવાર કેઈકે ખટપટના ભોગ બની ગયા. કેક વિવ્રસંતોષીએ મહારાજના કાન તેમની વિરુદ્ધ ભંભેર્યા. એટલે મહારાજએ તત્કાલ તેમને પકડી લાવવા માટે માણસો મોકલ્યા.

રાજપુરૂષોને આવેલા જોઈ તથા તેમની હકીકત સાંભળીને ભંડારીજીનું રૂંવાડું પણ ન ફરક્યું. તેઓ સ્થિતપ્રજ્ઞભાવે તે પુરૂષો સાથે ચાલી નીકળ્યા. રાજપુરૂષોય આશ્ચર્ય પામ્યા.

તેઓ પ્રાતઃકાળે નીકળેલા. માર્ગમાં સૂર્યોદય થતાં રાજદૂતો પ્રાતઃકર્મ માટે કાપરડાનગરની સીમમાં થંભ્યા. ત્યાં તેઓએ ભંડારીજીને પ્રાતઃક્રિયા કરવા કહ્યું. તેમણે ના કહી.

રાજસૈનિકોએ કારણ પૂછતાં જણાવ્યું કે-હું જ્ઞેન છું. અને મેં યાવજીવ પ્રતિજ્ઞા લીધી છે કે-જિનેશ્વરદેવના દર્શન કર્યા વિના અન્નજળ ગ્રહણ ન કરવા. માટે તમે શિરામણ કરી લ્યો, મારે નથી કરવું.

ભંડારીજી! ગમે તેમ તોય આપ અમારા ઉપરી છો. આપના વિના અમે કેમ ભોજન કરી શકીએ ? આપ અહીં બેસો, હું હમણાં જ કાપરડાનગરમાં જિન-મૂર્તિની તપાસ કરી આવું. સૈનિકોના નાયકે કહ્યું. અને તરત જ તે સેંકડો ધનાઢ્યોથી ભરપૂર અને લાખો રૂપિયાના કચવિકચવાળા કાપરડાનગરમાં ગયો. તપાસ કરતાં એક ઉપાશ્રયમાં એક યતિવર પાસે મૂર્તિ હોવાનું તેણે જાણ્યું. તરત જ તે પાછો આવ્યો, ને ભંડારીજીને ત્યાં લઈ ગયો. ભંડારીજીએ પ્રભુદર્શન તથા ગુરૂવંદન કર્યાં.

યતિજી જ્ઞાની હતા. તેમણે ભંડારીજીની સર્વ બીના જાણી. અને સ્વરોહયશાસના આધારે કહ્યું કે: “તમારે ગભરાવું નહિ. તમારી પાસે સાચ છે, અને હંમેશાં સાચનો જ વિજય થાય છે.”

યતિવરના આશીર્વાદ લઈને તેઓ જોધપુર દરબારમાં પહોંચ્યા. સંદિગ્ધ મહારાજએ

તેમને વહીવટ વિષયક પૂછપરછ કરી. ભંડારીજીએ યોગ્ય અને સાચા જવાબો આપતાં મહારાજની નારાજી દૂર થઈ. તેઓએ પ્રસન્ન થઈને તેમને ૫૦૦ રૂપ્યમુદ્રાઓની બક્ષિસ સાથે તેમના અધિકારમાં બઢતી આપી. આથી તેમના શત્રુઓ ભોંકા પડ્યા. ભંડારીજી પણ આ વાતનો હર્ષ-શોક ન કરતાં એને ગુરૂકૃપા તથા પોતાના નિયમનો પ્રભાવ સમજ્યા.

પેલાં રાજપુરુષો કે-જેઓ તેમને લેવા ગયેલા અને જેમના મનમાં ભંડારીજીને શિક્ષા થવાની ખાત્રી હતી, તેઓ પણ તેમના નિયમનો તથા નિયમ પાલનની દૃઢતાનો પ્રભાવ જોઈને છક્ક થઈ ગયા.

ત્યાંથી પાછાં ફરતાં ભંડારીજી કાપરડામાં પેલા યતિજી પાસે ગયા અને સર્વ હકીકત જણાવીને કાંઈ કાર્યસેવા ફરમાવવા માટે સવિનય પ્રાર્થના કરી. યતિજીએ ફરમાવ્યું: ભંડારીજી ! બિલાડા પ્રગણના આ ધનાઢ્ય શહેરમાં એકપણ જિનાલય ન હોય, તે શોચનીય ગણાય. જો કે-અહીં પૂર્વે જિનાલય હતું, પણ યવનોએ તેનો ધ્વંસ કર્યો છે, માટે એક જિનાલય બંધાવો.

પરમશ્રદ્ધાવંત ભંડારીજીએ આ વાતને સહર્ષ વધાવતાં કહ્યું: ગુરૂજી ! આપનું વચન 'તહત્તિ' છે, દેરાસર બંધવા માટે આ ૫૦૦ મુદ્રા હું અત્યારે જ સમર્પણ કરું છું.

જ્ઞાની યતિવર્યે એ થેલી ઉપર વર્ધમાન વિદ્યાથી અભિમંત્રિત વાસુદેવ કર્યો. પછી તે થેલી ભંડારીજીને આપતાં કહ્યું: 'આમાંથી તમારે જોઈએ એટલા રૂપિયા નીકળશે. પણ ધ્યાન રાખજો કે-આ થેલીને કદી પણ ઊંધી વાળતા નહિ.'

યતિજીની વાત સ્વીકારી, થેલી લઈને તેઓ જેતારણ ગયા. અને યતિજીની સલાહ અનુસાર કુશળ શિદ્ધી-સોમપુરા પાસે શુભમહૂર્તે કાપરડાજીમાં જિનાલયનો પાયો નખાવ્યો. ત્યારબાદ તેમણે સોમપુરા શ્રીજિરાજીને ઝેનમૂન જિનાલય બંધવાનો હુકમ કર્યો.

જેરાજીએ તે સ્વીકારીને અપૂર્વ-પ્રાસાદ બંધવા પૂર્વે છ માસ સુધી દેશાટન કર્યું. ગામો-ગામના જિનાલયોની બંધણીના નકશા કર્યા. રાજકપુરજીનું દેરાસર તેમને ખૂબ ગમ્યું. જેતારણ આવીને તેમણે ભંડારીજીને કહ્યું : રાજકપુરના જેવું જ દેરાસર બંધું ?

જવાબ મળ્યો: રાજકપુરજી જેવું જ બંધો તો તમારી અને મારી વિશેષતા શું ? કોઈ નવીન પ્રકારનું બંધો.

શિદ્ધી કહે: તો રાજકપુરમાં ત્રણ મજલા છે. હું અહીં ચાર માળનું બંધીશ એટલે વિશેષતા થશે.

તરત જ તેમને હુકમ મળી ગયો કે-ગમે તેવું બંધો પણ અપૂર્વ બંધો.

એ અનુસાર સં. ૧૬૭૫માં જિનાલયના કાર્યનો શુભારંભ થયો. સોમપુરા જેરાજી નિપુણ હતા. તેમણે શિદ્ધશાસ્ત્રના આધારે અને ઈષ્ટબલના પ્રયોગથી મૈત્રીપૂર્ણ ભાવનાથી કાર્ય-પ્રારંભ કર્યો. મંદિરનું મુખ્ય દ્વાર ઉત્તર દિશામાં કર્યું. દ્વાર-રચનાની વિશિષ્ટતા એ હતી કે-મંદિરની સન્મુખ બહાર જમીન પર ઊભેલો માણસ અથવા તે જ સ્થાને હાથી પર બેઠેલો માણસ પણ પ્રભુદર્શન કરી શકે. મંદિરનું કામ ઝડપી ચાલવા લાગ્યું. ગુરૂકૃપાથી ધનની તો તંગી હતી જ નહિ.

કાર્યમાં ઘણી સ્કૂર્તિ રાખવા છતાંય ત્રણ વર્ષમાં-આ ચૌમુખા જિનમંદિરમાં મૂળ ગર્ભગૃહ, ૪ ખંડના ૧૨ ગવાક્ષ, શિખરના ત્રણ ખંડ અને મૂળ ગભારાની ચારે તરફ ૭ ખંડ, ૪ વિશાળ રંગમંડપ, શાલભંજિકાઓ, મુખ્યદ્વાર પર ૪ દેરીઓ વગેરે તૈયાર થઈ શક્યું હતું, અને હજી કામ ચાલુ હતું.

પણ 'ધાયુ' ધરણીધરનું થાય'. સૌના ઉત્સાહ વચ્ચે કામ ચાલતું હતું ત્યારે કુદરતની ઈચ્છા કાંઈ એમ જ હતી. બન્યું એવું કે-એકવાર રાજ્યના કાર્યપ્રસંગે બહાર જતી વખતે ભંડારી-જીએ ઊંઘી ન વાળવાની સૂચના સાથે થેલી પોતાના સુપુત્ર શ્રીનરસિંહજીને આપી. નરસિંહજી ચતુર હતા, છતાં ભંડારીજીના મનમાં આ વાતની ફિક્કર રહ્યા કરતી. નરસિંહજી ધરનો તથા દેરાસરનો કાર્ય-બોજ કુશળતાપૂર્વક વહતા હતા. પણ એકવાર એમાં શૈથિલ્ય આવી ગયું. મજૂરોને સમયસર પગાર ન ચૂકવવાથી તેઓ તગાદો કરવા લાગ્યા. આથી કંટાળીને તેમણે વ્યથતામાં જ થેલી ઊંઘી પાડી દીધી. પૈસા તો પગાર ચૂકવાય એટલા નીકળ્યા, પણ એ સાથે જ તેમને વાસ્તવિકતાનું ભાન થયું. તેઓ ખૂબ સંતાપ બન્યા. પોતાની ભૂલનો તેમને પારાવાર પસ્તાવો થવા લાગ્યો. તેઓએ યતિજી પાસે જઈને વ્યતિકર જણાવ્યો અને કહ્યું કે-કૃપા કરીને આ થેલીને પુનઃ મંત્રસિદ્ધ બનાવો.

યતિવર્યે સાંત્વના આપતાં કહ્યું: "તમારે આમાં ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી. જે થવાનું હતું તે થયું. તમે તો નિમિત્તમાત્ર છો. અને હવે પુનઃ આ થેલી મંત્ર-સિદ્ધ ન બની શકે. કારણકે જે એ સંયોગ હોત તો તમારાથી આવી ભૂલ જ ન થાત. માટે હવે આગ્રહ ન કરશો."

યતિવરના આ વચનોથી નરસિંહજી આશ્ચસ્ત બન્યા, પણ તેમનો ઉદ્દેગ ઓછો ન થયો. આ બાળુ-ભંડારીજી સ્વકાર્ય પતાવીને પાછા ઘરે આવ્યા. તેમણે બધી વાત બાણી. તેઓ યતિજી પાસે ગયા, ત્યારે તેમણે તેમને હવે પ્રતિષ્ઠા કરવાનો આદેશ આપ્યો.

તેઓએ પ્રતિષ્ઠાની તૈયારી પ્રારંભી. પ્રથમ પ્રશ્ન ઊભો થયો-મૂર્તિ કઈ અને ક્યાંથી લાવવી? પણ એનો નિકાલ આવતાં વાર ન થઈ. કારણકે-એ દિવસોમાં ત્યાંની એક કુમારિકાને સ્વપ્ન આવ્યું કે: "ગામ બહાર કેરના વૃક્ષ પાસે એક ગાયનું દૂધ કાયમ આપ-મેળે ઝરી જાય છે, એ જમીનમાં શ્રીસ્વયંભૂપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે, અને તે કાલે બહાર નીકળશે."

સવારે આ સ્વપ્નની વાત કુમારિકાએ પોતાના પિતાજીને કરતાં તેઓએ તત્કાલ ભંડારીજી તથા યતિવર્યને એ વાત જણાવી. ભંડારીજી પણ સંઘ એકત્ર કરીને વાજતે ગાજતે તે સ્થળે ગયા. બધાં ગાયનું દૂધ ઝરતું હતું, ત્યાં જઈને પ્રાર્થના કરી કે: હે પ્રભો! સકલસંઘ દર્શન માટે આતુર છે, માટે આપ દર્શન આપો.

અને એકાએક અમરકાર સળંગ્યો. જમીનમાંથી શ્રી સ્વયંભૂપાર્શ્વપ્રભુ સહિત ચાર જિન-બિંબો પ્રગટ થયા. સૌ દર્શન કરીને કૃતકૃત્ય બન્યા. પ્રતિમાઓને મહોત્સવપૂર્વક ગામમાં-જિના-લયે લઈ જવામાં આવ્યા. કહેવાય છે કે-આ ચારે મૂર્તિઓ એક જ સમયે બનેલી તથા સમાન (નીલ) વર્ણી હતી. તેમાંથી ૩ મૂર્તિઓ જોધપુર-સોજત અને પીપાડ એ ત્રણ ગામોમાં (૧-૧) પધરાવવામાં આવી, અને સ્વયંભૂપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા કાપરડાજીમાં બિરાજમાન કરવામાં આવી.

આવી અલૌકિક અને અમત્કારિક મૂર્તિ મળવાથી ભંડારીજીના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. એ મૂર્તિને મૂળનાયકજી તરીકે સ્થાપવાનું નક્કી થયું. પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે દેશ-દેશાવરના લોકોને નિમંત્રણ પાઠવવામાં આવ્યા, અને મહોત્સવ શરૂ થયો.

સકળસંઘની સંમતિ અને સહાયતાથી સં. ૧૬૭૮ની વૈશાખી પૂનમે મહાન્ ઉત્સવ સહિત એ જિનમંદિરની તથા મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. પ્રભુ-પ્રતિષ્ઠાનો મહાન્ લાભ શ્રીભંડારીજીએ લીધો.

જોકે સૌ કોઈની ઇચ્છા અને કાળજી નિયત મુદૂતે અને નિયત શુભલગ્ને પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી. પણ ભવિતવ્યતાના કોઈ વિચિત્ર સંયોગે પ્રતિષ્ઠાના શુભલગ્નમાં કંઈક ફેરફાર થઈ ગયો, જેનો ખ્યાલ કોઈનેય રહ્યો નહિ.

ભંડારીજી તથા યતિવરની ભાવના આમ સફળ બની. કાપરડાજી એક મહાન્ અને ઝેનમૂન તીર્થ તરીકે વિખ્યાત થયું.

વીસમા સૈકાના અમુક વર્ષ સુધી આ તીર્થની અને આ નગરની આબાદી સારી રહી. પણ ત્યારપછી એની પડતી થવા લાગી. નગર ગણાતું કાપરડા ગામડું બન્યું. સમૃદ્ધ શ્રાવકોના આવાસોથી રમણીય કાપરડામાં ફક્ત એક જ જૈનતું ઘર રહેવા પાર્યું. વ્યાપાર-વણજ ભાંગી પડ્યા. તીર્થની દેખરેખ જોઈએ તેવી નહોતી થતી. દેરાસર અતિજીર્ણ થતું ગયું, અને તીર્થની આશાતના પણ વધતી ગઈ.

દેરાસરના પૂર્વદિશાના મંડપમાં ઉત્તર-દક્ષિણમાં બે મોટી દેરી હતી. તેમાં આમુંડા-માતાની અને ભૈરવજીની મૂર્તિઓ ખરતરગચ્છવાળાએ અધિષ્ઠાયક તરીકે પધરાવેલી, પણ કાલાંતરે તે અધિષ્ઠાયક-બિંબો બટલોકોના પરિગૃહીત અને માન્યતાવાળા થઈ ગયા. બટ-માછીમારો વિ. લોકો પોતાના બાળકોના વાળ ત્યાં-ભૈરવજી સામે જ ઉતરાવવા લાગ્યા. એટલું જ નહિ, પણ પોતાના તહેવારના દિવસે ભૈરવજીને દારુ (મદિરા) પણ ચડાવવા લાગ્યા. વળી આમુંડા આગળ બકરાનો વધ કરીને તેનો ભોગ પણ ધરાવવા લાગ્યા. દેરાસરની આનાથી વધુ ભયાનક આશાતના શી હોઈ શકે ?

ઘોર અંધકારમાં ઝબુઝબુ થતાં ટમટમિયાની જેમ કચારેક બિલાડા તથા પીપાડ ગામના શ્રાવકો અહીં આવતા અને પ્રભુપૂજાદિ કરી જતા. એટલું વળી સાડું હતું. એમને આ ઘોર આશાતના નિવારવાની ભાવના ઘણી થતી, પણ તેઓ કંઈ કરી શકતા નહોતા. કારણ કે-બટલોકોની વાતમાં માથું મારવાની કોઈની તાકાત નહોતી. એટલે આવી આશાતના સાંખ્યા સિવાય છૂટકો જ નહોતો.

પણ પ્રકૃતિનો નિયમ છે કે-‘વહ પછી શુદ્ધ આવે જ આવે.’ અહીં પણ એમ જ બન્યું. પૂજ્ય પંચાસ શ્રી હર્ષમુનિજી મ. એકવાર અહીં પધાર્યા. તીર્થની આ અવદશા જોઈને તેમના દિલમાં પારાવાર ખેદ થયો. તેમણે તીર્થોદ્ધારપ્રેમી શેઠ લલ્લુભાઈને ઉપદેશ આપીને આ તીર્થના ઉદ્ધાર માટે દશેક હજાર રૂપિયા અપાવ્યા. જોકે-આટલા રૂપિયાથી કંઈ ઉદ્ધાર થાય તેમ નહોતો, તોય સમયસર આવેલા એ રૂપિયા ઘણા ઉપયોગી થઈ પડ્યા. પણ એથીયે એ તીર્થની આશાતના ન જ નિવારઈ. તે તો પૂર્વવત્ ચાલુ જ રહી. અને આથી વધુ દ્રવ્યસહાય ન મળવાથી જિનચૈત્ય વધારે જીર્ણ થતું ગયું.

આ દિવસોમાં આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રી કાપરડાજીથી ૭ ગાઉ દૂર આવેલા ખિલાડા ગામમાં ખિરાજતા હતા. ફલોધી ચોમાસું કરી, ખીકાનેર-નાગોર-મેડતા-જેતારણ થઈને તેઓશ્રી ખિલાડા પધાર્યા હતા.

ખિલાડાના આગેવાન શ્રાવક શ્રી પનાલાલજી શરાફ વગેરેને લાગ્યું કે-પૂજ્યશ્રી એક સમર્થ શાસનનાયક મહાપુરૂષ છે. તેઓશ્રી જે આ તીર્થના ઉદ્ધારનું કાર્ય હાથમાં લે, તે જરૂર થઈ જાય.

આ વિચારથી તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને સર્વ વિગતથી પૂજ્યશ્રીને વાકેફ કરીને વિનંતિ કરી કે : આપ સાહેબ અહીં પધાર્યા છો, તો એકવાર કાપરડાજી પધારો. આપના ઉપદેશથી એ તીર્થનો ઉદ્ધાર થઈ જાય તો ઘણું સાડું. પૂ. ધર્મસૂરિ મ., પૂ. મોહનલાલજી મ., જેવા મુનિપ્રવરો અહીં પધારી ગયા છે, પણ હજી સુધી કાંઈ અન્યું નથી. પણ હવે આપશ્રી કાપરડાજી પધારો, ઉદ્ધાર કરાવો, અને ઘોર આશાતના નિવારો.

તીર્થોદ્ધારને પોતાનું પરમધ્યેય માનનારા પૂજ્યશ્રીએ એ વાત સ્વીકારી, અને બે-ચાર દિવસ પછી કાપરડાજી પધારવાનું નક્કી કર્યું.

આ વખતે જોધપુરના વતની શ્રીકાનમલજી પટવા, શ્રી સમરથમલજી, શ્રી જલમચંદજી વકીલ વિ. આગેવાનો પૂજ્યશ્રીના વંદનાર્થે ખિલાડા આવ્યા. માર્ગમાં તેઓ શ્રી કાપરડાજીની યાત્રા તથા ત્યાં પ્રભુજીની પૂજા કરી, વરખ છાપીને આવેલા. પૂજ્યશ્રીના દર્શન-વંદન કરી, ઉપદેશ શ્રવણ કરીને તેઓ જોધપુર ગયા. આ પછી ચારેક દિવસ બાદ પૂજ્યશ્રી-સપરિવારે કાપરડાજી તરફ વિહાર કર્યો. સાથે ખિલાડાના પચીસેક ગૃહસ્થો હતા. ખિલાડાથી ચાર ગાઉ દૂર આવેલા 'લાવી' ગામમાં ત્યાંના શ્રી જલવંતરાજજીએ સર્વ સમુદાયની ખૂબ અનુમોહનીય ભક્તિ કરી. ત્યાં એક દિવસ રહીને ખીજે દિવસે કાપરડાજી પધાર્યા.

કાપરડાજીમાં દેરાસરની ફરતો વિશાળ ગઢ છે. અને તેમાં ચારે તરફ વિશાળ ચોક છે. મુખ્ય પ્રવેશ દ્વાર ઉત્તર દિશાનું છે. પણ તે બંધ રહેતું હતું અને પૂર્વદિશાનો દરવાજો ચાલુ હતો. તેની અંદર બંને બાજુ મોટા દરીખાના હતા. તેમાં એક એક ઝોરડી હતી, તે પણ જીર્ણ થયેલી. ત્યાં અવગ્રહ માંગીને પૂજ્યશ્રીએ ઉતારો કર્યો. પછી સૌ દેરાસરે ગયા. નીલવણી અને અદ્ભુત શ્રીસ્વયંભૂપાર્શ્વનાથના દર્શન કરીને સૌએ અનહદ આદ્હાહ અનુભવ્યો.

જમીનથી દષ કુટ ઊંચા-શિખરબંધી અને ચાર માળના આ ચતુર્મુખ પ્રાસાદમાં શ્રી સ્વયંભૂપાર્શ્વનાથની એક જ પ્રતિમા હતી. જોધપુરના ગૃહસ્થોએ ચારેક દિવસ પૂર્વે જે આંગી-પૂજા કરેલી, તે જ અત્યારે વિદ્યમાન હતી. ત્યાર પછી કોઈએ પણ નહવણ કે પૂજા કરેલી નહિ. દેરાસર અતિજીર્ણ અનેલું હતું. ચારે તરફ કબૂતર વિ. પંખીઓએ માળા કર્યા હતા. તેમની હજાર અને પીંછાના ઢગો સર્વત્ર પથરાયેલા હતા. એક દેરીમાં ચામુંડાજી, તથા ખીજામાં લૈરવજી પણ પૂજ્યશ્રીએ જોયા.

આવી જીર્ણદશા તથા ઘોર આશાતના જોઈને પૂજ્યશ્રીનું હૃદય દ્રવી ઉઠ્યું. તેઓશ્રીના હૈયામાં આ તીર્થના ઉદ્ધારની ભાવના જાગી. સૌ પ્રથમ તેઓશ્રીએ ખિલાડાત્રણા પાસે દેરાસર તેમજ ધર્મશાળાનો કબજો લેવરાવી લીધો, નિયમિત પૂજા-સેવા પ્રવર્તાવી, અને વહીવટ

તથા દેખરેખ માટે 'શ્રીકાપરડા તીર્થ' શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી પેઢી'ની મંગળ સ્થાપના કરી. પાલીના શ્રીકુલચંદ્રજી નામના એક ગૃહસ્થને પેઢીમાં મુનીમજી તરીકે રાખી લીધા. તેમણે પણ ત્યાં આવીને કાયમી પ્રભુપૂજા શરૂ કરી. ગઢના પ્રવેશદ્વારની ઓરડીઓ સાફ કરી ત્યાં-દરીખાનામાં જ પેઢીની ગાદી બીઠાવી. દેરાસરનું સમારકામ શરૂ કરાવ્યું. તેઓ નીડર તથા કડક સ્વભાવના હોવાથી જાટલોકે તેમને આમ કરતાં અટકાવી ન શક્યા.

ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રી પુનઃ ખિલાડા પધાર્યા અને ત્યાંથી સોજત થઈને પાલી પધાર્યા. પાલી-શ્રીસંઘની આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિથી સં. ૧૯૭૪ નું ચાતુર્માસ ત્યાં કરવાનું સ્વીકાર્યું. ચોમાસા પૂર્વે-ઘણેરાવવાળા શ્રીમૂળચંદ્રજી જાવંતરાજજી અહીં પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા આવ્યા, અને તેમણે વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! આપ અહીં પધાર્યા છે, તો મારી ભાવના છે કે-આપશ્રીની નિશ્રામાં એક અઘાઈ મહોત્સવ તથા નવકારશી કરવાનો લાભ મને મળે.

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : "તમારી ભાવના ઘણી ઉત્તમ છે. પણ શ્રીકાપરડાજીના ઉદ્ધારમાં પણ તમારે લાભ લેવાનો છે."

'સાહેબ ! આપનું વચન મારે પ્રમાણ છે. પણ મારી આ ભાવના મને પૂર્ણ કરવાની રજા આપો.'

એટલે પૂજ્યશ્રીએ સંમતિ આપતાં મૂળચંદ્રજીએ પાલીમાં ઘણા ઉલ્લાસથી અઘાઈ-મહોત્સવ તથા નવકારશી વિ. શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો કર્યા. આ પ્રસંગે તેમના ભાગીદાર શ્રી જસરાજજી અનેપચંદ્રજી, સાગરમલજી પોરવાળ તથા સલેરાજજી વિ. આવેલા. તેમણે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી કાપરડાજી માટે રૂ. સાડા ત્રણ હજાર નોંધાવ્યા. મૂળચંદ્રજીએ સાડા સત્તરસો રૂપિયા આપ્યા. ખિલાડાવાળા પનાલાલજી વગેરેએ પણ ટીપમાં સારી રકમ નોંધાવતા લગભગ છ હજારની ટીપ થઈ.

આ બાબુ-ચોમાસામાં અમદાવાદથી શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખલાઈ પૂજ્યશ્રીને વાંદવા માટે આવ્યા. તેમને ઉપદેશ કરતાં તેઓએ રૂ. ૩ હજાર જીર્ણોદ્ધાર માટે આપ્યા. એટલે કુશળ સોમપુરા દ્વારા કાપરડાજીનો જીર્ણોદ્ધાર શરૂ થયો. ચારે મજલે પ્રતિમાજી સ્થાપન થઈ શકે, તે માટે પળામણુ-ગાદી વગેરે વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યું.

હવે-શ્રી પનાલાલજી, શ્રી ધૂલાચંદ્રજી રાંકા, ગજરાજજી સીંધી, જલમચંદ્રજી વકીલ, વગેરે જુદા જુદા ગામોના અગ્રણી ગૃહસ્થો પાલી આવ્યા, અને પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે:- ચોમાસા પછી આપ સાહેબના પવિત્ર હસ્તે જ આ તીર્થની પ્રતિષ્ઠા થવી જોઈએ.

પ્રતિષ્ઠાની વાત વિચારતાં પૂજ્યશ્રીના ચિત્તમાં એવી ભાવના થઈ કે-“કાપરડાજીની ઉન્નતિ તથા પ્રસિદ્ધિ સર્વિશેષપણે ત્યારે જ થાય કે જ્યારે કોઈ લાબુક આત્મા સંઘ લઈને ત્યાં જાય, અને હજારો આત્માઓ એ તીર્થની યાત્રા કરે. કારણ કે-સંઘમાં આવેલા હજારો આત્માઓના હૃદયમાં તીર્થનું જ એક ધ્યાન હોય, અને તે ધ્યાનના પ્રભાવે એ તીર્થક્ષેત્રનું માહાત્મ્ય પણ જાગૃત બને.”

અને-“યાદશી ભાવના યસ્ય, સિદ્ધિર્ભવતિ તાદશી.” જેવી જેની ભાવના, સિદ્ધિ પણ એને એવી મળે જ. પૂજ્યશ્રીની આ પવિત્ર ભાવના સદ્યઃ ફળી. ફલોધીવાળા શ્રાવક-વર્ધ શા. કિશનલાલજી સંપતલાલજી કે જેઓ પાલીમાં રહેતા હતા, તેમને કાપરડાજી

તીર્થ-યાત્રાનો છ-રી પાળતો સંઘ કાઢવાનો ઉપદેશ આપતાં તેઓએ તરત જ અનેરા આનંદથી એને વધાવી લીધો. પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા 'તહુત્તિ' કહીને સ્વીકારી લીધી.

સંઘ કાઢવા જેવી તેમની આર્થિક પરિસ્થિતિ નહોતી. આ બાબત પાલીના શેઠ શ્રી ચાંદમલજી છાજેડ પાસેથી પૂજ્યશ્રીએ બાણી. એટલે તરત જ તેઓશ્રીએ કિશનલાલજીને બોલાવીને સમજાવ્યા કે : 'ઘર બાળીને તીરથ કરવાનું' કોણે કીધું ? 'યથાશક્તિ કરો' 'પચ્ચક્ષ્ણાણુ, એ છે જ્ઞાનવરજીની આણુ.' તમારી ભાવના સાચી અને પૂરેપૂરી છે, તે હું બાણું છું. પણ હવે તે યોગ્ય અવસરે જોયું જશે, હમણાં રહેવા દો."

પણ આવેલો અવસર જવા દે તો કિશનલાલજી શાના ? તેઓ તો પોતાની સંઘ કાઢવાની ભાવનામાં મજ્જમ જ રહ્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનય કરી કે-કૃપાણુ! મારા આવા સદ્બાલ્ય ક્યાંથી ? મને આવો અવસર ક્યારે મળશે ? આપ કૃપા કરીને મને સંમતિ આપો. ખર્ચની કોઈ ચિન્તા નથી.

તેમની પૂણું ભાવના જોઈને પૂજ્યશ્રીએ અનુમતિ આપી. સંઘ કાઢવાનો મંગળ દિવસ નક્કી કરવામાં આવ્યો.

ચાતુર્માસ-પૂર્ણાહુતિના દિને-કાર્તિકી પૂનમે પૂજ્યશ્રી સંઘસમેત ગામ બહાર તળાવ પાસે આવેલી ટેકરી પર શ્રીસિદ્ધગિરિજી જુહારવા પધાર્યા. તે દિવસે ત્યાં બિરાજીને બીજે દિવસે ત્યાંથી ગુદોજ પધાર્યા.

અહીં પૂજ્યશ્રીના લઘુ ગુરૂખંધુ વયોવૃદ્ધ ઉપાધ્યાય શ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજને ન્યુ-મોનિયા થઈ ગયો. ઘણા ઔષધોપચાર કરવા છતાંય તેમની તબિયત સારી ન થઈ, અને તેઓ ત્યાં સુંદર નિર્ધામણ સાથે કાળધર્મ પામ્યા. પૂજ્યશ્રીને એક અનુભવી અને આખા ગચ્છને સાચવનાર, પ્રેમાળ ગુરૂખંધુનો વિયોગ થયો. વિયોગ હંમેશાં દુઃખજનક તો હોય જ છે, પણ શાસ્ત્રવારિધિના મરણવાઓને-સુરૂ પુરુષોને એ દુઃખ વૈરાગ્યપોષક અને ત્યાગવર્ધક જ બને છે.

ગુદોજથી વિહાર કરીને ખાંડ ગામે પધાર્યા. અહીંના સંઘમાં કુસંપ હતો, તે ઉપદેશ દ્વારા દૂર કરાવ્યો. તેના હર્ષમાં શ્રીસંઘે મહોત્સવ તથા સ્વામિવાત્સલ્યો કર્યાં.

અહીં પૂજ્યશ્રીની તબિયત નરમ થઈ. તાવ-શરદીનો ઉપદ્રવ થઈ આવ્યો. અમદાવાદથી શેઠ માકુભાઈ, શેઠ પ્રતાપશી મોહોલાલભાઈ વિ. ડો. છાયાને લઈને આવ્યા. ડો. દ્વારા યોગ્ય ઉપચાર કરાવીને તેઓએ અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ પૂજ્યશ્રીને કરી. શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈનો પણ આવવા માટે તાર આવેલ, પણ પૂજ્યશ્રીએ ના પડાવી.

આ વાતની જાણ બિલાડાવાળા શ્રીપનાલાલજીગજરાજી વગેરેને થતાં જ તેઓ તત્કાલ ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને પૂજ્યશ્રીને હાલ ગુજરાત તરફ ન જવા, અને કાપરડાજીની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે વિનવવા લાગ્યા.

બરાબર આ જ વખતે પાલડીવાળા સંઘવી શેઠશ્રી ગુલાબચંદજી ત્યાં આવેલા. તેમની ભાવના હતી કે-જેસલમેરતીર્થનો સંઘ કાઢ્યો, તેના ઉદ્ધાપન નિમિત્તે પાલડીમાં પૂજ્યશ્રીમાનની નિશ્રામાં મહોત્સવ કરાવવો. તેમણે આ બધી વાત જાણી. જોધપુર સ્ટેટમાં વિખ્યાત ગણ્યતા શ્રીપનાલાલજી (બિલાડાવાળા) તથા શ્રી ચાંદમલજી (પાલીવાળા) વગેરે 'પૂજ્યશ્રી પ્રતિષ્ઠા માટે

કાપરડાજી નહીં પધારે' એ વિચારથી ત્યાં ગળગળા થઈ ગયા હતા. તેમની આંખો આંસુ ભીની થઈ ગઈ હતી.

એ જોઈને ગુલાબચંદજીએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે: સાહેબ ! કાપરડાજીની પ્રતિષ્ઠા તો આપે જ કરાવવી જોઈએ.

ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું: “જો તમે પ્રતિષ્ઠા કરાવતા હો તો હું જરૂર વિચાર કરું.”

તરતજ તેઓએ ઉલ્લાસભરે કહ્યું: સાહેબ ! આપનું વચન મારે શિરોધાર્ય છે. આપના શુભાશીર્વાદથી પ્રતિષ્ઠા મારે જ કરાવવાની છે.

‘પણ ગુલાબચંદજી !’ પૂજ્યશ્રીએ તેમને ફરી કહ્યું: ‘કાપરડા ગામમાં મીઠું પણ નથી મળતું, અને પ્રતિષ્ઠામાં ૧૦-૧૨ હજાર માણસો થવાના. ૧૨ દિવસનો મહોત્સવ કરવાનો, અને હંમેશાં બે ટંક સંઘજમણુ કરવા પડે. વળી-ચાર મજલે પ્રતિમાજી પધરાવવાના છે, તે પણ લાવવાના છે.’

જવાબમાં ગુલાબચંદજી કહે: ‘સાહેબ ! ચોવીશે ટંકની નવકારશીનો તથા પ્રતિષ્ઠાનો તમામ આદેશ શ્રીસંઘ મને આપે, એવી મારી વિનંતિ છે.’

એટલે તે જ વખતે શ્રીસંઘે તેમને પ્રતિષ્ઠાનો આદેશ આપ્યો, અને પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્ર-સ્પર્શનાએ પ્રતિષ્ઠામાં પધારવાનું સ્વીકાર્યું, સૌના આનંદનો અવાધ ન રહ્યો.

સંઘવી શ્રી ગુલાબચંદજીની લબ્ય લાવનાને-અનુપમ શ્રદ્ધાને સારોયે સંઘ અનુમોદી રહ્યો;—ધન્ય લાવના ! ધન્ય શ્રદ્ધા ! ધન્ય ભક્તિ !

હવે પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવના કાર્યક્રમની વિચારણા ચાલી. સં. ૧૯૭૫ના મહાશુદ્ધિ‘પ’નો મંગલકારી દિવસ પ્રતિષ્ઠાદિન તરીકે નિયત કરવામાં આવ્યો. બીજાં પ્રતિમાજીની તપાસ શરૂ કરઈ. પૂજ્યશ્રી સાહી પધાર્યા. ત્યાંથી પ્રતિમાજી જોવા માટે રાણકપુર પધાર્યા. પણ ત્યાંથી પ્રતિમાજી લેવાનું ઠીક ન લાગ્યું.

અમદાવાદ-શેખના પાડાના શ્રી ખાલાલાઈએ પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી પોતાના જિનાલય-માંથી અમુક પ્રતિમાજી આપ્યા. બીજાં પ્રતિમાજી પાનસરથી લાવવામાં આવ્યા. પાલીના નવ-લાખાના દેરાસરમાં સંપ્રતિમહારાજના સમયની શ્રીશાન્તિનાથપ્રભુની એક નયનરમ્ય મૂર્તિ હતી. તે મૂર્તિ દક્ષિણ તરફના એક ગૃહસ્થ પાંચ હજાર રૂ. આપીને પણ લઈ જવા ઇચ્છતા હતા, પણ મારવાડના આ મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર થતો હોવાથી શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીના સદ્ગુપ્તેશથી એ પ્રતિમાજી ત્યાં-કાપરડાજી માટે આપ્યા. (અલૌકિક અને પ્રભાવશાળી આ બિંબ નીચેના મજલામાં પૂર્વસન્મુખ મૂળનાયક તરીકે (ચૌમુખજીમાં) બિરાજમાન છે.) આમ કુલ ૧૭ મૂર્તિઓ લાવવામાં આવી.

પૂજ્યશ્રી સાહીથી ખારચી વગેરે સ્થળોએ થઈને સોજત પધાર્યા. આ બીજી-પાલીથી શ્રીકીશનલાલજી તરફથી કાપરડાજી-તીર્થયાત્રા માટે છ ‘રી’ પાળતા સંઘનું મંગળ પ્રયાણ થયું. સંઘ સોજત આવી પહોંચતાં, ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી-સપરિવાર સંઘ સાથે બિલાડા પધાર્યા.

દેરાસરમાં રહેલા ચામુંડાજી તથા ભૈરવજીને ત્યાંથી સ્થાનાન્તર કરાવવાનું શ્રીપનાલાલ-જીએ માથે લીધેલું. પણ તે કાર્ય હજી થયું નહોતું. હવે તે કાર્ય પૂજ્યશ્રી ત્યાં પધારે

પછી થાય, તે યોગ્ય ન જણાયાથી પૂજ્યશ્રી બિલાડામાં ત્રણ દિવસ વધુ રોકાયા. તે દરમિયાન પનાલાલજીએ કાપરડાજી જઈને આમુંડાજીને સ્થાનાંતર કરાવવાનું એક કાર્ય પતાવી દીધું. આ બહુ જ મુશ્કેલ કામ હતું. બટ લોકોની સામે આય ભીડવાની હતી. તેમના ભારે વિરોધ અને તોફાન વચ્ચે પણ અદ્ભુત બાહોશીથી પનાલાલજીએ આ કાર્ય પાર પાડ્યું. ત્યારપછી પૂજ્યશ્રી તથા શ્રીસંઘ કાપરડાજી પધાર્યા. તીર્થયાત્રા કર્યા બાદ પૂજ્યશ્રીના શુભહસ્તે શ્રી-કિશનલાલજીને તીર્થમાળારોપણ-વિધિ થયો, અને તે પછી સંઘ પાછો પાલી સુખરૂપ પહોંચી ગયો. શ્રીકિશનલાલજીની નિર્માળ ભાવના આજે પૂર્ણ થઈ.

શુદ્ધ મનની શુભભાવનાનું શુભરૂપ પણ જરૂર મળે છે. કિશનલાલજીની અતિઉચ્ચ ભાવનાનું શુભ પરિણામ અતિ-ઉત્તમ આવ્યું. અન્યું એવું કે તેમના સસરાને સંતાનમાં માત્ર એક પુત્રી જ હતી. તેના લગ્ન તેમની (કિશનલાલજી) સાથે થયેલા. તેઓ (કિશનલાલના સસરા) સિંઘ-ઠેરાબાદમાં આપારથે વસતા હતા. પાંચ લાખ રૂા. ની મિલકત તેમની પાસે હતી. તે મિલકત કેને આપવી ? એ વિચારથી તેઓ પોતાના ગોત્રના છોકરાઓને ગોદે લેવા માટે પોતાને ત્યાં રાખતા, પણ મન ન માનતાં તેઓ તેમને ગોદે ન લેતા. એક છોકરાના નામે તેા વીલ પણ તૈયાર કરેલું, પણ પછી તે રદ કર્યું. છેવટે તેમને લાગ્યું કે-હવે મારો મૃત્યુ-કાળ નજીક આવે છે, ત્યારે તેમણે પોતાની પુત્રી સુન્દરબાઈ (કિશનલાલજીની પત્ની)ના નામે એ સઘળી મિલકત કરી દીધી. વીલ પણ કરી દીધું. ત્યારપછી થોડા વખતમાં તેઓ સ્વર્ગ-સ્થ થયા પછી એ પાંચ લાખની મિલકત કિશનલાલજીને મળી. આ પ્રસંગે કિશનલાલજીએ નિરભિમાનપણે અને ચઢતે પરિણામે કહ્યું કે: “ધર્મ અને ગુરૂદેવ પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનો જ આ ઉત્તમ પ્રભાવ છે.” લોકોએ પણ તેમની ઉચ્ચ ભાવનાને અનુભવી. તેમના ભાગ્યને અભિનંદ્યું.

અહીં-કાપરડાજીમાં પ્રતિષ્ઠાની તૈયારીઓ તડામાર થવા લાગી-પ્રતિષ્ઠા-પ્રસંગની શ્રીસંઘ-નિર્મત્રણ પત્રિકાઓ પ્રાંતપ્રાંત મોકલવામાં આવી. પ્રતિષ્ઠાનો લાભ લેવા આવેલા હજારો ભાવિકોને નાના મોટા તંબૂ-રાવટીઓ તથા શમિયાણાઓમાં ઉતારો આપવામાં આવ્યો.

આખરે-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ શરૂ થયો. શ્રીબૃહન્નંદાવર્તપૂજન વગેરે મંગળ વિધિવિધાનો અને પૂજ-સંઘજમણુ આદિ મંગળ કાર્યોમાં મહોત્સવના દિવસો પસાર થવા લાગ્યા. મેરૂપર્વત અને સમવસરણની મનોહર રચના કરવામાં આવી હતી.

બટ લોકોના શેષનો પાર ન હતો, તેઓ ટોળે વળીને હાથમાં હથિયારો લઈને તોફાન મચાવવા-તુકશાન કરવા માટે આમતેમ ફરવા લાગ્યા. રંગમાં ભંગ પાડવાની તેમની ધુરી મુરાદ હતી. શ્રીપનાલાલજી વિ. આગેવાનોને તથા પૂજ્યશ્રીને હેરાન કરવા તેઓ તૈયાર થઈ ગયા હતા. આથી પૂજ્યશ્રીને અહીં પ્રાણાન્ત કષ્ટમાં મૂકાવું પડેલું. પણ અહીં બિલાડાથી શસ્ત્રસન્ન પોલીસ લાવીને ગોઠવેલી હતી, અને દેરાસર તથા ગઢની ચોપાસ સખ્ત બખ્તો રાખવામાં આવ્યો હતો. વળી બિલાડાના હાકેમ શ્રી બહાદરમલજી, તથા ફોજદાર શ્રી જેઠમલજી પણ મહોત્સવ દરમિયાન હાજર રહેલા. એટલે તેઓ કાંઈ કરી નહોતા શકતા.

હજી દેરાસરમાંથી ભૈરવજીનું સ્થાનાંતર કરાયું નહોતું. એવ્ધવ દરમિયાન નવશ્રદ્ધાદિ પૂજનનો વિધિ ચાલુ હતા, ત્યારે એક માણસ તે ભૈરવ પાસે પોતાના છોકરાના વાળ ઉતાર-

વવા આવ્યો. એ ભેદને પૂજ્યશ્રીએ શ્રાવકોને કહ્યું: “જ્યારે પ્રતિષ્ઠાની આવી વિશુદ્ધ અને મંગળ ક્રિયાઓ ચાલી રહી છે, ત્યારે પણ આવી આશાતના થઈ રહી છે, તો પ્રતિષ્ઠા પછી સૌ સૌના સ્થાને જશે ત્યારે શું નહિ થાય ? પછી તો આ બટ લોકો પાછા ભૈરવજીને પૂર્વની જેમ જ દાડ ચડાવશે. માટે આ આશાતનાનું નિવારણ થવું જ જોઈએ.”

આથી-બટ લોકોનો ઉગ્ર વિરોધ તથા કૂર રોષ હોવા છતાંય રાતોરાત તે ભૈરવજીને ત્યાંથી લઈને બાબુના ઉપાશ્રયમાં પૂર્વસ્થિત ભૈરવની સાથે પધરાવવામાં આવ્યા. આમ થવાથી બટલોકોની ધમાલ દ્વિગુણિત બની. પણ પૂરતા સંરક્ષણ અને સખત બાપ્તાને લીધે તેઓ એક પણ માણસને કે દેરાસરને કાંઈ નુકશાન ન કરી શક્યા. બેકે- ચામુંડાજીના સ્થાનાન્તર પછી બટ લોકોએ પનાલાલજી ઉપર ફોજદારી કેસ માંડેલો. એ કેસ ત્યાં તંબૂમાં ખિલાડાના હાકેમ તથા ફોજદાર સમક્ષ ચાલેલો. પણ એ કેસમાં તેઓ કાચા નહિ. હાકેમ સાહેબે જણાવ્યું કે-” જૈનોના કબજાના અને જૈનોને માન્ય ચામુંડામાતા કે ભૈરવજીને જૈનો ફેરવી શકે છે, બીજે સ્થળે પધરાવી શકે છે.” આથી બટલોકોના હાથ હેઠાં પડ્યા.

સં. ૧૯૭૫ના મહાશુદ્ધિ પાંચમના પવિત્ર દિવસે ઘણા જ ઉત્સાહ અને ઉલ્લાસથી સંપૂર્ણ વિધિવિધાન સાથે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. ચારે મજલે થઈને કુલ ૧૮ પ્રભુજી, તથા શ્રીપાર્શ્વેશ્વર, પદ્માવતી માતા, વગેરેની પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી. પ્રતિષ્ઠા પછીનું- મૂળનાયક શ્રીસ્વયંભૂષાર્ધનાથ ભગવાનનું દિવ્ય તેજ હબરે મન-નયનોને આકર્ષી અને આંજી રહ્યું.

પ્રતિષ્ઠાના તમામ ખર્ચનો મહાન લાભ સંઘવીશ્રી અમીચંદ્રજી તથા ગુલાબચંદ્રજીએ લીધો. ૨૩ ટંકની નવકારશી તેમના તરફથી થઈ. તેમણે ૨૪ ટંકનો આદેશ લીધેલો, પણ પીપાડના એક સ્થાનકમાર્ગી લાઈને લાભ લેવાની ખૂબ જ ભાવના થતાં તેમની વિનંતિથી તથા પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી તેઓએ એક ટંકની નવકારશીનો લાભ તેમને આપ્યો. બાકી ૨૩ ટંકની નવકારશીઓ તેમણે જ કરી.

શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈએ અહીં રૂ. ૩૦ હજાર ખર્ચ્યાં. મોટા-ચખૂતરાનો જીર્ણોદ્ધાર, એક નવો બંગલો અને એક નવી ધર્મશાળા, તેમણે કરાવ્યા. (અને લગભગ પ્રતિષ્ઠા પછી) ૨૦ વર્ષ પર્ચાન્ત વરસગાંઠના મેળા-મહોત્સવને લાભ પણ તેઓએ જ લીધો.)

શ્રીપનાલાલજી શરાફ, બલમચંદ્રજી વકીલ વગેરે અબ્રહીઓનો તન-મન-ધનનો સહકાર સંપૂર્ણપણે હતો.

અપૂર્વ ઉમંગ સહ પ્રતિષ્ઠા નિર્વિઘ્નપણે થઈ. પ્રતિષ્ઠાના દિવસે અષ્ટોત્તરી મહાસ્નાત્ર ભણાઈ ગયું. સ્વામીવાત્સલ્ય આનંદથી પતી ગયું. કુલ-નવહાદિકનો વિસર્જન વિધિ વિ. તમામ કાર્ય શાન્તિથી થયા, અને લોકો પણ હવે વિખરાવા લાગ્યા. એ વખતે “પાસેના લાવી ગામમાં ૪૦૦ બટ લોકો ભેગા થયા છે, અને હથિયારોથી સજ્જ બનીને અહીં-કાપર-ડાળમાં આવીને તોફાન મચાવવાના છે. દેરાસરને પણ નુકશાન કરવાના છે. અને આ તો હલકી પ્રબ્ધ કહેવાય, શું કરે તે કાંઈ કહેવાય નહિ.” આ રીતના ચોક્કસ સમાચાર આવ્યા. એટલે તરત જ ગઠ બહારના તમામ તંબૂ-રાવટી-શમિયાણાઓ સંકેલી લેવામાં આવ્યા, અને ગઠ બહાર રહેલા તમામ લોકો, તથા પૂજ્યશ્રી આદિ મુનિવરો પણ ગઠમાં આવી ગયા.

ખિલાડાથી શ્રીપનાલાલજીના કુટુંબીઓએ માણસ મોકલીને કહેવરાવ્યું: જાટલોકોના ભયંકર તોફાનમાં તમારે ત્યાં રહેવાની જરૂર નથી. તમે જલદી અહીં આવી જાવ.

જવાબમાં તેમણે કહેવરાવ્યું કે: “મારો દેહ પડે તો ભલે પડે, પણ અત્યારે હું ખિલાડા નહીં જ આવું. પૂ. આચાર્ય મહારાજદેને આવા સંયોગોમાં અહીં મૂકીને મારાથી અવાય જ નહિ.”

પૂજ્યશ્રીએ પનાલાલજીને કહ્યું: “તમે જરાય ચિંતા કરશો નહિ. કાંઈ થવાનું નથી. પણ તમારે તમારા રક્ષણ માટેના સાધનો અહીં તૈયાર રાખવા ઉપયોગ રાખવો જોઈએ.”

‘સાહેબ !’ પનાલાલજીએ કહ્યું—‘હમણાં જ તમામ સાધનો અહીં આવી જવાના જ છે.’ અને થોડીવારમાં તો ખિલાડાના એક ‘રાવણ’ નામે ગૃહસ્થ તલવાર-ઢાલ-ખંડક વિ. હથિયારો લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

કાપરડાજી સાત ગાઉ દૂર, ‘ખિલાડા’માં તેઓ કઈ રીતે ગયા, અને તમામ સાધનો લઈને તે જ વખતે પાછા કાપરડાજી કઈ રીતે આવ્યા ? એ પ્રશ્નનો ઉકેલ તો તેઓ જ કરી શકે.

ત્યાર પછી હથિયારો લઈને પનાલાલજી વિગેરે ગઢ ઉપર ચડી ગયા. અને થોડીવારમાં તો જાટલોકોના હથિયારખંધ ટોળાંઓ હોકારા-પડકારા કરતા આવી પહોંચ્યા.

સાંજનો સમય હતો. અંધકાર સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યો હતો. કાચાપોચાની છાતી ખેસી જાય, એવો આ દેખાવ હતો. ગઢના દ્વાર ખંધ હોવાથી જાટલોકો ગઢની ચોતરફ ઘેરો નાખીને પથરાઈ ગયા. ગઢ ઉપર તથા નીચે બંને પક્ષવાળાઓ ખંડકના ભડાકાઓ કરવા લાગ્યા.

આ તરફ આપણા પનાલાલજી વિ.એ અગમચેતી વાપરીને અગાઉથી જ એક બાહોશ માણસને જોધપુર-ના. મહારાજ પાસે રક્ષણ આપવા માટેની વિનંતિ કરવા મોકલેલો. એટલે ત્યાં શ્રીજલમચંદ્રજી વકીલના પ્રયાસથી ઠપ ઉંટસ્વાર પોલીસ તતકાલ-રાતોરાત કાપરડાજી આવી પહોંચી. આવતાંવેંત જ તે હથિયાર ચલાવવા લાગી, તોફાની જાટલોકોની ધરપકડ શરૂ કરી, અને તેમના મચરકા (જમીન) પણ લેવા માંડી. જાટો પણ પોલીસને જોઈને આમતેમ નાસ-ભાગ કરવા માંડ્યા. થોડીવારમાં તો ત્યાં સંપૂર્ણ શાન્તિ સ્થપાઈ ગઈ. જાણે કાંઈ બન્યું જ નહોતું. કોઈ માણસને કે દેરાસરને અંશમાત્ર પણ નુકશાન થયું નહિ, અને દેવ-ગુરુ-ધર્મના પ્રબળ પુણ્યપ્રભાવનો જ્યજ્યકાર વર્તાયો. બીજે દિવસે દ્વારોદ્ધાટન વિધિ પણ અનેરા ઉલ્લાસથી થયો.

પૂજ્યશ્રીમાનના અંતરમાં હર્ષનો મહાસાગર ઊછળી રહ્યો. તેઓશ્રીના પુનિત હસ્તે આજે એક મહાન્ તીર્થની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી. તેઓશ્રીના ઉપદેશ, પ્રેરણા અને પ્રાણાન્ત કષ્ટ સહીને પણ કરેલા આશાતના નિવારણના પ્રયાસો આજે ફળદ્રૂપ બન્યા. ઉદ્ધરવા ધારેલા અનેક મહાતીર્થો પૈકીના એક મહાતીર્થનો સાંગોપાંગ ઉદ્ધાર આજે તેઓશ્રીના પવિત્ર હસ્તે થયો.

શરીર પ્રત્યે કેળવેલી સંપૂર્ણ નિર્મોહ દ્રશાને લીધે જ આ તીર્થનો ઉદ્ધાર તેઓશ્રી કરી શક્યા. કારણકે-આ તીર્થોદ્ધારમાં સહન કરેલું પ્રાણાન્ત કષ્ટ તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનમાં આ પૂર્વે કે આ પછી કદી અનુભવ્યું નથી.

जटलौकेअे धरुी धमल करी छतां तेमनी करी न शववाथी छेवटे तेमणे जेधपुर दरभारी कोर्टां मां हावो मांज्यो. जैनो विरुद्ध केस चादयो. जैनो तरक्षी जेधपुरना विष्यात वकील श्रीजलभयंहल विगेरे-के जेयो पूज्यश्रीना अनन्य लक्षत हुता, तेयो ठिला रह्या. जटलौकेा पुरवार न करी शक्या के-‘कापरडातु’ मंदिर अे जैनेतर मंदिर हुतु’ अने छे !’ अेटले न्यायाधीशे जजमेन्ट आपतां जज्यांयुं के-‘आ (कापरडातु) जैनोतुं ज मंदिर छे, अने आभुंडा माता तथा बैरवण पणु जैनोना ज देव छे, अेमां कोर्त संहैड नथी. अने तेथी हुवे श्रीजल कोर्टने पणु आ मंदिरमां हुस्तक्षेप करवानो अधिकार नथी.’

आथी जटलौकेतुं जूठाणुं जगज्जहेर थयुं. नवोद्धृत मडातीर्थना मडिमानो तथा पूज्यश्रीना अथंउ तपस्तेज्जने प्रभाव सौने प्रत्यक्ष जेवा मज्जे.

विकेशगच्छीय मुनिवर श्री ज्ञानसुंदरल म. लणे छे के :-

“जीर्णोद्धारका कार्य प्रारम्भ हो गया था परंतु अधूरा काम होने से पहले का सब किया कराया जीर्णोद्धार भी सफाया होने लगा । टीपे इत्यादि दूटने लगी और यह जोर्ण मन्दिर गिरने की हालत में हो गया । उस समय कुदरत ने एक व्यक्ति के हृदय-में जीर्णोद्धार करने की भावना पुनः उत्पन्न की : यह व्यक्ति थी जैन शासन के उज्ज्वल सितारे तीर्थोद्धारक प्रबलप्रतापी जैनाचार्य श्री विजयनेमिसुरीश्वरजी महाराज । आपकी शुभ दृष्टि इस तीर्थकी ओर हुई । जब आपने स्वयं पधार कर इस मन्दिर को देखा तो आपके रोमांच खड़े हो गये । सहसा आपके अन्तःकरण से यह ध्वनि प्रस्फुटित हुई-ह्राय, हमारे तीर्थोंकी आज यह दशा ! आपने मन ही मन दृढ़ संकल्प किया कि बिना इस तीर्थका जीर्णोद्धार कराये मैं गुजरात में प्रवेश नहीं करूंगा । दृढप्रतिज्ञ आचार्यश्रीजी अपने वचन पर तुले रहे । यों तो आपने और भी कई तीर्थोंका जीर्णोद्धार करवाया था परंतु वहां तो सब साधनों आपको अनुकूल थे । द्रव्य सहायकों की भी पुष्कलता थी । जिससे उन तीर्थों का जीर्णोद्धार सानन्द समाप्त हुआ था, परन्तु यहां का वातावरण तो कुछ और ही था । जीर्णोद्धार के साधनों को यहाँ जुटाना जरा टेढ़ी खीर थी । कार्यकर्ताओं की शिथिलता, द्रव्य का अभाव, जैनियोंकी बस्ती का उस ग्राममें कम होना आदि कई बाधाएँ उपस्थित थीं । दशा यहाँ तक सोचनीय थी कि आपके ठहरने के लिये भी कोई स्थान नहीं था । यहाँ तक कि आपको कईवार तम्बू और साईवानमें ही रहने को स्थान मिला । यह मन्दिर जैनेतर जनता के हस्तगत होनेवाला था । आचार्यश्री की पक्की लगन को देखकर उनके जीमें यह विश्वास हो गया कि अब यहाँ का जीर्णोद्धार अवश्य हो के रहेगा । कापरडाजी को आसपासकी जैनेतर जनताने इनके विपक्षमें आन्दोलन करने के लिये अपना जोरदार संगठन किया । सिवाय आचार्यश्री की शक्तिके और किसकी सामर्थ्य थी कि उनके समक्ष ठहर सके । विपक्षियोंने अधिक विघ्न उपस्थित किये । वादानुवाद इतना बढ़ गया कि अन्तमें इसका एक मुकदमा चला । जिनकी कार्यवाही जोधपुरकी अदालतमें होनी प्रारंभ हुई । जोधपुरके जैन वकीलोंने उस समय जी जान से सहायता दी । उपद्रवियों का इतना होंसला बढ़ गया कि यहाँ कुछ दिनों के लिये तथा शान्तिरक्षा के लिये पुलिस भी रखनी पड़ी ।

१. प्राचीन तीर्थ श्री कापरडाजी का सचित्र इतिहास पृष्ठ ५०, -कर्ता-ज्ञानसुन्दरजी ।

अन्तमें आचार्यश्री के तपतेजके प्रतापसे सत्य ही की विजय हुई । न्यायाधीशने प्रकट किया कि “इसमें कोई सन्देह नहीं कि यह जैनियों का ही मन्दिर है । दूसरे किसी को भी इसमें हस्तक्षेप करने का किसी भी प्रकार का अधिकार नहीं है ।”

वि. सं. १९७५ का माघ शुक्ला ५ को (वसंतपंचमी) शुभ मुहूर्त और शुभलग्नमें आचार्यश्रीके वासक्षेपपूर्वक मूलनायक श्री स्वयंभू पार्श्वनाथ भगवान की मूर्ति (नीलवर्ण) जो पहले से ही विराजमान थी और १७ चित्र आचार्यश्री की अनुग्रह कृपासे खभात या अहमदाबाद और पालीसे मंगवाए गये थे, इस प्रकार १८ मूर्तियों (चार मंजिलोंमें १६ तथा मूल गभारे की दो ताकोंमें २) की बड़ी समारोह से प्रतिष्ठा करवाई गई । महोत्सव का वर्णन अकथनीय है ।

इस पवित्र तीर्थ के जीर्णोद्धार व पुनः प्रतिष्ठा के कार्यके नायक तो तीर्थोद्धारक जैनाचार्य श्री श्री १००८ श्री विजयनेमिसूरेश्वरजी हैं । आपश्रीने अनेक कठिनाईयों का सामना करते हुए इस कार्य के लिये बद्धपरिकर हो पूर्णरूपसे प्रेरणा और प्रयत्न कर आशातीत सफलता प्राप्त की । तीर्थके आधुनिक अभ्युदयका प्राथमिक श्रेय आपश्री को ही है ।”

७य कापरडा ! ७य स्वयंभू पार्श्वनाथ ! ७य शासनसम्राट् !

—*—

[४०]

भालवीयाळना गु३७

श्री कापरडा तीर्थना उद्धार अने तेनी प्रतिष्ठा प्रसंगे पूज्यश्रीये धाणुरावना वतनी श्री डिशनलाल नामक एक भाईने दीक्षा आपी, तंभतुं नाम मुनिश्री कमणविजयल राषीने पोताना शिष्य मुनिश्री इपविजयलना शिष्य कर्था.

त्यारणाह त्यांथी विहार करी पालडी पधार्या, अही श्री अभीयंदल-गुलाभयंदल संघवीये पोतानी लावना प्रमाणे महोत्सव-स्वाभीवात्सल्यादि कार्ये कर्था.

पालडीथी आणुतीर्थ थर्धने पालनपुर पधार्या, अही शैठश्री वेणुंयद सुरयद आदि वंदनाथे आल्या.

पालनपुरथी अनुकमे कलोळ पधारतां त्यां शैठश्री साराभाई डाह्याभाई व वंदन करवा आल्या. आ वधते शैठश्री साराभाई ये सविनय पूछ्युं के : साडेभ ! आपश्री मेवाड-भारवाडनी भूमिने पवित्र करी आल्या, तो श्री डेसरीयाळ तीर्थे पळु पधार्या डशे ?

पूज्यश्रीये कळुं : तुं संघ काढ, अने संघ साथे अभने श्री डेसरीयाळनी यात्रा कराव.

आ सांलणीने साराभाई ये शुक्रनी गांठ वाणता कळुं : कृपाणु ! आपतु वचन भारे 'तडत्ति' छे.

કલોલથી શેરીસા-સાબરમતી થઈને શહેરમાં-પાંજરાપોળે મહાન્ આડંબર સાથે પૂજ્ય શ્રીએ પ્રવેશ કર્યો. દર્શનાર્થીઓનો ઉલ્લાસ અદ્ભુત હતો. શ્રીસંઘની વિજ્ઞપિતથી સં. ૧૬૭૫નું આ ચોમાસું ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ અમદાવાદમાં કરવાની જ્ય યોલાવી.

આ ચોમાસામાં શેઠશ્રી દલપતભાઈ મગનભાઈના ધર્મપત્ની શ્રીલક્ષ્મીલાલુએ પૂજ્યશ્રીની પુનિત નિશ્રામાં બહારની વાડીમાં શ્રીપંચમંગલમહાશ્વતસ્કંઘઉપધાનતપની આરાધના દેરાથી શરૂ કરાવી. એમાં અમદાવાદના અબ્રહ્મીઓ સહિત ૭૫ પુરૂષો તથા બીજાં બહેનો મળીને કુલ ૪૫૦ લગભગ આરાધકો જોડાયા.

તજાબમાં શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિ નીકળેલી. તેને માટે તાલધ્વજગિરિ ઉપર નૂતન દેરાસર બંધાવી તેમાં પ્રભુને પધરાવવાની ભાવના ત્યાંના સંઘને થતાં ત્યાંના આગેવાનો -શ્રી કેશવજી જૂંઝાભાઈ વગેરે અમદાવાદ-પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. અને પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં એ ભાવના બહાર કરી. પૂજ્યશ્રીએ શ્રીલક્ષ્મીલાલુને (સ્વ. શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ-હઠીસીંગ કેસરીસીંગવાળાના ધર્મપત્ની) ઉપદેશ આપતાં તેઓએ એ વાત સહર્ષ માન્ય કરી. અને ૧૫ હજાર રૂપિયામાં શ્રીસંઘ સમક્ષ તેમને દેરાસરનો આદેશ આપવામાં આવ્યો.

ચોમાસું પૂર્ણ થયે સં. ૧૬૭૬માં પાંચ ભાઈઓને દીક્ષા આપી. ગારિયાધારના બે ભાઈઓ શ્રી હેમચંદ્રભાઈ તથા જ્ઞેશીંગભાઈ, -પૂજ્યશ્રીના સંસારપક્ષે સગા ભાણેજ હતા, તેમને તેમજ એક કપડવંજના, એક ઘાણેરાવના, અને એક બહરખાના—એમ કુલ ૫ ભાઈઓને દીક્ષા આપી. પાંચેયના નામો અનુક્રમે-મુનિશ્રી હિરણ્યવિજયજી, ગીર્વાણવિજયજી, વિદ્યાવિજયજી, માનવિજયજી, તથા ધર્નાવિજય મ. રાખીને ચારને સ્વશિષ્ય બનાવ્યા અને વિદ્યાવિજયજીને મુનિશ્રી નંદનવિજયજી મના શિષ્ય કર્યા.

ઉપધાનતપના ઉદ્યાપનસ્વરૂપ માળારોપણ મહોત્સવ ઉજવાયા પછી શેઠશ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈને શ્રીકેસરીયાજીતીર્થનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢવાની ભાવના થઈ. તેઓએ એ માટે શ્રીનગરશેઠ પાસે સંઘ સમક્ષ આદેશ લીધો, અને પૂજ્યશ્રીને સંઘમાં પધારવા વિનંતિ કરી. ચાતુર્માસ પૂર્વે કલોલમાં પૂજ્યશ્રીએ તેમને કહેલાં વચનો આજે ફલસ્વરૂપે પરિણમ્યા હતા.

ચોષવદમાં પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં એ છ 'રી' પાળતા સ ઘે યાત્રાર્થે પ્રયાણ કર્યું. અમદાવાદથી ચાંદખેડા વિ. થઈને સંઘ શ્રીશેરીસાતીર્થે આવ્યો. અહીં પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી શેઠ શ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈ તથા શેઠ શ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈએ મળીને આ તીર્થમાં નૂતન જિનાલય બંધાવવાનો વિચાર નક્કી કર્યો. ત્યારબાદ જમીન નક્કી કરીને શુભમુહૂર્તે જિનાલયનું ખાત-સુદૂર્ત કરવામાં આવ્યું. પાછળથી સારાભાઈને સુવાંગ જિનાલય પોતાના તરફથી જ બંધાવવાની શુભભાવના થતાં તેમણે એ જિનાલય પોતાના તરફથી બંધાવ્યું, અને એમાં લગભગ ૩૦ લાખ રૂપિયા ખર્ચ્યા.

શેરીસાથી કલોલ-યાનસર વગેરે ગામોને પાવન કરતો કરતો સંઘ મહેસાણા આવ્યો. અહીંયા મહા સુદ ચોથે ૪ નવદીક્ષિત મુનિવરોને વડીદીક્ષા આપી. મુનિશ્રી હિરણ્યવિજયજી મ.ની તબિયત અસ્વસ્થ હોવાથી તેમને અમદાવાદ રાખેલા.

મહેસાણાથી સંઘ શ્રીતારંગાલીથી પહોંચ્યો. ત્યાં ૩ દિવસ યાત્રા કરીને ઇંડર ગયો. ઇંડરમાં દરેક દેરાસરના ધ્વજરોપણનો મહોત્સવ ઉજવાયો. ઇલાહુર્ગ (કિલ્લા) ઉપર આવેલા શ્રીશાન્તિનાથ પ્રભુના દર્શન-પૂજન કર્યાં. ત્યાંથી પોશીના તીર્થે આવ્યો.

પોશીનામાં દિગંબરોના વધુ જોરને લીધે આપણા દેરાસરના પ્રભુજીના ચક્ષુ-ટીકાઓ તેઓએ ઉતારી લીધા હતા, અને તે ફરી ચકાવવા દેતા ન હતા. આ વાત ત્યાંની પેઢીના માણસોએ પૂજ્યશ્રીને જણાવતાં પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : અહીંયા દિગંબરોનો શો અધિકાર છે ? તમે અત્યારે જ પ્રભુને ચક્ષુ-ટીકા ચઢાવી લો.

પેઢીમાં તત્કાલ ચક્ષુ-ટીકા હાજર ન હતા. કારણ કે એ દિગંબરો ઉપાડી ગયેલા. પણ સંઘમાં કેટલાક ગૃહસ્થો પાસે હતા, તે મેળવીને દરેક પ્રભુજીને ચઢાવવામાં આવ્યા. આ જોઈને દિગંબરો શેઠશ્રી સારાલાઈ પાસે આવ્યા, અને કહેવા લાગ્યા કે : હવે અમને દર્શનનો અંતરાય થશે. એથી અમારે ઉપવાસનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડશે, કારણ કે—ચક્ષુવાળા દેવના દર્શન અમારાથી થાય નહિ.

સારાલાઈ તેઓને લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. તેમની વાત સાંભળીને પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “આપણે આવતી કાલે પણ અહીં જ રહેવું છે, અને દિગંબરોના દેરાસરમાં પણ પ્રભુજીને ચક્ષુ-ટીકા ચઢાવીને દર્શન કરવા છે. કારણ કે—ચક્ષુ વિનાના પ્રભુના દર્શન કરવાથી અમને પ્રાયશ્ચિત્ત આવે. વળી અમે તો ચક્ષુ વગરનાને ચક્ષુ આપીએ છીએ. જ્યારે તમે દિગંબરો તો ચક્ષુ હોય એનાય લઈ લ્યો છો.”

આ સાંભળીને દિગંબરો વીલે મોઢે ચાલ્યા ગયા. અને આ પછી તેઓ ઠંડા પડ્યા. પ્રભુજીને ચઢાવેલા ચક્ષુ-ટીકા કાયમ રહ્યાં. અને દિગંબરોનો આપણા દેરાસરમાં થતો પગ-પેસારો પણ બંધ થયો.

ત્યારબાદ શ્રી સંઘ અનુક્રમે કેસરિયાજી તીર્થે પહોંચ્યો. ત્યાં શ્રી કેસરિયાજી-આદિનાથ પ્રભુની પ્રાચીન અને શ્યામવર્ણી લગ્ન પ્રતિમાના દર્શન-પૂજન કરીને સકલ સંઘ કૃતકૃત્ય બન્યો. સંઘવી શેઠશ્રી સારાલાઈને પૂજ્યશ્રીએ વિધિપૂર્વક તીર્થમાળારોપણ કયું. ત્યાર બાદ ૧૦ દિવસની સ્થિરતા કરીને સંઘે અમદાવાદ તરફ પ્રયાણ કયું.

માર્ગમાં ટીંટાઈ ગામે ઉદયપુરનો સંઘ પૂજ્યશ્રીને ત્યાં પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યો. તેમના અતિઆગ્રહથી પૂજ્યશ્રી સપરિવાર ત્યાં પધાર્યાં. સંઘની વિનંતિથી આગામી ચાતુર્માસ પણ ત્યાં કરવાનું નક્કી કયું.

એમાસાને હજી ત્રણેક માસની વાર હોવાથી પૂજ્યશ્રી આબુબાબુના પ્રદેશોમાં વિહરવા પધાર્યાં. જુદા જુદા ગામોમાં વિહરતા પૂજ્યશ્રી નાઈ ગામમાં પધાર્યાં. આ ગામ સ્થાનક-વાસીઓની ‘વિલાયત’ તરીકે ઓળખાતું હતું. મૂર્તિપૂજકનું ફક્ત એક જ ઘર હતું. પણ પૂજ્યશ્રીના અમૃતમય વાણીપ્રવાહથી પ્રતિબોધ પામીને અહીંના શ્રી અજેયંદજી, ચાંદમલજી વગેરે ઘણા ગૃહસ્થોએ મૂર્તિપૂજનો શુદ્ધ માર્ગ સ્વીકાર્યો. અને પૂજ્યશ્રી પાસે નાણુ મંડાવીને શ્રી સમ્યક્ત્વ સાથે અન્ય ત્રતો પણ ઉચ્ચાર્યાં.

આ વિહારમાં ઉદયપુરના અનેક ધનિક લાઈઓ પૂજ્યશ્રીની સાથે રહ્યા હતા. પૂજ્યશ્રીની અમોઘ પ્રેરણા પામીને તેઓએ “શ્રી જૈન શ્વે. મૂ. પૂ. એસોસિએશન ઓફ મેવાડ” નામની એક સુંદર સંસ્થા સ્થાપી. મેવાડ પ્રદેશમાં દેરાસરોની રક્ષા કરવી, એ આ સંસ્થાનું મુખ્ય ધ્યેય હતું. આ સંસ્થાના સભ્ય તરીકે મારવાડ-મેવાડના અનેક ગામોના આગેવાનો-ગૃહસ્થો જોડાયા. આથી એની સ્થિતિ દરેક પ્રકારે સદ્ધર બની. એનું કેન્દ્ર ઉદયપુર ખાતે રહ્યું. આ સંસ્થાના માધ્યમે એના સભ્યોએ મેવાડના બે ત્રણ ગામોમાં દેરાસરોમાં જિનમૂર્તિની થઈ રહેલી આશાતનાનું ત્યાં જઈને નિવારણ કર્યું. અને એ દેરાસરો તથા મૂર્તિઓનો કપ્પો પણ લઈ લીધો.

ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રી એકલિંગજી થઈ દેલવાડા પધાર્યા.

આ દિવસોમાં મેવાડના જ કોઈ ગામમાં પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય પં. શ્રીવિજ્ઞાનવિજયજી મહારાજે અમદાવાદ-ખેતરપાળની પોળના રહેવાસી અને દશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિના શ્રી કાન્તિલાઈ નામના એક કિશોરને દીક્ષા આપી, તેમનું નામ મુનિશ્રી કસ્તૂરવિજયજી મ. રાખ્યું.

ઉદયપુરના વતની શ્રી જીતમલજી નામના એક લાઈને પણ પ્રવચ્યા લેવાની ઉત્કટ ભાવના થતાં તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે દેલવાડા આવ્યા. પણ તેમના લાઈ ભૂરમલજીએ એ માટે રજા ન આપી, અને તેઓ તેમને પાછા લઈ જવા માટે આવ્યા. પણ જીતમલજીની મક્કમતા તથા એસોસિએશનના પ્રમુખ શ્રીચતુરસિંહજીની સમજાવટથી તેઓએ દીક્ષા માટે સંમતિ આપી, અને ઉદયપુરમાં દીક્ષા આપવા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી.

પૂજ્યશ્રી પણ ઉદયપુર પધાર્યા. ત્યાં ઠાઠમાઠપૂર્વક જીતમલજીની દીક્ષા કરી. મુનિશ્રી જીતવિજયજી મ. નામ રાખીને તેમને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા.

આ વખતે મુનિરાજશ્રી વલ્લભવિજયજી મ. (આ. શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિજી મ.) શિવગંજથી છ ‘રી’ યાળતા સંઘ સમેત શ્રીકેસરિયાજીની યાત્રાએ જતા હતા. તેઓ માર્ગમાં ઠેરઠેર પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશના પ્રભાવે મૂર્તિપૂજક બનેલા તેરાપંથી તથા સ્થાનકવાસીઓને તથા તેમની ધર્મશ્રદ્ધા અને ગુરૂલકિત વગેરેને નિહાળતા નિહાળતા ઉદયપુર આવ્યા. આ નિહાળીને તેઓના હૃદયમાં પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે ઘણું બહુમાન ઉત્પન્ન થયેલું. પૂજ્યશ્રીના દર્શન કરવાની ભાવનાથી તેઓ સંઘસહિત ઉદયપુર આવ્યા. પૂજ્યશ્રી પણ ત્યાં ધર્મશાળામાં ખિરાજતા હતા. સ્થાનિક સંઘે તેઓનું સ્વાગત કર્યું. અને તેઓને તથા સંઘને યોગ્ય સ્થાને ઉતાર્યાં. શ્રીસંઘે તેમને માંગલિક પ્રવચન આપવાની વિનંતિ કરતાં તેઓએ (શ્રીવલ્લભવિજયજી મ. એ) નમ્રભાવે કહ્યું કે: અહીંયા (શહેરમાં) પૂજ્ય આચાર્ય લગવંત ખિરાજે છે, તેમની અનુસા લીધા વિના મારાથી વ્યાખ્યાન ન વંચાય.”

એટલે શ્રીસંઘના કથનથી તેઓ તથા સકલસંઘ પૂજ્યશ્રી પાસે-ધર્મશાળાએ આવ્યા. ત્યાં પૂજ્યશ્રીની અનુમતિ મેળવીને તેઓએ સંઘને મંગલાચરણ સંભળાવ્યું, અને પછી તેઓ પોતે ઉતર્યા હતા તે સ્થાને ગયા. ખપોરના સુમારે તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રી સાથેની તેમની આ પ્રથમ મુલાકાત હતી. તેઓના દિલમાં શાસન અને સંઘ માટે કંઈક કરી છૂટવાની તમન્ના હતી. પંજાબમાં તેઓના ઉપદેશથી ઘણું શાસનના કાર્યો થયેલા.

તેઓ ઉદયપુર ત્રણ દિવસ રહ્યા. તે દરમ્યાન સમસ્ત સંઘમાં એ બંનેય મહાપુરુષોના મિલનથી અપૂર્વ આનંદ વ્યાપી રહ્યો હતો. તેઓએ પૂજ્યશ્રી સાથે વિવિધ વિષયોને લગતી વિચારણા કરી, અને પોતાની શાસનોદ્ધતિની ભાવના સવિનય વ્યક્ત કરતાં કહ્યું કે : આપશ્રીએ જેમ તીર્થોદ્ધારનું કામ ઉપાડ્યું છે, તેમ શાસનોદ્ધારનું કામ પણ આપે જ ઉપાડવું જોઈએ. પૂ. શ્રી મૂળચંદ્રજી મ., પૂ. શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ. પૂ. શ્રી આત્મારામજી મ. આદિ મહાપુરુષોને જેટલો પ્રભાવ શ્રીસંઘ પર પડતો હતો, તેટલો પ્રભાવ આજે નથી પડતો. એનું કારણ સાધુઓના પારસ્પરિક મતભેદો છે. આપશ્રી અમદાવાદના શેઠિયાઓ દ્વારા એક સાધુસંમેલન ભરાયો, તો શાસનને ઘણો જ લાભ થાય, સકલ સાધુ-સમુદાય એકત્ર ન થાય, તો આપશ્રી જેવા મોટા આચાર્ય-પ્રવરો એકત્ર થઈને પણ શાસનને હિતકર વ્યવસ્થા સ્થાપો.”

તેઓની શાસન સેવાની દાઝથી ભરેલી આ વાત સાંભળીને પૂજ્યશ્રી ઘણા સંતુષ્ટ થયા, અને કહ્યું કે; “તમારું કથન બિલકુલ સમુચિત છે, અને સંમેલન માટે હું અમદાવાદ ગયા પછી યોગ્ય કરીશ.”

આમ ત્રણ દિવસ સુધી સ્વજનના મેળાપ સમો આનંદ માણીને તેઓ સંઘ સાથે કેસરીયાજી તરફ ગયા.

સં. ૧૯૭૬ના ચાતુર્માસનો મંગલ પ્રારંભ થયો. પૂજ્યશ્રીની ધર્મદેશના-રૂપ ગંગામાં અનેક પુણ્યવાન આત્માઓ સ્નાન કરવા લાગ્યા. ‘શ્રીપન્નવણા સૂત્ર’ની દેશના પૂજ્યશ્રીએ શરૂ કરી.

ઉદયપુરના મહારાણા શ્રી કૃત્તેહસિંહજી, એક તેજસ્વી, ગુણિયલ અને ગુણાનુરાગી રાજની હતા. પૂજ્યશ્રીના ગુણોનું વર્ણન તેઓએ કર્ણોપકર્ણ સાંભળેલું. તેથી પૂજ્યશ્રીના દર્શન કરવાની તેઓને ભાવના થઈ. પ્રથમ તો તેઓએ પોતાના અંગત મંત્રી (Private Secretary) શ્રીકૃત્તેહકરજીને પૂજ્યશ્રીના પરિચય તથા સમાગમ કરવા માટે મોકલ્યા. કૃત્તેહકરજી રાજ-મંત્રી હોવા સાથે સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના ઉચ્ચકક્ષાના વિદ્વાન અને સહૃદય પુરુષ હતા. દર્શનશાસ્ત્રમાં તેમને ઘણો રસ પડતો. તેઓ પ્રતિદિન પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને જૈન તથા અન્ય દર્શનોના મૌલિક સિદ્ધાન્તો સમજતા.

જૈન દર્શનનું તાર્કિક દૃષ્ટિએ જ્ઞાન મેળવવા માટે તેમને શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ-વિરચિત ‘ધર્મસંગ્રહણી’ નામક ગ્રંથ વાંચવાની ઈચ્છા થઈ. પૂજ્યશ્રીને એ માટે વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રીએ એ કાર્ય મહોપાધ્યાય શ્રીઉદયવિશ્વજી ગણીને સોંપ્યું. ઉપાધ્યાયજી મ. પણ તેઓને એ જૈનદર્શનના મહાન ગ્રંથનું વિશદ રીતે અધ્યયન કરાવવા લાગ્યા.

શ્રીકૃત્તેહકરજી જેટલા જ્ઞાની હતા, એટલા જ નમ્ર અને જિજ્ઞાસુ હતા. તેઓ નિયત કરેલા સમયે હંમેશાં આવી જતા. રાજ્ય તરફથી પાલખી-વાહન આદિની સગવડ મળી હોવા છતાંય તેઓ પોતાના નિવાસસ્થાનથી ધર્મશાળા સુધી ઉઘાડા પગે ચાલીને જ આવતા. તેઓ માનતા હતા કે-વિદ્યા પ્રત્યે સંપૂર્ણ વિનયભાવ હોય, તો જ વિદ્યા મળે અને ફળે છે.

રાજ્યના એક વરિષ્ઠ અને વિદ્વાન અધિકારીમાં આવી જિજ્ઞાસા અને નમ્રતાનું મિશ્રણ જોઈને લોકોને ‘સોનામાં સુગંધ’નો મેળ લાગતો હતો.

પૂજ્યશ્રીના અસામાન્ય ગુણોથી તેઓ પૂર્ણપણે આકર્ષાયા હતા. અને તેથી જ એ ગુણોનું વર્ણન તેઓ મહારાણા સાહેબ આગળ મુકત કંઠે કરતા. આથી મહારાણા સાહેબે તેમને કહ્યું કે: તમે મહારાજાની અહીં-રાજમહાલયે સમહુમાન પધરામણી કરાવો.

ફત્તેહકરણુએ એકવાર અવસર જોઈને પૂજ્યશ્રીને રાજમહેલમાં પધારવા માટે મહારાણા તરફથી વિનંતિ કરી.

પણ પૂજ્યશ્રીએ રાજમહાલયે જવાની અનિચ્છા બતાવી.

મહારાણાએ કહેવરાવ્યું કે: શ્રીહિમચંદ્રસૂરિજી મ., અને શ્રીહીરવિજયસૂરિજી મ; વગેરે આચાર્ય ભગવંતો રાજમહાલયે પધાર્યાના દષ્ટાન્તો આવે છે. તેમ આપશ્રી પણ જરૂર પધારીને રાજમહેલને પાવન કરો.

જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે: “એ બધા તો મહાપુરુષો હતા. હું તો તેમની પાસે એક સામાન્ય સાધુ છું, અને તેઓના ચરણની રજ છું. એ મહાપુરુષોનું અનુકરણ મને ન શોભે.”

ફત્તેહકરણુએ કહ્યું: સાહેબ ! વર્તમાનમાં પણ શ્રીવિજયધર્મસૂરિજી મ; શ્રીસોહનવિજયજી મ; વગેરે રાજમહાલયે પધાર્યા છે. તેમ આપ પણ પધારો.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: “મિન્નદર્શિલોક:” બુદ્ધી બુદ્ધી રૂચિવાળા જીવો હોય છે. જેને જેમ રુચે તેમ કરે. પણ રાજમહેલે જવા માટે મારી ઇચ્છા થતી નથી.”

આ જવાબે મહારાણાશ્રીના મનમાં પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેના સદ્ભાવમાં અપૂર્વ વૃદ્ધિ કરી. તેઓએ પોતાના પાટવીકુમાર સુવરાજશ્રી ભૂપાલકુમારસિંહજીને પૂજ્યશ્રીના દર્શને જવા પ્રેરણા કરી. સુવરાજશ્રીએ પણ પૂજ્યશ્રીના દર્શનનો તથા ઉપદેશશ્રવણનો લાભ આનંદપૂર્વક લીધો.

આ યોમાસામાં-ભારતના વિખ્યાત દેશનેતા, અસામાન્ય વિદ્વાન અને કાશીમાં હિન્દુ-વિશ્વવિદ્યાલયના સંસ્થાપક પંડિતશ્રી મહનમોહન માલવીયાજી એકવાર રાજ્યના મહેમાન તરીકે આવેલા. તેમના એક પુત્ર શ્રીરમાકાન્તજી ઉદયપુરના મુખ્ય ન્યાયાધીશ હતા.

એક દિવસ માલવીયાજીએ મહારાણાને પૂછ્યું: ‘અહીં કોઈ એવા વિદ્વાન પુરૂષ છે, કે જેમની વિદ્વત્તાનો લાભ લઈને આનંદિત બનીએ ?’

મહારાણાએ કહ્યું: ‘અહીં જગતના મહાન વિદ્વાન જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ ધિરાજે છે. તેઓની વિદ્વત્તા અજોડ છે.’

આ સાંભળીને માલવીયાજી પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પ્રથમ-દર્શને જ તેઓને પ્રતીતિ થઈ કે-મહારાણાની વાત સર્વથા સત્ય જ છે. તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે કલાકો સુધી બેઠા, અને તત્ત્વચર્ચા કરી. ત્યારપછી તો તેઓ ઉદયપુરમાં રહ્યા ત્યાં સુધી પ્રતિદિન પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને વિદ્વદ્ગોષ્ઠિ કરતા. પૂજ્યશ્રી સાથેની તેઓની ચર્ચામાં ધર્મશાસ્ત્ર-રાજનીતિ-સ્પૃશ્યા-સ્પૃશ્ય વિચાર વગેરે અનેક વિષયોની મુકત-મને વિચારણા થતી.

આ વિચારણાઓમાં પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભા, વિદ્વત્તા, અને ઉદાર-દીર્ઘદષ્ટિ જોઈને માલવીયાજી પૂજ્યશ્રીને ‘ગુરૂ’ કહીને સંબોધવા લાગ્યા.

આ પછી તેઓ અમદાવાદમાં-સં. ૧૯૭૭માં તથા ૧૯૭૮માં એમ બે વાર આવેલા. પ્રો. આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ વિ. અનેક પ્રોફેસરો તથા વિદ્વાનો તેમની સાથે હતા. તે વખતે-હિંદુધર્મ તથા જૈનધર્મમાં સ્પૃશ્યસ્પૃશ્યવાદના અસ્તિત્વ બાબતમાં અનેક તાત્ત્વિક વાતો થયેલી. એ વિષયમાં પં. શ્રીઉદયનાથાર્યની 'ન્યાયકુસુમાઙ્ગલિ'ના સાક્ષિપાઠો પણ પૂજ્યશ્રીએ બતાવેલા. આ સિવાય-જૈન મુનિઓના આચારવિચારો-કોચ, પાદવિહાર, તપશ્ચર્યા, ભિક્ષાચર્યા, ધ્રુવચર્યા વિ. ની વાતો પણ થયેલી. ધ્રુવચર્યાના પ્રભાવનું પ્રતિપાદન કરતાં આપણા પૂજ્યશ્રીએ યોગશાસ્ત્રના—

પ્રાણભૂતં ચરિત્રસ્ય, પરમબ્રહ્મકારણમ્ ।

સમાચરન્ બ્રહ્મચર્ય, પૂજિતૈરપિ પૂજ્યતે ॥

ચિરાયુવઃ સુસંસ્થાના, દૃઢસંહનના નરાઃ ।

તેજસ્વિનો મહાવીર્યા-ભવેયુર્બ્રહ્મચર્યતઃ ॥”

ઈત્યાદિ શ્લોકો ફરમાવતાં માલવીયાજી ખૂબ ખુશ થયા, અને 'યોગશાસ્ત્ર-ગ્રન્થ'ની માગણી કરી. પૂજ્યશ્રીએ પણ તરત જ ભંડારમાંથી તે ગ્રંથ કઢાવીને માલવીયાજીને અર્પણ કર્યો.

આ વખતે માલવીયાજીએ અત્યંત આગ્રહ સાથે વિનંતિ કરતાં કહેલું : “શુરજી ! આપ જરૂર કાશી પધારો. આપના શ્રાવકોની જેમ હું પણ આપને ભક્તિપૂર્વક કાશી લઈ જઈશ.”

ઉદયપુરનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે શ્રી ઉજ્જવલાલજી-ફરોહલાલજી લુણાવતને પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શ્રીરાણકપુરજીનો સંઘ કઢવાની ભાવના થતાં તેમની વિનંતિથી એ છ 'રી' પાળતા સંઘ સાથે પૂજ્યશ્રી રાણકપુરજી પધાર્યા. ત્યાં આ વખતે ભોંયરાઓમાંથી પ્રાચીન પ્રતિમાઓ બહાર કઢાવી. સાફ કરાવીને ફરતી દેરીઓમાં પરોણાદાબલ બિરાજમાન કરાવ્યા.

—*—

[૪૧]

પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ :

રાણકપુરજીની યાત્રા કરી, ગોલવાડ-શિવગંજ-શિરોહી વગેરે સ્થળોએ વિચરીને પૂજ્યશ્રી બવાલ પધાર્યા. ત્યાં એએક માસ રહીને સાધુઓને વિવિધ આગમ સૂત્રોના યોગ વહાળ્યા. ગામ બહાર-વાડીમાં આરસપહાણનું દેરાસર નિર્માઈ રહ્યું હતું. વાડીના અગ્રભાગમાં એક ધર્મશાળા જેવું સ્થાન બનાવવામાં આવ્યું.

અહીં શા. મનરૂપમલજી ગુલાબચંદજી તથા શા. મૂલચંદજી વનાજીએ પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! અમારે કરવા યોગ્ય કોઈ ઉત્તમ ધર્મકાર્ય આપ કૃપા કરીને ફરમાવો, કે જે કાર્યમાં અમે અમારું ધન ખર્ચીને કૃતાર્થ થઈએ.

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : “છ 'રી' પાળતા સંઘ સહિત તીર્થયાત્રાનો લાભ અનુપમ છે. સંસારનો પાર પમાડે એનું નામ તીર્થ. એની યાત્રા એ સમકિતના પાંચ બૂષણોમાંનું એક

ભૂષણ છે. જે ભાવિક આવી-સમકિતના ભૂષણસમી તીર્થયાત્રાનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢે, તે 'સંઘવી-સંઘપતિ' પદનો ભોક્તા બને. આ પદ ચક્રવર્તીની કે ઈન્દ્રની પદવી કરતાં અનેક ગણું ઉચ્ચતમ છે. અને આ પદને નિર્માળ-ભાવે ધારણ કરનાર આત્મા સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ મેળવવા સાથે તીર્થકરનામકર્મ પણ બાંધવાને સમર્થ થાય છે. માટે તમારી ભાવના હોય તો શ્રી સિદ્ધાચળજી આદિ તીર્થયાત્રાનો સંઘ કાઢવાનો વિચાર કરો."

ક્યો પુણ્યશાળી જીવ આ અમૃત વચનોને શિરોધાર્ય ન કરે ? ઉપયુક્ત બંને ગૃહસ્થોએ તત્કાલ હર્ષપુલકિત હૈયે આ વચનોને મસ્તકે ચડાવ્યા, અને સંઘ કાઢવાનો નિર્ધાર કર્યો, તત્કાલ સંઘની તૈયારીઓ આદરી દીધી. એટલું જ નહિ, પણ પૂજ્યશ્રીને પણ સંઘમાં પધારવાની આગ્રહભરી વિનંતિ કરી.

તેમની ઉત્કટ-શુભભાવના જોઈને પૂજ્યશ્રીએ એનો સ્વીકાર કર્યો, અને એક શુભમુહૂર્તે તેઓશ્રીની પાવનનિશ્રામાં છ 'રી' પાળતો સંઘ શ્રીસિદ્ધાચળજી તીર્થ તરફ જવા વિદાય થયો.

માર્ગમાં જીરાવલાજી તીર્થે ૩ દિવસ સ્થિરતા કરીને ધ્વજ-હંડારોપણ મહોત્સવ ઉજવ્યો. ત્યાંથી અનુક્રમે આબૂ-અચળગઢની યાત્રા કરીને શ્રીસંઘ કુંભારિયાજી તીર્થે આવ્યો. અહીં ૩ દિવસ સ્થિરતા કરી, અને તે દરમિયાન-હાંતા મહાબન હસ્તક રહેલો આ તીર્થનો વહીવટ શેઠ આ. ક. પેઢીને સોંપાવીને, જીર્ણ અનેલા આ તીર્થનો ઉદ્ધાર નવોદિત શિવપી-સોમપુરા શ્રી પ્રભાશંકર ઓઘડભાઈ પાસે શરૂ કરાવ્યો.

પૂજ્યશ્રીને વર્ષોથી કાંઈક અંગત કાર્યસેવા ફરમાવવા માટે વિનવતા બવાલના શ્રીસંઘે આ વખતે પણ તે માટે વિનંતિ કરેલી.

પણ નિઃસ્પૃહ-શેખર પૂજ્યશ્રીએ પોતાના અંગત કાર્યરૂપ તીર્થોદ્ધારમાં યથાશક્તિ ક્ષણો આપવાનો ઉપદેશ આપ્યો. પરિણામે શ્રી કુંભારિયાજી તીર્થના ઉદ્ધારમાં બવાલ-સંઘે લગભગ ૭૦ હજાર રૂ. આપ્યા.

કુંભારિયાજીથી તારંગા-સિદ્ધપુર-મેત્રાણા વ. તીર્થો અને ગામોની યાત્રા કરતો કરતો સંઘ ચારૂપ તીર્થે આવ્યો. ચારૂપ તીર્થભૂમિ હતી. અહીં પ્રાચીન અને અલૌકિક પ્રભુજી હતા. પણ દેરાસર નાતું-ઘર દેરાસર જેવું હતું.

અહીં એક ભવ્ય દેરાસર બંધાવવું, એવી શ્રીસંઘની ભાવના હતી. પણ એ સફળ નહોતી થતી. અને સફળતા આપવા માટે સંઘ કોઈ મહાપુરુષની રાહમાં હતો. ત્યાં આપણા પૂજ્યશ્રી આ સંઘ સાથે પધાર્યા. શ્રીસંઘે લેગા થઈને તેઓશ્રીને આ બાબત વિનંતિ કરી. આથી પૂજ્યશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં એ માટે પ્રેરક ઉપદેશ આપ્યો.

'દિવસે ચમકેલી વીજળી નિષ્કળ ન બાય' એમ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ વચનો ય અમોઘ જ બની રહેતા. અહીંયા જિનાલય માટે સુંદર રકમ (ટીપ) થઈ. ત્યારપછી ત્યાંના વહીવટદારોએ ત્યાં શિખરબંધી જિનાલય બંધાવ્યું.

ચારૂપથી પાટણ થઈને શ્રીશંખેશ્વર તીર્થે પધાર્યા. ત્યાં ચારેક દિવસ રહીને સંઘે પૂજ્ય-પ્રભાવનાદિ કરવાપૂર્વક પ્રભુભક્તિ કરી. સંઘપતિએ પૂજ્યશ્રીના હસ્તે તીર્થમાળ પહેરી.

અહીં અમદાવાદનો સંઘ અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ કરવા આવતા પૂજ્યશ્રી ભોયણી-શેરીસા ઘઈને અમદાવાદ પધાર્યા. અને સંઘ ઉપાધ્યાય શ્રી દર્શનવિજયજી મ. (આ. વિજય દર્શનસૂરિજી મ.)ની નિશ્રામાં પાલિતાણુ ગયો.

શેરીસા તીર્થે નૂતન જિનાલયનું કામ ચાલુ થઈ ગયું હતું. પૂજ્યશ્રીના કથનાનુસાર દેરાસરની ખાંધણી (ભૂમિગૃહ સમેત, થરવટવાળી) થતી હતી શ્રી સંઘની વિનંતિથી સં. ૧૯૭૭નું આ ચાતુર્માસ તેઓશ્રી અમદાવાદમાં જિરાજ્યા.

આ વર્ષે-ભારતના રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધીજીની અસહકારની ચળવળ હિંદલરમાં ચાલતી હતી. રાષ્ટ્રીય મહાસભાનું અધિવેશન અમદાવાદમાં થવાનું હતું.

આ વખતે અમદાવાદના હાઈકોમિશ્નર તરીકે 'પ્રાટ સાહેબ' નામે એક અંગ્રેજ અધિકારી હતા. તેમના સાંભળવામાં પૂજ્યશ્રીની ખ્યાતિ આવી. તેમણે પોતાના અંગત સલાહકાર શ્રી વાડીલાલ કુસુમગર અને ચીમનલાલ કુસુમગર નામના બે ભાઈઓ કે જેઓ જૈન શ્રાવકો હોવા સાથે મુત્સદ્દી અને બુદ્ધિશાળી હતા, તેઓને પૂજ્યશ્રીને મળવાનું સૂચન કર્યું. તદ્દનુસાર તેમણે પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને વિનંતિ કરી કે :—

સાહેબ ! કમિશ્નર સાહેબ આપના દર્શનની અભિલાષા રાખે છે. આપ તેમના ખંગલે પધારશો ?

પૂજ્યશ્રીએ જવાબમાં જણાવ્યું કે : “તેઓ રાજ્યના એક અધિકારી છે. તેઓને એવી જરૂર હોય નહિ. તેમ અમે પણ ત્યાગી સાધુ છીએ, અમારે પણ એવી જરૂર નથી.”

આમ બે ત્રણ વાર તેઓએ પૂજ્યશ્રીને ત્યાં લઈ જવા માટે પ્રયાસ કર્યા. પણ પૂજ્યશ્રીએ સ્પષ્ટ ના જણાવી. આથી તેઓએ કહ્યું : તો સાહેબ ! કમિશ્નર સાહેબ આપની પાસે આવવા ઇચ્છે છે. આપ પાટ ઉપર જિરાજો, અને તેઓ ખુરશી પર બેસે એમાં કાંઈ ખાધ નથી ને ?

“હું તો મારા જમીન પરના આસને જ બેસું છું. રાજ-મહારાજ, પં. માલવીયાજી, ભૂલાભાઈ બેરિસ્ટર કે ચીમનલાલ સેતલવાડ વગેરે દર્શનાર્થે યા મળવા આવે છે, તેઓ પણ મારી સામે નીચે જ બેસે છે. હા ! અમારા શ્રાવકો તેમનો વિવેક જરૂર સાચવે છે. જો કમિશ્નર સાહેબને અહીં આવવાની ઇચ્છા હોય તો તેઓ ખુશીથી આવી શકે છે.” પૂજ્યશ્રીએ સ્પષ્ટ અને નિર્દોષ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

આ જવાબ લઈને તેઓ ગયા. ત્યાર પછી થોડા દિવસો બાદ—

પૂજ્યશ્રી બહારની વાડીએ જિરાજતા હતા, ત્યારે સવારના લગભગ દશ વાગે એકાએક કમિશ્નર સાહેબ આવ્યા. પૂજ્યશ્રી વાડીના પ્રવેશદ્વાર ઉપરના હઠીભાઈ શેઠના ખંગલાની ઉત્તર તરફની છેલ્લી ખુરજમાં જિરાજેલા હતા. આ વખતે તેઓશ્રીની પાસે ઉપાધ્યાય શ્રી ઉદયવિજયજી મ. તથા મુનિશ્રીનંદનવિજયજી મ., તેમજ શ્રાવકમાં શા. વાડીલાલ આપુલાલ કાપડિયા બેઠા હતા.

કમિશ્નર તો સડસડાટ ઉપર ચડી ગયા, અને તેઓ પોતાની હેટ (hat) ઉતારીને બૂટ (Boot) પહેરેલે પગે ચોરડામાં પ્રવેશવા ગયા. એ જોઈને તે વખતે કુદરતી રીતે જ

આવી ચડેલા શેઠશ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈને પૂજ્યશ્રીએ સૂચના કરી કે-તેમના પગમાંથી ખૂટ કાઢી નાખો.

સારાભાઈ તેમ કરવા ગયા, તો કમિશ્નરે કહ્યું કે : હું હેટ (hat) ઉતારીને આવ્યો છું. હવે ખૂટ કાઢવાની જરૂર નથી.

આ સાંભળીને પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું “જે ધર્મસ્થાનમાં જઈએ તેની મર્યાદા બાળવવી જ જોઈએ. તમારા ચર્ચમાં કોઈ હેટ પહેરીને આવે તો તમે તેને અંદર જવા દો ખરા ?”

કમિશ્નરે પણ બાણે આજે પૂજ્યશ્રીની બુદ્ધિમત્તા જોવા જ આવ્યા હોય તેમ જવાબ આપ્યો કે : “હા ! હું તો તેને જરૂર જવા દઉં. ના પાડું જ નહિ.”

તરત જ પૂજ્યશ્રી બોલ્યા : હું નથી માનતો કે તમે તમારા ચર્ચમાં હેટ પહેરીને આવે તેને જવા દો. છતાં એકવાર માની લ્યો કે હેટ પહેરીને આવનારને પણ તમે ચર્ચમાં જવા દો, પણ આવનાર વ્યક્તિ જો સભ્ય હોય તો તે સામા ધર્મસ્થાનની મર્યાદાને માન આપીને જ આવે.”

આ સાંભળતાં જ હજી સુધી ઉંબરા વચ્ચે ઊભા રહેલા કમિશ્નરે પોતાનો કાન પકડી- all Right બોલીને પોતાની મેળે જ ખૂટ કાઢી નાખ્યા. પછી અંદર આવી, પગે લાગીને પૂજ્યશ્રી પાસે બેઠા.

કમિશ્નરનો પૂજ્યશ્રી પાસે આવવાનો ઈરાદો એ હતો કે-દેશમાં જ્યારે ગાંધીજી વગેરે નેતાઓ બ્રિટિશ ગવર્નમેન્ટ સામે સત્યાગ્રહાદિ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે આવા-વિશાળ જૈન સંઘના નેતા-ધર્મગુરૂનો તે માટે શું અભિપ્રાય છે, તે બાણી લેવો. જો તેઓ ગાંધીજીની વિરુદ્ધમાં હોય તો આ રીતે તેમના વિચારો બાણી લેવા. આમ કરવાથી ગુરૂવચનને અનુ-સરનારી મહાન જૈન કેામનો ટેકો સરકારને મળે.

બ્રિટિશ સરકાર સદૈવ સળગ રહેતી. દેશના-પ્રાંતના કે શહેરના કયા ખૂણે શું બની રહ્યું છે ? અને કયાં કેવી પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિઓ છે ? તેની માહિતી સરકાર સદા મેળવતી રહેતી. એથી જ કમિશ્નર પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા હતા. તેમણે સૌ પ્રથમ પ્રશ્ન કર્યો : “મેં સાંભળ્યું છે કે આપ ગાંધીજીની વિરુદ્ધ છો?”

પ્રશ્ન ગંભીર હતો. પૂજ્યશ્રીએ પણ ગંભીરતાથી એનો ઉત્તર આપતાં કહ્યું : “કોઈનો પણ અવર્ણવાદ ન બોલવો, એ અમારો સામાન્ય ધર્મ છે. તેમાંય રાજ કે દેશનેતાનો અવર્ણવાદ કે વિરોધ અમારે હોય જ નહિ. ફક્ત અમારા ધર્મસિદ્ધાન્તના વિરોધી વિચારમાં અમારો વિરોધ થાય, તે તો સ્વાભાવિક છે. બાકી તમારી (બ્રિટિશ-સરકારની) નોકરશાહી સારી છે, એટલે અમારો વિરોધ છે, એવું નથી.”

“શું કોઈ રાજ જુદમી હોય, ધર્મનો નાશક હોય, તો તેનો પણ અવર્ણવાદ તમે ન બોલો ? તેનો વિરોધ પણ ન કરો ?” કમિશ્નરે નવો પ્રશ્ન કર્યો.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “ન્યાં લો (Law) હોય ત્યાં એક્સેપ્શન (exception) હોય જ. ઉત્સર્ગ હોય ત્યાં અપવાદ હોય જ. અને એક્સેપ્શન વિના લો કદી પણ જીવી શકે જ નહિ.”

પૂજ્યશ્રીનો આ ટૂંકો પણ માર્મિક ઉત્તર સાંભળીને કમિશ્નર ખૂબ પ્રસન્ન થઈ ગયા. તેઓ આ રહસ્યભર્યા જવાબથી મુક્ત-મને હસ્યા, રાજ થયા.

ત્યારપછી અનેક રાજકીય-ધાર્મિક આમતો ચર્ચાણી. તીર્થોના હઠક અંગે પૂજ્યશ્રીએ કમિશ્નરને કહ્યું : “જૈનો દરવર્ષે સરકારને ઇન્કમ (Income) વગેરેના કરોડો રૂપિયા ભરે છે. છતાં કદી જૈનોએ સરકાર પાસે જે. પી. જેવા ઇલેક્ટ્રો કૈ માન મરતાળાની માંગણી નહિ કરતાં કેવળ પ્રાણથી ચે પ્યાશ તીર્થોના તેમજ ધર્મના સંરક્ષણની જ માંગણી કરી છે. જૈનોનું વર્ચસ્વ એાહું નથી. વસતિગણત્રીમાં જૈનોની જે સંખ્યા હોય છે, તે કરતાં તેઓની દશગણી લાગવગ છે. એક નાના ગામમાં સો ઘરની વસતિ હોય, અને જૈનનું એક જ ઘર હોય, પણ એ સોએ ઘરો ઉપર એક જૈન-ઘરનું જ વર્ચસ્વ હોય છે. અને જૈનો હંમેશાં દરેક ઠેકાણે રાજ્ય અને રાષ્ટ્રને વક્ષદાર જ હોય છે. આવા અમારા જૈનોના-સમેતશિખર, શત્રુબ્ય, ગિરનાર, વગેરે અનેક તીર્થોના અમારા વારસાગત હકકોના સંરક્ષણની જવાબદારી સરકારની છે.”

આ બધી સુક્રિતસરની વાત કમિશ્નરે પણ કબૂલી. પૂજ્યશ્રીની અસામાન્ય પ્રતિભા અને ખુદ્ધિમત્તાની ઊંડી છાપ તેમના મન પર પડી. ત્યારપછી તેઓ પૂજ્યશ્રીની રજા લઈ, પ્રજ્ઞામ કરીને ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા. બહાર જતાં સારાભાઈ વ.ને તેમણે કહ્યું કે-“આવી જખખર એનજી અને વર્ચસ્વવાળી વ્યક્તિને પરિચય થવાથી મને ઘણો જ સંતોષ થયો.”

આ પછી થોડા જ દિવસોમાં નિવૃત્ત થઈને ઇંગ્લાંડ (England) જતી વખતે કાર્ય-કારી કમિશ્નર તરીકે રાજકોટના ‘શ્રી ગોસળીયા સાહેબ’ને પોતાનો હોદ્દો સોંપીને તેઓ ગયા.

અંગ્રેજ અધિકારીઓની એક પદ્ધતિ હતી કે તેઓ પોતાના અધિકાર-સમય દરમ્યાન કાળી અને ઘોળી નોંધપોથી (Black & white Diary) બનાવતા. દેશના રાજ્યવિરોધી માણસોના નામ અને તેના કામોની નોંધ તેઓ ખ્લેક ડાયરીમાં કરતાં. અને વ્હાઈટ ડાયરીમાં સારા-સરકારને ઉપયોગી થાય એવા માણસોના નામ-કામની નોંધ કરતા. જ્યારે તેઓ સ્વદેશ જવાના હોય ત્યારે પોતાના અનુગામીને હોદ્દો સોંપતી વખતે એ એ ડાયરીઓ પણ સોંપી દેતા. કમિશ્નર પ્રાદ્ર સાહેબે પણ આવી ડાયરીઓ ગોસળીયાને સોંપેલી.

એકવાર કપડવંજના શેઠશ્રી શામળદાસ નથુભાઈના બાહોશ મુનીમ શ્રીવલ્લભદાસભાઈ કે જેઓ ભારે વિચક્ષણુ, સુત્સદી હોવા સાથે શ્રીગોસળીયાના અંગત મિત્ર હતા, -તેઓ તેમને મળવા ગયેલા. વાતવાતમાં ગોસળીયાએ પૂછ્યું : ‘તમારા જૈનોમાં શ્રીનેમિસૂરિજી કેાણુ છે ?’

વલ્લભદાસે કહ્યું : ‘તેઓ જૈનોના સૌથી મોટા ધર્મચુરુ છે. આપે કેમ પૂછ્યું ?’

ત્યારે તેમણે કહ્યું : “શ્રી પ્રાદ્ર સાહેબ એમને માટે વ્હાઈટ ડાયરીમાં નોંધી ગયા છે કે- શ્રી નેમિસૂરિજી જેવી જખખર એનજી (energy)વાળી અને પ્રભાવશાળી વ્યક્તિ હજી સુધી મેં જોઈ નથી.”

આ સાંભળીને વલ્લભદાસે તેઓને પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભાથી હમાહિતગાર કર્યા.

આ ઉપરથી જણાય છે કે-ફક્ત એક વારના અને તે પણ સ્વલપ સમયના પરિચયે પણ એક ઉચ્ચ કક્ષાના અમલદારના હૃદય ઉપર પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભાતું કેવું નિર્મળ પ્રતિબિંબ પડ્યું હતું ?

આ ચોમાસામાં તળાબવાળા શા. કેશવજી ઝુંઝાએ પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને વિનંતિ કરીકે : સાહેબ ! તાલધ્વજગિરિના નવા દેરાસરનો આદેશ લક્ષ્મીલાલુને ૧૫ હજારમાં આપ્યો છે, પણ હવે તે ડાયર તોટલી રકમમાં નહિ થઈ શકે. માટે વધુ રકમની વ્યવસ્થા કરી આપવાની વિનંતિ કરવા અમે આવ્યા છીએ.

પૂજ્યશ્રીએ શેઠશ્રી લાલભાઈ ભોગીલાલને બોલાવીને આ વાત જણાવી. અને આ માટે નવી ટીપ કરવા સમજાવ્યા. પણ તેઓએ ટીપ કરવાની ના પાડી.

હવે બન્યું એવું કે-મારવાડ-(શીરોહી) પાલડીવાળાં સંઘવી શ્રી અમીચંદજી-ગુલાબચંદજી પૂજ્યશ્રીના વંદનાર્થે આવેલા. તેમને ઉપદેશ આપતાં તેમણે તળાબના આ દેરાસર માટે પોણા લાખ રૂપિયા આપવાની ભાવના દર્શાવી. પૂજ્યશ્રીએ તુર્તાજી લાલભાઈને બોલાવીને આ વાત જણાવતાં કહ્યું કે : હવે જો તમારી ભાવના હોય તો વધુ રકમ આપો, અથવા આ ભાઈને આદેશ આપો.

એટલે લાલભાઈએ વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! આ આદેશનો લાભ લક્ષ્મીલાલુને મળ્યો છે, તો એમને જ લેવા દો.

પછી તેઓ તથા શેઠ જગાભાઈ ભોગીલાલ, એ બંને ભાઈઓએ પોતાના ૧૦ હજાર રૂ. દેરાસરના ભૂમિગૃહ માટે આપ્યા. લક્ષ્મીલાલુએ પણ બીજા ૨૫ હજાર રૂ. આપ્યા. આ પછી પણ લક્ષ્મીલાલુએ સારી રકમ આપી. કુલ ૧ લાખ ૩ હજાર રૂ. આપીને એ દેરાસરનો સર્વ લાભ તેમણે જ લીધો.

ચોમાસા બાદ પૂજ્યશ્રી શેરીસા પધાર્યાં. ત્યાંથી ડાંગરવા જઈ ને ત્યાંના દેરાસરમાં પ્રભુ-પ્રતિષ્ઠા કરાવી. અહીંયા ઉપાશ્રય નહોતો. અહીંના શ્રાવકોએ વિનંતિ કરી કે : ગુરૂભગવંત ! આપના સુપસાયથી અહીં દેરાસર તો થયું, પણ કેઈ મુનિભગવંતો અહીં પધારે તો તેમને ઉતરવાની વ્યવસ્થા કઈ રીતે કરીએ ? અહીં ઉપાશ્રય નથી.

પૂજ્યશ્રીએ તેમની વિનંતિ અનુસાર ઉપદેશ આપીને સ્વામીનારાયણ-મંદિરની વાડીની જમીન વેચાણ લેવરાવીને તેમાં શ્રીતત્ત્વવિવેચક સભાના સભાસદો તરફથી એક નાનો ઉપાશ્રય બનાવરાવ્યો.

સં. ૧૯૭૮ ના આ વર્ષે એક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપી, તેમને મુનિશ્રી નંદર્નાવજયજી મ. ના શિષ્ય તરીકે મુનિશ્રી સોમવિજયજી નામે સ્થાપ્યા.

શેરીસાથી તેઓશ્રી પુનઃ અમદાવાદ પધાર્યાં. શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈના આગ્રહથી તેઓશ્રી શાહીબાગમાં આવેલા સર ચીમનલાલ હ. સેતલવાડના બંગલે બિરાજ્યા. સર સેતલવાડ અહીંયા તેઓશ્રીને મળવા આવેલા. તે વખતે તેઓશ્રીએ તેઓને શ્રીશત્રુજય, ગિરનાર, તારંગા. સમૈતશિખર વ. જૈનતીર્થોનો પરિચય તથા પ્રાચીન-નવીન ઇતિહાસ સારી રીતે સમજાવેલો. તે તે તીર્થો અંગે તે તે રાજ્ય સાથેની તથા દિગંબરો સાથેની ચાલુ તકરારોમાં સાચી માહિતી મેળવવાને સર સેતલવાડ ઉત્સુક હતા, ત્યારે જ પૂજ્યશ્રીએ તેઓને આ ઇતિહાસ-દર્શન કરાવ્યું, એથી તેઓ ખૂબ પ્રસન્ન થયા. તેઓએ કહ્યું કે : “જૈનતીર્થો સંબંધી સ્પષ્ટ અને સુદાસરનો ઇતિહાસ-પરિચય મને આજ સુધીમાં કોઈએ કરાવ્યો નથી, આજે આપશ્રીએ પૂર્ણ રીતે કરાવ્યો છે.”

સર સેતલવાડના અંગલે એક માસની સ્થિરતા પછી પૂજ્યશ્રી પુનઃ શેરીસા તીર્થે પધાર્યા. શેરીસા તીર્થે અને શ્રીશેરીસાપાર્શ્વનાથ ભગવાન પ્રત્યે તેઓશ્રીના હૃદયમાં અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી.

શેરીસાથી માતર તીર્થે પધાર્યા. અહીં સાચા દેવ શ્રી સુમતિનાથ પ્રભુનું ભવ્ય ખાવન જિનાલયયુક્ત ચૈત્ય હતું. તેની ૫૧ દેવકુલિકાઓ અતિજીર્ણ થવાથી તેનો ઉદ્ધાર કરવાનો ઉપદેશ શેઠશ્રી જમનાભાઈ ભગુભાઈને આપતાં તેઓએ એ સહુ ધં વધાવી લીધો, અને જીર્ણોદ્ધાર શરૂ કરાવ્યો.

માતરમાં ખંભાતનો શ્રીસંઘ ચોમાસા માટે વિનંતિ કરવા આવતાં તેમની વિનંતિ સ્વીકારીને પૂજ્યશ્રી ખંભાત પધાર્યા, અને સં. ૧૯૭૮ નું ચોમાસું ત્યાં બિરાજ્યા.

ખંભાતથી એક માઈલ દૂર શકરપરા નામનું ગામ છે. ત્યાં શ્રીસીમંધરસ્વામી તથા શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વનાથના બે દેરાસરો હતા. તે બંને જીર્ણ થવાથી તેને ઉપાડી લેવા, અને તેમાંના પ્રતિમાજીને ગામમાં લાવવાની શેઠ કસ્તૂરભાઈ અમરચંદ વગેરેની ભાવના હતી. પણ પૂજ્યશ્રીએ તેઓને તેમ કરતાં અટકાવ્યા. અને શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈ વ. ને તેના જીર્ણોદ્ધાર માટે પ્રેરણા કરી. તેઓએ તે પ્રેરણાને ભક્તિપૂર્વક અંગીકાર કરીને જીર્ણોદ્ધાર શરૂ કરાવ્યો. આથી બધા પ્રતિમાજી મહારાજને ત્યાં જ રાખવામાં આવ્યા.

આ ચાતુર્માસમાં ઉપાધ્યાય શ્રી ઉદયવિજયજી મ. ના વિદ્વાન શિષ્ય મુનિરાજ શ્રીકીર્તિ-વિજયજી મ. કાલધર્મ પામ્યા. વિદ્વાન તથા લઘુવયસ્ક મુનિરાજનો ગ્રામ અચાનક વિચોગ થાય, એ દુઃખજનક હતો. પણ કાળ આગળ સૌ નિરૂપાય હતા. તેઓની સ્મૃતિ રાખવા પૂજ્યશ્રીની ઈચ્છા થતાં તેઓશ્રીએ શકરપુરામાં એક સુંદર ગુરુમંદિર બનાવવાની પ્રેરણા શેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ અમરચંદ વગેરેને કરી. તેઓએ પણ પૂજ્યશ્રીના માર્ગદર્શનાનુસાર ગુરુમંદિર બંધાવવું શરૂ કર્યું. તેમ જ શકરપુરાના દેરાસરના વિશાળ ચોકમાં શેઠશ્રી દલસુખભાઈ કસ્તૂરચંદ તથા શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈના મુનીમજી-પેથાપુરવાળા શા. અમથાલાલ જીમખરામે ધર્મશાળા બંધાવી.

આ સિવાય-માણેકચોકમાં આવેલ શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વનાથ અને શ્રીઆદીશ્વર (ભોંયરામાં) ભગવાનનું દેરાસર, બાળપીપળાનું દેરાસર, તેમજ સંઘર્વાની પોળનું દેરાસર, વગેરે દેરાસરો જીર્ણ થયા હતા.

તીર્થસ્વરૂપ આ પ્રાચીન જિનાલયોની આવી જીર્ણોદ્ધારને જીર્ણોદ્ધારને પોતાનું મુખ્ય લક્ષ્ય માનનારા આપણા પૂજ્યશ્રીનો આત્મા દ્રવી ઉઠ્યો. તેઓશ્રીએ અમોઘ ઉપદેશદાનમાં જીર્ણોદ્ધારનો મહિમા વર્ણવતાં ફરમાવ્યું:

“અનેક નવા જિનાલયો બંધાવો, પણ તે કરતાં એક જીર્ણોદ્ધારને જીર્ણોદ્ધાર કરાવો, તો તેનું ફળ અનેક ગણું છે.”

જીર્ણોદ્ધારની પૂજ્યશ્રીએ-ઉપદેશેલી આ મહત્તાને સમજનાર શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈ વગેરે ગૃહસ્થોએ એકત્ર થઈને એ બધાં દેરાસરનું ઉદ્ધાર-કાર્ય ઉપાડી લીધું.

પૂજ્યશ્રીનો ગ્રંથ-સંગ્રહ અણમોલ અને અનુપમ હતો. પણ એની વ્યવસ્થા તથા સુરક્ષા માટે કંઈ સ્થાન ન હતું. એ માટે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ અનુસાર ખારવાડામાં ‘શ્રીવિજયનેમિસુરિ

જ્ઞાનશાળા' ખંધાવવામાં આવી. જીરાવલાયાડામાં પણ એ જ હેતુથી 'શ્રીવૃદ્ધિનેમ્બુદયયશઃ-કીર્તિ'શાળા' નામે એક ભવ્ય ઉપાશ્રય ઘણેરાવના શા. મૂળચંદ્ર ભવંતરાજ, તથા શેઠ માકુલાઈ, શા. સુનીલાલ ભગુભાઈ, શા. છગનલાલ અમરચંદ્ર વગેરે શ્રમભોગપાત્રકે તરફથી તૈયાર થયે.

શા. સુનીલાલ ભગુભાઈને નિયમ હતો કે-પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ઉપધાનતપ ન કરાવું, ત્યાં સુધી મીઠાનો મૂળથી ત્યાગ. છેલ્લા સાત વર્ષથી આ નિયમ હતો પણ યોગ ભમતો ન હતો. આ વખતે તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરીને ખંભાતમાં ઉપધાન કરાવવાનું નક્કી કર્યું. તદનુસાર ચાતુર્માસના અંતે ઉપધાનતપનો પ્રારંભ પૂજ્યશ્રીએ કરાવ્યો. આ આરાધનામાં અમદાવાદવાળા શા. ગોકળદાસ અમથાશા વ. તથા ખંભાતવાળા ૫૦ પુરૂષો, તેમ જ ૨૫૦ બહેનો જોડાયા.

ઉપધાન પૂર્ણ થયે માળારોપણ મહોત્સવ ઉજવાયો. ત્યારપછી સંસારના અનેકવિધ અનુભવોથી ઘડાયેલા અને પૂજ્યશ્રીની અમોઘ દેશનાના પ્રભાવે સાચા વૈરાગ્યથી સુવાસિત અંતઃકરણવાળા પાંચ પ્રૌઢ ગૃહસ્થોએ પૂજ્યશ્રી પાસે પ્રવળ્યા અંગીકાર કરી. શ્રીગોકળદાસ અમથાશાહ, ખોટાદના શા. હેમચંદ્ર શામળના મોટા સુપુત્ર શ્રીસુભલાલભાઈ (સુનિશ્રી-નંદનવિજયજી મ. ના વડીલ ખંધુ), ધોલેરાના બે ગૃહસ્થો, તથા એક ભમનગરના ભાઈ, એ પાંચેય દ્વીક્ષા લેનારના નામે અનુક્રમે-સુનિશ્રી સુભદ્રવિજયજી, સુમિત્રવિજયજી, અમરવિજયજી, ઉદ્યોતવિજયજી, અને વીરવિજયજી મ. રાખવામાં આવ્યા.

શકરપુરાના દેરાસરોનો જીર્ણોદ્ધાર પૂર્ણ થવાથી તેમજ નૂતન ગુરુમંદિર પણ તૈયાર થઈ જવાથી વૈશાખમાસમાં એ સર્વને પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રામાં શ્રીસંઘે ઉજવ્યો. ગુરુમંદિરમાં શ્રીગૌતમસ્વામી પ્રમુખ ગુરુભગવંતોની મૂર્તિઓ તથા સ્વ. સુનિશ્રી કીર્તિવિજયજી મ.ની ચરણપાદુકા પધરાવવામાં આવી.

પૂજ્યશ્રીના પદ્મધર શિષ્યરત્નો-મહોપાધ્યાયશ્રી દર્શનવિજયજી ગણી, તથા મહોપાધ્યાય શ્રી ઉદયવિજયજી ગણી, કે જેઓ સમ્યગ્ જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્રાદિ ગુણોથી દેદીપ્યમાન હતા, તેઓને આચાર્યપદવીથી અલંકૃત કરવા માટે શ્રીસંઘની વિનંતિ થતાં પૂજ્યશ્રીએ વૈશાખ વદિ ૨ ના મંગલ દિવસે તેઓ બન્નેને ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ 'આચાર્ય પદ' સમર્પણ કર્યું, અને ન્યાયવાચસ્પતિ, શાસ્ત્રવિશારદ આચાર્યશ્રીવિજયદર્શનસૂરિજી, તથા સિદ્ધાન્તવાચસ્પતિ ન્યાયવિશારદ આચાર્યશ્રીવિજયેહયસૂરજી તરીકે બહાર કર્યા. આ પ્રસંગે શ્રીસંઘે અષ્ટાપદજી-મેરૂપર્વત આદિની મનોરમ રચના કરવા સાથે અષ્ટાહ્લિકા મહોત્સવ ઉજવ્યો. સ્વામીવાત્સલ્ય, નવકારશી વ. પણ આઠેય દિવસોમાં કર્યા.

આ પછી પૂજ્યશ્રીને ઠહા-માતરાની ઉપાધિ થઈ જતાં કેટલાંક ડોક્ટરોએ મૂત્ર-ગ્રંથિ હોવાનો બહેમ નાખ્યો. એટલે શેઠ શ્રી માકુલાઈ અમદાવાદથી સિવિલ સર્જન કરનાર ડો. કુકને તથા ડો. છાયાને લઈને ખંભાત આવ્યા. તેમણે બરાબર તપાસીને રિપોર્ટ આપ્યો કે-'પ્રોસ્ટેટ ગ્લેન્ડ' જેવી કોઈ ચીજ નથી જ. આ સાથે ઠહા-માતરાના વ્યાધિના ઉપચારો પણ સૂચવ્યા. આ વખતે માકુલાઈએ અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ

કરતાં પૂજ્યશ્રી વિહાર કરી, પેટલાહ-માતર-ખેડા થઈને અમદાવાદ પધાર્યા. શરીરની અનુ-
કૂળતા માટે શ્રાવકોની વિનંતિ થવાથી સં. ૧૯૭૬નું એ ચાતુર્માસ પૂજ્યશ્રી અમદાવાદ-ખાન-
પુરમાં શા. હીરાલાલ પાંચાના બંગલે બિરાજ્યા.

—*—

[૪૨]

અહમ્મુત કુનેહ-૬૬ આત્મબલ

બાલુચર સ્ટેટના મહારાજ શ્રી બહાદુરસિંહજી દુગડ કે જેઓ જૈનધર્મી મહારાજ હતા. તેઓ પગપાળા હિંદુસ્તાનના પ્રવાસે નીકળેલા. તેઓ અમદાવાદ આવ્યા, ત્યારે પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવ્યા. શ્રીસમ્મેતશિખરજી તીર્થની વહીવટી દેખરેખ તેઓ કરતા હોવાથી તે તીર્થ અંગે દિગંબરો સાથે ચાલતા ઝવડા માટે કેટલીક વિચારણાઓ પૂજ્યશ્રી સાથે કરવાની હતી. એ વિચારણા માટે પૂજ્યશ્રી પાસે તેઓ ખેડા, તે દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીને ઠલ્લાના વ્યાધિને લીધે પંદરેક વાર ઠંડલે જવું પડ્યું. એ જોઈને મહારાજએ પોતાની સાથે પ્રવાસમાં રાખેલા હોમિયોપેથી ડોક્ટર પાસે પૂજ્યશ્રીની તબિયત તપાસાવરાવીને યોગ્ય ઔષધ અપાવ્યું. એ ડોક્ટરે જે પડીકીઓ આપી, એક તે દિવસે અને બીજી ત્યારપછી આઠમે દિવસે લેવાની હતી. પણ પૂજ્યશ્રીને એક પડીકીથી જ આરામ આવી ગયો. ઘણા દિવસથી આહાર ન લેવાતો, તે પણ તે દિવસે લેવાણો, અને જેસ-ઠંડલા વિ. તમામ શાંત થઈ ગયું. ત્યારબાદ મહારાજશ્રી પૂજ્યશ્રી સાથે વિચારણા કરી, પૂજ્યશ્રીનું માર્ગદર્શન મેળવીને પોતાના પ્રવાસમાં આગળ વધ્યા.

ચાતુર્માસ-સમાપ્તિ થતાં એ ચાતુર્માસપરાવર્તન પૂજ્યશ્રીએ નાગજી બૂધરની પોળમાં શેઠ દોલાલાઈ ગિરધરલાલને ત્યાં કયું. તેમણે તે પ્રસંગે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ તથા અમદાવાદના સંઘની નવકારશી વિ. કાર્યો કર્યાં.

નાગજી બૂધરની પોળમાં સુનિરાજેને ચાતુર્માસિક સ્થિરતા માટે અને ગૃહસ્થોને આરાધના કરવા માટે ઉપાશ્રય ન હતો. આ ખામી સૌને ખટકતી હતી. પૂજ્યશ્રીના ધ્યાનમાં એ ખામી આવતાં તેઓશ્રીએ એ માટે પોળના રહીશ શ્રીસાંકળચંદલાઈ વઝીલના ધર્મપત્ની શ્રીચંપાબેનને ઉપદેશ આપ્યો. ચંપાબેને પોતાને અહોભાગી માનવાપૂર્વક એ ઉપદેશને ઝીલી લઈને પોળના નાકે આવેલું પોતાનું મકાન શ્રી સંઘને ઉપાશ્રય માટે સમર્પણ કયું. એમાં સાધુ-મહારાજોના ચોમાસાં થવા લાગ્યાં.

ત્યારબાદ શેષકાળમાં પૂજ્યશ્રી શાહીબાગમાં શેઠ મણીલાલ મનસુખલાઈના બંગલે થોડો સમય રહીને શેઠ હરીસિંહ કેસરીસિંહની બહારની વાડીમાં બિરાજ્યા.

આ વર્ષે મહાપ્રભાવશાલી પૂજ્ય ગણિવર શ્રીમૂળચંદજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય આચાર્ય શ્રીવિજયકમળસૂરીશ્વરજી મ. ના શિષ્યરત્ન પં. શ્રી મોહનવિજયજી ગણિને નાગજી બૂધરની

૧ અત્યારે એ સ્થાને જબ્ય ઉપાશ્રય થયેલ છે.

પોળમાં મહોત્સવ સાથે સૂરિમંત્રના પાંચ પ્રસ્થાનની આરાધના કરાવવાપૂર્વક પૂજ્યશ્રીએ સૂરિપદ પ્રદાન કર્યું અને આચાર્યશ્રીવિજયમોહનસૂરિજી તરીકે સ્થાપ્યા.

જીજ્ઞોદ્ધાર અને તીર્થયાત્રા એ પૂજ્યશ્રીને અતિપ્રિય હતા. ધર્મકાર્ય કરવાની ભાવનાવાળા ભાવિકને તેઓશ્રી એ માટે ખાસ ઉપદેશ આપતા. આ વખતે પણ ઝવેરી મોહનલાલ ગોકળદાસને તીર્થયાત્રાનો છ'રી' પાળતો સંઘ કાઢવા માટે ઉપદેશ કર્યાઓ.

છ'રી' પાળ સંઘની મહત્તા અને સંઘપતિપદ્ધતું સૌભાગ્ય સમજનાર શ્રી મોહનભાઈએ પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : કૃપાનિધિ ! આપશ્રી જે સંઘમાં પધારો તો સંઘ કાઢવાનો અમારો ઉદ્ધાસ અપાર રહે.

ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “ભાઈ ! શારીરિક પ્રતિકૂળતાને કારણે હું તો નહિ આવી શકું. પણ શ્રીદર્શનસૂરિજી આદિ આવશે. તમે ઉત્સાહથી સંઘ કાઢો, મહાન્ લાભ મેળવો.”

પૂજ્યશ્રીના આ વચનને શિરોધાર્ય કરીને મોહનભાઈએ પૂજ્યશ્રીના પદ્ધર આ. શ્રી વિજયદર્શનસૂરિશ્વરજી મ. આદિની નિશ્રામાં શ્રીસિદ્ધાચલજી તીર્થનો છ'રી' પાળતો સંઘ કાઢ્યો.

તળાબમાં ગિરિવર ઉપર શ્રીલક્ષ્મીલાલુ તરફથી અંધાતું જિનાલય તૈયાર થયું હોવાથી ત્યાંના સંઘે તથા શ્રીલક્ષ્મીલાલુએ તેની પ્રતિષ્ઠા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી. પૂજ્યશ્રીએ સંઘ સાથે પાલિતાણુ ગયેલા આ. શ્રીવિજયદર્શનસૂરિજી મ. ને પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની આજ્ઞા કરમાવતાં તેઓ તળાબ ગયા. ત્યાં નવીન દેરાસરમાં શ્રીપાર્શ્વપ્રભુ આદિ જિનજિઓની, તેમજ તીર્થાધિનાયક સાચાદેવ શ્રીસુમતિનાથ દાદાની ટુંકમાં નવનિર્મિત ગુરુમંદિરમાં-શ્રીગૌતમ સ્વામીજી, શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય, શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મ. આદિ ગુરુ ભગવતોની મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦ના દિવસે કરાવી.

અહીં અમદાવાદમાં પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે-માગશર માસથી શ્રીભગવતીજી સૂત્રના યોગ વહી રહેલા સુનિશ્રી નંદનવિજયજી મહારાજને પૂજ્યશ્રીએ વૈશાખ શુદ્ધ દશમે ગણિપદ તથા વૈશાખવદ છઠ્ઠે પંચ્યાસપદ અર્પણ કર્યા. આ પ્રસંગે ઉપાશ્રયની જોડેની જગ્યામાં (જ્યાં હાલ શ્રીવિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળા છે ત્યાં) સિદ્ધાચલજી આદિ તીર્થોની ભવ્ય રચનાઓ રચવામાં આવેલી. અહાઈ મહોત્સવ પણ ભારે ઠાઠ સાથે ભાવિકોએ ઉજવ્યો.

આ પદવીના વિધાન-સમયે વિખ્યાત વિદ્વાન પ્રો. આનંદશંકર આપુભાઈ ધ્રવ સાધનત હાજર રહ્યા. શ્રીધ્રુવને પૂજ્યશ્રી ઉપર અપાર સદ્ભાવ હતો. જૈનદર્શનના અધ્યયન-અધ્યાપન કે લેખન કાર્યમાં ક્યારે પણ-કાંઈપણ શંકા થાય તો તેઓ તરત જ શ્રીઅમૃતલાલ આપુલાલ કાપડિયાને સાથે લઈને પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા અને તે શંકાતું સમાધાન મેળવી લેતા. ‘શ્યાદ્રાહમંજરી’નો અંગ્રેજી અનુવાદ કરતી વેળાએ તેઓ અનેક વાર પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને શંકાઓના નિરાકારણો મેળવી ગયેલા. તેમણે આ પદવીપ્રદાનની મંગળક્રિયા જોઈને તથા પદવી લેનારને અપાતી હિતશિક્ષા સાંભળીને ખૂબ આનંદ અનુભવ્યો. તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : “આવો પદવીદાન-વિધિ તો મેં આપની પાસે અને પ્રથમવાર જ જોયો. પદવીપ્રદાન તો સર્વત્ર આવી રીતે વિધિપૂર્વક જ થયું જોઈએ. અમારે પણ અમારા (કોલેજના) પદવીદાન-સમારંભોમાં આવો વિધિ દાખલ કરવો જોઈએ, અને પદવી લેનારને તેના શિરે કેવી જવાબદારી મૂકવામાં આવી છે, તેનો ખ્યાલ આપતી શિખામણ પણ આપવી જ જોઈએ.”

ત્યારબાદ સં. ૧૯૮૦ નું ચાતુર્માસ પણ પૂજ્યશ્રી બહારની વાડીના પ્રવેશદ્વાર ઉપરના શ્રી હઠીભાઈ શેઠના અંગલામાં બિરાજ્યા. એની નીચેના ભાગમાં કવિસચ્ચાર શ્રી ન્હાનાલાલ દલપતરામ સહકુંટુબ રહેતા હતા. પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભાથી તેમજ વિખ્યાત વિદ્વત્તાથી તેઓ સુપરિચિત હતા. અને એ જ કારણે-પૂજ્યશ્રીના શ્રીમુખે 'ગણધરવાદ' નું શ્રવણ કરવું, એ જીવનનો અપૂર્વ લ્હાવો છે, તેઓ ૧૯૭૮ માં એ માટે જ ખાસ ખંભાત ગયેલા, અને પૂજ્યશ્રીનો 'ગણધરવાદ' સાંભળીને ઉપયુક્ત વાતની વાસ્તવિકતા જિંડા સંતોષ સાથે અનુભવેલી. અહીં તેઓ હંમેશાં પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા, અને સંસ્કૃત સાહિત્ય-કાવ્ય-રસ તથા વેદાન્ત-સાંખ્ય દર્શન વિ. વિધવિધ જ્ઞાનવિજ્ઞાનની ચર્ચા-વિચારણા કરતા. આ વખતે પણ તેઓએ ફરીવાર પૂજ્યશ્રીના ગણધરવાદનો અણમોલ શ્રવણ-લાભ લીધો. પૂજ્યશ્રીના અજોડ ગુણો પ્રત્યે તેમના દિલમાં ઘણો જ અહોભાવ હતો.

બહારની વાડીના દેરાસરની સ્થાવર મિલકતોનો તથા ભંડારના નાણાં વિ. નો વહીવટ વ્યવસ્થિત કરવાનું કામ નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ શ્રીનર્મદાશંકરભાઈને સોંપાયેલું. આ કામનો વ્યવસ્થિત ઉકેલ એકલે હાથે લાવવો મુશ્કેલ જણાતાં તેમણે મહાકવિ શ્રી ન્હાનાલાલભાઈને પૂછ્યું : "જોનોમાં કોઈ એવી તટસ્થ અને સમજદાર વ્યક્તિ છે કે જે આ મામલાનો ઉકેલ લાવી શકે ?"

ત્યારે મહાકવિએ પૂજ્યશ્રીનું નામ જણાવ્યું. એટલે નર્મદાશંકરભાઈ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ પણ નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, વકીલ કેશવલાલ પ્રેમચંદ, શેઠ જેશીંગલાઈ (વાડીવાળા), અને શેઠ હઠીસિંહના કેસરીસિંહના કુટુંબીજનો સાથે યોગ્ય વિચાર-વિનિમય કરીને તમામ ગુણે અદ્ભુત કુશળતાથી ઉકેલી સૌના મનના સુંદર સમાધાન કર્યા, અને વ્યવસ્થા તથા વહીવટ માટે 'શેઠ હઠીસિંહ કેસરીસિંહ ટ્રસ્ટ'ની સ્થાપના કરી.

ઐમાસા પછી તત્ત્વવિવેચક સભાના સભાસદ શ્રી જમનાદાસ હીરાચંદ ઘેવરીયા તરફથી નીકળેલા શ્રી શેરીસાતીર્થના છ'રી' પાળતા સંઘમાં પૂજ્યશ્રી સપરિવાર પધાર્યા. અહીં યાત્રા કરી પાનસર ગયા. ત્યાં પંદરેક દિવસ સ્થિરતા કરી. આ સ્થિરતા દરમ્યાન આચાર્યશ્રી વિજયદાન સૂરિજી મ., તથા તેમના શિષ્ય મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી મ. (સ્વ. આ. શ્રીવિજયપ્રેમસૂરિજી મ.) આદિ તથા વાચનાચાર્ય શ્રીમાણિક્યસિંહસૂરિજી મ. આદિ પણ અહીં આવેલા. તેઓ સૌ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા અને કલાકો સુધી વિવિધવિષયક વિચારણાઓ કરી.

પાનસરથી પૂજ્યશ્રી ડાંગરવા પધાર્યા. આ. શ્રી દર્શનસૂરિજી મ. ના શિષ્યરત્ન (બોટાદના) મુનિશ્રી ગુણવિજયજી મ. ને અહીં ન્યુમોનિયા થઈ ગયો. સારવાર સારી રીતે કરવા છતાંય તેઓ એ તાવમાં સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા. તેઓ નાની વયના અને વિદ્વાન હતા. તેમણે 'હૈમધાતુમાળા' નામે ગ્રંથની રચના કરી છે.

ડાંગરવાથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી ભોયણી પધાર્યા. ગત ચાતુર્માસ પાટણમાં રહેલા પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય પં.શ્રીવિજ્ઞાનવિજયજી ગણિવરાદિ પણ અહીં પૂજ્યશ્રીને આવી મળ્યા. તેઓએ જોધપુરના એક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપેલી, અને મુનિશ્રી વલ્લભવિજયજી મ. નામ રાખીને પોતાના શિષ્ય કર્યા હતા. શ્રીવલ્લભવિજયજી મ. પૂજ્યશ્રીની ભક્તિમાં અવિરત તત્પર રહેતાં.

ભોયણીમાં પાંચ દિવસ રહીને મણુદ પધાર્યાં. અહીંયા ચાણુસ્માના શ્રીસંઘની ચાણુસ્મા પધારવાની આગ્રહભરી વિનંતિ થતાં ચાણુસ્મા પધાર્યાં.

ચાણુસ્મા આવ્યાના ધીજે દિવસે પૂજ્યશ્રીને અણુઉતાર વિષમજ્જવર લાગુ પડ્યો, તે સતત બે અઠવાડિયા સુધી રહ્યો. સાથે હરસ-મસાનો પણ વ્યાધિ હતો. તેથી હંમેશાં લોહી પડતું. આ કારણે ઘણી અશક્તિ તથા બેચેની થઈ આવી.

આ બધાના ઉપચાર માટે અમદાવાદ-પાટણ વગેરે ગામોના શ્રાવકો નામાંકિત ડોક્ટર મણિલાઈ તથા ડો. છાયા વગેરેને લઈને આવ્યા. પણ પૂજ્યશ્રીએ દંઠ નિશ્ચયથી કોઈ પણ દવા લેવાની ના ફરમાવી, અને કહ્યું કે-‘ઉકાળેલું’ અને અરધું બળેલ પાણી સિવાય કોઈ ચીજ મારે લેવી નથી. માટે મને કોઈ દવા આપશો નહિ.

વૈદકતા ઉચ્ચ કોટિના ગ્રંથ ‘લાવપ્રકાશ’માં વિષમજ્જવરવાળાને અરધું બળેલ જળ પરમ ઔષધ કહેલ છે.

પણ આથી શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરે શ્રાવકો તથા ડો. છાયા વગેરે નિરાશ થઈ ગયા. પૂજ્યશ્રીના દંઠ આત્મબલથી તેઓ સુપરિચિત હતા, પણ તેઓશ્રીના આ દંઠને તેઓ સત્વર દૂર કરવા ઇચ્છતા હતા. પરંતુ પૂજ્યશ્રીના દંઠ નિર્ધાર પાસે તેઓ નિરૂપાય હતા. પાટણના ડો. હજારીએ કહ્યું: ‘દંઠ આત્મબળવાળા પુરૂષને દવાની જરૂર ન હોય. તેઓ તો આત્માના યોગબળથી જ પોતાના રોગને દૂર કરશે.’

નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિલાઈ ખાસ મુંબઈથી હોમિયોપેથી ડોક્ટરને લઈને આવ્યા, પણ ૧૪ મે દિવસે જ તાવ ઉતરી જવાથી તેમની દવાની પણ જરૂર ન પડી. પૂજ્યશ્રીનું દંઠ આત્મબળ જીતી ગયું.

તાવ ઉતરી ગયો, પણ નબળાઈ હજી ઘણી હતી. એથી તથા સ્થાનિક સંઘની વિનંતિથી સં. ૧૯૮૧નું આ આતુર્માસ પૂજ્યશ્રી ચાણુસ્મામાં ધિરાજ્યા.

ધીરે ધીરે પૂજ્યશ્રીના શરીરમાં શક્તિ આવતી ગઈ. નબળાઈ તથા મસાનો વ્યાધિ એછાં થતાં ગયાં. દરમ્યાન-પૂજ્યશ્રીના એક શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી મ. (કપડવંજવાળા) માંદગીના ભોગ બન્યા. ઔષધોપચારાદિ સર્વ રીતે કાળજી કરવા છતાંય આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી તેઓ સમાધિલાલે કાળધર્મ પામ્યા.

આ પછી તેમની સ્મૃતિનિમિત્તે તેમના અગ્નિસંસ્કાર-સ્થળે બે ખેતર જેટલી જમીન (ગામ બહાર-સ્ટેશન પાસે) પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી શિરોહી-પાલડીવાળા સંઘથી અમીચંદ ગુલાબચંદજી તરફથી શ્રીસંઘે ખરીદી લીધી. એ જગ્યામાં ‘શ્રીવિદ્યાવાટિકા’ નામની એક વિશાળ વાડી બનાવીને તેમાં સંઘવી ભાઈઓ તરફથી શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુનું એક નાનું-નાનુંક દેરાસર બંધાવવામાં આવ્યું. આ ઉપરાંત યાત્રાળુઓને ઉતરવા માટે ‘વિદ્યાશાળા’ નામનું મકાન, તથા જામનગરવાળા શેઠશ્રી પોપટલાલ ધારશી તરફથી ‘શ્રીવિજયનેમિસૂરિ-જ્ઞાનશાળા’ બંધાવવામાં આવ્યા. વળી-પૂજ્યશ્રીની સેવામાં ૪૦ વર્ષથી રહેલ પાલિતાણુના ‘નારાયણ સુંદરજી’ નામના માણસની યાદ કાયમ રાખવા શ્રીસંઘને ઇચ્છા થતાં શ્રીસંઘે આ વાડીમાં ‘શાંતિભુવન’ નામે એક સુંદર હોલ બંધાવ્યો.

જે સ્થાને મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી મ. ના અંતિમ સંસ્કાર થયેલા, ત્યાં એક દેરી બનાવવામાં આવી. અને ઉદયપુરવાળા શેઠશ્રી રોશનલાલજી ચતુર તરફથી વાડીને ફરતો ગઢ કરવામાં આવ્યો.

ચોમાસું પૂર્ણ થવાની સાથે દેરાસર તૈયાર થઈ જવાથી તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાનું નક્કી થયું. બીજે ક્યાંયથી પ્રાચીન પ્રભુ-પ્રતિમા ન મળવાથી શ્રીઆદીશ્વર, શ્રીપુંડરીક-સ્વામી, શ્રીગૌતમસ્વામી આદિ ૪ નૂતન ખિંબોની અંજનશલાકા તથા પ્રતિષ્ઠા માગશર-માસમાં મહોત્સવપૂર્વક પૂજ્યશ્રીએ કરાવ્યા. અને દેરીમાં સ્વ. મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી મ. ની ચરણ-પાદુકા પધરાવી. આ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમાં સૌ પ્રથમ ૨૯૧ પૂજન તથા ૨૯૧ હોમ સાથે 'બૃહન્નંદાવર્ત પૂજન' પૂજ્યશ્રીએ કરાવ્યું, પ્રવર્તાવ્યું.

ચોમાસા પછી સં. ૧૯૮૨માં-વિદ્યાવાડીના નિર્માણ સમયે પૂજ્યશ્રી તે સ્થળે તંબૂમાં ખિરાજતા. ત્યારે તેઓશ્રીની પાસે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના તમામ વહીવટદારો આવેલા. નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ કે જેઓએ પેઢીના પ્રમુખ તરીકે સુંદરતમ કાર્યવાહી બજાવી હતી, અને પેઢીના વહીવટના દરેક તીર્થોના સંકેડો વર્ષોથી ચાલ્યા આવતા હકકેડોને સંપૂર્ણ કાળજી અને કુનેહથી સાચવી રાખ્યા હતા, તેમને હવે નિવૃત્ત થવાનું હોવાથી તે અંગે, તથા તેમના સ્થાને કેાની નીમણુંક કરવી, તે વિચારણા માટે તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવેલા. પૂજ્યશ્રી સમક્ષ સર્વ પ્રકારની વિચારણા કર્યા પછી શેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈને પેઢીના પ્રમુખપદે સ્થાપવાનો નિર્ણય થયો. આ ઉપરાંત આ વખતે શ્રીસદ્ગાયલજી તીર્થના સુંકાવેરા બાબત પણ કેટલીક વિચારણાઓ થઈ.

પ્રતિષ્ઠા પછી વિહાર કરી, વડાવલી-ગાંભુ થઈને મોઢેરા પધાર્યા. ગાંભુમાં આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મ. સપરિવાર વંદનાર્થે આવી મળ્યા. મોઢેરાથી શંખેશ્વર તીર્થે પધાર્યા. અહીં પાટણનો શ્રીસંઘ પાટણ પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યો. શેઠશ્રી નગીનદાસ કરમચંદને ઉદ્યાપન-મહોત્સવ કરવાનો હોવાથી તેમનો ઘણો આગ્રહ થતાં, એ વિનંતિ સ્વીકારીને પૂજ્યશ્રી પાટણ પધાર્યા. પાટણમાં તેઓશ્રીની પાવન નિશ્રામાં શ્રીનગીનભાઈ તરફથી અનેક ચલ્લરચનાઓ તથા ઉજમણાં સહિત અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ઉજવાયો. આ મહોત્સવ પાટણ માટે અમૂતપૂર્વ હતો.

ચાણુસ્માથી શ્રી લગવતીસૂત્રના યોગ વહી રહેલા પોતાના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી પદ્મવિજયજી મ.ને અહીં પૂજ્યશ્રીએ ગણિ-યંન્યાસપદ અર્પણ કર્યા. આ પછી-સંઘની વિજ્ઞપ્તિથી સં. ૧૯૮૨નું ચોમાસું પાટણ-મહેતાના પાડામાં ખિરાજ્યા.

શેઠશ્રી નગીનભાઈના મનમાં તીર્થયાત્રાનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢવાની લાવના હતી. પણ પાટણના શા. હેમચંદ મોહનલાલ નામના એક ઓસવાળ ભાઈને વીશાશ્રીમાળી-જ્ઞાતિએ વીશાશ્રીમાળી જ્ઞાતિમાં દાખલ કર્યા હોવાથી સંઘમાં તથા જ્ઞાતિમાં બે પક્ષ પડી ગયેલા. તેમાં બે ઐક્ય થાય, તો સંઘની શોભા વધે, એ વિચારથી શ્રીનગીનભાઈ વગેરેએ પૂજ્યશ્રીને એ વાત જણાવી. પૂજ્યશ્રીએ શેઠ ભોગીલાલ લહેરચંદ વિ. અગ્રણીઓને ઉપદેશ કરમાવી-ને આ ઝઘડામાં લવાદ તરીકે નીમ્યા. તેમણે પણ પૂજ્યશ્રીના માર્ગદર્શનાનુસાર વ્યાખ્યાનમાં યોગ્ય નિર્ણય આપીને, સકલ સંઘમાં ઐક્ય સ્થાપ્યું.

સં. ૧૯૮૨ના આ વર્ષે-નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ વગેરે જૈન સંઘના આગેવાનોએ કર્નલ જે. ડબલ્યુ. વોટસન (પો. એ. કાઉચિયાવાડ)ની દરમ્યાનગીરીથી પાલિતાણાના ના. ઠાકોર શ્રી માનસિંગજી સાથે કરેલા સં. ૧૯૪૨ના રખોપા કરારની ૪૦ વર્ષની મુદત પૂરી થતી હતી. તેની વિચારણા અંગે તથા દિગંબરો સાથે ચાલતા સમૈતશિખર વિ. તીર્થોના કેસ આદિને અંગે નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ વગેરે આગેવાનોની કમિટી પૂજ્યશ્રી પાસે વારંવાર આવતી અને યોગ્ય માર્ગદર્શન મેળવતી.

રખોપા કરારમાં નક્કી થયા મુજબ-‘મુદત પૂરી થયે એ રકમમાં ફેરફાર કરાવવાને બંને પક્ષકારો પૈકી હરકોઈ પક્ષકારને છૂટ હતી.’ આથી આપણે મુદત પૂરી થવાના એક વર્ષ પૂર્વે જ રખોપા રદ કરાવવા માટે પ્રયાસો શરૂ કરેલા. પણ ઠાકોરશ્રીએ પણ રખોપાની ચાલુ રકમમાં વધારો કરવા માટે ગવર્નમેન્ટમાં માગણી કરી હતી. એટલે ગવર્નમેન્ટે પણ મુદત પૂરી થયેથી રખોપા અંગે નિર્ણય બહાર ન થાય, ત્યાં સુધી યાત્રિકોની નોંધ કરવાની રજા ઠાકોરશ્રીને (તેમની-માગણી મુજબ) આપી.

આથી જૈનો અને ઠાકોરશ્રી વચ્ચેનો વર્ષોથી બગડતો આવેલો સંબંધ વધારે બગડવા લાગ્યો. સમસ્ત ભારતવર્ષીય જૈન સંઘ સરકારના તથા ઠાકોરના આ પગલાંની વિરુદ્ધ બન્યો. વળતાં પગલાં લેવા માટે શેઠ આ. ક. ની પેઢીએ પૂજ્યશ્રીના કુનેહુભર્યા માર્ગદર્શન તળે જોરદાર કાર્યવાહી શરૂ કરી. સરકારને અરજીઓ તથા મેમોરિઅલો મોકલવા શરૂ થયા. અને સરકારે ઠાકોરને યાત્રાળુઓ પાસેથી મુંડકાવેરો લેવાને આપેલી રજાના વિરોધમાં-તીર્થોના સુરક્ષણથી સમગ્ર જૈનસંઘે એકમતે નિર્ણય લીધો-કે-‘જ્યાં સુધી આ અન્યાયી રિવાજ બંધ ન થાય, ત્યાં સુધી શત્રુજય મહાતીર્થની યાત્રાએ જવું નહિ.

આ અપૂર્વ અને જબરદસ્ત અસહકાર તા. ૧ લી એપ્રિલ સને ૧૯૨૬થી શરૂ થયો. પ્રત્યેક જૈન આ અસહકારના પાલનમાં ચુસ્ત અને મક્કમ રહ્યો.

આપણા આ અસહકારનું ક્ષણ એ આઠ્યું કે-પો. એજન્ટે ઠાકોરશ્રીને યાત્રિકોની સંખ્યા નોંધવાને આપેલી રજા, તેમજ યાત્રિકોની ગણતરી માટે ઠાકોરશ્રીએ ગોઠવેલાં થાણાં-અફસરો, ઘડેલા નિયમો-ધારાઓ, વિ. સર્વ તદ્દન નિરુપયોગી થઈ પડ્યું. કારણકે-પાલિતાણામાં યાત્રા માટે એક પણ યાત્રાળુ આવતો ન હતો. સાધુ-સાધ્વીઓ પણ ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા હતા. હંમેશાં યાત્રિકોથી ઉભરાતાં ગામના રસ્તાઓ, ધર્મશાળાઓ, તળાટીનો વિભાગ, તથા ગિરિરાજના માર્ગો, અત્યારે સૂમસામ-નિર્જન અને નીરવ બની ગયા હતા આપણા પૂજ્યશ્રી ઉપરના એક પત્રમાં આ. શ્રીવિજયમોહનસૂરિજી મ., કે જેઓ યાત્રા-ત્યાગના પૂર્વ દિવસે જ યાત્રા કરીને પાલિતાણાથી વિહાર કરી ગયા હતા, તેઓ લખે છે કે:-

“તા. ૧ લી એપ્રિલથી પાલિતાણામાં એક પણ જાત્રાળુ નથી. તેમ હવે સુધી એક પણ પાસ થયેલ નથી. સાધુ-સાધ્વીઓ પણ બધા વિહાર કરી ગયા છે. કેઈ ઘરડી-ન ચાલી શકે તેવી બે પાંચ સાધ્વીઓ બાકી હશે.”

અને આ રહ્યો રાણપુરથી પ્રગટ થતાં (તે વખતના) “સૌરાષ્ટ્ર” પત્રનો ૩૧ મી માર્ચ તથા ૧ લી એપ્રિલનો આંખે દેખ્યા અને વાસ્તવદર્શી અહેવાલનો એક ભાગ:-

૧ ૪-૪-૧૯૨૬નો અંક.

“શિહોર સ્ટેશને સ્વયંસેવકના પટ્ટા પહેરેલા જૈન જુવાનીયાઓ ચોતરફ આંટા મારી રહ્યા છે. ‘જૈનોએ યાત્રા બંધ કરવી જોઈ એ, કૃપા કરીને એકત્રીશમીની સાંજે પાલિતાણુ ખાલી કરજો.’ વગેરે આજીજીઓ કરી રહ્યા છે. યાત્રાજીઓની લાગણીમાં હર્દનો પાર નથી. ‘યાત્રા બંધ’ એ એમને મન મૃત્યુ જેવું લાગે છે. પણ રાજની ગુલામી સ્વીકારી લેવી, એ વાત એમને એથીયે શરમભરેલી છે, એવી સ્વયંસેવકોની દલીલ તેઓ માન્ય રાખે છે.”

“કોઈ કાલે સાંજે પણ અમે તળાટી જોઈ હતી. આજે પણ અમે તળાટી જોઈ. એ ખદ-ખદતી માનવતા ક્યાં અને આજની આ સુનસાન સ્થિતિ ક્યાં ? લાડવા^૧ વેચવાની આખી પ્રવૃત્તિ બંધ છે. કોઈ માણસનું મોઢું-વેચનારાનું કે લેનારાનું-ત્યાં નથી. પાણીની પરબો નથી કે નાસ્તાની દુકાનો નથી. નથી ડોળીવાળા. પેલી કુલ વેચનાર માળણો નથી. તળાટીની આખી ભૂમિ આજે ખાવા ધાય છે, સોગન ખાવા એક મનુષ્ય નથી. યાત્રિક કે યાત્રિક ઉપર નહતો કોઈ માનવી અચ્ચે આજે નથી દેખાતો. પાલિતાણુની આજ્ઞા સામે શાંત અસહકાર કરતો પ્રત્યેક માનવ આજે તળાટી છોડી ગયો છે.

‘ઉડે છે કાગડા આજે

થતું.....’

પણ અહીંયા ખીજું કંઈક છે. ખીજા ડગલાવાળા પાલિતાણુ રાજ્યના સિદ્ધા ધરાવનાર ચાર પાલિસો અમને જોઈને પોતાના પટ્ટા સમારતા તૈયાર થઈ ગયા. ત્રણ ખીજા પટ્ટાવાળા જેવા માણસ અને એક ટિકિટ કલેક્ટર, આટલા માણસો કોઈ ભૂખ્યું જાનવર શિકારની રાહ જોતું બેઠું હોય તેમ આંખો ફાડી બેઠા હતા. પણ અમે તો એમનું ખાજ નહોતા. અમે મુડકાવેરો આપવાવાળા નહીં, અમે તો પાસવાળા. ‘કેમ ભાઈ, મુડકાવેરાવાળી કેટલી ટિકિટો એક કરી ?’ ‘એક પણ નહીં’ ‘આવી અમારા જેવી કેટલીક ?’ આ તમે લાવો છો એ જ.’ રાજ્યે નાખેલા મુડકાવેરો આમ નાસીપાસ થતો હતો. તેથી જાણે શરમાતા હોય તેમ એ લોકો બિચારા જાણે પ્રાર્થના કરતા હોય ને-‘કોઈ આવો-અમારા રાજ્યની આખરૂં બચાવો.’

“ડુંગરનાં થોડાં પગથીયાં ચડ્યા. હજી તળાટીના માણસો અમારી નજરે પડતા હતા. અમે માનવ સમુદાયની દૃષ્ટિ-મર્યાદામાં હતા. એ સ્થિતિ ન ટકી. ચઢાવ અને વળાવ પછી તળાટી દેખાતી બંધ થઈ. અમારી એકલતા અમને સાલવા લાગી. નથી ઉપર કોઈ દેખાતું, નથી નીચે કોઈ દેખાતું. બધું મનુષ્યહીન સૂનસાન લાગે છે.”

“જાણે અમારા અંતરનો વિષાદ એછો કરાવવા આંચો હોય તેમ, ટુંડુ ટુંડુ કરતો એક મોરલો, અને ત્રણ ચાર હોલા અમારી બાજુમાંથી નીકળ્યા. બોલાઈ જવાયું : Good we have got some companions at least. પણ નહીં. તેણે પણ ડુંગર ચડવાની ના પાડી. જૈન કેમ શું પશુપંખીઓ ઉપર પણ પોતાની આજ્ઞા છોડી છે ? શું તેઓ માત્ર અમને એમ કહેવા આંચ્યા હતા કે-‘અમે પણ ચડતા નથી, તમે ચડશો નહીં.’ બાપુ મોરલા ! અમે જૈનકોમની આજ્ઞાના દ્રોહી તરીકે નથી આવ્યા. અમે તો અમારી ફરજ બજાવવા-સ્થિતિ નિહાળવા આંચ્યા છીએ. અમે આગળ-વધ્યા.”

૧. લાતું આપવાની

“કેલંબસે નવી દુનિયા શોધી કાઢી ત્યારે પહેલ વહેલું માનવી દેખીને તેના સાથીઓએ A man ! A man ! માણસ ! માણસ ! એવી જેમ ખૂમ મારી હતી, તેમ અમે પણ હાકારી ઉઠ્યા. અને એમને મળવાને આતુરતાભર્યાં પગલાં ભરવા માંડ્યા. આખરે માણસ બતના એ પહેલાં મોઢાં અમે જોયા. અમે છાપાવાળા એટલે વાતોડિયા તો ખરા જ ને ? અમારો ધંધો જ વાતો મેળવવાનો. એ કાંઈ ભૂલાય ? અમે વાતો ચડ્યા. એ પાંચે વેઠીયાઓ હતા. (રાજના).”

“ચાલતાં સામે એક ડાળી આવતી હતી. ચાર જણાએ ઉપાડી હતી. આ શું ? નીચે તો કહેતા હતા ને કેઈ નથી ગયું ? અમારા સાથીએ કહ્યું કે : એ તો રેવન્યુ કમિશ્નર સાહેબ જેવા લાગે છે. એ જ નીકળ્યા. અરસપરસ નમન કર્યું. પોતે મુંડકાવેરા સંબંધની વ્યવસ્થા કરવા પધાર્યા હતા. અમારા સાથીના મુખમાંથી શબ્દો નીકળી પડ્યા : “ઉજ્જડ ગામની જમીન માપવા પધાર્યા હતા !”

આ ઉપરથી અસહકારનો ખ્યાલ આવી શકે છે.

પણ—આમ થવાથી તો પો. એજન્ટ ચીડાયા. અને તેમણે (સી. સી. વોટસને) ૬ મહિને ફેંસલો આપ્યો કે :—‘જૈનોએ ડાકોરશ્રીને વાર્ષિક ૧ લાખ રૂપિયા રખોપા તરીકે આપવા.’ તેમના મનમાં એમ કે—આ ઠરાવથી જૈનો ગભરાશે, અને અસહકાર છોડશે. પણ એમની એ ધારણા ખોટી ઠરી. આપણો અસહકાર વધુ ઉગ્ર બન્યો. અને સંતોષકારક સમાધાન ન થાય ત્યાં સુધી એ અસહકાર એ જ રીતે ચાલુ રાખવાનો નિર્ણય લેવાયો. શેઠ કાંકાભાઈ પ્રેમચંદ, શેઠ શાન્તિદાસ આશકરણ વગેરે મહારથી ગૃહસ્થોની એક તીર્થરક્ષક કમીટી સ્થાપવામાં આવી. અને સમગ્ર સંઘમાં તીર્થરક્ષાની ભાવનાથી પ્રેરાયેલા ભાવિકો વિવિધ તપ-ત્યાગ-આરાધનામાં જોડાઈ ગયા.

હવે — પૂજ્યશ્રીની ભાવના જુદી જ હતી. વર્ષોથી ચાલી આવતી પાલિતાણા રાજ્યની આ રોકડોકને મિટાવવા તેઓશ્રીએ જુદો જ માર્ગ વિચારેલો. અને તે એ હતો કે— “ભાવનગર સ્ટેટની હદમાં તળાબ-કદંબગિરિ થઈને રોહિશાળા આવવું. ત્યાં શેઠ આ. ક. ની માલિકીની પુષ્કળ જમીન છે, તેમાં ૧૦૦ એરડાની વિશાળ ધર્મશાળા બાંધવી (રોહિશાળા ગામ એજન્સીની હકુમતનું હોવાથી ત્યાં પાલિતાણા સ્ટેટ કાંઈ કરી શકે તેમ ન હતું). રોહિશાળાની પ્રાચીન પાજે થઈને ગિરિરાજ ઉપર યાત્રાથે ચડવા-ઉતરવાનું રાખવું.^૧ જો કે—આ રસ્તે અમુક પગથીયાઓ જીર્ણ હતા, પણ તેનું સમારકામ કરી લેવાય તેમ હતું.

એ રસ્તે અર્ધા કુંગરે આવેલ કનીરામના કુંડ સુધી એજન્સીની હકુમત અને રોહિશાળાના કામગીયા દરબારોની માલિકી હતી, અને પછી પાલિતાણાની હકુમત હતી. પણ આપણને આ માર્ગે પાલિતાણા સ્ટેટના રક્ષણની જરૂર ન હોવાથી તે રખોપું માર્ગી શકે તેમ ન હતું.”

૧ ગિરિરાજની ૪ પાગ, જ્યતલાદીની મુખ્ય પાગ, ઉત્તર સન્મુખ. શેત્રુંજીની પાગ પૂર્વ સન્મુખ. ઘેટીની પાગ પશ્ચિમ સન્મુખ, અને રોહિશાળાની પાગ દક્ષિણ સન્મુખ, ત્રણ ગાઉની પ્રદક્ષિણા તથા ૯૯ યાત્રા કરનારાઓ રોહિશાળાની પાગે ઉતરે જ, અને ત્યાં પ્રાચીન દેરીમાં પાદુકાના ઈર્શન કરી, પાછાં ગિરિરાજ ઉપર ચઢી જામ.

આમ થવાથી પાલિતાણા રાજ્યની વર્ષો જૂની અને કાયમની હેરાનગતિ મટતી હતી. લોકો કાયમ પૂર્ણ યાત્રા કરી શકતા હતા. દીર્ઘદષ્ટિભર્યા આ વિચારથી પ્રેરાઈને પૂજ્યશ્રીએ અગ્રણી શ્રાવકોને એ માટે ઉપદેશ કરમાવતાં તેઓએ એનો સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો. અને એ વિચારને અમલી બનાવવાના ચક્રો ગતિમાન્ થયા. રાધનપુરવાળા શા. કમળશીલાઈ ગુલાબચંદ વગેરેને રોહિશાળા પાગનો રસ્તો જોવા તથા ઉપર કનીરામના કુંડ પાસે દેરાસર-ધર્મશાળા આદિનું ખાતમુહૂર્ત કરવું, એ વિચારથી મોકલવામાં આવ્યા. આમ થવાથી ગિરિરાજની યાત્રા માટે કાયમને માટે રોહિશાળાની પાગનો માર્ગ નક્કી થવાનું વાતાવરણ હેશભરમાં પ્રસરી ગયું.

આમ-આ રસ્તા અંગેની પૂર્ણ તૈયારી કરી રાખવા છતાંય સર્વહિતચિંતક પૂજ્ય શ્રીમાનની તથા આપણા આગેવાન શ્રેષ્ઠિવર્યોની ભાવના ખરી કે:-

બને ત્યાં સુધી ઠાકોરશ્રી સાથે સમાધાનનો માર્ગ લેવો, જેથી ઠાકોરશ્રી અને જૈનો વચ્ચેનો સંબંધ કાયમ જળવાઈ રહે. અને એ રીતે જાત્રા ખુલ્લી થાય તો બંને પક્ષને આનંદ મંગળ થાય. અને જો સમાધાનનો માર્ગ કોઈ રીતે ન જ નીકળે, તો પછી પાલિતાણાથી યાત્રા બંધ કરવી અને રોહિશાળાથી કાયમી યાત્રાનો પ્રબંધ કરવો.

—*—

[૪૩]

અનુમોદનીય યાત્રા સંઘ

અહીં-પાટણમાં ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે શેઠશ્રી નગીનદાસ કરમચંદે છ'રી' પાળતા સંઘની તૈયારીઓ આદરી. મુંડકાવેરાને કારણે શ્રીસિદ્ધગિરિરાજની યાત્રાના ચાલુ વિરહકાળમાં પૂજ્યશ્રીના સહુપદેશથી શ્રીરૈવતાચલ(ગિરનાર) તીર્થ તથા કચ્છ-ભદ્રેશ્વરતીર્થનો સંઘ કાઠવાનું નક્કી થયું.

શ્રીગિરનાર એ તીર્થધામ સોરઠનું એક ગરવું તીર્થ છે.

શુદ્ધ-બ્રહ્મચર્યાવતાર ભગવાન્ શ્રીઅરિષ્ટનેમિના દીક્ષા-કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ, એ ત્રણ કલ્યાણકારિ કલ્યાણકો આ મહાતીર્થમાં થયા છે.

ભાવિ-ઉત્સર્પિણીકાળના શ્રીપદ્મનાભસ્વામી આદિ ૨૪ તીર્થ'કરોની નિર્વાણભૂમિ પણ આ મહાતીર્થ જ છે.

અને આ શ્રીરૈવતાચલતીર્થ શ્રીસિદ્ધાચલજીના એક શિખર સ્વરૂપ છે.

એટલે જ-જેના કાંકરે કાંકરે અનંતા આત્માઓ મુકિતભાજન બન્યા છે, તે શ્રીસિદ્ધાચલજીની સાક્ષાત્ સ્પર્શના-યાત્રા ન થાય, તો પણ એના અંગભૂત આ તીર્થની યાત્રાનો પવિત્ર લાભ મળશે જ, એવી શુભ ભાવનાથી એ તીર્થની યાત્રાનો નિર્ણય લેવાયો.

વળી સોરઠદેશના બંધુ સમા અને સોરઠ જેવા જ ગૌરવશાલી કચ્છ દેશનું મહાન્ તીર્થ લદ્રેશ્વર છે.

એનું અસલ નામ ભદ્રાવતી નગરી. ચરમતીર્થપતિ શ્રી મહાવીરદેવના જીવનકાળ દરમ્યાન એ નગરીનું કચ્છમાં આગવું સ્થાન હતું. સર્વ રીતે સમૃદ્ધ એ નગરી હતી. આ નગરીમાં શ્રીદેવચંદ્ર નામના એક શ્રાવકે ભવ્ય જિનાલય બંધાવી, તેમાં પ્રભુની ગણસંપદાના સ્વામી શ્રી સુધર્માસ્વામી ભગવંતના પવિત્ર હસ્તે અંજનશલાકા કરાયેલ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુના બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી. ત્યારથી એ નગરી તીર્થ તરીકે વિખ્યાત બની.

ત્યારબાદ એ નગરીએ ઘણી ચડતી-પડતીઓ જોઈ. ભદ્રાવતીમાંથી લદ્રેશ્વર થયું. દેરાસર ઉપર પણ વિધ્વંસના પડછાયા પડ્યા.

જગત્પિતા જગદ્ગુણાહના વખતમાં આ નગરી પુનઃ સમૃદ્ધ થઈ અને સં. ૧૬૨૨માં શ્રીસંઘે નૂતન જિનાલયમાં મૂળનાયક તરીકે શ્રીમહાવીર પ્રભુની સ્થાપના કરી. પ્રાચીન મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમા કે-જે પડતીના કાળમાં એક ખાવાના હાથમાં જઈ પડી હતી, તેની પાસેથી મેળવીને નૂતન જિનાલયની ભમતીમાં (૫૧ દેરીઓની મુખ્ય દેરીમાં) સ્થાપવામાં આવી. આ દેરાસરનો છેલ્લો ઉદ્ધાર સં. ૧૯૩૯માં થયો.

આબુ-દેલવાડાની તુલનાએ આવે એવી આ તીર્થની કલા કારીગરી છે.

ચાલુ કાળમાં (સં. ૧૯૮૨-૮૩) વિકટમાર્ગ, હર દેશ, પૂરતી પ્રતિકૂળતા વગેરે કારણોસર સાધુ-સાધ્વીજીઓ તથા એકલહોકલ ભાવિક ગૃહસ્થો કચ્છના આ પુણ્યતીર્થની યાત્રાએ ન જઈ શકતા. એટલા માટે આ તીર્થની યાત્રા કરવાનું પણ નિષ્ણીત થયું. ગામોગામ નિમંત્રણ-પત્રિકા પાઠવવામાં આવી. અને માગસર વદિ ૧૩ના મંગલદિને શેઠશ્રી નગીનદાસ કરમચંદ-ભાઈએ પૂજ્યશ્રીની પવિત્ર નિશ્રામાં ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ સહિત તીર્થયાત્રા માટે મંગલ પ્રસ્થાન કર્યું. નગરબહાર સંઘ ચારેક દિવસ રોકાયો. પૂજ્યશ્રીના વિવિધ વિષયોને લગતા વ્યાખ્યાનો સમસ્ત સંઘને ભારે આહ્વાદ ઉપજાવવા લાગ્યા.

આ સંઘનો આંખે દેખ્યો અહેવાલ લખનાર શ્રીયુત મોહનલાલ ચુનીલાલ ધામી લખે છે કે:—“પોષ શુદ્ધિ એકમને હહાડે શાસનપ્રભાવક આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું મહત્ત્વ-પૂર્ણ વ્યાખ્યાન થયું. આ વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે માનવમેદનીનો પાર ન હતો. કોઈ તેમના દર્શનાર્થે, કોઈ વચનામૃતની આશાએ, તો કોઈ તેમનો પડકાર બીલવા, એમ ઘણા ભાઈઓ આવ્યા હતા. અમદાવાદના તેમજ બીજા ગામોના શેઠીયાઓ પણ આ વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. જૈનેતરવર્ગનો પણ સારો જમાવ થયો હતો. મહારાજશ્રીએ ‘આત્મશક્તિનો વિકાસ’ અને ‘પ્રતિમાપૂજન’ ઉપર સચોટ ફલીલો સહિત લગલગ ત્રણ કલાક સુધી સુંદર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું.”^૧

પોષ શુદ્ધ બીજે સંઘ આગળ વધ્યો. કુણ્ધેર-જમણપુર-હારજ-સુજપુર થઈને શ્રીશંખેશ્વરતીર્થે આવ્યો. સંઘમાં પૂજ્યશ્રી સપરિવાર, તેમજ પૂ. આ. શ્રી વિજયનીતિસૂરિજી મ.

૧ કચ્છ-ગિરનારની મહાયાત્રા-પૃ. ૪૪, લેખક શ્રીધામી.

પૂ. આ. શ્રી વિજયલકિતસૂરિજી મ., વાચનાચાર્ય શ્રીમાણિક્યસિંહસૂરિજી મ., પં. શ્રીલકિત-વિજયજી મ. (રાધનપુરવાળા) આદિ અનેક પૂજ્ય મુનિપુંગવો સપરિવાર પધાર્યા હતા.

ભાવોલ્લસિત હૈયે શંખેશ્વરતીર્થની યાત્રા કર્યા બાદ પૂજ્યશ્રીએ સંઘવીજીને વિધિપૂર્વક તીર્થમાળા-પરિધાન કરાવ્યું. ત્યારબાદ ત્યાંથી પંચાસર-દશાડા થઈને માંડલ-ઉપરીયાળાજી પધાર્યા. માંડળમાં શેઠ આ. ક. ની પેઢીની કમિટિ સિદ્ધાચલજીના પ્રશ્ન અંગે પૂજ્યશ્રી પાસે માર્ગ-દર્શન મેળવવા આવી. કમિટિ અને પૂજ્યશ્રી વચ્ચે તે અંગે વિચારણા તથા વાટાઘાટો થઈ. કમિટિએ પૂજ્યશ્રીને સૂચવ્યું કે : “આપશ્રી ધ્રાંગધ્રા પધારશો, તો ત્યાંના દીવાન સાહેબ શ્રીમાનસિંહજી આપની સાથે શ્રીસિદ્ધાચલજી તથા શ્રીગિરનારજી સંબંધી વાટાઘાટ કરવાના છે. વળી-તીર્થના હુકમ વગેરે બાબતની માહિતી, તથા સામાને સમજાવવાની શક્તિ, જે આપશ્રીમાં છે, તેવી અન્ય કોઈમાં નથી જ. અને આપશ્રી જે કરશો તે પેઢીને તેમજ હિન્દુસ્તાનના સંઘને માન્ય કરવાનું હોય જ છે.”

સંઘ ધ્રાંગધ્રા તરફ આગળ વધ્યો. પોષ વહી ચોથે ધ્રાંગધ્રામાં પ્રવેશ હતો. અહીં આબુ-બાબુના તથા ફરના ગામોમાંથી હજારો લોકો આ વિશાલ તીર્થયાત્રાસંઘના દર્શનાર્થે ઉમટયા હતા.

ગામ બહાર એક માઈલ દૂર સંઘ આવી પહોંચતાં, ત્યાં દિવાન સાહેબ શ્રીમાનસિંહજી કે જેઓ પૂજ્યશ્રીના પરમ અનુરાગી ભક્ત બન્યા હતા. અને પૂજ્યશ્રીને ‘ગુરુજી’ માનતા હતા, તેઓ અન્ય રાજ્યાધિકારીઓ તેમજ ધ્રાંગધ્રાનો શ્રીસંઘ વિ. આવી પહોંચ્યા. પૂજ્યશ્રીના દર્શન-વંદન કરીને સંઘવીજીને મળ્યા. ત્યાર પછી વિશાળ છતાં સુવ્યવસ્થિત સામૈયું શરૂ થયું. એ સામૈયાનું વર્ણન કરતાં ‘શ્રી ધામી’ લખે છે:—

“ગામથી એક માઈલ દૂરથી વરઘોડો ચડવાનો હોવાથી જે એક માઈલ સુધી સડક પર બંને બાબુ માણસોની હાર બંધી થઈ ગઈ હતી. વરઘોડામાં પ્રથમ સંઘવીશ્રીનો નિશાનડંકો હતો. ત્યારપછી સ્ટેટનું વિશાળ મિલિટરી બેન્ડ હતું. એની પાછળ સ્ટેટના પાયદલ સૈનિકની એક સશસ્ત્ર ટુકડી હતી. પાછળ કાઠિયાવાડના પાણીદાર ઘોડાઓ નચાવતા સ્ટેટના સ્વારો હતા. ત્યારપછી કુણુઘેરીઆ ગુર્જરવીરો, તેની પાછળ ઘોડાગાડીઓની લાંબી કતાર અને શણુગારાયેલા સાંબેલાઓ પાછળ સંઘવીજીનો સુંદર સીગરામ ચાલતો હતો. એની પાછળ ધ્રાંગધ્રાના સ્વયંસેવકોની વિશાળ ટુકડી હતી. ત્યારબાદ સંઘપતિની પુત્રી શ્રી કલાવતીબેન સાંબેલા તરીકે શોભી રહ્યા હતા. આની પાછળ પચાસ વોલંટીયરની ટુકડી હતી. આ પછી વળી સ્ટેટનું એક સુંદર બેન્ડ હતું. અને પાછળ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજય-નેમસૂરીશ્વરજી, આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયનીતિસૂરીજી, આચાર્ય શ્રીદર્શનસૂરિજી, આચાર્યશ્રી ઉદયસૂરિજી, પં. શ્રીલકિતવિજયજી તેમજ બીજા મુનિમંડળ સહિત લગભગ પોણાસો સાધુ-મહારાજઓનો વિશાળ સમુદાય ચાલ્યો જતો હતો. ત્યાર પછી સંઘવીજી અને તેમના બંને ભાઈઓ તથા કુટુંબ, તેમની બાબુમાં ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટના દિવાન સાહેબ તથા અન્ય અમલદારો, ત્યારબાદ ધ્રાંગધ્રાના આગેવાન જૈન ગૃહસ્થો અને ભાવનગર, બંમનગર, વેરાવળ આદિ ગામોના શેઠીયાઓ, આ ઉપરાંત સંઘના તેમજ બીજા જેવા આવેલા ભાઈઓની અપાર સંખ્યા હતી. આ વરઘોડાની લંબાઈ એટલી વિશાળ થઈ હતી કે જાણે કોઈ નદી મંદ મંદ ગતિએ વહી

રહી ન હોય ! આ વરઘોડો રેલ્વે પુલ વટાવીને ગામના ઠરવાળા પાસે પહોંચ્યો, ત્યાં સ્ટેટનો મહમસ્ત હાથી ઊભો હતો, અને તે પર 'સુવર્ણ'જડિત અંખાડી શોભી રહી હતી. આ હાથી પર સંઘપતિના અને પુત્રો સેવંતીલાલ તથા રસિકલાલ પ્રભુજીની પ્રતિમા લઈને બેઠા. અને એ હાથી વરઘોડા સાથે લીધો. પાછળ સંઘવીશ્રીના પત્ની કેસરબહેન અને સ્ત્રીમંડળ સાધ્વી-શ્રીઓના સમુદાય સાથે ચાલી રહ્યા હતા.

સંઘની આવી મહાન્ લબ્યતા નિરખી જોનારા ભાઈઓના હૈયામાંથી અચાનક બોલાઈ જવાતું કે:-“આ સંઘ નથી પણ ઈંદ્રની સ્વારી છે”^૧

સામૈયામાં વચમાં વચમાં દિવાન સાહેબ પૂજ્યશ્રીની બાબુમાં વિનયપૂર્વક ચાલતા ચાલુ સામૈયામાં જ તેઓએ રાજ્યના હાઈ પોલિસ કમિશનર શ્રી દાદલાસાહેબ બોલાવ્યા અને કહ્યું: “દાદલા સાહેબ ! આજે આપણા રાજ્યમાં સંઘની પધરામણીની ખુશાલીમાં નામદાર મહારાજ સાહેબ તરફથી ફરમાન છે કે-

૧. “આપણા રાજ્યના કેદીઓની ઢરેકને એક માસની સજા માફ કરવી. અને એક માસની સજાવાળા કેદીઓને મુક્ત કરવા.

૨. જ્યાં સુધી આ સંઘ અત્રે રહે ત્યાં સુધી આ શહેરમાં પશુવધ કરવો નહીં. તેમજ કોઈપણ વિદેશીને તેની ખાસ અગત્ય હોય તો પણ તેને આ સ્થળેથી તે મળી શકશે નહીં.” આ રીતે સંઘની પધરામણીની ખુશાલીમાં ના. મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી શ્રીદિવાનસાહેબે તરકાલ બે પવિત્ર ફરમાનો બહાર પાડ્યા.

ત્યારપછી આ લબ્યતમ સ્વાગત યાત્રા હેરાસરે દર્શન કરીને સંઘના પડાવે ઉતરી. અહીં સંઘ ૩ દિવસ રહ્યો. બીજા દિવસે ના. મહારાજને સંઘવી તથા સ્થાનિક સંઘ તરફથી, અને સંઘવીજીને સ્થા. સંઘ તરફથી માનપત્ર આપવાનો મેળાવડો યોજાયો. આ પ્રસંગે ના. મહારાજએ ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટમાં નીચેના ‘૧૨’ દિવસ (હંમેશ) અમારિ પાળવાતું ફરમાન કયું :-

૧. નામદાર મહારાજ રાજસાહેબ બહાદુરનો શુભ જન્મદિવસ.

૨. નામદાર મહારાજકુમાર સાહેબનો શુભ જન્મદિવસ.

૩. શેઠ નગીનદાસ કરમચંદે કાઢેલ સંઘે ધ્રાંગધ્રા શહેરમાં મુકામ કર્યાનો દિવસ પોષ વદી ૪. ૪, મહાશિવરાત્રિ. ૫. રામનવમી. ૬, ચૈત્ર શુદ્ધી પૂર્ણિમા ૭, શ્રીકૃષ્ણ જયંતી. ૮. પર્યુષણનો પહેલો દિવસ. ૯, ભાદરવા શુદ્ધ ૧. ૧૦, ભાદરવા શુદ્ધ ૪. ૧૧, કારતક શુદ્ધ પૂર્ણિમા. ૧૨, મકર સંક્રાંતિ.^૨

આથી સકળ શ્રી સંઘમાં તેમજ પ્રજામાં નિરવધિ આનંદ વ્યાપી ગયો.

૩ દિવસ ધ્રાંગધ્રામાં રહીને સંઘે કશ્ચ તરફ પ્રયાણ કયું. આ વખતે પૂજ્યશ્રીને સંઘમાં પધારવાનો સંઘવીજીનો અતીવ આગ્રહ હતો, જ્યારે બીજા બાબુ શ્રીદિવાન સાહેબની આગ્રહ-પૂર્ણ વિનંતિ હતી કે-ધ્રાંગધ્રામાં સ્થિરતા કરો.

૧ એજન પૃષ્ઠ-૬૩-૬૪.

૨ એજન-૫. ૯૫.

છેવટે શારીરિક અનુકૂળતા તથા તીર્થરક્ષા વિ. કારણો વિચારતાં લાલાલાલની દૃષ્ટિએ પૂજ્યશ્રી ધ્રાંગધ્રામાં વિરાળ્યા, અને સંઘે આગળ પ્રયાણ કર્યું.

આ વખતે સંઘમાં ૬૫ મુનિરાજો, ૨૬૭ સાધ્વીજીઓ, ૫૮૫ ગાડી-મોટરવાળા, ૪૨૮ નોકરચાકરો, ૮૦ ચોકીયાત, ૨૫૦ છ 'રી' પાળતા ભાવિકો, ૨૬૦૦ યાત્રિકો, ૪૮૦ ગાડી-મોટર-સિગરામ વિ., આ સિવાય રૂપાનું જિનમંદિર, તંબૂ-પાલ-શમીયાણાઓ વિ. અનેક સાધનસામગ્રી હતી.

ધ્રાંગધ્રામાં પૂજ્યશ્રીએ ૧ માસ સ્થિરતા કરી. તે દરમ્યાન શ્રીદિવાન સાહેબ સાથે તીર્થના હકકો, જૈનોનો મૂળ ગરાસિયા રાઈટ વિ. બાબતોમાં ખુલ્લા દિલે વિચારણા થઈ. સચોટ દલીલો અને વ્યાજબી મુદ્દાઓ (Points) સમજાવવાથી દિવાન સાહેબ પણ કબુલ થયા કે-શ્રાવકોની મૂળગરાસિયા સ્ટેટસની માંગણી તદ્દન વ્યાજબી છે.

શેઠ આ. ક. ની તીર્થરક્ષક કમિટી પણ અહીં બે-ત્રણવાર આવી. સરકાર સાથે સમાધાનીની વાટાઘાટો ચાલુ જ હતી.

ધ્રાંગધ્રાનરેશ નામદાર શ્રીધનશ્યામસિંહજી બહાદુર પણ પૂજ્યશ્રીના દર્શને તથા વ્યાખ્યાનશ્રવણ માટે ત્રણેક વાર આવ્યા હતા.

એક પ્રસંગે દિવાન સાહેબે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : 'અહીં રાજ્યની અનેક જગ્યાઓ છે, તે પૈકી જે જગ્યા આપશ્રી પસંદ કરો તે જગ્યા ધર્મકાર્ય માટે રાજ્ય અર્પણ કરે.'

પૂજ્યશ્રીએ આ માટે સ્પષ્ટ ના કરાવી.

અમદાવાદમાં શેઠશ્રી જમનાભાઈ લશુભાઈના ધર્મપત્ની શ્રીમાણેકબેનને પોતે કરેલી તપશ્ચર્યા નિમિત્તે લગ્ન ઉદ્ઘાપન-મહોત્સવ ઉજવવો હતો. તેમજ શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈએ નવપદ્મની ઓળી આરંભેલી. તેમની ભાવના આગામી ચૈત્રી ઓળી પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં આરાધવાની હતી. તેથી તેઓ પૂજ્યશ્રીને અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા.

એમની વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને પૂજ્યશ્રી ધ્રાંગધ્રાથી અમદાવાદ પધાર્યા. આ વખતે સકલસંઘ તેઓશ્રીના સ્વાગતે ઉમટયો હતો. અન્ય સમુદાયના મુનિવરો પણ સામૈયામાં આવ્યા હતા. પૂજ્યશ્રીના દર્શનની તો પડાપડી થઈ રહી હતી. ઘર આંગણે આવેલી ગંગામાં ન્હાવાનો લ્હાવો કેાણુ જતો કરે લલા ?

પૂજ્યશ્રી પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે બિરાળ્યા. અહીં તેઓશ્રીની સામે શાસનના મહત્વના પ્રશ્નો તથા કાર્યો બડા થયા. પણ તેઓશ્રીની કુશાચ બુદ્ધિ-કુનેહ એક પછી એક સઘળા પ્રશ્નોને હલ કરવા લાગી, અને સર્વ કાર્યો વ્યવસ્થિત રીતે થવા લાગ્યા.

ચૈત્ર માસમાં પૂજ્યશ્રી માકુભાઈ શેઠના બંગલે પધાર્યા. ત્યાં તેઓશ્રીના સાંનિધ્યમાં શેઠશ્રી આદિ ઘણા લગ્ન્યાત્માઓ વિધિપૂર્વક શાન્ધતી ઓળી આરાધવા લાગ્યા.

ઓળી પૂર્ણ થયા પછી શેઠશ્રી જમનાભાઈના ધર્મપત્ની શેઠાણી માણેકબહેને અનેરા ઉત્સાહથી ઉજમણાંની તૈયારી આરંભી. નગરશેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ મણીભાઈ વગેરેએ એ તૈયારીમાં

રસપૂર્વક ભાગ લીધો, અને મહોત્સવની તમામ વ્યવસ્થા તેમના માર્ગદર્શન અનુસાર થવા લાગી.

શાહીબાગમાં આવેલા તેમના આલીશાન અંગલાના ચોકમાં વિશાળ મંડપ બાધી, તેમાં ઉજમણાના ૩૪ છોડની ગોઠવણી કુશળતાપૂર્વક કરવામાં આવી. શ્રીસિદ્ધાચલજી, ગિરનારજી, મેરુગિરિ, સમવસરણ તથા પાવાપુરી, એમ પાંચ મનોહર અને સ્થાયી રચનાઓ કરવામાં આવી. સંઘ નિમંત્રણ પત્રિકા સર્વત્ર મોકલવામાં આવી અને વૈશાખમાસમાં આ મહોત્સવનો શુભારંભ થયો. વિવિધ પૂજાઓ, પ્રતિદિન સ્વામિવાત્સલ્યો, નવકારશીઓ, ભવ્ય જળયાત્રા, સ્થયાત્રા, અને અષ્ટોત્તરી મહાસ્નાત્ર-આ બધા કાર્યક્રમ ભારે ઠાંઠાઈ સહ સંપન્ન થયા.

સિદ્ધચક્ર મહાપૂજન પછી આ મહોત્સવમાં સર્વ પ્રથમ ભણાવવામાં આવ્યું. આ માટે ખાસ શેઠશ્રી જમનાભાઈ તરફથી શ્રીસિદ્ધચક્રચંત્રતું ચાંદીતું મોકલ્યું, તેમજ જુદી જુદી જાતિના સાચા રત્નોથી જડિત નવ કળશો વગેરે ઉત્તમ કોટિની સામગ્રી પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર બનાવરાવવામાં આવ્યા હતા. (આ બધું આજે પણ મોજુદ છે.) આ મહાપૂજનનો વિધિ પૂજ્ય શ્રીમાનની દેખરેખ નીચે તેઓશ્રીના બહુશ્રુત પદ્ધર શિષ્યરત્નોએ તૈયાર કરેલો, તે વિધિ અનુસાર આ મહાપૂજન આ મહોત્સવમાં ભણાવાયું.

પાંચ રચનાઓ એટલી આકર્ષક અને હૂબહૂ બની હતી કે પ્રેક્ષકો મ્હોંમાં આંગળા નાખી જતાં. શ્રીસિદ્ધાચલજીની રચનામાં જે પ્રમાણે ગિરિરાજ ઉપર ટુંકો-દેરીઓ-દેરાસરો છે, તે જ પ્રમાણે સઘળી ગોઠવણી કરવામાં આવેલી. આથી પ્રેક્ષકને થતું કે-જાણે હું સાક્ષાત્ ગિરિરાજની યાત્રા જ કરી રહ્યો છું. આમ પાંચેય રચનાઓએ જનગણમાં ભારે આકર્ષણ જમાવ્યું હતું. દર્શન માટે આખાં મહોત્સવ દરમ્યાન દિવસ-રાત દર્શકોની લીડ જામેલી રહેતી.

સોનામાં સુગંધની જેમ આ ઉજમણાની સાથે ખીજો પ્રસંગ બન્યો. આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજીના બહુશ્રુત પદ્ધર શિષ્ય પંન્યાસશ્રી નન્દનવિજયજી ગણિવરને પૂજ્યશ્રીએ ઉપાધ્યાયપદ તથા આચાર્યપદથી અલંકૃત કર્યાં. ઉપાધ્યાયપદ વૈશાખ શુદ્ધ ૭ મે આપીને તેઓને સૂરિમંત્રના પાંચ પ્રસ્થાનની ઓળીમાં પ્રવેશ કરાવ્યો હતો.

શ્રમણ લગવાનું મહાવીરદેવના કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકને એ પવિત્ર દિવસ હતો. હજારોની સંખ્યામાં જનસમૂહ હાજર હતો. વિશાળ મંડપ પછી અત્યારે નાનો લાગતો હતો. છતાંયે એકેએક વ્યક્તિ સાંભળી શકે એવા સ્પષ્ટ અને વિશુદ્ધ ક્રિયા-ઉચ્ચારો ઉચ્ચરી રહેલા પૂજ્ય-શ્રીએ વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦ મે શ્રીનંદનવિજયજી મ. ને આચાર્યપદારૂઢ કર્યાં. અને સિદ્ધાન્ત માતૃંડ, કવિરત્ન, ન્યાયવાચસ્પતિ, શાસ્ત્રવિશારદ આચાર્યશ્રીવિજયનન્દનસૂરિજી મ. તરીકે બહેર કર્યાં.

નૂતન સૂરિરાજને સકલ સંઘે હર્ષનાદ અને જયનાદથી વધાવી લીધા. તેઓને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યે ૧૪ વર્ષ થયા હતા. અને તેઓની વય ૨૮ વર્ષની હતી. લોકોત્તર જિનશાસનની આ એક પૂબી છે કે-અહીં વયમાં કે કેવળ સંયમ પર્યાયમાં વૃદ્ધ હોય, તેને જ યોગ્ય નથી ગણાતા. કિંતુ જે જિનપ્રવચન-વર્ણિત શુભો મેળવવામાં તથા કેળવવામાં ઝડપી અને વિશિષ્ટ

પ્રગતિ કરે, તે જ આવી મહાન્ જવાબદારી માટે યોગ્ય ગણાય છે. નૂતન સૂરિવરશ્રીમાં આવી યોગ્યતા આપણા પૂજ્યશ્રીએ પોતાના જ્ઞાનચક્ષુ વડે જોઈ હતી. અને તેથી જ તેઓ-શ્રીએ તેમને આ મહત્વનું પદ સમપ્ત્યું હતું. 'ગુણાઃ પૂજાસ્થાનં, ગુણિષુ ન ચ લિફ્નં ન ચ વયઃ ।

આ પદવી નિમિત્તે શ્રીજૈનતત્ત્વવિવેચક સભા તરફથી નવકારશી થઈ. આચાર્યપદાર્પણ દિને ધ્રાંગધ્રાના દિવાન શ્રીમાનસિંહજી ખાસ કામળી ઓઠાડવા માટે આવ્યા હતા. આ ઉદ્ઘાપન-મહોત્સવનું રોચક વર્ણન 'શ્રીજૈનધર્મપ્રકાશ' માં આ પ્રમાણે મળે છે :—

શ્રી અમદાવાદ ખાતે ઉદ્ઘાપનનો અપૂર્વ મહોત્સવ—

“આ ઉદ્ઘાપન મહુર્મ શેઠજી જમનાભાઈના ધર્મપત્ની માણેકબેને કરેલા વીશસ્થાનક, નવપદ, અને જ્ઞાનપંચમી સંબંધી તપને અંગે કરવામાં આવ્યું હતું. તે ત્રણે તપની સંખ્યા પ્રમાણે કુલ ૨૦-૯-૫ છોડ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં નવ છોડ ઝીક ચળકના ભરાવેલ ઘણા સુંદર હતા. તમામ છોડમાં ઉપકરણો પણ બહુ કિંમતી મૂક્યા હતા. સિદ્ધચક્રનું મંડળ તદ્દર્શી ઝવેરાતથી બહુ સુંદર બનાવ્યું હતું. છોડની પાછળ કાચની બહુ સરસ ગોઠવણી કરવામાં આવી હતી. ત્યાં મધ્યમાં સમવસરણ ગોઠવ્યું હતું. બાબુના ભાગમાં બીજા મંડળમાં શ્રીસિદ્ધાચળની બહુ સુંદર રચના કરવામાં આવી હતી. ઉપરના ભાગમાં તમામ દેરાસરો વિગેરે પથરના જ બનાવ્યા હતા. તમામ પાગો, રસ્તાઓ, વિસામાઓ વિ. તળાટી સુધી અને ચારે બાજુએ બતાવ્યા હતા. રોશનીની ગોઠવણ અંદર અને બહાર એટલી બધી અને સરસ રીતે કરવામાં આવી હતી કે માત્ર તે જોવા સાડે પણ હજારો જૈનેતરો રાત્રિએ આવતા હતા.

૧૧ શુ. ૩ ને દિવસે પ્રભુ પધરાવી મહોત્સવ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. શુદ્ધિ ૯ મે જળયાત્રાનો વરઘોઠો બહુ વિસ્તારવાળો અને અનેક પ્રકારની સામગ્રી સંયુક્ત ચડાવ્યો હતો. ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટના બે બેન્ડ ખાસ આવેલા હતા. શેઠજી માણેકલાલભાઈ રથ હાંકવા બેઠા હતા. આ મહોત્સવમાં તેમણે અગ્રભાગ લીધેલો હોવાથી મહોત્સવની શોભામાં વૃદ્ધિ થઈ હતી.

બહારગામથી ધ્રાંગધ્રાના મે. દિવાન સાહેબ વિ. જૈનો તેમજ જૈનેતરો પ્રાહુણા તરીકે તેમજ મહોત્સવના દર્શન માટે ઘણી મોટી સંખ્યામાં આવેલા હતા. શુદ્ધિ ૧૦ મે ને શુદ્ધિ ૧૧ શે નવકારશી કરવામાં આવી હતી. ખાકીના દિવસોએ પણ સ્વામીવચ્છલ તો શરૂ જ રાખેલા. જૈનો લાલ સારો લેવાતો હતો.

શુદ્ધિ ૧૦ મે આ. મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીન્ધરે પંચાસજી નંદનવિજયજી, જેઓ શ્રીવિજયોદયસૂરિજીના શિષ્ય છે અને ઘણા વિકાન થયેલા છે, તેમને આચાર્યપદવી ત્યાં જ ખાસ ઊભા કરાયેલા મંડપમાં આપી હતી. આ પ્રસંગે પણ પુષ્કળ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ આવેલા હતા. પ્રભાવનાઓ છ શ્રીકૃષ્ણની થઈ હતી. આચાર્યપદારોહણની ક્રિયા મહારાજશ્રીએ બહુ સ્કુટ રીતે કરાવી હતી. જે જોતાં ને સાંભળતાં બહુ આનંદ થયો હતો.

શુદ્ધિ ૧૧ શે અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર ભણાવવામાં આવ્યું હતું. તેમાં કૃષ્ણ-નૈવેદ્યની સામગ્રી બહુ ઉંચા પ્રકારની મેળવી હતી. દરેક સ્નાત્રે સોનામહોર મૂકવામાં આવતી હતી. આ

પ્રસંગે જીવહયા નિમિત્તે અમદાવાદ-પાંજરાપોળમાં રૂ. ૫૧૦૦૦ આપવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. સ્નાત્ર લજ્જાવવામાં આચાર્યશ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિ વિ. એ જહુ સારો લાગ લીધો હતો.

શેઠાણી માણેક બહેને આ મહોત્સવ ઘણા ઉદાર દિલથી કર્યો છે. તેમાં બે લાખ ઉપરાંત ખર્ચ થયાનો સંભવ કહેવાય છે. મળેલી લક્ષ્મી સાર્થક પણ એવી રીતે વપરાય ત્યારે જ થાય છે.^૧

એકંદર-આ આખોયે મહોત્સવ જૈન જૈનેતર વર્ગમાં પ્રભુના શાસનની લોકોત્તરતા અને મહત્તા માટે અસાધારણ સદ્ભાવ અને અનુમોદના જન્માવી ગયો.

[૪૪]

સીમલા-કરાર

સં. ૧૯૮૩નું આ વર્ષ 'લીનો હુકાળ' લઈને આવ્યું હતું.

મેઘરાજની વજ્રમાગી મહેર પૃથ્વી પર ઉતરી હતી. ચાતુર્માસના પ્રારંભથી જ ખારે મેઘ હેલીબધ વરસવા લાગ્યા. પૃથ્વી બાણે પાણીમય થઈ ગઈ. નદીઓ પણ ગાંડીતૂર થઈ હતી. એનાં ભયંકર ઘોઠાપૂર કેટલાંયે ગામ-ગામડામાં ફરી વળ્યા. જ્યાં જુઓ ત્યાં પાણી જ પાણી. ન ખાવાનું, ન રહેવાનું, કે ન સૂવાનું ઠેકાણું. લાખો લોકો ઘરખાર વિનાના-નિરાધાર થઈ ગયા. પશુઓની તો વાત જ શી કરવી ? લાખેણું પશુ-ધન આ હોનારતમાં સાક થઈ ગયું.

આ ભયાનક જળહોનારત આજે '૮૩ના જળપ્રલય'ના નામે સુપ્રસિદ્ધ છે.

આ વખતે આપણા પૂજ્યશ્રી પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે ચાતુર્માસ ધિરાજતાં હતાં. આચાર્યશ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મહારાજ સપરિવાર પણ સાથે હતાં. ૮-૮ દિવસ પઠતી એક-ધારી વર્ષા-હેલીને લીધે સુનિવરોએ ઉપવાસ-છટ્-અઠ્ઠમ આદિ વિવિધ તપશ્રયા આદરી.

આ ભયંકર પ્રલયનો ભોગ બનેલા સેંકડો માનવોને દરેક રીતે સહાય કરવા માટે સર્વત્ર તન-મન-ધનના પ્રયત્નો શરૂ થયા. કરૂણાના પરમ આગાર પૂજ્યશ્રીએ પણ આ પ્રસંગે સહાય કરવા માટે વ્યાખ્યાનમાં ભારપૂર્વક ઉપદેશ કર્યા. સૌના હૈયાં દયાદ્રી તો બનેલાં જ, તેમાં પૂજ્યશ્રીના અમોઘ ઉપદેશામૃતની વૃષ્ટિ થઈ. પરિણામે સહાયક કંઈ શરૂ થયું.

પૂજ્યશ્રીના પરમ ગુણાનુરાગી શેઠ શ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈએ ૩૦ (ત્રીસ) હજાર રૂ. આપીને કંઈની શરૂઆત કરી. અન્ય સદ્ગૃહસ્થોએ પણ યથાશક્તિ કાળો નોંધાવવા માંડ્યો. જોત-જોતામાં જ ત્રણ લાખ રૂપિયાનું કંઈ એકત્ર થયું.

૧ જૈનધર્મ પ્રકાશ, સં. ૧૯૮૩ જેદ.

વ્યવસ્થિત-રીતે વિભાગ પાડીને પ્રલયગ્રસ્ત વિસ્તારના ગામોમાં લોકોને સહાય કરવા માટે માણસો રવાના કરવામાં આવ્યા. અનાજ, કપડાં આદિ જીવન જરૂરિયાતની વિવિધ સામગ્રીઓ એકત્રિત રૂપિયા દ્વારા અગણ્ય લોકોને પૂરી પાડવામાં આવી. શ્રી જૈન તત્ત્વ વિવેચક સભાના સભ્યોએ માનવરાહતના આ પ્રસંગે અપૂર્વ ઉમંગથી લાગ લીધી. પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણા-દોરવણી આ સર્વમાં અગ્રેસર હતી.

આ રકમમાંથી અસુક રૂપિયા ખચ્યા. તે રૂપિયાને જૈન સહાયક ફંડમાં ફેરવીને તેનો ઉપયોગ દુઃખી જૈનોને મદદ આપવામાં કરવાનો નિર્ણય લેવાયો. આ માટે એક ખાસ કમિટિ નીમાઈ. અને એ કમિટિ દ્વારા આ અયેલી રકમમાંથી વર્ષો પર્યન્ત અનેક સાધર્મિક લાભોને જરૂરી સહાય કરવામાં આવી. આમાં પણ પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણા જ મુખ્ય કારણ હતી.

આ બધાંની સાથે-સાથે પૂજ્યશ્રીને વિચાર આવ્યો કે-“આખા અમદાવાદમાં એક પણ જૈન લોજનશાળા નથી. તેથી બહારગામથી આવનાર શ્રાવકો અને અમદાવાદમાં વસતા નોકરિયાત જૈન લાઇઓને ધર્મની આરાધના કરવામાં અનુરૂણ એવી એક જૈન લોજનશાળા સ્થાપવી જોઈએ.” દીર્ઘદ્રષ્ટા પુરૂષોનાં વિચાર કેવા દૂરદર્શી હોય છે, તે આ ઉપરથી સમભય છે.

પોતાનો આ વિચાર પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશરૂપે શ્રાવકવર્યો સમક્ષ પ્રગટ કર્યો. તરત જ શ્રાવકોએ એનો અમલ શરૂ કર્યો. સહાયક ફંડમાંથી રૂ. પાંચ હજાર લોજનશાળા માટે અલગ મૂક્યા. એના વહીવટ માટે અલગ કમિટિ પણ રચી.

હવે પ્રશ્ન હતો સ્થાનનો. લોજનશાળા ચલાવવી કઈ જગ્યાએ ? પણ એનું ચ નિવારણ થઈ ગયું. પાંજરાપોળમાં આવેલી પોતાની વિશાળ જગ્યામાંનો અસુક ભાગ (પ્લોટ) શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈ એ નજીવું ભાડું ઠરાવીને લોજનશાળા માટે સુપ્રત કર્યો. એ જગ્યામાં કામચલાઉ મકાન બિલુ કરીને તેમાં લોજનશાળા ચાલુ કરવામાં આવી. સાધર્મિક લાઇઓની સગવડ અને મદદ માટે જ આ લોજનશાળા સ્થપાઈ હોવાથી તેમાં જન્મવાનો ચાજ તદ્દન અદ્ય રખાયો. આ લોજનશાળા આજે પણ એ જ પ્રમાણે સમયાનુરૂપ સ્વદ્ય ચાજથી ચાલુ જ છે. અને એનો લાભ સેંકડો જૈન લાઇઓ કાયમ લે છે. આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીની શુભ પ્રેરણા અને ઉપદેશથી અમદાવાદમાં એક ચિરસ્થાયી અને યશસ્વી કાર્ય થયું.

હવે ચોમાસું પૂરું થવાની તૈયારી હતી. ધાંચીની પોળવાળા શા. નગીનદાસ બહેચરદાસના કુટુંબીઓ (શેઠ કસ્તૂરચંદ સાંકળચંદની પેઠીવાળા)એ વિનંતિ કરતાં ચાતુર્માસ પરિવર્તન તેમને ત્યાં કર્યું. આ નિમિત્તે તેઓએ અઘાઈ મહોત્સવ અને શ્રીસંઘની નવકારશી વગેરે શુભકાર્યો કર્યાં.

ઢાળની પોળના દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કેટલાંક વર્ષોથી ચાલુ હતો. તે હવે પૂરો થયો હોવાથી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે ત્યાંના સંઘનો આગ્રહ થતાં પૂજ્યશ્રી ત્યાં પધાર્યા. અને શુભસુહૃતે મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ પ્રસંગે શેઠ કાળીદાસ ધોળીદાસે શ્રી સંઘની નવકારશી કરી.

મહાભાસમાં મસુર (હક્ષિણ ભારત)ના વતની શેઠ અમુલખ તારાચંદના સુપુત્ર શ્રી ગોવિંદ-ભાઈને ૫૯ વર્ષે દીક્ષા લેવાની ભાવના થતાં તેઓને પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી, ને સ્વશિષ્ય તરીકે 'મુનિશ્રી સંપત વિજયજી' નામે સ્થાપ્યા. ૧૬ વર્ષે દીક્ષા પાળી તેઓ ખંભાતમાં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

સં. ૧૯૭૮માં પૂજ્યશ્રી માતર તીર્થે પધારેલા. ત્યારે ત્યાંના ભવ્ય જિનાલયની પશુ દેરીઓ અતિજીંજી થઈ હોવાથી તેનો ઉદ્ધાર કરવાનો સદુપદેશ તેઓશ્રીએ શેઠશ્રી જમનાભાઈ ભગુભાઈને આપેલો. તેઓએ પશુ એ ઉપદેશ સહર્ષ ઝીલી લઈને તત્કાલ જીર્ણોદ્ધારનું કાર્ય શરૂ કરાવી દીધેલું. તેમની ભાવના હતી કે મારી હયાતીમાં જ આ કામ પૂરું થાય, અને મને આ દેરીઓની પ્રતિષ્ઠાનો લાભ મળે.

પશુ કાળની લીલા અકળ છે. સં. ૧૯૮૧માં જ તેઓ ધર્મભાવના ભાવતાં ભાવતાં સ્વર્ગવાસી બન્યા. આથી તેમનો એ મનોરથ પૂર્ણ ન થયો. પશુ તેઓના ધર્મનિષ્ઠ ધર્મપત્ની શ્રી માણિકબહેને એ અધૂરું કાર્ય ઉપાડી લીધું.

હવે એ દેરીઓ પૂર્ણપણે તૈયાર થઈ હતી. એનો સંપૂર્ણ ઉદ્ધાર કરવામાં લગભગ ચાર લાખ રૂપિયાનો સહવ્યય શેઠશ્રી તરફથી થયેલો. તે દેરીઓની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે શેઠાણીએ તથા શેઠ શ્રી માણિકલાલ મનસુખભાઈએ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રી સપરિવાર માતર તીર્થે પધાર્યાં.

શુભ દિવસે અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ શરૂ થયો. બૃહન્નંદાવર્તાદિ પૂજનો અને પંચકલ્યાણકના વિધાનપૂર્વક ભારે ઠાંઠથી ૫૧ દેવકુલિકાઓમાં પ્રભુ-પ્રતિષ્ઠા થઈ.

આ પ્રસંગે ખંભાતનો શ્રીસંઘ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરવા આવ્યો. કારણ કે--મહા-પ્રભાવશાળી તીર્થાધિનાયક શ્રીસ્તંભનાથનાથ પ્રભુનું અતિપ્રાચીન જિનાલય જીર્ણું થયેલું. પૂજ્યશ્રીના પ્રેરક ઉપદેશથી તે દેરાસરનો પાયામાંથી ઉદ્ધાર કરીને તે સ્થાને ત્રણ શિખર સંયુક્ત નવીન તીર્થસ્વરૂપ જિનમંદિર શ્રીસંઘ તરફથી બંધાતું હતું. તે હવે સાંગોપાંગ પૂર્ણ થયું હોવાથી તેમાં તીર્થપતિ શ્રીસ્તંભનાથનાથ આદિ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરવાનું નક્કી થયું હતું. તે પ્રસંગે ત્યાં પધારવા માટેની વિનંતિ કરવા શ્રીસંઘ આવેલો. સંઘની આ ભાવપૂર્ણ વિનંતિ પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકારી, અને માતરથી ખંભાત પધાર્યાં.

ખંભાતમાં મહોત્સવનું આયોજન વિશાળ પાયા પર થયું હતું. શ્રી સિદ્ધગિરિજી, અષ્ટાપદજી, સમવસરજી, યાવાપુરી, તથા મેઝગિરિ, આ પાંચ તીર્થોની અતીવ મનોરમ રચનાઓ કરવામાં આવેલી.

મહાવદિ ૧૧ શે આ અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવનો શુભારંભ થયો. સુવિશુદ્ધ વિધિ-વિધાન માટે પૂજ્યશ્રીમાન તથા તેમના શિષ્યરત્નો અબ્બેઠ હતા. તેઓના શ્રીમુખે બોલાતાં પવિત્ર મંત્રાક્ષરો વાતાવરણમાં અનેરી દિવ્યતા પ્રગટાવતા હતા.

શુભમુહૂર્તે--શુભલગ્ને ૭૫ નૂતન જિનબિંબોની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા સ્વરૂપ અંજનશલાકા પૂજ્ય-શ્રીના પવિત્ર હસ્તે થઈ. અને કાગણ શુદ્ધિ ત્રીજના મંગળકારી દિવસે શ્રીસ્તંભનાથ પાર્શ્વનાથ ભગવાન આદિ જિનબિંબોને ગાદીનશીનવિધિ થયો. સકલસંઘમાં અપાર આનંદ વર્તી રહ્યો.

આ પછી શ્રીસંઘની વિનંતિથી સં. ૧૯૮૪નું એ ચોમાસું પૂજ્યશ્રી ખંભાતમાં બિરાજ્યા.

શ્રીસિદ્ધગિરિજીની યાત્રાનો ત્યાગ એ વર્ષથી ચાલુ હતો. આ એ વર્ષ દરમિયાન એક પણ જૈન યાત્રિકે પાલિતાણુમાં પગ નહોતો મૂક્યો. આ અકલ્પ્ય અસહકારથી પાલિતાણુના ઠાકોરશ્રીની અકળામણનો કોઈ પાર ન હતો. નામદાર બ્રિટિશ સરકારને પણ આ અસહકારથી ભારે ચિન્તા થઈ હતી. સી. સી. વોટસન દ્વારા અપાયેલા ફ્રેંસલાની અયોગ્યતા સરકારની સમજમાં આવી ગઈ હતી. હવે સરકાર ઈચ્છતી હતી કે-જૈનો તથા ઠાકોરશ્રી વચ્ચેની આ તકરારનો ત્વરિત અંત આવવો જ જોઈએ, અને આ અસહકાર હટાવવો જ જોઈએ. આમ ન થાય તો પરિસ્થિતિ વધારે કથળવાનો પૂરેપૂરો સંભવ હતો. કારણ કે-અપીલો કરી કરીને થાકેલો આપણો પક્ષ હવે ઈંગ્લાંડ પ્રીવી કાઉન્સિલમાં અપીલ કરવાને તૈયારી કરતો હતો. અને એની જવાબદારી હિંદી સરકારને માથે, આવી પડે તેમ હતી. તે વખતના બ્રિટિશ હિંદના વોઈસરોય લોર્ડ ઈરવીને આ જવાબદારીથી મુક્ત રહેવા માટે બંને પક્ષો વચ્ચે સમજૂતી સાધવા માટે સીમલા ખાતે એક ગોળમેજી પરિષદ (Round Table Conferance) ગોઠવી. તેમાં લાગ લેવા જૈનોને અને ઠાકોરશ્રીને તેડાવ્યા. એ કેન્દ્ર-સમાં બંને પક્ષોએ એકદિલીથી મંત્રણાઓ કરીને પારસ્પરિક મતભેદોનું નિરાકરણ આણ્યું. રખોપાની રકમ પેટે જૈનો ઠાકોરશ્રીને પ્રતિવર્ષ ૬૦ હજાર રૂપિયા આપે, એવું લોર્ડ ઈરવીનની સમજવટથી ઠાકોરશ્રી સાથેના સંબંધો સુધરવાની આશાથી આપણા પક્ષે માન્ય કર્યું. આ કરારની સમય-મર્યાદા ૩૫ વર્ષની હતી. આમાં આપણા પક્ષે-શેઠ કીકાભાઈ પ્રેમચંદ રાયચંદ, નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ, શેઠ અમૃતલાલ કાળીદાસ, શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈએ તથા સામા પક્ષે ઠાકોરશ્રી બહાદુરસિંગજીએ સહી કરી. વિખ્યાત ધારાશાસ્ત્રીઓ સર સી. એચ. સેતલવાડ, તથા શ્રી લુલાભાઈ જે. કેશાઈની હાજરીમાં આ સહીઓ કરવામાં આવી, અને આ કરારને હિન્દુસ્તાનના વોઈસરોય લોર્ડ ઈરવીને મંજૂરી આપી.

જો કે-આ કરારથી આપણને થયેલું નુકશાન ઓછું ન હતું. છેલ્લાં ૪૦-૪૦ વર્ષથી ફક્ત રક્ષણને માટે ૧૫ હજાર રૂ. ની રકમ આપણે ઠાકોરશ્રીને આપતા હતા. (રક્ષણ માટે દર-બારશ્રીએ અમુક ખાસ પોલિસનો બંદોબસ્ત કરેલો. ખાસ કરીને આ બંદોબસ્તનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર પડી જ નહોતી. એટલે હવે આ થોડા બંદોબસ્તની પણ આપણને જરૂર નહોતી જ. તેથી તે પેટે હવે એક પાઈ પણ આપવાની રહેતી જ નહોતી.) અને હવે જે-પી આપણને જરૂર નથી, તે રક્ષણના બંદોબસ્ત માટે થઈને આપણે ઠાકોરશ્રીને ૧૫ ને બદલે ૬૦ હજાર રૂપિયા ૩૫-૩૫ વર્ષ સુધી આપવા પડે, એ દેખીતું નુકશાન હતું. અને આટલી રકમ પ્રતિ-વર્ષ ભરીએ તોય મૂળ ગરાસિયા હક્ક કે જેને માટે આપણે વર્ષોથી લડતા આવ્યા છીએ, તે તો અલભ્ય જ રહ્યો. આપણને તો અમુક મર્યાદિત હક્ક જ મળ્યો. આ બધું નુકશાન ઘણું જ ખેદજનક હતું. પણ અન્ય કોઈ ઉપાય ન હોવાથી આપદધર્મ તરીકે આ કરારને સ્વીકાર્યા સિવાય આપણા આગેવાનોને ચાલે એવું નહોતું જ.

આ વાત પૂજ્યશ્રી પણ સાદી રીને સમજતા હતા. આપણા આગેવાન શ્રેષ્ઠિવર્યોં સર્વ બાબતમાં પૂજ્યશ્રીના અનુભવ અને બુદ્ધિના નિચોડસ્વરૂપ માર્ગદર્શન-મેળવતાં. તે અનુસાર જ સર્વ કાર્ય કરતાં, અને તેમ કરવાથી જ તેઓ રક્તેહ મેળવતાં.

હવે-આ વખતે આ અધુનું નુકશાન દેખવા છતાંય આ કરાર કરવામાં આવ્યો, (કરવો પડ્યો) તે પછી શ્રીનગરશેઠ વગેરે શ્રેષ્ઠિવર્યોને મનમાં લાગ્યું કે-‘પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ આપણા તીર્થો, અને તેના હક્કો જાળવી રાખવા માટે અથાગ જહેમત ઉઠાવે છે, અને અસાધારણ બુદ્ધિક્રમેહથી સાધવામાં આપણને માર્ગદર્શન કરાવે છે. તેઓશ્રીને આ કરારથી ખરેખર દુઃખ થયું હશે.’ આમ વિચાર આવવાથી એ ગુરૂલક્ષ્મી શ્રેષ્ઠિવર્યોને આપદ્ધર્મ તરીકે પણ કરવી પડેલી ભૂલ અંગે ખૂબ લાગી આવ્યું. અને તેમણે (કમિટિએ) પૂજ્યશ્રી ઉપર એક પત્ર લખ્યો. એ પત્રમાં તેઓએ પૂજ્યશ્રી પાસે અન્તઃકરણપૂર્વક ક્ષમાચાચના કરી.

પણ-પૂજ્યશ્રી તો વિશાળ હૃદયના હતા. તેઓશ્રીનો એક સિદ્ધાન્ત હતો કે-‘પેઠી જે કરે, તેનો વિરોધ ન કરવો.’ અને આ કાર્ય પેઠીએ સંઘના હિતાની રક્ષા માટે જ કરેલું. જો તે આ કાર્ય ન કરે, તો સંઘને મુશ્કેલીમાં મૂકવાનો પૂરો ભય હતો.’

આ સીમલા-કરાર થવાથી શ્રીસંઘના મસ્તક પર અખે વર્ષથી લટકતું દુઃખનું વાદળ દૂર થયું. સંઘ અને સ્ટેટ વચ્ચે પુનઃ સારા સંબંધો સ્થપાયાં. અસહકારનું આંદોલન પૂરું થયું.

એ એ વર્ષથી પ્રાણપ્યારા ગિરિરાજના દર્શન અને સ્પર્શન માટે આતુર અનેલા ભાવુકોનો મહેરામણ પાલિતાણામાં ઉભારાયો. જાણે તૃષાતુર ચાતકબાળને મનગમતો મેહુલિયો મળ્યો, હંભરો ભવ્યાત્માઓએ એ વર્ષથી અનેક પ્રકારના તપ-જપ આદર્યા હતા, તે આજે સફળ થયા. ૨૪ મહિના સુધી વેઠેલા યાત્રા-વિરહના દુઃખને દયાળુહાદાના દર્શનથી લોકો વિસરી જ ગયા.

અહીં ખંભાતમાં-ચોમાસુ પૂર્ણ થતાં શા. તારાચંદ્ર સાંકળચંદ્ર પટવાની વિનંતિથી પૂજ્ય-શ્રીએ તેમને ત્યાં ચોમાસુ અહલાવ્યું. કાર્તિકી પૂર્ણિમાના પવિત્ર દિવસે ગિરિરાજનો પટ બુહારતી વેળાએ પૂજ્યશ્રીનું અંતર ગિરિરાજની સ્પર્શના માટે ઉત્સુક અને ઉત્કંઠ બન્યું. દયાળુહાદાના દર્શન માટે ગદ્ગદ કંઠે તેઓશ્રી પ્રાર્થના કરી રહ્યા.

એ ભાવનામય સ્વરમાં જ તેઓશ્રીએ તે દિવસના વ્યાખ્યાનમાં ગિરિરાજનો અને તેની યાત્રા માટે છ ‘રી’ પાળતો સંઘ કાઢવાનો મહિમા વર્ણવ્યો. અને શ્રી તારાચંદ્રભાઈને આ મહાતીર્થનો સંઘ કાઢવાનો ઉપદેશ આપ્યો.

તારાચંદ્રભાઈએ એ ઉપદેશ ઉલ્લાસપૂર્વક વધાવી લીધો, અને સંઘની તૈયારીઓ આદરી. એક મંગલ-દિવસે પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રામાં છ ‘રી’ પાળતા એ સંઘે ગિરિરાજ તરફ પ્રયાણ કર્યું. સેંકડો કલ્યાણકાંક્ષી આત્માઓ એમાં જોડાયા. ગામોગામ નવકારશી, પૂજા, ભાવના અને વિવિધ આરાધના કરતો-કરાવતો એ સંઘ પાલિતાણા પહોંચ્યો. યાત્રા છૂટી થયા પછી આ પ્રથમ છ ‘રી’પાળ સંઘ હતો. એટલે પાલિતાણામાં આ સંઘનું સ્વાગત અપૂર્વ થયું. પાલિતાણા રાજ્યના દિવાનસાહેબ શ્રીચીમનભાઈ પણ સામૈયામાં આવ્યા હતા. થોડા દિવસની સ્થિરતા દરમ્યાન શ્રીસંઘે ગિરિરાજની યાત્રાનો-પૂજાભક્તિનો મહાન લાભ લીધો. શુભદિને

૧. પેઠીનો પણ સિદ્ધાન્ત હતો કે-પૂજ્યશ્રીને પૂછ્યા સિવાય પેઠીનું-તીર્થ અંગેનું કે શાસનનું નાનું પણ કાર્ય ન જ કરવું. તેઓ બંને (પેઠી તથા પૂજ્યશ્રી) આ રીતે એકબેકમાં ઓતપ્રોત થઈ ગયા હોવાથી જ શાસનના મહાન કાર્યો થવા પામ્યા, એ નિર્વિવાદ છે.

સંઘવી શ્રીતારાચંદલાઈએ પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે તીર્થમાળા પરિધાન કરી. સંઘવીજીએ પાલિતાણુમાં સંઘની નવકારશી કરી. યાત્રા છૂટી થયા પછીની આ પ્રથમ નવકારશી હતી. પછી સંઘ સ્વસ્થાને ગયો. પૂજ્યશ્રીએ પાલિતાણુમાં સ્થિરતા કરી.

આ વર્ષે મૂળ પ્રાંતીજના વતની પણ ખંભાતમાં રહેતા શ્રી મોહનલાલ નામે એક ગૃહસ્થને દીક્ષા આપી. મુનિશ્રી મેરૂવિજયજી મ. નામ રાખીને આ. શ્રીવિજયોદયસૂરિજી મ. ના શિષ્ય કર્યા.

પાલિતાણુ-રાજ્યના દિવાનશ્રી ચીમનલાલભાઈ ખાહોશ મુત્સદી હતા. જૈનો સાથેના ઝઘડામાં ઠાકોર સાહેબે જે જે પગલાં લીધાં, તેમાં તેમની ખુદ્દિ જ અગ્રભાગ ભજવતી. તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ અવસર જોઈને જૈનોના હક્કો, અને તે માટેની માંગણીઓ સંપૂર્ણ વ્યાજબી છે, એ વાતને સમર્થન આપતાં વિશિષ્ટ મુદ્દાઓ (Points) તેમને સમજાવ્યા. મુત્સદી દિવાનજી આ પોઈન્ટો ખરાબર સમજ્યા, અને તે અયોગ્ય છે એવો પ્રતીકાર ન કરી શક્યા.

આ વાતચીત પછી દિવાન સાહેબના મનમાં પૂજ્યશ્રીની કુનેહ અને પ્રતિભા માટે અહુમાન પેદા થયું. પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં તેઓ અવારનવાર આવવા લાગ્યા. એકવાર પાઠ-શાળાનો મેળાવડો યોજાયો. તેમાં શ્રીદિવાનસાહેબના હાથે બાળકોને ઇનામ આપવાનું હતું. પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાન પછી ઇનામ આપતી વખતે દિવાન સાહેબ દરેક બાળકોને કહેતાં કે- 'મહારાજ સાહેબને વંદન કરીને બવ.'

દિવાન સાહેબનો પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેનો સદ્ભાવ આ પ્રસંગ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે,

શ્રીકદંબગિરિની નિકટમાં આવેલા ભંડારિયા ગામમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું નૂતન શિખર-ખંધી જિનાલય તૈયાર થયું હતું. તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાની ત્યાંના શ્રીસંઘની ભાવના થતાં તેઓ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરવા પાલિતાણુ આવ્યા. પૂજ્યશ્રીને પણ કદંબગિરિ જવું હતું, એટલે એ વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો, અને શૈક્ષિકશાળા થઈને ત્યાં પધાર્યા. મહોત્સવપૂર્વક મંગળદિને પ્રભુ-પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ત્યારબાદ તેઓશ્રી કદંબગિરિ મહાતીર્થે પધાર્યા.

* X *

અગત્યની નોંધ :—

સં. ૧૯૮૪ના આ વર્ષે દિગંબરો સાથે ચાલતા સમેતશિખર તીર્થના કેસની સમાપ્તિ થઈ. જ્યાં આ ચોવીશીના ૨૦ જિનવરો મોક્ષપદને પામ્યા છે, તે શ્રી સમેતશિખરનો પવિત્ર ડુંગર મોગલ શહેનશાહોના વખતથી જ આપણી સુવાંગ માલિકીનો હતો. પણ પાછળથી પાલગંજના રાજાએ જોહુકમીથી તે ડુંગર પર પોતાની માલિકી જમાવી લીધી. મોગલ શહેન-શાહતની પડતી અને અંગ્રેજોના આગમનથી ફેલાયેલી અંધાધૂંધી એનું કારણ હતી. પાલગંજના રાજા પાસેથી આ આખો યે ડુંગર ખરીદી લેવા માટે સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈએ ભારે જહેમત ઉઠાવી, અને ભારેમાં ભારે કિંમત ચુકવીને સમેતશિખરનો આખો ડુંગર સ્વેતાંબર જૈનો વતી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી માટે ખરીદી લીધો. એ પહાડનો તમામ ભોગવટો-ત્યાં દેરાસર બાંધવા, સમારકામ કરાવવું, ત્યાંની આવકનો વહીવટ કરવો, વગેરે તમામ બાબતના અધિકારો આપણા હસ્તક આવ્યા.

પણ મીઠું મીઠું બોલીને પગપેસારો કરવો, પછી કુલમુખત્યાર થવા માટે કઠિબો કરવો, એ જેમનો બલિસ્વભાવ છે, તેવાં દિગંબર અંધુઓ આપણા આ નિરવરોધ અધિકારને ન ખમી શક્યા. તેમણે મનઘડંત પુરાવાઓ એકત્ર કરીને આ ડુંગર પર પોતાનો અધિકાર સ્થાપવા પ્રયાસો આદર્યા. સમેતશિખર બાબતમાં તપાસ કરી રહેલ અમલદાર સમક્ષ તેમણે દલીલ કરી કે : અહીંયા પૂજા કરવાનો અમારો પણ હક્ક છે.

તેમની ખટપટ અને આવડતને લીધે તેઓ એ હક્ક મેળવવામાં સફળ થયા. અને એ વાત બાણ્યા પછી આપણી ઉંઘ ઊડી. ત્યાર પછી આપણા (શ્વે. જૈનો) વતી બાલુચર સ્ટેટના ના. મહારાજશ્રી બહાદુરસિંહજીએ દિગંબરોનો પૂજા-હક્ક રદ કરાવવા માટે હબરીબાગની કોર્ટમાં દાવો માંડ્યો.

મહારાજ બહાદુરસિંહજી પેઢી વતી આ તીર્થની વહીવટી દેખરેખ રાખતાં. કેસ લડતાં થતાં અર્થને માટે તેઓ વારંવાર પેઢી પાસેથી રૂપિયા મંગાવતા. પેઢી મોકલે ખરી, પણ ધીમે ધીમે, મોટી રકમ મંગાવી હોય તો નાની રકમ મોકલે. આ શિથિલતાથી રાજસાહેબને કેસ લડવામાં ઘણી અગવડ પડતી. તેમણે પૂજ્યશ્રીને આ બાબતમાં લક્ષ્ય આપવા-અપાવવા વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રીએ પેઢીના પ્રતિનિધિઓને તે અંગે દુર્લક્ષ્ય ન સેવવા સૂચન કર્યું એટલે પેઢીએ રાજસાહેબને રકમ મોકલવા માંડી.

પણ વધુ પડતી ગણી શકાય એવી આ અને આવી શિથિલતાના પરિણામે હબરીબાગ કોર્ટે જજમેન્ટ આપ્યું કે : “શ્રી અગ્નિતાનાથ-સંભવનાથ વગેરે ૨૧ સિવાયના બાકીના તકરારી દેરાસરોમાં દિગંબરોનો શ્વેતાંબરોની મંજૂરી સિવાય પૂજા કરવાનો કોઈ હક્ક નથી.”

જે ડુંગરના તથા તેમાં આવેલા તમામ ધર્મસ્થાનોના કાયદેસર કુલમુખત્યાર આપણે-શ્વે. જૈનો જ હતા, અને દિગંબરોને જ્યાં કાંઈ પણ લેવાદેવા નહોતી, તે ડુંગરના ૨૧-૨૧ દેરાસરોમાં પૂજા કરવાના બહાના તળે કાયદેસર રીતે અને સલુકાઈથી દિગંબરો પગપેસારો કરી ગયા.

આ પછી શ્વેતાંબરો અને દિગંબરો વચ્ચેના મનોમાલિન્યનો નાશ થાય એ માટે કલકત્તા અગર દિલ્હી ખાતે બંને પક્ષની એક કોન્ફરન્સ (મંત્રણા-પરિષદ્) યોજવાની વિચારણા ચાલી. એમાં સમેતશિખરજી આદિ તીર્થો માટે ચાલતી તકરારોનું સંતોષપ્રદ સમાધાન કરવું, એવી દિગંબરોની દેખીતી મુરાદ હતી. પણ અંદરથી તો તેઓ આ ડુંગરની-તીર્થની સુવાંગ માલિકી પોતાને મળે, તે માટે લેહી ચાલ ચાલી રહ્યા હતા. આપણા આગેવાનો આ ચાલથી તદ્દન અબાણુ હતા, એમ તો નહોતું જ. પણ પૂરતી ઉપેક્ષા તો અવશ્ય સેવતાં હતાં. જેકે-અમદાવાદ વગેરે જાગૃત સંઘોની નામરજી થવાથી ઉપયુક્ત કોન્ફરન્સ તો ન જ ભરાઈ.

પણ દિગંબરોની ડખલાગિરી દિનદહાડે વધતી ગઈ. તેમણે પટણા-હાઈકોર્ટમાં આપણા પર દાવો કર્યો. એ કેસ લાંબો સમય ચાલ્યો. આપણા (શ્વે. જૈનો) પક્ષમાં પારમ્પરિક મત-લેદોએ કુસંપનું વાતાવરણ ખડું કરેલું. આ તીર્થના ચાલુ કેસમાં પણ બે પક્ષ પડેલાં. એક પક્ષ દિગંબરો સાથે સમાધાન કરવાના વિચારનો હતો. શ્વે. જૈનો તરફથી ઉલેલા બારિસ્ટર મિ. ભુલાભાઈ દેશાઈ એ જ મતના હતા. જ્યારે બીજો પક્ષ કહેતો હતો કે-દિગંબરો સાથે સમાધાન ન કરવું.

આપણા પૂજ્યશ્રીએ શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, વકીલ છોટાલાલ ત્રિકમલાલ, કારભારી નરશીદાસ નથુભાઈ, તથા ઉદયપુરના શ્રીરામનલાલજી ચતુર વગેરેને ખોલાવીને આ તીર્થ અંગેના આપણા કાયદેસર હક્કની તથા કેસ લડવા માટેના વ્યાજબી સુદ્ધાઓની સમગ્રજી આપી. પછી કહ્યું કે : “દિગંબરો સાથે સમાધાન કરવું એટલે શું ?—જેમનો આ તીર્થમાં તક્લિફ પશુ સાલિકી-અધિકાર નથી તેમને એ અધિકાર આપણે જ સુખત કરવો, (જેથી અત્યાસ સુધી આપણી સચ્ચાઈ પુરવાર કરવા માટે ખર્ચેલા પૈસા તથા લડેલા કેસો નિરર્થક જ ગણાય.) દિગંબરોને આપણા ધર્મસ્થાનોમાં ભાગ આપવો, દિગંબરોના જ શરતી કથન સુજબ તેઓ કહે તો જ આપણે આ તીર્થમાં પ્રતિભા પધરાવાય, અને તેઓ કહે તેવાં જ ચરણ-પગલાં આપણે પધરાવવા પડે.

આવું સમાધાન કરવું એ આપણા માટે ભારે હાનિકારક છે. અને આ સમાધાનથી દિગંબરોને પૈસા ખર્ચવા વગર અને ભોગ આપ્યા વિના જ બેઈત્તા અધિકારો સસ્તામાં મળી જશે. આટે આ સમાધાનની વાતો જવા દો, અને કેસ લડો.

પૂજ્યશ્રીની આ દીર્ઘદષ્ટિભરી સલાહ આગેવામોના ગળે ઉતરી. અને તેમણે કેમ્પે-પ્રક્રમમાં વિરોધ ઉઠાવ્યો. કેસ ચાલ્યો.

એ કેસનો ફેસલો આ ૧૯૮૪ના વર્ષે આવી ગયો. એમાં આપણો આંશિક વિજય થયે. આપણી શિક્ષણતા, આપણા મતભેદો જ આનું કારણ હતાં. દિગંબરોને તો આંશિક પરાજય મળ્યા છતાંય અસુક અશે પૂર્વના કરતાં અધિક અધિકાર મેળવવાને તેઓ સમર્થ બન્યા હતા, તેથી આનંદ જ હતો.

આ કેસ પત્યા પછીના દિવસોમાં આ કેસમાં મહત્વનો ભાગ લેનાર ખાહોશ આવક વકીલ શ્રીકેશવલાલ અમથાશાહે પૂજ્યશ્રી ઉપર એક પત્ર લખ્યો હતો, એ પત્રમાં તેઓ આપણા વિજયની આંશિકતાના હેતુનો ઉલ્લેખ કરતાં જણાવે છે કે :-

“પ્રવેતાંબરોમાં ગુજરાતમાં પ્રજા કુસંપ છે, એ સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ આવ્યું હતું.

આપ જેવા મહાન આચાર્યદેવો શાસનરથ ચલાવો છો. પરંતુ હાલનો નાદાન વર્ગ આપની સલાહ લેતો નહીં હોવાથી તીર્થોત્ત્વ સંરક્ષણ બરાબર થઈ શકતું નથી.

દિગંબરીઓમાં પૈસા છે, વિદ્વાનો છે, સાંપ છે, એના કરતાં વધારે આપણામાં છે, એ આરા અનુભવ ઉપરથી હું સ્પષ્ટ રીતે કહી શકું તેમ છું.

આપણામાં પૈસા છે, વિદ્વાનો છે, જિસાહ છે, પરંતુ સૌન્દર્યની દુર્લભતા ? ધણા પૈસાઓ અજાબ ધાત્ય છે. પરંતુ ધાર્યું કાર્ય નથી થઈ શકતું.

કેટલાંક કેસો ન લડવા જેવા લડાય છે. અને મહેલેથી પુસાવો બરાબર કરવો બેઈ એ લે પ્રમાણે થતું નથી.”

સફળતાના પ્રથમ પગથિયે

બરાબર વીસ વર્ષે પૂજ્યશ્રી કલ્પગિરિ પધારી રહ્યા હતા.

૨૦ વર્ષ પૂર્વના એક ધન્યતમ દિવસે આ તીર્થના ઉદ્ધારના શુકનિયાળ શ્રીગણેશ પૂજ્યશ્રીના સાન્નિધ્યમાં મંડાયા હતા. શેઠ આ. ક. પેઢીના નામે ૯ પ્લોટો અઘાટ વેચાણ લેવાયા હતા, -પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી. પૂજ્યશ્રીની ધારણા હતી કે-પેઢી આ પ્લોટોમાં દેરાસર-ધર્મશાળા વગેરે કરાવશે, અને આ તીર્થ સવિશેષ પ્રકાશમાં આવશે. પણ—

આજે ૨૦-૨૦ વર્ષ થઈ ગયા, પૂજ્યશ્રીની એ ધારણા પાર નહોતી પડી. આ વાત પૂજ્યશ્રીના આલમાં જ હતી. તેઓશ્રીની વારંવાર પ્રેરણા થવા છતાંય પેઢી તરફથી કશું જ ન થયું, એટલે જ હવે તેઓશ્રી મક્કમ નિર્ણય સાથે આ મહાતીર્થમાં પધાર્યા હતા. તેઓશ્રીએ વિચાર્યું કે-હવે તો બુદ્ધા બુદ્ધા ગૃહસ્થોના નામથી અહીં નવી જમીનો ખરીદાય, અને તેમાં દેરાસર વિગેરે અને, તે જ યોગ્ય છે.

આ અરસામાં શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ સંઘવી પાટણવાળા, શા. હરિલાલ બુઠાભાઈ ધ્રાંગધ્રાવાળા, શા. પ્રેમજી નાગરદાસ વેરાવળવાળા, વગેરે શ્રાવકો પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા માટે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તેમને શ્રીકલ્પગિરિતીર્થનો અદ્ભુત મહિમા, તેની જીર્ણોદ્દેશ, તથા તેના ઉદ્ધારની આવશ્યકતા સમજાવ્યા.

નગીનભાઈ એ કહ્યું : સાહેબ ! આવા મહાન તીર્થના ઉદ્ધારનું કાર્ય અવશ્ય થયું જ નેઈએ.

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : તો હવે આ ઉદ્ધારની પાયાની શરૂઆત તમે જ કરો. દેરાસર માટે જમીન લેવાની વિચારણા ચાલે છે.

તરત જ નગીનભાઈ વગેરેએ ૨૦૦૦/- રૂ. આપવાનું નક્કી કર્યું અને એની સાથે પોતાના ઘરદેરાસરમાંથી પણ ૨૦૦૦/- રૂ. આપવાનું કબૂલ કર્યું.

એટલે પાયાનો પ્રશ્ન-પૈસાનો તો હલ થઈ ગયો. આ પછી પૂજ્યશ્રીએ 'ચોક'ના રહીશ સહોત ગોવરધનદાસ ઝવેરચંદના સુપુત્ર શ્રી વીરચંદભાઈ તથા 'જેસર'ના વતની વાસા પાનાચંદ કાળીદાસના સુપુત્ર શ્રી અમરચંદભાઈને યોદાવ્યા. વીરચંદભાઈ 'ચોક'માં એજન્સા-થાણાનાં વકીલ હતા અને અમરચંદભાઈ 'રાણી' ગામના દરબારના કામદાર હતા. વીસ વર્ષ પૂર્વે પૂજ્યશ્રીએ પેઢીના નામે ૯ પ્લોટો લેવડાવ્યા, ત્યારે આ બન્ને ગૃહસ્થોના પિતા હયાત હતા. તેમની રૂબરૂમાં જ તે પ્લોટો ખરીદવામાં આવેલા. પણ હવે તેઓ સ્વર્ગવાસા બનેલા હોવાથી તેઓના સુપુત્રોને યોદાવ્યા.

તેઓ બંને પણ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેની ભક્તિથી પ્રેરાઈને આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ પોતાની મનો-ભાવના જણાવીને જમીન લેવાનું કામ તેમને સોંપી દીધું. તેમણે પણ એ સહર્ષ સ્વીકારી લીધું.

સૌ પ્રથમ એ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો કે-પહેલાં નીચે જ એક દેરાસર બાંધવું. એને માટે લાયક જગ્યાની તપાસ કરવાનું નક્કી થયું. પૂજ્યશ્રીની નજરમાં એક ટેકરાવાળી વિશાળ જમીન વસી ગયેલી. એ માટે તેઓશ્રીએ બન્ને ગૃહસ્થોને ઉપયોગ આપ્યો. પછી તેઓશ્રી

તળાબ તરફ વિહાર કરી ગયા. મહુવા-શ્રીસંઘના આશ્રહથી આગામી ચાતુર્માસ ત્યાં કરવાનું હતું. હજી ચોમાસાને વાર હોવાથી તેઓશ્રી આસપાસના પ્રદેશમાં વિચરવા લાગ્યા. વકીલ તથા કામદાર પણ સ્વસ્થાને ગયા.

.....o.....o.....o.....o.....

હવે-બોદાનાનેસમાં-એક દિવસ-

વાત ફેલાઈ કે-‘તીતા કેળી’ને સ્વપ્ન આવ્યું.

શેતુ ? તો કે-

“એક મોટી જમીન છે. એની અંદર મોટું ગોળ કુંડાળું છે. એ કુંડાળામાં વાણિયાના ભગવાન બેઠા છે. અને આબુખાબુ ઘીના દીવા બળે છે. એ દીવા પાસે ઘી ઢોળાયાના ડાઘાં છે.” (આવું સ્વપ્ન આવ્યું છે.) પછી તો-

વા’ વાતને લઈ જાય. વાત ફેલાતી ‘ચોક’ સુધી પહોંચી. શ્રીવીરચંદલાઈ વકીલે આ વાત સાંભળી. એમણે તુર્તજ જેસર કામદાર અમરચંદલાઈ ઉપર ખબર મોકલ્યા કે-હું ત્યાં (બોદાનાનેસ) જઈ છું. તમે ત્યાં આવો. આપણે આ બાબતની તપાસ કરીએ.

થોડીવારમાં બંને આવી પહોંચ્યા. તીતા કેળીને મળ્યા. બધી વાત જાણી. પછી પૂછ્યું : અહ્યા ! એ સ્વપ્નવાળી જમીન અહીં ક્યાંય છે કે નહીં ? તમે ઢોકોએ એની તપાસ કરી ?

તીતાએ કહ્યું : હા ! અમે તપાસ કરી છે. એક જગ્યા છે. ત્યાં હજી પણ કુંડાળું દેખાય છે. અને ઘીનાં ડાઘાં ય છે. હાલો ! તમને દેખાડું.

બધાં પેલી જમીન પાસે ગયાં. જોયું તો સાચે જ ગોળ કુંડાળું હતું. અને એની અંદર ઘી ઢોળાયાના ડાઘાં પણ સ્પષ્ટ દેખાતાં હતાં.

કામદાર અને વકીલ તો તાબુબ થઈ ગયા. આ એ જ જમીન હતી, જે પૂજ્યશ્રીની નજરમાં વસી ગયેલી. બન્ને ગૃહસ્થોએ એ જમીન હવે વહેલી તકે લઈ લેવાની તબવીજ શરૂ કરી. થોડીક પૂછપરછ કરીને જાણી લીધું કે-આ જમીન ૧૯ તાલુકદાર ગરાસિયાઓના ભાગની છે. એક જમીનના એ-ચાર નહિ, પણ ૧૯ ભાગદારો છે.

આ બધી વિગત મેળવીને તેઓ બંને પહોંચ્યા-પૂજ્યશ્રી જ્યાં બિરાજતા હતા, તે ગામે. પૂજ્યશ્રીને બધી હકીકત વિગતવાર કરી. પૂજ્યશ્રી પણ ખૂબ આનંદિત થયા, અને કહ્યું કે-‘જે એ જમીન મળતી હોય તો એને માટે જ પ્રયાસ કરો.’

પૂજ્યશ્રીના શુભાશીર્વાદ લઈને બંને પાછાં આવ્યા, અને એ જમીન મેળવવા પ્રયાસ શરૂ કર્યો.

સૌ પ્રથમ-એ યોગણીસેય ગરાસિયાના નામ અને ઠામ-ઠેકાણું મેળવ્યા. એમાં સૌથી મુખ્ય તો પૂજ્યશ્રીના પરમલકત આપાલાઈ કામળિયા જ હતા. એટલે બન્નેને લાગ્યું કે-આપાલાઈની મદદથી કામ સરળ બની જશે.

એક પછી એક સૌને મળીને વાત કરી. કે-અમારે આ જમીન વેચાતી લેવી છે. તમારે બોધએ તે કિંમત લો અને અમને આપો. અમારે ત્યાં દેશસર બાંધવું છે.

પણ આ તો ગરાસિયાની જાત. મનમાં બે ધુન ભરાઈ બંધ તો પછી સીંદરી બધે, પણ વળ ન છોડે, એવી વાત. બધાંએ કહી દીધું કે અમારી ઇચ્છા નથી.

આપાભાઈ જેવાં બે-ચાર જણાની ઇચ્છા હતી. પણ બધાંએ ના પાડી, ને બે એ હા પાડે તો પછી મારામારી સિવાય બીજી વાત જ ન રહે. એટલે એ બીકે એમણે પણ ના પાડી. ઘણી મહેનત કરી. પણ કોઈ સમજ્યું જ નહિ. છેવટે બંને ગૃહસ્થો આપાભાઈ કામ-ગિયા પાસે ગયા અને તેમને સમજાવીને કહ્યું : આપાભાઈ ! હવે તો આ જમીન અપાવવી તમારા જ હાથમાં છે.

“પણ ભા ! એમાં હું શું કરું ? મારા એકલા હાથની વાત હોત તો આ ઘડીયે જ પતાવી દેત. કોઈને પૂછવાય નો રે’ત. પણ આ તો ૧૯-૧૯ દરખાસોની મજિયારી જમીન. એમાં મારું એકલાનું શું ચાલે ? હા ! તમે એ બધાંયની મંજૂરી લઈ આવો પછી બધુંય હું પતાવી દઈશ.” આપાભાઈએ કહ્યું.

“એ જ પંચાત છે ને ? એ બધાંયને કેટલાં સમજાવ્યા. પણ ન સમજ્યા ત્યારે તો તમારી પાસે આવ્યા. તમે ગામમાં મોટાં ને તાલુકદાર ગણાવ. એ અઠાર તમારી પાસે બોલતા વિચાર કરે. અને તેમાંય તમે તો પૂજ્યપાદ ગુરૂલગવંતના પરમ ભક્ત છે. માટે તમારે આમાં કાંઈક રસ્તો તો કાઢવો જ પડશે.” વકીલ-કામદારે કહ્યું.

‘ભા ! વાત તો તમારી સાચી. તમને આ જમીન મળે એમાં મારાથી બનતું હું બધુંય કરું. અરે ! મારી સહી પણ કરી દઉં દસ્તાવેજમાં. પણ હું મોટો તોય એકલો, ને એલ્યા રહ્યા અઠાર. બે એમને બંધર પડે કે આપાભાઈએ જમીનની મંજૂરી આપી દીધી છે, તો તો પછી મારે આંહી ઉભાં રે’વુંય ભારે થઈ પડે. હાં ! એક રસ્તો જડે છે. એ જમીન ન મળે તો કાંઈ નહિ. પણ તમે મારી ભેગાં હાલો. એ જમીનની બાબતમાં જ મારી સ્વતંત્ર માલિકીની જમીન છે. એ તમને ગમે તો હું આપી દઉં.’

“આપાભાઈ ! અમારે તો તીતા કોળીનું સ્વપ્નું સાચું કરવું છે. એ જમીનમાં સાચે-સાચ લગવાન પધરાવીને ધીના દીવા કરવા છે. જ્યારથી એ સ્વપ્નની વાત સાંભળી, ત્યારથી પૂજ્ય ગુરૂમહારાજશ્રીજીના મનમાં અને અમારા મનમાં આ એકજ ઝંખના છે. પણ હાલ તો એ તાત્કાલિક શક્ય લાગતું નથી. અલો ! અત્યારે તમારી જમીન તો દેખાડો. પસંદ પડે તો એ લઈ લઈએ. આજ એ મળશે તો કાલ મૂળ જમીનેય દાહાની કૃપાથી મળી રહેશે.” વકીલ-કામદારે કહ્યું. અને બધાં ઉપડ્યાં જમીન જોવા.

જમીન જોઈ. બંને ગૃહસ્થોને ગમી ગઈ. આપાભાઈની પણ રાજપુશીષી આપવાની ઇચ્છા હતી.

એટલે તરતજ વકીલ-કામદાર-આપાભાઈ તથા એકેના થાણુદાર સાહેબ, શ્રી નરભોરામ-ભાઈ વગેરે પૂજ્યશ્રી પાસે ગયા. પૂજ્યશ્રી અત્યારે ‘દાઠા’ ગામે બિરાજતા હતા. ત્યાં બધી વાત રજૂ કરી. પૂજ્યશ્રીએ પણ આપાભાઈની જમીન લેવા અનુમતિ સૂચવી. એટલે તે જ

વખતે શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ, શેઠ બગલાઈ ભોગીલાલ વગેરેના નામનો પાકો દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો. આપાભાઈ પાસેથી એમની જમીન અઘાટ વેચાણ લઈ લીધી.

‘શુભસ્ય શીઘ્રમ્’ એ ન્યાયે આ જમીનમાં દેરાસર બાંધવાનો નિર્ણય લેવાયો. (જે કે -હજી પેલી જમીન માટે પ્રયાસો તો ચાલુ જ હતા.) બંને ગૃહસ્થોએ વિનંતિ કરતાં કહ્યું : સાહેબ ! આપની આજ્ઞા હોય તો આ જમીનમાં જિન મંદિરનું ખાત સુદૂર્ત તથા શિલા સ્થાપન કરીએ. તેને માટે શુભ સુદૂર્ત કરાવો.

પૂજ્યશ્રીએ પણ શુભ સુદૂર્ત કાઢી આપ્યું. સુદૂર્તનો મંગલ દિવસ હતો-શ્રાવણ સુદિ ૧૦ નો. (સં. ૧૯૮૫.)

આ પછી પૂજ્યશ્રીની રજા લઈને તેઓ કદંબગિરિ ગયા. પૂજ્યશ્રી પણ ત્યાંથી વિહાર કરીને મહુવા ચોમાસા માટે પધાર્યા.

ગત વર્ષે પૂજ્યશ્રી ખંભાતમાં બિરાજમાન હતા, તે વખતે મહુવામાં વસુલાતી ખાતાના અધિકારી તથા મહાકવિ શ્રી દલપતરામ ડાહ્યાભાઈના પુત્ર શ્રી છોટમલાલભાઈ વગેરે પૂજ્યશ્રીની ચોરેર પ્રસરેલી ખ્યાતિથી પ્રભાવિત થઈને પૂજ્યશ્રીની જન્મભૂમિના દર્શન કરવા આવેલા. તેમણે શ્રાવકોને ખાસ લલામણુ કરી કે-‘મહારાજજી જેવાં મહાન પુરુષના જન્મસ્થાનમાં આરામાં સાઈં કાર્ય કરવું બેઈએ.’ આ ઉપરાંત તેઓએ પૂજ્યશ્રીને મહુવા પધારવાનો વિનંતિ-પત્ર પણ લખેલો. આ પત્રથી પૂજ્યશ્રીના શિષ્યરત્નોના મનમાં પૂર્ણ ભાવના થયેલી કે-આપણે મહુવા જઈએ તો ગુરૂ મહારાજના જન્મસ્થાનમાં કોઈ સુંદર-સ્થાયી કાર્ય કરાવીએ.

આજે તેઓની ભાવના સફળ બનાવવાનો અવસર આવી પહોંચ્યો હતો. મહુવામાં પૂજ્યશ્રીનો પ્રવેશ થયો, તે દિવસે તેઓશ્રીના શિષ્ય સમુદાયે નિર્ણય કર્યો કે-ગુરૂભગવંતના જન્મસ્થાનના દર્શન કર્યા પછી જ પર્યટકોને પારવું.

તે અનુસાર-વ્યાખ્યાનાદિ પતી ગયા પછી તેઓ એ પવિત્ર સ્થાનના દર્શનને ગયા. એ વખતે તેઓને વિચાર થયો કે-આ સ્થાન ઉપર એક નાનું પણ સુંદર દેરાસર બંધાય તો ઘણું ઉત્તમ આવો વિચાર કરીને તેઓ ઉપાશ્રયે આવ્યા.

દૈવયોગે આ વખતે શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈના ધર્મપત્ની શ્રી માણેકબેન તથા શા. દોલતચંદ ગિરધરવાળા બગલાઈ વગેરે પૂજ્યશ્રીના વંદનાર્થે આવ્યા. તેઓને આ અંગે ઉપદેશ કરાવતાં બગલાઈએ એક હજાર રૂપિયા આપીને ટીપ શરૂ કરી. અન્ય ગૃહસ્થોએ પણ સારી રકમ નોંધાવતાં તે જ વખતે રૂ. પાંચ હજાર એકત્ર થયા.

શ્રાવણ માસમાં પૂજ્યશ્રીના જન્મસ્થાને જિનાલયનું ખાતસુદૂર્ત કરવામાં આવ્યું.

આ તરફ કદંબગિરિજીમાં-શ્રાવણ સુદિ ૧૦ ના મંગલ દિવસે બનનનું વિધાન ચાલી રહ્યું છે.

વિધિકારકો શુદ્ધ મંત્રોચ્ચારપૂર્વક વિધાન કરાવી રહ્યાં છે. લગભગ વિધિ પૂર્ણ થવા આવ્યો છે.

ત્યાં જ એક દરબાર ખલે ઘોકો નાખીને ત્યાંથી નીકળ્યા. વિધિનું દર્ય જોતાં જ એ બરાડી ઉઠ્યા: શું કરો છો અહીં ?

‘આ તો અહીં દેરાસરનું ખાતમુહૂર્ત કરીએ છીએ, દરબાર !’ વકીલ વિ. એ જવાબ આપ્યો.

‘પણ કેને પૂછીને અહીં કરો છો ? અહીં કરવાની તમને રજા કેણું આપી ?’

‘અમને આપાભાઈએ કહ્યું કે-તમે આ ઠેકાણું કરો, એટલે અમે અહીં કરીએ છીએ.’

એમ ? તમને આપાભાઈ એ કહ્યું ? પણ એની આંહીં શી સત્તા છે ? આ જમીન એકલા આપાભાઈની માલિકીની નથી. આ તો ૧૯ જણાના ભાગની છે. અત્યારે ને અત્યારે આંહીંથી ભલાં થઈ જાવ. નહિતર આ ઘોકો જોયો છે ? તમને બધાયને ભારે પડી જશે. જો તમારે દેરાસર બાંધવું હોય તો ચાલો, હું તમને બીજી જમીન દેખાડું. ત્યાં તમારે જે કરવું હોય તે કરો.

વકીલ-કામદારે કહ્યું કે : દરબાર ! અમે એમજ કરીશું પણ હવે અહીંયાં થોડીક ક્રિયા બાકી રહી છે, તે પૂરી કરી લેવા દો. પછી તમે કહો ત્યાં આવીએ, અને ત્યાં વિધિ કરીએ.

દરબાર માની ગયા, એટલે વિધિ પૂરો કરીને બંને તેની સાથે ગયા. દરબારે એક જગ્યા બતાવીને કહ્યું કે-અહીં તમારે ખાત-ખાત જે કરવું હોય તે કરો. તમે કરી લ્યો ત્યાં સુધી હું અહીં બિલો છું.

આ જગ્યા જોઈને વકીલ ને કામદાર સામ-સામું જોતાં મલકયાં, અને મૂંઝામું હસવા લાગ્યા. કારણ કે જેને માટે ઘણી મહેનત કરી, તેજ જે જગ્યા ન મળી, તે જગ્યા અનાયાસે મળતી હતી. એટલે એ બંને ખુબ રાજી થયા. મંગલ મુહૂર્તના રૂળ મંગલ હોય છે, તેનો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો. જે વાંછિત હતું તે જ થયું.

પણ-બીજી મુશ્કેલી બિલી જ હતી. ખાતમુહૂર્તનો શુભ સમય વીતી ગયો હતો. તેના માટેની સામગ્રી બલાસ થઈ ગઈ હતી. અને પેલા દરબારશ્રી તો હાથમાં ઘોકો લઈને બિલા હતા કે-તમે તમારું મુહૂર્ત કરો. પછી જ હું અહીંથી ખસીશ. એને ભીતિ હતી કે-કદાચ આ ઘોકો પાછાં પેલી જગ્યાએ વિધિ કરી નાખે તો ?

પણ વકીલ અને કામદારને એવું કરવાની જરૂર ન હતી. તેમણે તો તરત જ માણસ મોકલીને ‘ચોક’થી જોઈતી સામગ્રી મંગાવી લીધી, અને એ જમીનમાં ખનન-મુહૂર્ત કર્યું.

ત્યારબાદ તેઓ બંને પુનઃ મહુવા પહોંચ્યા. પૂજ્યશ્રીને બધી વાત જણાવીને કહ્યું : સાહેબ ! આ પ્રમાણે જે ઠેકાણું ખાતમુહૂર્ત કર્યાં છે. અને બધું આનંદથી પતી ગયું છે.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: ‘જે થાય તે સારા માટે.’ પણ હવે પહેલું કામ એ કરો-આ જમીન વેચાતી લઈ લો. આપાભાઈ તથા ચોકના થાણુદારને આ વાતમાં વચ્ચે રાખવા. એટલે જરૂર ફતેહ થઈ જશે.

એ જમાનામાં થાણુદાર એટલે શી વાતે ? એનાં નામથી ભલભલાં દરબારો-ઠાકોરો ડરે. એક રાજ જેવો એનો રૂવાબ. એવા થાણુદાર સાહેબ આ વાતમાં ધ્યાન આપે, તો પૂજ્યશ્રીના

કથન મુજબ ક્ષેત્ર થાય જ. આમ વિચારી પુન્યશ્રીની આજ્ઞા લઈને બન્ને 'ચોક' આવ્યા. વકીલનું તો ગામ હતું. અને પાછાં તેઓ થાણામાં વકીલાત પણ કરતાં. એટલે પૂર્વભૂમિકા નિષ્કંટક જ હતી. તેઓ થાણુદારને મળ્યાં, બધી વાત જણાવીને આમાં સહાય કરવા વિનંતિ કરી.

થાણુદાર પણ હતાં ધર્મીજીવ. જાતે પ્રાદાણુ હતા. સાથે બુદ્ધિશાળી પણ. નામ હતું નરભોરામભાઈ. ધર્મના કામોમાં સહકાર આપવાનું એમને ગમતું. વળી-પુન્યશ્રીના પણ તેઓ પરિચિત હતા. એટલે તેમણે આ કાર્યમાં પૂર્ણ સહકાર આપવાની હા કહી. તેમણે-કહ્યું : 'તમે બંને મુખીને મળો. તેને બધી વાતથી વાકેફ કરીને મારી પાસે લાવો.'

વકીલ અને કામદાર મુખી પાસે ગયા. મુખી એટલે પોલીસ ષ્ટેલ. ગામ આખામાં એની સત્તા. અને એના ઉપર એક થાણુદાર સાહેબ સિવાય બીજાં કોઈની સત્તા નહિ. આવા એક મુખી હતા. જાદવજી મુખી એમનું નામ. એમને બધી વાત બંને જણાવ્યે કહી. મુખી એ સાંભળીને થાણુદાર પાસે આવ્યા. થાણુદારે કહ્યું કે : મુખી ! આ લોકો પાસેથી તમે બધી વાત જાણી. હવે એમને એ જમીન અપાવવી છે. અને આવતી કાલે જ એ માટે ત્યાં (બોદાના-નેસ) જવું છે. તો ત્યાં કઈ રીતે જવું ? અને એ જમીન કેવી રીતે મેળવવી ? એની પૂર્વ-ભૂમિકા તમે નક્કી કરો.

મુખીએ વિચાર કરીને કહ્યું : 'જુઓ ! આપણે વે'લ જોડીને જવું. ૧૫ માણસનું સીધું (રસોઈના સામાન) સાથે લેવું. એક રસોઈઓ પ્રાદાણુ પણ લઈ લેવો. ત્યાં જે દરબાર આપણો વધારે વિરોધી છે, એની ડેલીએ આ પછી વે'લ છોડવી. બીજાં કોઈને ત્યાં નહિ. ત્યાં જઈને આપણે આપણાં તરફથી લાડવાનું જમણુ કરવાનું. એના ઘરના સર્વને નોતરૂં દઈને જમાડવાના બસ ! બાકીનું બધું હું સંભાળી લઈશ.'

બધાંને આ વાત રૂઠી ગઈ. વકીલ-કામદારે બધી વસ્તુઓ મંગાવી લીધી. બીજાં દિવસે સાંજે વે'લ જોડીને તેમાં બધી વસ્તુઓ ભરી. થાણુદાર-મુખી-કામદાર તથા વકીલ વે'લમાં બેસીને ચોકથી બોદાનાનેસ જવા રવાના થયા. રાત પડવા આવી ત્યાં પહોંચી ગયા. અને નક્કી કર્યા મુજબ પેલા માથાભારે દરબારની ડેલીએ વે'લ છોડી. રસ્તામાં આપાભાઈની ડેલી આવી, ત્યાં આપાભાઈને કહેતાં આવ્યા કે-આજ તો અમે અમુક દરબારની મે'માનગતિ માણીશું.

પેલા દરબારને ખબર પડી કે-ચોકના થાણુદાર સાંજ પોતાના ઘરે પધારી રહ્યા છે, એટલે એ તો દોડતો બહાર આવ્યો. સાહેબની આગતા-સ્વાગતા કરવા લાગ્યો.

રાત પડી ગઈ-હતી. એટલે વાળુ પાણી (ભોજન) તો કચારના પતી ગયેલા. પણ તાળું દોહલું શેડકદું દૂધ લાવીને એણે બધાંને પીવડાવ્યું, પછી સૌ સૂઈ ગયા.

બીજા દિવસે સવારે તક સાધીને જાદવજી મુખી પેલાં દરબારને એક બાજુ લઈ ગયા, અને કહ્યું : 'દરબાર ! આજ તો તમારાં ભાગ્ય ઉઘડી ગયાં સમજો. થાણુદાર સાહેબ પોતે તમારા ઘરે વગર નોતરે પધાર્યા. બીજાં નોતરાં દઈ દઈને થાકી નય ત્યારે માંડ સાહેબના દર્શન મળે, ને આજે તો તમારા ઘરે જ એ આવ્યા છે. માટે તમારો તો જનમારો સફળ થઈ ગયો સમજજો.

અને આ સાહેબ તમારી પાસે પેલી ત્રીણા કૈળીના સ્વખ્યાવાળી જમીનની માંગણી કરવા આવ્યા છે. એક નાની એવી જમીન માટે સાહેબ જેવામાં સાહેબ તમારા ઘર આવે, અને તમારી પાસે એની માંગણી કરે, એ શું એાછું કહેવાય ? મારે હવે તો તમારે તમારો વિવેક કરવો જ જોઈએ. મારું માનતા હો તો સાહેબ પાસે જઈને વગર માગ્યે જ એ જમીન આપવાની હા કહી દો. તો સાહેબ તમારી ઉપર ખૂબ જ પ્રસન્ન થશે.

અને એક વાત મને પહેલાં જ કહી દો કે—તમારે આ જમીનના બદલામાં શું જોઈએ છે ? એટલે હું સાહેબને ખ્યાલ આપી શકું.”

એક તો સોરઠી માણસ. એમાંય પાછા બાપુ, (દરબાર) એટલે પૂછવું જ શું ? એ તો આ સાંભળીને ઘેલા ઘેલા થઈ ગયા. તેમણે કહ્યું કે : સુખી ! હું તો રાજપુત્રીથી આ જમીન એાંપી દેવા તૈયાર જ છું. મારો બિલકુલ વિરોધ નથી. અને બદલામાં—ફક્ત એક કળશી જાર મને જોઈએ.

ઓહો ! એમાં શું ? તમારે જોઈએ તે હું આપવું. ઘેલો, ખીલું કાંઈ નથી જોઈતું ને ? સુખીએ પુનઃ પૂછ્યું.

ના, ના, મને તો એક કળશી જાર મળી એટલે ઘણું.

એક કળશી જાર એટલે તે વખતે ૨૦ મણ ગણાય.

દરબાર તો થાણદાર પાસે પહોંચી ગયા ને કહી કીધું કે : સા'બ ! આપ જે જમીન દેવા માટે આવ્યા છો, એ જમીનની સંજૂરી હું આપી દઉં છું.

થાણદારે તુર્તજ વકીલ અને કામદારને કહ્યું : તમારો દસ્તાવેજ લાવો, અને આ દરબારની સહી લઈ લ્યો. ખીલ વાત પછી.

એમ જ કરવામાં આવ્યું. એની સાથે એ બન્નેને કહીને દરબારને એક કળશી જાર પણ આપવી દીધી.

હવે માર્ગ એકદમ સરળ થઈ ગયો. આ એક દરબારની સહી મળી, એટલે બધાં ટપો-ટપ સહી કરવાના જ. આપાબાઈએ કહી રાખેલું કે—મારી સહી સૌથી છેલ્લી લેજો. પહેલેથી લેશો તો આ બધાં પાછાં ઊંધા થશે. ત્યારપછી તત્કાળ ત્યાં જ માણસ દ્વારા બાકીના ૧૮ ગરાસિયાને બોલાવીને બધી વાત સમજાવી.

પણ એ બધાં વાત કરતાં થાણદારના કંઈપને વધારે સારી રીતે સમજતા હતા, એટલે તરત જ સંમતિ આપી દીધી.

થાણદારે કહ્યું : બોલો ! આ જમીનના બદલામાં તમારે શી કિંમત લેવી છે ? એ અત્યારે જ નક્કી કરીને કહી દો.

બધાં દરબારોએ અંદરોઅંદર વિચારી—નક્કી કરીને કહ્યું કે : સા'બ ! અમારા ગામમાં ચોરો એકેય નથી. માટે એક સારો ચોરો બંધાવી આપો. એ જ એની કિંમત. અમારે રૂપિયા નથી જોઈતા.

બધાંની કબુલાત થઈ ગઈ. સહીઓ લેવાઈ ગઈ. વકીલ અને કામદાર પણ ચોરો બંધાવી આપવાને કબુલ થયા.

પછી ટુંક સમયમાં જ જમીનની માપણી કરી અને પાકાં ૪૫૧ હાથ લાંબી-પહોળી જમીન અઘાટ વેચાણુ લઈ લીધી.

દરબારોની માંગણી પ્રમાણુ ગામમાં એક સુંદર ચોરો પણ બંધાવી આપ્યો. એમાં તે વખતે ૪૦૦ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો.

વકીલ તથા કામદાર મહુવા-પૂજ્યશ્રી પાસે જઈ આવ્યા. સર્વ બીના જણાવી. પૂજ્યશ્રીને એથી અપાર હર્ષ થયો. તેઓ શ્રીમાનની વર્ષોની ભાવના આજે સફળતાના પ્રથમ પગથિયે પહોંચી ગઈ હતી.

—*—

[૪૬]

આપને ઉચિત લાગે તે.....

જમીન લેવાઈ ગઈ. ખાતમુહૂર્ત અને શિલાસ્થાપન તો પ્રથમથી જ થયેલા હતા. હવે એ જમીનમાં ૭૨ જિનાલયના નિર્માણનો તથા તેનો આદેશ આપવાનો વિચાર ચાલ્યો.

પ્રથમ તો પૂજ્યશ્રીને વિચાર એક નાનું સરખું દેરાસર બાંધવાનો હતો કે જેથી યાત્રિકોને પ્રભુદર્શન-પૂજનનો લાભ મળી શકે. પણ પછીથી એ વિચાર બદલાયો. “શ્રીનાભ-ગણુધર ભગવંતના મુખેથી આ ગિરિવરનો મહિમા સાંભળીને શ્રીભરત મહારાજએ શ્રીમહાવીર પ્રભુનો ભવ્ય પ્રાસાદ અહીં કરાવ્યો હતો,” એ વાત તેઓશ્રીના સ્મરણપથમાં હતી જ. એટલે તેઓશ્રીને લાગ્યું કે—એ ભવ્ય પ્રાસાદની સ્મૃતિ કરાવે એવો શ્રીમહાવીરપ્રભુનો ૭૧ દેવ-કુલિકાસમેત મહાન પ્રાસાદ બંધાવવો. તેમાં ગઈ, ચાલુ, અને આવતી ચોવીશી, વીશ વિહર-માન તથા ચાર શાંશ્વતા જિન તેમજ શ્રીગણુધરભગવંતોની મૂર્તિઓ પધરાવવી.

આ ઉમદા વિચાર તેઓશ્રીએ શિષ્યગણુને તથા વકીલ, કામદાર અને શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા) વગેરે શ્રેષ્ઠિગણુને જણાવ્યો. સૌએ એકી અવાજે એ વધાવી લીધો. સૌનો જવાબ હતો : ‘આપશ્રીમાનનો ભાલ પડે. એ અમારે કરવાનું.’

આ પ્રમાણુ મહાપ્રાસાદ બનાવવાનું નક્કી થયું. પછી એ જિનાલયના આદેશની વાત આવી. જિનાલયનો આદેશ એટલે—એ જિનાલય આદેશ લેનાર ગુહસ્થ તરફથી બંધાય, મૂળ-નાયક પ્રભુજી એના નામના ભરાવાય, અને તેમને ગાદીનશીન પણ તે જ કરે. આવો મહામૂલો આદેશ લેવા માટે શેઠ માકુભાઈ, શેઠ ચીમનલાલભાઈ વગેરે અનેક શ્રેષ્ઠિવરો તૈયાર થયા.

અમદાવાદના વતની સ્વ. શા. કરમચંદ કુલચંદ પૂજ્યશ્રીના પરમભક્ત હતા. પૂજ્યશ્રીની સત્પ્રેરણાનુસાર શેરીસા પાસેના ‘વામજ’ ગામમાં એક દેરાસર બંધાવવાની તેમને ભાવના થયેલી. (વામજ ગામમાં જમીનમાંથી પ્રાચીન ભવ્ય જિનબિંબો પ્રગટ થયા હતા.) પણ એ

૧. ૩૦ હાથ લાંબી અને એક હાથ પહોળી જમીન=પાકો એક હાથ લાંબી પહોળી જમીન ગણાય.

ભાવના અમલી બને તે પહેલાં જ તેઓ સ્વર્ગવાસી બન્યા; આથી એ કામ ન થયું. તેમની દેરાસર ખાતાંની તે મિલકત સુરદાસશેઠની યોગમાં રહેતા તેમના સુપુત્રી શ્રીપુંજીબેન દલપતરામ પાસે પડી હતી. એમાંથી પિતાજીની મહેવ્વછા પૂર્ણ કરવાની તક તેઓ શોધી રહ્યા હતા. એ અવસરે શ્રીકદંબગિરિતીર્થના પ્રસ્તુત દેરાસરના આદેશની તેમને જાણ થઈ. તરત જ તેઓ મહુવા ગયા. ત્યાં પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી : 'સાહેબ ! અમારે આદેશ લેવાની ભાવના છે. હું આદેશ લીધા વગર પાણી પણ વાપરવાની નથી. આપ સાહેબની કૃપા હોય તો આદેશ મળશે.'

પૂજ્યશ્રીએ પુંજીબેનની આદેશ લેવાની દૃઢ અભિલાષા પારખી. તેઓશ્રીએ સૌને વાત કરી કે : ઓલો ! તમારા સૌની ઇચ્છા હોય તો આ પુંજીબેનને આદેશ આપીએ. આપણે રૂપિયાનો વિચાર નથી કરવાનો. પણ સામી વ્યક્તિની ભાવના જોવાની છે. માટે તમારા સૌની ઇચ્છા થતી હોય તો આદેશ આપીએ.

સૌએ કહ્યું : સાહેબ ! આમાં અમને શું પૂછવાતું ? આપશ્રીમાન દીર્ઘદ્રષ્ટા છો—મહા-પુરુષ છો. આપને જે ઉચિત લાગે તે કરવાતું જ હોય. અને એમાં અમારી સંમતિ જ હોય.

આમ સૌની સંમતિ જણાતાં પૂજ્યશ્રીના સાન્નિધ્યમાં શ્રીકદંબગિરિ તીર્થમાં બંધાનાર ભવ્ય શિખરબંધી દેરાસરનો આદેશ શા. કરમચંદ્ર કુલચંદ્ર વતી તેમના સુપુત્રી શ્રીપુંજીબેનને અપાયો. પુંજીબેનની પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો. તેમના સ્વર્ગસ્થ પિતાની અને તેમની વૃષોની શુભભાવના આજે પૂજ્યશ્રીની કૃપાથી સફળ થઈ. ખરેખર, મહાપુરુષોની દયાનો પ્રકાર કેઈ નિરાણો જ હોય છે.

આ પછી—એક મંગલમુહૂર્તે એ જમીન ઊપર શ્રીમહાવીરપ્રભુનો મહાપ્રાસાદ નવોદિત શિલ્પી સોમપુરા શ્રીપ્રભાશંકરભાઈ ચોઘડદાસની દેખરેખ તળે બંધાવવો શરૂ થયો.

એ જિનાલય માટે પ્રાચીન સુંદર પ્રભુપ્રતિમાની તપાસ શરૂ થઈ. પૂજ્યશ્રીની ભાવના હતી કે—જ્યાં સુધી શ્રીવીરપ્રભુની પ્રાચીન પ્રતિમા મળી જાય, ત્યાં સુધી નવા ન ભરાવવા.

શ્રીવીરપ્રભુની સંપ્રતિમહારાજના વખતની સુંદરાકાર પ્રતિમા શંખલપુરમાં છે, એ વાત તેઓશ્રીના ધ્યાનમાં હતી. તેઓશ્રીએ શ્રાવકોને તે પ્રતિમા મેળવવાનો પ્રયાસ કરવા ઉપયોગ આપ્યો. અમદાવાદના શા. સારાભાઈ જ્ઞેશીંગભાઈ તથા સલોત કુલચંદ્ર છગનલાલ વગેરે ગૃહસ્થો ત્યાં ગયા. પૂજ્યશ્રીએ સૂચવેલી મૂર્તિના દર્શન કરીને તેઓ અતિ—આદ્હાદ પામ્યા. સ્થાનિક સંઘ પાસે તેમણે એ મૂર્તિ માટે માગણી મૂકી.

ગામના શેઠે સંઘ ભેગો કર્યો. વિચારણાપૂર્વક અસુક નકરો લઈને પ્રતિમાજી આપવાતું સંઘે નક્કી કર્યું. બન્ને ગૃહસ્થો ખીજે કિવસે પ્રતિમાજીની પૂજા કરીને લઈ જવા તૈયાર થયા. ત્યાં જ એકાએક શેઠે ના પાડી. પ્રતિમાજી આપવાના નથી એમ જણાવ્યું. કુલચંદ્રભાઈ વગેરેએ તેમને ઘણાં સમજાવ્યા કે—આ તીર્થના મૂળનાયક થશે. પૂ. ગુરૂમહારાજને ઘણા ગમ્યા છે, માટે તમે આપો. પણ એ લોકો ન માન્યા.

છેવટે સંઘે આપેલાં પ્રાચીન પરિકરોનો વેગન ભરીને તેઓ પાછાં આવ્યા. આ પછી ખીજે પણ તપાસ કરી, પણ મનમાની મૂર્તિ ન મળી, એટલે પૂજ્યશ્રીની અનુજ્ઞા લઈને નવી

પ્રતિમા ભરાવવાનો નિર્ણય લેવાયો. એ પ્રતિમા બનાવવાનો ઓર્ડર જ્યપુરના કુશળ શિલ્પીને આપવામાં આવ્યો. એણે પણ ઓર્ડર અનુસાર શુભ દિવસે શુદ્ધિ અને વિધિપુરઃસર એ પ્રતિમા ઘડવાનો મંગલપ્રારંભ કરી દીધો.

આ તરફ મહુવામાં—

પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર જન્મસ્થાનમાં ખાતમુહૂર્ત થયા પછી દેરાસરનું બાંધકામ શરૂ થયું. ત્યાં પણ નાનું અને સાદું દેરાસર બાંધવાનો જ વિચાર હતો. પણ પછીથી પૂજ્યશ્રીના પદ્મધર આ. શ્રીવિજયોદયસૂરિજી મ. તથા તેમના પદ્મધર આ. શ્રીવિજયનંદનસૂરિજી મ. ની શુભપ્રેરણાથી ભક્તશ્રાવકોની ભાવનામાં વૃદ્ધિ થતાં બાવન જિનાલયયુક્ત ચાર મજલાનું શિખરબંધી દેરાસર બાંધવાનો નિર્ણય થયો અને એ મુજબ પ્લાન કરીને કામ આગળ ધપાવવામાં આવ્યું.

આ ચાતુર્માસની શરૂઆતમાં પૂજ્યશ્રીએ પોતાના વિદ્વાન્ શિષ્ય મુનિશ્રી અમૃતવિજયજી મહારાજને ગણિપદ તથા પંચાસપદ અને મુનિશ્રી લાવણ્યવિજયજીને પ્રવર્તકપદ આપ્યાં. શ્રીઅમૃતવિજયજી મ. ગયા મહા મહિનાથી શ્રીભગવતીસૂત્રના યોગ વહી રહ્યા હતા. પદવી-પ્રસંગે શ્રીસંઘે ભવ્ય મહોત્સવ યોજ્યો.

ચાતુર્માસ પછી દેરાસરના કામકાજને અંગે કેટલોક સમય મહુવામાં સ્થિરતા કરી. તે દરમિયાન—શેઠ કસળચંદ કમળશીના કુટુંબમાં વ્યાવહારિક કારણોસર વિખવાદ થતાં તેના છાંટા જ્ઞાતિમાં તથા સંઘમાં પણ ઉડ્યાં. આથી સંઘમાં પણ વિખવાદનું વાતાવરણ સર્જાયું. એ પક્ષો પડી ગયા.

પણ પૂજ્યશ્રીએ બન્ને પક્ષને એકત્ર કરીને શાંતિ તથા સંપન્નજીવવાનો ઉપદેશ કર્યો. અને નાના નાના હેતુઓને આગળ ધરીને સંઘમાં તથા જ્ઞાતિમાં વિખવાદ જીલો ન કરવા સમજાવ્યા. બન્ને પક્ષવાળા પોતાની ભૂલો સમજ્યા, કબુલ થયા, અને પૂજ્યશ્રી સમક્ષ પરસ્પરની ક્ષમા યાચીને વિખવાદનો અંત આણ્યો.

મહુવામાં 'શ્રીયશોવિજયજી જૈન બાલાશ્રમ' બાંધવા માટે કસળચંદભાઈએ ઉદારદિલે સારી રકમ આપી હતી. એ બાલાશ્રમનું બાંધકામ આ વિખવાદને લીધે અટકેલું. પણ હવે તે પૂરું કરવાનું સંઘે કબૂલ્યું.

હવે પૂજ્યશ્રીએ વિહારની તૈયારી કરી. એ પ્રસંગે આ સમાધાનથી ખૂબ આનંદ પામેલા શ્રીકસળચંદભાઈને શ્રીસિદ્ધગિરિરાજનો છ'રી' પાળતો સંઘ કાઢવાની ભાવના થઈ. પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપીને એ ભાવનાને દબ બનાવી. એ દબ ભાવનાનુસાર તેમણે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં સંઘ કાઢ્યો.

સંઘમાં જોડાયેલા સેંકડો યાત્રાળુઓ તપ-જપ-પ્રભુભકિત-શુરૂસેવા આદિ ધર્મકાર્યો કરતાં કરતાં ઉમણીયાવહર, કુંભણ, ખુંટવડા, સેદરડા, છાપરીયાળી, જેસર, રાજપર, ચોક થઈને કદંબગિરિજી આવ્યા, ગિરિવરની યાત્રા કરી. પૂજ્યશ્રીના શ્રીમુખે આ તીર્થનો મહાન્ મહિમા શ્રવણ કરીને સકલ સંઘ પુલકિત બન્યો. ગિરિરાજની છાયામાં નિર્માઈ રહેલાં ભવ્ય દેરાસરને જોઈને સૌ કેઈ પૂજ્યશ્રીના તીર્થોદ્ધારમય આત્માને અભિવંદી રહ્યા. પૂજ્યશ્રીના કલ્યાણકર

ઉપદેશને પરિણામે શા. કસળચંદલાઈએ કદંબગિરિજીની તળેટીમાં ભાતાંખાતાનો એક એરડો બંધાવ્યો.

અહીંથી સંઘ પાલિતાણા આવ્યો. ગિરિરાજની યાત્રા કરીને સંઘપતિએ પૂજ્યશ્રીના હસ્તે તીર્થમાળ પહેરી. પછી સંઘ સ્વસ્થાને ગયો.

શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈને નવપદજીની શાશ્વતી ઝોળીનું આરાધન ચાલુ હતું. તેની પૂર્ણાહુતિ આ વર્ષે થતી હતી. તેમને અભિલાષા થઈ કે-પૂજ્યશ્રી આ ચોમાસું અમદાવાદમાં કરે, અને તેઓશ્રીની નિશ્રામાં આરાધનાની સમાપ્તિ થાય તો વધારે સારૂં. એથી તેઓ અમદાવાદ પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ એ વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો. પછી પાલિતાણાથી કદંબગિરિ જઈ, ત્યાંથી ચોક-જાળીલા-ઘેટીને રસ્તે વલલીપુર પધાર્યા. અહીંના નામદાર ઠાકોર સાહેબના ભકિતપૂર્ણ આગ્રહને માન આપીને થોડા દિવસ સ્થિરતા કરી. પછી આગળ વધ્યા.

માર્ગમાં ધંધુકા પાસેના ખરડ ગામમાં તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈએ ઉપાશ્રય બંધાવ્યો. કોઠથી ધોળકા જતાં વચ્ચે આવતાં સરંઢી ગામમાં પણ સાધુ-સાધ્વીઓને ઉતરવાનું કોઈ સ્થાન ન હતું. તે માટે પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપતાં માણેકભાઈ શેઠે ગામમાં એક મકાન વેચાણ લઈને ઉપાશ્રય માટે સમર્થ્યું.

કોઠમાં પણ ઉપાશ્રય નાનો હોવાને કારણે મુશ્કેલી પડતી. પણ પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી શ્રાવકોએ એ ઉપાશ્રયને વિશાલ અને વ્યવસ્થિત બનાવ્યો.

મહામંત્રીશ્રી વસ્તુપાળ અને તેજપાળના સમયની ગુજરાતની રાજધાની 'ધોળકા'માં પૂજ્યશ્રી પધાર્યા. ત્યાંના ત્રણ જીર્ણ દેરાસરોનો ઉદ્ધાર પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી વિલિનન શ્રાવકોએ કરાવ્યો. ત્યાંથી અનુક્રમે સરખેજ પધાર્યા. વચમાં બદરખા તથા કાસીંદ્રાના જીર્ણ દેરાસરોનો ઉદ્ધાર તેઓશ્રીના ઉપદેશથી થયો.

આ આખાંયે વિહાર દરમ્યાન પ્રતિદિન ગામ-બહારગામના સેંકડો ભાવિકો પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા કાળે આવતાં જ રહેતાં. સરખેજમાં સ્વામીવાત્સલ્ય થયું. તેનો લાલ હજાર ઉપરાંત ભાવિકોએ લીધો. ત્યાંથી ભવ્ય સામૈયા સહ અમદાવાદ શહેરમાં પધાર્યા.

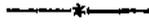
અમદાવાદ પધાર્યા પછી હાંદલા-પોળના જીર્ણોદ્ધૃત જિનાલયોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ૧૯૮૬ ની સાલનું આ ચાતુર્માસ અમદાવાદમાં ખિરાજ્યા. આસો માસની ઝોળી પ્રસંગે શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈની વિનંતિથી તેમના બંગલે પધાર્યા. ત્યાં તેઓશ્રીની નિશ્રામાં શેઠ સહિત સેંકડો ભાવિકોએ ઉત્સવ અને વિધિપૂર્વક ઝોળીની આરાધના કરી.

ચોમાસા પછી એલીસખીજ-કોચરબ વિસ્તારમાં આવેલી 'જૈન-સોસાયટી'માં રહેતા શ્રાવકોના આગ્રહથી ત્યાં પધાર્યા. શેઠ મણીલાલ સુરચંદના બંગલે રહ્યા. વ્યાખ્યાન હંમેશાં ચાલુ રહેવાથી ભાવિકો સારા પ્રમાણમાં લાભ લેતા હતા. અહીં દેરાસર નહોતું. એ ખોટ સૌને સાલતી. પણ કોઈ પ્રેરક નહોતું, એટલે એમ ને એમ ચાલતું હતું. પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંના શ્રાવકોને પ્રેરણા કરી. 'જૈનનો આળક પ્રભુદર્શનથી વંચિત ન જ રહેવો જોઈએ.' એ વાતને ભારપૂર્વક ઉપદેશી.

આ વાત સૌને અભીષ્ટ જ હતી. પૂજ્યશ્રીના આ ઉપદેશે તેમની સુષુપ્ત ભાવનાને જગાડી. સંઘે દેરાસર બંધાવવાનો નિર્ણય કર્યો. શા. મણીલાલ સાંકળચંદની પેઢીવાળા મણીભાઈ તથા કેશુભાઈએ અંતરના ઉમળકાથી દેરાસરનો આદેશ લીધો. અને એ દેરાસર તેમના તરફથી બંધાવું શરૂ થયું.

આ પછી પૂજ્યશ્રી શહેરમાં પધાર્યા. ઘાંચીની પોળમાં-વીશા શ્રીમાળી જ્ઞાતિના અગ્રણી શેઠ નગીનદાસ બહેચરદાસવાળા શેઠ ચંદુલાલ સુનીલાલના ઘરદેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. દેવશાના પાઠાના દેરાસરની પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

આ ચોમાસા પછી કાર્તિક વદિ ત્રીજે પૂજ્યશ્રીએ પોતાના શિષ્યરત્ન પંન્યાસશ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી ગણિવરને ઉપાધ્યાય પદથી અલંકૃત કર્યા. અખંડ વિનય અને ગુરુભક્તિમાં તત્પર રહેનારા એ પંન્યાસ-મુનિવર આ પદવી માટે પૂરા લાયક જ હતા. આ પ્રસંગે શ્રીસંઘે સુંદર ઉત્સવ ઉજવ્યો.

[૪૭]

અનુમોદનાના નિદાન—

“તોલાશાહ ! તમારો ભાગ્યવંત પુત્ર આવાં જ જિનાલયો શ્રીશત્રુજય ઉપર બંધાવશે.”

પ્રભો !, આચાર્યશ્રીના વચનોને વિનોદ સમજેલા તોલાશાહે કહ્યું : અમારા એવાં ભાગ્ય કયાં ? એવી શક્તિ કયાં ? એ તો કેઈ મહાભાગ્યશાળીનું જ કામ.

“ના,ના તોલાશાહ ! તમે આ વાતને વિનોદ ન સમજશો. હું સાચે જ કહું છું કે-તમારો કર્માશા ભારે સૌભાગ્યશાળી છે. એ મોટો થઈને અવશ્ય સિદ્ધાયલજી પર આવાં દેરાસરો બાંધશે. એમાં મીનમેખ નથી.”

તોલાશાહ આનંદવિભોર બની ગયા. નતમસ્તકે તેઓ બોલ્યાં : કૃપાળુ ! મારો કર્માશા આવું મહાકાર્ય કરવા ભાગ્યવંત થાય, એનાથી વધારે રૂડું શું ? આપનાં વચનો સફળ બનો. આપના આશીર્વાદ કૃપો.

ચિત્તોડના મહારાજ સંઆમસિંહજીના મંત્રી તોલાશાહ અને જૈનાચાર્યશ્રી ધર્મરત્નસૂરિજી વચ્ચે ઉપરનો વાર્તાલાપ થયો. તોલાશાહ એક ધનિક શ્રાવક હતા. વિશિષ્ટ આવડતને કારણે તેઓ રાજમંત્રીપદે પહોંચ્યા હતા. પણ એથી ધર્મ ભૂલ્યા ન હતા. બલકે-ધર્મારાધનમાં સવિ-શેષ ઉદ્યમવંત રહેતા હતા. તેમણે ચિત્તોડગઢમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ તથા શ્રીસુપાર્શ્વનાથના રમણીય-ભવ્ય જિનભવનો બંધાવ્યા હતા.

દોલતાબાઠ (દેવગિરિ)થી નીકળેલા છંદી પાળતા તીર્થયાત્રા સંઘમાં આ૦ શ્રીધર્મરત્ન-સૂરિજી પણ હતા. તેઓ સંઘ સાથે ચિત્તોડમાં આવ્યા. આ જિનાલયોના દર્શન કર્યા. જિનાલયોની રમણીય કારીગરી તથા ગગનોત્તુંગ ભવ્યતાએ એમની આંખોને આકર્ષી. તેઓશ્રી આનંદથી એ જિનાલયો નિરખી જ રહ્યા. સાથે મહામંત્રી તોલાશાહ અને તેમનો બાલપુત્ર

કર્માશાહ હતા. એકાએક આચાર્યશ્રીની દષ્ટિ કર્માશાના તેજસ્વી લલાટ પર સ્થિર થઈ. થોડી વાર માટે તેઓ કેઈ ગહન વિચારમાં ઝોવાઈ ગયા. જ્યારે તેઓ વિચાર-વમળમાંથી બહાર નીકળ્યા, ત્યારે તેમણે તોલાશાહ સાથે ઉપર પ્રમાણે વાતચીત કરી. પછી તેઓ સંઘ સાથે યાત્રાથે આગળ વિહાર કરી ગયા.

અહીં કાળક્રમે તોલાશાહ સ્વર્ગગામી બન્યા. પછી તેમના યુવાન અને ધીમાન પુત્ર કર્માશાહને મંત્રીપદ મળ્યું. તેઓ પણ પિતા જેવી જ કુનેહથી કારભાર ચલાવતા હતા.

એકવાર-અમદાવાદના સુલતાન મુઝફરશાહનો નાનો શાહબદો બહાદુરશાહ કેઈ કારણે પિતાની સાથે લડીને-ભાગીને ચિત્તોડ આવ્યો. સુલતાનનું ફરમાન હતું કે-‘તેને કેઈએ આશ્રય ન આપવો,’ પણ એ ફરમાનને ગણુકાર્યા વિના કર્માશાહે શાહબદોને આદર સહિત આશ્રય આપ્યો. એને જોઈતી રકમની સહાય કરી. પછી પ્રેમથી સમજાવીને એના પિતા સાથે સમાધાન કરાવ્યું.

હવે જ્યારે એ શાહબદો અમદાવાદનો સુલતાન થયો, ત્યારે તેણે પોતાના પરમ ઉપકારી મિત્ર મંત્રી કર્માશાને યાદ કરીને યોલાવ્યા. અને કહ્યું: તમારે જે જાગીર-સંપત્તિની જરૂર હોય તે માગો, હું આપીશ.

કર્માશાહ વશિક હતા. તેમને ધનસંપત્તિની કાંઈ જરૂર ન હતી. એ તો તેમને ત્યાં વાપરી ન ખૂટે એટલી હતી. તેમને પૂ. આ. શ્રીધર્મરત્નસૂરિજી મ. તું વચન યાદ આવ્યું. તેમણે વિચાર્યું કે-સુલતાન જેવો સુલતાન રીઝ્યો છે, તો આપણા મહાતીર્થ શ્રી સિદ્ધાચલ-જીના ઉદ્ધારની તથા દેશના જૈન ધર્મસ્થાનોના સંરક્ષણની અનુસા જ શા માટે ન મેળવવી ?

તરત જ તેમણે પોતાની એ માંગણી શાહ પાસે રજૂ કરી, શાહ તેમના પર ઘણો પ્રસન્ન હતો. તેણે એ બંને માંગણીઓ મંજૂર કરી. અને તત્કાળ સૌરાષ્ટ્રના સૂબા ઉપર શાહી ફરમાન લખી મોકલ્યું કે-‘‘કર્માશાહને તીર્થોદ્ધાર માટે સર્વ સવલત આપો.’’

શાહી ફરમાનથી અતીવ આનંદ પામેલા કર્માશાહ ત્યાંથી સીધા અંભાત ગયા. ત્યાં ધિરાજતા પૂ. આ. શ્રી વિનયમંડલ સૂરિજીને તમામ ખીનાચી વાકેફ કર્યા અને તીર્થોદ્ધાર-આરંભના મુહૂર્ત તથા વિધિ અંગે પૃચ્છા કરી. આચાર્યશ્રીએ પણ શુભમુહૂર્ત આપવા સાથે કરણીય વિધિ સમજાવ્યાં. એ જાણી લઈને કર્માશાહે કુશળ શિલ્પીઓને નિમંત્ર્યા. અને એ શિલ્પીઓ શાસ્ત્રાનુસાર કાર્ય કરે તે માટે, તથા યોગ્ય વિધિવિધાન માટે તેઓ જ્યોતિષ, શિલ્પાદિ શાસ્ત્રોમાં પારંગત શ્રીવિવેકધીરગણિ, તથા શ્રીવિવેકમંડન પાઠકને વિનંતિપૂર્વક પાલિતાણા લઈ ગયા.

ઘિરિરાજ ઉપર તે મુનિવરોની દેખરેખ તથા સૂચનાનુસાર દાદાના જિનાલયનો જીર્ણોદ્ધાર શરૂ કર્યો. શ્રીપુંડરીકસ્વામીનું જિનાલય અંધાવ્યું. દાદા આદિનાથ પ્રભુની નૂતન ભવ્ય પ્રતિમા કુશળ કારીગર પાસે શાસ્ત્રોક્ત પ્રમાણ્યુક્ત બનાવરાવી.

જીર્ણોદ્ધાર પૂરો થવા આવ્યો, ત્યારે તેઓએ વિભિન્ન સ્થળોએ ધિરાજતાં વિવિધગચ્છીય આચાર્યાદિ મુનિવરોને વિનંતિ કરીને નિમંત્ર્યા. અનેક આચાર્યભગવંતોના સાંનિધ્યમાં એ મહાપ્રાસાદમાં પ્રભુની અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠાનો મહામહોત્સવ તેમના તરફથી ઉજવાયો.

હિંદભરના લાખો લાવિકો આ પ્રસંગે ત્યાં ઉપસ્થિત થયા હતા, પ્રતિષ્ઠાકારક આચાર્યો સર્વ-ગૃહ્યોય હોવાથી આ પ્રતિષ્ઠા કેણુ કરાવી? એવો મતભેદ ઉભો ન થવા પામે, માટે કર્મશાહે તથા શાસન સુભટ સૂરીશ્વરોએ દીર્ઘદષ્ટિ વાપરીને દાદાની પલાંઠીના લેખમાં લખ્યું: “પ્રતિ-ષ્ઠિતં સર્વસૂરિભિઃ ॥”^૧

વિ. સં. ૧૫૮૭ની એ સાલ હતી. વૈશાખ વદિ છઠનો એ મહાન દિવસ હતો.

વિ. સં. ૧૯૮૭ના ચાલુ વર્ષે ગિરિરાજ ઉપર દયાળુદાદાની પ્રતિષ્ઠા થયાને બરાબર ચારસો (૪૦૦) વર્ષ પૂરા થતા હતા. અમદાવાદના નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈની, શેઠ આ. ક. ની પેઢીના પ્રતિનિધિઓની તથા શહેરના અગ્રણીઓની ભાવના થઈ કે-આ ૪૦૦મી વર્ષગાંઠના શુભપ્રસંગે તેની ઉજવણી કરીએ. આ વિચાર આવવાથી શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહો-લાલ, શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ, ગિરધરલાલ છોટાલાલ, જ્ઞેશંગભાઈ કાળીદાસ, જમનાદાસ હીરાચંદ ઘેવરીયા વગેરે આ બાબતમાં પૂજ્યશ્રીની સલાહ લેવા આવ્યા.

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે: “આ આપણો મહાન્ દિવસ છે. આ દિવસે સર્વ પ્રકારના આરંભ-સમારંભો બંધ રહેવા જોઈએ. મીલો પણ બંધ રહે. રથયાત્રા તથા સંઘની નવકારશી થાય. જેથી લોકોને પણ ખ્યાલ આવે કે-આજે જીનોનો એક મહાન્ દિવસ છે. પોળના દેરાસરની વર્ષગાંઠ આવે, ત્યારે આપણે પૂજા-જમણ વગેરે કરીએ છીએ, તો આ તો ત્રણ જગતના નાથ પરમદયાળુ દાદા શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુની વર્ષગાંઠનો દિવસ છે, એની ઉજવણી અપૂર્વ રીતે જ કરવી ઘટે.”

પ્રતાપસિંહભાઈ કહે : વિશિષ્ટ રીતે-આપ ફરમાવો છો તેમ ઉજવણી થાય-કરીએ. પણ મીલો બંધ ન રહે. મીલમાલિકો માને કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે.

પૂજ્યશ્રી કહે : તમે પ્રયાસ તો કરી જુઓ. બંધ રહે તો ઘણી સારી વાત.

શેઠિયાઓએ મીલમાલિકોને મળીને પોતાની ભાવના જણાવી. સાચી ધર્મ-ભાવનાનો પડઘો એને અનુરૂપ જ પડે છે. મીલમાલિકો તરત માની ગયા. દાદાની વર્ષગાંઠના દિવસે મીલો બંધ રાખવાનું તેમણે સહર્ષ કબૂલ્યું. શહેરના કેસાઈઓ પણ માની ગયા.

હવે આવી નવકારશીની વાત. દિવસો ટુંકા હતા. ઝડપી નિર્ણય લેવાનો હતો. કોના તરફથી કરવી? એ વિચાર ચાલતાં પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “શેઠ માકુભાઈ (માણેકલાલ મનસુખ-ભાઈ) અને શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ તરફથી નવકારશી રાખો. એનો ખર્ચ બંને ભાગે પડતો વહેંચી લે.”

માકુભાઈએ ‘તહત્તિ’ કહી એનો આનંદ સહ સ્વીકાર કર્યો. કસ્તૂરભાઈને બોલાવવામાં આવ્યા. તેમને વાત કહી. પણ નવકારશી કરવા માટે તેમનું મન કાંઈક એાછું જણાયું. તેમનું કહેવું થયું: અત્યારે ગાંધીજી વગેરે દેશનેતાઓ કેદમાં છે, તેવે સમયે નવકારશી કરવી યોગ્ય નથી. આના કરતાં સાધાર્મિક લક્ષ્મી માટે કાંઈક કરીએ તો વધારે સારું છે.

૧. સર્વ આચાર્યોએ આ બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ સ્પષ્ટ ફરમાવ્યું કે : દેશનેતાઓ કેદમાં છે તે બરાબર છે. પણ તમારા શેડિયાઓમાં જ વિવાહના-લગ્નના પ્રસંગો ઉજવાય છે, અને સ્વજનો-સ્નેહી-સંબંધીઓ માટે જમણમાં પિસ્તાની બરફીઓ કરાય છે, ને ખવડાવાય છે. ત્યાં યોગ્યાયોગ્યને વિચાર નથી આવતો. અને હાદ્દાની ૪૦૦મી વરસગાંઠની નવકારશી કે જેમાં-ચણાના લાડવા, ચણાના ગાંઠીયા, ચણાનું શાક અને ચણાના લોટની કઠી કરાય છે, અને તમારા એક લગ્નથીયે ઓછું ખર્ચ આવે છે, ત્યાં જ દેશનેતાઓનું બહાનું મૂકાય છે.”

પૂજ્યશ્રીની સાચી વાત સાંભળીને સૌ સ્તબ્ધ બની ગયા. થોડી વાર પછી શેઠ જ્ઞેશંગ-ભાઈએ તોડ કાઢતાં કહ્યું : આપણે એ ટીપ કરીએ. એક ટીપ સાધર્મિક-સહાયની, ને બીજી નવકારશીની. જેની જેમાં ઈચ્છા હોય, તે તેમાં લખાવે.

કસ્તૂરભાઈ કહે : ‘હું મારી મેળે સાધર્મિક-ભક્તિમાં એ હબ્બર રૂપિયા વાપરીશ. પણ આપણે સંઘમાં નિખવાદ પડે એવું નથી કરવું. સંઘ એકમતથી ને એક વિચારથી જે નક્કી કરે તે કરવાનું છે.’

આ પછી સૌ છૂટા પડ્યા. નવકારશી અંગે કોઈ નિષ્ક્રિય ન લેવાયો, આથી શહેરમાં હોહા મચી ગઈ કે-કસ્તૂરભાઈ શેઠે નવકારશી બંધ રખાવી.

આ હોહાથી અગ્રણીઓ અકળાયા. તે જ દિવસે બપોરે શેઠ પ્રતાપસિંહભાઈ હાંફળા-હાંફળા પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને પૂછ્યું : સાહેબ ! આ બાબતમાં શું કરવું છે ?

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “શું કરવું કેમ ? નવકારશી કરવાની છે. અને એ માટે ટીપ કરો. પહેલાં દેશવિરતિસમાજ અને યંગમેન્સ જેન સોસાયટીવાળાને પૂછી લ્યો કે તમારે નવકારશી કરાવવી છે ? નહિતર પાછળથી એ લોકો ખાલી બુઠાણાં ફેલાવશે.”

એ બંને સંસ્થાવાળાને પૂછી લેવામાં આવ્યું. તેમની ના આવતાં પૂજ્યશ્રીની પાસે જ શ્રેષ્ઠિવર્યોને એકત્ર કરીને ટીપ કરી, શ્રીતત્ત્વવિવેચકસભા તરફથી નવકારશી કરવાનું જાહેર થયું.

બીજા દિવસે વહેલી સવારે શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ તથા શા. ગિરધરલાલ છોટાલાલ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. તેમને જોતાં વેંત પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું : કેમ અત્યારે વહેલાં ? નવકારશી માટે જ આવ્યા છો ને ? તેમણે હા પાડતાં કહ્યું : સાહેબ ! નવકારશી ન કરવી એવું કસ્તૂરભાઈનું કહેવું નથી. તેઓ તો એમ કહે છે કે એ માટે પૈસા આપવાની મારી રુચિ નથી.

“તો પછી નવકારશીને આદેશ લેવા માટે નગરશેઠ પાસે સૌની સાથે કસ્તૂરભાઈએ જવું પડશે, અને નવકારશી-સમયે આવીને પાટ ઉપર બેસવું પડશે. એ નક્કી કરી લાવો.” પૂજ્યશ્રીએ સ્પષ્ટતા માગી.

તરત જ તેઓ શેઠ પાસે ગયા, અને નક્કી કરી આવ્યા.

વૈશાખ વદ છઠને એક જ દિવસ બાકી રહેલો. એક દિવસ પહેલાં જ આ નક્કી થયું. અમદાવાદના સમસ્ત સંઘની નવકારશીની તૈયારીઓ એક દિવસમાં કેમ થાય ? એ વિમાસણ હતી. પણ આખા અમદાવાદને એક રૂપિયામાં જમાડવાની કાબેલિયત ધરાવતાં અમદાવાદના શ્રેષ્ઠિઓ મુંઝાય શાના ? શેઠ ચમનલાલ લાલભાઈ વગેરેએ કમર કસીને મહેનત આદરી. ગણત્રીના કલાકોમાં તો નવકારશી અંગેની સર્વ સામગ્રી તૈયાર.

વૈ. વ. પાંચમના દિવસે શેઠ કસ્તૂરભાઈની આગેવાની તળે શ્રેષ્ઠિવર્યો નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈને ત્યાં આદેશ લેવા ગયા. નગરશેઠે પણ સૌને ચાંદલા કરીને શ્રીકૃષ્ણ આપવા પૂર્વક આદેશ આપ્યો.

વૈ. વ. દના સવારે નગરશેઠના વંડે હબ્બરૌની માનવ મેદનીની વિશાળ હાજરીમાં ભવ્ય સ્નાત્રોત્સવ ઉજવાયો. ત્યારબાદ રથયાત્રા નીકળી. અમદાવાદમાં અભૂતપૂર્વ એ જૈન રથયાત્રા નીકળી પૂજ્યશ્રી વગેરે સેંકડો મુનિરાજો, હબ્બરૌ ભાવિક આત્માઓ, ઝેન્ડવાળાં ને નિશાન ડંકા વગેરેથી વરઘોડાનો ઠાઠ અપૂર્વ બન્યો હતો.

સકલસંઘની નવકારશી પણ અપૂર્વ ઉલટલેર થઈ. નવકારશી વખતે શેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ સૌની સાથે ત્યાં આવીને પાટ પર બેઠા. બપોરે શેઠ જ્ઞેશીંગભાઈની વાડીના શ્રીઆદીશ્વર-પરમાત્માના જિનાલયમાં નવાણું પ્રકારની પૂજા પણ મહોત્સવની જેમ ભણાવાઈ. ત્યાં તથા ઝવેરીવાડમાં ભોંયરાના શ્રીઆદીશ્વરપ્રભુને લાખેણી અંગરચના રચવામાં આવી.

એકંદરે-એક દિવસની વ્યવસ્થિત ઉજવણી મોટાં મહોત્સવને પણ અંખી પાડે એવી થઈ. અને એથી જૈનેતરોમાં એની ખૂબ અનુમોદના થઈ.

એ અનુમોદનાના નિદાન આપણા પૂજ્યશ્રી જ હતા.

[૪૮]

આદર્શ અનુશાસક

પૂજ્યશ્રીની અનુશાસન-પદ્ધતિ અજોડ હતી. તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમૂળચંદણ મહારાજના વારસારૂપે તેઓશ્રીએ એ મેળવેલી.

સાધુઓનો અભ્યાસ કેમ વિકસે-સારો થાય એ બાબતની તેઓશ્રી ઘણી ચીવટ રાખતા. કોઈપણ મુનિ આગસુ ન બને, ભણવામાં કે ચારિત્રારાધનમાં પ્રમત્ત ન બને, એ માટે તેઓશ્રી પૂરતી તકેદારી રાખતાં.

તેઓશ્રી સ્વયં સાધુઓને ભણાવતા. કિરાતાળુનીય, રઘુવંશ કે તિલકમંજરી-કાદંબરી જેવાં કાવ્યો હોય, પરિભાષે-દુશેખર જેવો વ્યાકરણનો કોઈ ગ્રંથ હોય, કે આગમ યા દર્શન-શાસ્ત્રનો કોઈ મહાગ્રંથ હોય, એનો એક શ્લોક કે એક ગાથા પણ તેઓશ્રી એવી વિશદ રીતે ભણાવતાં કે-ભણનારને એ આખું કાવ્ય અને આખો ગ્રંથ આપમેળે ભણતાં-વાંચતા આવડી જ બન્ય.

‘સોટી વાગે ચમચમ, ને વિદ્યા આવે રમઝમ’ આ વાતને તેઓશ્રી દૃઢપણે માનતા હતા. ભણાવતી વખતે તેઓશ્રી તરખણીના દોરાનો પણ ઉપયોગ કરતાં. તેઓશ્રીના વિખ્યાત વિદ્વાન બનેલા એક પણ શિષ્ય-પ્રશિષ્ય એ તા નહિ હોય, જેણે એ દોરા ન ખાયાં હોય. પણ એ

શિક્ષા ખમનારા શિષ્યો આજે કહે છે કે—ગુરૂ મહારાજનો એક એક દોરો આજે અમારામાં એક એક વિશિષ્ટ ગુણપણે પરિણમ્યો છે.

પૂજ્યશ્રી પાઠ આપતાં હોય ત્યારે મોટાં ઘનવાન શ્રેષ્ઠિઓ કે ગામ-પરગામના સંઘો આવીને બેસે તો પણ તેઓશ્રી યથાવત્ પાઠ ચાલુ જ રાખતાં, ને શિક્ષા પણ કરતાં. તેઓશ્રી ભણાવવામાં એટલાં તો એકાગ્ર બની જતાં કે—કોઈના આવ્યા-ગયાનો પણ ખ્યાલ ન આવતો. આવનારને તો પાઠ પૂરો થાય ત્યાં સુધી બેસવું પડે. એ રીતે બેસનારા કેટલાંય ગૃહસ્થોએ પૂજ્યશ્રીની અધ્યાપનશૈલી અને કડક શિક્ષા નજરે જોઈ છે. તેઓ આથી ખૂબ પ્રભાવિત થતાં.

પૂજ્યશ્રી દરેક ઠેકાણે ઉપાશ્રયની મધ્યમાં બિરાજતાં. ચારે તરફ વ્યવસ્થિતપણે શિષ્ય-સમુદાય બેઠો હોય, ને જ્ઞાનોપાર્જનમાં તનમય હોય. એ દશ્ય જોવું એ પણ અણમોલ દેહાવો હતો. કોઈ પણ શ્રાવકને એ મુનિવરો પાસે જવાની મનાઈ હતી. દૂરથી વંદન કરી લેવાનું. કોઈવાર શ્રાવક શાતા પૂછે, અને મુનિરાજ બિંચું જોઈને ધર્મલાભ આપે કે સ્હેજ વાતચીત કરે, તો એ શ્રાવકને જ પૂજ્યશ્રી કંપકો આપતાં કે—તારે વાતો કરાવીને સાધુઓને બગાડવા છે ? અભ્યાસ કરતી વખતે સાધુઓને વાતો કરાવવાની હોય નહિ.

રાત્રે પ્રતિક્રમણ પછી સર્વ અભ્યાસી મુનિવરોને પુનરાવર્તન-આવૃત્તિ મોડે સુધી કરવાનો નિયમ હતો. સહાધ્યાયી મુનિવરો ભેગાં મળીને સ્વાધ્યાય કરે. એ સ્વાધ્યાયરમણમાં રાત્રિના ૧૧-૧૨ વાગી જાય તો પણ ખ્યાલ ન આવે. શિષ્યોનું એકાંત હિત વાંછનારા પૂજ્યશ્રી રાત્રે મોડેથી પોતાની સાથેના માણસ 'નારાયણ'ને મોકલે કે—'બ ! જોઈ આવ, બધાં ભણે છે કે વાતો કરે છે ?' નારાયણ પણ ભારે કાબેલ હતો. કોઈને ખબર ન પડે એવી ચુપકીદીથી સર્વત્ર તપાસ કરી આવે. એમાં જો કોઈવાર કોઈ સાધુ વાતો કરતાં ઝડપાઈ જાય, તો થઈ રહ્યું. પૂજ્યશ્રી તરત જ એને મોલાવે અને કડક શિક્ષા આપતાં કહે કે : “અધ્યા ! બરાબર મહેનત નહિ કરો, નહિ ભણો, તો વાણિયાના રોટલા નહિ પચે. મરીને ભરુચના પાડા થશે. માટે બરાબર ભણો, બરાબર ધ્યાન રાખો.”

એ શિષ્યો પણ એવા વિનયી અને આજ્ઞાપાલક કે એક વારની ટકોર જ એમને બસ થઈ પડે. ફરી કદી પણ એવી ભૂલ તેઓના હાથે ન જ થાય.

આ પ્રભાવ હતો પૂજ્યશ્રીની કડક પણ કલ્યાણકારી અધ્યાપનપદ્ધતિનો અને કડક આચાર-પરિપાલનનો. એનું જ પરિણામ છે કે—જનનશાસનને નવ નવ આચાર્યો અને અનેક જ્ઞાની-ધ્યાની-તપસ્વી મુનિવરો સાંપડ્યા.^૧

સાધુઓને વિવિધ વિષયોનું અધ્યયન કરાવવા માટે પૂજ્યશ્રીએ બિહાર પ્રદેશના ભારત-વિખ્યાત પાંડતવર શ્રીશશિનાથ ઝા, વગેરે શાસ્ત્રીઓને ૪૫-૪૫ વર્ષ સુધી રાખેલા. ન્યાય-કુસુમાંજલિ, અંડનખંડખાદ્ય, બાઘાંત ગાદાધરી સુધીનો નવીન ન્યાય, વ્યુત્પત્તિવાદ, ગીતા, અદ્વૈતસિદ્ધિ-શાસ્ત્રદીપિકા, સંમતિતર્ક તથા સ્યાદ્રાહરતનાકર વગેરે અનેક આકરગ્રંથોને કંઠસ્થની જેમ રાખનાર તથા એવાં ગ્રંથો રચનાર એ મહાવિદ્વાન શાસ્ત્રીજી પાસે પૂજ્યશ્રીના

૧. પૂજ્યશ્રીની આ અધ્યાપનપદ્ધતિને આજે પણ તેઓશ્રીના શિષ્યપ્રશિષ્યો તથા પરસમુદાયના સમર્થ સાધુઓ આદરપૂર્વક અને કૃતજભાવે સંભારે છે.

શિષ્યરત્ને ન્યાય-વ્યાકરણ-સાહિત્ય-વૃદ્ધશર્ન વગેરે ગહન વિષયોમાં પારગામિત્વ મેળવતાં. શાસ્ત્રીજી પણ એમાં કડક નહોતાં. કેઈ સાધુ બરાબર ન લખે, તો તેને તેઓ કડક શબ્દોમાં શિખામણ આપતાં પણ અંચકાતા નહિ.

પૂજ્યશ્રીએ શિષ્યોને વ્યવસ્થિત રીતે લખાવવા માટે એક સુંદર અને સર્વોપયોગી (જનરલ) પાઠ્યક્રમ તૈયાર કરાવ્યો હતો. એ પ્રમાણે લખનાર-પછી તે મંદ્યુદ્ધિવાળો હોય કે મેઘાવી હોય, પણ અવશ્ય વિદ્વતા મેળવવા સમર્થ થતો.

આ પાઠ્યક્રમ તેઓશ્રીએ ૧૯૮૭ના આ ચાતુર્માસમાં પ્રો. આનંદશંકર બાપુભાઈ ધ્રુવને દેખાડ્યો. આનંદશંકરભાઈ આ દિવસોમાં 'સ્વાદ્વાદમંજરી'નું અંગ્રેજી ભાષાંતર કરતા હતા. એમાં આવતાં સમ્પતભાગી-સમ્પતનય-નિદ્વેપ-મુ'ડકેવલી-શ્રુત્વા કેવલી-અશ્રુત્વા કેવલી વગેરે વિષયોનું વિસ્તૃત વર્ણન સમજવા તથા તે વિષયો કયા કયા અર્થોમાં કયા સ્થાને ચર્ચવામાં આવ્યા છે, તેની બાણકારી મેળવવા તેઓ ઘણીવાર પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા. પૂજ્યશ્રીની અગાધ વિદ્વતા માટે તેમને ઘણું બહુમાન હતું. તેઓ આ પાઠ્યક્રમ જોઈને ખૂબ પ્રસન્ન થયા. અને પૂજ્યશ્રીની પઠન-પાઠન અંગેની સતત કાળજીની પ્રશંસા કરી. એ પાઠ્યક્રમની તેમણે નોંધ પણ કરી લીધી.

આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીની તથા આચાર્ય શ્રીવિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મ. ની શારીરિક અસ્વસ્થતાને કારણે તેઓશ્રી શાહીબાગમાં આવેલી શેઠ ભોળાભાઈ જેશીંગલાઈની બસુદેવબાઈ સેનેટેરીયમના ઉપાશ્રયમાં ઘણો વખત રહ્યા.

એકવાર શેઠશ્રી માણેકલાલ જેઠાભાઈ તથા શેઠશ્રી ભોળાભાઈ જેશીંગલાઈએ આવીને પૂજ્યશ્રીને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે : આપશ્રી એક સ્થાયી સંસ્કૃત પાઠશાળાની યોજના અમને સૂચવો. તે પ્રમાણે અમે એ પાઠશાળા સ્થાપીએ. એમાં એક લાખ રૂપિયા અમે આપીએ અને બીજાં પાંચ લાખ રૂપિયા મુ'બઈ જેવા સ્થળેથી એકત્ર કરી લાવીએ. જેથી એ પાઠશાળા કદંબગિરિ જેવાં પવિત્ર સ્થળે કાયમ વ્યવસ્થિત રીતે ચાલુ રહે.

પૂજ્યશ્રીને આ વાત સમયાનુસાર ઘણી યોગ્ય જણાઈ. પણ તે સમયના અમુક સંયોગોનો વિચાર કરીને તેઓશ્રીએ એ માટે ના ફરમાવી.

આ પછી શેઠ માણેકલાલ જેઠાલાલે સાર્વજનિક અંધાલય (એમ. જે. લાયબ્રેરી) માટે મોટી રકમનું દાન કર્યું.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈની વિનંતિથી ડાણાઓઠાણું ત્યાં કર્યું. તેમણે પૂજ્યશ્રીની પદરામણીના હર્ષમાં અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો.

આ વર્ષે પૂજ્યશ્રીના શિષ્યોએ વૈરાગ્યરંગથી વાસત થયેલા અનેક કિશોરો-યુવકો તથા પ્રૌઢ ભાવિકોને ભાગવતી પ્રવ્રજ્યા આપી.

પૂજ્યશ્રીના અમોઘ ઉપદેશથી ભાવિત થયેલા શેઠશ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ શ્રીશેરીસા-તીર્થનો ઉદ્ધાર તન-મન અને ધનનો ભોગ આપવાપૂર્વક કરાવી રહ્યા હતા. જોધપુરી લાલ પાષાણજડિત ત્યાંનું નૂતન જિનમંદિર લગભગ તૈયાર થવા આવ્યું હતું. એમાં સારાભાઈએ લગભગ ૩૦ લાખ રૂપિયાનો સદ્વ્યય કર્યો. તે જિનાલયમાં પ્રભુજીનો મંગલ-પ્રવેશ કરા-

વચાની તેમની ભાવના થતાં તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : આપ સાહેબ ત્યાં પધારો, અને મહોત્સવપૂર્વક પ્રભુજીનો મંદિર-પ્રવેશ કરાવો. તે અંગેનું મંગલ-મુહૂર્ત પણ ફરમાવો.

પૂજ્યશ્રીએ તેમની વિનંતિ સ્વીકારી. જો કે-તેઓશ્રીએ તો આ પ્રવેશની સાથે પ્રતિષ્ઠા કરવાની પણ પ્રેરણા આપી. પણ સારાભાઈની ભાવના ઉદ્ભવે હતી. તેમનો વિચાર હતો કે-દેરાસરની ફરતી સુંદર દેરીઓ-બાંધીને બાવન જિનાલય બનાવવું. પછી પ્રતિષ્ઠા ભવ્ય રીતે કરાવવી. આ માટે તેમણે જગ્યા પણ રાખેલી. આ ભવ્ય ભાવનાથી તેમણે તટકાલ પ્રભુ-પ્રવેશના શુભ મુહૂર્ત માટે જ પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી.

પૂજ્યશ્રીએ પ્રવેશનું મહા-મંગલકારિ મુહૂર્ત કાઢ્યું. પ્રવેશચક્ર તથા રવિયોગ સાથેનો મહા શુદ્ધિ પાંચમનો દિવસ નક્કી થયો. સારાભાઈએ એ મુહૂર્તને સહર્ષ વધાવી લીધું. મહોત્સવની તૈયારીઓ આદરી. યોગ્ય સમયે પૂજ્યશ્રી પણ વિહાર કરીને શેરીસા પધાર્યા. મહોત્સવ અંગેના વિધિ-વિધાનો શરૂ થયા. કુલસ્થાપના-નવગ્રહાદિ પૂજન-નંદાવર્ત પૂજન વગેરે વિશિષ્ટ પૂજનો લખાવા લાગ્યા. સાંથે નવ દિવસની નવકારશીઓ પણ નોંધાઈ ગઈ. અને ઘણાં વર્ષોથી અપૂજનીય રહેલા પ્રાચીન બિંબોની શુદ્ધિ તથા પૂજ્યતા માટેના ગુરૂપરંપરાગત બીજાં પણ કેટલાંક વિધાનો કરવામાં આવ્યા.

જોતજોતામાં પ્રવેશનો મંગલકારી દિવસ આવ્યો. અહીં એક ગુંચ ઊભી થઈ હતી. એનો ઉકેલ કોઈનાથી નહોતો થતો. અનેલું એવું કે-શ્રી શેરીસાપાશ્વપ્રભુની બે પ્રાચીન પ્રતિમાઓ હતી. બંને પ્રાચીન. બંને શ્યામ. બંને એક માપની. હવે આ બેમાંથી મૂળનાયક તરીકે કઈ પ્રતિમા-રાખવી, ગણવી ? અને મૂળનાયક તરીકે કોનો પ્રવેશ કરાવવો ? એ પ્રશ્ન થઈ પડ્યો. એનો ઉકેલ કોઈ ન કરી શક્યું. છેવટે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : 'બંને પ્રભુજીનો પ્રવેશ કરાવો.'

એમજ થયું. સેંકડો ભાવિકોની હાજરીમાં મંગળ-વેળાએ વિશુદ્ધ મંત્રોચ્ચારપૂર્વક એ બંને પ્રભુ-મૂર્તિઓનો ગલારામાં પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો. પૂજ્યશ્રી તથા શેઠ સારાભાઈ અમાપ આનંદ અનુભવી રહ્યા હતાં.

પ્રભુજીને પથાસણ પર બરાબર બિરાજમાન કર્યા બાદ સકલ સંધે પૂજ્યશ્રી સાથે ચૈત્ય-વંદનાદિ ક્રિયા કરી. વિધિકારકોએ સ્વયોચ્ચ ક્રિયાઓ કરી. પછી સૌ વિબરાયા. પૂજ્યશ્રી આદિ પણ ઉપાશ્રયે પધાર્યા. ડૂકતાં આ. શ્રીવિજયનંદનસૂરિજી મ. તથા વિધિકારક શ્રીભોગીભાઈ ગુલાબચંદ અને શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈ ગલારામાં રહ્યા. તેઓ એકત્ર થઈને ક્રિયા અંગેની વિચારણા કરતા હતા. આખા દેરાસરમાં તેમના સિવાય ચોથું કોઈ ન હતું.

ત્યાં જ-એકાએક અદ્ભુત ચમત્કાર સર્જાયા. કારણથી તો બધે કાર્ય થાય છે. પણ કારણ વિના કાર્ય થાય ત્યારે તે ચમત્કાર કહેવાય છે. અહીં પણ એવું બન્યું. બેમાંથી એક પ્રતિમાના અંગેમાંથી અમી ઝરવું શરૂ થયું. આધુનિક લોકો કહે છે કે-‘સેંકડો લોકો ભોગાં થયા હોય, તેમના શ્વાસોચ્છ્વાસના કારણે થતો ઝકારો જ આ કહેવાતાં ‘અમીઝરણું’ છે. પણ તેમનું માનેલું આ કારણ અહીં ન હતું. આ દેરાસરમાં તો ડૂકત ત્રણ જ વ્યક્તિઓ હતી. માટે જ અહીં કારણ વિનાના કાર્ય સ્વરૂપ ચમત્કાર થયો.

પ્રતાપશીભાઈની તથા આચાર્ય મ.ની દૃષ્ટિ સહસ્રા ત્યાં ગઈ. પાસે જઈને પ્રભુજીને હાથ લગાડ્યો તો હાથ ભીનો ભીનો. ભોગીભાઈએ પણ એ નિહાળ્યું. જેમ સમય વીતતો ગયો,

તેમ અમીઝરણું વધતાં જ ગયા. થોડીવારમાં તો પ્રભુજીને જાણે હમણાં જ અભિષેક કર્યો હોય તેવું લાગવા માંડ્યું. આચાર્યમહારાજ તરત જ પૂજ્યશ્રી પાસે ગયા ને આ વાત નિવેદન કરી.

પૂજ્યશ્રી પણ તરત દેરાસરમાં પધાર્યા. અમીઝરણું નિહાળ્યાં. થોડીવારમાં આ વાત ત્યાં હાજર રહેલા વિશાળસંખ્યક સંઘમાં ફેલાઈ. સૌ દર્શન માટે ઉમટી પડ્યા. કોઈકે આ ખબર અમદાવાદ પહોંચાડતાં ત્યાંથી હજારો લોકો આવવા માંડ્યા. પ્રભુના દર્શન માટે ઘસારો થઈ રહ્યો. આ અમીઝરણું ખરાબર ખાર કલાક સુધી ચાલ્યાં. એ દરમ્યાન એટલું અમી ઝયું કે- કળશ તો શું-ડોલ ભરવી હોય તો પણ સુખેથી ભરી શકાય.

અમીઝરણામાં અને તેવાં અન્ય ચમત્કારોમાં શ્રદ્ધા નહિ ધરાવનારા સેંકડો જીવોને આ ખનાવને નજરે જોયા પછી પોતાની માન્યતા ફેરવવાની ફરજ પડી. અરે ! ખુદ પ્રતાપસિંહ ભાઈ પણ જોલ્યા કે : જો હું ગેરહાજર હોત ને મને આ વાત કહેવામાં આવી હોત, તો હું ન જ માનત. પણ આ તો નજરે જોઉં છું, એટલે માનવું જ રહ્યું.

સામાન્ય જનસમૂહ સાનંદાશ્ચર્ય લાવે આ અમીવર્ષણુ જોવા માટે તલસતો હતો. પ્રભુના પ્રભાવથી મુઘ્ધ થઈ રહ્યો હતો. ત્યારે આપણા પૂજ્યશ્રીનું મન કોઈ અનિર્વચનીય લાવેથી ગદગદ બની રહ્યું હતું. તેઓશ્રીની આંખોમાંથી હર્ષાશ્રુ વહી રહ્યા હતા. મુખમાંથી પ્રભુના સ્તુતિવચનો નીકળતા હતા. રોમેરોમ પુલકિત બન્યા હતા. તેઓશ્રીએ ત્યાં ઉપસ્થિત સૌને કહ્યું : “આપણે સૌ દ્વિધામાં હતા કે જેમાંથી મૂળનાયક કયા પ્રભુજી ? પણ જીઓ ! પ્રભુએ આપણને નિશ્ચિંત કરી દીધા. આ પ્રભુજી જ મૂળનાયક તરીકે ધિરાજમાન થશે.”

પૂજ્યશ્રીની આ ઊર્મિસભર વાણી સૌએ નતમસ્તકે વધાવી. એ પ્રભુજીને મૂળનાયકજી તરીકે પધરાવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. આ પછી બપોરે અઠોત્તરીસ્નાત્ર વગેરે વિધિ અદમ્ય ઉત્સાહથી થયો.

આ મહાન કાર્ય પતાવીને પૂજ્યશ્રી પુનઃ અમદાવાદ પધાર્યા. અહીં શેઠ લલ્લુ રાયજીની યોડિંગમાં શા. ચંદુલાલ લલ્લુભાઈ રાયજી તરફથી નૂતન જિનાલય તૈયાર થયું હતું. તેમાં બહારગામથી લવાયેલા પ્રાચીન પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી, તે માટે શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ વગેરેએ વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રી પધાર્યા હતા.

પ્રતિષ્ઠા અંગેનો મહોત્સવ ચાલુ હતો. મહા શુદ્ધિ દશમે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ દેરાસરનું (નરીક્ષણુ કર્યું. રંગમંડપમાં એક ગોખલામાં રહેલું શ્રીનેમિનાથ પ્રભુજીનું શ્યામ-પ્રાચીન બિંબ તેઓશ્રીએ જોયું. તેઓશ્રીએ પૂછ્યું : આ પ્રભુજી અહીં કેમ મૂકી શખ્યા છે ?

શેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ વગેરેએ જણાવ્યું : સાહેબ ! અહીંયા મૂળનાયક તરીકે પધરાવવા માટે આ પ્રભુજી વાલમતીર્થમાંથી અમે લાવેલા. પણ અહીંના પ્રમાણમાં આ પ્રભુજી મોટાં હોવાથી અમે શ્વેત પાષાણુના બીજા પ્રભુજી લઈ આવ્યા એથી આ પ્રભુજી હાલ અહીં પરીણુદાખલ પધરાવ્યા છે. કોઈને જરૂર હશે તો આપી દઈશું.

પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શ્રીકદંબગિરિમાં દેરાસર તૈયાર થઈ રહ્યું હતું. રંગમંડપ-ગભારો વગેરે ઘણાં અંગો તૈયાર થઈ ગયા હતા. હવે ત્યાં તીર્થની પ્રવૃત્તિ થાય અને યાત્રિકોને પૂજ-

લકિતનો લાલ મળે એ માટે એક પૂજનીય પ્રભુજી પધરાવવાની જરૂર હતી. આ વાત પૂજ્યશ્રીના લક્ષ્યમાં જ હતી. આ શ્રી નેમિનાથની લબ્ય પ્રતિમા જોતાં જ તેઓશ્રીને એ વાત સ્ફુરી આવી. તેઓશ્રીએ કહ્યું: આ પ્રભુજી તમારે આપી દેવાના હોય, તો અમને શ્રીકદંબગિરિજી માટે આપો.

કસ્તૂરભાઈ આદિ બધાંએ કહ્યું: એનાથી વધુ રૂડું શું? આ પ્રતિમાજી ખુશીથી આપ કદંબગિરિજી મોકલી આપો.

તત્કાલ એ પ્રતિમાજી ત્યાંથી લઈને શ્રીકદંબગિરિજી તીર્થે મોકલી અપાયા. ત્યાં બંધાતા જિનાલયના રંગમંડપમાં મધ્યભાગમાં એક પીઠિકા બનાવી તેની ઉપર પધરાવવામાં આવ્યા. આવનાર યાત્રાળુવર્ગ એ પ્રભુની પૂજા-સેવાનો લાલ લેવા લાગ્યો.

શ્રીસંઘની વિનંતિથી ૧૯૮૮ની સાલનું આ ચોમાસું પણ અમદાવાદમાં બિરાજવાનું નક્કી થયું. પણ વૈશાખમાસમાં એકાએક ઘોટાદથી આચાર્યશ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મ.ના સાંસારિક ભાઈ શ્રીહરગોવિંદદાસભાઈ ઘોટાદ શ્રીસંઘના આગેવાનોને સાથે લઈને આવ્યા. તેમણે વિનંતિ કરી કે: મારા પૂ. પિતાજી (શ્રીહિમચંદ શામજી) વયોવૃદ્ધ અને પથારીવશ થયાં છે. તેમની અંતરની ભાવના અને ઉત્કંઠા છે કે-આ ચોમાસું આપશ્રી ઘોટાદ કરો, અને મને સમાધિ મળે તેવી આરાધના કરાવો.

આ સાંભળીને પૂજ્યશ્રી વિચારમાં પડી ગયા. આર્દ્રા નક્ષત્ર ખેસવાને હવે ફક્ત ૧૩ દિવસની વાર હતી. અને આર્દ્રા બેઠા પછી તેઓશ્રી વિહાર નહોતા કરતાં. ધોમ ઉનાળો ધખતો હતો.

થોડી જ વારમાં કાંઈકે નિર્ણયાત્મક વિચાર કરી, પ્રતાપસિંહભાઈ વગેરેની સલાહ લઈને તેઓશ્રીએ એમની વિનંતિ સ્વીકારી. સાધુઓને આજ્ઞા ફરમાવી કે: આજે સાંજે ઘોટાદ તરફ વિહાર કરવાનો છે. તૈયાર થઈ જાવ.

સાધુઓ પણ ગણત્રીના કલાકોમાં તૈયાર થઈ ગયા. તે જ સાંજે પૂજ્યશ્રીએ પાંચકુવા-દરવાબંને માર્ગે વિહાર કર્યો. પાંચકુવા કાપડ મહાજનના પ્રમુખ શેઠ પુંજભાઈ દ્વીપચંદના વિશેષ આગ્રહથી એક દિવસ ત્યાં રોકાયા.

શહેરમાં તો આ સમાચાર ફેલાતાં આશ્ચર્ય છવાઈ ગયું. કોઈની કલ્પનામાં ય ન આવે એવી વાત બની હતી. સૌ ધારતાં હતા કે પૂજ્યશ્રીનું આ ચોમાસું અમદાવાદમાં જ થશે. તેને બદલે આ અણુચિંત્યો ફેરફાર થવાથી લોકો દોડાદોડ દર્શન-વંદનાર્થે આવવા લાગ્યા. વધુ તો એ આશ્ચર્ય થતું કે-જે પુસ્તક-ઉપધિ વગેરે ઉપકરણોને સાચવીને ગોઠવવા-સાથે લેવા વગેરે તૈયારી કરતાં સહેજે આઠેક દિવસ થઈ જાય, તે બધી તૈયારી આ મુનિવરોએ બે-ચાર કલાકમાં કઈ રીતે કરી? અને તેઓ વિહાર માટે સજ્જ પણ શી રીતે બન્યા? આનો જવાબ વિચારતાં સૌને થતું કે-સાધુજીવન તે આનું નામ.

પાંચકુવા વિસ્તારમાં એક દિવસ રહીને આગળ વિહાર શરૂ કર્યો. ધોળકા-ધંધુકા વગેરે નાના-મોટાં ગામોને પાવન કરતાં તેઓશ્રી ઉગ્રવિહાર દ્વારા ફક્ત ૧૨ દિવસે ઘોટાદ પધાર્યાં. લબ્ય સ્વાગત સહ ચાતુર્માસ પ્રવેશ કર્યો.

ચાતુર્માસ શરૂ થયું. જેમને શાન્ત અને સમાધિમય આરાધના કરાવવા માટે પૂજ્યશ્રી દીર્ઘ વિહાર કરીને અહીં પધાર્યાં હતા, તે શ્રીહિમચંદભાઈને ત્યાં તેઓશ્રી ઘણીવાર

પધારતાં, અને ઉચિત આરાધના કરાવતાં. આથી હિમચંદભાઈનો આત્મા ખૂબ પ્રસન્નતા અનુભવવા લાગ્યો. એ આરાધનાથી ઉપજેલી પ્રસન્નતામાં જ તેઓ પર્યુષણપર્વ આવતાં પૂર્વે સ્વર્ગવાસી બન્યા. અંતિમ-સમયે પૂજ્યશ્રીએ સુંદર નિર્યામણા કરાવી. એ સમયની તેમની સમાધિ જોતાં સૌ કોઈને થયું કે-આ આત્મા પોતાનું કલ્યાણ સાધી ગયો.

પર્યુષણ પછી શ્રીસંઘે સમવસરણની લબ્ય રચના કરવાપૂર્વક અઠાઈ મહોત્સવ ઉજવ્યો. આઠે દિવસ સંઘજમણ કર્યાં. આ વખતે વિશિષ્ટ બીના એ બની કે-વર્ષોથી ચાલ્યા આવેલા તપા-હુંઢીયાના ઝઘડાઓ શમી-ગયા. બન્ને સંઘોમાં સંપ થયો. પૂજ્યશ્રી પાસે તથા વ્યાખ્યાનમાં સ્થાનકવાસી ભાઈઓ આવતાં અને સારો લાભ લેતાં. આ ઉત્સવમાં થયેલી નવકારશીમાં બન્ને સંઘ એક સાથે બેસીને જમ્યા.

ખોટાદના પરા વિસ્તારમાં લગલગ ૮૦ શ્રાવકોના ઘર હતાં.^૧ તેમને ગામના દેરાસર-ઉપાશ્રય દૂર પડતાં હોવાથી નણકનાં ધર્મારાધન માટે કાંઈ સાધન ન હતું. એ બાણીને પૂજ્યશ્રીએ દેસાઈ લક્ષ્મીચંદ ભવાનને ઉપદેશ આપ્યો કે-આટલા બધાં જીવોને આરાધના કરાવવાનો આ સુંદર અવસર છે. તમે અહીં દેરાસર-ઉપાશ્રય કરાવો.

પૂજ્યશ્રીના આ વચનામૃત તેમણે ઝીલી લીધાં. અને પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર એક વિશાળ જમીન વેચાતી લેવાનું તથા તે જમીનમાં નૂતન શિખરબંધી દેરાસર તેમજ ઉપાશ્રય બાંધવાનું નક્કી કર્યું.

શ્રીકદંબગિરિજી તીર્થમાં શ્રીમહાવીર પ્રભુને ખોતેર જિનાલયસમેત પ્રાસાદ તૈયાર થઈ ગયો હતો. તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે ત્યાંનાં વહીવટદારોને આગ્રહ થતાં ચોમાસા પછી તે તરફ જવા માટે પૂજ્યશ્રીએ વિચાર કર્યો. પણ એ જ વખતે ધોલેરાનિવાસી દોશી પુર-ષોતમદાસ નાગરદાસના સુપુત્રો શ્રીહરિલાલ તથા શ્રીદલીચંદભાઈ, તેમજ શ્રીગોવિંદજી માસ્તરના દીકરા દોશી ચુનોભાઈ તથા શ્રીપાનાચંદભાઈ ઝવેરચંદ ગાંધી તેઓશ્રી પાસે આવ્યા. તેમની ભાવના હતી કે-પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ધોલેરાથી શ્રીસિદ્ધગિરિજીનો છ 'રી' પાળતો સંઘ કાઢવો. એ માટે વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રી ધોલેરા પધાર્યાં.

ત્યાંથી મંગલમુહૂર્તે આશરે હજારેક ભાવિકોથી પરિવરેલા શ્રીસંઘે ગિરિજા તરફ પ્રયાણ કર્યું. સાંઢેડા-હેમતપુર-રતનપુર-નવાગામ-વેળાવહર-મોણપુર-વળા-ઉમરાળા-સણોસરા-નોંઘણવહર-આકોલાલી-જમણવાવ વગેરે ગામોને પાવન કરતો, અને ત્યાં પૂજ-પ્રભાવનાદિ ધર્મકાર્યો કરતો સંઘ પાલિતાણા પહોંચ્યો. અહીં સંઘનું લબ્ય સ્વાગત થયું. ગિરિજાજની યાત્રા કરીને પૂજ્યશ્રીએ સંઘવીને તીર્થમાળ પહેરાવી.

શ્રીસંઘને ખાર ગાઉની પ્રદક્ષિણા કરવાની ભાવના થતાં તેની સાથે પૂજ્યશ્રી પણ પધાર્યાં.

—X—X—X—X—

૧. અત્યારે તે ઘણા છે.

નમસ્તે કાદંબ !

આજે પૂજ્યશ્રીનો ગામમાં (બોદાનાનેસમાં) મંગલ પ્રવેશ હતો. નૂતન જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા માટે તેઓશ્રી પધારી રહ્યા હતા.

નાતું છતાં રળિયામણું એ ગામ બાજુે કોઈ મોટો તહેવાર હોય, તેમ ઉત્સાહના ભવ્ય વાતાવરણથી ઠીપી ઉઠ્યું હતું.

અમદાવાદના આગેવાન શ્રેષ્ઠિવરો શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરે હાજર જ હતા. એમનો આનંદ માતો નહોતો. એમાંય કામદાર તથા વકીલ તો આનંદના મહાસાગરમાં જ મજાનોમજાન કરી રહ્યા હતા.

પેલા દરબારો સામૈયામાં મોખરે હતા.

યથાસમય પ્રવેશ થઈ ગયો. દેરાસર ભોઈને પૂજ્યશ્રી સંતોષ પામ્યા. મંગલાચરણ બાદ લોકો વિખરાયા.

ત્યારવધી પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર શ્રીકદંબગિરિજીના વહીવટ માટે ત્યાં એક સ્થાનિક પેઢીની સ્થાપના કરવામાં આવી. એનું નામ “તપાગચ્છીય શેઠશ્રી જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢી” રાખ્યું.

કેવું સુંદર નામ ! જિનના દાસ અતે ધર્મના દાસની પેઢી એટલે જ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢી.

અને માથે જ-એનો વહીવટ કરનાર સદ્ગૃહસ્થો પણ શ્રીજિન અને ધર્મના દાસ-ભક્ત જ હતા. તેથી એ નામ સાર્થક બન્યું. પેઢીના વહીવટ માટે અમદાવાદનિવાસી શેઠશ્રી ચીમનલાલ લાલભાઈના પ્રમુખપણા નીચે વ્યવસ્થિત પ્રતિનિધિમંડળ સ્થાપવામાં આવ્યું. સ્થાનિક પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી વીરચંદ્રભાઈ વકીલ તથા શ્રીઅમરચંદ્રભાઈ કામદારની નિયુક્તિ થઈ. અને અત્યારના વહીવટદાર પ્રતિનિધિ શ્રીભગવાનભાઈ મેઘજી સંઘવી (જેસરવાળા) ને પેઢીના મુખ્ય મુનીમજી તરીકે નીમવામાં આવ્યા.

* * *

હવે તો અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા મહામહોત્સવના દિવસો નજીક આવતા હતા. શેઠશ્રી જિનદાસ ધર્મદાસ તરફથી દેશ-પરદેશમાં શ્રીસંઘ નિમંત્રણ પત્રિકા પાઠવવામાં આવી.

અંજનશલાકા એ જિનશાસનનું પરમ મહત્ત્વ ભર્યું સુવિધાન છે. છેલ્લાં ઘણાં વર્ષોથી કયાંય અંજનશલાકા થઈ ન હતી. કારણ કે-પાલિતાણુમાં વર્ષો પૂર્વે થયેલી એક-એ અંજનશલાકા વખતે કોઈપણ કારણોસર મરકીનો ભયાનક ઉપદ્રવ થયો હતો. એથી લોકો અંજનશલાકાના નામથી ડરકડતાં. પૂજ્યશ્રીના કેટલાંક તેજોદ્રેષીઓએ આ દાખલા આગળ ધરીને લોકોને એમ ઠસાવવા પ્રયાસ પણ કરેલા કે-આમાં પણ આવાં ઉપદ્રવો થાય તો શું

૧ સં. ૧૯૮૯, પોષવદિ ૭ નો દિવસ ત્યાંના શિલાલેખમાં છે.

શરે ? પણ એમની એ વાત તો સહસ્ર કિરણે તપતાં સૂર્યને ઢાંકવા માટે ધૂળ ફેંકવા જેવી જ બની રહી. પૂજ્યશ્રીના અખંડ પ્રજ્વલેજથી લોકો સુપરિચિત હતા. એથી તેમને કોઈ વિદ્વોનો ડર ન હતો, અને એજ કારણે-શેઠ આ. ક. ની પેઠી, બાણુની ટુંક, મોતીશા શેઠની ટુંક, નરશી કેશવજીનું દેરાસર, વગેરે દેરાસરોના વહીવટદારોએ પોતપોતાના દેરાસરોમાં પધરાવવા માટે અનેક નૂતન જિનખિંબો કરાવીને આ મહોત્સવમાં અંગનશલાકા માટે મૂક્યા. ખંભાત મારવાડ-માળવા-મેવાડ વગેરે પ્રદેશના શ્રાવકોએ પણ ધાતુના-પાષાણના પ્રતિમાઓ આ અંગનશલાકામાં મૂક્યા.

નવીન જિનમંદિરની ભમતીમાં ૭૧ દેવકુલિકાઓ હતી. એમાં પણ શિખરખંધી, અને ૨૦ દેરીઓ ધુમટીવાળી હતી. ૫૧ માં પણ ૧૩ મોટી અને ૩૮ નાની દેરીઓ હતી. એ એકાવનેય દેરીઓના તથા તેમાં પધરાવવાના પ્રભુજીના આદેશ શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ જમનાભાઈ ભણુભાઈ, શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈના પૂ. દાદીમા શ્રીગંગાભાભૂ, પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ, શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ જોશીગભાઈ કાળીદાસ, શેઠ ભોળાભાઈ જોશીગભાઈ, શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ, શેઠ અમુભાઈ રતનચંદ, શેઠ ચંદુલાલ ચુનીલાલ, શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ, નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈના બહેન શ્રીપ્રભાવતી બેન, નગરશેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈના ધર્મપત્ની શ્રીમહાલક્ષ્મીબેન, શેઠ જોશીગભાઈ ઉગરચંદ, શેઠ ચંદુલાલ ખુલાખીદાસ તથા શેઠ હડીસિંહ કેસરીસિંહના કુટુંબીઓ વગેરે ઓટાદ-ભાવનગર-જામનગર-અમદાવાદ-વડોદરા વિ. ગામોના શ્રાવકવર્યોએ લીધેલા હતા. એક ધુમટીવાળી દેરીનો આદેશ પણ અપાયેલો. એ સર્વ સ્થાનોમાં પધરાવવા માટેના નવીન જિનખિંબો તથા શ્રીગણધરખિંબો આવી ગયા હતા.

અને મૂળનાયક ભગવાન ?
આપણા શાસનના ચરમ તીર્થપતિ-
આપણા આસન્ન ઉપકારી-
ગ્રણ્ય જગતના નાથ
દેવાધિદેવ શ્રીમહાવીર પ્રભુ.

એમની દિવ્ય છતાં ભવ્યતમ-૪૫ ઈંચ ઊંચી સપરિકર પ્રતિમા જ્યપુરથી તૈયાર થઈને આવી ગઈ હતી.

એનું દિવ્ય અને પ્રસન્ન મુખમંડળ-જાણે શરદ પૂનમનો ચંદ્ર જ જોઈ લ્યો. અને એની ચોપાસ વ્યાપેલું દિવ્ય તેજ જાણે એ ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના.

ભાવુક જીવો તો નિરખતાં જ નહોતા ધરાતાં. જાણે અમૃતાસ્વાદનો અનુપમ આદહાદ અનુભવી રહ્યા હોય.

મહાકવિ ધનપાલે કરેલી “વ્રજામરસનિમગ્ન” સ્તુતિ અહીં ખરે જ પોતાની સત્યતા પુરવાર કરાવી રહી હતી.

આ અલૌકિક મૂર્તિ સહિત લગભગ એક હજાર જિનમૂર્તિઓ આ મહોત્સવમાં અંગન-શલાકા માટે આવી હતી.

આ સઘળાં પ્રતિમાલુની પલાંડીમાં શિલાલેખ લખવા-કેતરવાનું કાર્ય પૂરઝડપે ચાલુ હતું. એક શુભ ચોઘડિયે શ્રીમૂળનાયક પ્રભુ ઉપર શિલાલેખ કેતરવાની શરૂઆત કરવામાં આવી. કુશળ કારીગર સ્નાનાદિથી શુદ્ધ થઈને કેતરવા બેઠો. પણ આશ્ચર્ય. ટાંકણું ચાલે જ નહિ. ઘણાં પ્રયત્નો કર્યા. કેમેય ટાંકણું અડે જ નહિ. ટાંકણાની તીક્ષ્ણ ધારને વધુ તેજ કરી. ટાંકણું બદલ્યાં. અરે! કારીગર પણ બદલ્યાં. પણ અધુન્ય નિરર્થક. શિલાલેખનો એક અક્ષર પણ ન જ કેતરાયો. સૌ વિચારમાં પડી ગયા, ગભરાયા કે આ શું? પૂજ્યશ્રીને જાણ કરવામાં આવી. પૂજ્યશ્રી તરત ત્યાં પધાર્યાં. પળવારમાં જ તેઓશ્રી જ્ઞાન-દષ્ટિ વડે અધુન પામી ગયા. તેઓશ્રી ત્યાંથી દેરાસરમાં-જ્યાં શ્રીનમિનાથ પ્રભુ હતા, ત્યાં ગયા અને લકિતસભર સ્વરે પ્રાર્થના કરી કે : પ્રભો ! આપને આ તીર્થમાં સુંદર જિનાલય બંધાવીને તેમાં મૂળનાયક તરીકે જ પધરાવવાની અમારી ભાવના છે, તે સફળ બનો. હે નાથ ! હવે કૃપા કરો.”

આ પછી પૂજ્યશ્રીની સૂચનાથી એ જ કારીગરે લેખ કેતરવા માટે ટાંકણું અડાડયું કે તરત જ અક્ષરો સહેલાઈથી કેતરાવા લાગ્યા. પ્રભુના અલૌકિક પ્રભાવથી સૌ વિસ્મિત બની રહ્યા.

દેરાસરની બહાર વિશાળ યોગાનમાં મોટો મજબૂત મંડપ બાંધવામાં આવ્યો હતો. એ મંડપમાં શાસ્ત્રીય વિધિપુરઃસર સુવિશાળ વેદિકા રચવામાં આવી. તેની ઉપર આકર્ષક રીતે ૧૦૦૦ પ્રતિમાલુ પધરાવવામાં આવ્યાં. જોનારા પણ વિચારમાં પડી જતાં કે આ તે પ્રતિમા નગર છે કે શું?

મહા શુદ્ધિ ૧૩ ના મંગલ દિવસે જલયાત્રા અને કુંભસ્થાપનાના મંગલ વિધાનપૂર્વક ૨૨ દિવસના આ મહામહોત્સવનો પ્રારંભ થયો.

લોકોને માટેની વ્યવસ્થા અપૂર્વ હતી. શ્રી વકીલ, કામદાર, તથા અન્ય શ્રેષ્ઠિ શ્રાવકોએ એને માટે ખૂબ જહેમત ઉઠાવી હતી.

આ વાત સં. ૧૯૮૯ (ઈ.સ.૧૯૩૩)ની સાલની છે. મહા-ફાગણ માસમાં આ મહોત્સવ ઉજવાયો હતો. તે વખતે ત્યાં હેમાભાઈ શેઠની ધર્મશાળા સિવાય બીજું એકેય સ્થાન નહિ. હાલ જ્યાં પેઢી બેસે છે, તે ઓરડાઓ હતા. તેમાં પૂજ્યશ્રી સપરિવાર બિરાજતા હતા. આ સિવાય ઉતારા માટે અન્ય સ્થાન હતું નહિ. અને મહોત્સવ પ્રસંગે હજારો માણસો ત્યાં આવ્યા હતા. પ્રતિષ્ઠાના દિવસે તો ૨૫ હજારની મેદની એ તીર્થમાં એકત્ર થયેલી. એ બધાને ઉતરવા માટે ૩૦૦ ઉપર તો પાકી-કંતાનની ઓરડાઓ બાંધી હતી, અનેક તંબૂ, શમિયાણા તથા રાવટીઓની સુંદર સગવડ કરી હતી.

આ તંબૂ-શમિયાણા વગેરેની રાજસી સગવડ ભાવનગર સ્ટેટના નામદાર મહારાજ શ્રીકૃષ્ણકુમારસિંહજી તથા તેમના મુખ્ય દિવાન સર પ્રભાશંકર પટ્ટણી સાહેબ કે જેઓ પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ભક્ત હતા, તેમના તરફથી મળી હતી.

બીજી પણ-જમણની-પાણીની સર્વ સગવડ સંપૂર્ણપણે ત્યાં કરવામાં આવેલી. આવાં જંગલમાં પણ મંગલસમી આ અદ્ભુત સગવડ તથા વ્યવસ્થા જોઈને લોકો મોંમાં આંગળા નાખી ગયા.

એક બાબુ-વિશાળકાય મંડપમાં પ્રભુજીની સન્મુખ પૂજ્યશ્રીમાન, આચાર્યશ્રી વિજયોદય-સૂરિજી મ., આ. શ્રી વિજયનંદન સૂરિજી મ. આદિ મુનિભગવંતો તથા વિધિકારકો વિશુદ્ધ અને પવિત્ર વિધિવિધાનો કરાવી રહ્યા હતા. આજે સિદ્ધચક્ર પૂજન તો કાલે બૃહન્નંદાવત-પૂજન. આમ વિવિધ પૂજનો અને પછી પ્રભુજીના જગજગંતુહિતકારક પાંચ કલ્યાણકોના મહાન્ વિધાનો ક્રમસર ચાલી રહ્યા હતા. જાણે ત્યાંની દુનિયા દિવ્ય અને મંત્રમય બની ગઈ.

બીજી બાબુ-હંમેશાં નવકારશી (સંઘજમણ) થવા લાગી. આજે આ શેઠ તરફથી તો કાલે વળી બીજા શેઠ તરફથી-એમ બાવીશ નવકારશીઓ થઈ. લોકો ખાતાં થાક્યા.

જેતજેતામાં ૨૦ દિવસ ઉત્સાહ ને ઉલ્લાસમાં વહી ગયા. એકવીસમે-દાગણુ શુદ્ધિ બીજનો મહાન્ દિવસ આવ્યો.

આજે-અંજનશલાકાતું સર્વોત્કૃષ્ટ વિધાન થવાતું હતું.

અરૂપીમાં રૂપનો આરોપ કરવાનો હતો.

સિદ્ધમાં સાધ્યપણાની સમાપત્તિ કરવાની હતી.

ધાતુ-રત્ન-પાષાણમય પ્રભુપ્રતિમામાં પ્રાણની પ્રતિષ્ઠા એટલે જ અંજનશલાકા.

જિનશાસનમાં સર્વોત્કૃષ્ટ-સર્વોત્તમ અને મહત્ત્વપૂર્ણ વિધાન એટલે જ પ્રાણપ્રતિષ્ઠા.

આજે એ જ વિધાન અહીં થવાતું હતું—

જિનશાસનના શરતાજ—

મહાસત્ત્વશાલી—

તપાગચ્છાધિરાજ—

સાક્ષાત્ પ્રહ્નમૂર્તિસમા આપણા મહાન્ સૂરિરાજના પવિત્ર હસ્તે.

નોખત-શરણાર્થ વગેરે વિવિધ વાજિંત્રોના મધુર અને કોમળ સૂરો વાતાવરણની મંજુલતામાં વૃદ્ધિ કરી રહ્યા હતા.

લોકોના હૈયામાં હર્ષ અને કુતૂહલની મિશ્ર લાગણી પ્રકટ સ્વરૂપ લઈ રહી હતી.

અને-મહાન્ પવિત્ર પળે અંજન વિધાન(પ્રભુતું કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક) નિર્વિદ્ધપણે થયું. જિન ભગવાનમાં જ્ઞાનની અનંત જ્યોત પ્રગટી, અને સમસ્ત જગત્ કો' અનિર્વચનીય આનંદની લાગણી અનુભવી રહ્યું.

હજારો લોકોના કંઠમાંથી જયજયતા ગગનભેદી નાદ નીકળી રહ્યા.

આજે શેઠ અંદુલાલ યુલાખીદાસ-અમદાવાદવાળા તરફથી નવકારશી થઈ.

આ અંજનશલાકાની આગલી રાત્રે ભયાનક વાવાઝોડું થયું. એવો ભયંકર વંટોળીયો ઊડયો કે-તંબૂ-સવટી-કંતાનની ઓરડીઓ વગેરે અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયું. લોકો તો આ વંટોળીયાની ખબર જ ન હોય, તેમ જ્યાં ત્યાં સૂતા હતા. જાણે કોઈએ અવસ્વાપિની નિદ્રાનો પ્રયોગ કર્યો હોય. પણ આ વંટોળીયો શમી ગયા પછી પૂજ્યશ્રીએ પોતાના બહુશ્રુત શિષ્ય આ. શ્રીઉદયસૂરિજી મ. ને પ્રશ્ન કર્યો : “ઉદયસૂરિ ! આવો કોઈ જોગ હતો ખરો ?”

તેમણે કહ્યું : “હા સાહેબ ! આવો જોગ હતો. અને હજી સવારે સાડા પાંચ વાગે આવો જોગ છે.”

તરત જ પૂજ્યશ્રીએ પોતાની પાછલી બાજુએ સૂતેલા શ્રી કુલચંદલાઈ છગનલાલ સહોતને(બોટાદવાળા) હાક મારી : અદ્યા કુલચંદ ! જાગે છે ?

કુલચંદલાઈ જાગતા જ હતા. જ્ઞાની ગુરૂ-શિષ્યનો રહસ્યમય વાર્તાલાપ તેમણે સાંભળેલો. તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, ને કહ્યું : જી સાહેબ ! ફરમાવો.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : જા ! બધે તપાસ કરી આવ. બધું સલામત છે ને ?

કુલચંદલાઈ ચારે તરફ આંટો મારી આવ્યા. બધું અસ્તવ્યસ્ત હતું. લોકો પ્રગાઠ નિદ્રામાં અને વેરવિખેર દશામાં પડ્યા હતા. તે બધું જોયું. પણ તેઓ પ્રતિમાવાળા મંડપમાં ન જઈ શક્યા. પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને વાત કરી.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : જા ! નંદનસૂરિને ઉઠાડ.

શ્રીનંદનસૂરિજી મ. ઉઠીને આવ્યા એટલે પૂજ્યશ્રીએ બંનેને કહ્યું : “તમે બંને મંડપમાં જઈ આવો.” બંને ગયા. મંડપમાં સર્વત્ર ફરી આવ્યા. પણ ક્યાંય ઉની આંચ નહોતી આવી. એટલે નિરાંત અનુભવી. પૂજ્યશ્રીને એ જણાવ્યું. આ પછી શ્રી ઉદયસૂરિજી મ. તથા શ્રીનંદન-સૂરિજી મ, એ બંને સૂરિવર્યોએ દેરાસરમાં શેષ આખી રાત્રિપર્યંત વિશિષ્ટ મંત્રજપ કર્યો.

સવારના પાંચ વાગ્યા. લગભગ મંડપના થાંભલે થાંભલે પાંચ-પાંચ-સાતસાત માણસોને ગોઠવી દેવામાં આવ્યા. તેઓ તે તે થાંભલાને મજબૂત રીતે પકડીને ઊભા. બરાબર સાડા પાંચ વાગ્યા ને ભયંકર વંદોળીયો વફૂટયો-વાવાઓડું કુંકાયું. જે થાંભલાદીઠ માણસોની ગોઠવણી ન કરી હોત તો મંડપ વેરવિખેર થઈ જત. સાથે પ્રતિમાજીને પણ નુકશાન થાત. અર્થે કલાક એ વંદોળીયો એકધારો રહ્યો. પછી એકાએક જેમ આવેલો તેમ આવ્યો ગયો. પૂરતી સાવધાની રાખી હોવાથી જરા પણ નુકશાન ન થયું. ત્યારપછી જ પૂજ્યશ્રી, બંને સૂરિવર્યો અને કુલચંદલાઈ વગેરેએ નિરાંતનો દમ લીધો.

કાગણુ શુદ્ધ ૩—

આજે પ્રભુજીને ગાદીનશીન કરવાના હતા. પ્રથમ તો દેરાસરજીના મંડપમાં પરોણા-દાખલ બિરાજમાન શ્રીનમિનાથ પ્રભુને ત્યાંથી પ્રભુજીની આજ્ઞા યાચવાપૂર્વક ઉત્થાપવાની ક્રિયા કરવામાં આવી પણ આશ્ચર્ય—

પ્રભુજી ત્યાંથી ખસ્યા જ નહિ. ઘણી મહેનત કરી, પણ નિષ્ફળ. છેવટે પૂજ્યશ્રી ત્યાં પધાર્યા. તેઓશ્રીએ શુદ્ધલાવપૂર્વક ગદ્ગદ કંઠે પ્રભુની સ્તુતિ અને વિનંતિ કરી કે :—

“હે નાથ ! આપનો મહિમા કોનાથી અબલણ્યો છે ? આપ જ્યારથી અહીં પધાર્યા, ત્યારથી દિનપ્રતિદિન આ મહાતીર્થના ઉદ્ધારતું મહાકાર્ય સરલતમ જ બનતું જાય છે. એ આપનો જ અચિંત્ય પ્રભાવ છે. હે દેવાધિદેવ ! આપ અમારી વિનંતિ સ્વીકારો. અમે અહીંયા આ તીર્થમાં ગિરિરાજ ઉપર નૂતન જિનાલય બંધાવીને તેમાં આપને મૂળનાયક તરીકે બિરાજમાન કરીશું. માટે હે નાથ ! અમારા પર કૃપા કરીને આજ્ઞા આપો અને ગિરિરાજ ઉપર પધારો.”

આ સ્તુતિ પૂર્ણ થતાં વાર જ હજારો લોકોના આશ્ચર્ય વચ્ચે પ્રતિમાજી ઊંચકાયા. ગિરિરાજ ઉપર પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ અનુસાર આવન જિનાલય બંધાતું હતું. તેની કેટલીક

દેવકુલિકાઓ તૈયાર થઈ ગઈ હતી. તેનો આદેશ પણ ભાવિકોએ લીધેલ હતો. એમાંની એક દેરીમાં આ પ્રભુજીને વિધિપૂર્વક પરોણાદાખલ પધરાવ્યા.

ત્યારબાદ શુભલગ્ને શ્રીમહાવીરસ્વામિપ્રાસાદ અપરનામ શ્રીકદંબવિહારપ્રાસાદમાં (મંડપ તથા ગભારામાં) અને તેની ભમતીની દેરીઓમાં યથાસ્થાને અનેક પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. તેમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીર સ્વામી પ્રભુ તથા તેમની આબુબાબુના ૧ શ્રી આદીશ્વર, ૨ શ્રી સંપ્રતિજિનેશ્વર,^૧ આ ત્રણ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા શ્રીપુંજીએને કરી. તેમની ભાવના-તેમના સ્વર્ગીય પિતાજીની મનઃ કામના આજે પરિપૂર્ણ થઈ. તેઓ પોતાને કૃતકૃત્ય માની રહ્યા.

ગભારામાં-મંડપમાં તથા ભમતીની દેરીઓમાં પધરાવવાના અન્ય સર્વ પ્રભુજીનો ગાદી-નશીનવિધિ તે તે આદેશ લેનાર સદ્ગૃહસ્થોએ પોતાના વિશાળ પરિવાર સાથે કર્યો.

પ્રતિષ્ઠા સમયે માનવમેદની તો માતી ન હતી. ચારેકોર માણસ જ માણસ. બહુ માન-વોનો મહેરામણ ઉભરાયો.

‘ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં’, ને ‘પ્રીચન્તાં પ્રીચન્તાં’ ની ખાવન ઘોષણા ચારે તરફ વ્યાપકરૂપે થઈ રહી હતી. અમદાવાદનિવાસી શેઠ શ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ તે વખતે વિમાનમાં આરૂઠ થઈને ગગન-ગોખથી વિવિધ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી વાતાવરણને સુવાસિત બનાવતા હતા.

પ્રભુજી ગાદીનશીન થયા પછી એક અદ્ભુત બનાવ બન્યો. મૂળનાયક પ્રભુજીની મૂર્તિ માંથી દિવ્ય અમી ઝરવા લાગ્યા. હજારો આંખોએ ભક્તિ અને કૃતહલ સાથે એ અમીવર્ષાણુ નિહાળ્યું.

આ પછી પ્રભુજીનું અલૌકિક સ્વરૂપ જોયું હોય તો—

જળહળાયમાન દેહકાન્તિ નેત્રોને આંજતી હતી. સુખકમળ તો હસુંહસું થઈ રહ્યું હતું. બહુ હમણાં જ ભગવાન યોલી ઉઠશે—એવું લાગતું.

પ્રતિષ્ઠાના દિવસે શ્રીપુંજીએ તરફથી ગામધુમાડો બંધ રાખવામાં આવ્યો—ગામ ઝાંપે ચોખા કરવામાં આવ્યા. લગભગ ૨૫ હજાર માણસોએ તેનો લાભ લીધો.

પ્રભાવનાની વ્યવસ્થા તો અપૂર્વ જ હતી. શ્રીકૃષ્ણની પ્રભાવના રાખી હતી. મોટા ચોકમાં શ્રીકૃષ્ણનો ઢગલો કરવામાં આવ્યો. નાનો શો ડુંગર જ ખડો થઈ ગયો સમજો ને ! અને તેમાંથી દરેક વ્યક્તિ સ્વયં એક શ્રીકૃષ્ણ લઈ લે.

આ ઉપરથી જ કલ્પી શકાય છે કે—ત્યાં તે વખતે કેટલી માનવમેદની એકત્ર થઈ હશે ? પ્રતિષ્ઠા થયા પછી શ્રીજિનદેવાધિષ્ઠિત એ કદંબવિહાર પ્રાસાદનો રમણીય દેખાવ અપૂર્વ આલ્હાદક હતો. એના ગગનતલસ્પર્શી શિખર ઉપર લહેરાઈ રહેલી મનોહર ધ્વજ ભાવિકોને મન સાક્ષાત્ જિનેશ્વરદેવની કીર્તિધ્વજ જ હતી.

મદ-શીતલ સમીરની પ્રેરણાથી વાગી રહેલી, શિખરના ઉત્તુંગ દંડ ઉપર ઝૂલી રહેલી નાની નાની કિકિણીઓના સુમધુર રણકારથી નીરવ ગગનમાં અણકલ્પી કોમળતા વ્યાપી રહી હતી.

૧. ગઈ ચોવીશીના ચોવીશમા જિનેશ્વર.

શિખર પર એક નયનસ્મય મત્ત મયૂર બેઠો હતો, અને પોતાના સુમધુર કેકારવથી વાતાવરણમાં અદ્ભુત પ્રસન્નતાનો પમરાટ પ્રસરાવો રહ્યો હતો. આ અનુપમ દૃશ્ય બેણે બેચું હશે, તે એને પોતાની જિન્દગીભર નહીં જ ભૂલી શકે.

અને—સંપૂર્ણ જિનાલયનું વિહંગમ દર્શન કરીએ તો સાથે જ શ્રીનાભગણુધરદેવના ઉપદેશથી શ્રી ભરત મહારાજએ અહીંયા ગિરિરાજ ઉપર ધર્મોદ્યાનમાં બંધાવેલ ચરમતીર્થ-પતિ શ્રીવીર પરમાત્માના ગગનોત્તુંગ મંદિરની સ્મૃતિ થતી હતી.

આ સમયે દૂર સુદૂર કોઈ ભક્ત કવિના કોકિલ કંઠમાંથી મધુર પ્રલોકાવલિ સરી રહી હતી:—

કદાઽહં કાદમ્બે વિમલગિરિશૃજ્ઞારતિલકે,
વસાનઃ સન્તાપં ત્રિવિધમપિ તીવ્રં પ્રશમયન્ ।
પરાત્મન્યાત્માનં સમરસવિલીનં ચ વિદધત્ ,
સમાનેષ્યે સોઽહં—ધ્વનિત હૃદયોઽશેષ દિવસાન્ ॥
નમસ્તે કાદમ્બા મર નર નમસ્યાય ચ નમો—
નમસ્તે કાદમ્બાધરિતપરતીર્થાય ચ નમઃ ।
નમસ્તે કાદમ્બાવનિતલલલામાય ચ નમો—
નમસ્તે કાદમ્બાદ્ભુતગુણનિધાનાય ચ નમઃ ॥

એક મંગલકાર્યની સમાપ્તિ પણ અન્ય મંગલકાર્યની શરૂઆતથી જ થાય છે.

અહીં પણ એવું બન્યું. ગિરિરાજ ઉપર શ્રીઆદિનાથ પ્રભુનું નૂતન જિનાલય બંધાતું હતું. તેનો આદેશ પ્રતિષ્ઠાના દિવસે આપવાનો હતો.

રાત્રે પ્રતિક્રમણ થયા પછી સૌ શ્રેષ્ઠિવર્યો પૂજ્યશ્રીના સાંનિધ્યમાં એકત્ર થયા. એ બધામાં એક શ્રીતારાચંદ્ર ભોતીજી પણ હતા. તેઓ બવાલ (રાજસ્થાન)ના વતની હતા. તેમની પાસે તે વખતે સ્થાવર-જંગમ સર્વ મળીને કુલ ૮૦ હજાર રૂપિયાની મિલકત હતી. તેમને આ આદેશ લેવાના ભાવ બગ્યા.

તેમની ભાવના તો શ્રી મહાવીર સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી. પણ એ માટે તેઓ મોડા પડયા હતા. આદેશ પુંજીબેનને અપાઈ ગયેલો. એથી હવે કોઈ પણ રીતે આ જિનાલયનો આદેશ લેવો જ, એવો નિર્ણય કરીને તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે બેઠા. પૂજ્યશ્રી તેમની સાચી ભાવના બહી ગયા હતા. અંતરના ભાવ કદી અછતાં રહે ખરા ?

આદેશ કેટલામાં આપવો ? એની વિચારણા ચાલી. ત્યારે તારાચંદ્ર બોલ્યા : ૨૧ હજાર રૂપિયા.

પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : ભાઈ ! આ તો ડુંગર ઉપર શિખરબંધી દેરાસર થવાનું છે, એ ૨૧ હજારમાં ન થાય.

આ સાંભળતા તારાચંદ્ર કહે : તો ૩૧ હજાર.

પુનઃ આગ્રહ થયે! કે-આગળ વધો.

તેમણે છેલ્લો આંક બોલી દીધો : ૪૧ હજાર રૂપિયા.

હવે અંદરેઅંદર વિચારણા ચાલી. શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈ વગેરે કહે : ૪૧ હજારમાં આવો આદેશ ન અપયા. તત્ત્વવિવેચક સભાના સભ્યો ટીપ કરે, ને સભાના નામે આદેશ લે.

શેઠ માણેકલાલભાઈ એ ટીપની શરૂઆત કરી. રૂ. ૫૧ હજાર નોંધાવ્યા. વળી તેમણે પ્રતાપસિંહભાઈ દ્વારા રૂ. ૬૫ હજારમાં પોતાની સ્વતંત્ર માગણી પણ મૂકાવી. આ વખતે પૂજ્યશ્રી બોલ્યા : તમે તો કરોડપતિ છો. તમે ગમે તેટલી મોટી રકમ આપો, તો પણ તે તમારી મિલકતનો સહસ્રાંશ પણ નથી. જ્યારે આ તારાચંદ્ર તો પોતાની સમગ્ર મિલકત-માંથી અર્ધ ભાગ (એક દ્વિતીયાંશ) આપવા તૈયાર છે. માટે એની ઉચ્ચ ભાવના જોતાં આ આદેશ એમને જ આપવો ઉચિત છે. બોલો આદીશ્વર ભગવાનની જય.

બધાંએ આ જયકાર ઝીલી લીધો. સૌ તારાચંદ્રના ભાગ્યને અભિનંદી રહ્યા. તારાચંદ્રનો ઉલ્લાસ અવર્ણનીય હતો. તેઓ હર્ષાશ્રુથી પૂજ્યશ્રીના ચરણ પધાળી રહ્યા હતા.

*

ચૈત્ર માસની શ્રીનવપદ્મની શાશ્વતી એળી નજીક આવતી હતી. 'શ્રીનવપદ આરાધક સમાજ'ના ઉપક્રમે એ એળીની આરાધના પ્રતિવર્ષ જુદા જુદા તીર્થસ્થળે વિભિન્ન સદ્ગૃહસ્થોના સહકારથી થતી હતી. એ મુજબ આ એળી શ્રી તાલધ્વજગિરિ (તળાબ) તીર્થમાં કરવાનો નિર્ણય થયો હતો. સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રીનગીનદાસ કરમચંદ સંઘવી વગેરે ગૃહસ્થોને આ આરાધના પૂજ્યશ્રીની પુણ્યનિશ્રામાં કરાવવાની ભાવના થઈ. તેમણે એ માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી. એટલે પૂજ્યશ્રી તળાબ પધાર્યાં.

નિમંત્રણપત્રિકા દ્વારા સકલશ્રીસંઘને આમંત્રણ પાઠવવામાં આવ્યું. સેંકડો ભાવિકો ત્યાં એકત્ર થયા, ને (વધિપૂર્વક એળીનું આરાધન કર્યું). નવે દિવસ પૂજા-પ્રભાવના થઈ.

આ પ્રસંગે મહુવા તથા ભાવનગરના શ્રીસંઘો ચોમાસાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. બન્ને સંઘ પોતાને ત્યાં પધારવાનો આગ્રહ કરવા લાગ્યા.

મહુવામાં જિનાલયનું કાર્ય ચાલતું હોવાથી ચોમાસા પૂર્વે એકવાર મહુવા જઈ આવવાની પૂજ્યશ્રીની ભાવના હતી. એથી મહુવાવાળાએ વધારે જોર કર્યું. ત્યારે ભાવનગરના સંઘે કહ્યું કે : આપશ્રી મહુવા જરૂર પધારો, પણ પછી ભાવનગર પધારવાનું જ છે. ત્યાં પધાર્યાં સિવાય ચોમાસાનો નિર્ણય નહિ લેતાં, એવી અમારી વિનંતિ છે.

એમનાં વાત માનીને પૂજ્યશ્રી મહુવા પધાર્યાં. દેરાસરનું કામ ચાલુ હતું. દેરાસરની જોડેનું એક જીર્ણ મકાન 'શ્રીવિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળા' માટે શ્રીતત્ત્વવિવેચક સભાએ ખરીદેલું. તેનું સમારકામ પણ ચાલતું હતું. તે બધાંનું નિરીક્ષણ કરીને તેઓશ્રી ત્યાંથી ભાવનગર પધાર્યાં.

પૂજ્યશ્રી લાવનગર પધારે છે, એવા સમાચારથી જ સમસ્ત સંઘમાં અપાર હર્ષ વ્યાપી ગયો. સંઘે અનેરા આડંબરથી પૂજ્યશ્રીનું સ્વાગત કર્યું. નગર-પ્રવેશ થયા બાદ મારવાડીના વંડે પૂજ્યશ્રીએ મંગલ-પ્રવચન કરમાવ્યું. સર્વમંગલ થયા પછી તરત જ સમગ્ર સંઘે ચોમાસા માટે આગ્રહ કરવા માંડ્યો. પૂજ્યશ્રીએ ધીરજ ધરવા કહ્યું, ત્યારે સંઘે પોતાનો મહંમ નિર્ણય જણાવ્યો કે : આજે ચોમાસાની જય ન બોલાય ત્યાં સુધી અમે અહીંથી ઉઠવાના નથી.

છેવટે ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ ત્યાં ચોમાસું કરવાનું પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકાર્યું. ઉપાશ્રય જયજયકારથી ગાણ ઉઠ્યો. શહેરભરમાં આનંદનું વાતાવરણ થયું.

પૂજ્યશ્રી સાથે વિશાળ મુનિપરિવાર હતો. તેમજ વ્યાખ્યાન શ્રવણ માટે આવનાર વિશાળ જનસમુદાયનો સમાવેશ આ ઉપાશ્રયમાં નહોતો થતો એટલે પૂજ્યશ્રી સમવસરણને વંડે પધાર્યા, ચોમાસું ત્યાં જ ખિરાળ્યા.

ચોમાસા દરમ્યાન સર પ્રભાશંકર પટ્ટણી વગેરે રાજ્યાધિકારીઓ અવારનવાર પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવતા હતા.

અષાઠ માસમાં પ્રવર્તક મુનિશ્રી લાવણ્યવિજયજીને લગવતી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવેલો. તેમને ચોમાસા પછી દાદાસાહેબની વાડીમાં મહોત્સવપૂર્વક ગણિ-ધન્યાસપદ આપ્યાં.

ત્યારબાદ શ્રીનવખંડા પાર્શ્વપ્રભુની યાત્રા કરવા માટે ઘોઘા પધાર્યા.

—X—X—X—X—

[૫૦]

ઐતિહાસિક મુનિસંમેલન

સમસ્ત જૈનસંઘ અત્યારે મતભેદ અને વિચારભેદભર્યા સમયમાંથી પસાર થઈ રહ્યો હતો. સંઘમાં કેટલેક અંશે અનિચ્છનીય વાતાવરણનું વાદળ છવાયું હતું. દિવસે દિવસે એ વધતું જતું હતું. આનું મુખ્ય કારણ સંઘની ઉપેક્ષાવૃત્તિ હતી.

દેવદ્રવ્યનો પ્રશ્ન સંઘ માટે ભયપ્રદ નીવડ્યો હતો. કેટલાંક સ્વતંત્ર વિચારકો દેવદ્રવ્યના મનકાવતા અર્થ કરીને એને શાસ્ત્ર તથા દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-લાવના અનુસરણનો ઓપ આપવામાં પાછું વાળીને નહોતા ભેતાં. આથી સંઘમાં પરાપૂર્વથી ચાલી આવતી પ્રણાલિકામાં લંગાણ પડ્યું. પારસ્પરિક વિરોધો વધ્યા. પક્ષો પડ્યા, રૂઠિવાદી પક્ષ અને સુધારાવાદી પક્ષ એવાં નામો અપાયાં. આ વિખવાદનો લાભ કેટલાંક એવાં તત્ત્વોએ લીધો કે-જેઓ શાસ્ત્રાધ્યયન કરીને તે જ શાસ્ત્રોના શબ્દોને સ્વકલ્પિત અર્થવાચક બનાવી બાળજીવોના અણુધડ માનસમાં ઠસાવવા લાગ્યા હતા. અને પોતાની જાતને ક્રાંતિકારી કે સુધારક તરીકે ઓળખાવતા હતા.

આ કહેવાતા ક્રાંતિકારો ઉપર શ્રીસંઘે કડક હાથે કામ ચલાવ્યું, અને તેમને સંઘ-વ્યવહારથી જુદા કરવા સુધીની શિક્ષા પણ કરી. આમ થવાથી સંઘસત્તા શી વસ્તુ છે ? અને સંઘ તથા શાસ્ત્રવિરુદ્ધ બોલવાના કે વર્તવાના ક્ષણ કેવાં હોય છે ? એ સૌને સમજાવ્યું.

અમુક વર્ગમાં શિષ્યમોહ પણ અમર્યાદ બન્યો હતો. એના ફલસ્વરૂપે બાલદીક્ષાનું પ્રકરણ ઇતિહાસમાં ઉમેરાયું. જ્યારે વડોદરા રાજ્યે બાલદીક્ષા-પ્રતિબંધકધારે પસાર કર્યો, ત્યારે પણ કેટલાંક તો બેજવાબદારીના ખ્યાલોમાંથી જ બહાર નહોતા નીકળતા. આથી કહેવાતા સુધારકોને તમાશો જોવા મળતો હતો. એ તમાશાને તેઓ એવાં તો શબ્દદેહ આપવા લાગ્યા કે-એની અસરરૂપે બીજાં રાજ્યોમાં પણ દીક્ષાપ્રતિબંધક બિલના લાજકારા વાગવા લાગ્યા. હંમેશાં નક્કર કરતા પોતાનો અવાજ ભેરદાર હોય છે, એ નિયમ અહીં બરાબર અનુભવાતો હતો.

અને આ બધી ધમાલ-ધાંધલ નિહાળી નિહાળીને તટસ્થ હિતચિંતક વર્ગ પૂરો ત્રાસી ગયો હતો. સર્વજ્ઞ-શાસનની સ્વદેપ પણ નિંદા કે હિલના તેઓ સ્વપ્નમાં પણ નહોતા ખમી શકતા. છતાં આજે એવો અવસર આવ્યો હતો કે-તેમને રાતદિવસ આ તકરારો અને તેથી થતી હિલનાઓ નજરે જોવી અને સહેવી પડતી હતી. અને તેથી જ તેમના દુઃખનો પાર ન હતો.

આવી જ એક તટસ્થ વિચાર ધરાવનાર વ્યક્તિ શ્રીચુત મોતીચંદ ગિરધરભાઈ કાપડિયા-સોલીસિટર આ પરિસ્થિતિથી થાકીને આપણા પૂજ્યશ્રીને એક પત્રમાં લખે છે કે :-

“મુંબઈનું આ ચાતુર્માસ અગડવામાં આકી રહી નથી. ચારે તરફ લોકો આખો વખત આર્તરોદ્ર ધ્યાન કરે છે, અને દિન ઉગે અનેક હેન્ડબોલો અને લેખો બહાર પડે છે. કેટલાક હેતુસરના અને ઘણા અંગતદ્રેષના લેખો આવે છે. એટલે જનતા તો જરૂર મૂંઝાય એવી પરિસ્થિતિ થઈ છે. આગેવાનો પક્ષમાં વહેંચાઈ ગયા છે, એટલે સત્ય કરતાં પક્ષ વધારે બળવાન થઈ પડ્યા છે. અહીં તો શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ કહેતા હતા તેવો પાકો પાંચમો આરો હુંડાઅવસર્પિણી વર્તી રહ્યો છે. અત્યારે એ સ્થિતિમાંથી નીકળી શકાય તેવો માર્ગ નથી. અન્ય ધર્મીમાં વગેવણી ખૂબ થઈ છે અને થાય છે. અને એના નાયક તો સુખેથી જોયા કરે છે. આમાં શાસનની ઢાઝ જેવી ચીજ નથી. અંગત માનાપમાન, પૂર્વકાળના વૈર અને પટ્ટ-ધરના પૂંછડાં વધારે આડા આવતા હોય તેવું દેખાય છે. જે થાય તે જોયા કરવા જેવી સ્થિતિ થઈ રહી છે.

કોઈ પડકાર પાડી બેસાડી દે તેવી સમર્થ વ્યક્તિ મુંબઈમાં નથી. જૈન ધર્મ કે કોમનું લાગતું હોય તેને કોઈ સાંભળે તેમ નથી, પવન સપ્ત કુંકાય છે. એ ઉપર ઉપરનું તોફાન છે કે તળીયા સુધી છે તે સમજાતું નથી. પણ અત્યારે તો મહાખેદ થાય તેવી દશા વર્તી રહી છે. આપના જેવા કોઈ માર્ગ બતાવે તો રસ્તો થાય. સાંભળતા તો ઘણું હશે, અવસર જોઈ રહ્યા હશે. વખત જોઈ કાંઈ કરશે તો હબ્બુ પણ શાસન બચશે.

નવયુગના હાથમાં પ્રેસ અને પ્લેટફોર્મ છે. જુનાને તેનો ઉપયોગ આવડતો નથી એટલે ગાળાગાળીએ ચઢી ગયા છે. જ્યાંથી લાલ લઈ શકાય તે જ સાધનો જૈનોને હાલ ઉલટાં પડ્યાં છે. સાધુવર્ગ કોમને રસ્તો બતાવે તેને બદલે હાલ તો ઉલટી સ્થિતિ થઈ ગઈ છે.

જે હકીકતથી વાકેફ થયા હો તો ચોગ્ય કરશે. આપ પ્રત્યે અહીં તો સર્વત્ર માનની નજર સંભળાય છે.

અત્ર યોગ્ય કાર્યસેવા લખશોભ.

સેવક મોતીચંદની વંદણા.”

આ પત્રનો શબ્દેશબ્દ તત્કાલીન કલેશમય વાતાવરણનો તાદેશ ચિતાર રજૂ કરે છે.

*

એક તરફ આ બધું ધાંધલ ચાલી રહ્યું હતું, ત્યારે ખીણ તરફ—

શાસનના સ્પર્ધા હિતચિંતક અને અજ્ઞેડ દૂરદર્શિતાવાળા સાધુસંઘના નાયકો અને શ્રાવકસંઘના અગ્રણીઓ પણ સંપૂર્ણ સળગ હતા. શાસનના નામે થઈ રહેલી અવહેલનાઓ તેમના લક્ષ્ય બહાર ન હતી. તેઓ યોગ્ય અવસરની રાહમાં હતા.

છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષો થયા સંઘનાયકો એક વ્યવસ્થિત મુનિસંમેલનની યોજના વિચારી રહ્યા હતા. હવે તો મુનિસંમેલન જ આ પરિસ્થિતિના પ્રતિકાર માટે શક્તિમાન નીવડે તેમ હતું. આ માટે વડીલોમાં પરસ્પર વાટાઘાટો ચાલતી હતી. શાસનમાં સર્વોચ્ચ આપણા પૂજ્યશ્રી હતા. સૌની મીટ તેમના તરફ મંડાયેલી હતી. સૌ દૃઢપણે માનતા કે—પૂજ્યશ્રી જો આ કાર્ય હાથમાં લે, તો તે અવશ્ય ધાય અને સફળ ધાય. એ માટે સૌ વારંવાર પૂજ્યશ્રીને વીનવતાં પણ ખરા.

પણ પૂજ્યશ્રી હીર્ષદંટા હતા. કેઈ બાબત તેમની નજર બહાર ન હતી. તેઓશ્રી અવસરની રાહમાં હતા. પરિપકવ અવસરે કરેલા કાર્યનું ફળ પરિપકવ નીચળે છે, એમ તેઓશ્રી દૃઢપણે માનતા.

અવસરને પરિપકવ બનાવવા માટે તેઓશ્રીના પ્રયાસો ચાલુ જ હતા. અન્ય આચાર્ય મહારાજો સાથે તથા સંઘના અગ્રણીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર વગેરે દ્વારા વિચારોની આપ લે તેઓશ્રી કરી રહ્યા હતા.

છેલ્લાં બેએક વર્ષથી તેઓશ્રીએ જોયું કે—હવે આ કાર્ય કરવાનો અવસર આતી પહોંચ્યો છે. તરત જ તે અંગેના સક્રિય પ્રયાસો શરૂ થયા. ૮૯ ની સાલમાં સંમેલન ભરાય, એવો તેઓશ્રીનો વિચાર હતો. પણ એ વર્ષમાં પૂ. આચાર્ય શ્રીવિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મ. વગેરે અનેક મુનિવરો દૂરપ્રદેશમાં વિચરતા હોવાથી નિશ્ચિત સ્થાને સૌનું પહોંચવું અશક્ય જણાતાં એ વિચાર મુલતવી રખાયો. અને ૯૦ ની સાલમાં સંમેલન ભરવાના ચક્રો ગતિમાન થયા. ભાવનગરના ગત ચાતુર્માસમાં આ અંગેના પ્રયત્નો ચાલુ હતા. જુદા જુદા ગૃહસ્થાદિ દ્વારા અન્ય વરિષ્ઠ સૂરિવર્યોના અભિપ્રાયો મેળવવામાં આવ્યા.

અમદાવાદના નગરશેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈએ ભાવનગર આવીને સંમેલન માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી. તેમની સાથે પૂજ્યશ્રીએ સંમેલન અંગેનાં સઘળાં પાસાઓની ઊંણવટભરી વિચારણા કરી અને નક્કી કરવામાં આવ્યું કે—વિદ્યમાન તમામ ગચ્છના અગ્રણી આચાર્ય—ઉપાધ્યાયાદિ મુનિરાજો પાસે નગરશેઠ જાતે જઈ આવે, અને સંમેલન માટે વિનંતિ કરી આવે.^૧ આ રીતે સંમેલનના વિચારને મૂર્તરૂપ આપવાનો નિર્ણય લેવાઈ ગયો.

૧. એક વાત અહીં ધ્યાનમાં રાખવી ઘટે કે—સર્વ ગચ્છના સર્વ મુનિરાજો તથા સાધવીજીઓ પ્રત્યે નગરશેઠનું હૃદય પૂર્ણ ભક્તિ અને શ્રદ્ધા ધરાવતું હતું. અને એ અતીવ અનુમોદનીય ગણ્યામ,

શ્રાવકસંઘના આગેવાન નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ તથા શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ આ કાર્યના સૂત્રધાર હતા. તેઓ બંને સંમેલન ભરવામાં સહમત હતા. પણ ક્યાં ભરવું ? તેમાં મતભેદ થતો હતો.

નગરશેઠનું કથન હતું કે—અમદાવાદમાં જ ભરવું. જ્યારે શેઠ કસ્તૂરભાઈનું કહેવું હતું કે—જો અમદાવાદમાં ભરાય, ને તેમાં કદાચ સફળતા ન મળે, તો અમદાવાદને શિરે નામોશી આવે. માટે કેઈ તીર્થસ્થળમાં સંમેલન યોજવું.

બંને અગ્રણીઓના વિચાર એક ન થાય ત્યાં સુધી કામ આગળ ધપે તેમ ન હતું. એ એકબીજાને લાવવા માટે નગરશેઠને લઈને શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલભાઈ પૂજ્યશ્રી પાસે ઘોઘા બંદરે આવ્યા. તેમના વિચારો પૂજ્યશ્રીએ ખરાબર સાંભળ્યા—જાણ્યા.

પછી શેઠ સારાભાઈ ઠાકરાભાઈ તથા શેઠ કસ્તૂરભાઈ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. તેઓની સાથે પણ પૂજ્યશ્રીએ વિચાર વિનિમય કર્યો. જુદાં જુદાં ક્ષેત્રોની વિચારણા કરતાં અમુક પ્રકારની પ્રતિકૂળતા સર્વત્ર જોવામાં આવી. પૂજ્યશ્રીએ તેમના વિચારો જાણ્યા પછી તેમને સમજાવ્યાં કે—“સંમેલન પ્રસંગે સેંકડો સાધુ—સાધ્વીઓ આવે, તેઓને માટે ગોચરી—પાણી વગેરેની સર્વ વ્યવસ્થા અમદાવાદનો સંઘ જ સાચવી શકે. આ બંને આવી સર્વ સગવડ અમદાવાદમાં છે. માટે સંમેલન ત્યાં ભરવું, એ જ ખરાબર જણાય છે.” શેઠે પણ આ વાતમાં સહમતિ આપી. એટલે અમદાવાદનો નિર્ણય થઈ ગયો.

આ પછી સંમેલનનું શુભસુહૃત કાઢી આપવા નગરશેઠે વિનંતિ કરતાં પૂજ્યશ્રીએ કાગળ વહિ ઉ નો શુભ દિવસ ફરમાવ્યો. દિવસ નક્કી થતાં જ શ્રીનગરશેઠ સ્વયં તે તે સ્થળે ધિરાજતાં તે તે ગચ્છ અને સમુદાયના આગેવાન આચાર્યાદિ મુનિરાજો પાસે જઈ આવ્યા. સંમેલનમાં તેઓની સંમતિ તેમજ સંમેલનમાં પધારવાની વિજ્ઞપ્તિ કરવાપૂર્વક તેઓના પધારવાનો નિર્ણય મેળવી આવ્યા. સંમેલનને હજી ચાર માસની વાર હતી. એટલે દૂર રહેલા મુનિરાજો પણ નિરાંતે આવી શકે તેમ હતું.

હવે ઘોઘામાં પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર ઉપદેશના પરિણામે શા. રાયચંદ લલ્લુભાઈને સંઘ કાઢવાના ભાવ થયા. તેમણે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં છ ‘રી’ પાળતો સંઘ કાઢ્યો. સંઘ પાલિતાણા આવતા ત્યાં ગિરિરાજની યાત્રા કરી, તીર્થમાળ પહેરાવીને પૂજ્યશ્રી કદંબગિરિજી પધાર્યા. થોડા દિવસ રહીને ઘેટી આવ્યા.

નગરશેઠ શ્રીકસ્તૂરભાઈ સંમેલનના નિમંત્રણપત્રનો કાચો મુસદ્દો તૈયાર કરીને અહીં લાવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તે ખરાબર તપાસી લીધા પછી તેઓએ તે આકર્ષક ઢબે છપાવીને સર્વત્ર મુનિવરોને મોકલી આપ્યું. મુનિરાજો પણ તે મળતાં પોતપોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે અમદાવાદ લાણી વિહાર કરવા લાગ્યા.

પૂજ્યશ્રી પણ ઘેટીથી નોંધણુવદર—સણોસરા—વળાના રસ્તે ઘોલેરા આવ્યા. આ. શ્રીવિજયનંદન સૂરિજી મ. આદિ સાત મુનિવરો કદંબગિરિથી શ્રીરૈવતગિરિની યાત્રાએ ગયેલા, તેઓ ત્યાંથી યાત્રા કરીને ગોંડલના રસ્તે પૂજ્યશ્રીની સેવામાં આવી ગયા. અહીંથી અનુક્રમે અમદાવાદ પધાર્યા. સંમેલનની હજી વાર હોવાથી થોડા દિવસ શેઠ લગુભાઈ સુતરિયાના બંગલે ધિરાજ્યા.

એ દરમ્યાન આ. શ્રીવિજયદાનસૂરિ મ; વિજયલલિધસૂરિ મ; વિજયનીતિસૂરિ મ., વિજયવલ્લભ-સૂરિ મ. વગેરે સર્વ આચાર્યાદિ મુનિવરો સપરિવાર આવી પહોંચ્યા.

શ્રીવલ્લભસૂરિ મ. પાલિતાણીથી અમદાવાદ પધારતા હતા, ત્યારે માર્ગમાં સોનગઢ ગામમાં ચારિત્ર રત્નાશ્રમના સ્થાપક મુનિશ્રી ચારિત્રવિજય મળ્યા. તેમણે આચાર્યશ્રીને સૂચવ્યું કે: “મહાભારતના સુદ્ધમાં જેમ કૌરવોએ કૃષ્ણની સેના માગી, પણ કૃષ્ણ પોતે તો પાંડવોના પક્ષે જ રહ્યા. ને છેવટે મહાભારતમાં પાંડવોની જ જીત થઈ. તેમ બીજાં ઘણાં એક પક્ષમાં ભલે થઈ જાય. પણ આચાર્યશ્રી નેમિસૂરિ મ. જે પક્ષમાં હશે, તેનો વિજય નિશ્ચિત છે. અર્થાત-તેઓ જે કાર્ય કરવા ધારશે તે જ થશે, એ ધ્યાનમાં રાખજો.”

આ પછી શ્રીનીતિસૂરિ મ., શ્રીવલ્લભસૂરિ મ., શ્રી વિદ્યાવિજય મ. વગેરે મુનિ-રાજો સંમેલનમાં સંકળતાનો વિચાર કરવા માટે અને એક મજબૂત બૃથ ઊભું કરવા માટે દહેગામમાં લેગા થયા. કેટલાક ઠરાવો પણ કર્યાં. પણ ત્યાંથી તેઓ અમદાવાદમાં આવ્યા, ને ત્યાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાપક વર્ચસ્વને જોયું, ત્યારે તેઓ સૌને ખાત્રી થઈ ચૂકી કે-શાસનસમ્રાટની આગેવાનીથી જ સંમેલન સંકળ જનશે, તે સિવાય નહિ.

પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિ મ. પણ છાણીથી વિહાર કરીને આવી રહ્યા હતા. એક સમય એવો હતો કે-શ્રીસિદ્ધિસૂરિ મ., દાનસૂરિ મ., લલિધસૂરિ મ., તથા શ્રીસાગર મ. આદિનો પારસ્પરિક સુંદર મનમેળ હતો. પણ પછીથી કેટલાંક કારણોસર એ મનમેળનું સ્થાન મતભેદ અને મનભેદે લીધું હતું.

હવે આ વખતે નગરશેઠની ઈચ્છા એવી કે-પૂજ્યશ્રી તથા શ્રીસાગર મ. સાથે જ રહે. તેમણે એ પણ જાણી લીધું કે-શ્રીસાગર મ. ની પણ એવી જ ઈચ્છા છે.

પૂજ્યશ્રી તો ઉદારદિલ હતા. તેમના મનમાં મામકા પારકાના ભેદને સ્થાન ન હતું. તેઓશ્રી પણ શ્રીસાગર મ. ને સાથે ઉતારવાના વિચારવાળા જ હતા. સાગર મ. ના પધારવાના દિવસે શ્રીવિજયોદયસૂરિ આદિ મુનિવરોને તેઓશ્રીએ સામે પણ મોકલ્યા. તેઓ આવી ગયા પછી તેમની સાથે જ નગરપ્રવેશ કર્યાં. સૌ પાંજરાપોળ-ઉપાશ્રયે બિરાજ્યા. પૂજ્યશ્રીએ પોતાની વિલક્ષણ બુદ્ધિ, કુનેહ અને દષ્ટાન્તરૂપ ધીરજ તથા ઉદારતા વડે આંતરિક મતભેદોને દૂર કરીને સંપત્તિ વાતાવરણ સર્જ્યું. આમ થવાથી શ્રીસાગર મ. તથા શ્રીવલ્લભ-સૂરિ મ. વગેરે સંતોષ પામ્યા.

જો કે-કેટલાંક વિદ્વસંતોષી પરિબળો પણ હતાં. તેઓ આ સંમેલનને માટે ‘તે અવ્યવસ્થિત હોવાથી નિષ્ફળ જશે’ એવી આગાહીઓ ઉચ્ચારતાં ફરતા હતાં.

પણ ખરું કહો તો મહાન્ કાર્યો અને મહાન્ પુરુષોની ખરી મહત્તા એના વિરોધી પરિબળો પરથી જ અંકાય છે. આમાં પણ એવું જ બન્યું. એ વિરોધી પરિબળોની પ્રવૃત્તિથી-સંમેલન કેવું ભગીરથ કાર્ય છે? અને તેથી જ આ કાર્યને હાથ ધરનાર પુરુષો કેવાં મહાન્ છે? એ વાત જનતા સારી રીતે સમજતી થઈ. પરિણામ એ આવ્યું કે-લોકોએ વિરોધીઓની અવગણના કરી.

નિયત કરેલા ફાગણ વદિ ત્રીજ-રવિવાર તા. ૪-૩-૧૯૩૪ના શુભ-દિવસે શ્રીનગરશેઠના વંડાવીલામાં આંધવામાં આવેલ વિશાળ છતાં સુંદર મંડપમાં શુભ ચોઘડિયે આ ઐતિહાસિક

મુનિસંમેલનનો મંગળ-પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો. શરૂઆતમાં સૌની વિનંતિને માન આપીને પૂજ્યશ્રીએ મંગલાચરણ કયું. પછી-સંમેલન નિર્વિઘ્નપણે સફળ થાય એ હેતુથી ત્યાં ભવ્ય સ્નાત્ર મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો. ૪૫૦ આચાર્યાદિ મુનિવરો, ૭૦૦ સાધ્વીજીઓ, અને હજારો શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની હાજરીમાં આ સ્નાત્રોત્સવ અનેરા ઠાઠથી ઉજવાયો.

એ પછી શ્રીમાન્ નગરશેઠે પોતાનું યોગસ્વી સ્વાગત-પ્રવચન આપતાં કહ્યું કે:—

આસન્ન ઉપકારી ચરમતીર્થંકર શ્રીવીરપરમાત્માને, અને અત્રે બિરાજતા તીર્થસ્વરૂપ ચતુર્વિધ શ્રીસંઘને ભાવપૂર્વક પ્રમાણ કરી, અમારા રાજનગરમાં સમસ્ત શ્રીસંઘના વિનંતિયુક્ત નિમંત્રણથી કૃપા કરી, દૂર દૂરના પ્રદેશોમાંથી—ઉચ્ચ વિહાર કરી પધારેલા પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજો, પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજો, આદિ પૂજ્ય મુનિરાજોને અત્રેના સમસ્ત શ્રીસંઘ તરફથી હું હૃદયપૂર્વક આવકાર આપતાં આનંદ પ્રદર્શિત કરું છું.

પ્રભલ પુણ્યેદયે પ્રાપ્ત થાય, એવા આ મહાન્ ઐતિહાસિક પ્રસંગનો લાભ અમારા નગરના શ્રીસંઘને મળવાથી અમે અમારાં અહોભાગ્ય માનીએ છીએ.

નિમંત્રણપત્રિકામાં દર્શાવેલા અનિચ્છનીય વાતાવરણના જે જે નિમિત્તો હોય, તે સર્વેને વિચાર કરી શુદ્ધ શાંતિમય વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવાને આપ સહુ પૂજ્યોને પ્રયાસ કરવા મારી વિનંતિ છે.

આપના આ પુણ્ય પ્રયત્નમાં આપ સૌ પૂર્ણ સફળ થાઓ, જેથી આપણું મહાન્ ગૌરવ-શાળી શ્રી જૈનશાસન વધુ ગૌરવશાળી થાય, અને આ પ્રસંગ એક અજોડ ઐતિહાસિક પ્રકરણ બની રહે.

મુનિસંમેલનના કાર્યક્રમમાં આથી અધિક આપશ્રીઓને કહેવાનો અધિકાર મને ન હોય. છતાં આપણી ત્યાગપ્રધાન વોતરાગશાસનની ઉત્કૃષ્ટ આદર્શ સાધુ સંસ્થા આ સંમેલનના પ્રયત્નથી વધુ ને વધુ ઉત્કૃષ્ટ થાય, અને જૈન સમાજ પણ આવી આદર્શ સાધુ સંસ્થાથી પોતાની સાચી દિશા પામી, વધુ ને વધુ ઉન્નતિ કરે, એવી મારી ભાવના છે. વિનંતિરૂપે સૂચના કરું છું કે—આ સંમેલનના કાર્યક્રમમાં ગરજ સામાચારી અને મુહૂર્ત્તિના વિષયો વિષે ચર્ચા થશે નહિ, એમ હું જ્યારે સર્વ ગરજોના મુનિઓને આમંત્રણ આપવાને મળ્યો હતો, ત્યારે એ કબૂલ કર્યું છે. તેથી સંમેલનમાં આ વિષયોની ચર્ચા ના થાય, તેમ કરવા મારી વિનંતિ છે.

આ સંમેલનના કાર્યમાં જે જે ભાઈઓએ પોતાની સેવાઓ આપી સહકાર કર્યો છે, તે સૌનો હું આ સ્થળે આભાર માનું છું. મુનિસંમેલનની સફળતા ઇચ્છનારા જે જે સંદેશાઓ મને મળ્યા છે, તે હું આપ સમક્ષ વાંચી સંભળાવું છું. તેની પૂર્ણાહુતિ પછી આપ સૌ પૂજ્ય મુનિરાજોને સંમેલન માટેના મંડપમાં પધારી, સંમેલનના મંગલકાર્યની શુભ શરૂઆત વિશાળ હૃદયની ઉદાર ભાવનાથી કરવાને વિનંતિ કરું છું. ઉદાર ભાવનાથી થયેલા નિષ્કૃષ્ટોનો પ્રભાવ આપણા જૈનસમાજમાં ચિરકાળ શિરોધાર્ય થઈ રહે.

અંતમાં આ કાર્યને લઈને આપશ્રીના સમાગમમાં આવતાં મારાથી કેઈ પણ જાતનો અવિનય થયો હોય, તે તેની હું નઅભાવે ક્ષમા યાયું છું. જુદાજુદા ગામેલા શહેરોમાં બિરાજતા મુનિમહારાજોને હું જ્યારે આમંત્રણો કરવા ગયો હતો, ત્યારે તે સૌ સ્થળોના

શ્રીસંઘોએ અને જે અત્યંત લાવપૂર્વક આવકાર આપેલો છે, તે સૌ શ્રીસંઘનો પણ હું આભાર માનું છું.”

પછી બહારગામથી આવેલા સંદેશો વંચાયા. અને ખરાબર ત્રણ વાગે આપણા પૂજ્ય-શ્રીના નેતૃત્વ તળે સમગ્ર સાધુમંડળ સંમેલન-મંત્રણા માટે રચાયેલા બંધ મંડપમાં પધાર્યું. સાધુગણ સિવાય તમામ સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ સ્વસ્થાને ગયા. શ્રીકૃષ્ણની પ્રભાવના કરવામાં આવી.

આ સંમેલનની વિશિષ્ટતા અને ઐતિહાસિકતા એ હતી કે વર્તમાનમાં કોઈ સભા, મંડળ કે કોન્ફરન્સો ભરાય છે, ત્યારે જેમ પ્રમુખ-મંત્રી-વ્યવસ્થાપક વગેરેની વરણી કરવામાં આવે છે, તેમ અહીં નહોતું કરાયું. કોઈ પ્રમુખ નહિ, ને કોઈ મંત્રી નહિ. સૌ મુનિઓ પોતપોતાની મર્યાદાનુસાર દરેક વિષયમાં વિચારો આપી શકતા હતા. વસ્તુતઃ આ પદ્ધતિ પ્રાચીન તેમજ નિર્દોષ હતી. એનાથી કોઈને ક્યારેય કટુતા આવવાનો સંભવ ન હતો, તેથી જ આ પ્રાચીન પ્રણાલિકા પ્રમાણે સંમેલન કરવાનું પ્રથમથી જ નક્કી કરવામાં આવેલું.

૩૪ દિવસ પર્યંત ચાલેલા આ સંમેલને સર્વ પ્રથમ ૭૨ અને તેમાંથી ૩૦ મુનિવરોની વિષય વિચારણી સમિતિ રચી. એ સમિતિએ-દીક્ષા, દેવદ્રવ્ય, સંઘ, સાધુઓની પવિત્રતા, તીર્થો, સાધુસંસ્થામાં જ્ઞાનાદિની વૃદ્ધિ, દેશના, શ્રાવકોન્નતિ, પરસ્પર સંપત્તિ વૃદ્ધિ, ધર્મ ઉપર થતા આક્ષેપોને અંગે, ધર્મમાં રાજસત્તાનો પ્રવેશ, આ ૧૧ વિચારણીય વિષયો નક્કી કર્યા. એ વિષયો ઉપર ઘણા દિવસ સુધી ચર્ચા-વિચારણા ચાલી. શાસ્ત્રના અર્થો વિચારાયાં, છેવટે એ ૧૧ મુદ્દાઓ વિષે ઠરાવોના ખરડા ઘડવા માટે આ. શ્રીવિજયનંદનસૂરિ મ; પં. શ્રીરામ વિજયજી મ., શ્રીપુણ્યવિજયજી મ., અને શ્રીચંદ્રસાગરજી મ., એ ચારની કમિટિ રચાઈ. તેમને એ ખરડા ઘડવાનું કાર્ય સુપ્રત થયું.

અહીં દિવસની વિચારણાને અંતે એ ચારની કમિટિએ પટ્ટકરૂપે ઠરાવો ઘડી, ને સંમેલનમાં રજૂ કર્યાં. એના ઉપર પુનઃ ચર્ચા ચાલી. ઘણા દિવસ વીતી ગયા, તો ય એનો અંત આવે એવું ન જણાતાં સૌએ વિચાર્યું કે: આનો અંત ચર્ચાથી નહિ આવે. માટે આપણા આગેવાન પૂજ્ય પુરુષોને આ પટ્ટકના ખરડા પર વિચારણા કરવાનું વિનવીએ. તેઓ વિચારણા કરીને જે ઠરાવે, તે સંમેલનને મંજૂર.

આ વાતમાં સૌ સહમત થતાં-આપણા પૂજ્યશ્રી, શ્રીસાગરજી મ., શ્રીનીતિસૂરિજી મ., શ્રીજયસિંહસૂરિજી મ., શ્રીવલ્લભસૂરિજી મ., શ્રીભૂપેન્દ્રસૂરિજી મ., મુનિશ્રી સાગરચંદ્રજી મ., શ્રીસિદ્ધિસૂરિજી મ., શ્રીદાનસૂરિજી મ., આ નવ વૃદ્ધ મહાપુરુષોને એ મુસદ્દા સોંપાયા.

એ નવ પૂજ્યોએ દીર્ઘદૃષ્ટિભર્યા વિચાર વિનિમયને અંતે વિચારણીય ૧૧ મુદ્દાઓ ઉપર ચારની કમિટિએ ઘડેલા પટ્ટકમાં જ યોગ્ય સુધારો વધારો કરીને તેને માન્ય રાખ્યો. અને તેની નીચે શ્રીશ્રમણશ્રંઘના નાયક તરીકે તેઓએ પોતાના હસ્તાક્ષર કર્યાં. ચૈત્રવદિ ૯૪ (૧૯૯૦) નો એ ઐતિહાસિક દિવસ હતો.

ચૈત્ર વદિ સાતમના ચોત્રીસમા દિવસે એ પટ્ટક સંમેલનમાં બહાર કરાયો. સમગ્ર મુનિ-મંડળમાં આથી અપાર આનંદની લાગણી જન્મી. જેને માટે તેઓ દૂર દૂરથી દીર્ઘ વિહાર ખેડીને અમદાવાદ આવ્યા હતા, તે ઐતિહાસિક મુનિસંમેલન આજે સફળતા સાથે પૂર્ણ થયું હતું.

ચૈત્ર વદિ અગિયારસે વંડાવીલામાં ચતુર્વિંધ સંઘ ભેગો થયો. સર્વ સાધુ-સાધ્વી મહારાજો અને ગામ-પરગામના હજારો શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ હાજર રહ્યા હતા. તેઓ સમક્ષ શ્રીનગરશેઠે સંમેલનના પગરણના પ્રારંભથી માંડીને પૂર્ણાહુતિ સુધીની સર્વ ધીનાઓને આવરી લેતું ટૂંકું પણ સચોટ લાષણુ આપ્યું:—

“પરમ તારક શ્રીતીર્થ”કર દેવોથી નમસ્કૃત થયેલા ચતુર્વિંધ શ્રીસંઘમાં અગ્રપદે વિરાજતા શાસન ધરાધારી પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવાદિ મુનિપુંગવો, પૂજ્યશ્રી સાધ્વીજીઓ, શ્રાદ્ધશુભ-વિભૂષિત ભાઈઓ અને બહેનો !

આપ શ્રમણુપ્રધાન ચતુર્વિંધ શ્રીસંઘના દર્શન કરીને હું કૃતાર્થ થાઉં છું. આજનો દિવસ શ્રીજૈનશાસનના ઇતિહાસમાં એક પુણ્ય સ્મારક તરીકે ચિરંજીવ રહેશે.

છેલ્લાં થોડાંક વર્ષોથી આપણા જૈન સમાજમાં કેટલેક અંશે અનિચ્છનીય વાતાવરણુ ઉત્પન્ન થયું હતું. આટલું પણ આપણા અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાલી ત્રિકાલાખાધિત શ્રીવીતરાગ-શાસનમાં છાજે નહિ, અને પૂજ્યશ્રી મુનિસંઘ એકત્રિત થઈને ચર્યાસ્પદ પ્રશ્નોના નિર્ણયો બહાર કરે તો એ વાતાવરણુને દૂર કરી શકાય, એમ આપણા સમાજના વિચારશીલ મુનિવર્યો અને ગૃહસ્થોને લાગવાથી બુદ્ધે બુદ્ધે સ્થળે ચાતુર્માસાર્થ ધિરાજતા પૂજ્ય આચાર્યોદિ મુનિવર્યો સાથે જરૂરી વાટાઘાટ (ગૃહસ્થો દ્વારા) ચાલી રહી હતી, અને તેઓશ્રીએ પોતાનું સંમેલન ભરવાનું નક્કી કર્યું હતું.

આ શુભ સમાચાર પ્રાપ્ત થતાં ચાલુ વર્ષના કાર્તિક સુદ ૧૩ના આપણા રાજનગરના શ્રીસંઘના આગેવાન ગૃહસ્થોએ મળી પૂજ્ય શ્રીજૈન પ્રવેતાંબર મુનિસંમેલન ભરવાનું આમંત્રણ કરવા માટે પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પાસે જવાનું નક્કી કર્યું હતું.

આ નિર્ણય મુજબ ચાલુ વર્ષના પોષ સુદ ૬ના રોજ હું અને બીજા ત્રીસ ગૃહસ્થો પાલિતાણા ગયા અને ત્યાં ધિરાજતા પ. પૂ. આચાર્યોદિ મુનિવર્યોને મળ્યા. પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજે મુનિસંમેલન માટે શાગણુવદિ ત્રીજનું સુદૂર્ત કાઠી આપ્યું.

આ પછીથી મુનિસંમેલનમાં પધારવા માટે લાઠીદંડ, સુરત, ધરમજ, વઢવાણ, ખંભાત, પાટણ, ઈન્દ્રાડા, બામણવાડા, ભીનમાલ, સેરીસા, સાણુંદ, વીરમગામ, વલાહ, વટવા વગેરે સ્થળે તેમજ અત્રે બુદ્ધા બુદ્ધા ઉપાશ્રયે ધિરાજતા પૂજ્ય આચાર્યદેવાદિ મુનિવર્યોને આમંત્રણ આપવા કેટલાક ગૃહસ્થો સાથે હું ગયેલો અને દરેક સ્થળે મુનિસંમેલનને આવકારદાયક જણાવવામાં આવ્યું અને મુનિસંમેલનમાં પધારવાનો ચોક્કસ જવાબ પૂછતાં તેઓશ્રીની ધર્મમર્યાદાને યોગ્ય આશાભર્યા જવાબો મળ્યા હતા. અને આપણે જોઈ શક્યા છીએ કે લગભગ બધા મુનિમહારાજો અત્રે પધાર્યા હતા.

સાધુસંમેલન ભરવા માટેનું આપણું આમંત્રણ સ્વીકારાયા બાદ તેને અંગેની સર્વ ગોઠવણો કરવા માટે મહા સુદ બીજના અત્રે મળેલી આપણા શ્રીસંઘની સભામાં સ્વાગત મંડળની નિમણૂક કરવામાં આવી. આ સ્વાગત મંડળે કાર્યની સુવ્યવસ્થા માટે વૈયાવચ્ચ સમિતિ, સેવાદળ સમિતિ, અને મંડળ સમિતિ નીમી હતી. અને આ સમિતિઓએ આજ સુધી ઘણી ઘણી મીટીંગો ભરી તેમની ફરજ સંતોષકારક રીતે બજાવી છે.

મહાસુદ પાંચમથી મુનિસંમેલનની નિમંત્રણ પત્રિકાઓ દરેક પૂ. આચાર્યાદિ મુનિવર્યોને બની શક્યું ત્યાં સુધી ગૃહસ્થો દ્વારા હાથોહાથ પહોંચાડવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી.

ફાગણ સુદ પૂર્ણિમાની રાતના આઠ વાગે શ્રીસંઘની સભા મેળવીને ત્યાં સુધીમાં થયેલું કાર્ય જણાવવામાં આવ્યું હતું.

અગાઉથી જાહેર થયા મુજબ ફાગણ વદ ત્રીજના અપોરના વિજયસુહૃત્માં ચતુર્વિંધ શ્રીસંઘ એકત્રિત થયો હતો. આ પ્રસંગે ચારસો ઉપરાંત પૂજ્ય મુનિવર્યો, સાતસો ઉપરાંત સાધ્વીજીઓ અને અગિયાર હજાર ઉપરાંત શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની ભવ્ય હાજરીમાં શરૂમાં મંગલ તરીકે શ્રીસ્નાત્રપૂજ તથા શાંતિકલશ લજ્જાવવામાં આવ્યા. અને માટે આવકારતું ભાષણ તથા સંમેલનની સફળતાના સંદેશા વાંચી સંભળાવ્યા બાદ શ્રીસંઘે પધારેલા મુનિવર્યોને વંદન કર્યું હતું. ત્યારપછી પૂ. મુનિવર્યો મુનિસંમેલન માટે ખાસ બાંધેલા ભવ્ય મંડપમાં પધાર્યા હતા.

આ આખોય અનુષ્ઠાન પ્રસંગ હતો. દરેકની મુખમુદ્રા ઉપર અપૂર્વ આનંદ અને ઉત્સાહ જળકી રહેલો જણાતો હતો. જેમણે એ પુણ્ય દશ્ય નિરખ્યું છે, તેમના અંતરપટ ઉપર એ ચિરસ્મરણીય રહેશે, એ નિઃશંક છે.

મુનિ સંમેલનનું કાર્ય પ્રથમથી જ બંધબારણે ચાલતું હતું. અને મારી મારફત સંમેલન તરફથી જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે—‘કોઈ છાપામાં આવતી કોઈ પણ ખબરોને વજન આપવું નહિ.’ આ બીના ધ્યાનમાં લઈ આપણા સમાજે નવ આચાર્યોની કમિટિમાંથી અમુક અમુક આચાર્યો ઉઠી ગયા વગેરે બિનસત્તાવાર અનુચિત ખબરોથી દોરવાઈ નહિ જતાં, જે શાંતિ રાખી છે, તેને માટે હું આપણા સમાજનો ઉપકાર માનું છું.

મુનિસંમેલન શરૂ થયા પછીથી કેટલીક વિચારણા બાદ ફાગણ વદ પાંચમના રોજ બહોંતેર મુનિરાજોની એક મંડળી નીમાઈ હતી. ત્યારબાદ કાર્યની સરળતા માટે ફાગણ વદ આઠમના રોજ ત્રીસ મુનિરાજોની મંડળી નીમાઈ. અને તે મંડળીએ નિર્ણય કરવા માટે ફાગણ વદ ૧૦ના રોજ અગિયાર મુદ્દાઓ વિચારી, તેના ઉપર પોતાના નિર્ણયને ખરડો તૈયાર કરવાનું કાર્ય પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયનંદનસૂરિજી, પૂજ્ય પંન્યાસશ્રી રામવિજયજી, મુનિમહારાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી અને મુનિરાજ શ્રીચંદ્રસાગરજી, એ ચાર મુનિરાજોને ચૈત્ર શુદ્ધ બીજના રોજ સોંપ્યું હતું. જેઓએ જે જ દિવસમાં તેમને તૈયાર કરેલો ખરડો ત્રીસ મુનિરાજોની મંડળીમાં રજૂ કર્યો હતો.

આ ખરડા ઉપર વિચારણા કરતાં એક નવી મંડળી નીમવાની જરૂર જણાવાથી—પરમ-પૂજ્ય આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી, પરમપૂજ્ય આ. શ્રીવિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી, પ. પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી, પ. પૂ. આ. શ્રીવિજયમૂર્ખેંદ્રસૂરીશ્વરજી. પ. પૂ. આ. વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી, પ. પૂ. આ. શ્રીવિજયનીતિસૂરીશ્વરજી, પ. પૂ. આ. શ્રીવિજયદાનસૂરીશ્વરજી-પ. પૂ. આ. વિજયજયસૂરીશ્વરજી, પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી સાગરચંદ્રજી, એ નવની સર્વેને બંધન-કારક નિર્ણયકારી મંડળી ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૧ના રોજ સર્વ સત્તા સાથે નીમાઈ હતી.

આ મંડળીએ ચૈત્ર વદ ૬ સુધી અગિયાર મુદ્દાઓની દીર્ઘ વિચારણા કરીને સર્વાનુમતે કરેલા નિર્ણયો ચૈત્ર વદ સાતમના રોજ સવારે બધા મુનિરાજો સમક્ષ જાહેર કર્યા હતા. આ

નિષ્ણૈયો હિંદુસ્તાનના સકલ શ્રીસંઘને અત્રે નિમંત્રી પ્રસિદ્ધ કરવાનું આપણે નક્કી કર્યું હતું. પરંતુ-હાલ આપણા શહેરમાં ચાલતાં મેનીનબઈ ટીસના ઉપદ્રવને અંગે તેમ કરવું અશક્ય હોઈ આપણે લાચાર છીએ, જેથી આ નિષ્ણૈયોની નકલ દરેક ગામના શ્રીસંઘને મોકલી આપવાનું નક્કી કર્યું છે. આપ સર્વ સમક્ષ તે નિષ્ણૈયો પરમપૂજ્ય આચાર્ય શ્રીમત્ સાગરાનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજ વાંચી સંભળાવશે.

આ ઐતિહાસિક ને યશસ્વી મુનિસંમેલનમાં અનેક વિશિષ્ટતાઓ પૈકીની કેટલીક ખાસ આદર્શરૂપે છે. જેમકે:-નવ વૃદ્ધ મહાપુરુષોએ અગિયારે મુદ્દાના નિષ્ણૈયો કાંઈ પણ વિરૂદ્ધતા વિના એક જ મતે કરી ઘણું જ ઉત્તમ દષ્ટાંત પૂરું પાડ્યું છે.

સંમેલન પહેલાં અનેક પક્ષલેહ અને વિચારલેહમાં વહેંચાયેલા જણાતા પૂજ્ય મુનિઓએ સંમેલન મંડપમાં તેઓની બેઠક મર્યાદા મુજબ લઈ લીધી હતી.

વર્તમાન સમયની પદ્ધતિ મુજબ કોઈ પણ પ્રમુખનો નિમણૂક કર્યા વિના, પરાપૂર્વની શાસ્ત્રીય પ્રથા મુજબ પૂજ્ય આચાર્યાદિ વડીલોની આમન્યા બરાબર બળવીને તેત્રીસ દિવસ સુધી કાર્ય કર્યું. દરરોજ પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પુનિત નવકારમંત્રથી મંગળાચરણ કરી, કાર્યની પૂર્ણાહુતિ પણ મંગલાત્મક શ્લોકથી કરતાં. રોજના માત્ર સા થી ૩ કલાક એવાં ફક્ત તેત્રીસ જ દિવસમાં નિષ્ણૈયો કરવા વિષયે તારવ્યા, તે સંબંધી શાસ્ત્રીય ચર્ચાઓ કરી, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-લાવ વિચાર્યા, અનેક મંડળીઓ નીમી, અને સર્વાનુમતે સફળ નિષ્ણૈય કર્યાં.

સંમેલનના મળવા અગાઉ બધા સાધુઓ એકત્રિત થાય, એ દુઃશક્ય મનાતું. મળ્યા પછી પ્રેમભાવે વર્તે એ પણ દુઃશક્ય મનાતું; અને છેવટે સર્વાનુમતે નિષ્ણૈયો કરી શકે તે અશક્ય મનાતું. પરંતુ આપણા પૂજ્ય મુનિરાજોએ બધી જ માન્યતાઓને તેમની હૃદયની ઉદારતાથી ખોટી પાડી છે. એટલું જ નહિ, પણ અમુક સ્વાર્થ ખાતર કિંવા પોતાની માન્યતા બીજને માથે ઠોકી બેસાડવા ખાતર આ મુનિસંમેલન ઊભું કરાયું છે, એવી વાતો મુનિસંમેલનના સર્વમાન્ય નિષ્ણૈયોથી બિનપાયાદાર કરી છે. હું તો પહેલેથી જ કહેતો આવ્યો છું કે, “આપણા સાધુ તે સાધુ જ છે.”

કચ્છ-કાઠિયાવાડ-માળવા-મારવાડ-મુંબઈ અને દિલ્હી જેવાં દૂર દૂરના તેમજ નજીકના પ્રદેશમાંથી સતત અને મુશ્કેલીભર્યા પાઠવિહાર કરીને ટૂંક સમયમાં આપણા નિમંત્રણથી મુનિમહારાજોએ તથા સાધ્વીજીઓએ અત્રે પધારી, આપણા શ્રીસંઘને અત્યંત ઝણી બનાવ્યો છે, ને આજે આપણા રાજનગરને જે સુચશ પ્રાપ્ત થયો છે, તે સર્વ પ્રતાપ આ મુનિમહારાજોનો છે.

અંતમાં આવાં મહાન્ ઐતિહાસિક મુનિસંમેલનને નિમંત્રણ કરી, તેની સુવ્યવસ્થા બળવવી એ અત્યંત કડિન છતાં જે અપૂર્વ સફળતા મળી છે, તે આપણા શ્રીસંઘના ઉલ્લાસભર્યા સંપૂર્ણ સહકારને જ આભારી છે. જે જે ભાઈઓએ જુદી જુદી સમિતિઓમાં રહીને, અને કેટલાકેએ મારી સાથે જ રહીને આ શુભ કાર્યમાં જે સેવાઓ આપી છે, તે સર્વેનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.”

આ ભાષણ પછી સમસ્ત સંઘ વતી શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈએ શ્રીનગરશેઠના પ્રશંસનીય અથાગ પ્રયત્નોને ધિરદ્વાવ્યા. આ પછી સંઘની બાણકારી માટે શ્રીમાન્ સાગરજી મહારાજે 'સંમેલનનો નિર્ણયાત્મક પટ્ટક' ત્યાં વાંચી સંભળાવ્યો. પછી એ પટ્ટક નગરશેઠને સોંપતા તેઓએ એ અસલ પટ્ટક શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠીને સુપ્રત કર્યો. સંમેલનના નિમંત્રણથી લઈને પટ્ટક પર્યંતની ઉપયોગી બાબતોની હિંદી તથા ગુજરાતીમાં પુસ્તિકા છપાવવામાં આવી. અને તે ભારતભરના સંઘોને મોકલી અપાઈ.

આમ શ્રીનગરશેઠના શાસનસેવાની તમન્નામૂલક અવિરત પ્રયાસથી, શ્રીસંઘના સહકારથી, તથા આપણા મહાન્ ચરિત્રનોયકશ્રીના બુદ્ધિ-કુનેહ અને ઉદારતાથી ભરપૂર નેતૃત્વના પ્રભાવથી આ ઐતિહાસિક મુનિસંમેલન સફળ બન્યું.

[૫૧]

આ યુગનું ભગીરથ કામ:

પૂજ્યશ્રીનું આ ચાતુર્માસ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ જવાલ (રાજસ્થાન)માં કરવાનું નિર્ણીત થયું હતું. અહીં બહારની વાડીમાં તેઓશ્રીના ઉપદેશથી બંધાઈ રહેલું નૂતન જિનાલય હવે તૈયાર થયું હતું. એમાં પધરાવવા માટે શ્રીસંપ્રતિ મહારાજના સમયની શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની અલૌકિક પ્રતિમા ખંભાતથી લાવવામાં આવેલી. આબુબાબુના એ પ્રાચીન બિંબો પણ શિરોહીથી મળી ગયેલા.

એ દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની તથા ચોમાસું બિરાજવાની વિનંતિ કરવા અહીંનો શ્રીસંઘ ભાવનગર આવેલો. સંઘની આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિનો પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ સ્વીકાર કર્યો, અને પ્રતિષ્ઠાના સુહૂર્ત માટે બીજાં વૈશાખ શુદ ત્રીજ (અક્ષયતૃતીયા)નો શુભ દિવસ ફરમાવ્યો. શ્રીસંઘે અપાર આનંદથી એ વધાવી લીધો.

આ પછી-અમદાવાદથી અને તેટલો વહેલાસર વિહાર કરવાની ભાવના હતી. કારણકે-અમદાવાદથી ૧૫૦ માઈલ જેટલો પંથ હતો. ઉનાળો પણ આવતો હતો. પરંતુ-સંમેલનનો પ્રસંગ યોગ્યતાં તેઓશ્રી ધારણા પ્રમાણે વિહાર ન કરી શક્યા. સદ્ભાગ્યે આ વર્ષે વૈશાખ એ હતો, એટલે કાંઈકે નિરાંત હતી.

સંમેલન અંગેની તમામ કાર્યવાહી પૂર્ણ થઈ જતાં પૂજ્યશ્રીએ પ્રથમ વૈશાખ શુદમાં પિસ્તાલીશ શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના પરિવાર સાથે જવાલ તરફ વિહાર કર્યો. પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજ આદિ મુનિવરો વિહારમાં પાનસર સુધી સાથે રહ્યા. પાનસરથી તેઓ પુનઃ અમદાવાદ ગયા, અને પૂજ્યશ્રી મહેસાણા-પાલનપુર-જીરાવલાજીના રસ્તે અનુક્રમે જવાલ પધાર્યા.

અહીં સંઘે અનેશ ઉમળકાથી સ્વાગત કર્યું. પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવના દિવસો બિલકુલ નજીકમાં આવતા હતા. લોકોનો ઉલ્લાસ પણ વધી રહ્યો હતો. આમંત્રણ-પત્રિકા સર્વત્ર પાઠવવામાં આવી. પ્રથમ વૈ. વ. ૧૦ થી મહોત્સવનો પ્રારંભ થયો. આઠે દિવસ નવનવાં પૂજા-પૂજનો અને પ્રભાવનાઓ થવા લાગ્યા. પંચતીર્થની ભવ્ય રચના ઉત્સવનું આકર્ષણ કેન્દ્ર બની, દ્વિ-વૈ. શુ. ત્રીજના દિવસે શુભલગ્ને પૂજ્યશ્રીના પુનિત સાંનિધ્યમાં પ્રભુજીની ગાદીસ્થાપનક્રિયા ભવ્ય રીતે સંપન્ન થઈ.

પ્રતિક્ષા પછી સિદ્ધમાલના વતની શા. તારાચંદ્રજી નામના એક ભાવિકને દીક્ષા આપી. મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી નામ રાખીને સ્વશિષ્ય કર્યાં. પછી પૂજ્યશ્રી આણુ-અચલગઢ યાત્રાર્થે પધાર્યાં. યાત્રા કરીને પુનઃ જવાલ આવ્યાં.

ચોમાસામાં આ. શ્રીવિજયોદયસૂરિજીના શિષ્ય અને પં. શ્રીઅમૃતવિજયજીના સંસારી-પિતા વયોવૃદ્ધ મુનિશ્રી હર્ષવિજયજી મહારાજ પાંચ વર્ષના ચારિત્ર પર્યાય પાળીને અંત વેળાએ સુંદર નિર્વામણાપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા. તેમણે સં. ૧૯૮૫ માં મહુવા મુકામે દીક્ષા અંગીકાર કરેલી. યાકટ ઉંમરે પણ તેમણે ચારિત્રનું નિરતિચાર પાલન કર્યું. એની અનુમોદના નિમિત્તે જવાલ-સંઘે તથા તેમના કુટુંબીજનોએ મહોત્સવ કર્યાં.

ચોમાસું ઉતરવાની તૈયારી હતી, ત્યારે શેઠ શ્રીમાણેકલાલ મનસુખભાઈ વગેરે શ્રાવકો આવ્યા. અમદાવાદથી શ્રીસિદ્ધાચલજી તથા શ્રીગિરનારજી મહાતીર્થનો છ'રી' પાળતો સંઘ કાઠવાની શેઠની ભાવના હતી.

યાત્રા-સંઘમાં જોડાયેલા યાત્રિકોને પાળવાના છ નિયમો. એ દરેક નિયમને છેડે 'રી' શબ્દ હોય. એટલે એ છ નિયમ પાળનારા સંઘને છ 'રી' પાળતો સંઘ કહ્યો.

એમાં—પહેલી 'રી' એકાહારી. એકવાર આહાર (ભોજન) કરે તે એકાહારી. સંઘમાં જોડાયેલો યાત્રિક વિહારની સાથે આહારનો પણ નિયમ પાળે. એ નિયમના કાયદા બે દષ્ટિએ જોઈએ,—ધાર્મિક દષ્ટિથી એ નિયમ પાલકને તપશ્ચર્યાના મહા-લાભ મળે. વ્યવહાર દષ્ટિએ—પણે ચાલનારે તબિયત સ્વસ્થ રાખવા માટે આહારમાં નિયમ રાખવો ઘટે. તે આ એકાશનથી આપમેળે આવી જાય છે. એટલે શરીર પણ નીરોગી જ રહે.

બીજી 'રી' ભોંય સંધારી. ભૂમિ પર કઠોર શય્યામાં સૂએ તે ભૂમિસંધારી. કોમળ શય્યા માનસિક વિકારો જન્મૂત કરે. એથી મન અપવિત્ર બને. તીર્થયાત્રિકે તો મનને સદા સાફ રાખવું ઘટે. માટે જ તે ભૂમિશય્યાનો નિયમ પાળે.

ત્રીજી 'રી' પાદચારી. પગપાળા ચાલે તે પાદચારી. શરીરને કસવાનો—ખડતલ બનાવવાનો આ ઉમદા ઉપાય છે. અને—માત્ર પગે ચાલવાથી જ પાદચારી નથી બનાવતું. એણે તો જ્યણુ રાખવી ઘટે. જિનશાસનમાં તો જ્યણુ એ જ ધર્મ. માર્ગે ચાલ્યો જાય, પણ પગ તળે ઝીણી પણ જીવાત તો નથી દબાતી ને? એનો ઉપયોગ રાખીને યાત્રાજી ચાલે.

ચોથી 'રી' શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી. જૈન યાત્રીના ચિત્તમાં એક જ ભાવ હોય કે 'તે જ સત્ય છે, અસદેહ છે, જે જિનભગવાને ઉપદેશ્યું છે. આ નિર્મલ મનોભાવનો ધારક શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી બને છે.

પાંચમી 'રી' છે સચિત્તપરિહારી. જ્યણાને જ નિજધર્મ માનનારા યાત્રિકે સચિત્તનો પરિહાર-ત્યાગ કરવો ઘટે. કેઈનો અબ્બણ્યે પણ વધ થાય, એવી પ્રવૃત્તિ એ ન કરે

અને છેલ્લી-છઠ્ઠી 'રી' છે-બ્રહ્મચારી. છ એ 'રી'માં શિરમોર છે આ 'રી'. વિષય-વાસનામાં ગળાબૂડ રાચેલા યાત્રિકે યાત્રાના અવસરે વિવેક કેળવવો ઘટે. વિવેકીનું ચિત્ત વિશુદ્ધ અને છે. વિશુદ્ધ ચિત્તવાળાની વાસનાઓ ત્રિલય પામે છે, અને વાસના વિનાનો આત્મા નિર્મળ બ્રહ્મચર્યનું અધિષ્ઠાન અને જ છે.

આ મહાન્ છ નિયમોનું પાલન કરનાર યાત્રિકોનો સમુદાય મળીને તીર્થયાત્રા કરે તે છ'રી' પાળતો સંઘ કહેવાય. કેઈ પુણ્યશાળી આત્માને ભાવ થાય કે-યથાશક્તિ આવા યાત્રાળુઓને હું યાત્રા કરાવું. તો એ નિમંત્રણદ્વારા યાત્રાળુઓને ભેગા કરે, જે યાત્રા કરાવવાને સંઘપતિ અને. સંઘપતિ એટલે 'સંઘનો પતિ' નહિ, પણ સંઘ જેનો પતિ-સ્વામી બન્યો તે-સંઘસેવક.

શાસ્ત્રો કહે છે કે : "ઈન્દ્રપદ અને ચક્રવર્તીપદ પ્રશંસનીય ખરાં. પણ એથી અધિક સ્લાધ્ય તો 'સંઘપતિપદ' જ છે. કારણ કે-એ મહાન્ પુણ્યોદયે જ પમાય છે."

પ્રાચીનકાળમાં અનેક પુણ્યાત્માઓ આ પદના ભાજન બન્યા છે. સમ્રાટ સંપ્રતિ, મહારાજા કુમારપાળ, અને મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળ વગેરે એમાં અગ્રેસર છે. એ પુણ્યાત્માઓએ અનેક વાર મહાન્ સંઘયાત્રાઓ કાઢેલી.

સંઘયાત્રા કાઢવાના ક્ષયદા અનેકવિધ છે. સૌથી પહેલો લાભ સંઘપતિને. કહે છે કે—આવો સંઘ કાઢનાર આત્મા ચતુર્વિધ સંઘના દર્શન કરીને-ભક્તિ કરીને કમશઃ તીર્થ'કરપદ મેળવવા પણ શક્તિમાન અને છે.

પૂર્વે વર્ણવેલા છ નિયમોના પાલક યાત્રાળુઓને તો અપૂર્વ આત્મિક લાભ છે જ. એ સાથે એમના મનોબળની ક્યારેક કસોટી પણ થાય છે. માર્ગમાં એકલાં પડવું, ભૂલા પડવું, હિંસક વન્યપશુઓ તથા ચોર આદિનો આકસ્મિક ભય, વગેરે અનેક સંકટોમાંથી પસાર થવું પડે. એથી એમનું મનોબળ મજબૂત અને-નીંડર અને. આ પણ એક સુંદર ક્ષયદો છે.

સંઘ જ્યાં જ્યાં જાય, પછી તે ગામડું હોય કે નગર હોય, ત્યાંના જૈન-જૈનેતર લોકોના હૈયામાં આ યાત્રિકોને જોઈને એક અપૂર્વ ભાવ પેદા થાય છે—અનુમોહનાનો. એના પ્રતાપે કંઈક ભદ્રજીવો પોતાનું કલ્યાણ સાધી જાય છે. કેટલાંય અધર્મીઓ ધર્મસન્મુખતા મેળવે છે. મિથ્યાત્વીઓને પણ સમ્યક્ત્વનો સ્પર્શ થાય છે.

કેઈ સ્થળે રાજશાસકોમાં જિનશાસનના વિરોધી તત્ત્વો હોય, અને તેથી સંઘને હાનિ થતી હોય, તો એનું નિવારણ આ યાત્રા-સંઘ દ્વારા થઈ શકે. યાત્રિકોની પવિત્ર ભાવના, સંઘપતિની વિલક્ષણ પ્રતિભા, અને ગુરુભગવતોની અહિંસાપ્રધાન દેશના એ રાજશાસકોના દ્રેષભાવને ડામવા સમર્થ અને છે. પરિણામે સ્થાનિક જનતાને તથા આગંતુક સંઘને વિશિષ્ટ લાભો મળે છે.

એક યાત્રા-સંઘ નીકળે, તો સેંકડો મજૂરી વગેરે માનવોને વિભિન્ન પ્રકારે શોભાઈ મળે છે. એથી સમાજનો ગરીબવર્ગ સારા પ્રમાણમાં પોષાય છે. એ સામાજિક લાભ પણ છે.

આધ્યાત્મિક તથા સામાજિક દૃષ્ટિએ આવાં અગણિત લાભ આપનાર મહાન સંઘ કાઠવાની ભાવના શેઠ માકુભાઈને થઈ હતી. અને એ સંઘ પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રામાં નીકળે, એવી ઇચ્છાથી તેઓ વિનંતિ કરવા બલાલ આવેલા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને અમદાવાદ પધારવા માટે ભારપૂર્વક આગ્રહ કર્યો.

જે કે-પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી અમદાવાદના તથા મારવાડના ગૃહસ્થો તરફથી શ્રીરાણકપુરજી તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર ચાલુ હતો. તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો વિચાર ચાલતો હતો. એ નિમિત્તે જુદા જુદા ગૃહસ્થો તરફથી નવકારશીઓ પણ નોંધાવા લાગી હતી. સાદહી તથા ગોલવાડનો સંઘ પ્રતિષ્ઠા માટે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી ગયેલા.

જેઠપુરના વકીલ શ્રીબલમચંદજી વગેરે ગૃહસ્થો પણ વિનંતિ કરી ગયેલા કે 'એક વાર કાપરડાળની યાત્રાએ પધારો.' પૂજ્યશ્રીની પણ ભાવના હતી કે- મારવાડમાં એએક વર્ષ રહેવું.

પણ જ્યાંના અન્નજળ ખળવાન હોય, ત્યાં અવશ્ય જવું પડે છે. અહીં પણ એમ જ ખન્યું. લાભાલાભનો વિચાર કરતાં અમદાવાદ જવું ઉચિત જણાવાથી પૂજ્યશ્રીએ શેઠની વિનંતિ સ્વીકારી અને વિહાર કરીને અમદાવાદ પધાર્યા.

શેઠશ્રીએ સંઘની ભવ્ય તૈયારીઓ કરી હતી. શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ વગેરે શ્રેષ્ઠિવર્યો એમના આ મહાકાર્યમાં સર્વ પ્રકારે સહકાર આપી રહ્યા હતા. આમંત્રણ-પત્રિકા સર્વત્ર મોકલેલ હોવાથી સંઘમાં જોડાવા માટે ભાવિક વર્ગ ઠેરઠેરથી આવી રહ્યો હતો. માગશર વદિ દશમનો દિવસ સંઘના મંગલપ્રયાણ માટે નિયત થયો.

આ પહેલાં વિદ્યોના વિનાશ માટે શેઠશ્રીએ ખૂહતનંદાવત્ત પૂજન કરાવ્યું, અને તીર્થ-યાત્રાનો વિધિ કરવાપૂર્વક માગશર વદિ દશમે શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રા સાથે અનુપમ ઠાઠથી મંગલપ્રસ્થાન કર્યું.

સંઘપ્રયાણનો વરઘોડો ખૂબ દમદમાલર્યો નીકળ્યો. હજારો માનવો એમાં જોડાયા હતા. ભાવનગરના દિવાન સર પ્રભાશંકર પટ્ટણી વગેરે રાજ્યાધિકારીઓ પણ આ પ્રયાણયાત્રામાં સામેલ થયા હતા. અરે ! લગભગ ચાર લાખ જેટલો માનવમેદની તો આ મહાન સંઘને જોવા માટે જ ઉમટી હતી. શહેરનો વાહન વ્યવહાર ખુદ સરકારે ચાર કલાક બંધ રખાવેલો.

આપણા મહાન ચરિત્રનાયકશ્રી, પૂ. સાગરજી મ., આ. શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મ., આ. શ્રીવિજયમેઘસૂરિજી મ., વગેરે ૨૭૫ જેટલાં મુનિભગવતો, ૪૦૦ ઉપરાંત સાધ્વીજી મહારાજો, લગભગ ૧૩ હજાર છ 'રી' પાળતાં યાત્રિકો, ૮૫૦ ખળદગાડીઓ અને અનેક મોટરો-ખટારાઓ સહિત ૧૩૦૦ જેટલાં વાહનો, ચાંદીનો મહેન્દ્રધ્વજ, સુવર્ણરસેલો ચાંદીનો રથ, ચાંદીનો મેરુપર્વત, ચાંદીનું જિનમંદિર (શિદિડંગ), તથા ચાંદીની મનોરમ અંખાડી અને હોદાથી દીપી રહેલા ભાવનગર અને ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટના બે મહાકાય ગજરાજો, વગેરેથી લોકમાનસમાં અનેરી ભાત પાડતી આ સંઘપ્રયાણયાત્રા શહેરના મુખ્ય મુખ્ય વિસ્તારોમાં ફરતી ફરતી બે કલાકે ત્રણ દરવાજા પાસે પહોંચી.

આ પૂર્વે અપાર લીડ અને ઘઠ્ઠામુઠ્ઠીમાં પણ પૂજ્યશ્રીની સાથે શાન્તભાવે ચાલતા વયોવૃદ્ધ શ્રી પટ્ટણી સાહેબને કોઈકે કહ્યું કે : સાહેબ ! આ ભયાનક લીડમાં આપને ઘણી લીંસ પડશે, માટે આમાંથી નીકળીને બહાર પધારો.

આ સાંભળીને પટ્ટણી સાહેબ કહે : અહીં હું એક સત્તાધીશ તરીકે નથી આવ્યો. પણ એક ધર્મકાર્યમાં ભાગ લેવા આવ્યો છું. અત્યારે હું પૂજ્ય મહારાજશ્રી તથા સંઘવીજીના કબજામાં છું. તેઓશ્રીની આજ્ઞા જ અત્યારે સર્વોપરિ છે.” આમ કહીને તેઓ ત્રણ દરવાજા સુધી નિરાંતે ફર્યા, ત્યાંથી તેઓને આગળ લઈ જવામાં આવ્યા.

સંઘનો પડાવ જોઈને સોસાયટીમાં કરવો કે જૈન મરચન્ટ સોસાયટીમાં ? એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. બન્ને સોસાયટીવાળા ભાઈઓ પોતાને ત્યાં પધારવાનો અતિ આમ્રહ કરી રહ્યા હતા. છેવટે-જૈન સોસાયટીવાળાને આદેશ અપાયો. સંઘ ત્યાં પધાર્યો. ત્યાં ત્રણ દિવસ મુકામ કર્યો. ત્રણેય દિવસ જૈન સોસાયટીવાળાએ સંઘની સર્વ ભક્તિ કરીને મહાન્ લાભ મેળવ્યો. આગળ મુકામોની ગોઠવણ અને સગવડ બરાબર થઈ જતાં માગશર વદિ તેરસે સંઘ સરખેજ આવ્યો. ત્યાં બે દિવસ રહીને ધોળકા આવ્યો.

સંઘનો પડાવ જ્યાં નાખવાનો હોય, એ જગ્યા ‘મનસુખનગર’માં ફેરવાઈ જતી. ભવ્ય કમાનથી સુશોભિત ત્રણ પ્રવેશદ્વારવાળા આ મનસુખનગરની મધ્યમાં ‘માણિક’ ચોક રચાતો, એમાં ચાંદીનું નાણક છતાં સુંદર જિનાલય ગોઠવાતું. એની પાછળ પોલિસ થાણું રહેતું, અને ચોતરફ યાત્રિકોના તંબૂઓ તથા રાવટીઓ છવાઈ જતાં. એમાં સર્વપ્રથમ સંઘપતિનો સુવર્ણકળશથી શોભતો વિશાળ, રજવાડી ઠાંડયુક્ત તંબૂ નખાતો. પછી કચેરી વગેરેના તંબૂઓ, તેની સામે પૂજ્યશ્રી માટેનો વિશાળ તંબૂ, પછી સાગરજી મ. આદિ સૂરિવરો અને સર્વ મુનિવરો માટેના નાના મોટાં તંબૂઓ નખાતા. એ બધાંની ફરતાં યાત્રાળુ ગૃહસ્થોના તંબૂઓ રહેતાં. અને એક નિરાળી છતાં મધ્યવર્તી જગ્યામાં સાધ્વીગણને ઉતારો અપાતો. એકંદરે ૭૫ મોટાં તંબૂઓ અને ૧૫૦૦ ઉપરાંત નાની મોટી રાવટીઓ વગેરે બહોળું સાધન હતું. પ્રત્યેક સાધન ખેવડું હતું. એટલે આગલા મુકામની રચના એક દિવસ અગાઉ જ થઈ જતી. આથી બીજા દિવસે સંઘ ત્યાં પહોંચે ત્યારે અગવડ વેઠવી ન પડતી. ભાવનગર અને ધ્રાંગધ્રા વગેરે રાજ્યોના ભક્તિપૂર્ણ સહયોગનું એ પરિણામ હતું.

જ્યાં જ્યાં સંઘનો પડાવ થાય, ત્યાં એક વિજયી મહારાજની છાવણીની શોભા બની જતી.

હડમજલ કરતો સંઘ એક પછી એક મુકામ વટાવતો આગળ વધવા લાગ્યો. લીંબડી આવ્યો. સંઘ જે જે ગામે આવતો, તે તે ગામના ઠાકોર-દિવાન વગેરે રાજશાસકો ઘણા ઉમંગથી સંઘનો સત્કાર કરતાં, અને જોઈતી સઘળી સગવડ કરી આપતાં. પૂજ્યશ્રીની સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર પ્રતિભા અને સંઘવીજીની ઉદારતા સૌ કોઈને આકર્ષતી હતી. લીંબડીમાં સંઘ આવ્યો, ત્યારે ત્યાંના મહાજને તથા મહારાજ શ્રી દોલતસિંહજીએ સ્ટેટના સમગ્ર સાજ સાથે સંઘનું દબદબાલયું સામૈયું કર્યું. આ સામૈયું જોવા સમગ્ર ઝાલાવાડ-લીંબડીમાં ઠલવાયું હતું. વઢવાણથી તો એક સ્પેશલ ટ્રેન સંઘ-દર્શન માટે આવી હતી.

સંઘમાં પ્રતિદિન વિભિન્ન ગૃહસ્થો તરફથી નવકારશી થતી. એમાં રોજ લગભગ ૧૫-૧૭ કે ૨૦ હજાર લોકો લાભ લેતાં. કહે છે કે-સંઘના મુખ્ય રસોડામાં સામાન્યતઃ હંમેશાં ૩૦૦ મણુ પકવાન, ૪૦૦ મણુ ફરસાણુ, ૪૫ મણુ ભાત, ૨૦ મણુ દાળ અને ૬૦ મણુ શાક, આટલી રસોઈ થતી હતી. ૮૦૦ મણુ તેા સરપણુ (બળતણ) જોઈતું હતું. લીંબડીની નવકારશીમાં ૨૦૦૦૦ માણુસોએ લાભ લીધો. અહીં સંઘ બે દિવસ રોકાયો,

બીજે દિવસે મહાજને ના. લીંબડી-નરેશના પ્રમુખપદે એક મેળાવડો યોજાયો. એમાં મુશીદાખાદના બાબુસાહેબ શ્રીપતસિંહજી, આંબલિયાના કારભારી ત્રંબકલાલભાઈ વગેરે અનેક અધિકારીઓએ હાજરી આપી. આ મેળાવડામાં ના. મહારાજને સંઘવીજીને માનપત્ર આપ્યું. સંઘવીજીએ ભારે નમ્રતાથી એનો સ્વીકાર કરીને લીંબડીની પાંજરાપોળ, બોર્ડિંગ વગેરે સંસ્થાઓમાં ઉદાર રકમનું દાન જાહેર કર્યું. લીંબડીના સંઘમાં લહાણું પણ કર્યું.

લીંબડીથી સંઘ ચુડા ગયો. ચુડાના ઠાકોર સાહેબે તથા સંઘે સુંદર સ્વાગત-સન્માન કર્યું. લીંબડીનરેશે તથા ચુડા-દરબારે પોતાના રાજ્યમાં સંઘ પધાર્યો તે દિવસે કાયમ જીવદયા પાળવાનો હુકમ જાહેર કર્યો. આ પછી પૂજ્યશ્રીએ અસરકારક ઉપદેશ ફરમાવતાં સંઘ બે મહિનામાં આવ્યો, તે આખો મહિનો જીવદયા પાળવાની જાહેરાત કરી.

સંઘ આગળ વધ્યો. સરવામાં સંઘવીજી તરફથી ઉપાશ્રય કરાવી આપવાનું જાહેર થયું. વીંછીયા-જસદણુ-આટકોટ વગેરે ગામો સંઘે પસાર કર્યાં. આગળ ગોંડલ આવતું હતું. પણ ગોંડલના મહારાજને સંઘ પાસેથી જકાત લેવાનું નક્કી કર્યું. આ વાત જાણતાં જ સંઘવીજીએ તત્કાલ નવો નિર્ણય લીધો. ગોંડલને પડતું મૂકીને બારોબાર વડીયા જવાનું જાહેર કર્યું. જો સંઘ જકાત ભરીને ગોંડલ જાય, તેા ભવિષ્યના સર્વ યાત્રાસંઘો માટે જકાત ભરવાનો ચીલો ખુલ્લો થતો હતો, જે સર્વથા અનિચ્છનીય હતો. એ જ કારણે કાર્યક્રમમાંથી ગોંડલ પડતું મુકાયું.

વડીયાનો નાનો સંઘ તથા ત્યાંના ઠાકોરશ્રી સંઘને તન-મન-ધનની બધી સગવડ આપવા તૈયાર થયા. સંઘ પોતાને ત્યાં પધારે, એ તેમને મન ઉલ્લાસ અને ઉમંગ વધારનારી વાત હતી.

આ તરફ સંઘના લવ્ય સ્વાગત માટે ગોંડલનો જૈન સંઘ જ નહિ, પણ ત્યાંનું મહાજન પણ ઘણું આતુર હતું. મહાજને તૈયારીઓ પણ સારી કરેલી. પણ સંઘ ગોંડલ નથી આવવાનો એ જાણીને એને ઘણો ખેદ થયો. આવા મહાન સંઘ પાસે જકાતની માંગણી કરવી, એ એને ખૂબ અનુચિત જણાયું. ના.મહારાજી સાહેબા પણ એ વિચારને મળતા હતા. વળી એક જકાતને જ કારણે આવા મોટો સંઘ ગોંડલને ટાળીને જાય, એ મહાજન માટે અસહ્ય વાત હતી. એણે તરત જ પોતાના મહારાજનો નિર્ણય ફેરવવા માટે પ્રયાસો આદર્યાં. રાજાજીને સમજાવ્યા કે: “આ તેા ગોંડલની આબરૂનો સવાલ છે. બધાંય રજવાડાઓએ સંઘને પ્રેમથી આવકાર્યો છે, અને સન્માન્યો છે. અરે ! આ વડીયા જેવી નાની ઠકરાત પણ ગોંડલનું નાક કપાતું જોઈને હરખાય છે, અને સંઘને પોતાને ત્યાં લઈ જાય છે. આ પરિસ્થિતિમાં આપણી આબરૂને ખાતર પણ જકાતની વાત જવા દઈને સંઘને અહીં લાવવો જ જોઈએ.”

મહાજનની વાત મહારાજને યોગ્ય જણાઈ. તેમણે સંઘની જકાત માફ કરવાનો હુકમ

આપતાં કહ્યું કે : “તમે જાવ, અને સંઘને તથા મહારાજશ્રીને અમારા વતી ઘણાં માનપૂર્વક વિનંતિ કરીને અહીં લઈ આવો.”

મહારાજનો આદેશ મળતાં જ મહારાજન ઉપડ્યું માયાપાદર. સંઘનો મુકામ ત્યાં હતો. ગોંડલના ખોળ તથા વહોરા કોમના કોડપતિ આગેવાનો મહારાજની મોખરે હતા. તેઓ સીધા પૂજ્યશ્રી પાસે ગયા, અને સંઘ સાથે ગોંડલ પધારવાની પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી. ખોળ તથા વહોરા કોમના કોડપતિ મોવડીઓએ માથા પરથી ટોપીઓ ઉતારીને કહ્યું કે : “અમારા મહારાજની ઈચ્છા છે કે—અહીંથી ઠેઠ ગોંડલ સુધી જાજી પાથરીને સંઘને ગોંડલ પધારાવવો છે. માટે આપ આ વિનંતિ માન્ય કરો.” પૂજ્યશ્રીએ તેમને સંઘવીજી પાસે જવા જણાવ્યું.

મહારાજ સંઘવીજી પાસે આવ્યું. સંઘવીજીએ સૌને ઉચિત સત્કાર કર્યો. મહારાજને મહારાજ તથા ગોંડલની પ્રજા વતી નમ્રતાભરી વિનંતિ કરી કે : સંઘ લઈને ગોંડલ પધારો.

જવાબમાં સંઘવીજીએ કહ્યું : સઘજો કાર્યક્રમ વ્યવસ્થિત નક્કી થયો છે, એટલે હવે ગોંડલ આવવાનું કઈ રીતે બને ?

પણ મહારાજ ન માન્યું. એ કહે : ચાહે તે થાય, પણ સંઘે ગોંડલ પધારવાનું જ છે. ભલે બધો કાર્યક્રમ ફેરવવો પડે.

મહારાજની મક્કમ વાત સાંભળીને સંઘવીજી વિચારમાં પડ્યા. તેઓ સંઘના વ્યવસ્થાપકો સાથે પૂજ્યશ્રી પાસે ગયા. લાલાલાલની વિચારણા કરીને છેવટે ગોંડલવાળાની વિનંતિ સ્વીકારી, ત્યાં જવાનું નક્કી કર્યું. વડીયાનો પ્રોગ્રામ મુલતવી રખાયો. નિશ્ચિત વ્યવસ્થામાં એકાએક ઝડપી ફેરફાર થવાથી ગરબડ થવાની દહેશત હતી. પણ તેની જવાબદારી વ્યવસ્થાપકોએ ઉપાડી લીધી.

ગોંડલના મહારાજનો હુર્ષ અપાર હતો. તેઓ ગોંડલ જઈને સ્વાગતની અપૂર્વ તૈયારીમાં મચી પડ્યા. ના. મહારાજ પણ આ સમાચારથી પ્રસન્ન બન્યા. મહારાજી સાહેબા સહિત આખા રાજકુટુંબની ઈચ્છા પૂર્ણ થઈ.

માયાપાદરથી ખંભાળીયા-રોજડી થઈને સંઘ ગોંડલ શહેરમાં આવ્યો, ત્યારે ના. મહારાજ સહિત સમસ્ત પ્રજાએ ભવ્ય સામૈયું કર્યું. વ્યાખ્યાનમાં પણ મહારાજ સાથે આખું રાજકુટુંબ આવ્યું હતું. અહીં સંઘ બે દિવસ રોકાયો. એકવાર સંઘ પાસેથી જકાતની માંગણી કરનાર મહારાજએ બે દિવસ સુધી પાણી-બગતણ વગેરેની સંપૂર્ણ સગવડ સ્ટેટ તરફથી આપી.

આમ ગોંડલનો મીઠી મે'માનગતિ માણીને ત્રીજે દિવસે સંઘ આગળ વધ્યો. વીરપુર, જેતપુર, ચોડી અને વડાલ થઈને જુનાગઢ આવ્યો. સંઘના સ્વાગતની તૈયારીઓ મહારાજને મોટા પાયા પર કરેલી. સંઘ આવવાના દિવસે સ્ટેટ તરફથી પણ ઠેર ઠેર પાણીનો તથા સંરક્ષણનો બંદોબસ્ત કરાયો હતો. સ્ટેટના રૂઆબદાર મિલિટરી બેન્ડ સાથે મહારાજને સંઘનું ભવ્ય સામૈયું કર્યું. મુખ્ય દિવાન સાહેબ વગેરે અમલદારો પણ એમાં સામેલ હતા. સામૈયું શહેરમાં ફરીને તળેટી પાસેની વિશાળ જગ્યામાં ઉતર્યું. સંઘનો પડાવ ત્યાં નખાયો.

પ્રવેશના દિવસે જુનાગઢ-સંઘ તરફથી સંઘજમાણ થયું. સાંજે ખાસ ઊલા કરાયેલા મંડપમાં મોટો મેળાવડો યોજાયો. સ્ટેટના મુખ્ય દિવાન સર પેટ્રીક કેડલે એમાં પ્રમુખસ્થાન

સંભાળ્યું. એ મેળાવડામાં જીનાગઢના મહાજન વતી સંઘવીજીને માનપત્ર મેનાયત કરતાં દિવાનસાહેબે કહ્યું કે : “જીનાગઢ સ્ટેટ વતી શેઠશ્રી માકુભાઈ મનસુખભાઈ અને સંઘના યાત્રિકોતું સ્વાગત કરતાં અને આનંદ થયો છે. સંઘના કાર્યને પાર પાડવા માટે શેઠ જે શુભપ્રયાસ કર્યો છે, અને પવિત્ર યાત્રાનો લાભ આપવા માટે જે આ તક ઉપસ્થિત કરી છે, તે બદલ આ માનપત્ર મહાજન તરફથી શેઠને અર્પણ કરતાં અને આનંદ થાય છે.”

શેઠશ્રીએ પણ ઘણી નમ્રતાથી તેનો પ્રત્યુત્તર વાળીને શહેરની ૨ સ્થાઓમાં હજારો રૂપિયાની ઉદાર સખાવતો બહાર કરી. આ પછી ખીજી અનેક સંસ્થાઓ જે તેમને માનપત્ર આપ્યાં.

ખીજે દિવસે-એટલે કે મહાશુદ્ધિ ત્રીજને દિવસે સમસ્ત સંઘે ગિરનાર મહાતીર્થની યાત્રા કરી. શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની દીક્ષા તથા કેવલજ્ઞાન કલ્યાણકની ભૂમિરૂપ સહસ્રાવન (સહસ્રામ્ર વન) અને નિર્વાણ કલ્યાણકની ભૂમિ-પાંચમી ટુંક વગેરે સર્વ ટુંકોની સ્પર્શના અને યાત્રા કરીને, પ્રભુના દર્શન-પૂજન કરીને સૌ કૃતાર્થ બન્યા. સંઘવીજીએ પણ હૈયાના વિશુદ્ધ ભાવ અનુસાર ગિરિરાજની સેવા પૂજા કરીને લગભગ ત્રીસ હજારની કિંમતના રત્નજડિત સુવર્ણ-હારથી મૂળનાયક દેવાધિદેવ શ્રીનેમનાથ પ્રભુની પૂજા કરી. એ પછી સકલ સંઘની હાજરીમાં પૂજ્યશ્રીએ માલારોપણ વિધિ કરાવીને સંઘવીજીના કાકી શેઠાણી શ્રીમાણેકબેન (શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈના ધર્મપત્ની) ને તીર્થમાળા પહેરાવી. આ પ્રસંગે પૂજ્ય પં. શ્રીગંભીરવિજયજી મ. ના શિષ્ય સુનિશ્રી અવદાતવિજયજીને તથા પૂ. શ્રીમણિવિજયજી મ. ના પ્રશિષ્ય સુનિશ્રી નયવિજયજીને પંચાસપદ પણ અપાયું. માળારોપણના અવસરે ત્યાં એકત્ર થયેલા જનસમૂહની જયગર્જનાથી આખો ગિરનાર બાજે શબ્દમય થઈ ગયો. વિધિ પૂર્ણ થયા બાદ સૌ નીચે આવ્યા.

જીનાગઢમાં ચાર દિવસની સ્થિરતા કરીને ત્યાંથી વડાલ-વાવડી-તોરી-કુંકાવાવ-આંકડીયા થઈને સંઘ અમરેલી આવ્યો. અમરેલી ગાયકવાડી મહાલ હતું. ગાયકવાડી રાજ્યની હદમાં સંઘ પ્રવેશતાં જ અગાઉના સર્વ રાજ્યોની જેમ ગાયકવાડ સરકારે પણ સંઘને સુંદર સગવડ કરી આપી. અમરેલીના પ્રવેશમાં ત્યાંના સુબા શ્રી પીલાલરાવ ગાયકવાડે હાજરી આપી. મહાજનનું માનપત્ર પણ તેમના હાથે સંઘવીજીને અપાયું.

અમરેલીથી આગળ વધેલો સંઘ ભાવનગરની હદમાં પ્રવેશ્યો. શરૂઆતથી જ સંઘને વિશિષ્ટ સહકાર આપનાર આ રાજ્યે અહીં પણ ઘણો સુંદર બંદોબસ્ત કરી રાખ્યો હતો.

સાવરકુંડલાના સંઘની વિનંતિથી અમુક આપ્તવર્ગ સાથે સંઘવોજી ત્યાં ગયા. ત્યાં સર પ્રભાશંકર પટ્ટણીના પ્રમુખપદે યોજાયેલા એક મેળાવડામાં કુંડલાના મહાજને અભિનંદનપત્ર આપ્યું. એ વેળા શ્રીપટ્ટણીસાહેબે સંઘવોજીના પિતાજી શેઠ મનસુખભાઈના ભાવનગર રાજ્ય સાથેના મીઠા સંબંધોતું પ્રેમપૂર્વક સ્મરણ કરીને હાર્દિક અભિનંદનથી સંઘવીજીને સત્કાર્યાં. અને ‘ધર્મસત્તા એ એક મહાન સત્તા છે, જેની આગળ રાજસત્તાએ નમવાનું જ હોય છે’. એ પોતાના શ્રદ્ધાપૂર્ણ વિચારને આ પ્રસંગે બહાર રીતે વ્યક્ત કર્યો.

ભાવનગરની હદ પૂરી કરીને સંઘ પાલિતાણાની હદમાં-ગારિયાધારમાં પ્રવેશ્યો. પાલિતાણાના દિવાન શ્રીમૂળારાજકુમારસિંહજી અહીં દર્શનાર્થે આવી ગયા. હંમેશની જેમ અહીં

પણ ચોતરફથી માનવમેદની ઉમટી પડેલી. અહીંથી સોમલ-ઘેટી થઈને સંઘ પાલિતાણાના પાદરે પહોંચ્યો. યાત્રિગણના હૃદયમાં આજે ઉલ્લાસની છાંયો ઉછળતી હતી. ગિરિરાજના પુનિત દર્શને સૌને પુલકિત બનાવ્યા હતા. આજે મહાવદિ બીજ હતી. નવ વાગે મંગલ-પ્રવેશનું ચોઘડિયું હોવાથી સંઘ ગામ બહાર વિસામો લીધો. થોડી વારમાં આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠીએથી સામૈયું પાવી પહોંચતાં સૌ તૈયાર થયા. સમયસર સ્વાગત શરૂ થયું. યાત્રાગુઓ ઉપરાંત ગામના તથા બહારગામથી સંઘના દર્શન માટે આવેલા લોકોની સંખ્યા ચાલીસ હજારનો આંક વટાવી ગઈ હતી. ખાસ સંઘના દર્શન માટે મદ્રાસથી પણ સ્પેશ્યલ ટ્રેન આવી હતી.

દિવાન સાહેબ પ્રજ્ઞપથી વાહાજર હતા. ના. ઠાકોર સાહેબ પણ થોડે સુધી આવ્યા હતા. ગામમાં બહોળા વિસ્તારમાં ફરીને સામૈયું સંઘના પડાવમાં-મનસુખનગરમાં ઉતર્યું. પછી પૂજ્યશ્રીએ ખુલ્લુંસ્વરે ધર્મદેશના કરમાવી.

સંઘવીંજીએ ગાર્ડન પાર્ટી થોળીને ના. ઠાકોરશ્રીને સ્વપરિવાર નોતર્યાં. તેમાં તેમના પરિવારને વિવિધ પહેરામણીઓ આપી.

તીર્થમાળારોપણનો મંગલ દિવસ મહાવદિ પાંચમનો નિર્ણીત કરવામાં આવ્યો. આ મંગલ પ્રસંગને નિહાળવા માટે ગામ-પરગામના હજારો જૈનોને એકત્ર થયેલાં જોઈને શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠીએ લાગેા રૂપિયાના ખર્ચે તૈયાર કરાવેલા સાચાં હીરા અને રત્નોથી ભરપૂર મુગટ-તિલક-હંસ-ખાળુખંજ અને શ્રીફળ વગેરે આભૂષણો માળારોપણના શુભ દિવસે જ દયાળુ દાદાને ચડાવવાનો વિચાર પેઠીના વહીવટકારોએ કર્યો. એ માટે પૂજ્યશ્રીની સંમતિ મળતાં મહાવદિ બીજે એક મજબૂત અને સર્વ ખાળુથી સુસંરક્ષિત તંબૂમાં એ આભૂષણો સંઘના દર્શન માટે ખુલ્લાં મુકાયાં. અને એ આભૂષણો પ્રભુજીને પહેરાવવાની ઉછામણી શરૂ કરી. એ જ દિવસ ચાલી. મહાવદિ એથે પેઠીના કાર્યવાહકો- શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ, શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ, શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ, શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ ભગુભાઈ ચુનીલાલ સુતરીયા વગેરે તથા અન્ય હજારો ભાઈબહેનોની હાજરીમાં એ આભૂષણોનો આદેશ અપાયો.

મુગટ ચડાવવાનો આદેશ સુરતવાળા ખસ્તરગચ્છીય શેઠ કસ્તૂરચંદ પ્રેમચંદ ઝવેરીએ રૂ. ૧૫૦૦૧૫ માં લીધો. તિલકનો આદેશ શેઠ મયાભાઈ બકરચંદ, હંસનો આદેશ શેઠ રતિલાલ નાથાલાલ લલુભાઈએ, શ્રીફળનો આદેશ શેઠ ભગુભાઈ ચુનીલાલે, અને ખાળુખંધનો આદેશ શેઠ ગુલાબચંદ નગીનદાસે લીધો. મુગટ ચડાવનારને દાદાની પ્રથમ પૂજનો આદેશ પણ આપવામાં આવ્યો.

આ ઉપરાંત દયાળુ દાદાના જિનાલયમાં શિખર ઉપર ચડાવવા માટે નવો ચાંદીનો કલશ તૈયાર કરાવ્યો હતો. નવ હજાર વજનનો આ કલશ સો અને છ તોલા ચાંદીથી બનેલા એ કલશને ૧૮૭ તોલા અને સાત વાલ જેટલા શુદ્ધ સોનાથી રસવામાં આવેલા એ કલશની પ્રતિષ્ઠાની ઉછામણી પણ બોલાઈ ભારે સ્લાક્ષીને અને એનો આદેશ શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈએ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા) રૂ. ૪૫૦૧૫ માં લીધો. બીજી ઘુમટીએના કલશોના આદેશ પણ અન્યાન્ય ભાવિકોએ લીધા.

મહાવદિ પાંચમે સવારે અનેક વાલિકાત્રીના મંગળનાદ સાથે સંઘે ગિરિરાજ ચઢવો શરૂ કર્યો. દોઢ માસના પ્રવાસનું ધ્યેય આજે પૂરું થતું હતું. એથી હર્ષમાં આવીને યાત્રિકો મધુર-ગંભીર અવાજે ગિરિરાજની સ્તવનાના ગીતો લલકારતાં ચઢી રહ્યા હતાં. હજારો યાત્રિકોના સ્તુતિ-સ્વરને લીધે ગિરિરાજ બાજુ શબ્દાદ્વૈતમય બની ગયો હતો, અને સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાકૃપ ચતુર્વિધ સંઘને પોતાના પવિત્ર રજકણોનો સ્પર્શ કરાવવા દ્વારા બાજુ પવિત્ર ઝનાવતો હતો. હોંશિ હોંશિ ગિરિરાજનું ચઠાણ પૂરું કરીને સૌ દાદાના દરબારમાં પહોંચ્યા. વીસ હજારની મેદનીને લીધે દાદાના દરબારે બાજુ માનવ-સમુદ્રનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હોય તેમ ભાસતું હતું.

આ વખતે પ્રથમ પૂજનો લાલ મુગટ ચઢાવનાર પુણ્યાત્મા ક્રોધચંદ પ્રેમચંદે લઈને દાદાના મસ્તકે હીરા-રત્ને મઢેલો મુગટ ચડાવ્યો. હજારો નેત્રો આતુર-નયને આ દ્રશ્ય ભેઈ રહ્યા હતા. મુગટ ચઢ્યા બાદ દાદાનું અલૌકિક તેજ નિહાળીને સૌ કોઈના મુખમાંથી ગગન-લેદી જ્યનાદ નીકળી રહ્યાં.

બીજા ભાવિકોએ પણ તે તે આભૂષણો ચડાવ્યા. શિખર તથા ઘુમટીઓ ઉપર કલરાની પ્રતિષ્ઠા પણ પૂજ્યશ્રીના વિશુદ્ધ મંત્રોચ્ચાર અને વાસુદેવપુરઃસર કરવામાં આવી. આ પછી સમસ્ત સંઘે દયાળુ દાદાને અનેરા ભાવથી પૂજ્યા-જીહાવી.

પછી-દાદાના સુવિશાળ દરબારમાં (સ્નાત્રમંડપમાં) પૂજ્યશ્રીએ અગણ્ય જનસમૂહની હાજરીમાં સંઘવીજી તથા સંઘવજી શેઠાણી શ્રીસૌભાગ્યલક્ષ્મી બેન વગેરેને વિધિપૂર્વક તીર્થ-માળા પહેરાવી. એ અવસરે સંઘવીજીએ હર્ષપુલકિત હૈયે દયાળુ દાદાને કહે રૂ. પચાસ હજારની કિંમતનો રત્નમયિત હાર પહેરાવ્યો. પૂજ્યશ્રીએ આપેલો પ્રસંગોચિત અને ભાવો-ત્પાદક ધર્મદેશના સાંભળ્યા પછી સૌ નીચે-મનસુખનગરમાં આવી ગયા. સૌના મુખ પર કાંઈક પામ્યાનો સંતોષ તરવરતો હતો.

પાલિતાણાથી સંઘ ગિરિરાજની બાર ગાઉની પ્રદક્ષિણા કરવા ગયો. હસ્તગિરિ-કદંબ-ગિરિની યાત્રા કરીને પુનઃ પાલિતાણા આવ્યો, અને પૂજ્યશ્રી આદિ મુનિવરો કદંબગિરિમાં રોકાયા.

સંઘ પુનઃ પાલિતાણામાં આવ્યા પછી અનેક સંસ્થાઓએ સંઘવીજીને માનપત્ર આપ્યાં. યશોવિજયજી બેન ગુરુકુલ તથા પાલિતાણા-મહાજને શ્રીદિવાનસાહેબના પ્રમુખપદે માનપત્ર આપ્યાં. સંઘવીજીએ સર્વત્ર ઉદાર રકમોનું દાન બહેર કર્યું. અને મહાવદિ દશમના દિવસે તેઓએ મોટર દ્વારા અમદાવાદ ભણી પ્રયાણ કર્યું.

દોઢ માસ સુધી ચાલેલો આ યાત્રાસંઘ જે જે રાજ્યમાં ગયો, તે તે રાજ્યે એક દિવસ, એક મહિને કે તેથી ઓછાવત્તા દિવસો અમારિ પાળવાનું બહેર કર્યું હતું.

સંઘ જ્યાં જ્યાં જતો, ત્યાં હજારોની સંખ્યામાં જનસમૂહ દર્શનાર્થે ઉમટતો. લીંબડી, જુનાગઢ, પાલિતાણા વગેરે સ્થળોએ તે એ માટે સ્પેશલ ટ્રેઈનો દોડાવાઈ હતી.

હંમેશાં જુદાં જુદાં ગૃહસ્થો તરફથી નવકારશીઓ થતી.

સંઘવીજી સર્વત્ર ઉદારતાપૂર્વકે દાન કર્યે જ જતા હતા. એ ઉદારતાનો પ્રભાવ વ્યાપક પડતો હતો. ધાંગધ્ર.—હીંબડી—વળા—લાવનગર વગેરે રાજ્યોનો સહકાર અવિરમરહીય રહ્યો. તે તે રાજ્યોનો પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેનો લકિતભાવ અને સંઘવીજીના સૌની સાથેના મીઠાં સંબંધોનું એ પરિણામ હતું.

સંઘવીજીને લગભગ આઠ લાખ રૂપિયાનો (તે વખતના) ખર્ચ થયો હતો. એ સિવાય સંઘમાં શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરે નાના સંઘવીજીના સ્વતંત્ર રસોડાં સંઘલકિતપૂર્વક ચાલતાં. તેઓને પણ પ્રત્યેકને ૪૦-૪૦ હજાર જેવો ખર્ચ થયેલો.

‘ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા’ (Times of India) એ આ મહાન સંઘનું વર્ણન કરતાં તેને કુમારપાળ મહારાજના સંઘની સાથે સરખાવ્યો. બીજાં વર્તમાનપત્રોએ પણ સંઘ તથા સંઘવીજીને સુંદર શબ્દોમાં બિરહાવ્યા.

આવા કાળમાં પણ આવો મહાન સંઘ કાઢવો, તેને હેમખેમ પાર પાડવો, એ ખરેખર ભગીરથ કામ હતું. પૂજ્યશ્રીમાનના આશીર્વાદથી એ ભગીરથ કામ શેઠ માકુભાઈ એ કરીને જગતને ખતાવી આપ્યું કે: કાળા માથાંનો માનવી ધારે તે કરી શકે છે એની સાથે—કદી ઓછું ન થાય, એવું પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય પણ ઉપાજ્યું.

—૦—

[૫૨]

પુનિત પ્રેરણા અને ભવ્ય ભાવના :

કદંબગિરિનો ઉદ્ધાર, એ પૂજ્યશ્રીના જીવનનું મહાન કર્તવ્ય હતું. એ કર્તવ્ય સંપૂર્ણ પાર પાડવાની તેમની નેમ હતી. તેથી જ તેઓશ્રી ત્યાં રોકાયા હતા. ડુંગર ઉપર નૂતન જિનાલયના નિર્માણનું મહાકાર્ય ચાલુ હતું તેમાં યોગ્ય માર્ગદર્શન દ્વારા સુધારાવધારા સૂચવ્યા—કરાવ્યા.

અહીં સાવરકુંડલાનો સંઘ ત્યાં પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યો. ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ તેનો સ્વીકાર કરીને પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો. ભંડારિયા આવ્યા.

અહીં અચાનક શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ આવ્યા. પૂજ્યશ્રીને પાલિતાણુ લઈ જવા માટે તેઓ આવેલા. કારણ કે—કાઠિયાવાડના તે વખતના પોલિટિકલ એજન્ટ પાલિતાણુ આવવાના હતા. આ વખતે જો પૂજ્યશ્રી ત્યાં બિરાજતા હોય, તો તેઓશ્રીની પાસે પોલિટિકલ એજન્ટને લાવવાની સારાભાઈની ઈચ્છા હતી. પૂજ્યશ્રી તેમની સાથે તીર્થસંબંધી વાતચીત કરે, અને તેમને આપણા હક્ક અંગેના સુદાઓ સમજાવે તો ઘણા પ્રશ્નોનો નિકાલ વિના પ્રયત્ને આવી જાય તેમ હતું. આ દૃષ્ટિથી તેઓ આવ્યા. તેમની વાત સાંભળીને પૂજ્યશ્રીએ પાલિતાણુ પધારવાની હા કહી. એકાદ દિવસમાં વિહાર કરવાનું વિચાર્યું.

પણ રે ! કુદરતની લીલા અકબ છે. ઘણીવાર માનવીને ગમે છે, એ કુદરતને નથી રુચતું.

“શ્રેયાંસિ बहुविधानि ।” અહીં એવું જ બન્યું. બીજે જ દિવસે પૂજ્યશ્રીને ચકરીનો વ્યાધિ થઈ ગયો. સં. ૧૯૭૦ની સાલમાં તેઓશ્રીને આ વ્યાધિ થયેલો, તે આ વર્ષે પુનઃ ઉદ્ધલ્યો. એને લીધે વિહાર કરવો તો અશક્ય જ હતો. એટલે ભંડારિયામાં જ સ્થિરતા કરવી પડી. પાલિતાણુની વાત જતી કરવી પડી. આ અંગે પૂજ્યશ્રીના મનમાં ઘણો અફસોસ થયો. તીર્થોની ઋતિલ સમસ્યાઓનો સહેલાઈથી નિવેડો આવવાની સર્વ અનુકૂળતાઓ ભેગી થઈ, તે ટાણે જ આ વ્યાધિના ઉદ્ધલવથી તેઓશ્રીને ઘણું દુઃખ થયું. પણ આથી તેઓશ્રી નિરાશ તો ન જ થયા. નિરાશાને કે નિરુત્સાહતાને તેઓશ્રીના જીવનમાં સ્થાન જ ન હતું. આજે નહિ તો કાલે, ધારેલું કામ થવાનું જ છે, એવી મક્કમતા તેઓશ્રીની રમરમમાં વ્યાપેલી હતી. અને એનાં જ પરિણામ છે કે-અનેક મહાતીર્થો ઉદ્ધારને પામ્યાં, અને તેના હક્કો સુરક્ષિત રહ્યાં.

એકાદ અઠવાડિયામાં આ વ્યાધિ શમી ગયો. આ જ અરસામાં - વાલી (રાજસ્થાન) ના વતની શ્રી હજારીમલજી નામના એક ગૃહસ્થ આવ્યા. તેમના એક પુત્રે પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય પં. શ્રી અમૃતવિજયજી પાસે મુનિ શ્રી ખાંતિવિજયજીના નામે દીક્ષા લીધી હતી. તેમના બીજાં પુત્ર નવલમલની ભાવના પણ દીક્ષા લેવાની હતી. તેની દેહતા જોઈને તેના પિતા વગેરે અહીં પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા ને વિનંતિ કરી કે : અમારા પુત્રની દીક્ષા આપના પવિત્ર હસ્તે કદંબ-ગિરિમાં કરવાની અમારી ભાવના છે.

એટલે પૂજ્યશ્રી કદંબગિરિ પધાર્યા. ચૈત્ર વદિ બીજે નવલમલને દીક્ષાપ્રદાન કર્યું. તેનું નામ મુનિ નિરંજનવિજયજી રાખીને મુનિ ખાંતિવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા.

પૂજ્યશ્રીના કાકાગુરૂ પૂજ્યશ્રી નીતિવિજયજી દાદાના પ્રશિષ્ય પં. શ્રી મણિવિજયજી મ. (પૂ. સાગરજી મ. ના સંસારી વડીલભાઈ) ના શિષ્ય પં. શ્રી કુમુદવિજયજી મ. આદિ મુનિવરો અહીં આવ્યા હતા. શ્રી કુમુદવિજયજીની દીક્ષા - સં. ૧૯૫૮માં પૂજ્યશ્રીએ કરેલી. એમને અહીં ચૈત્ર વદિ પાંચમે ઉપાધ્યાય પદવી ધામધૂમ સાથે અર્પણ કરી.

આ પછી કદંબગિરિથી વાવડી-કોટીયા-ઠાળિયા-કામરોળ થઈને તળાજ પધાર્યા. અહીં અનેક ગામોના સંઘો ચાતુર્માસની વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેમાં મહુવાની વિનંતિ પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકારી, અને મહુવા પધાર્યા. સં. ૧૯૯૧નું આ ચોમાસું ત્યાં બિરાજ્યા. આ ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીનો સાધુ-સાધ્વીઓનો પરિવાર વિશાલ પ્રમાણમાં હતો. સાધુ ભગવંતોના ઠાણા-પં તથા સાધ્વીજી મહારાજોના ઠાણા-પપ હતા. અનેક સૂત્રોના યોગોદ્ધન પણ અહીં પૂજ્યશ્રી એ સાધુ-સાધ્વીઓને કરાવ્યા હતાં. મહુવા શ્રી સંઘની ભક્તિ પણ કોઈ અલૌકિક હતી.

ચોમાસા પૂર્વે જેઠ શુદ્ધિ અગિયારસના દિવસે ઉપાધ્યાય શ્રીવિજ્ઞાનવિજયજી ગણિવરને આચાર્યપદવી, તથા પં. શ્રી અમૃતવિજયજી ગણિ અને પં. શ્રી લાવણ્યવિજયજી ગણિને ઉપાધ્યાયપદવી મહોત્સવપુરઃસર અર્પણ કરી. ગોધરા (પંચમહાલ) નિવાસી અને યુવાન વયમાં જ વૈરાગ્યવાસિત બનેલા શા. શાંતિલાલ વાડીલાલ નામના યુવાનને દીક્ષા પણ આપી. મુનિ શુભંકરવિજયજી નામ રાખીને શ્રીવિજયવિજ્ઞાનસૂરિજીના શિષ્ય પ્ર. કસ્તૂરવિજયજીના શિષ્ય મુનિ શ્રી યશોભદ્રવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા.

પૂજ્યશ્રીના મંગળ જન્મસ્થાન ઉપર ચાર મજલાનો દેવગુરૂપ્રાસાદ બંધાઈ રહ્યો હતો. તેની બાજુમાં બીજો એક પ્રાસાદ બંધાવવાનું આ ચોમાસામાં નક્કી થયું. બન્યું એણે કે કદંબગિરિના માટે નાનીમોટી પ્રતિમાઓના ઓડર જયપુર અપાયેલા જ હતાં. એ ઓડર એવી રીતે અપાયેલા કે-કારીગર જેટલી મૂર્તિ બનાવે, એ સર્વ મૂર્તિઓ પૂજ્યશ્રી જ્યાં હોય ત્યાં લાવીને દેખાડે. જો પૂજ્યશ્રીને પસંદ પડે, તો એ મૂર્તિ કદંબગિરિની પેઠી ખરીદી લેતી. અન્યથા નહિ.

આ નિયમાનુસાર આ વર્ષે ૯૧ મંચની શ્યામલવર્ણી અને કસોટી જેવા પાયાણુમાંથી નિર્મિત શ્રી આદીશ્વરપ્રભુની એવી જ શ્યામ મૂર્તિ તથા બીજી પણુ નાની-મોટી સુંદર મૂર્તિઓ લઈને કારીગર મહુવા આવ્યો. એટલી આદલાદહાયક એ મૂર્તિઓ હતી કે : આખો સંઘ એના દર્શનથી આનંદમગ્ન બની ગયો. ભાવિક ગૃહસ્થો તો એની સન્મુખ લક્ષિત ભાવના કરવા લાગી ગયા. મૂર્તિઓની વાત જેમ જેમ ગામમાં ફેલાતી ગઈ, તેમ-તેમ લોકો ટોળે મળીને, દર્શન કરવા આવવા લાગ્યા. એક-બે દિવસમાં તો આખું ગામ એના દર્શન કરી ગયું. મુસલમાનો પણ ખાકી ન રહ્યા.

જેન જેનેતર સૌ કહે : આ ભગવાનને અહીંયા જ રાખો.

જ્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે : આ તો કદંબગિરિ માટે આવ્યા છે, અને ત્યાં લઈ જવાના છે, ત્યારે તો લોકોએ જાણે હક પકડી કે : અમે આ ભગવાનને અહીંથી ક્યાંય નહિ લઈ જવા દઈએ. માત્ર સંઘ જ નહિ, આખું ગામ આ આગ્રહ કરવા લાગ્યું.

આવે આગ્રહ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ જોને સમજાવ્યા કે : આવા મોટા ભગવાન પધરાવવાનું અહીં સ્થાન ક્યાં છે ? અને એ વિના આ ભગવાનને અહીં રાખવાથી શો ફાયદો ?

આ સાંભળતાં જ આખો સંઘ ખેલી ભિક્યો : સાહેબ ! અમે અહીંયા બીજું દેરાસર બંધાવીને એમાં આ પ્રભુજી પધરાવીશું. પણ અહીંથી લઈ જવા નહિ દઈએ. નગરશેઠ શ્રીહરિલાલભાઈએ પણ એ જ આગ્રહ કર્યો.

સૌ કોઈનો આવે ભાવોદલાસ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ એ મૂર્તિઓ ત્યાં રાખવાનો આદેશ આપ્યો. આથી આખા ગામમાં હર્ષનું મોજું પ્રસરી ગયું. એ ખુશાલીમાં શ્રીસંઘે અઠાઈ મહોત્સવ અને સંઘજમણુ કર્યાં.

હવે એ પ્રભુજી માટે નૂતન જિનાલય 'ઋષભશાન્તિવિહાર'નો પ્લાન ઘડાયો. અને ધીમે-ધીમે તેનું બાંધકામ ચારંભાયું.

પૂજ્યશ્રીના શિષ્યરત્ન સ્વ. મુનિશ્રી સુભદ્રવિજયજી મ. (ગોકળદાસ અમથાશા)ના સંસારી લઘુબંધુ શ્રી ત્રિકમલાલ અમથાશાહ અમદાવાદના પ્રખ્યાત હોમિયોપેથીક ડોક્ટર હતા. ડોક્ટરીનો અમુક અભ્યાસ ભારતમાં કરીને વધુ અભ્યાસ માટે તેઓ ન્યૂ યોર્ક (અમેરિકા) ગયેલા. ત્યાં વિશિષ્ટ અભ્યાસ દ્વારા એમ. ડી. ની ડીગ્રી મેળવેલી. વિદેશમાં જઈને ડોક્ટરી લાઈનની આવી ઉચ્ચ ડીગ્રી મેળવનારા જોનોમાં કદાચ તેઓ સર્વપ્રથમ હતા. તેમણે બે વાર યુરોપનો પ્રવાસ કરેલો. અમદાવાદમાં તેમની ધીકતી પ્રેક્ટીસ ચાલતી હતી. શેઠ જમનાભાઈ

ભગુભાઈના દવાખાનાના તેઓ સુખ્ય ડોક્ટર હતા. રહેવાનું પણ શેઠના અંગલામાં જ હતું. હોમિયોપેથીક ડોક્ટરોમાં તેઓ સર્વાધિક અનુભવી અને ખાહોશ હતા. અંગલેથી દવાખાના સુધી પણ તેઓ કદી મોટર વિના-પગે ચાલીને ન જતા. અમદાવાદની બહાર કેઈ વીર્જીટે ખોલાવે, તો એક દિવસની ફી તરીકે રૂ. ૨૦૦ તેઓ લેતા.

આવા-નવયુગના રંગે પૂર્ણપણે રંગાયેલા એ ડોક્ટરના વડીલ ભાઈ મુનિ શ્રીમુભદ્ર-વિજયજી મ. સં. ૧૯૮૮માં કાળધર્મ પામ્યા, તે વખતે તેમની સમતા અને સમાધિ સૌ કેઈને અનુમોદના ઉપજાવનાર હતી. એ સમાધિએ ડોક્ટરના હૈયામાં વૈરાગ્યના વિચારો ઉત્પન્ન કર્યા. ડોક્ટરને લાગ્યું કે: “સાચે જ, આ સંસાર અસાર છે. બધા જ ભોગવિલાસો ભોગવીશું”, પણ અંતકાળે આવી સમાધિ નહિ મળે, તો જીવન અને મરણ બરબાદ થઈ જશે. માટે આત્મકલ્યાણ સાધવું જ જોઈએ. અને છેવટે—એક દિવસ પણ ચારિત્રનું આરાધન કરવું જ જોઈએ.”

આ વિચાર હવે માત્ર વિચાર જ ન રહ્યો. તત્કાલ એનો અમલ શરૂ થયો. ડોક્ટર ધીમે ધીમે વિશેષપણે ગૃહસ્થૌચિત ધર્મકાર્યો કરવામાં તત્પર બન્યા. ભગુભાઈ શેઠના વડે પૂ. આ. શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિશ્રામાં સં. ૧૯૮૯ માં તેમણે ૪૫૦ ગૃહસ્થોને ઉપધાન કરાવ્યાં. એમાં પોતે પણ સજોડે ઉપધાન કરીને માળ પહેરી. આ ઉપધાનમાં ૩૫૦ તો પ્રથમ ઉપધાનવાળા-માળ પહેરનારા હતા. આ પ્રસંગે તેમણે ઘણું ધનવ્યય કર્યો.

આ બધી આરાધના કરતાં કરતાં તેમના ધર્મપત્ની શ્રી રતનબેન પણ વૈરાગ્ય રંગ-વાસિત બન્યા. તેમને પણ દીક્ષા લેવાના ભાવ બાગ્યા. એ વર્ષ સુધી ધર્મઆરાધના કર્યા પછી તેમનો વિચાર દૃઢ બનતાં તેઓ આ ચોમાસામાં મહુવા આવ્યા, અને પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : આપ અમદાવાદ પધારો, અને અમને બન્નેને દીક્ષા આપીને કૃતાર્થ કરો.

પૂજ્યશ્રી પણ એ સ્વીકારી, અને ચોમાસા બાદ વિહાર કરી અમદાવાદ પધાર્યા.

ડોક્ટર પાડાપોળના રહેવાસી હતા. ત્યાં તેમનું ઘર હતું. આથી તેઓ પૂજ્યશ્રીને પાડાપોળ લઈ ગયા. પૂજ્ય-પ્રભાવનાદિ કાર્યો કર્યાં. પોળમાં વિચાળ મંડપ બાંધેલો, તેમાં હંમેશા પૂજ્યશ્રી હજારો માનવોને વ્યાખ્યાન દ્વારા સંસારની અસારતા અને ત્યાગની મહત્તા સમજાવતાં.

મહા શુદ્ધિ છઠ્ઠું સુહૃત્ હતું. એ દિવસે સવારે વાર્ષિકદાનનો ભવ્ય વરઘોડો પાડાપોળથી ચલ્યો. બન્ને દીક્ષાર્થીઓ છૂટે હાથે વર્ષાદાન વરસાવીને જનતાને બાણે ત્યાગધર્મનો મૂક ઉપદેશ આપી રહ્યા હતાં. વરઘોડો હઠીસિંહ કેસરીસિંહની બહારની વાડીએ ઉતર્યો. પૂજ્યશ્રી સપરિવાર ત્યાં પધાર્યા હતાં.

વાડીમાં બંધાયેલા સુવિશાળ મંડપમાં દીક્ષાનો વિધિ શરૂ થયો. વિધિની વિશુદ્ધતા અને સર્વજનોને સુગમ અર્થ સમજાવટની પદ્ધતિ માટે પૂજ્યશ્રી પ્રખ્યાત હતા. એટલે શ્રોતા-પ્રેક્ષક ગણને અપૂર્વ હલાવો મળી ગયો.

ડોક્ટરનું સર્કલ બહોળું હોવાથી સેંકડો શિક્ષિતો-શેઠિયાઓ-ડોક્ટરો આ પ્રસંગે હાજર રહ્યા હતા. ઉચ્ચ કક્ષાનું વૈજ્ઞાનિક શિક્ષણ પામેલાં ડોક્ટર આવાં ત્યાગ માર્ગે બંધ, એ દરચ કેટલાંકને માટે નવી આંખે જૂનું જોવા જેવું હતું, ભારે આશ્ચર્યજનક હતું. મિત્ર

ડોક્ટરે આ પ્રસંગે ખૂબ ગમગીન બની ગયા હતા. ડૉ. નાણાવટી તે કહે છે કે-તે વખતે ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડી પડ્યા હતાં. એ બધાંને તે પોતાનો એક સજ્જન ને શિક્ષિત મિત્ર આળે સૌના સંઘર્ષો સદાને માટે નિરાળો બની રહ્યાનું દુઃખ પીડી રહ્યું હતું. એની સાથે-જેન શાસનની મહત્તા પણ એ બધાંને સમજતી હતી.

પૂજ્યશ્રીએ બંનેને દીક્ષિત કર્યાં, અને ડોક્ટરનું નામ મુનિશ્રી રત્નપ્રભવિજયજી રાખીને સ્વશિષ્ય કર્યાં. રતનબેનનું નામ 'સાધ્વોશ્રી રાજુલશ્રીજી' સ્થાપ્યું. આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ જિનશાસનના ત્યાગ-ધર્મની મહત્તા સરલ શૈલીમાં સમજાવી.

આ પછી ડોક્ટર મુનિશ્રી રત્નપ્રભવિજયજીએ ઘણાં વર્ષો પર્યંત ચારિત્ર પાળ્યું. એ દરમ્યાન તેમણે 'શ્રમજી ભગવાન મહાવીર પ્રભુ'ના જીવનને પોતાની આગવી શૈલીથી અંગ્રેજીમાં આલેખ્યું. એ ચારિત્ર આઠ ભાગમાં (વોલ્યુમમાં) મુદ્રિત થયું છે.

વૈશાખ માસમાં પોતાના ત્રણ વિકાન્ શિષ્યો-ઉપાધ્યાય શ્રી પદ્મવિજયજી મ., અમૃત-વિજયજી મ., લાવણ્યવિજયજી મ.ને પૂજ્યશ્રીએ મહોત્સવપૂર્વક આચાર્યપદવી આપી.

સં. ૧૯૯૨નું આ ચોમાસું અમદાવાદમાં કર્યું.

આ વર્ષના ભાદરવા માસમાં (લૌકિક પંચાંગમાં) શુદ્ધિ પાંચમ એ હતી. પૂજ્યશ્રી આદિ શ્રીસંઘે વર્ષોથી અવિચ્છિન્નયણે ચાલી આવતી શાસ્ત્રાનુસારી શ્રીવિજય દેવસૂરીય પરંપરા પ્રમાણે એ ચોથ કરી-માનીને ઉદયાત બીજી ચોથના રવિવારે સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના કરી.

અમુક વર્ગ આ આરાધનામાં સકલ સંઘથી જુદો પડ્યો. એ વર્ગે પ્રથમ તે શ્રીસંઘના નિર્ણયાનુસાર રવિવારની સંવત્સરી જ બહોર કરી. પણ પાછળથી એકાએક અને શ્રીસંઘના કોઈપણ અગ્રણીને પૂછ્યા કે જણાવ્યા સિવાય જ શનિવારની સંવત્સરી કરવાની બહોરાત કરી.

પોતાની ઉદારતા, સત્યપ્રિયતા, શાસ્ત્રાનુસારિતા અને નિષ્પક્ષતાથી સર્વજનમાન્ય અનેલા આપણા પૂજ્યશ્રીએ એ વર્ગને ગંભીરભાવે સૂચવ્યું કે: "આ વર્ષે તે જે પ્રમાણે આરાધનાનો નિર્ણય થયો છે, તે જ પ્રમાણે કરવી અને કરાવવી. હજી આવતા વર્ષે પણ આ જ મુજબ તિથિઓ આવવાની છે. માટે એ પૂર્વે-આ ચોમાસા પછી આપણે સૌ ભેગા મળીને આ અંગે શાસ્ત્ર અને પરંપરાને અનુસારે ચોગ્ય ચર્ચા, વિચારણા અને નિર્ણય કરીશું."

પણ તેઓશ્રીના આ તટસ્થ મને હિતકારી કથનનો એ વર્ગે અસ્વીકાર કર્યો, અને પોતાની નવી માન્યતા મુજબ જ આરાધના કરી. જે કે આ બનાવને પૂજ્યશ્રીએ બહુ મહત્વનો ન ગણ્યો. તેઓશ્રી માનતા હતા કે: 'ખોટા માણસને અને ખોટી વાતને જેમ વધુ મહત્વ આપીએ, તેમ તે વધારે ને વધારે ચઢી વાગે છે.'

આ ચોમાસામાં 'પરમાણુ' કુંવરજી કાપડિયા'નું પ્રકરણ બન્યું.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં પાડાપોળવાળા શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસને ત્યાં ઠાણાઓ ઠાણું કર્યું. એ પ્રસંગે તેમણે પૂજ્ય-પ્રભાવના કરી અને પછી તરત જ શેરીસા તીર્થનો છ'રી'

પાળતો સંઘ ઠાલ્યો. પૂજ્યશ્રી સંઘ સહિત શેરીસા પધાર્યા. ત્યાં શ્રીચીમનભાઈએ સમ્યક્તર સહિત ખારે વ્રત પૂજ્યશ્રી પાસે ઉચ્ચર્યા. એમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત યાવજગત્ત્વ ઉચ્ચર્યું.

શેરીસાથી પૂજ્યશ્રી સપરિવાર લોચણી તીથે પધાર્યા. અહીં ચારેક દિવસ રહ્યા. અહીંના દેરાસરના લોચરામાં શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની એક પ્રતિમા હતી. આ પ્રતિમા તીથે પતિ શ્રી મલ્લિનાથ જેવી જ હતી. એ બંને પ્રતિમાઓ સાથે જ પ્રગટ થયેલી. પણ આ શાન્તિનાથ-જીની પ્રતિમાનો કાન તથા અંગૂઠાનો ભાગ સહેજ ખંડિત હતો, તેથી લોચરામાં અપૂજનીય અવસ્થામાં મૂકી રાખેલી.

એના દર્શનથી પૂજ્યશ્રીને ઘણી પ્રસન્નતા થઈ. આવી અલૌકિક અને પ્રાચીન પ્રતિમા અપૂજનીય રહે એ તેઓશ્રીને ન ગમ્યું. તરત જ તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસના પેઠી (કદંબગરિ)એ લોચણીના વહીવટદારો પાસે એ મૂર્તિની માંગણી કરી. વહીવટદારોની સંમતિ મળતાં એ મૂર્તિ ત્યાંથી મહુવા લઈ જવાઈ. ત્યાં પેઠીએ એ મૂર્તિના ખંડિત ભાગો પર સાચાં મોતીનો લેપ કરાવીને એને અખંડ બનાવી. આ મૂર્તિ મહુવામાં બંધાતા શ્રી ક્ષુભ શાંતિ વિહારમાં ઉપરના મજલે મૂળનાયક તરીકે શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલ તરફથી પધરાવવાનો નિર્ણય થયો.

લોચણીથી પૂજ્યશ્રી મદ્રીસાણા પધાર્યા. અહીં ઉપાશ્રયની જરૂર હતી. એ માટે ગૃહસ્થોને ઉપદેશ આપીને ટીપ કરાવી આપી. અહીંથી રાંતેજ પધાર્યા. અહીંયા એક ટેકરા જેવી જમીન પર બાવન જિનાલયવાળું જીર્ણ દેરાસર હતું.

આ દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈએ કરાવ્યો. રાંતેજથી અનુક્રમે શંખલપુર થઈને છાપાવાડા આવ્યા. અહીં પણ ઉપાશ્રયની અગવડ દૂર કરાવી. અહીંથી દૂવડ-કુંવારદ થઈ શંખેશ્વર આવ્યા. દૂવડ-કુંવારદના દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર શંખેશ્વરજીના કારખાના મારફત કરાવ્યો. શંખેશ્વરમાં આઠ દિવસ રહ્યા.

અમદાવાદ—જૈન સોસાયટીવાળા શ્રી રતિલાલ કેશવલાલને પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં મહોત્સવ કરાવવાની ભાવના હતી. એ માટે તેઓ અહીં વિનંતિ કરવા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ તેનો સ્વીકાર કર્યો. એવામાં જ ખંભાતથી શેઠ મૂળચંદ બુલાખીદાસ વગેરે આગેવાનો આવ્યા. તેમણે ખંભાત પધારવાની વિનંતિ કરી. મૂળચંદભાઈની ભાવના પોતાના ચિ. રતિભાઈના લગ્ન પ્રસંગે મોટું ઉજમણું કરવાની હતી. પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : અત્યારે તો આ મહોત્સવ પ્રસંગે અમદાવાદ જવું છે. એ પછી જોઈશું.

આ પછી તેઓશ્રી વિહાર કરીને અમદાવાદ પધાર્યા. માર્ગમાં પાનસર સુકામે ખંભાત-વાળા પુનઃ આવ્યા, અને આગ્રહ કરીને ખંભાત પધારવાની જય ઘોડી ગયા. અમદાવાદમાં રતિભાઈએ અષ્ટોત્તરી સ્નાન સાથે અહાઈ મહોત્સવ ભવ્ય ઠાંઠથી ઉજવ્યો.

અમદાવાદથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી ખંભાત પધાર્યા. અહીં પૂજ્ય આચાર્યશ્રીવિજય-વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ સપરિવાર બિરાજતા હતા. તેઓના પૂજ્યશ્રી સાથે ઘણાં મીઠાં

સંબંધો હતા. તેઓ પૂજ્યશ્રીના સામૈયામાં આવ્યા. અને પૂજ્યવર્યો મળ્યા. અનેક ચર્ચાઓ કરી. સંમેલન પછીના મીઠાં-કડવા ખનાવો અને તેના પ્રત્યાઘાતોને અંગે પણ મુક્ત હૃદયે વિચારણા કરી.

શુભ મુહૂર્તે શેઠ મૂળચંદ ગુલામીદાસે અનેરા ઉલ્લાસથી ઘણો ધનવ્યય કરીને ભવ્ય ઉદ્યાપન મહોત્સવ ઉજવ્યો.

આ અરસામાં જ જામનગરના શેઠશ્રી પોપટલાલ ધારશીભાઈ તથા તેમના ભત્રીજા શેઠ ચુનીલાલ લક્ષ્મીચંદ વગેરે શ્રાવકો પૂજ્યશ્રીને જામનગર પધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. શેઠશ્રી ચુનીભાઈએ ઉજમણું કરાવવાનું નક્કી કરેલું. તે માટે પૂજ્યશ્રીને ત્યાં લઈ જવા તેઓ આવ્યા હતા.

વળી શ્રીમાકુભાઈ શેઠે સંઘ કાઢ્યો, ત્યારે જુનાગઢમાં શેઠશ્રી પોપટલાઈએ એક સંઘ-જમણ કરેલું. તે વખતે તેમના ચિત્તમાં પણ તેવો સંઘ કાઢવાનો શુભ મનોરથ થયેલો. એ વખતે તેઓએ પ્રતિજ્ઞા પણ ધારણ કરેલી કે: 'આવો સંઘ હું ન કાઢું; ત્યાં સુધી એક વિશિષ્ટ ખાદ્ય પદાર્થનો ત્યાગ.' હવે એ પ્રતિજ્ઞાને સફળ બનાવવા તેઓ વિચારતા હતા. તે માટે પણ તેઓ પૂજ્યશ્રીને જામનગર લઈ જવા ઈચ્છતા હતા.

તેઓની શુભલાવનાપૂર્ણ વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને પૂજ્યશ્રીએ ખંભાતથી જામનગર ખાણુ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં ઠેર ઠેર સેંકડો ભાવિકોને ધર્મલાભ આપતાં આપતાં અને અનેક ધર્મકાર્યો કરાવતાં પૂજ્યશ્રી ઘોલેરા-ધંધુકા-રાણપુર-પાળિયાદ-વીંછીયા થઈને રાજકોટ પધાર્યા. અહીંયા મૂર્તિપૂજક તથા સ્થાનકવાસી એ ઉભય સંઘે સાથે મળીને સામૈયું કર્યું. આઠ દિવસ રોકાયા. વીશા શ્રીમાળી સંઘે દશા શ્રીમાળીની વિશાળ વાડીમાં પૂજા-સાધર્મિક-વાત્સલ્યાદિ કર્યું. હંમેશાં વ્યાખ્યાન પણ ત્યાં વંચાતું. પાંચ પાંચ હજારની મેદની પૂજ્યશ્રીની દેશના સાંભળવા ઉમટતી. રાજકોટથી પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો, ત્યારે પહેલા મુકામે આખો સંઘ આવ્યો, અને ત્યાં પૂજા-જમણ વગેરે કરીને લાભ લીધો.

અહીંથી આગળ વધતાં અલીયાવાડા ગામમાં કેવળ સ્થાનકવાસી ભાઈઓની જ વસતિ હતી. અત્યારે તેઓની આર્યાઓ પણ અહીં હતી. પણ પૂજ્યશ્રી જ્યાં જતાં, તે પહેલાં જ ત્યાં તેઓશ્રીનો પ્રભાવ પહોંચી જતો. અહીં પણ એવું જ થયેલું, એટલે આર્યાઓ સહિત એકેએક સ્થાનકવાસી ગૃહસ્થે તેઓશ્રીનું ભક્તિપૂર્ણ સ્વાગત કર્યું. પોતાના સ્થાનકમાં લઈ જઈને વ્યાખ્યાન પણ સાંભળ્યું.

અહીંથી જામ-વણથળી આવ્યા. જામનગરમાં વીશા શ્રીમાળી અને એસવાલ જ્ઞાતિમાં અને સંઘમાં કેટલાક સમયથી અઘડો ચાલતો હતો. એ પક્ષ પડી ગયેલા. એ અને પક્ષના શ્રાવકોએ અહીં આવીને પોતપોતાના ઉપાશ્રયે પધારવાની વિનંતિ કરી. પણ પૂજ્યશ્રીએ સમયસૂચકતાથી કહ્યું કે: અત્યારે તો હું ચુનીભાઈના ઉજમણાના પ્રસંગે આવ્યો છું. એટલે ત્યાં આવવા દો. પછી સૌ સારાં વાનાં થશે.

પછી તેઓશ્રી સ્વાગતસહ જામનગર પધાર્યા. પૂજ્ય શ્રીસાગરજી મહારાજ સપરિવાર ગત ચાતુર્માસથી અહીં બિરાજમાન હતા. તેઓ પણ સામૈયામાં આવ્યા.

એ બંને પૂજ્યોની નિશ્રામાં ઉદ્યાપન-મહોત્સવ ભવ્ય રીતે ઉજવાયો. સંઘમાં અને જ્ઞાતિમાં મતભેદ હતા. પરસ્પરના ઉપાશ્રયે જવાનો પશુ વ્યવહાર ન હતો. પરંતુ—પૂજ્યશ્રી જ્યાં બિરાજ્યા, અને વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું, કે હંમેશાં બંને પક્ષના સર્વ લોકોનો પ્રવાહ ત્યાં આવવો શરૂ થઈ ગયો. પૂજ્યશ્રીનાં વ્યાખ્યાન સાંભળવાનો અણમોહ લાલ મળતો હોય, ત્યાં જ્ઞાતિના ઝઘડાને કોણ ગણુકારે ? જો કે-સંઘમાં ઐક્ય લાવવાના પ્રયાસો ચાલુ જ હતા.

પૂજ્યશ્રી વગેરેના ઉપદેશ-સિંચનને પરિણામે શેઠ પોપટભાઈની તથા શેઠ ચુનીભાઈની સંઘ કાઠવાની ભાવના દઢ બની ગઈ હતી. ચાતુર્માસ પછી તુર્ત જ સંઘ કાઠવાનો નિર્ણય લેવાઈ ગયો. એટલે તેઓની તથા સંઘની વિનંતિથી સં. ૧૯૬૩ નું આ ચોમાસું પૂજ્યશ્રીએ તથા શ્રીસાગરજી મહારાજે ત્યાં જ કર્યું.

આ ચોમાસામાં પશુ સંવત્સરી-ભેદ હતો. ભા. શુ. બે પાંચમના સ્થાને શાસ્ત્રીય પરંપરાનુસાર પૂજ્યશ્રી આદિ શ્રીસંઘે બે ચોથ કરીને ઉદ્યાત બીજી ચોથ-ગુરૂવારે સંવત્સરીપર્વ આરાધ્યું. જ્યારે ગત વર્ષે જુદા પડેલા અમુક વર્ગે આ વર્ષે પશુ બુધવારે જ આરાધના કરી. “અવશ્યંભાવી ભાવ અન્યથા નથી કરાતો” એમ વિચારીને સંઘે શાંતિપૂર્વક આરાધના કરી.

બમનગરમાં જૈન ભોજનશાળાની તથા આયંબિલશાળાની જરૂર હતી. પૂજ્યશ્રી વગેરેના સદુપદેશથી એ બંને જરૂરિયાતો શેઠ પોપટભાઈ તથા ચુનીભાઈએ આ વર્ષે પૂર્ણ કરી. શ્રી કઠંગિરિ-તીર્થમાં એક ઉપાશ્રયની આવશ્યકતા હતી. ખંભાત પાસે ‘દેવા’ ગામમાં પશુ ઉપાશ્રયની અગવડ હતી. એ અંગે પૂજ્યશ્રીએ પ્રેરણા કરતાં શેઠ પોપટભાઈએ કઠંગિરિના ઉપાશ્રયનો આદેશ લીધો. અને દેવામાં એક મકાન ખરીદીને સંઘને ઉપાશ્રય માટે સમર્પ્યું.

યાત્રા-સંઘ અંગેની તૈયારીઓ ચાલુ હતી. અનુભવી આગેવાનોની સલાહ-અનુસાર વ્યવસ્થા ગોઠવાતી હતી. સામગ્રીઓ એકત્ર કરાતી હતી. સુંદર પુસ્તિકાકારે નિમંત્રણ-પત્રિકા છપાવીને સર્વત્ર મોકલવામાં આવી.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં પૂજ્યશ્રીએ આચાર્યશ્રીવિજયવિજ્ઞાનસૂરિજીના શિષ્ય પ્રવર્તક મુનિશ્રી કસ્તૂરવિજયજીને, તથા આચાર્યશ્રીવિજયનંદનસૂરિજીના શિષ્ય મુનિશ્રી સોમવિજયજીને કાર્તક વદિ અગિયારસે ગણુપદ, તથા માગશર શુદ્ધ ત્રીજે પંચાસપદ સમર્પ્યું.

આ પછી શુદ્ધિ પાંચમે શાન્તિસ્નાત્ર કરીને અઠ્ઠાઈ મહોત્સવની પૂર્ણાહુતિ થયા બાદ પૂજ્યશ્રી તથા પૂ. સાગરજી મ., આચાર્યશ્રીવિજયમોહનસૂરિજી મ. વગેરે અનેક ગુરુભગવંતોની પવિત્ર નિશ્રામાં છ’રી’ પાળતાં હબરો ભાવિકોના સંઘ સાથે શેઠ પોપટભાઈ તથા શેઠ ચુની-ભાઈએ ભારે કમદબાપૂર્વક સૌરખટ્ટે તરફ મંગળપ્રયાણ કર્યું. બમનગર રાજ્યના દિવાન સાહેબ આદિ અધિકારીઓ અને સર્વ નગરજનો સંઘને વિદાય આપવા હાજર રહ્યા. ત્રણ દિવસ ગામ બહાર રહીને સંઘ આગળ વધ્યો. સંઘનો પડાવ જ્યાં થતો, ત્યાં ‘દેવનગર’ની મનોહર રચના થતી. સૌને માટે રહેવાની-ખાવાપીવાની વગેરે તમામ બાબતની વ્યવસ્થા સુંદર કરાઈ હતી. ટપાલખાતું, તેમ જ સૌની ફરિયાદ સાંભળીને તેનો નિકાલ કરવા માટેની કચેરી વગેરેની સુંદર વ્યવસ્થા હતી.

માર્ગના બધા મુકામોના બંદોબસ્ત માટે નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈ, શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ, શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ, શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ વગેરેના સક્રિય ચીવટભર્યા સહકારે સંઘવીજીને નિશ્ચિંત બનાવ્યા હતા.

સંઘનું સ્વાગત સર્વત્ર ભવ્ય રીતે થતું. તે તે ગામોના અને રાજ્યોના રાજ્યો-આધિકારીઓ અને નગરજનો સંઘને જોઈતો સહકાર આપતા હતા. સંઘવીજી પણ ગામોગામ ચોખ્ખતા પ્રમાણે સારી રકમોનું દાન વહાવ્યે જ જતા હતા.

બામનગરથી નીકળેલો આ સંઘ કાલાવડ-ધોરાજીના રસ્તે જુનાગઢ આવ્યો. બધે ઠેકાણે સંઘવીજી ઉપર માનપત્રોનો બજાણ વરસાદ વરસતો હતો. જુનાગઢના ભવ્ય સામૈયામાં ત્યાંના અંગ્રેજ દિવાન સર મોન્ટીથની હાજરી નોંધપાત્ર હતી. અહીં સંઘ પાંચ દિવસ રહ્યો. માગશર વહિ દશમે સૌએ ગિરનારતીર્થની યાત્રા કરી. તે અવસરે સંઘવીજીએ ડૉ. દસ હજારની કિંમતનો હીરા-માણિક જડેલો હાર પ્રભુના કંઠે સ્થાપ્યો. એ પછી પૂજ્યશ્રી આદિ ગુરુભગવંતોએ વિશાળ સમુદાયની હાજરીમાં સંઘવીજીને તીર્થમાળારોપણનો વિધિ કરાવ્યો.

જુનાગઢથી વંથલી-માંગરોળ-ચોરવાડ-વેરાવળ-પ્રભાસપાટણ-કોડીનાર-ઉના-અબરા-દેલવાડા, વગેરે સૌરાષ્ટ્રના પ્રાચીન ઐતિહાસિક તીર્થોની યાત્રા કરતો, અને સર્વત્ર રાજસી સન્માન મેળવતો આ સંઘ અનુક્રમે મહુવા બંદરે પધાર્યો. આ ગામ ભાવનગર રાજ્યનું હતું, તેમ જ આપણા પૂજ્યશ્રીનું પવિત્ર જન્મસ્થળ હતું. એટલે ભાવનગર રાજ્યે સંઘની સગવડ માટે કરેલો બંદોબસ્ત અદ્ભુત હતો. ભાવનગરના વયોવૃદ્ધ દિવાન સર પ્રભાશંકર પટ્ટણી પોતાની નાદુરસ્ત તબિયતે પણ અહીં આવ્યા. તેમની ઇચ્છા પૂજ્યશ્રીને મળવાની હતી. તેઓએ સૌ પહેલાં પૂજ્યશ્રીને મળવાનું કાર્ય કયું. આવી તબિયતમાં પણ તેમનો ચિત્તોત્સાહ અવલુપ્ય જણાતો હતો. પૂજ્યશ્રીની સાથે તેઓએ પ્રસન્નતાથી વાતચીત કરી. ત્યારબાદ તેમના પ્રમુખપદે સંઘવીજીને માનપત્ર અપાયું. પછી તેઓ ગયા.

મહુવાથી ઢાઠા થઈને સંઘ તળાબતીર્થે આવ્યો. ત્રણ દિવસ રહ્યો. અહીં શ્રી અનન્તરાય પટ્ટણી આદિ અધિકારીઓ ભાવનગરથી દર્શન માટે આવ્યા. તેમના પ્રમુખપદે માનપત્રનો મેળાવડો થયો.

તળાબથી દેવળિયા-રાથળી-પાણિયાલી થઈને સંઘ પાલિતાણા આવી પહોંચ્યો. અહીં સંઘનું અભૂતપૂર્વ સ્વાગત થયું. પાલિતાણાની સમગ્ર જનતા અને રાજ્યના દિવાન શ્રી મૂળરાજસિંહજી આદિ અમલદારો સામૈયામાં જોડાયા. બરાબર ચાર કલાક કરીને એ સામૈયું તળાટી પાસે નખાયેલા સંઘના પડાવે ઉતર્યું.

બીજે દિવસે બપોરે દિવાન સાહેબ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા, અને બે કલાક સુધી અનેક વાતો કરી. બે દિવસ પછી સૌએ ગિરિરાજની યાત્રા કરી. તે વખતે શુભ ચોઘડિયે પૂજ્યશ્રી આદિ ગુરુદેવોએ સંઘવીજીને તીર્થમાળ પહેરાવી. પછી સંઘવીજીએ શ્રીઆદિનાથ પરમાત્માની પૂજ્જલક્રિયા કરવા સાથે ડૉ. ૨૧ હજારની કિંમતનો રત્નજડિત હાર પહેરાવ્યો.

તીર્થમાળાના દિવસને પાલિતાણાના ઠાકોરસાહેબે કાયમ માટે અહિંસાદિન તરીકે પાળવાનો હુકમ બંહેર કર્યો.

આ પછી સંઘ બાર ગાઉની પ્રદક્ષિણાએ ગયો. રાહિશાળા થઈને કઢંબગિરિની યાત્રા કરી. અહીં સંઘવીજીએ આદેશ લીધેલા ત્રણ મજલાનો લવ્ય ઉપાશ્રય તૈયાર થવા આવ્યો હતો. અહીંથી હસ્તગિરિની યાત્રા કરીને સંઘ પુનઃ પાલિતાણા આવ્યો, અને પૂજ્યશ્રી આદિ કઢંબગિરિ રોકાયા.

સંઘ પાલિતાણા આવતાં ત્યાં જામનગરના ના. જામસાહેબ શ્રીદ્વિગવિજયસિંહજી સંઘની મુલાકાતે આવ્યા. સંઘવીજીએ તથા પાલિતાણા રાજ્યે તેઓનું યોગ્ય સન્માન કર્યું. તેઓ પાછા ગયા બાદ પાલિતાણાના ઠાકોરશ્રીની પ્રીતિપૂર્ણ મુલાકાત વખતે સંઘવીજીએ પચીસ હજાર રૂપિયાનું દાન ક્ષયના દર્દીઓને રહેવા માટેની સેનેટરીયમ બાંધવા માટે બહાર કર્યું. બીજી પણ ઘણી રકમો તેમણે પાલિતાણાની ભિન્ન ભિન્ન સંસ્થાઓને દાનમાં આપી. લગભગ ૭૫ હજાર રૂપિયાનો સદ્વ્યય તેમણે પાલિતાણામાં જ કર્યો.

પૂજ્યશ્રી આદિની પવિત્ર પ્રેરણાથી સંઘવીજીને સંઘ કાઠવાની લવ્ય ભાવના થઈ, અને એ ભાવનાના મૂર્તસ્વરૂપ સમાન આ અવિસ્મરણીય યાત્રાસંઘ દ્વારા જિનશાસનની જયપતાકા ફરકાવીને સંઘવીજી સપરિવાર રેલ્વે દ્વારા જામનગર તરફ વિદાય થયા.

—X—X—X—X—

[૫૩]

લોગવિરુદ્ધચાઓ :

કઢંબગિરિમાં ડુંગર ઉપર બંધાતો શ્રીઋષભાવહારપ્રાસાદ તૈયાર થઈ ગયો હતો. તેમાં શ્રીઆદીન્ધર પ્રભુની ૯૧ ઈંચની શ્વેતપાષાણુનિર્મિત લવ્ય પ્રતિમા પરિકર સાથે પધરાવવાની હતી. ભમતીની આવન દેવકુલિકાઓમાં પણ અનેક બિંબો પધરાવવાના હતા.

એની સાથે-સૂર્યકુંડની યાસેની જમીનમાં શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીએ બે માળ અને ભૂમિગૃહ સમેત 'શ્રીગિરનારાવતાર પ્રાસાદ' બંધાવ્યો હતો. તેમાં વચલા માળે મૂળનાયક તરીકે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ પધરાવવાના હતા. એનો આદેશ ભાવનગરના શેઠ માણેકચંદ જેચંદ બાપાને લીધો હતો. ઉપરના માળે શ્રીસીમંધસ્વામી પધરાવવાના હતા. તેનો (દેરાસર સાથે) આદેશ ખંભાતવાળા શેઠ બુલાખીદાસ નાનચંદના સુપુત્રો શેઠ મૂળચંદભાઈ વગેરેએ લીધો હતો. બન્ને શ્રેષ્ઠિવર્યો પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ગુણાનુરાગી ભકત હતા. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી તેઓએ આ આદેશ લીધેલા.

આ બન્ને મહાપ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો નિર્ણય લેવાયો હતો. તે અંગેના શુભમુહૂર્તો પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યા. તે મુજબ ચૈત્ર વદિ ૧૧ થી વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૨ સુધી સત્તર દિવસનો મહામહોત્સવ ઉજવવાનો નિર્ણય થયો. એ અંગેની તૈયારીઓ શરૂ થઈ. નિમંત્રણો પાઠવવામાં આવ્યા. પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે અંજનશલાકા કરાવવા માટે ઠેર-ઠેરથી લોકો જિનબિંબો લાવવા લાગ્યા. કઢંબગિરિમાં પધરાવવાના અને બહારગામથી અંજન માટે આવેલાં, બધાં મળીને કુલ ૫૦૦ ઉપરાંત જિનબિંબો એકત્ર થયા.

મહોત્સવને હજુ મહિનાની વાર હોવાથી પૂજ્યશ્રી આબુખાબુના ગામેમાં વિચરવા પધાર્યા. એ ગામેના ભાવિકોને ભક્તિભર્યાં આગ્રહ ઘણા સમયથી હતો. ભંડારિયા, વાવડી, કોટીયા, વગેરે ગામેમાં વિચરતા તેઓશ્રી તળાબ પધાર્યા. ત્યાં ચૈત્રી પૂનમની યાત્રા કરીને પછી કદંબગિરિ આવ્યા.

ડુંગર ઉપર વિશાળ મંડપ રચવામાં આવ્યો હતો. જે જે ભાવિકોએ દેરીને તથા પ્રભુ પધરાવવાનો આદેશ લીધેલો, તેઓ સહકુટુંબ તથા અન્ય હબરો સહગૃહસ્થો આ પ્રસંગે આવ્યા હતા.

ચૈત્ર વદિ અગિયારશે કુંભસ્થાપના કરવાપૂર્વક મહોત્સવનો શુભારંભ થયો. હંમેશાં નવાં-નવાં વિધાનો વિશુદ્ધ રીતે થવા લાગ્યા. બુદ્ધાં-બુદ્ધાં શ્રેષ્ઠિઓ તરફથી સંઘજમણુ પણ થવા લાગ્યા.

વૈશાખ શુદ્ધ સાતમના મહામંગલકારિ દિવસે શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુ સહિત સમગ્ર જિનબિંબોની પ્રાણપ્રતિષ્ઠાસ્વરૂપ અંબનશલાકા પૂજ્યશ્રી આદિ સૂરિદેવોએ કરી. આજે શા. માણેકચંદ જેચંદ જાપાન તરફથી ગામઝાંપે ચોખાયુક્ત નવકારશી થઈ.

અને વૈશાખ શુદ્ધ દશમના મંગલ દિને મૂળનાયકજી સહિત સેંકડો જિનબિંબોને ગાદીનશીન વિધિ અપૂર્વ ઉદલાસભર થયો. ઋષભવિહારપ્રાસાદમાં મૂળનાયક શ્રીઆદિનાથ પરમાત્માની દિવ્યપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા એ પ્રાસાદનો આદેશ લેનાર ભાગ્યવંત શા. તારાચંદજી મોતીજી (બવાલાવાળા) એ કરી. એમનો આનંદ નિરવધિ હતો. આ પ્રસંગે તેમણે હબરો રૂપિયાનો સદ્વ્યય કર્યો. પ્રતિષ્ઠાને દિવસે તેમણે ગામઝાંપે ચોખાયુક્ત નવકારશી કરી. પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર આશીર્વાદથી જ આવો મહાન લાભ પોતાને મળ્યો, એમ વિચારીને તેઓ પૂજ્યશ્રીના ચરણોમાં ભાવસભર હૈયે વંદન કરી રહ્યાં.

એ જિનાલયમાં ગભારામાં-રંગમંડપમાં તથા ખાવન દેવકુલિકાઓમાં ભાવિકોએ અનેક જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી. ગિરનારાવતાર પ્રાસાદમાં શેઠ માણેકચંદ જેચંદ જાપાને શ્રીનેમિનાથ પ્રભુની, તથા શેઠ બુલાખીદાસ નાનચંદના સુયુત્રો શેઠ નેમચંદભાઈ, મૂળચંદભાઈ, હીરાલાલભાઈ, કેશવલાલભાઈ વગેરેએ શ્રીસીમંધર સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરી. એ દેરાસરમાં પણ ખીજ અનેક ગૃહસ્થોએ પોતે આદેશ લીધેલાં વર્તમાન-૨૪ જિનવરોના બિંબો ગાદીનશીન કર્યાં. આ ઉપરાંત-ગિરિરાજ ઉપર શ્રીસિદ્ધાચલજીની નાની છતાં સર્વાંગ પૂર્ણ અને સ્થાયી રચના કરવામાં આવેલી. તેમાં કેટલીક દેરીઓમાં પણ પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા થઈ.

મહાપ્રભાવશાલી શ્રીનેમિનાથ પ્રભુને પધરાવવા માટે એક ભવ્ય શિખરખંધી પ્રાસાદ તૈયાર થઈ રહ્યો હતો. એનો આદેશ શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલે લીધો હતો. એ દેરાસરના તૈયાર થયેલા ગભારામાં તે પ્રભુજીનો પ્રવેશ પણ આ મહોત્સવ પ્રસંગે કરવામાં આવ્યો.

આ મહોત્સવનું વર્ણન નોંધતાં 'શ્રીવીરશાસન' પત્ર જણાવે છે કે:—

“ચૈત્ર-વૈશાખની ઉનાળાની સખ્ત ગરમી છતાં લગભગ સત્તરથી અઠાર હબર જેટલો વિશાલ માનવ સમુદાય દૂર-દૂરથી આ મહાન મહોત્સવના દર્શનાર્થે ઉભરાતાં, ઠેકાણે-ઠેકાણે માણસોના

ટોળાં સિવાય બીજું કશુંય નજરે પડતું નહિ. આટલો વિશાલ સમુદાય, ગરમીના દિવસો, છતાં પણ ભોજનની ઉત્તમ વ્યવસ્થા, ઠંકાણે-ઠંકાણે પાણીની પરબો અને રહેવાની વ્યવસ્થા ઘણી જ આદર્શ હતી, એમ કહ્યા સિવાય નહિ જ ચાલે.

ઉતરવા માટે વિશાલ ધર્મશાળાઓ ઉપરાંત ભાવનગર સ્ટેટ તરફથી ફ્રી ચાન્જે આપવામાં આવેલ લગ્ન સમીયાણા, તંબુઓ, રાવટીઓનો જંગી સરંભ તથા શેઠ માણેકલાલભાઈ સંઘવી તરફથી આવેલ તંબુઓ, રાવટીઓનો સમૂહ, એક વખત રાજમહારાજની છાવણી ભૂલાવી દે તેવો હતો. અને તેની ગોઠવણી એક શહેનશાહી કેમ્પ જેવી સુંદર દેખાતી હતી. ઘણાં લોકો તે એમ જ કહેતા હતા કે-આવો દેખાવ દીલ્હી દરબાર વખતે થયો હતો.

પ્રતિષ્ઠા તેમજ અંજનશલાકાતું સર્વ વિધિવિધાન ડુંગર ઉપર કરવામાં આવતું હતું. આ નિમિત્તે મુખ્ય દેરાસરની આગળના ચોકમાં એક ખાસ મંડપ ઘણો જ સુંદર બનાવવામાં આવ્યો હતો. તેમાં અષ્ટાપદજી, મેરૂપર્વત તેમજ આરસના સિંહાસન ઉપર ત્રિગડા ગઢની આકર્ષક રચના ઉપરાંત અંજનશલાકા કરવા યોગ્ય વિશાલ વેદિકાઓ તૈયાર થઈ હતી. અને તેના ઉપર લગભગ આરસોથી પાંચસો પ્રતિમાજીઓ અંજનશલાકા માટે ગોઠવાઈ હતી. તેને દેખીને પ્રેક્ષકો મંત્રમુગ્ધ બની જતા હતા. ડુંગર ઉપર પ્રેક્ષકોને વિશામો લેવા સાડા એક ખાસ અલાયદો ભાવનગર સ્ટેટનો વિશાલ શમીયાણો ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો, તેમજ સાધુ-સાધ્વીઓ રહી શકે તે માટે દેરાસરની પાછળના ભાગમાં નાના તંબુઓ તથા રાવટીઓ વગેરે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા.

આ પ્રતિષ્ઠાના શુભ પ્રસંગ ઉપર પાલિતાણથી આચાર્યશ્રી વિજયમોહનસૂરીશ્વરજી, આચાર્યશ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી, આદિ શિષ્ય પરિવાર સાથે તેમજ આગમોદ્ધારક. પૂ. આચાર્ય શ્રીસાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય આચાર્ય શ્રીમાણેકસાગર સૂરીશ્વરજી આદિ સાધુમહારાજઓ મોટી સંખ્યામાં પધાર્યા હતા. લગભગ દોઢસોથી બસો સાધ્વીજીઓ આવ્યા હતા.

પ્રતિષ્ઠાના શુભ દિવસે ભાવનગરના નેકનામદાર હીઝ હાઈનેસ કૃષ્ણકુમારસિંહજી તરફથી શેઠશ્રીબિનદાસ ધર્મદાસની પેઠીને રૂ. ૧૦૧ને ચાલ્લો કરવામાં આવ્યો હતો. એક દેશી રાજ્ય આપણા જૈન ધાર્મિક પ્રસંગનું આવું બહુમાન કરે તે ઘણું જ પ્રશંસનીય છે. અને તેને માટે તેઓશ્રીને ખરેખર ધન્યવાદ આપવો ઘટે છે.

પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ પત્યા પછી થોડો સમય પૂજ્યશ્રીએ કદંબગિરિમાં સ્થિરતા કરી. આ દિવસોમાં રાજ્યકાંતિ (ફેડરેશન) ચાલતી હતી. એજન્સીની હકુમતની તમામ નાની કકરાતોને (નાનાં ગામોને) બ્રિટિશ સરકારે હુકમ કરેલો કે: 'તમે સૌ તમારી નજીકના-તમને કાવે તે રાજ્યમાં ભળી જાવ.' એટલે એ અંગેની ખટપટો ચાલતી હતી.

બોદાનાનેસ (કદંબગિરિ) ચોક થાણાનું ગામ હતું. ચોકથાણાના ગામો માટે બે વિકલ્પ હતાં. ૧-કાંતો ભાવનગર રાજ્યમાં ભળવું, અથવા તો ૨-ગાયકવાડ સરકારમાં ભળવું. બંને રાજ્યોના અમલદારો આ ગામોને પોતાના રાજ્યમાં ભેળવવા માટે ખટપટ દ્વારા બૌદ્ધિક યુદ્ધ ખેલી રહ્યા હતા. એના અક્ષરમાં સપડાયેલા આ ગામોના ભોળાં દરબારોને સમજ નહોતી પડતી કે-આપણે શેમાં ભળવું? ઘડીકમાં તેઓ ગાયકવાડ તરફ ઢળતાં, તો થોડીવાર પછી વળી ભાવનગરમાં ભળવા તૈયાર થતાં.

એ વખતે-ગાયકવાડી અધિકારીઓને પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભા અંગે વિશિષ્ટ માહિતી સાંપડી. એ માહિતી અનુસાર તેઓએ વિચાર્યું કે-આ મહાનાજીશ્રી ચોક થાણાના ગામોના દરબારો ઉપર સાડું વચરવ ધરાવે છે. તેઓ જો એ દરબારોને ઉપદેશરૂપે સમજાવે, તો આ બંધાય ગામો આપણી હૃદમાં ભળી જાય.

આ વિચારથી ગાયકવાડી અમલદારો વારંવાર પૂજ્યશ્રી પાસે અવરજવર કરવા લાગ્યા. પ્રસંગ મળે કે-તેઓ પોતાની વાત મૂકતાં. એકવાર આ ખાતાના (ફેડરેશન અંગેના) મુખ્ય અધિકારી શ્રીરણછોડલાલ પટવારી કહ'બગિરિ ઉપર ચાલતા પ્રતિષ્ઠાના પ્રસંગે આવ્યા. તેઓ કાબેલ મુત્સદી ગણાતા. પોતાના છુદ્ધિબળને લીધે તેઓ 'નાના પટ્ટણી' તરીકે પંકાયેલા. મુત્સદીની અદાથી તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : "વડોદરા રાજ્યે કરેલો દીક્ષા પ્રતિબંધક કાયદો આપને અયોગ્ય લાગતો હોય, તો એ કાયદો હું કઠાવી નાખું. એટલું જ નહિ, આપના આ તીર્થના વહીવટ માટે-આ યોદાનાનેસ ગામ કહ'બગિરિની પેઢીને ત્રાંબાને પતરે લખી આપીએ. પણ આ ગામોના દરબારોને અમારા રાજ્યમાં ભળવાનો ઉપદેશ આપો."

પૂજ્યશ્રીએ આનો ઉચિત જવાબ આપતાં કહ્યું : "ગાયકવાડ સરકારને લાગતું હોય કે-દીક્ષાપ્રતિબંધક કાયદો અયોગ્ય જ છે, તો તેઓ એને જરૂર કાઢી નાખે. બાકી હું દરબારોને તમારામાં ભળવાનો ઉપદેશ આપું, અને એના બહલારૂપે તમે એ કાયદો કાઢી નાખવાની વાત કરતા હો તો એ અશકય જ છે. વળી ભાવનગર રાજ્ય દેશી અને સદા ધર્મપરાયણ છે. અને અમારાં તીર્થોનું રક્ષણ પણ તે કરે છે. માટે પણ આવો ઉપદેશ અમારાથી કોઈને ન આપાય."

પટવારી વગેરે અમલદારો આ જવાબ સાંભળીને સ્તબ્ધ થઈ ગયા. તેઓ સમજી ગયા કે અહીં આપણી મુત્સદીગીરી ચાલે તેમ નથી.

પૂજ્યશ્રીના આ જવાબમાં જે રાજ્યના આશ્રયે રહેતાં હોઈ એ, તેના વિરોધના ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા (લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ)ના પાલનની દૃઢતા ગુજતી હતી. શાસનને અને તીર્થને હિત કરનારી ઊંડી દીર્ઘદૃષ્ટિ આ જવાબમાં સમાયેલી હતી.

કહ'બગિરિથી વિહાર કરીને પૂજ્યશ્રી પાલિતાણા આવ્યા. થોડા દિવસ રહીને ગિરિરાજની યાત્રાઓ કરી. ભાવનગરનો સંઘ વિનંતિ કરવા આવતાં ચોમાસાની જ્ય યોલાવીને ભાવનગર પધાર્યા.

ભાવનગરમાં અનેક ભાવિકોએ શ્રીસમ્યક્ત્વ સહિત વિવિધ વ્રતો નાણુ મંડાવીને ઉચ્ચર્યાં. ઘોઘાના વતની હરગોવિંદભાઈ નામના એક સુમુક્ષુએ પૂજ્યશ્રી પાસે દીક્ષા પણ લીધી. આવ્યાઈ શ્રી વિજયોદયસૂરિના શિષ્ય તરીકે તેમનું નામ મુનિશ્રી હેમપ્રભવિજયજી રાખ્યું.

ગામના મોટાં દેરાસરની ઉપરના ભાગનો છુદ્ધોદાર પૂણું થયો હોવાથી ત્યાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન વગેરેની, તથા કરચલીયા પરાના નવોન દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા શ્રીસંઘે પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં કરી.

આમ માંગલિક કાર્યોથી શરૂ થયેલું ૧૯૯૪ની સાલનું આ ચોમાસું પણ મંગલમય રીતે પસાર થયું. ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રીના સંસારિ ભાણેજ-મુનિશ્રી ગીર્વાણવિજયજી મહારાજ

સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા. તેઓને ચારેક વર્ષથી ક્ષયનો વ્યાધિ થયેલો. છતાં ચરિત્રની નિર્મળ આરાધનામાં તેઓએ ખામી આવવા નહોતી દીધી. અંત સમયે પૂજ્યશ્રીએ પણ ઘણી સુંદર નિર્ધામણા કરાવી. તેઓ વિદ્વાન સરળ અને ખૂબજ ક્રિયાકાંડમાં રૂચિવાળા હતા.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા પછી તરત જ કાર્તિક વદિ તેરશે લાડીદડના રહેવાસી સંઘની મોહનલાલ લાલચંદના સુપુત્ર શ્રી છોટાલાલને ત્યાગભાવના થવાથી પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી. તેમનું નામ મુનિશ્રી કીર્તિપ્રભવિજયજી રાખીને શ્રીવિજયોદયસૂરિજીના શિષ્ય બનાવ્યા.

આ પછી પૂજ્યશ્રી ઘોઘા પધાર્યા. ત્યાં થોડા દિવસ રહ્યા. તેઓશ્રીના પ્રભાવક ઉપદેશના પરિણામે ત્યાંના શા. કોંતલાલ વિકૃલદાસે તેઓશ્રીની નિશ્રામાં સિદ્ધાચલજીનો છ'રી' પાળતો સંઘ કાઢ્યો. એ સંઘ સાથે પાલિતાણા પધાર્યા, યાત્રા કરી, સંઘવાંને તીર્થમાળ પહેરાવીને તેઓશ્રી કદંબગિરિ આવીને રહ્યા. આ મહાતીર્થની જાહોજલાલી હવે જામી રહી હતી. યાત્રિકો સાગ પ્રમાણમાં આવતા, ને લાભ લેતા. એમને ઉતાશ માટે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી સાત ઓરડાની, અગિયાર ઓરડાની ધર્મશાળાઓ બંધાઈ હતી. એમાં સાત ઓરડાની ધર્મશાળા પૂજ્યશ્રીના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી વલ્લભવિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી શેઠ માણેકલાલ યુનીલાલે બંધાવેલી. 'શ્રીવિજયોદયસૂરિ જ્ઞાનશાળા'નું ત્રણ માળનું ભવ્ય મકાન પણ તેમણે અહીં બંધાવેલું. આ બધી સુંદર વ્યવસ્થાને લીધે યાત્રિકોને રહેવાની પૂરતી સગવડ હતી. હવે અહીં જરૂર હતી એક લોજનશાળાની. યાત્રિકો ગમે ત્યારે યાત્રા કરીને આવે, ત્યારે તેમને જમવાની સગવડ મળવી જ જોઈએ. આ વિચાર આવતાં પૂજ્યશ્રીએ પેઠીના વહીવટદાર શેઠ ઇશ્વરદાસ મૂળચંદ વગેરેને એ માટે ઉપદેશ કર્યો. તીર્થની સમુદ્ધતિ અને સાધર્મિકોની સેવાને મહાન્ લાભ મેળવવાનો રાજમાર્ગ દેખાડ્યો. તેઓશ્રીનો આ અમોઘ ઉપદેશ વહીવટદારોએ ઝીલી લીધો, અને લોજનશાળાના મકાન અંગે હિલચાલ શરૂ કરી.

પૂજ્યશ્રી તો અહીંથી મહુવા પધાર્યા. ત્યાં દેરાસરનું કામકાજ ચાલુ હતું. લોચણીથી તેમજ પ્રભાસપાટણથી લાવેલા અતિપ્રાચીન જિનબિંબોને અહીં દેરાસરમાં પરોણા દાખલ બિરાજમાન કરાવ્યા. અહીંથી તેઓશ્રી વિહાર કરતાં કરતાં સાવરકુંડલા આવ્યા. અહીંના સંઘની વર્ષોથી વિનંતિ હતી. એકવાર તો અહીં આવવા વિહાર કરેલો, ને નહોતું અવાયું. એથી આ વખતે સંઘના જોરદાર આગ્રહને માન આપીને તેઓશ્રી ત્યાં પધાર્યા. સંઘે પણ ભવ્ય સ્વાગત વગેરે પ્રભાવનાના કાર્યો કરીને અપૂર્વ ભક્તિ પ્રદર્શિત કરી. અહીં એક માસ રહ્યા. વ્યાખ્યાન પ્રતિદિન થતું. જૈન-જૈનેતર સૌ એનો લાભ અચૂક લેતાં.

અહીં સંઘમાં પણ ત્રણ પક્ષ હતા. તેમાં એક પક્ષ અંચલગચ્છને અને બે પક્ષ લોકાગચ્છને માનવા હતા. માત્ર ૧૦-૧૨ ઘર જ તપાગચ્છની માન્યતાવાળા હતા. પૂજ્યશ્રીએ એ બધું જાણ્યા પછી સૌ પ્રથમ એ ત્રણ પક્ષોના પારસ્પરિક કલેશો દૂર કરીને એકતા સ્થાપી. પછી તેઓને ઉપદેશ આપીને તપાગચ્છની ક્રિયા કરવાને સન્મુખ બનાવ્યા. સંઘનો મોટો ભાગ તપાગચ્છની માન્યતા ધરાવતો થયો, એટલે પૂજ્યશ્રીએ ભંડારિયાના વતની શા. દેવચંદ ગુલાબંદ વગેરેને તપાગચ્છીય ઉપાશ્રય કરાવવાની પ્રેરણા આપી. એટલે એ ગુહુસ્થોએ એ માટે જમીન વેચાણુ લઈ, તેમાં સંઘના સહકારથી તપાગચ્છીય ઉપાશ્રય બંધાવ્યો.

આ બધાં નાહુ ધારેલાં કાર્યો થવાથી સંઘમાં અપાર ઉત્સાહ વ્યાપી ગયો. સર્વે પૂજ્યશ્રીને ચાતુર્માસ માટે વિનંતિ કરી. પણ પૂજ્યશ્રીની ભાવના હતી કે : આ ચૌમાસું પાલિતાણામાં કરવું. કારણ કે-સૌ સાધુઓને કાર્તિકી પૂનમની ગિરિરાજની યાત્રા કરવાની ઉત્કટ અભિલાષા હતી. એ અભિલાષા તે પાલિતાણામાં ચૌમાસું કરે, ત્યારે જ પૂર્ણ થાય. એથી જ પૂજ્યશ્રી સપરિવારની ભાવના પાલિતાણામાં રહેવાની હતી. એ ભાવનાનુસાર કુંડલાની વિનંતિને અસ્વીકાર કરીને તેઓશ્રી કદંબગિરિ પધાર્યા. ત્યાં વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦ની કદંબગિરિ ઉપરના દેરાસરની વર્ષગાંઠ ઉજવીને પાલિતાણા આવ્યા. ૧૬૯૫ના આ ચાતુર્માસમાં સાત ચોરડાની ધર્મશાળામાં બિરાજતા, અને વીશા શ્રીમાળી જ્ઞાતિની વાડીમાં વ્યાખ્યાન માટે નિયમિત પધારતા. વ્યાખ્યાનમાં શ્રીભગવતીસૂત્ર વાંચવા માટે સંઘની વિનંતિ થતાં તેનો વિધિપૂર્વક પ્રારંભ કર્યો. ભગવતીસૂત્રનો વરઘોડો, હંમેશાં એકાશનાદિ તપ, અખંડ દ્વીપક-ધૂપ તેમજ હંમેશાં શરૂઆતમાં સોનામહોર વડે અને પછી પ્રત્યેક પ્રશ્ને રૂપા-નાણાંથી સૂત્રનું પૂજન વગેરે વિધિ સદ્ગૃહસ્થો ઘણાં બહુમાનપૂર્વક કરતા હતાં. અને ભાવનાધિકારે શત્રુજય માહાત્મ્ય શરૂ કર્યું. પૂજ્યશ્રી પાલિતાણામાં ચૌમાસું બિરાજે છે, એ જાણીને બહારગામના અનેક આરાધક ભક્તો સહકુટુંબ ચૌમાસું કરવા આવ્યા. સુરતના સુરચંદ્ર પુરૂષોત્તમદાસ બદામી જ્જ સાહેબ, અમદાવાદના શેઠ ચમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ જ્જેશીંગભાઈ કાળીદાસ, યુનીલાલ ભગુભાઈ વગેરે એમાં મુખ્ય હતા. તેઓએ આ ચૌમાસામાં તીર્થરાજની આરાધના સાથે તપ-જપ, ક્રિયા વગેરે આરાધનાનો અને પૂજ્યશ્રીની સેવાલક્ષિતનો ઘણો લાભ લીધો.

ચૌમાસાની સમાપ્તિ વેળાએ પૂજ્યશ્રી આદિ સમગ્ર મુનિમંડળે કાર્તિકી પૂનમની યાત્રા અનેરા ઉમંગથી કરીને વર્ષાની અભિલાષા પૂર્ણ કરી.

શ્રી શત્રુજય તીર્થાધિનાથ શ્રીઆદીધર પ્રભુના અમુક અંગે કેટલાક સમય પૂર્વે લેખ કરાવાયેલો. તે કારણે તથા બીજાં પણ અમુક આશાતનાના કારણે જણાતાં માગશ્ચર માસમાં પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ ચમનભાઈએ ૧૮ અભિષેકની મંગળક્રિયા કરાવી. આ ઉપરાંત ગિરિરાજની જ્ય તળાટીમાં ભવ્ય મંડપમાં શેઠ ચમનભાઈ તથા શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ એ ઉભય શ્રેષ્ઠિવર્યોએ પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણા પામીને શાંતિક વિધાન (અહન-મહાપૂજન) કરાવ્યું. સેંકડો વર્ષથી વ્યસ્ત બનેલા આ વિધાનને પૂજ્યશ્રીના યદ્દાલંકાર આ. શ્રીવિજયેાદયસૂરિજી મ. તથા આ. શ્રીવિજયનન્દનસૂરિજી મહારાજે અપાર જહેમત લઈને સાંગોપાંગ વિશુદ્ધ રીતે વ્યવસ્થિત બનાવ્યું હતું, તે સર્વપ્રથમ અહીં પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં લણાયું. આ પ્રભાવ-શાલી પ્રાચીન વિધાનને નિહાળવા હજારો લોકો એકત્ર થયેલાં.

આ પ્રસંગે શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈના ધર્મપત્ની શ્રીલક્ષ્મીલાલુ (હઠીસિંહ કેસરીસિંહ-વાળા) ત્યાં આવેલાં. તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : કાંઈક કાર્ય ફરમાવો. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કદંબગિરિ તીર્થનો સંઘ કાઢવાનો ઉપદેશ કર્યો. એ ઉપદેશ અનુસાર લક્ષ્મીલાલુએ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં સંઘ કાઢ્યો. લગભગ ૧૫૦૦ યાત્રાળુઓ એમાં જોડાયા. પ્રથમ પડાવ રોહિશાળામાં કર્યો. પૂજ્યશ્રીની ભાવના અહીં દેરાસર-ધર્મશાળા કરાવવાની હતી. એ ભાવનાથી જ તેઓ-શ્રીએ અગાઉથી કદંબગિરિની પેઠી પાસે ૧૬ વીધાં બેટલી જમીન ત્યાંના ગરાસદારે પાસેથી અઘાટ વેગણુ લેવરાવી રાખી હતી. આ કાર્યને પૂર્ણ કરવાનો વિચાર તેઓશ્રી કરી રહ્યા હતા.

ત્યાં જ અમદાવાદના વતની અને મૂળ પાટીદાર જ્ઞાતિના છતાં પોતાના મિત્ર પુરુષોત્તમદાસ અમીચંદ-કે જેઓ ભૂગોળ અને ખગોળવિદ્યાના ઘણા સારા અભ્યાસી હતા, તેમના સહવાસથી પૂજ્યશ્રીના ગુણાનુરાગી બનેલા શા. ચંદુલાલ શિવલાલ ગિરિજાજની યાત્રાથે આવેલા, તેઓ શેહશાળા સંઘના દર્શને આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ સચોટ ધર્મોપદેશ આપતાં તેઓને કાંઈક ધર્મકાર્ય કરવાની રુચિ જાગી. એ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ શેહશાળામાં ધર્મશાળા કરવાની પ્રેરણા આપી. તેમણે પણ તરત જ એ માટે તેર હજાર રૂપિયા આપવાનું જાહેર કર્યું.

આ મંગળકાર્ય કરીને બીજે દિવસે સંઘ કદંબગિરિ પહોંચ્યો. તીર્થમાળારોપણ વિધિ પત્યા બાદ પૂજ્યશ્રી ત્યાં જ રહ્યા. થોડા દિવસ બાદ ત્યાંથી તળાબ-દાઠા થઈને મહુવા પધાર્યા. અહીં આ. શ્રીવિજયનંદનસૂરિજી મ. ની તબિયત અસ્વસ્થ થઈ. હાવરનો દુઃખાવો તથા ગેસનો ઉપદ્રવ તેમને વારંવાર થઈ આવતો હતો. તે માટે યોગ્ય ઉપચાર કરવાની જરૂર જણાતાં વૈદ્યોની સલાહથી મહુવાથી વિહાર કરી વળા થઈને પરચેગામ પધાર્યા. આ પરચેગામ તે વખતે વૈદ્યોનું વિલાયત ગણાતું. ત્યાં આશરે દોઢ માસ રહીને શ્રીનાગરદાસભાઈ વગેરે પીયૂષપાણ્ણિ અને નિષ્ણાત વૈદ્યોની સારવાર કરાવી. ચાતુર્માસનો કાળ નજીક આવતો હતો. તે માટે ખોટાદ વગેરેના સંઘોની વિનંતિ હતી, પણ વળાના સંઘનો સવિશેષ આગ્રહ થતાં પૂજ્યશ્રી ત્યાં ચાતુર્માસ કરવા પધાર્યા (સં. ૧૯૯૧).

[૫૪]

એક જ ધ્યેય : તીર્થાન્નતિ—

વળાનો શ્રીસંઘ તથા ત્યાંનો રાજપરિવાર પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અનન્ય અનુરાગ ધરાવતો હતો. તેમના ભક્તિપૂર્ણ આગ્રહથી તથા આ ઐતિહાસિક નગરના ઉદ્ધારના અભિલાષથી પૂજ્યશ્રી અહીં ચોમાસુ રહેલા.

અહીંનો ઉપાશ્રય જીર્ણ બની ગયો હતો. શેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈ વગેરે અમદાવાદના ધનિકોને ઉપદેશ આપતાં તેઓએ યોગ્ય સુધારાવધારા સાથે સમારકામ કરાવીને ઉપાશ્રયને સુંદર બનાવી દીધો.

અહીંના શ્રીસંઘ ઉપર પંબજરત્ન પ. પૂ. ગુરુભગવંત શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મ.નો મહાન ઉપકાર હતો. તેઓશ્રીએ સં. ૧૯૩૬-૩૭ના બે ચોમાસાં અહીં કરેલા. અને અત્યારનું શ્રીપાન્થનાથ પ્રભુનું જિનાલય તેઓશ્રીના ઉપદેશથી જ બંધાયેલ છે. એ બધા ઉપકારોની સ્મૃતિ કાયમ કદા કરે, એ ભાવનાથી આપણા પૂજ્યશ્રીએ આપેલા ઉપદેશને અનુસરીને કદંબગિરિની શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઠીએ ઉપાશ્રયની પાછળ આવેલ શા. વર્ધમાન લલ્લુભાઈનું મકાન લઈ, તેને સુધરાવીને 'શ્રીવૃદ્ધિઉદ્દય જ્ઞાનશાળા' તરીકે સ્થાપ્યું.

પર્યુષણ પછી આસો માસમાં પૂજ્યશ્રીને સખત તાવ આવવો શરૂ થયો. પચીસેક દિવસ એનું જોર રહ્યું. અશક્તિ ઘણી આવી ગઈ. આ સમાચાર મળતાં અમદાવાદ-લાવનગર વગેરે

ગામીના કેટલાંચે ગુરુભક્ત શ્રાવકો વારંવાર શાતા પૃચ્છા માટે આવવા લાગ્યા. શેઠ ઇશ્વરદાસ મૂળચંદ તે પૂજ્યશ્રીને તાવ આવવો શરૂ થયો, ત્યારથી, તેઓશ્રી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થયા ત્યાં સુધી વળામાં જ રહ્યા. ચોમાસું સમાપ્ત થતાં જ પૂજ્યશ્રીના પરમભક્ત રાજકુટુંબે ગામ બહાર વિશાળ તંબૂ નખાવ્યો, અને ત્યાં હવાફેર માટે પૂજ્યશ્રીને લઈ જવાયા. સંઘના સર્વ ગૃહસ્થો ખડે પગે વૈયાવચ્ચ કરવા હાજર રહેતા. તેઓ હંમેશાં પૂજા તથા રાત્રીવાત્સલ્ય કરવા લાગ્યા.

સ્વચ્છ હવા અને પશ્યસેવનપૂર્વકના યોગ્ય ઉપચારથી પૂજ્યશ્રી સ્વસ્થ બની જતાં ત્યાં જ કેટલાંક ગૃહસ્થોએ નાણુ મંડાવીને વિવિધ વ્રતો ઉચ્ચર્યા. વળાના નામદાર ઠાકોર સાહેબ શ્રી વખતસિંહજી કેટલાંક કારણોસર અત્યાર સુધી રાજકોટ હતા. તેઓ ચોમાસા પછી આવ્યા. ત્યાર પછી તેઓ હંમેશાં પૂજ્યશ્રીના દર્શને આવવા લાગ્યા.

અહીં પ્રાચીન કાળથી શ્રીઆદીશ્વરપ્રભુનું મહાન્ શિખરબંધી દેરાસર હતું. મહામંત્રી શ્રી વસ્તુયાળ અને તેજપાળ જ્યારે સંઘ લઈને સિદ્ધગિરિજી આવ્યા, ત્યારે માર્ગમાં આ (વળા) ગામના આદીશ્વર પ્રભુના ચૈત્યનો ભૂલોદ્ધાર તેઓએ કરાવેલો, એવો ઉલ્લેખ તેમના ચરિત્રમાં મળે છે.

આ પછી ફરીવાર વલભીપુરનો ભંગ થયો હોવાનું સંભવે છે. ૧૭-૧૮મા સૈકામાં થયેલ પુનરુદ્ધાર વખતે અહીં એક નાનું દેરાસર (મોટી દેરી જેવું) બંધાવીને તેમાં આદીશ્વરપ્રભુની નાની મૂર્તિ પધરાવવામાં આવેલી. એ મૂર્તિ અને એ દેરાસર સં. ૧૯૪૨ સુધી રહ્યાં. પણ ત્યાર પછી પૂજ્યશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ.ના સદુપદેશથી બંધાયેલા મોટા દેરાસર માટે એ પ્રતિમાજી નાના જણાતાં પૂ.શ્રી આત્મારામજી મ.ના પ્રશિષ્ય મુનિરાજ શ્રી હંસવિજયજી મ.ની પ્રેરણાથી પુરાનપુરાના સંઘે આપેલ શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ અહીં લાવવામાં આવ્યા. અને સં. ૧૯૬૦માં પૂ. ગંભીરવિજયજી મ., તથા આપણા પૂજ્યશ્રી આદિની પુનિત નિશ્રામાં થયેલી પ્રતિષ્ઠા વખતે એ પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મૂળનાયક તરીકે બિરાજમાન કરવામાં આવ્યા.

આ પ્રતિષ્ઠા પછીની ગામની પરિસ્થિતિ નિહાળતાં આગેવાનોના દિલમાં કાંઈકે વહેમ રહી ગયેલો. એ વહેમનું નિવારણ થાય, એ માટે અહીં આદીશ્વરપ્રભુનું જિનાલય બંધાવવાની પૂજ્યશ્રીની ભાવના હતી.

વળી પૂર્વધર ભગવંત શ્રીદેવર્ધિગણિુક્ષમાશ્રમણ તથા શ્રીમદ્દલાદીસૂરિજી મ. વગેરે પ્રભાવક મહાપુરુષોના ઐતિહાસિક મહાકાર્યોની આ ભૂમિ હતી. પૂ. ગુરુદેવ શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મ.ના મનમાં એ મહાન્ કાર્યોનું સ્થાયી સ્મારક બનાવવાની ભાવના હતી. ગુરુદેવની એ ભાવનાને સાકાર બનાવવાની પૂજ્યશ્રીને અભિલાષા હતી. એ સ્મારકમાં વલભી-વાચનાના પુણ્ય અવસરે શ્રીદેવર્ધિ-ગણિુક્ષમાશ્રમણના નેતૃત્વ તળે મળેલી ૫૦૦ આચાર્યોની પર્ષદાને મૂર્તિસ્વરૂપે પધરાવવાની તેઓશ્રીની ઇચ્છા હતી. (એક મુખ્ય મૂર્તિ અને તેમાં પરિકરરૂપે ૫૦૦ આચાર્યોના પ્રતીકો, અને દેવર્ધિગણિુ મહારાજ સહિત પાંચસોએ આચાર્યોની અલગ અલગ મૂર્તિઓ, આ રીતે).

આ ભવ્ય અભિલાષાને મૂર્તિમંત બનાવવા તેઓશ્રી વિચારી રહેલા. ગામ બહાર યોગ્ય જગ્યાની તપાસ પણ તેઓશ્રીના ભક્ત શ્રાવકો કરી રહેલા. એ વાતની જાણ ના. ઠાકોરસાહેબને

થતાં તેઓએ પૂજ્યશ્રીને ભાવપૂર્વક વિનંતિ કરી કે : ગુરુદેવ ! આપને જ્યાં અને જે જગ્યા પસંદ પડે તે જણાવો.

પૂજ્યશ્રીને પૂર્વદિશાથી ગામમાં પ્રવેશતાં મુખ્ય ઝાંપાની સામેની વિશાળ જગ્યા અનુકૂળ જણાઈ; તેઓશ્રીએ એ જગ્યા રાજ્ય પાસેથી વેચાણ લેવાનો ગૃહસ્થોને ઉપદેશ કર્યો. એ જાણીને ઠાકોરશ્રીએ કહ્યું : “આવું ઐતિહાસિક સ્મારક સ્વરૂપ ધર્મસ્થાન થાય, એ તો મારા રાજ્યની જ શોભા વધારનારું છે. માટે શ્રીસંઘ આ જગ્યા રાજ્ય તરફથી ભેટ સ્વીકારે, એવી મારી ઈચ્છા છે. અને આવા ધર્મકાર્ય માટે કોઈ પણ રાજ્ય કિંમતરૂપે એક કોડી પણ લે, તો તે રાજ્ય નાલાયક ગણાય. માટે કિંમત આપ્યા વિના મારી આટલી ભેટ સ્વીકારો.”

તેમણે પૂજ્યશ્રીને પણ વિનંતિ કરી કે : “સાહેબ ! આપ પધારો, અને જેટલી જગ્યામાં આપ ફરો, તેટલી જગ્યા આપને ભેટ ધરવાની મારી ભાવના છે, તે પૂરી કરો.”

પણ દીર્ઘદ્રષ્ટા પૂજ્યશ્રીએ પોતાની સાધુમર્યાદા ઠાકોરશ્રીને સમજાવી એ જગ્યા વેચાણ આપવાનો ઉપદેશ આપ્યો. ઘણી આનાકાનીને અતે તદ્દન નજીવી કિંમતે ઠાકોર સાહેબે એ જગ્યા શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઠીને અઘાટ વેચાણ કરી આપી.

જમીનનો નિર્ણય થઈ જતાં પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો ઠાકોર સાહેબ વખતસિંહજી વૃદ્ધ હતા, અને તખિયત પણ સારી નહોતી. તો પણ પ્રથમ મુકામ ઉમરાળામાં આ જગ્યાની મંજૂરીનો કાગળ (ખલીતો) લઈને તેઓ પૂજ્યશ્રીને આપવા ગયા.

પૂજ્યશ્રી વિહાર કરતાં કરતાં કદંબગિરિજી પધાર્યા. ત્યાં થોડા દિવસ રહીને ઉપદેશ દ્વારા ભોજનશાળા માટે જમીન વેચાણ લેવાની. એમાં ભોજનશાળાના મકાનતું કામ શરૂ થયા પછી ત્યાંથી વિહાર કરીને ગામડાઓમાં વિચરતાં વિચરતાં તળાબ પધાર્યા.

તળાબ તીર્થની વહીવટી વ્યવસ્થા હજી બરાબર નહોતી થયેલી. યોગ્ય કાર્યકર્તાના અભાવે તીર્થના વહીવટ અંગે લોકો સંદિગ્ધ રહેતા હતા. ચાલુ વહીવટદારો અવ્યવસ્થિત હતા. એ કારણે-તીર્થની ઉન્નતિ બેઈએ તેવી નહોતી થઈ શકતી. ભાવનગર રાજ્યે તથા કેટલાક સમજદાર આગેવાનોએ આ તીર્થના વહીવટમાં બહારના માણસોને લેવા સૂચવેલું. પણ એ સૂચન અમલી નહોતું બનતું. આથી શ્રી અનંતરાય પટ્ટણી સાહેબ વગેરેએ પૂજ્યશ્રીને આ કાર્ય હાથ ધરવા વિનંતિ કરેલી. તે ઉપરથી આ વખતે તેઓશ્રીના હૃદયમાં તીર્થવ્યવસ્થાને વિચાર ઉદ્ભવતાં તેઓશ્રીએ સ્થાનિક સંઘને સમજાવ્યો. પણ સ્થાનિક સંઘને તો પૂજ્યશ્રી ફરમાવે એ મંજૂર જ હતું. એટલે પૂજ્યશ્રીએ આ તીર્થના વહીવટ માટે પાંચ સભ્યોની કમિટી નીમી. ભાવનગરની મહાલક્ષ્મી મીલના મેનેજર શ્રી ભોગીલાલ મગનલાલને એના પ્રમુખ બનાવીને તેમને આ વહીવટ સોંપાવ્યો.

આ કમિટીની નિમણૂકનો પ્રસંગ શેઠશ્રી ભોગીલાલ મગનલાલ “મારા જીવનનાં સંસ્મરણો” નામક પુસ્તિકામાં વર્ણવતાં લખે છે કે—

“આ પહેલાં સને ૧૯૩૮-૩૯માં ‘તેઓશ્રીનું’ સહપરિવાર તળાબમાં ‘ચોમાસું’ થયું

૧ “મારાં જીવનનાં સંસ્મરણો” પત્ર ૯૮. ૨ પૂજ્યશ્રીનું. ૩. ૧૯૩૮-૩૯ નહિ, પણ ૧૯૪૦-૪૧ સંભવે છે. અને તળાબમાં ચોમાસું નહિ. પણ શેષકાળમાં રહ્યા છે.

ત્યારે એક વખત એમણે મને અને ભાઈ ખાંતિલાલ અમરચંદ વેરાને બોલાવ્યા અને કહ્યું : “તળાબનેા સંઘ અત્યારે તળાબતીર્થનેા વહીવટ કરી શકે એમ નથી, માટે તમે આ વહીવટ હાથમાં લઈ લ્યો.” મેં કહ્યું : “સાહેબ ! અમે ૩૫ માઈલ દૂરથી શી રીતે વહીવટ કરી શકીએ ?” મહારાજશ્રીએ કહ્યું : “હું કહું છું કે તમે વહીવટ લઈ લ્યો. અને તમારી સાથે ખાંતિભાઈને રાખો. એ અમરચંદ જસરાજનેા દીકરો છે. એટલે પછી તમારે બીજી ચિંતા નહીં રહે. જો આ વહીવટ નહીં લ્યો તો મારે આ વહીવટ આણંદજી કલ્યાણજીને સોંપી દેવો પડશે. પણ ‘આમ કરવું’ પડે તે બરાબર નહિ. માટે તમે વહીવટ લેશો તો વાંધો નહીં આવે.” મેં કહ્યું કે : “એક શરતે એ વહીવટ લઈ એ. અને તે એ રીતે કે કમિટિમાં અમારા બે ઉપરાંત તળાબના સંઘના બે ત્રણ ગૃહસ્થો અમારી સાથે રહે.” મહારાજ સાહેબે હા પાડી. અને હું, ખાંતિભાઈ, વલ્લભદાસ ગુલાબચંદ, પુરુષોત્તમ માવજીભાઈ શાહ તથા વીરચંદ કરસનદાસની તીર્થકર્મિટ સ્થાપવામાં આવી. તે વખતે પુરુષોત્તમદાસ જો કે હાજર નહોતા. પણ એમનું નામ મૂકવામાં આવેલું. આ વખતે સંઘ પાસે ગોઠીઓનેા પગાર કરવાના પણ પૈસા ન હતા. આ વખતમાં ગોઠીઓનેા પગાર ૨૦થી ૨૫ રૂપિયા હતો. દરેક મેંબરે વહીવટ માટે પાંચસો પાંચસો રૂપિયા કાઢેલા. આ કામમાં મહારાજ સાહેબના આશીર્વાદથી અમને સારો યશ મળ્યો.”

આમ આ કમિટિએ આ મહાતીર્થનેા વહીવટ પૂજ્યશ્રીના માર્ગદર્શન સુજબ સંભાળી લીધો. આ પછી એ તીર્થની ઉન્નત અને બહોળલાલી ઉત્તરોત્તર વધ્યે જ ગઈ અને વધ્યે જ બચ છે. એ વિષે શેઠશ્રી ભોગીભાઈ લખે છે કે—

“આ પ્રમાણે સં. ૧૯૯૮ ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૧થી તળાબ તીર્થનેા વહીવટ કમિટિએ હાથમાં લીધો ત્યાર પછી આ તીર્થમાં અત્યાર સુધીમાં એક પછી એક સારાં કામો થતાં આવ્યા છે. આ તીર્થક્ષેત્રમાં બાવન જિનાલયની યોજના, શાંતિકુંડ, ચોમુખજી જીર્ણોદ્ધાર, સાચાદેવજીર્ણોદ્ધાર, સ્નાનગૃહ, નૂતન ભોજનાલય, કીર્તિસ્તંભનેા જીર્ણોદ્ધાર, ધર્મશાળાનેા જીર્ણોદ્ધાર, ટેકરી ઉપર જવાનાં પગથિયાં અને શ્રાવક-શ્રાવિકાના બે ઉપાશ્રય તથા જૈન વિદ્યાર્થીગૃહ વિગેરે થયાં છે.”

અહીં ભાવનગરનેા શ્રીસંઘ ચોમાસાની વિનંતિ કરવા આવ્યો. એ સ્વીકારીને ૧૯૬૭ના ચાતુર્માસ માટે પૂજ્યશ્રીએ ભાવનગર તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં રાજપરા ગામ આવ્યું. અહીંના સુંદર દેરાસરમાં શ્રીઆદિનાથપ્રભુની પ્રતિમા કેટલાંક વર્ષોથી પરોણા દાખલ બિરાજમાન હતી. એ બાણીને પૂજ્યશ્રીએ શ્રીસંઘને તેની પ્રતિષ્ઠા માટે પ્રેરણા કરી. સંઘે તે હર્ષભેર વધાવી લીધી, અને આવતાં વર્ષમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનેા નિર્ણય કર્યો. ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી તણસા ગામે આવ્યા. ત્યાં રાજપરાના ધનવાન શ્રાવક લવજી મેઘજી વગેરે આવ્યા. લવજીભાઈ સર્વ પ્રકારે સુખી હતા, પણ ધર્મમાર્ગમાં હજી સુધી તેમણે બિલકુલ ધનવ્યય કરેલો નહિ. પૂજ્યશ્રીએ અવસરોચિત ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે : મૂળનાયક પ્રભુ તમે પધરાવો.

પૂજ્યશ્રીના વચનનેા પ્રભાવ કહો કે ચમત્કાર કહો, કોઈ દિવસ ધર્મમાં કાંઈ ન વાપરનાર એ લવજીભાઈએ તે જ ઘડીએ રૂ. ૨૧૧૧.માં મૂળનાયકજીની પ્રતિષ્ઠાનેા આદેશ લીધો. આજી-બાજી બીજાં બે પ્રતિમાજી પધરાવવાનું નક્કી થતાં તેનેા આદેશ પણ બે ગૃહસ્થોએ લીધો.

આમ નહિ ધારેલું બનવાથી રાજપરાનો સંઘ હુષંગેલો બની ગયો. આ પછી પૂજ્યશ્રી ભાવનગર પધાર્યા.

ભાવનગરમાં ગામખહારની દાદાસાહેબની વાડીમાં પૂજ્યશ્રી થોડા દિવસ રહ્યા. એ વખતે શેઠ ઈશ્વરદાસ મૂળચંદ સહકુટુંબ ત્યાં આભ્યા, અને નાણુ મંડાવીને પૂજ્યશ્રી પાસે ચતુર્થવ્રત અંગીકાર કર્યું.

નગર-અવેશ માટે એક મંગલ દિવસ નક્કી કરવામાં આભ્યો. એ દિવસે ભાવનગરના સંઘે કરેલી તૈયારીઓ અદ્ભુત હતી. રાજ્યે પણ દરબારી બેન્ડ, હાથી, ઘોડા વગેરે સામગ્રી આપી હતી. સંઘનો એકેએક સભ્ય સ્વાગત અર્થે શરૂઆતથી જ હાજર થઈ ગયેલો. રાજ્યના દિવાન સાહેબ શ્રી અનંતરાય પટ્ટણી, નાયબ દિવાન શ્રી નટવરલાલભાઈ, વસુલાતી અધિકારી ગબ્બનનભાઈ, પોલિસ ઉપરી શ્રી છેલશંકરભાઈ વગેરે અધિકારીઓનું સમગ્ર મંડળ પણ પ્રથમથી જ હાજર હતું. રાજ્યે પણ રાજ્યની રીતે સામૈયાની અર્પણ ગોઠવણી કરેલી. પોતાની કરડાકી માટે સર્વત્ર બાણીતા પોલિસ ઉપરી શ્રીછેલશંકરભાઈ સમગ્ર પોલિસ-સ્ટાફને સુસજ્જ બનાવીને લાવેલા. વોઈસરોય જેવા ઉચ્ચ કક્ષાના માણસો આવે, ત્યારે પોલિસોની જેવી ગોઠવણી કરાતી, તે જ પ્રમાણે તેમણે પોલિસસ્ટાફને ગોઠવ્યો. સામૈયું પસાર થવાના વિશાળ માર્ગવિસ્તારમાં લગભગ ૧૦-૧૦ ડગલાના અંતરે તેમણે એક એક પોલિસ ગોઠવી દીધો. સામૈયું તે સ્થાનેથી પસાર થાય, ત્યારે એ પોલિસો સલામી આપતા.

રાજ્યે તથા સંઘે કરેલું આ સામૈયું સર્વત્ર ચર્ચા અને પ્રશંસાનો વિષય બની રહ્યું. એકે ઇસ્ટેકલાસ દેશી રાજ્ય જૈનસંઘના એક પ્રભાવશાલી ધર્મશુરને આવું-વોઈસરોયથીયે અધિક માન આપે, એ જોઈને-બાણીને જૈન-જૈનેતરો તથા અન્ય રજવાડાંઓ પણ આશ્ચર્ય પામવા સાથે પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભાથી માહિતગાર બન્યા.

સામૈયું શહેરમાં ફરીને સમવસરણના વંટે ઊતર્યું. પૂજ્યશ્રી ત્યાં જ ચોમાસું બિરાજ્યા. ચોમાસામાં પટ્ટણી સાહેબ વગેરે રાજ્યાધિકારીઓ વારંવાર આવતા, અને ધર્મોપદેશ સાંભળતા.

પર્યુષણ પછી પૂજ્યશ્રીને તાવ આવવા લાગ્યો. થોડા થોડા સમયે દેખા દઈ જતો આ તાવ જાણે તેઓશ્રીની ભાઈબંધી ધ્રુવ્યતો હતો, પણ તેઓશ્રી એને ગણકારતા નહિ. 'ફક્ત અધુ' બળેલ ઉકાળેલું પાણી' વગેરે ઉપાયોથી એનું નિવારણ કરતા. તાવને લીધે અશકત બનેલા શરીરને જોઈને ભક્તશ્રાવકોએ વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! સ્વસ્થતા માટે મુક્ત વાતાવરણની જરૂર છે. માટે આપ કૃષ્ણનગર પધારો. ત્યાં રહો. ત્યાંનું વાતાવરણ આપને અનુકૂળ રહેશે.' આ વાત યોગ્ય લાગતાં પૂજ્યશ્રી ત્યાં જઈને થોડાં દિવસ રહ્યા. ત્યાંના ખુલ્લા વાતાવરણથી તબિયત પણ સ્વસ્થ બની.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં વિહાર કરીને ઘોઘા-કોળિયાક-ખડસલીયા-વાડી-પડવા-નાગધણીબાના રસ્તે રાજપરા પધાર્યા. પૂજ્યશ્રીના દરેક વિહારમાં ગામોગામ સેંકડો ભાવિકો ઠેરઠેરથી દર્શન વંદન કરવા આવતાં. દરેક સુકામે પૂજા-પ્રભાવના તથા સંઘજમણ કાયમ થતાં.

રાજપરાના સંઘની વિનંતિથી ત્યાંની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનું સ્વીકારીને તેનું શુભસુહૃત કાઢી

આખ્યું. સુહૃત્ કાગણુ માસમાં હતું, એટલે તેઓશ્રી ગામડાઓમાં વિચરતાં વિચરતાં તળાજ પધાર્યાં. ત્યાં તીર્થના વહીવટ અંગે થોડા દિવસ રહીને પુનઃ રાજપરા પધાર્યાં.

સંઘે ઘણા ઉદ્ધાસથી પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ પ્રારંભ્યો. મહા વદિ તેરશે એ શરૂ થયો. કા.શુ. પાંચમના મંગલ દિવસે પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર સાંનિધ્યમાં એ ત્રણે ખિંબોને ગાદીનશીન કરવામાં આવ્યા. આઠે દિવસ સંઘજમણુ અને પ્રતિષ્ઠાદિને ગામડાંપે ચોખ્ખાચુકત નવકારશી કરીને સંઘે મહાન લાલ લીધો.

પ્રતિષ્ઠા પછી ત્યાંથી તળાજ પધાર્યાં. અવારનવાર ડોકિયાં કરી જતો તાવ અહીં પણ આવ્યો. એને લીધે અહીં સ્થિરતા કરી.

ઘોટાદના સંઘની વિનંતિથી સં. ૧૯૯૮ની સાલનું આવતું ચોમાસું ત્યાં કરવાનું સ્વીકાર્યું; અને તખિયત સ્વસ્થ થતાં વિહાર કરીને વળા આવ્યા. અહીં પ્લોટમાં દેરાસર-ધર્મશાળાનું બાંધકામ ચાલી રહ્યું હતું. તેનું નિરીક્ષણ કરી. યોગ્ય સૂચનાઓ આપીને ત્યાંથી અનુક્રમે ઘોટાદ આવ્યા. અહીંના સંઘનો ઉત્સાહ અપાર હતો. સામ્યું પણ એને અનુરૂપ કયું. ગામના ઉપાશ્રયે એ દિવસ રહીને પરામાં આવેલી શા. રતલાલ હરિલાલ કોન્ટ્રાક્ટરની જીનના જંજલામાં પધાર્યાં. શારીરિક અનુકૂળતાનો દષ્ટિએ એ ચોમાસું ત્યાં જ રહ્યા. શરૂઆતમાં એક મહિનો વ્યાખ્યાન પણ ત્યાં જ વાંચ્યું.

પૂર્વે-૧૯૮૮ના ચોમાસામાં પરામાં રહેતાં સો-સવાસો જૈન કુટુંબોને આરાધના કરાવવાનો લાલ મળે, તેવી લાવનાથી અને પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી દેસાઈ લક્ષ્મીચંદ બવાને પરામાં જ એક વિશાળ જમીન લઈ રાખેલી. તેમાં પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશાનુસાર પોતાના વડીલ બંધુ મુનિશ્રી હર્ષવિજયજીના સ્મરણાર્થે 'શ્રીહર્ષવિજયજી જ્ઞાનશાળા' નામનો ઉપાશ્રય તથા શ્રી મહાવીર સ્વામીનું દેરાસર તેઓ બંધાવી રહ્યા હતા. ઉપાશ્રય તો લગભગ તૈયાર થઈ જવા આવ્યો હતો. પણ તે ઘણો નાનો હતો. ઘોટાદનો સમસ્ત સંઘ ત્યાં ખેસીને વ્યાખ્યાન શ્રવણાદિ કાર્યો કરી શકે તેવો ન હતો. એટલે પૂજ્યશ્રીએ દેસાઈ કુટુંબના શ્રીનરોત્તમદાસ ખીમચંદ, તારાચંદ હિમચંદ, ગિરધરલાલ હિમચંદ, તથા વીરચંદ હિમચંદ વગેરેને ઉપદેશ આપ્યો કે : થોડી વધુ જગ્યા આમાં ઉમેરીને ઉપાશ્રયને વિશાળ બનાવો.

તેઓએ તરત તેનો અમલ કર્યો. થોડીક વધુ જગ્યા એમાં ભેળવીને એ ઉપાશ્રયને એક મહિનામાં જ વિશાળ બનાવી દીધો. એ તૈયાર થઈ જતાં બાકીનું આખું ચોમાસું ત્યાં જ વ્યાખ્યાન વાંચ્યું.

દેરાસરનું કામકાજ પણ ચાલુ હતું. એ માટે પહેલાં લક્ષ્મીચંદભાઈએ અસુક રકમ કઢેલી. પણ શિખરબંધી દેરાસર માટે તે અપૂરતી હતી, એટલે તેમની ઈચ્છા નાનું ઘરદેરાસર કરવાની હતી, પણ પૂજ્યશ્રીએ તેમને તથા આખા દેસાઈ કુટુંબને ઉપદેશ આપતાં દેસાઈ કુટુંબે સારી રકમ કાઢીને શિખરબંધી અને ત્રણ ગલારાવાળા એ દેરાસરનું કામ આગળ ધપાવ્યું.

ગામનું જૂનું દેરાસર પણ નાનું હતું. અત્યારની વસતિને માટે સાંકડું પડતું હતું. એ સંકડામણને દૂર કરવા માટે સંઘે પૂજ્યશ્રીનું માર્ગદર્શન મેળવીને તે અનુસાર-દેરાસરની આગળના મોટા ઉપાશ્રયનો અસુક ભાગ દેરાસર ખાતે લીધો, અને ત્યાં ત્રિભૂમિક પ્રાસાદ

ખંધાવવો શરૂ કર્યો. મધ્યભૂતલ, ભૂમિગૃહ, અને શિખર એમ ત્રણે ભૂમિમાં પ્રભુજી પધરાવવાના વિચારથી આ પ્રાસાદનું કામ શરૂ થયું.

આમ એક પછી એક સ્થાયી કાર્યોના નિર્ણય લેવાતા ગયા, ને સંઘનો ઉમંગ વધતો જ ગયો. પર્યુષણ પર્વ આવ્યા. આરાધકો સર્વ ખાદ્ય વ્યાપારોનો ત્યાગ કરીને પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં આરાધના કરવા તત્પર બન્યા. પૂજ્યશ્રીના શ્રીમુખે થતાં કલ્પસૂત્રના વાંચનનો લાભ લેવા સંઘનો નાનામાં નાનો બાળક પણ અચૂક હાજર રહેતો. એમાંયે ગણધરવાદના શ્રવણ માટે તો સુરેન્દ્રનગર, લીંબડી, વગેરે અનેક ગામોના શ્રાવકો તથા રાજ્યાધિકારીઓ પણ આવેલા.

જોતજોતામાં પર્વના દિવસો પૂરા થયા. સંઘે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો.

ચોમાસા દરમ્યાન એકવ્રાર ભાવનગરના મહારાજ શ્રીકૃષ્ણકુમારસિંહજી ખાસ પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવ્યા. એ વખતે ગૃહસ્થોએ એક મોટાં ખંડના એક ભાગમાં સુંદર ગાદીચો પાથરી તેના પર ગાદી-તકિયો વગેરે બિછાવી રાખ્યું. મહારાજ આવ્યાં કે તરત સ્વાગત વિધિપૂર્વક તેમને એ ખંડમાં લઈ જવાયા. તેઓ ગાદી ઉપર બેઠા. હવે-તેમની સમજ એવી હતી કે—મહારાજશ્રી પણ અહીં—ગાદી પર જ બેસશે.

થોડીવારમાં પૂજ્યશ્રી પરિવાર સાથે પધાર્યા. ના. મહારાજએ ઊભાં થઈને વંદન કર્યું. પછી તેઓ ઊભાં જ રહ્યા. મહારાજશ્રી ગાદી ઉપર બેસે, તેની રાહમાં તેઓ હતા. ત્યાં જ પૂજ્યશ્રી તો સાધુએ ભૂમિપ્રમાર્જનપૂર્વક પાથરેલા આસન પર બિરાજી ગયા. એ જોઈને ના. મહારાજએ ગાદી ઉપર પધારવા વિનંતિ કરી. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ સાધુધર્મ પ્રમાણે એના પર પગ પણ ના મૂકાય, એ સમજાવ્યું. ના. મહારાજ આ સાંભળીને ઘણું આશ્ચર્ય પામ્યા. એની સાથે આવાં કડક સાધુધર્મ પ્રતિ તેઓના બહુમાનમાં વૃદ્ધિ થઈ. પછી તેઓ પણ જમીન પર જ બેસી ગયા. શ્રાવકોએ ગાદી ઉપર બેસવા કહ્યું તો તેઓ કહે : 'ગુરુ મહારાજથી ઊંચા આસને મારાથી ન બેસાય.' અને તેઓ નીચે જ બેઠા. પછી તો લગલગ બેથી અઠી કલાક સુધી ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો.

પૂજ્યશ્રી જ્યાં બિરાજમાન હોય, ત્યાં હંમેશા તેઓશ્રીને વંદન કરવા માટે સેંકડો અનુરાગીઓ આવ્યા જ કરતાં. તેમાં જૈન પણ આવતાં ને જૈનેતર પણ. નજીકના ગામોમાંથી આવતાં, ને દૂરના ગામોમાંથી પણ. આવીને પૂજ્યશ્રીને ભાવપૂર્વક વાંદતાં. ઉપદેશ શ્રવણ કરતાં, કાંઈકે સેવા ફરમાવવા વિનવતા, યથાશક્તિ સેવા કરતાં, ને કાંઈકે પામ્યાની તૃપ્તિ અનુભવતા. અહીંયા પણ એકવાર-પાડીવ (રાજસ્થાન)થી શેઠ ઋષભદાસ મૂળચંદ્રજી અને જવાલથી શેઠ કપૂરચંદ્રજી હાંસાજી વંદનાર્થે આવ્યાં. કાંઈકે ધર્મકાર્યનો લાભ આવવા વિનંતિ કરી. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કદંબગિરિમાં ત્રીજી ટુંક-વાવડી પ્લોટમાં એક જિનાલય ખંધાવવા ઉપદેશ કર્યો. તેઓ બન્નેએ ભાગીદારીમાં એ વાત હર્ષથી સ્વીકારી લીધી, ને એ દેરાસરનો આદેશ લઈ લીધો.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં શેઠે કુલચંદ્રજીજીના લાલ સલોતની વિનંતિથી તેમને ત્યાં ઠાણાઓઠાણું કર્યું. તેમણે એ પ્રસંગે અઠ્ઠાઈ-મહોત્સવ, યાંતિસ્નાત્ર વગેરે ધર્મકાર્યો કર્યા.

ભાવના-સિદ્ધિ

શ્રીસિદ્ધિગિરિરાજના દક્ષિણ પૃષ્ઠભાગમાં રોહિશાળા ગામ હતું. અહીંથી રોહિશાળાની પાજના રસ્તે ગિરિરાજની યાત્રા કરી શકાતી. ઘણા લોકો પાલિતાણાથી યાત્રા કરવા ચઢતાં, ને પાછલાં રસ્તે અહીં ઉતરીને કદંબગિરિ તરફ જતાં. આ ગામમાં પૂજ્યશ્રીના દીર્ઘદષ્ટિભર્યા ઉપદેશથી કદંબગિરિની પેઠીએ કેટલાંક વીઘાં જમીન ખરીદેલી. તે જમીનમાં શિખરખંધી દેરાસર તેમજ ધર્મશાળા વગેરેનું નિર્માણ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ થઈ રહ્યું હતું. આ વર્ષે એ દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરવાને પેઠીએ નિર્ણય કર્યો. પૂજ્યશ્રીએ એ માટેના અંજનશલાકા મહોત્સવના શુભસુહૃતો મહા-કાગણ માસમાં ફરમાવ્યા.

આ દેરાસરમાં ૨૭ ઈંચના મૂળનાયક શ્રીઆદિનાથ પ્રભુ (સપરિકર) તથા અન્ય નવ બિંબો ભરાવીને પધરાવવાને આદેશ શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ (કદંબગિરિની પેઠીના પ્રમુખ)એ લીધો. શિખર ઉપર ચૌમુખજીનો આદેશ શેઠ કસ્તૂરચંદ સાંકળચંદવાળા શા. મોહનલાલ સાંકળચંદ તથા શા. ચંદુલાલ ચુનીલાલે લીધો. આ સિવાય-શેઠ જ્ઞેશીંગભાઈ કાળીદાસે ત્રણ બિંબોનો, તથા શેઠ ભગુભાઈ ચુનીલાલ સુતરિયાએ, શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈએ, અને પૂનાના એક ગૃહસ્થે-એક એક બિંબોનો આદેશ લીધો.

આ પ્રસંગે પહોંચવા માટે પૂજ્યશ્રીએ ઓટાલથી ધીમેધીમે વિહાર કર્યો. અનુક્રમે વળા પધાર્યા. અહીં ચાર માળના ભવ્ય દેરાસરનું કામ ઘણું ખર્ચ થઈ ગયું હતું, અને બાકીનું ચાલુ હતું. તે અંગે થોડા દિવસ રહીને ઉમરાળા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીનાં ભાવના આરોપાર ઘેટીના રસ્તે રોહિશાળા જવાની હતી. પણ પાલિતાણાના સંઘને એ વાતની જાણ થતાં તે તરત વિનંતિ કરવા આવ્યો. આશ્રહ કરીને પાલિતાણા પધારવાનું નક્કી કરી ગયો. એટલે સણોસરા-નોંધણવદર-હણોલ-જમણવાવ-રાથળી થઈને પાલિતાણા પધાર્યા. રાથળીમાં પાલિતાણાના ના. ઠાકૈર સાહેબ શ્રી બહાદુરસિંહજી એકલા જ થોડા ઉપર ફરતાં આવ્યા. પૂજ્યશ્રી આજે અહીં બિરાજે છે, એવી ખબર પડતાં જ તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. દર્શન કરી, શાતા પૂછીને તેઓ ગયા. તેમના મનમાં પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અખૂટ સદ્ભાવ હતો. તેઓ વારંવાર પૂજ્યશ્રીની ખબર મેળવતા રહેતા.

પાલિતાણામાં પ્રથમ દિવસે ગામ બહાર આવેલા મોટી ધરમશી જસરાજના બંગલે પૂજ્યશ્રી રહ્યા. ત્યાં પૂ. સાગરજી મ.નો મેળાપ થયો. નાની ટોળી-સંઘના આગેવાનો તેમજ પં. શ્રી મંગળવિજયજી મ. (નીતિસૂરિજી મ.ના શિષ્ય) વગેરે સુનિવરે ઉજમફંદની ધર્મશાળાએ

૧ મહુવા-જેસર વિ. ગામવાળા કાર્તિકી પૂનમ આદિ દિવસે પ્રાયઃ આ પાજે ચઢીને યાત્રા કરે છે. તથા ૯૯ યાત્રાવાળા દરેક ત્રણ ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં રોહિશાળાની પાજે ઉતરી, ત્યાં ફેરીએ ચૈત્રવંદન કરી. પાછાં ઉપર ચડી, ઘાઘાની યાત્રા કરી, જમતળાટીએ ઉતરી જમ છે.

પધારવાની વિનંતિ કરવા આવતાં તેનો સ્વીકાર કર્યો. બીજે દિવસે સવારે સામ્રાજ્યપૂર્વક ત્યાં પ્રવેશ કર્યો. પાલડી (રાજસ્થાન) વાળા સંઘવી અમીચંદ્રજીના સુપુત્ર શેઠ કેશરીમલજીએ સંઘનો આદેશ મેળવી આ સામ્રાજ્યનો લાભ લીધો.

સાતેક દિવસ રોકાઈને અહીંથી રોહિશાળા આવ્યા. અહીંયા તેઓશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ, શેઠ જ્ઞેશીંગભાઈ કાળીદાસ, શેઠ ભગુભાઈ ચુનીલાલ સુતરિયા તથા શિવગંજવાળા શેઠ કૃત્તેહચંદ્રજી ગોમરાજજી વગેરે શ્રેષ્ઠિવર્યોએ ૨૪-૨૪ જિનબિંબો (એક એક ચોવીશી) ભરાવવાનો આદેશ લીધો. શા. ચંદુલાલ ચુનીલાલે ૩૬ અને શા. શકરચંદ હલમુખભાઈએ ૧૫ બિંબો ભરાવવાનો આદેશ લીધો. આ સિવાય બીજાં અનેક ગૃહસ્થોએ પણ પોતાની શક્તિ અને ભાવના પ્રમાણે જિનબિંબોનો આદેશ લીધો.

એ બધાં બિંબો કહંબગિરિ-વાવડી ખેડોટના મૂર્તિ-ભંડારમાંથી લાવવાના હતા. પૂજ્યશ્રીના દૂરદેશીલયાં વિચારના ફલસ્વરૂપે પેઠીએ ત્યાં બે મજલાતું ભવ્ય મકાન બનાવેલું. એમાં જયપુરના કારીગરો પાસેથી દર વર્ષે લેવાતી સેંકડો નાની મોટી મૂર્તિઓતું સંરક્ષણ થતું. એમાંથી પસંદ કરીને આ બધાં બિંબો લાવવાના હતા, એટલે પૂજ્યશ્રી કહંબગિરિ આવ્યા. કેટલાક દિવસો રહી, બિંબોની પસંદગી કરીને પુનઃ રોહિશાળા આવ્યા. એ બિંબો પણ રોહિશાળા લાવવામાં આવ્યા.

દર વખતની જેમ જ આ વખતે પણ મહોત્સવની વિશાળ તૈયારીઓ કરવામાં આવી, જિનદાસ ધર્મદાસની પેઠીના વહીવટદારો તથા બીજાં પૂજ્યશ્રીના ભક્ત ગૃહસ્થોએ એમાં તન-મન અને ધનનો સહકાર આપ્યો.

મહોત્સવની તૈયારીઓમાં મુખ્ય તૈયારી જમણની કરવાની હતી. એ તૈયારી કરતાં સૌથી પહેલી એક મુશ્કેલી આવી-ખાંડની. ખાંડતું કડક રેશનિંગ અત્યારે ચાલતું હતું. બે-પાંચ હબર માણસોને માટે તે આ શ્રેષ્ઠિવર્યો જ સ્વયં પહોંચી વળે તેમ હતા. પણ અહીં તે બારથી પંદર હબર માણસો એકત્ર થવાની ધારણા હતી. એટલી બધી ખાંડ આ કડક રેશનિંગમાં ક્યાંથી મળે ?

વિચારણા કરતાં ઘણાનો મત થયો કે-ખાંડને બદલે ગોળનો ઉપયોગ કરવો. પણ પૂજ્યશ્રીની સાથે વાતચીત કરતાં શેઠ ચીમનલાલને ધ્યુ કે-‘ગોળ વાપરવો યોગ્ય નથી. ગમે તે રીતે પણ ખાંડ મેળવવી જ જોઈએ. આપણે ભાવનગરના દિવાન સાહેબ પાસે જઈએ, અને આ મુંઝવણ દૂર કરવા વિનંતિ કરીએ, તે કંઈક રસ્તો નીકળે.’ આ વિચાર તેમણે સૌને જણાવ્યો. પછી પૂજ્યશ્રીની સંમતિ મળતાં તેઓ તથા કામદાર અમરચંદ્રભાઈ વગેરે ગૃહસ્થો ભાવનગર ગયા. ત્યાં રહેતાં પેઠીના પ્રતિનિધિ શેઠ લોગીલાલ મગનલાલ તથા વેરા ખાંતિલાલ અમરચંદ વગેરેને લઈને દિવાનસાહેબ શ્રી અનંતરાય પટ્ટણીને તેઓ મળ્યા.

ઔપચારિક વિધિ થયા પછી તેમણે વાત કરી કે : સાહેબ ! પ. પૂ. શાસનસમ્રાટ શ્રીગુરુમહાશય રોહિશાળામાં પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે. ત્યાં પધારવાની આપને વિનંતિ કરવા અમે આવ્યા છીએ.

પટ્ટણી સાહેબે તરત કહ્યું : મહારાજશ્રીને મારી વંદના સાથે કહેજે કે-હું ચોક્કસ આવીશ. રાજ્યના શમિયાણા-તંબૂ વગેરેની માંગણી કરતાં તેમણે તરત જ તે બધી વસ્તુઓ

અપાવી. એટલું જ નહિ, પણ એ બધી વસ્તુઓ રોહિશાળા લઈ જવા માટે રાત્રીની બે મોટરો પણ આપી.

હવે મુદ્દાની વાત રજૂ કરી કે : સાહેબ ! પ્રતિષ્ઠા તો લીધી છે, પણ ખાંડની મોટી તકલીફ છે. ૧૫થી ૨૦ હબ્બર માણસ લેગું થાય, તેમને ખાંડ શી રીતે પૂરી પાડવી ? એ મુંઝવણ બિભી થઈ છે. માટે અમને ખાંડ મળે એવો કોઈ રસ્તો કાઢી આપો.

પટ્ટણી સાહેબ કહે : એ કઈ રીતે બને ? શ્રીવૃંદામાં અમારા લાઈઓમાં લગ્નપ્રસંગ છે, ત્યાં પણ ખાંડ નથી આપી.

આ સાંભળીને ચીમનલાઈ વગેરેએ અરજ કરી : આપની વાત ખરાબર છે. છતાં કોઈ માર્ગ તો આપે કાઢી આપવો જ પડશે.

પટ્ટણી સાહેબ માર્ગ વિચારવામાં પડ્યા. તે વખતે ત્યાં બેઠેલા એક અધિકારી શ્રીગજનનલાઈને એકાએક રસ્તો સૂઝી આવ્યો. તેમણે પૂછ્યું : ખાંડને બદલે સાકર ચાલે નહિ ? (કારણ કે-રેશનિંગ ખાંડનું હતું, સાકરનું નહિ.)

સૌએ આ વાતને વધાવી લેતાં કહ્યું : 'સાકર તો જરૂર ચાલશે, સાહેબ !' એટલે તરત જ પટ્ટણી સાહેબના હુકમથી સાડા પાંચ મહિયા પચીસ કોથળા સાકર દસ રૂપિયાના ભાવથી આપવામાં આવી. આમ મોટી ચિંતા દૂર થવાથી સૌ ખૂબ આનંદિત થઈને રોહિશાળા આવ્યા.

વઠવાણ કેંપમાં શ્રીભારોટ સાહેબ કરીને એક ડેપ્યુટી પોલિટિકલ એજન્ટ હતા. તેમણે પણ આ ગૃહસ્થાની વાત ધ્યાનમાં લઈને ચોક-દાઠાના થાણદારોને હુકમ કર્યો કે : 'વરા ભેગ ખાંડ આપવી.' આથી એ થાણદારોએ પણ આ ગૃહસ્થાને કહી દીધું કે : આવો હુકમ છે, માટે તમારે ભેઈએ તેટલી ખાંડ લઈ જાવ. હવે કાંઈ વાંધો નથી.

આ રીતે પૂજ્યશ્રીના આશીર્વાદથી ખાંડનો પ્રશ્ન હલ થઈ જતાં બાકીની તમામ તૈયારીઓ ઝડપભર કરીને મહાવહિ દશમે મહોત્સવની શરૂઆત કરવામાં આવી. મહોત્સવમાં સૌની ધારણા મુજબ પંદર હજારથી વધુ માણસો એકત્ર થયા. અંજનશલાકા માટે ૫૦૦ ઉપરાંત જિનબિંબો આવ્યા હતા. ફાગણ શુદ્ધ બીજના દિવસે એ બધાંની અંજનશલાકા પૂજ્યશ્રી આદિ સૂરવર્યોએ કરી. અને ફાગણ શુદ્ધ ત્રીજના દિવસે શુભ ચોઘડિયે દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રી આદીશ્વરમુલ સહિત વીસ જિનબિંબોને ગાદીસ્થાપનવિધિ થયો. પૂજ્યશ્રીની ઘણાં વર્ષોની દીર્ઘદષ્ટિભરી ભાવના પૂર્ણ થઈ.

૧. આ ગામ શેત્રુંજી નદીના કિનારા પર હતું. કેટલાંક વર્ષો પછી સરકાર તરફથી શેત્રુંજી નદીના બંધ (ડેમ) ની યોજના અમલમાં આવતાં નદી કિનારાના ઘણાં ગામો પાણીમાં ગયા. એ સાથે આ રોહિશાળા પણ પાણીમાં ગયું. એ વખતે હિંમતવાન બાહોશ શ્રાવકોએ આ દેરાસરમાંના તમામ જિનબિંબો તથા અન્ય ઘણી સામગ્રી લઈ લીધી, દેરાસર પાણીમાં ગયું. રૂબેલા ગામોના લોકોને તેમની માંગણી અનુસાર સરકારે ખીજ જમીન તથા સારી રકમનું વળતર આપ્યું. એ જમીનોમાં તે ગામો નવાં વસ્ત્રાં. જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીની રોહિશાળામાં ૩૨ વીધાં જમીન હતી. તેની ફેરબદલીમાં પાલિતાણાથી છ માઈલ દૂર આવેલ શેત્રુંજી ડેમની નિકટમાં ધીરજેશન ખાતાએ ખાસ પસંદ કરેલી (એકવાખર કરેલી) નવ વીધાં જમીન પેઢીએ સરકાર પાસે માગી. તે વખતના ગુજરાતના ધીરજેશન ખાતાના ચીફ ઓફ એન્જિનીયર શ્રી નટવરલાલલાઈ સંઘવી સાહેબના પૂરા

પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે ભાવનગરથી શ્રીપટ્ટણીસાહેબ વગેરે આધકારીઓ પણ આવ્યા હતા. આ મહોત્સવ દરમ્યાન કેટલાંક નવદીક્ષિત મુનિવરોને પૂજ્યશ્રીએ વડીદીક્ષા આપી. એ પ્રસંગે શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરેએ ખાર વ્રત પણ ઉચ્ચર્યાં.

મહોત્સવ પછી તરત પૂજ્યશ્રી કદંબગિરિ આવ્યા. અહીં એક માસ રહ્યા. વૈશાખમાસમાં શુદ્ધ ત્રીજે મહોત્સવપૂર્વક કેટલાંક નવીન જિનબિંબોને જુદાં જુદાં દેરાસરોમાં ગાદીનશીન કરાવ્યાં. એ બિંબો વિભિન્ન ગૃહસ્થોએ રોહિશાળાની અંજનશલાકામાં ભરાવ્યા હતા.

અમદાવાદ નિવાસી શા. યુનીલાલ ભગુભાઈ મશરૂવાળાને પૂજ્યશ્રીના શિષ્ય આ. શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજીના ઉપદેશથી સંસાર ત્યાગીને દીક્ષા લેવાની ભાવના થઈ હતી. તેમની વિનંતીથી અહીં વૈ. શુ. પાંચમે તેમને પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી. શ્રીલાવણ્યસૂરિજીના શિષ્ય તરીકે તેમનું નામ મુનિશ્રી ચરણકાન્તવિજયજી સ્થાપ્યું.

આગામી આતુર્માસ માટે મહુવાનો શ્રીસંઘ અહીં વિનંતિ કરવા આવ્યો. એમની વિનંતિને ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ સ્વીકાર કરીને વૈ. વદમાં પૂજ્યશ્રીએ મહુવા તરફ વિહાર કર્યો. બગદાણા-મોણપર-નાના ખૂંટવડા-ભાદ્રરોડ થઈ ને મહુવા પધાર્યાં. સં. ૧૯૯૮નું આ ચૌમાસું અહીં બિરાજ્યા.

સહકરથી એ જમીન પેદીને પ્રાપ્ત થઈ. પ્રથમ ૫ વીધાં જમીન મળી. પછી ૨૧ વીધાં મળી. અને હજી સરકાર પાસે ૧૧૧ વીધો જમીન લેવાની બાકી છે.

૫. પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. ના ઉપદેશ અનુસાર પેદીએ આ જમીનમાં 'શ્રી વિજય-નેમિસૂરિધર્મોદ્યાન' તૈયાર કરાવ્યું. આ સ્થાનમાં રોહિશાળાની ખેટ પૂરે તેવું એક ભવ્ય શિખરઅંધી જિનાલય તથા ધર્મશાળા વગેરે અંધાવવા, અને આ સ્થાનને 'શત્રુજ્યા તીર્થ' તરીકે વિકસાવવું, એવી શુભભાવના પૂજ્ય આચાર્ય મ. ને થઈ. એ ભાવનાને ઉપદેશ રૂપે તેઓ-શ્રીએ ફરમાવતાં પેદીએ એને વધાવી લીધી. ત્યારબાદ વિ. સં. ૨૦૨૧માં તેઓશ્રીની શુભ-નિશ્રામાં તથા તેઓશ્રીની પ્રેરણાનુસાર ૫. પૂ. શાસનસમ્રાટશ્રીના પદ્ધર પૂ. આ. શ્રી વિજય-વિરાનસૂરિજી મ. ના તથા તેમના પદ્ધર પૂ. આ. શ્રીવિજયકરસૂરિજી મ. ના સદુપદેશથી અમદાવાદ નિવાસી શેઠ સોમચંદ યુનીલાલભાઈએ તથા મંડાર (રાજસ્થાન) નિવાસી શેઠ ખુમચંદભાઈ (રતનચંદ જોરાણવાળા) એ આ દેરાસર અંધાવવાનો અને તેમાં મૂળનામક-શ્યામ સહસ્રકણવાળા અને ૯૧ ઈંચિના શ્રી પાર્શ્વનાથ-ભગવાન પધરાવવાનો આદેશ લીધો.

એ શિખરઅંધી દેરાસર સં. ૨૦૨૮માં તૈયાર થતાં તે વર્ષના બીજા વૈશાખ શુદ્ધ દશમે પૂ. આચાર્ય મ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી આદિ ગુણગવંતોની પવિત્ર નિશ્રામાં અંજન-શલાકા મહામહોત્સવપૂર્વક તેની પ્રતિષ્ઠા થઈ. એમાં ઉપસૂક્ત બંને ભાગ્યશાળીઓએ પૂર્વનિર્ણીત શ્રી શત્રુજ્યાપાર્શ્વનાથ સહિત ત્રણ જિનબિંબો, એ દેવીઓ વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરી. વિશાળ રંગમં-ડપમાં ખાર કોલાઓમાં આવન બિંબોની પ્રતિષ્ઠા થઈ. તેમાં રોહિશાળાવાળા વીસેમ જિનબિંબો તેના ભરાવનારા ગૃહસ્થોએ પધરાવ્યા. આ ઉપરાંત શ્રી શાસનસમ્રાટની તથા તેમના પદ્ધર પૂ. આ. શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મ. ની દેહપ્રમાણુ ઊભી મૂર્તિઓ પણ પધરાવવામાં આવી.

પ્રતિષ્ઠા પછી આ-શત્રુજ્યાતીર્થની ઉન્નતિ ઉત્તરોત્તર વધી રહી છે. મહુવાવાળા શેઠ કેશવલાલ ગિરધરલાલે અહીં બોજનશાળાની સ્થાપનાનો આદેશ લીધો છે. એ ફી ચાલે છે. ધર્મશાળાના રૂમો પણ જુદાં જુદાં ભાવિકો તરફથી અંધાયા છે.

ચોમાસા દરમ્યાન-પચુવણ પ્રસંગે તપશ્રીચો અભૂતપૂર્વ સંખ્યામાં થઈ. પાંચ ઉપવાસથી માંડીને માસખમણ સુધીની લગભગ ત્રણસો તપશ્રીચો થઈ. જામનું એક પણ ઘર તપશ્રીયા વિનાનું ન રહ્યું. પૂજ્યશ્રીની પવિત્ર છત્રછાયામાં સૌએ હોંશપૂર્વક આરાધના કરી. એની અનુમોદના નિમિત્તે સંઘે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો.

ભાવનગરથી શ્રીપદ્મણી સાહેબ તથા અન્ય અધિકારીઓ રાજ્યના કાર્યપ્રસંગે અહીં અવારનવાર આવતાં, ત્યારે પૂજ્યશ્રી પાસે અચૂક આવતાં, અને ઉપદેશ સાંભળીને જ જતાં.

ચોમાસા પછી પૂજ્યશ્રી કદંબગિરિ આવ્યા. માર્ગમાં-બુનાપાદર ગામે ખંભાત-શ્રીસંઘના અગ્રણીઓ શેઠ હીરાલાલ પરશોતમદાસ, શેઠ મૂળચંદ બુલાખીદાસ વગેરે વીશેક જણા આગામી ચોમાસાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. વર્ષથી તેમની વિનંતિ હતી. પણ સંયોગ જામતો ન હતો. એથી આ વર્ષે તો તેઓ ચોમાસું ઉતરતાંવેંત વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેમની આગ્રહપૂર્ણ વિનંતિના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ હૈયાધારણુ આપી કે- “ક્ષેત્રસ્પર્શના ખલવાન છે. તે હશે, તો ખંભાતનું જરૂર વિચારીશું.” મોડે સુધી પરચક્ષાણુ પાર્યા વિના દંઠ આચક કરતા એસી રહેલા ખંભાતના આગેવાનોએ આ હૈયાધારણુ મળ્યા પછી જ પરચક્ષાણુ પાચું.

કદંબગિરિ-વાવડી પ્લોટમાં તથા ડુંગર ઉપર દેરાસરો બંધાઈ રહ્યા હતા. એને અંગે ત્યાં સ્થિરતા કરી. નીચે-મહાવીર પ્રભુનાં દેરાસરમાં ચોકીયાળાની બે દેરીઓનું કામકાજ ચરૂ કરાવ્યું.

આ દિવસોમાં-ફેડરેશનનું કાર્ય સમાપ્ત થયું હતું. ગાયકવાડની તમામ મહેનત નિષ્ફળ ગઈ હતી. ચોક-ઢાઠાના ૧૦૨ ગામોએ ભાવનગરની આધીનતા સ્વીકારી લીધી હતી. આથી ઘણી ખુશી પામેલા ભાવનગરના મહારાજા શ્રીકૃષ્ણકુમારસિંહજી પૂજ્યશ્રીના દર્શન માટે અને હવે પોતાના રાજ્યના મહાન તીર્થધામ શ્રીકદંબગિરિની યાત્રા માટે આવ્યા. પોલિસ-ઉપરી શ્રી છેલશંકરભાઈ વગેરે અધિકારીઓ સાથે હતા. તેઓના સ્વાગત માટે ભાવનગરથી શેઠ ભોગીલાલ મગનલાલ વગેરે તથા અમદાવાદથી શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરે ચારસો જેટલા સદ્ગૃહસ્થો હાજર રહ્યા હતાં. તેમણે કરેલું સન્માન સ્વીકારી, થોડો આરામ લઈને પેઢીએ ચોબેલા સમારંભમાં મહારાજાએ ભાગ લીધો. એ વખતે પેઢીએ રૂ. ૫૦૧૫૦ નજરાણું ધર્યું. પછી તેઓ ડુંગર ઉપર દર્શન માટે ગયા.

પેઢીએ ડોળી વગેરે સાધનોની વ્યવસ્થા કરી રાખેલી. તેમાં બેસવાની વિનંતિનો અસ્વીકાર કરતાં મહારાજાએ કહ્યું : ‘હું માણસની કાંધે નહિ ચડું. મને ચાલીને જ ઉપર જવા દો.’

અને અમલદાર તથા શેઠિયાઓના સસુદાય સાથે મહારાજા ચાલીને જ ડુંગર પર ચડયા. દરેક દેરાસરોનાં દર્શન કર્યાં. શ્રી તારાયદેજીની ટુંકમાં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વરપ્રભુની લબ્ય મૂર્તિ નિહાળીને તેઓ દસ મિનિટ સુધી ધ્યાનમગ્ન બની ગયા. પછી તેઓ બોલ્યા કે : ‘દેવની મૂર્તિ તો આવી સૌમ્ય અને પ્રસન્ન ભાવવાહી હોવી જોઈએ.’ પછી તેઓ કદંબ ગણધરની દેરીવાળી સીધાં ચઢાણની ટેકરી પર પણ ચાલતા જ ગયા.

પૂરી નિરાંતથી આખાથે તીર્થનું પ્રાકૃતિક તેમજ આધ્યાત્મિક સૌંદર્ય નિહાળીને ઘણું આનંદિત અનેલાં મહારાજ બપોરે ત્રણ વાગે નીચે ઉતર્યા.

થોડીવાર વિસામો લઈ, લોજન કરીને તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. એ કલાક સુધી એક ધ્યાને પૂજ્યશ્રીનો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને તેઓ ખૂબ પ્રસન્ન બન્યા. પૂજ્યશ્રીએ પ્રસંગોચિત ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે : “હવે આ તીર્થ ભાવનગર રાજ્યનું છે. એની દરેક પ્રકારે પ્રગતિ થાય, તેવા પ્રયાસો રાજ્યે કરવા જોઈએ.”

આ વખતે મહારાજએ પોતાની મનઃકામના પ્રગટ કરી કે : “હું ભાવનગરથી મહુવા-તળાબના રસ્તે અહીં રહેવે લાવીશ, અને આ તીર્થની સર્વતોસુખી પ્રગતિ થાય તેવા પ્રયત્નો કરીશ.”^૧

ઉપદેશશ્રવણ પછી મહારાજ નીચેના દેરાસરે દર્શન કરી, જ્ઞાનશાળા, ઉપાશ્રય વગેરે સ્થાનો જોઈને લોજનશાળામાં આવ્યા. એ સમયે તેઓએ લોજનશાળા માટે રૂ. ૧૦૦૧૭ પેઠીને ભેટ આપ્યા. પછી તેઓ ભાવનગર જવા વિદાય થયા.

પૂજ્યશ્રી પણ કદંબગિરિથી વિહાર કરીને રોહિશાળા થઈ પાલિતાણા પધાર્યા. ત્યાં યાત્રા માટે અઠવાડિયું રહીને વળા તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં કુંભણુ ગામે સાહડીવાળા શેઠ મૂળચંદ્રજી રાજમલજી વગેરે છ ગૃહસ્થો આવ્યા. તેમણે વિનંતિ કરી કે : અમે ગોણવાડના સંઘવતી રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા છીએ. પૂ. આચાર્ય શ્રીવિજયવલ્લભ-સૂરિજી મ. તથા પૂ. આચાર્યશ્રી વિજયલલિતસૂરિજી મ. અત્યારે મારવાડમાં ખિરાળે છે. તેઓએ પણ ખાસ આગ્રહથી કહ્યું છે કે : “વરકાળા ઓર રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા પર પૂજ્ય નેમિસૂરિજી મહારાજ મો પધારે, ઓર સાથમેં હમ મો આવેંગે । उस अवसर पर शासनके हितको कुछ बातें भी करेंगे । अतः हमारी ओरसे खास विनति करना ॥”

પૂજ્યશ્રીની ભાવના જરૂર હતી. રાણકપુરનો ઉદ્ધાર તેઓશ્રીના ઉપદેશ અને માર્ગદર્શન અનુસાર થઈ રહ્યો હતો, પણ હવે તેઓશ્રીના શરીરે વૃદ્ધાવસ્થાની અસર જણાતી હતી. ૭૨ વર્ષની ઉંમર થવા સાથે તબિયત પણ પૂર્વના જેવી સ્વસ્થ નહોતી. તાવ આવવો, મસાના દર્દને કારણે લોહી પડવું, વગેરે શારીરિક તકલીફો તેઓશ્રીને વારંવાર થઈ આવતી હતાં. લાંબો વિહાર કરવો પણ હવે અશક્યપ્રાય બન્યો હતો. એ બધાં કારણોસર રાણકપુરની વિનંતિ તેઓશ્રીએ ન સ્વીકારી.

કુંભણુથી શિહોર-ચોગઠ થઈને વળા આવ્યા. કુંભણુ તથા ચોગઠમાં દેરાસર-ઉપાશ્રય માટે ઉપદેશ કર્યો. વળામાં પંદર દિવસની સ્થિરતામાં ખંભાતનો શ્રીસંઘ વારંવાર આવીને ચોમાસાનો આગ્રહ કરવા લાગ્યો. પણ પોતાની અને આશ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મ.ની તબિયતનો વિચાર કરતાં પૂજ્યશ્રી તેઓને ચોક્કસ નિર્ણય આપતાં ન હતાં. વળાથી તેઓશ્રી પછેગામ આવ્યા, વૈદ્યોના ઉપચાર ચાલુ હતા, એટલે થોડા દિવસ રહ્યા.

ચાલુ વર્ષના પોષ મહિનામાં વળાના ઠાકોર સાહેબશ્રીની વર્ષગાંઠના પ્રસંગે તેમણે દર્શનાર ભર્યો હતો. એ દરબારમાં ઠાકોર સાહેબે પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેની લક્ષિત વ્યક્ત કરવા માટે

૧ સ્વરાજ્ય પછી સૌરાષ્ટ્રનું એકમ યત્ન આ વિચાર અમલી ન બન્યો. થોડાંક વર્ષો વધુ વીત્યાં હોત તો મહારાજ આ વચન અવશ્ય પાળત.

પૂર્વે-જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીને વેચાણ આપેલી ૧૩ થી ૧૪ હજાર વાર જમીનની સાથે સંકળાયેલી એક વિશાળ જમીન (લગભગ ૪ થી ૫ હજાર વાર) ભેટ બહાર કરી. આ વાત પૂજ્યશ્રીએ જાણી હતી. તેઓશ્રીએ આ વખતે એ જમીન ભેટ સ્વીકારવા ના ફરમાવી. ઠાકોરશ્રીએ ઘણું આગ્રહ કર્યો. પણ છેવટે પૂજ્યશ્રીની સૂચનાનુસાર તેઓએ પૂર્વવત આ જમીન પણ નજીવી કિંમતે પેઢીને વેચાતી આપી. વેચાણખત પણ કરી આપ્યું. પૂજ્યશ્રીની અજબ દીર્ઘદષ્ટિ અને નિરીહતા ઠાકોરશ્રીના દિલમાં વધુ ને વધુ અનુરાગ ઉપભવતી હતી.

ખંભાતનો સંઘ અહીં પણ આવ્યો. એની અંતરની ભાવનાને પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકારી, અને પછેગામથી વિહાર કરીને લીંબડા આવ્યા. ત્યાં આ.શ્રીવિજયનંદનસૂરિજી મ.ને એકાએક ૬૦ જેટલાં ઠહા થઈ ગયા. લીંબડાનો દુઃખાવો, ગેસનો ભરાવો વગેરેની તકલીફો ભેર ક્યું. તરત જ પછેગામથી શ્રીઈશ્વર ભટ્ટના દીકરા વૈદ્ય ભાસ્કરરાવ, વૈદ્ય નાગરદાસ તથા ડો. વલ્લભદાસ ભાયાણી વગેરે આવી ગયા. તેમણે યોગ્ય ઉપચારો શરૂ કર્યા. એમાં ભાસ્કરભાઈની દવા અનુકૂળ લાગી. એનાથી ઠહાં ખંધ થયા, પણ નખળાઈ ઘણી આવી ગઈ. વળા અને પછેગામના શ્રાવકોએ પુનઃ પછેગામ પધારવા વિનંતિ કરી. વૈદ્યોની પણ એ જ સલાહ મળી. ખંભાતવાળા હાજર હતાં. તેમને પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે : આ સ્થિતિમાં પછેગામ જવાની પણ તાકાત નથી. તો ખંભાત ક્યાંથી અવાય ? માટે હમણાં ખંભાતનું અનિશ્ચિત છે.

હવે શ્રીનંદનસૂરિજી મ. ને પછેગામ ઠઈ રીતે લઈ જવા ? એ વિચાર ચાલતો હતો. પણ બીજે દિવસે સવારે તેમણે પોતે જ મક્કમ આત્મબળ દાખવ્યું. અને ધીમે ધીમે ચાલીને પછેગામ આવ્યા.

દસેક દિવસ રહ્યા. સંપૂર્ણ આરામ અને યોગ્ય ઔષધોપચારથી તબિયત સુધારા પર આવવા લાગી. એ ભેઈને આજ સુધી વૈવાવચ્ય માટે હાજર રહેલા ખંભાતના શ્રાવકોએ ખૂબ આગ્રહ કર્યો કે : સાહેબ ! હવે તો આપ ચોમાસાની હા પાડો, પછી જ અમે પરચક્ષ્ણાણુ પારીશું.

આવો દઢ આગ્રહ થતાં પૂજ્યશ્રીએ એ સ્વીકાર્યો, અને શ્રીનંદનસૂરિ મ.ની તબિયત બિલકુલ સ્વસ્થ બની જતાં ખંભાત તરફ વિહાર કર્યો. વળા થઈને ખરવાળા આવ્યા. ત્યાં ત્રણ દિવસ રહી ધોલેરા આવ્યા. અહીંનો સંઘ પૂજ્યશ્રીનો અનન્ય ગુણાનુરાગી હતો. એના આગ્રહથી અહીં સાતેક દિવસ રહ્યા. સંઘે ગુરુભક્તિ અને તે નિમિત્તે પ્રભુભક્તિનો ઘણો સારો લાભ લીધો. ધોલેરાથી આંબલી-કોદરી-પીપળી-લોળાદ-નાની ઘોડૂ થઈને મોટી ઘોડૂ આવ્યા. અહીંથી થોડે દૂર સાબરમતી નદીનો મોટો પટ-આરો આવતો હતો. એ આરો ઓળંગીને સામે ગામ જવાય. દરિયામાં પાણીનો ભુવાળ આવે, ત્યારે અહીં પણ પુષ્કળ પાણી ભરાય. દરિયામાં ઓટ હોય, ત્યારે પણ અહીં ઢીંચણપૂર પાણી કાયમ રહેતું. પૂજ્યશ્રીને આ આરો ઉતરવાના દિવસે ખંભાતથી ૩૦૦ જેટલાં મુહુરથી હાજર રહ્યા હતા. મોટી ઘોડૂથી નીકળીને લોભિયાએ દેખાડેલા રસ્તે ધાંમે ધીમે આરો ઓળંગીને સામે કાંઠે પહોંચ્યા, ત્યારે તેઓશ્રી થાકી ગયા. અહીંથી સામું ગામ પાંચ માઈલ દૂર હતું. એટલો પંથ ચાલવાની પૂજ્યશ્રીની અશક્ત જણાતાં ગૃહસ્થોએ ત્યાં જ તંબૂ-રાવટીઓ નાખી દીધી. નાનાશા સંઘના પડાવ જેવી ગોઠવણ થઈ ગઈ. એ દિવસે ત્યાં રહ્યા. બીજે દિવસે મીટલી-આખોલ-વડૂથી થઈને ખંભાત ગામ બહાર પ્રધાર્યા. રહેશનના રસ્તે આવેલા શેઠ મૂળચંદ

બુલાખીદાસના ખંડલે એ દિવસ રહ્યા. અહીં તેઓએ સાધર્મિક વાત્સલ્ય વગેરે ભાક્તના કાર્યો કર્યાં. અહીંથી શકરપર પધાર્યાં. ત્યાં બેએક દિવસ રહીને શુભસુહૃતે ઘણાં ઠાઠથી નગરપ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ વખતે ખંભાતનો અમલદાર વર્ગ તથા જૈનેતરો ઘણાં સારા પ્રમાણમાં હાજર રહ્યા હતા. સકલ સંઘ સાથે બેસીને વ્યાખ્યાન સાંભળી શકે તેવું કેઈ સ્થાન ન હોવાથી સ્તંભન પાર્શ્વનાથના જિનાલયની જોડેના વિશાળ ચોકમાં સંઘે મંડપ બંધાવ્યો હતો, તેમાં પૂજ્યશ્રીએ મંગલાચરણ કર્યું.

આજ સુધી ખંભાતમાં આવનાર ને રહેનાર તપાગચ્છીય દરેક સાધુ ભગવંતો માટે 'શ્રીઅમર તપાગચ્છ જૈનશાળા' એક જ ઉપાશ્રય હતો. ખંભાતમાં પૂજ્યશ્રીના સર્વ ચોમાસાં ત્યાં જ થયેલાં. પંચ કૈટલાંક વર્ષથી નીકળેલાં નવાં બે તિથિમતને કારણે આ ઉપાશ્રયમાં બેસનારા વીશાશ્રીમાળી સંઘમાં બે પક્ષ પડ્યા હતા. બન્ને પક્ષોમાં પ્રસંગે પ્રસંગે કલેશ થતા હતાં. પણ સ્વભાવથી સરલ અને ઉદાર, તથા શ્રી વિજયદેવસૂરીય તપાગચ્છીય અવિચ્છિન્ન શાસ્ત્રાનુસારિ પરંપરા પ્રમાણે પર્વતિથિની આરાધના કરનારા એક તિથિ પક્ષે 'કુજિયાનું' મોં કાળું' કરીને અલગ સ્થાનમાં ધર્મની તથા પર્વની આરાધના કરવા માંડી. આરાધનામાં કલેશ થાય, એ તેઓને ન રુચ્યું. તેથી તેઓએ આ વ્યવસ્થા કરેલી. સાધુ મહારાજોના ચોમાસાં પણ અલગ સ્થાનમાં કરાવવાના નક્કી કરેલાં. એ અનુસાર-પૂજ્યશ્રી-સપરિવારને પણ નાના ચોળાવાડાના ઉપાશ્રય તરીકે જોળખાતા શેઠ મૂળચંદ બુલાખીદાસના એ મકાનમાં ચાતુર્માસ રાખ્યા. આ ઉપાશ્રયની બાબતમાં જ આયંબિલશાળા હતી. તેમાં વ્યાખ્યાનનો પ્રબંધ થયો. અને પચુંઘણપર્વમાં વ્યાખ્યાન-પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓ આરવાઠામાં આવેલા ભંપોળના વિશાળ ઉપાશ્રયમાં સકલ સંઘે પૂજ્યશ્રીની છાયામાં ઘણાં જ ઉદ્ધાસભેર કરી.

પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રા ઘણાં વર્ષો મળી, એથી ભાવિક ગૃહસ્થો પુષ્કળ દ્રવ્યવ્યય કરીને અનુપમ આરાધના કરવા-કરાવવાનો લાભ લેતાં જ હતા, તો પણ ઉપાશ્રયની અગવડ દૂર કરવી જરૂર હતી. એ અગવડ દૂર થાય તો સંઘ કાયમ ઈચ્છાનુકૂળ આરાધનાનો લાભ લઈ શકે, અને સાધુ ભગવંતોના ચોમાસા પણ કાયમ કરાવી શકાય.

આ વાત પૂજ્યશ્રીના લક્ષ્ય બહાર ન હતી. તેઓશ્રીએ આગેવાનોને આ માટે પ્રેરણા કરી. સૌની ભાવના તો હતી જ, એમાં પૂજ્યશ્રીની પુનિત પ્રેરણા મળી, એટલે શું બાકી રહે ? જ્ઞેતજ્ઞેતામાં પચાસ હજાર રૂપિયાની ટીપ થઈ ગઈ. શેઠ સોમચંદ પોપટચંદ તથા ગાંધી કસ્તૂરચંદ જેયંદે લાડવાડામાં એક જમીન ખરીદેલી. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી એ જમીન તેમણે ઉપાશ્રય માટે સમર્પણ કરી. ઉપાશ્રયનો નિર્ણય થતાં પૂજ્યશ્રીએ "શ્રીસ્તંભતીર્થ તપાગચ્છ જૈન સંઘ"ની પણ સ્થાપના કરી.

ચોમાસા દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી કુમુદવિજયજી મહારાજ કાળધર્મ પામ્યા. તેમની તબિયત તો સારી રહેતી હતી. છેલ્લાં બે દિવસ કાંઈક અસ્વસ્થ રહી, ને તરત તેઓ કાળધર્મ પામ્યા. તેમની પુણ્યસ્મૃતિ કાયમ રહે એ માટે સંઘે મહોત્સવ કરવા સાથે કદંબગિરિમાં 'નેસડા' તરીકે જોળખાતા-૧૧ અને ૭ ચોરડાની ધર્મશાળા, ઉપાશ્રય, જ્ઞાન-શાળાવાળા વિશાળ કંપાઉન્ડના પ્રવેશદ્વારની ઉપર યાત્રાળુઓને માટે 'વૃદ્ધિવાટિકા' નામે એક મોટો હોલ બંધાવ્યો.

વાર્ધક્યને કાઢે :

તિથિચર્યાના ઉકળતા ચરૂ જેવા પ્રશ્નને કારણે શ્રી જૈન સ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છીય સંઘનું વાતાવરણ ઘણું કલુષિત બન્યું હતું. એ કલુષિતતાને દૂર કરવા માટે નવા તિથિપદ્ધતિ વૃદ્ધપુરુષો પણ ઘણાં ઉત્સુક હતા. તેઓ એ માટે યોગ્ય પ્રયત્નો કરતાં હતાં. પણ તેમના આંતરિક પરિબળો જ તેમના એ પ્રયત્નોને નાકામયાબ બનાવતા હતાં. એ પરિબળો લેહમાં માનતા હતા, ઐક્યમાં નહિ. આથી વૃદ્ધ મહાપુરુષોના પ્રયત્નોના ફળમાં નિરાશા જ મળતી. આ વર્ષે પણ એવું બન્યું. સં. ૨૦૦૦ના આ ચોમાસામાં પૂ. આ. શ્રી વિજયલલિતસૂરિજી મ. સપરિવાર ખંભાતમાં જૈનશાળાના ઉપાશ્રયે બિરાજમાન હતા. તેઓની ભાવના હતી કે પ્રસ્તુત પ્રશ્નનો કેઈ પણ પ્રકારે ઉકેલ આવે.

આ પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવવાનો એક સંગીન-સુંદર છતાં નિષ્ફળ પ્રયત્ન આ ચાતુર્માસ દરમિયાન થયો. બન્યું એવું કે-પર્યુષણાપર્વની આરાધના ભયોળના ઉપાશ્રયે કરાવવા માટે પૂજ્યશ્રી આદિ ખારવાડાની શ્રીવિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળામાં પધાર્યા હતા. દર્શન કરવા માટે હંમેશાં સવારે પૂજ્યશ્રી શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથના જિનાલયે પધારતાં. પૂ. શ્રીલલિતસૂરિજી મહારાજ પણ ત્યાં જ દર્શન માટે આવતાં.

એક દિવસ અચાનક જ બન્ને પૂજ્યવર્યો દેરાસરની બહાર ભેગાં થઈ ગયાં. શ્રી લલિતસૂરિજી મહારાજ પૂજ્યશ્રીનો હાથ ઝાલીને પગથિયાં ચડ્યાં. દેરાસરમાં બધાએ સાથે ચૈત્યવંદનાદિ ક્રિયા કરી. તે પછી બહાર નીકળીને પગથિયા ઉતરતાં ઉતરતાં શ્રીલલિતસૂરિજી મહારાજે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : “તમારી ઉંમર વૃદ્ધ થઈ છે. અને મારી ઉંમર પણ વૃદ્ધ થઈ છે. હવે આ તિથિનો ઝઘડો પતી જાય તો સાડું.”

આના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ તરત કહ્યું : “તમે જેમ કહો તેમ આપણે કરીએ. હું એ માટે તૈયાર જ છું.”

આટલી વાત કરી બન્ને પૂજ્યપુરુષો છૂટાં પડ્યાં. પણ તે વખતે બન્નેનાં ચિત્તમાં એક પ્રકારનો વિશિષ્ટ આનંદ-તિથિચર્યાના અનિચ્છનીય કલેશને દૂર કરવાનો હતો.

પર્યુષણા પૂરાં થયાના બીજે જ દિવસે શ્રીવિજયલલિતસૂરિજી મ. , શ્રીવિક્રમવિજયજી મ. (હાલ આચાર્ય), તથા શ્રી ભાસ્કરવજ્રજી મ. વગેરે મુનિરાજે પૂજ્યશ્રી પાસે જ્ઞાનશાળામાં આવ્યા. શ્રી લલિતસૂરિમહારાજે વાતની શરૂઆત કરતાં કહ્યું કે : “તિથિ બાબતનો કલેશ દૂર કરવા આપણે કઈ રીતે કરવું ? કયો રસ્તો લેવો ? તે અંગે આપ દોરવણી આપો.”

પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું : “શ્રીલલિતસૂરિજી મહારાજ જે રીતે કહે તે રીતે હું તૈયાર જ છું. મેં સ્તંભનાજીમાં પણ આ જ કહ્યું છે.”

પરસ્પર પ્રતિ કેટલો અડગ વિશ્વાસ હશે એ બન્ને પૂજ્ય પુરુષોમાં ?

શ્રી લલિતસૂરિજી મ. એ શ્રીનંદનસૂરિજી મ. તરફ જોઈને કહ્યું : “આપ કાંઈ રસ્તો બતાવો.”

જવાબમાં વ્યાજબી માર્ગ દેખાડતાં શ્રીનંદનસૂરિજી મહારાજે કહ્યું કે : “ સં. ૧૯૯૨ પહેલાં આપણે કોઈએ પણ તપાગચ્છમાં બે બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ, ચૌદશ, પૂનમ કે અમાસ કયારેય કરેલ નથી. તેમજ બીજ, વગેરે પર્વતિથિનો ક્ષય પણ કર્યો નથી. લૌકિક પંચાંગમાં બીજ વગેરે તિથિની વૃદ્ધિ કે ક્ષય હોય તો પણ આરાધનામાં એ બારે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ-હાનિ આપણે કરી નથી, અને કરાતી પણ નથી. આ પ્રણાલિકા આજ સુધી અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવી છે. હવે એ પ્રણાલિકામાં સં. ૧૯૯૨માં તથા ૧૯૯૩માં લાદ-રવા શુદ્ધ પાંચમ બે કરી, સંવત્સરી બુદ્ધિ કરીને પહેલો ફેરફાર તમારા પક્ષવાળાએ કર્યો, અને તિથિમાં મતભેદ પાડ્યો. એથી કલેશની પરંપરા વધી. એટલે હવે-તમારા પક્ષવાળાએ એ વૃદ્ધિ-હાનિ છોડી દેવી જોઈએ. એમ થવાથી આ તિથિચર્યાનો અંત આવી જાય છે, અને કલુષિત વાતાવરણનો અંત પણ આપોઆપ આવી જાય છે. આ એક રસ્તો છે.

બીજો રસ્તો એ છે કે-૧૯૯૨-૯૩માં રામચંદ્રસૂરિજી વગેરેએ સ્વિવારની તથા બુધ-વારની સંવત્સરી તપાગચ્છથી બુદ્ધા પડીને કરી, અને તપાગચ્છના તમામ આચાર્યોને જણાવ્યા વિના તથા તેમની સંમતિ વિના કરી છે. તો તે ૧૯૯૨-૯૩ની સંવત્સરી શાસ્ત્ર અને પરંપરા પ્રમાણે વ્યાજબી છે, તેમ બહાર અને મૌખિક રીતે સાબિત કરી આપે તો તિથિચર્યાનો અંત આવે.”

આ બંને માર્ગના પ્રત્યુત્તરમાં શ્રી લક્ષ્મણસૂરિજી મ. કહે કે : “હવે શાસ્ત્રાથ વગેરેની વાત જવા દો. અને બીજો કોઈ રસ્તો બતાવો.”

ત્યારે શ્રીનંદનસૂરિજી મ. એ જણાવ્યું કે : “આ સિવાય બીજો રસ્તો મારી પાસે નથી. હવે તો તમે જ માર્ગ કાઢો.”

પ્રથમ દિવસે આટલી વાત થઈ. બીજા દિવસે તેઓ પુનઃ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા અને આગલા દિવસના અનુસંધાનમાં વાત પ્રારંભી. તેમણે કહ્યું : ‘કોઈ માર્ગ નીકળે તો સારું.’

ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું : “લખ્મિસૂરિજીનો શો વિચાર છે ?”

તેમણે શ્રીલખ્મિસૂરિજી મ. નો વિચાર રજૂ કરતાં કહ્યું કે : “સાહેબ ! મને એમ લાગે છે કે આપશ્રી તથા અમારા ગુરુદેવ-બંને મળીને સંવત્સરી અને તિથિ બાબતમાં જે એક નિર્ણય આપે તે સર્વમાન્ય ગણાય. તે નિર્ણય તપાગચ્છના તમામ આચાર્યો-ઉપાધ્યાયો-સાધુઓ-શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ કબૂલ રાખે.”

પૂજ્યશ્રીએ આ વિચારને યોગ્ય ગણાવતાં કહ્યું કે : “આમ કરવામાં કોઈ બતનો વાધો નથી. લખ્મિસૂરિજી મહારાજનો વિચાર આ રીતે હોય તો હું પણ તેમાં સંમત છું. હવે એક વાત નક્કી કરો કે—તમારાવાળા મુખ્ય મુખ્ય આચાર્યોની તમારે લેખિત સહીઓ લાવવાની અને અમારે અમારાવાળા મુખ્ય મુખ્ય આચાર્યોની લેખિત સહીઓ લાવવાની.”

પૂજ્યશ્રીની આ વાતને વધાવતાં શ્રી લક્ષ્મણસૂરિજી મહારાજ કહે કે : “આપની વાત બરાબર છે, અને અમારે એ કબૂલ છે.” પછી તેમણે એક શંકા વ્યક્ત કરી કે : “સાહેબ ! જો કે આપ બંનેમાં કોઈ બતનો મતભેદ રહેવાનો નથી. પણ કદાચ કોઈ વિચારભેદ રહે, તો કઈ રીતે કરવું ? એ એક પ્રશ્ન થાય છે.”

આના સમાધાનમાં પૂજ્યશ્રીએ પૂર્ણ સરળતાથી ફરમાવ્યું કે : “એવું બનવાનું જ નથી. છતાં કદાચ કોઈ બાબતમાં વિચારબેદ રહે તે અમે અને (હું તથા લલિધસૂરિજી) સહમત થઈને તપાગચ્છના ત્રણ કે પાંચ આચાર્યોને તે બાબત સોંપી દઈશું. અને તેઓ જે એક નિર્ણય લાવશે, તે આપણે બધાંને કબૂલ મંજૂર રહેશે. જોલો ! હવે કાંઈ કહેવાનું રહે છે ?”

શ્રીલક્ષ્મણસૂરિજી મ.ને આ સરળ અને યોગ્ય માર્ગ ઘણો જ ગમી ગયો. તેમણે ખીજી કોઈ બાબત બાકી રહી હોવાની ના પાડી. અને હવે કાર્યનો પ્રારંભ કરવા તૈયાર થયા.

આ રીતે સમાધાનનો માર્ગ લેવાયાથી શહેરમાં સર્વાત્ર આનંદ આનંદ પ્રસરવા લાગ્યો. વૃદ્ધ મહાપુરુષોની સરળતા અને ઉદારતા પ્રતિ સૌ કોઈને અપાર માન ઉપજ્યું.

[તથિ અંગેની આ વાટાઘાટમાં શ્રીલલિધસૂરિજી મહારાજના સ્વભાવમાં પૂજ્યશ્રીના જેવી જ સરળતા અને સાચી ભાવના જોવા મળી હતી. અને એને કારણે જ આ માર્ગ અપનાવવાનું શક્ય બન્યું હતું. પણ એમની આ સરળતારૂપ સોનાની ધાળીમાં એક લોહાની મેખ હતી. જેનું ધ્યાન એમને હજી નહોતું. જો કે એ પણ એમની ઉદારતાનું જ પરિણામ હતું.

નિર્ણય લેવાયાને અઠવાડિયું વીત્યું હશે, ત્યાં શ્રીવિક્રમવિજયજી તથા શ્રીભાસ્કરવિજયજી પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. તેઓએ પૂજ્યશ્રીને કહ્યું કે : “અમારા બાણુવામાં આવ્યું છે કે—આપને આપના પ્રયાસમાં સફળતા મળી છે. આપનાવાળાની—અમુક અમુકની લેખિત સંમતિ અને સહી આવી પણ ગઈ છે. એ વાત બાણીને એ બાબતનો આનંદ વ્યક્ત કરવા અમે આવ્યા છીએ.”

તેઓની આ માહિતી સાચી હતી. શ્રીસાગરાનંદસૂરિજી મ. તથા શ્રીવિજયનીતિસૂરિજી મ., એ અને વૃદ્ધ આચાર્યોની લેખિત સંમતિ પૂજ્યશ્રી ઉપર આવી ગઈ હતી.

ત્યારબાદ શ્રીનંદનસૂરિજી મ.એ તેમને પૂછ્યું : તમારું કામ કયાં સુધી ચાલ્યું ?” તેઓ કહે કે : “પ્રયાસ ચાલુ છે. હજી વાર લાગશે.”

શ્રી નંદનસૂરિજી મ.એ કહ્યું કે : “જ્યારે ૧૯૯૨માં તમે બધાએ જુદી સંવત્સરી—શનિવારની કરી, ત્યારે રામચંદ્રસૂરિજીએ ‘સાહડી’માં ચોમાસું રહેલા તમારા પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રીલલિધસૂરિજી મહારાજની આજ્ઞા મેળવી, તેમની આજ્ઞાથી શનિવારની સંવત્સરી બહેર કરી હતી. અને તેના મોટાં મોટાં પોસ્ટરો છપાવી બહાર પાડ્યાં હતાં, જે અત્યારે પણ મોજુદ છે. તે આ વખતે જ્યારે—બુદ્ધ લલિધસૂરિજી મ. સમાધાનનો માર્ગ કાઢે છે, અને સમાધાનનો નિર્ણય લાવવાના છે, ત્યારે રામચંદ્રસૂરિજીએ પોતે એમ જ કહી દેવું જોઈએ કે—‘પૂજ્ય લલિધસૂરિ મહારાજની આજ્ઞાથી ૧૯૯૨માં ભા. શુ. ૫ બે કરી, શનિવારની સંવત્સરી માન્ય કરી હતી, તે અત્યારે પૂજ્ય લલિધસૂરિ મહારાજ જે સમાધાન કરે, અને જે એક નિર્ણય લાવે તે મારે અને અમારે સર્વને કબૂલ જ છે. અને કબૂલ હોય જ.’ આ રીતે તેમણે લલિધસૂરિજી મહારાજ ઉપર લેખિત સંમતિ મોકલી આપવી જ જોઈએ.”

શ્રી ભાસ્કરવિજયજી આ સાંભળીને કહે કે : સાહડીની આ વાત હું બાણુતો નથી. ત્યારે શ્રીવિક્રમવિજયજીએ કહ્યું કે : ‘નંદનસૂરિજી મહારાજ જે કહે છે, તે બરાબર છે.’

આ પછી એકવાર ફરી શ્રીલક્ષ્મણસૂરિણ પૂજ્યશ્રી પાસે આવીયા. તેમણે કહ્યું કે : “રામચંદ્રસૂરિણની સહી કદાચ ન આવે તો ચાલે કે કેમ ? કારણ કે—પ્રેમસૂરિણની સહી આવે, એટલે તેમાં તેમની સહી આવી જ નવ્ય છે.”

આનો સ્પષ્ટ જવાબ આપતાં શ્રીનંદનસૂરિણ મ.એ કહ્યું કે : “આમાં તો શ્રીરામચંદ્રસૂરિણની પોતાની સહી જોઈ એ જ. જ્યારે તિથિચર્યાનો નિર્ણય લાવવા માટે સાગરજી મ. અને રામચંદ્રસૂરિણએ પી. એલ. વૈદ્યની મધ્યસ્થતા સ્વીકારી, ત્યારે લવાદના પ્રતિજ્ઞાપત્રમાં રામચંદ્રસૂરિણએ પોતાના ગુરુ શ્રીપ્રેમસૂરિણની હયાતી છતાંય પોતાની જ સહી કરી હતી. પણ પ્રેમસૂરિણની સહી તેમાં નહોતી કરાવી. તો પછી આ નિર્ણયમાં પણ રામચંદ્રસૂરિણની પોતાની જ સહી હોવી જોઈ એ.”

આ સાંભળીને શ્રીલક્ષ્મણસૂરિણએ કહ્યું : “તેમણે પી. એલ. વૈદ્યમાં સહી આપી છે, એટલે આમાં આપવા વિચાર નથી.”

આનો ઉત્તર પૂજ્યશ્રીએ આપ્યો કે : “તે વિચાર વ્યાજબી નથી. કારણ—હું તથા લખિંસૂરિ મહારાજ જે નિર્ણય લાવીએ, તે કદાચ પી. એલ. વૈદ્યના ચુકાદાને મળતો આવે તો તેમાં રામચંદ્રસૂરિને કાંઈ વાંધો નથી, અને કદાચ અમારો નિર્ણય પી. એલ. વૈદ્યથી જુદો આવે, તો તે પી. એલ. વૈદ્ય અમારા બંનેની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી શકે છે. એટલે એમાં પણ રામચંદ્રસૂરિને વાંધો હોય જ નહિ.”

આ ઉત્તરની પૂરવણીમાં શ્રીનંદનસૂરિણ મ.એ સ્પષ્ટ કહ્યું કે : “પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણયમાં રામચંદ્રસૂરિણએ સહી આપી છે, એટલે આમાં આપવાની જરૂર નથી, એ તેમનું કથન બિલકુલ વ્યાજબી નથી. પણ માત્ર બહાનું જ છે.”

થોડા દિવસો પછી પૂજ્યશ્રી સપરિવાર ખંભાતથી શકરપર પધાર્યા. ત્યાં પાટણવાળા સંઘવી શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા આવીયા. ખંભાતના શેઠ કેશવલાલ ખુલાખીદાસ તે વખતે ત્યાં બેઠેલા. નગીનદાસભાઈ વંદન કરીને બેઠા અને બોલ્યા કે : “સાહેબ ! હવે આ તિથિનું બધું ચોક્કસ પતી જશે.” આટલું કહી, ખિસ્સામાંથી એક કાગળ કાઢીને શ્રીનંદનસૂરિ મ. ને વંચાવ્યો.

એ વાંચીને તરત જ શ્રીનંદનસૂરિણ મ.એ શેઠ નગીનભાઈને કહ્યું કે : “હવે પતવાનું નથી. એ લખી રાખજો.”

‘આપ આમ કેમ કહો છો, સાહેબ ?’

નગીનભાઈના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તેમણે કહ્યું કે : “આ પત્રમાં રામચંદ્રસૂરિણ ખંભાત આવવાનું લખે છે. એટલે મને લાગે કે—હવે પતવાનું નથી. ખરી રીતે તો—તેમણે લખિંસૂરિણ મહારાજને એમ જ લખી દેવું જોઈ એ કે ‘તિથિ બાબતમાં આપ જે સમાધાન લાવશે તે મારે કબૂલ-મંજૂર છે.’ અહીં આવવાનો શો અર્થ છે ?”

મેં તો એકવાર લખિંસૂરિણ મહારાજને પણ સ્તંભનાજીના દેરે ભેગા થયા, ત્યારે કહ્યું હતું કે : “મહારાજ ! આપની ભાવના ઘણી ઉત્તમ છે, સરળતા ભરેલી છે. કોઈ રીતે

આ-તિથિચર્યાના અંત આવે, અને સંઘમાં એકતા સ્થપાય તેવી આપની સાચી ભાવના છે. પણ આ બાબતમાં આપને જશ મળવે, કે આપને જશ આપવો, એ આપના હાથમાં નથી, એમ મને લાગે છે.”

આ સચોટ સત્ય વાત સાંભળીને શ્રી નગીનલાલ અવાફ થઈ ગયા. પણ છેવટે બન્યું પણ એવું જ. શ્રીનંદનસૂરિજી મહારાજે કહ્યા પ્રમાણે—પૂજ્યશ્રી લલિતસૂરિજી મહારાજે તિથિચર્યાનો મિલેડો લાવીને સમસ્ત તપાગચ્છમાં શાંતિમય એકચ સ્થાપવાનું જે મહાકાર્ય હાથમાં લીધું હતું, તે કાર્ય શ્રીરામચંદ્રસૂરિજીના ખલાતમાં આગમન પછી ડહોળાઈ જવા પામ્યું. પરિણામે શ્રીલલિતસૂરિ મહારાજની પવિત્ર હાદિક ભાવના હોવા છતાં કાંઈ ન બની શક્યું.

શા. જીવતલાલ પ્રતાપશી, શા. નગીનદાસ કરમચંદ વગેરે શ્રાવકોએ પણ એકચ માટે પ્રયાસ કર્યા, પણ પરિણામમાં શૂન્ય જ સાંપડ્યું.

આખરે શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી મહારાજે ગુલાબચંદ પોપટલાલ નામના આગેવાન શ્રાવક બેડે પૂજ્યશ્રીને કહેવરાવ્યું કે : “અમે અમારા પ્રયત્નોમાં નિષ્ફળ નીવડ્યા છીએ. હવે સમાધાન નહિ થાય. આપ ખુશીથી વિહાર કરશો.”

પૂજ્યશ્રીને શ્રી લલિતસૂરિજી મહારાજ પ્રત્યે સહલાવ હતો. તેઓની વિશુદ્ધ ભાવના પણ પૂજ્યશ્રીએ પ્રાર્થી હતી, અને તેથી જ કોઈ અટપટમાં પડવાની અનિચ્છા છતાં આ વાતમાં પ્રયત્ન કરવાનું તેઓશ્રીએ સ્વીકારેલું. પણ શ્રીલલિતસૂરિજી મના આ શુભ પ્રયાસનું આવું નિષ્ફળ પરિણામ પણ તેઓશ્રીની દીર્ઘદૃષ્ટિમાં પ્રથમથી જ વસી ગયું હતું. ભવિતવ્યતાને અન્યથા કરી શકાય ખરી ?

શેઠ સોમચંદ પોપટચંદ પોતાના ઘર આંગણે નાનું છતાં રમણીય દેરાસર બંધાવ્યું હતું તેમાં શ્રીરત્નચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા સં. ૨૦૦૧ ના માગશર શુદ્ધિ દશમે પૂજ્યશ્રીએ કરાવી. દંતારવાડામાં નાતની વાડીની સામેની પુણ્યશાળીની ખડકીમાં શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુના દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો હતો. પોરવાડ-શ્રીસંઘની વિનંતિથી એની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી.

પોષ માસમાં પૂજ્યશ્રીના વયોવૃદ્ધ શિષ્ય મુનિશ્રી સંપતવિજયજી મ. ૧૬ વર્ષ દીક્ષા પર્યાય પાળીને કાળધર્મ પામ્યા. તેમને કેટલાક સમયથી સોજની બિમારી થયેલી. વૃદ્ધ છતાં તેમનો ભક્તિ-ત્રેય વચ્ચે ગુણ અપૂર્વ હતો. નાનાં કે મોટાં દરેકની વિનયપૂર્વક વૈયાવચ્ચ કરવાના સ્વભાવને લીધે તેઓ સર્વપ્રિય થઈ પડેલાં. અંત સમયે નિર્યામણા અને સમાધિ પણ તેમને સુંદર મળી તેમની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે શ્રીસંઘે મહોત્સવ કર્યો.

શાસનના આગેવાન સાધુ તથા શ્રાવકો પણ હવે એક પછી એક સ્વર્ગવાસી બનવા લાગ્યા હતા. આલુ-વધે ડહોળામાં આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી મ. કાળધર્મ પામ્યા. શ્રાવકોમાં ભાવનગરના શા. કુવરજી આણંદજી તથા અમદાવાદના શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ વગેરે સ્વર્ગવાસી બન્યા.

શેઠ ચીમનભાઈના સ્વર્ગવાસ પછી તેમના કુટુંબીઓ શેઠ સારાભાઈ, જયંતીભાઈ તથા મણિલાલ તેલી વગેરે પૂજ્યશ્રીને અમદાવાદ વધારવાની વિનંતિ કરવા આવ્યા. તેમને પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં શેઠ ચીમનભાઈના સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે મહોત્સવ કરવો હતો.

પૂજ્યશ્રીની ઇચ્છા કાઠકયાવાડ તરફ જવાની હતી. પણ આ લોકોના આગ્રહથી તેઓશ્રી ધીમે ધીમે વિહાર કરતાં રખ દિવસે અમદાવાદ આવ્યા. શારીરિક અથકિતને કારણે ગાઉ-દોઢ ગાઉથી વધુ વિહાર થતો ન હતો. વચમાં—માતરતીથે પેઢીના પ્રતિનિધિઓ—શેઠ ભણુભાઈ, શેઠ ભોગીભાઈ, શેઠ કેશુભાઈ ઝવેરી વગેરે વંદનાથે આવ્યા.

અમદાવાદમાં—શહેર બહાર સોસાયટીઓમાં અધિક ફાગણ મહિને પસાર કરીને લગ્ન સ્વાગત સાદે પાંજરાપોળ પધાર્યા. શુભ દિવસોમાં શેઠ ચીમનભાઈના કુટુંબીઓએ તેઓશ્રીની નિશ્રામાં મહોત્સવ ઉજવ્યો.

શ્રીસંઘની વિનંતિથી સં. ૨૦૦૧નું આ ચાતુર્માસ પાંજરાપોળમાં રહ્યા. મૂળ અહીંના (પાંજરાપોળના) વતની પણ જૈન મરચંટ સોસાયટીમાં રહેતાં સી. લક્ષ્મીચંદની પેઢીવાળા શેઠ છગનલાલ લક્ષ્મીચંદ, મણિલાલ લક્ષ્મીચંદ તથા ભોગીલાલ લક્ષ્મીચંદ પૂજ્યશ્રીના અનન્ય શુભાનુરાગી હતા. પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણા પામીને તેમણે પોતાના અંગલાના કંપાઉંડમાં એક સુંદર જિનાલય અંધાલ્યું હતું. શ્રાવણ માસમાં એ દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા પૂજ્યશ્રીએ કરાવી. મરચંટ સોસાયટીમાં સંઘના દેરાસર-ઉપાશ્રય અંધાવવાનો નિર્ણય આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી થયો.

આ ઉપરાંત બીજાં પણ અક્ષયનિધિ વગેરે તપની આરાધના અને અનેક મહોત્સવની ઉજવણી સાથે આ ચોમાસું પસાર થયું. ચાતુર્માસ-પરાવર્તન માટે શેઠ કુલચંદ છગનલાલ સલોતની વિનંતિ સ્વીકારીને તેમને ત્યાં લાલાભાઈની પોળે પધાર્યા. એ અવસરે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ — શાંતિસ્નાત્ર વગેરે સુંદર કાર્યો કરીને તેમણે પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેની પોતાની ભક્તિ વ્યક્ત કરી. આ પ્રસંગે પોળના સંઘે પણ અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર-મહોત્સવ કર્યો. સોનામાં સુગંધની જેમ આ જ પ્રસંગે નાગણભૂધરની પોળમાં આ. શ્રીવિજયમોહનસૂરિજી મ. ના પટ્ટધર આ. શ્રીવિજય-પ્રતાપસૂરિજી મ. ના પટ્ટધર પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજને પૂજ્યશ્રીએ ઉપાધ્યાયપદવી અર્પણ કરી. પોળના શ્રીસંઘે ઘણા આડંબરપૂર્વક મહોત્સવ કર્યો.

વઠવાણ શહેરમાં ઘણાં વર્ષો પૂર્વે શ્રીશાન્તિનાથ પ્રભુનું પ્રાચીન રમણીય ખિંબ ભૂમિમાંથી પ્રગટ થયેલું. તે પ્રભુને માટે પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મ. ના ઉપદેશથી ત્યાંના સંઘે એક શિખરબંધી દેરાસર તૈયાર કરાવ્યું હતું. તેમાં ગયા શ્રાવણમાસમાં પ્રભુજીનો પ્રવેશ થઈ ગયો હતો. હવે પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી. ત્યાંના સંઘને પૂજ્યશ્રી ઉપર અનહદ શ્રદ્ધા-ભક્તિ હતી. પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં જ પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની તેમની ભાવના હતી. એ માટે તેઓ અહીં (લાલાભાઈની પોળના ચાલુ મહોત્સવમાં) વિનંતિ કરવા આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ વર્તમાનયોગ કહીને એ વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો.

મહોત્સવ પત્યા પછી પૂજ્યશ્રી પુનઃ પાંજરાપોળે પધાર્યા. લહેરિયાપોળના દેરાસરમાં શ્રીમહાવીરસ્વામીના પંચકલ્યાણકના પટ તથા પાટુકાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. જૈન સોસાયટીના દેરાસરમાં પ્રભુજીનો પ્રવેશ કરાવ્યો.

હવે બન્યું એવું કે-પૂજ્યશ્રીની અંતરની ભાવના અને પ્રેરણાથી શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ તરફથી આ લાભ રૂપિયાના ખર્ચે શ્રીશેરીસાતીર્થમાં શિખરબંધી દેરાસર તૈયાર થયું હતું. અને એથી એક મહાન તીર્થનો પુનરુદ્ધાર થયો હતો. આ તીર્થનો વહીવટ શેઠ આ. ક. પેઢીને સોંપાયેલો. સં. ૧૯૮૮માં આ દેરાસરમાં શ્રીશેરીસાપાર્શ્વનાથ આદિ પ્રભુપ્રતિમાઓનો પ્રવેશ તો થઈ ગયેલો. તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી, એ માટે પેઢીના વહીવટદારો-શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ, શેઠ ભગુભાઈ સુતરિયા, મયાભાઈ સાંકળચંદ, કાંતિભાઈ નાણાવટી, કેશવલાલ લલ્લુભાઈ, લોગીલાલ સુતરિયા, ચંદ્રકાંત સી. ગાંધી વગેરે તથા શેઠ પ્રતાપસિંહ મોહોલાલ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. અને પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત ફરમાવવા તથા પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની વિનંતિ કરી. આ વખતે શેઠ સારાભાઈ જ્ઞેશીંગભાઈ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા) ના ઘરદેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે તેમના બંગલાની નજીકમાં આવેલા શેઠ પોપટલાલ હેમચંદના બંગલે પૂજ્યશ્રી બિરાજતાં હતાં.

વિનંતિના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે : “વઠવાણુ-સંઘની વિનંતિ અમોએ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ માની છે. એટલે હવે તેમાં ફેરફાર ન કરી શકાય. છતાં વઠવાણુનો સંઘ સંમતિ આપશે અને તેમને સંતોષ થશે તો ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ શેરીસાનો વિચાર કરાશે.”

આ વાતની જાણ થતાં જ વઠવાણુનો સંઘ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યો. અને કોઈ પણ હિસાબે વઠવાણુ પધારવાનો આગ્રહ કરવા લાગ્યો. એ વખતે પેઢીના પ્રતિનિધિઓ પણ આવ્યા, અને વઠવાણુવાળાને સમજાવવા લાગ્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું: સાહેબ ! કેવળ આપની પવિત્ર ભાવનાના પરિણામ સ્વરૂપે જ શેરીસાનો ઉદ્ધાર થયો છે. હવે તેની પ્રતિષ્ઠા પણ આપે જ કરાવવી જોઈએ. તો જ એ તીર્થનો પૂર્ણ ઉદ્ધાર થયો ગણાય. માટે આ વર્ષે અમારી વિનંતિ સ્વીકારો. પછી વઠવાણુ શહેરની પ્રતિષ્ઠા પણ આપશ્રીએ જ કરવાની છે.

પૂજ્યશ્રીની અંતરેચ્છા પણ આ જ હતી. તેઓશ્રીએ વઠવાણુવાળાને સમજાવ્યા. છેવટે તેઓ માન્યા, અને સંમતિ આપી.

સંમતિ મળતાં જ પેઢીવાળાની વિનંતિથી પૂજ્યશ્રીએ વૈશાખમાસમાં શેરીસાની પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત ફરમાવ્યું. શેરીસાની સાથે સાથે વામજના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરવાનું નક્કી થયું. વામજમાં વર્ષો પૂર્વે પ્રાચીન પ્રભુજી ભૂમિમાંથી પ્રગટ થયેલાં. તે પ્રભુજી માટે ત્યાં એક દેરાસર બંધાવવાની ભાવના પૂજ્યશ્રીના પરમ ભક્ત શા. કરમચંદ કુલચંદ (કમાશા) ની હતી. પણ કાળબળે તે ફળીભૂત ન થઈ.

હવે-સ્વ. શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈની ઈચ્છા હતી કે-આ પ્રભુજીને પણ શેરીસા લઈ આવવા. તે માટે તેમણે પ્રયાસો કર્યાં. પરંતુ-વામજ ગામમાં શ્રાવકનું ઘર તો એકેય ન હતું. પણ ત્યાંના ઈતરકોમના પટેલિયા વ. લોકેને આ પ્રભુજી ઉપર ખૂબ શ્રદ્ધા હતી. તેથી તેઓએ લઈ જવાની ના કહી. સારાભાઈએ ગુપ્ત રીતે પ્રભુજી લઈ લેવાની યોજના કરી, તો તેથી તો પેલા લોકે ખૂબ વિશ્વાસ: પરિણામે સારાભાઈને ત્યાં જવું પણ ભારે થઈ પડ્યું. એક વાર પૂજ્યશ્રી મારવાડ તરફથી વિહાર કરીને આવતાં હતાં, ત્યારે આ ગામમાં પધાર્યાં. એ જાણી પેલાં પટેલિયા સમજ્યાં કે-આ લોકે ભગવાન લેવા આવ્યા છે. એટલે તેઓ હાથમાં લાકડી-હાંગ-ધારિયા લઈ આવ્યાં. પૂજ્યશ્રી તો ગામ બહાર શાન્તભાવે ઊભાં રહ્યાં. પેલાં લોકેએ

કરેલો ગોકીરો ધીમો પડયા પછી પૂજ્યશ્રીએ તેમને સમજાવ્યાં કે -અમે ભગવાન લેવા નથી આવ્યા. અને આ ભગવાન અહીં જ રાખવાના છે, ક્યાંય લઈ જવાના નથી.

પેલા લોકોને પૂજ્યશ્રીની આ વાત પર વિશ્વાસ બેઠો. પછી તે તેમણે જ ઢોલ-નગારાં લાવીને પૂજ્યશ્રીનું સામૈયું કર્યું.

આ પછી અહીં ઝવેરી ડાહ્યાલાઈ કપુરચંદના કુંટુબીઓએ જિનાલય અંધાવ્યું હતું. તેમાં એ પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરવાની હતી. તે પણ શેરીસાની પ્રતિષ્ઠા પછી તરત કરી લેવાનો નિર્ણય થયો.

ચૈત્રમાસમાં ૧૧-૨ માઈલનો ધીમો ધીમો વિહાર કરીને દસેક મુકામે પૂજ્યશ્રી શેરીસા પહોંચ્યાં. ત્યાં વૈશાખ શુદ્ધ દશમના દિવસે ઘણાં ઠાકમાઠપૂર્વક મૂળનાયકજી શ્રીશેરીસાપાર્શ્વનાથ, તથા ભોંયરામાં એક ગોખલામાં પ્રાચીન શ્રીપાર્શ્વનાથ, બીજા ગોખલામાં શ્રી કેસરિયાજી પ્રભુ વગેરે જિનબિંબો અને દેરાસરની બહાર બે ચોકિયાળામાં શ્રીઅંબિકાદેવી તથા શ્રીપદ્માવતી દેવી વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ભક્તશ્રાવક શેઠ પ્રતાપસિંહ-ભાઈની ભાવના અંજનશલાકા કરાવવાની હતી. પણ તેઓ બે મહિના પહેલાં જ મુંબઈમાં સ્વર્ગ-વાસી થયા, એટલે એમની એ ભાવના સફળ ન થઈ શકી.

શેરીસાથી વામજ પધારીને ત્યાં વૈશાખ શુદ્ધ તેરશે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પછી પુનઃ અમદાવાદ પધાર્યાં. સાબરમતીના સંઘનો ચોમાસા માટે અતિઆગ્રહ થયો, પણ ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ સં. ૨૦૦૨નું આ ચોમાસું પણ અમદાવાદ-પાંજરાપોળે બિરાજ્યાં. ચોમાસામાં નિશાપોળ-દેવ-શાનો પાડો વગેરે સ્થળોના દેરાસરોમાં શ્રીસિદ્ધગિરિજી વગેરે તીર્થોના પટોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. બીજા પણ મહોત્સવો થયાં.

ચોમાસું પૂર્ણ થતાં જ વઠવાણના આગેવાનો આવી પહોંચ્યાં. એ આગેવાનોએ અભિગ્રહ ધાર્યો હતો કે-પૂજ્યશ્રી વઠવાણ પધારીને પ્રતિષ્ઠા ન કરાવે, ત્યાં સુધી 'ધી' ત્યાગ. તેઓ એમ પણ નક્કી કરીને આવેલાં કે-અમુક જણાએ વિહારમાં છેક સુધી સાથે રહેવું.

એમની આવી ભાવના અને વિનંતિ જોઈને પૂજ્યશ્રીએ તે તરફ વિહાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો. અને માગશર વદ ૧૧ના દિવસે વિહાર શરૂ કર્યો.

પહેલો મુકામ એલિસાથીજ વિસ્તારમાં આવેલાં શેઠ હીરાચંદ રતનચંદના 'શાન્તિસદન' અંગલે કર્યો. પાંજરાપોળથી આ અંગલો દોઢ માઈલ દૂર હતો. પૂજ્યશ્રીનું શરીર ઘણું અશક્ત બની ગયું હતું. આટલો ટુંકો પંથ કાપતાં પણ કેટલીયે વાર વિસામા માટે બેસવું પડ્યું. બે-ત્રણવાર તે સૂઈ જવું પણ પડ્યું. બે વાર ચક્કર આવી ગયા. ટુંકમાં-ઘણાં પરિશ્રમે અંગલે પહોંચ્યાં. તબિયતના કારણે અંગલે આઠ દિવસ સ્થિરતા કરી. આ બધો બનાવ વઠવાણવાળા ભાઈઓએ નજરે જોયો. તેમને થયું કે - આવી અવસ્થાએ અને તબિયતે ગુરુમહારાજને વઠવાણ લઈ જવા વ્યાજબી નથી. તેમ તેઓશ્રી આ વર્ષે આવશે પણ નહીં જ.

અને બન્યું પણ એમ જ. પૂજ્યશ્રીએ આ સંયોગમાં આ વર્ષે વઢવાણ જવાની ના ફરમાવી.

શાન્તિસદનથી યાછા ફરી શેઠ ભગુભાઈ સુતરિયાના અંગલે તેમના આગ્રહથી સાત દિવસ રહ્યા. ત્યાંથી જૈન સોસાયટીમાં પધાર્યા. ત્યાં શા. રતિલાલ કેશવલાલે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો. આ પ્રસંગે સલોત કુલચંદ છગનલાલના સંસારી સુપુત્રી - સાધ્વીજી શ્રીહૈતપ્રભાશ્રીજી મ. ને પૂજ્યશ્રીએ વડીદીક્ષા પણ આપી.

અહીં અમદાવાદનો સંઘ ચોમાસાની વિનંતિ કરવા આવ્યો. સાબરમતી-રામનગરના સંઘની પણ વિનંતિ હતી. એમનો ગઈ સાલથી આગ્રહ હોવાથી, તેમજ અમદાવાદમાં જે ચોમાસાં કર્યા હોવાથી પૂજ્યશ્રીએ સાબરમતી-સંઘની વિનંતિ સ્વીકારી. અને ફ્લાંગ-એ ફ્લાંગ જેટલો વિહાર કરી, તે તે ગૃહસ્થોના આગ્રહથી તેમના અંગલે સ્થિરતા કરતાં કરતાં ખાર સુકામે સાબરમતી પધાર્યાં.

અવસ્થાને કારણે અશક્તિનું પ્રમાણ દિનાનુદિન વધતું હતું. હવે તો જે માણસ ગાલી રાખે ત્યારે જ ચાલી શકે, એવી નબળાઈ આવી ગઈ હતી. તબિયતની ગ્લાનિ મુખ પર વર્તાતી હતી. તો પણ તેઓશ્રીનું મનોબળ ગજબનું મજબૂત હતું. શિષ્યગણ અને ભક્તગણ વારંવાર ડોળીના ઉપયોગ માટે વિનવતો. પણ પૂજ્યશ્રી પૂરી મંજૂરતાથી ના જ પાડતાં. અને જે ફ્લાંગ, પણ ચાલીને જ જતાં.

સં. ૨૦૦૩નું ચોમાસુ સાબરમતી-રામનગરમાં બિરાજ્યા. અહીંના સંઘ પર પૂજ્યશ્રીના અસીમ ઉપકારો હતા. સંઘની સવર્તોમુખી આબાદીમાં પૂજ્યશ્રીનો પુણ્યપ્રભાવ જ મુખ્ય કારણ છે, એ વાત આજે પણ ત્યાંના વૃદ્ધ આગેવાનો-શ્રાવકો નિઃશંકપણે કબૂલે છે. એક જમાનામાં આ સાબરમતીમાં જૈનોના આઠ ઘર પણ પરાણે હતાં. પણ પૂજ્યશ્રીના પુણ્યપ્રભાવે એ ક્ષેત્રના ભાગ્ય બગ્યા. એના ફલસ્વરૂપે-આજે એ જ સાબરમતીમાં સુખ-સંપત્તિ અને ધર્મશ્રદ્ધા ધરાવનાર આઠસો ઉપરાંત શ્રાવક-ઘરોની વસતિ છે.

દર રવિવારે પૂજ્યશ્રીના દર્શન માટે શહેરમાંથી ૧૦૦-૧૨૫ માણસો આવતાં જ રહેતાં. બહારગામથી પણ સેંકડો ભાવિકો આવ્યા કરતાં. એ બધાંની ભક્તિનો લાભ સત્યવાદી શા. જસવંતલાલ મણિલાલ વગેરે ભક્તિવાળા ભાવિકો ઘણી હોંશપૂર્વક લેતા હતાં.

આતુર્ભાસ-સમાપ્તિ પ્રસંગે જસવંતલાલ મણિલાલ સત્યવાદીની વિનંતિ થતાં તેમને ત્યાં ઠાણાઓ ઠાણું કર્યું. તેમણે તે પ્રસંગે ઉદ્યાપન મહોત્સવ કર્યો.

આ પ્રસંગે ભાવનગરથી શેઠ ભોગીલાલ મગનલાલ, વોરા ખાંતિલાલ અમરચંદ, પાલિ-તાણાથી નગરશેઠ વનમાળીદાસ, મોદી ધરમશી જસરાજ વગેરે આવ્યા હતા. વઢવાણના આગેવાનો પણ આવેલા. તેઓ તો એક જ આગ્રહ લઈને એકાં કે-આ વખતે તો કોઈ પણ હિસાબે આપને વઢવાણ પધારવું પડશે. અમારે આપની નિશ્રામાં જ પ્રતિષ્ઠા કરવાની છે. અમારા પર તથા ગાલાવાડના ગામે પર આપનો અનહદ ઉપકાર છે. તેમાં વિશેષ વૃદ્ધિ કરવા માટે પણ આપ ત્યાં પધારો જ.

પણ પૂજ્યશ્રીની નાનુક તબિયત બેતાં કોઈ પણ કહી શકે કે - પૂજ્યશ્રીથી હવે આટલો વિહાર ન જ થાય. તેઓશ્રીએ જવાબમાં એ જ કહ્યું કે : આવી તબિયતે મારાથી આટલો લાંબો વિહાર થઈ શકે તેમ નથી.

ત્યારે વઢવાણવાળા કહે : તો સાહેબ ! આપ ડોળીમાં બેસીને વિહાર કરો. અમે બધાં સાથે જ રહીશું. આપના શરીરને જરા પણ તકલીફ ન પડે તેવી રીતે ડોળીમાં આપને લઈ જઈશું.

પણ ડોળીમાં બેસવાની પૂજ્યશ્રીની બિલકુલ અનિચ્છા હતી. આજ સુધીમાં આ વાત ઘણીવાર તેઓશ્રી પાસે સુકાયેલી. પણ તેઓશ્રી પૂર્ણ દહતાથી એનો ઈન્કાર કરતાં. ૧૯૮૧માં ચાણુશ્રમામાં તેઓશ્રીની તબિયત વધુ પડતી બગડી, ત્યારે નગરથેઠં કસ્તૂરભાઈએ કહેલું કે : સાહેબ ! આપ ડોળીમાં બેસીને મહેસાણા પધારો, તો આપની તબિયત અંગે યોગ્ય ઉપચારો સારી રીતે કરાવી શકાય. ડોક્ટરોને તથા અમને સૌને પણ આવવા-જવાની અનુકૂળતા રહે.

આના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ નાદુરસ્ત તબિયતે પણ કઠક શબ્દોમાં કહેલું કે : “એકવાર આ દેહ પડી જાય, કે ઉપરથી દેવતા આવીને વિનવે, તો પણ આ દેહે ડોળી કે મિયાનાને ઉપયોગ કરવાની લાવના નથી.” અને તે વખતે કે તે પછી આજ સુધીમાં ક્યારેય તેઓશ્રીએ ડોળીનો ઉપયોગ નહોતો જ કર્યો. આ વખતે વઢવાણવાળાએ એ વાત મૂકી, ત્યારે પણ તેઓશ્રીએ એ જ દહતાથી એનો ઈન્કાર કર્યો.

સામે વઢવાણવાળા પણ મક્કમ હતાં. તેમણે પોતાની વિનંતિ ભારપૂર્વક ચાણુ રાખી. ત્રણ ત્રણ વર્ષથી એમની વિનંતિ હતી. શ્રદ્ધાપૂર્ણ ભક્તિ હતી. અત્યારે પણ એ શ્રદ્ધા જ આવો આગ્રહ કરાવી રહેલી. એટલે પૂજ્યશ્રી ના ન પાડી શકયા. શ્વેતરૂપશર્માએ વઢવાણ પધારવાની હા કહી. આથી સર્વત્ર આનંદ વ્યાપી ગયો.

હવે સાબરમતીથી વિહાર કરવાની તૈયારી ચાલી. પૂજ્યશ્રીની યુનિત લાવના અને પ્રેરણાનુસાર ‘શ્રી જૈન તત્ત્વવિવેચક સભા’ના નામથી તે સભાના સભ્ય સલોત કુલચંદ છગનલાલ વગેરેએ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં સાબરમતીથી શેરીસા તીર્થનો છ’રી’ પાળતો સંઘ કાઢવાનો નિર્ણય કર્યો. સંઘપતિનું શ્રીકૃષ્ણ કુલચંદભાઈએ લીધું.

મહા વઢમાં શુભ દિવસે પૂજ્યશ્રીએ શિષ્યપરિવાર તથા સંઘ સમિત પ્રયાણ કર્યું. પૂજ્યશ્રી હવે આપમેળે ચાલી શકતા નહોતાં. એટલે બન્ને બાજુએ બે જણાનો હાથ આલીને ધીમે ધીમે ગામ બહાર પહોંચ્યા. આટલું ચાલવામાં ય તેઓશ્રી ખૂબ પરિશ્રાન્ત થઈ ગયા. હજી તો સામું ગામ ત્રણ માઈલ દૂર હતું. એટલો માર્ગ પૂજ્યશ્રીથી કેમ ચલાશે ? એ મૂંઝવણ સૌને થતી હતી.

વિહારનું નક્કી થયું, ત્યારથી ડોળીમાં બેસીને વિહાર કરવાની આજીજી કરતો શિષ્ય-ગણ તથા ભક્તગણ અત્યારે પણ ખૂબ કરગરવા લાગ્યો. શિષ્યો અને ભક્તોની અનન્ય ભક્તિ ડોળીમાં બેસવા વિનંતિ રહી હતી, જ્યારે આજ સુધી પોતાના સર્વ નિર્ણયોમાં અકર રહેનાર અને ગમે તે ભોગે પણ અપવાદ ન સેવવાનો આગ્રહ રાખનાર પૂજ્યશ્રી એનો ઈન્કાર કરી રહ્યા

હતા. પૂજ્યશ્રીને વળાવવા તેમ જ સંઘમાં આવેલા હબરો ભાવિકો સજળ નેત્રે આ દૃશ્ય જોઈ રહ્યાં.

છેવટે ભક્તિનો વિષય થયો, અનિચ્છા છતાં પણ શરીરસ્વાસ્થ્યની અનુકૂળતા માટે શિષ્યોની આજીજી પૂજ્યશ્રીએ સ્વીકારી, અને ડોળીમાં બિરાજ્યા. પૂજ્યશ્રીના શાસ્ત્રાનુસારી શુદ્ધ જીવનમાં કદાચ આ સર્વ પ્રથમ અપવાદનો આશ્રય લેવાનો પ્રસંગ હતો, -તબિયતના કારણે.

પૂજ્યશ્રીના પરમ ભક્ત શ્રેષ્ઠિ શ્રાવકો ડોળી ઉપાડવા માટે પડાપડી કરવા લાગ્યા. સાબર-મતીથી ખેરજ થઈને શેરીસા પધાર્યા. ત્યાં ત્રણ દિવસ સંઘ સાથે રહ્યા. તીર્થમાળાદિ વિધિ કરાવ્યો.

ત્યાંથી ડાહલા-ગોધાવીના રસ્તે સાણુંદ પધાર્યા. અહીંના સંઘના અતિ આગ્રહથી આઠ દિવસ સ્થિરતા કરી. આ દરમ્યાન-અમદાવાદથી હરરોજ સેંકડો માણસો વંદનાર્થે ઉમટવા માંડયા. આટલું બધું માણસ કાયમ આવતું જોઈને સૌને આશ્ચર્ય થવા લાગ્યું. આઠ દિવસમાં તેો લગભગ અમદાવાદની મોટા ભાગની જૈન જનતા વંદન કરી ગઈ હશે. બાણે સૌને ભાસ થયો હોય કે-હવે પૂજ્યશ્રી પુનઃ અમદાવાદ તહિ આવે. સાણુંદના સંઘે એ બધાં સાધર્મિકોની ભક્તિ પણ અપૂર્વ કરી.

વઢવાણના આગેવાનો અહીં પ્રતિષ્ઠાના સુદૂર્ત માટે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ વૈ. વ. છઠને દિવસ શુભ સુદૂર્ત તરીકે ફરમાવ્યો.

સાણુંદથી ખેરજ-ખેર-તલસાણા આદિ ગામોના રસ્તે વિહાર કર્યો. સાબરમતીથી વઢવાણ સુધીના આખાં વિહારમાં પૂજ્યશ્રીની સાથે અનેક ભક્ત શ્રાવકો રહ્યાં. એમાં મુખ્યતાએ-પાલિતાણાના વકીલ વીરચંદ ગોવરધનદાસ, જેસરના કામદાર અમરચંદ પાનાચંદ અને સંઘવી ભગવાનદાસ મેઘજી, તથા સલોત કુલચંદ છગનલાલ, છોટાલાલ કસ્તૂરચંદ નેમાણી-(ખંભાતવાળા), સાબરમતીના શા. ચીમનલાલ કુલચંદ, ડોકટર છોટાલાલ કુલચંદ, તથા બચુભાઈ કુલચંદ (ત્રણે ભાઈ એ-કોઠના) પાલિતાણાના, મીસ્ત્રી નાકુભાઈ વગેરે હતાં. વઢવાણના ભાઈએ પણ હતાં. તેઓ બધાં ખડેપગે પૂજ્યશ્રીની સેવામાં હાજર રહેતાં. ડોળી ઉપાડવા માટે પાલિતાણાના ડોળીવાળા-કાનાભાઈ, નારણભાઈ, જાદવભાઈ તથા લખાભાઈ, એમ ચાર માણસો સાથે હતાં. તે પણ પૂજ્યશ્રીની સેવાનો લાભ લેવાની અભિલાષાથી સાથે રહેલાં એ ગૃહસ્થો પોતે વારાફરતી ડોળી ઉપાડવાનો લાભ પણ લેતાં. દરેક મુકામોની વ્યવસ્થા, હંમેશાં દર્શનાર્થે આવતાં સેંકડો ભાવિકોની સગવડ વગેરે કામ પણ તેઓ જ સંભાળતાં. ટુંકમાં-દરેક મુકામે નાના-શા સંઘના પઠાવ જેવું સ્વરૂપ થતું. રોજ ખોટાદ-વઢવાણ શહેર-વઢવાણ કેંપ-લીંબડી વગેરે જુદાં જુદાં ગામોના સંઘો વંદન માટે આવતાં રહેતાં.

આમ અસ્વસ્થ તબિયત છતાં ઉદલાસમય વાતાવરણમાં પૂજ્યશ્રી અનુક્રમે રાજપર આવ્યા. ત્યાંથી શેઠ રતિલાલ વર્ધમાનના બંગલે એક દિવસ રહ્યાં. અહીં-વઢવાણ કેંપ (સુરેન્દ્ર-નગર) તથા શહેરના સંઘો વચ્ચે સામૈયા માટે રસાકસી ચાલી. ખંને સંઘો પ્રથમ પ્રવેશ પોતાને ત્યાં કરવાનો આગ્રહ કરવા લાગ્યા. છેવટે પૂજ્યશ્રીની સૂચના મુજબ-વઢવાણ શહેરમાં

પ્રતિષ્ઠા માટે જવાનું હોવાથી અત્યારે કેંપમાં પ્રવેશ કરવાનું નહીં થયું. બીજે દિવસે કેંપના સંઘે ઘણું ઉત્સાહ સહિત સામૈયું કયું. અનેક ગામોના સંઘો આ સામૈયામાં હાજર રહ્યાં.

પ્રવેશ પછીના મંગલાચરણ વખતે સંઘને પૂજ્યશ્રીને ચોમાસું રાખવાની ભાવના બાગી. તરત જ વિનંતિ કરી. હવે-દેવગિયા મુકામે યોટાદનો સંઘ ચોમાસાની વિનંતિ માટે આવેલો, ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ ક્ષેત્રસ્પર્શના જણાવેલી. પણ યોટાદવાળા પૂજ્યશ્રી પાસે એટલું તો નકકી કરી ગયેલાં કે - અમને જણાવ્યા સિવાય બાબં ગામની જ્ય ન યોલાવવી, એવી અમારી વિનંતિ છે. એ અનુસાર પૂજ્યશ્રીએ યોટાદવાળાને યોલાવવાનું કહ્યું. તરત જ યોટાદ સમાચાર મોકલાયા. એ મળતાં જ યોટાદ-સંઘના પચાસેક ભાઈઓ આવી પહોંચ્યા, અને ચોમાસાનો આગ્રહ કરવા લાગ્યા. થોડી વાર તો બન્ને સંઘો વચ્ચે રસાકસી બમી. છેવટે પૂજ્યશ્રીએ સ્વયંમેવ નિર્ણય આપ્યો કે-અહીં (વઢવાણ કેંપમાં) એકેય આતુર્માસ કયું નથી. માટે ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ આ ચોમાસું અહીં કરીશું.

વઢવાણ કેંપનો સંઘ ભારે આનંદમાં આવી ગયો. ઉપાશ્રય જ્યજ્યકારથી ગાણુ રહ્યો.

[૫૭]

છેલ્લી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા

હવે વઢવાણમાં અંજનશલાકા તથા પ્રતિષ્ઠાનાં દિવસો નજીક આવી રહ્યા હતા. એની તૈયારીઓ ચાલી રહી હતી. આમંત્રણ પત્રિકાઓ સર્વત્ર મોકલવામાં આવી. અંજનશલાકા અંગેની-પ્રભુજી પર શિલાલેખ લખાવવા-વ. તૈયારીઓ માટે પૂજ્યશ્રીની હાજરી જરૂરી જણાતાં સંઘે વઢવાણ પધારવા વિનંતિ કરી. એટલે પૂજ્યશ્રી ભવ્ય સ્વાગત સાથે વઢવાણ પધાર્યા.

સ્કટિકની, પાપાણુની તથા ધાતુની લગભગ ૪૦૦ મૂર્તિઓ ઠેર ઠેરથી અંજન માટે આવેલી. તેના પર લેખ લખાવવાનું કાર્ય શરૂ થયું. મેરૂપર્વત, સમવસરણુ તથા હસ્તિનાપુરી વગેરે તીર્થોની મનોરમ રચનાઓ કરવામાં આવી.

મૂળનાયક શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુ (સપરિકર) તથા ધ્વજ-દંડ-કલશ વગેરેની પ્રતિષ્ઠાનો આદેશ શેઠ જીવણ અબજના સુપુત્ર શેઠશ્રી શાંતિલાલભાઈ એ રૂ. ૫૧ હજારમાં લીધો. વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦થી મહોત્સવનો મંગલ પ્રારંભ થયો. સંઘની ધર્મભાવના અને શ્રદ્ધા તથા પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રાના સુમેળે વાતાવરણમાં રંગત જમાવી દીધી. પાંચે કલ્યાણકોની ઉજવણીપુરઃસર વૈ. વ. પાંચમના દિવસે શુભ લગને પૂજ્યશ્રી આદિ સૂરિવર્યોએ ૪૦૦ પ્રભુજીની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરી.

વૈ. વ. ૬ ના દિવસે શુભ ચૌઘડિયે પ્રભુજીને ગાદીનશીન કર્યાં. સંઘના એકેએક ભાવિકનો ઉલ્લાસ અચાર હતો. જીવણ અબજવાળાએ પ્રભુજીના આદેશ સહિત અખિલ ખાતામાં તથા સાધર્મિક ભક્તિ વગેરેમાં લગભગ ૧૫૫ લાખ રૂપિયાનો સદ્વ્યય કર્યો. શા. શાંતિલાલ

છગનલાલ જેરાજે ૬૦ હજાર રૂ. નો અને શેઠ રતિલાલ વર્ધમાને રૂ. ૩૫ હજાર જેટલો સદ્ગ્રંથ કર્યો.

સંઘના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠાની સાથે સાથે શા. કુલચંદ લાલચંદ વગેરેએ ધોળીપોળમાં બંધાવેલા નૂતન જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા પણ પૂજ્યશ્રીએ કરાવી. એક જ મુહૂર્તે બંને સ્થળે પ્રતિષ્ઠા થઈ.

પ્રતિષ્ઠા બાદ થોડા દિવસ રહીને પૂજ્યશ્રી જેરાવનગર પધાર્યા. અઠવાડિયું રહ્યા. અહીં રહેતા શ્રીપુરુષોત્તમદાસ એલ. બાવીશી તેઓશ્રીના પરિચયથી ધર્માતુરાગી બન્યા. અહીંથી શુભ દિવસે વઠવાણ કેંપમાં ચાતુર્માસ માટે પ્રવેશ કર્યો. સં. ૨૦૦૪નું આ ચોમાસું ત્યાં બિરાજ્યા. ચોમાસામાં માસક્ષમણાદિ તપની આરાધના તથા દેવદ્રવ્ય વગેરેની આવક ઘણી સરસ થઈ. પર્યુષણ પછી સંઘે મહાત્સવ કર્યો.

અહીંના—દેરાસર, શ્રાવક-શ્રાવિકાના ઉપાશ્રયો, સંઘની પેઢી, આંબેલશાળા, ધર્મશાળા, જ્ઞાનમંદિર વગેરે તમામ ધર્મસ્થાનકો એક જ કંપાઉંડમાં હતાં. દેરાસર સવાસો વર્ષ પુરાણું હતું. તે વખતની અદ્ય વસતિ પ્રમાણે દેરાસર નાનું બંધાયેલું. હવે વધેલી અને વધતી વસતિને માટે એ નાનું જણાતાં સંઘે દેરાસરની ફરતી ૨૪ ફેરીઓ તથા મૂળ દેરાસરની સામે મોટો રંગમંડપ તૈયાર કરાવ્યા. પણ-શિલ્પીની એકાળજીને લીધે એમાં કેટલીક ક્ષતિઓ રહી ગયેલી. તે તરફ પૂજ્યશ્રીનું ધ્યાન દોરાયું. તેઓશ્રીની સૂચના થતાં સંઘે બીજા કુશળ શિલ્પી પાસે એ ક્ષતિઓ દૂર કરાવી.

ચોમાસું પૂરું થતાં ચાતુર્માસ પરિવર્તનને લાલ શેઠ રાયચંદભાઈ અમુલએ લીધો. રાયચંદભાઈને પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અવિહ્વડ શ્રદ્ધા હતી. એ શ્રદ્ધાસભર આગ્રહથી જ પૂજ્યશ્રી તેમને ત્યાં પધાર્યા હતાં. પૂજ્યશ્રી તેમને ત્યાં પધાર્યા, ત્યારથી તેમના ઘરની અગાશીમાં કેસરના છાંટણાં પડવા લાગ્યાં. એની સુગંધ સર્વત્ર ફેલાતી. કેસરના ડાઘા પણ અગાશી પર પડેલાં દેખાતાં. આટલું જ નહિ, પણ રાયચંદભાઈની પૂજ્યશ્રી ઉપરની શ્રદ્ધાને પ્રભાવ એવો અપૂર્વ હતો કે-તેઓ ઘણીવાર ઘરમાં-ગામમાં કે બહારગામ કયાંક બેઠાં હોય, ત્યારે અચાનક જ (ગમે ત્યારે) તેમની આસપાસ દિવ્ય સુગંધ ફેલાઈ જાય. આ સુગંધ એમની પાસે બેઠેલાંને આવે. સૌ એમને પૂછે કે-આ શું હશે ? ત્યારે તેઓ એને 'શુરકૃપા' ગણાવતાં. આ પ્રભાવ રાજકોટના વકીલ શા. ચીમનલાલભાઈએ સાક્ષાત્ અનુભવેલો.

રાયચંદભાઈને ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી શેઠ રતિલાલ વર્ધમાનના બંગલે પધાર્યા. તેમણે પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી પોતાના બંગલાના કંપાઉંડમાં ઘરદેરાસર બંધાવવું શરૂ કર્યું.

બોટાદના શ્રીસંઘને બોટાદ પધારવા માટે ગત વર્ષથી આગ્રહ ચાલુ હતો. આ વખતે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ અને માર્ગદર્શનપૂર્વક નિર્માઈ રહેલો ત્રિભૂમિક પ્રાસાદ તૈયાર થવા આવેલો. તેની પ્રતિષ્ઠા પૂજ્યશ્રીના સાંનિધ્યમાં કરવાનો શ્રીસંઘે નિર્ણય લીધો, અને તે વિનંતિ કરવા આવ્યો.

બોટાદ-પરામાં દેસાઈ લખમીચંદ ભવાનના કુટુંબ તરફથી પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશાનુસાર શ્રીમહાવીરસ્વામીનું શિખરબંધી જિનમંદિર તૈયાર થયું હોવાથી તેની પ્રતિષ્ઠા પણ કરવાની

હતી. એટલે શ્રીસંઘની વિનંતિ સ્વીકારીને પૂજ્યશ્રીએ કા. વ. સાતમે શેઠ રતિભાઈના ખંજલેથી ખોટાદ તરફ વિહાર કર્યો. લીંબડી-રાણપુરના રસ્તે પંદર દિવસે તેઓશ્રી ખોટાદ પહોંચ્યા. ખન્ને દેરાસરોના અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવના શુભમુહૂર્તો મહા મહિનામાં આવતા હતાં. એટલે ત્યાં સુધી ત્યાં જ બિરાજ્યા.

પોષ વદમાં ખન્ને સ્થાને મહોત્સવનો શુભારંભ થયો. પૂજ્યશ્રીનું પ્રભાવપૂર્ણ સાંનિધ્ય સંઘમાં ઉત્સાહ અને ઉમંગની અપૂર્વ ભરતી લાવી રહ્યું હતું. એ ભરતીમાં જ મહોત્સવના વિશિષ્ટ કાર્યક્રમો નિર્વિઘ્નપણે થવા લાગ્યા. બહુન્નંદાવર્તાદિ પૂજનો અને પાંચ કલ્યાણકની મહાન ક્રિયાઓ પૂજ્યશ્રી અને તેઓશ્રીના સૂરિશિષ્યો કરાવવા લાગ્યા. અંજન માટે ઠેરઠેરથી સેંકડો જિનબિંબો આવ્યા હતાં. એ બધાં ય જિંબોની અંજનશલાકા મહા શુદ્ધિ ૬ ના શુભદિને સવારે શુભલગ્ને પૂજ્યશ્રી આદિ સૂરિભગવંતોએ કરી. પરાના દેરાસરના મૂળનાયક શ્રીમહાવીર સ્વામી, તથા ગામના ત્રિભૂમિક પ્રાસાદમાં-મૂળનાયક શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી અને લોંચરાના મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ પ્રભુની ભવ્ય મૂર્તિઓની અંજનશલાકા પૂજ્યશ્રીએ સ્વહસ્તે કરી. નેમિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પરમ અતુરાગ ધરાવતાં શ્રાવકવર્ય સલોત કુલચંદ્રભાઈ છગનલાલે ભરાવી હતી. તેઓની ભક્તિપૂર્ણ વિનંતિથી અસ્વસ્થ શરીરે પણ બે જણાના ટેકાપૂર્વક પૂજ્યશ્રી લોંચરામાં ઊતર્યા, અને એ પ્રભુની અંજનશલાકા કરી. બસ, પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે આ અતિમ અંજનવિધાન થયું.

ત્યાર પછી તે જ દિવસે શુભ ચોઘડિયે ત્રિભૂમિક પ્રાસાદમાં ત્રણે મજલે તથા પરાના દેરાસરે એક સાથે પ્રભુજીને ગાદીનરીન કરવામાં આવ્યા.

પ્રતિષ્ઠા પછી અષ્ટોત્તરીસ્નાત્ર તથા અર્હનમહાપૂજન ભણાવાયા. આમ અનેરા ઉદ્દાસ સાથે આ મહોત્સવ પૂર્ણ થયા બાદ મહા વદિ એકમે પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો. વળા-પાલિ-તાણા થઈને રાહિશાળા પધાર્યા. કાગણ માસની અઠ્ઠાઈ ત્યાં જ આરાધી. પૂજ્યશ્રીની સ્થિરતામાં અને વિહારમાં કાયમ ગામ-પરગામના સેંકડો માણસો અચૂક દર્શન માટે આવતાં જ રહેતાં. કેટલાંક ગૃહસ્થો તો પૂજ્યશ્રીની ભક્તિનો લાલ મેળવવાના હેતુથી અમદાવાદથી નીકળ્યા ત્યારથી હજુ સુધી (અને પછી મહુવા પહોંચ્યા ત્યાં સુધી) સાથે જ રહ્યાં હતા. અહીં રાહિ-શાળામાં પણ સેંકડો ભાવિકો આવતાં હતાં. એ બધાંના આઠે દિવસના સાધર્મિક વાતસલ્યનો લાલ શા. જયંતિલાલ જેશીંગભાઈ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા) એ લીધો.

વઢવાણ કે પછી ખોટાદ, અને ત્યાંથી પાલિતાણા સુધીના રસ્તામાં એકેએક મુકામે કાયમ નવકારશી (સંઘનમણ) થતી. સાથે રહેલા ગૃહસ્થો ઉપરાંત દરરોજ સો-બસો કે તેથી વધુ ભાવિકો બહારગામથી દર્શન માટે આવતાં. એ ઉપરાંત જ્યાં જવાનું હોય, તે ગામનો સંઘ. આટલાં સાધર્મિકોની નવકારશી કાયમ જુદી જુદી વ્યક્તિઓ કે સંઘો તરફથી થતી. જે ગામ જે રાજ્યનું હોય, તે રાજ્ય તરફથી તે ગામમાં અગાઉથી સમાચાર પહોંચી જતાં કે-‘ગુરુ મહારાજ પધારે છે. તમામ બંદોબસ્ત સાચવવાનો છે.’ રાજ્યના આવા હુકમથી તે તે ગામના મુખી-અધિકારીઓ તમામ બંદોબસ્ત કરી આપવા સાથે પૂજ્યશ્રીની પાસે હાજર રહેતાં. મુખ્ય મુખ્ય સ્થળે તો તે રાજ્યના રાજ-દિવાન કે અન્ય અમલદારો સ્વયં દર્શન માટે આવતાં.

આ વિહારમાં કેટલીક વાર અવનવાં અનુભવો પણ થતાં. એકવાર એવું બન્યું કે— લાખિયાણીથી જાણિયા જવાનું હતું. અંદાજે દોઢસો'ક માણસનું ત્યાં સંઘજમણ કરવાનું હતું. આગલે દિવસે તેની તથા ત્યાં પૂજ્યશ્રી આદિ માટે ઉતારાની તમામ વ્યવસ્થા થઈ ગઈ. તે દિવસે રાત્રે પૂજ્યશ્રીએ શ્રીનંદનસૂરિજી મ. ને તથા કુલચંદલાઈને બોલાવ્યાં. પૂછ્યું : કુલચંદ! કાલે જાણિયા જવાનું છે ને ? તેમણે હા કહી, તો પૂજ્યશ્રી કહે : “તમારે જવું હોય તો જાઓ. હું તો નથી આવવાનો. મારે જાણિયા નથી આવવું.”

આ સાંભળીને કુલચંદલાઈ સ્તબ્ધ થઈ ગયા. પૂજ્યશ્રીએ ના પાડી, પણ ત્યાં તો બધી ગોઠવણ થઈ ગયેલી. વળી રાતનો સમય, એટલે એમાં ફેરફાર કરવો પણ આ જંગલમાં ક્યાંથી પાલવે ?

તેઓ તો પૂ. ઉદયસૂરિ મ., નંદનસૂરિ મ. આદિની સલાહ લઈને બીજાં બે જણા સાથે જ્ઞાનસ લઈ તે જ વખતે ચાલતાં ચાલતાં નસિયતપુર (જાણિયા પછીના મુકામે) ગયાં. વળા સ્ટેટનાં આ ગામો હતાં, એટલે બીજી કોઈ બીક નહોતી. રાત્રે ત્યાં જઈ ત્યાંના મુખીની ડેલી ઉઘડાવી. મુખીને વાત કરી કે—આવતી કાલે મહારાજજી અહીં પધારવાના છે, અને વળાથી ઠાકોર સાહેબ પણ પધારવાના છે. માટે તમામ બંદોબસ્ત અત્યારે જ કરી આપો.

મુખીએ તત્કાલ ઉતારાનો તથા બીજો બેઠતો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો. બધું ખરાબર ગોઠવાઈ જતાં તેઓ સવાર પડતાં પહેલાં પુનઃ લાખિયાણી આવી ગયાં અને ત્યાંથી પૂજ્યશ્રીને નસિયતપુર તરફ વિહાર કરાવીને તેઓ જાણિયા ગયાં. અને ત્યાંથી બધો સર-સામાન લઈને નસિયતપુર પહોંચી ગયાં. વળા પણ ખબર પહોંચ્યાં. ત્યાંથી ઠાકોર સાહેબ વગેરે દર્શનાર્થે આવ્યાં. પણ હજી કોઈના મનની શંકા દૂર નહોતી થતી કે પૂજ્યશ્રીએ જાણિયા જવાની એકાએક ના કેમ પાડી ?

બપોરે ગોચરી-પાણી તથા જમણ, બધું પત્યાં પછી પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “કેમ, તારે તો જાણિયા જવું'તું ને ? પણ ખબર છે ? ત્યાં જાત તો આ બધાને લૂ લાગી જાત. તો મારાં સાધુઓની શી દશા થાત ?

આ વાત સાંભળતાં જ સૌની શંકા દૂર થઈ. વાત એમ હતી કે—જાણિયાનું પાણી ભાલપંથકમાં બહુ ખરાબ ગણાતું. ત્યાંનું પાણી જે પીએ, તેને લૂ લાગી જાય, અને ઝાડા પણ થઈ જાય, એટલું ખરાબ પાણી હતું. ત્યાં રહેનારા સિવાય બીજાં કોઈનું કામ નહિ. એ કારણે જ પૂજ્યશ્રીએ આ ફેરફાર કરાવેલો.

આ પ્રસંગથી પૂજ્યશ્રીના અગાધ અનુભવ જ્ઞાનને ઘણાંને સાક્ષાત્કાર થયો. આવાં તો અનેક પ્રસંગો બનતાં.

રોહિશાળાથી કાગણવદમાં કદંબગિરિજી પધાર્યાં. ત્યાં તબિયતની અનુકૂળતા માટે વાવડી પ્લોટની ધર્મશાળામાં બિરાજ્યા. ચૈત્રીપૂનમ ત્યાં જ કરી. પછી નીચે-બોદાનાનેસમાં શ્રીમહાવીરબ્રહ્મના દેરાસરની સામેના પેઢીના ચોરડાની ઉપરના ભાગના ચોરડામાં ઉતર્યાં.

મહાપ્રયાણ :

ચૈત્ર માસના કૃષ્ણ પક્ષની એક સંધ્યા ઠણી રહી હતી. રાતરાણીની અંધાર-પછેડી આખા જગતને વીંટળાવાની તૈયારી કરી રહી હતી.

ઉદર પોષણ માટે આખો દિવસ ભમીને શ્રાંત બનેલાં પંખીઓ કિલ્લોલ કરતાં ઘર તરફ આવી રહ્યાં હતાં. દુનિયાના છેડા જેવા ઘરની ઉંમ્માલરી ઝોથ અને પ્રાણાધિક પ્રિય બચ્ચાંઓનો મીઠો કલરવ એમનો દૈનિક થાક નિવારતાં હતાં.

મખમલશી હરિયાળી ધરતીને દિવસભર ખૂંદી, મનગમતાં તૃણલોજન વડે સાત્ત્વિક પોષણ મેળવીને હવે પોતાનાં વહાલસોયાં વછેરાંને ભેટવાને આતુર-ગાયેનાં ઘણુ ગામ ભણી પાછાં આવી રહ્યાં હતાં. એના આગમનથી ઊડેલી ધૂળ વડે આખું આકાશ છવાઈ ગયું હતું. બાણે આકાશમાં પણ ધૂલિમાર્ગ તૈયાર થતો હોય તેમ દીસતું હતું. દિવસભરના દૂધવિહોણાં વછેરાંનો આશાલયો પોકાર સાંભળીને ગાયો ત્વરિત ગતિએ ઘરે પહોંચવા તત્પર બની હતી. એને માટે હવે એક એક ડગલું એક ગાઉ જેવું બન્યું હતું. એક એક ક્ષણ એક દિવસ જેટલી વીતતી હતી. પુત્રવત્સલ માતાને મન પુત્રનો ક્ષણિક વિયોગ પણ આખા યુગના વિયોગથી અધિક વસમો નથી હોતો ?

શ્રી કદંબવિહાર પ્રાસાદના ઉત્તંગ શિખરની ભવ્ય ધ્વજ મંદ-શીતલ વાયુની સાથે આમથી તેમ દોડવાની રમત રમી રહી હતી. પીતલવર્ણા દંડની પાટલી ઉપર એક મત્ત અને મસ્ત મયૂરરાજ ગમે તેવાં પ્રચંડ પવનની સામે પણ બાણે અડગતા દાખવવાનો મક્કમ નિર્ધાર કરીને બેઠો હતો. દંડ ઉપર રહેલી-આંબે લચેલી કેરી સમી-કિંકિણીઓ મધુર રણુઝણાટ કરી રહી હતી.

સાયં-પ્રતિકમણની તૈયારી કરી રહેલાં આપણા પૂજ્યશ્રીના હૈયામાં એ ફરકતી ધ્વજ નિહાળીને-એ કિંકિણી-નિનાદ સાંભળીને અપાર આલ્હાદ આવિર્ભાવ ઘર્ષ રહ્યો હતો. જીવન-ભરની જહેમતે કરેલી આ તીર્થની ઉદ્ધારરૂપ સેવાથી એમના ચિત્તમાં વ્યાપેલા અપૂર્વ આત્મસંતોષનો પડઘો એ કિંકિણીઓના રણુકારમાં એમને સંભળાતો જણાયો.

એ અપૂર્વ અને અપાર આલ્હાદે પૂજ્યશ્રીને આગામી આતુર્માસ અહીં જ કરવાની બાણે પ્રેરણા આપી. વાર્ધક્ય, નાબુક તબિયત, અને તે છતાં લાભાલાભને કારણે અનિચ્છાએ ઠાળીનો વિહાર, એ બધાંય કારણો વિચારતાં પૂજ્યશ્રીને થયું કે : ‘આવાં આલ્હાદજનક તીર્થસ્થાનમાં આ ચોમાસું શાન્તિથી કરવું’. આ સુંદર ભાવ તેઓશ્રીએ શિષ્ય સમૂહને જણાવ્યો.

રગરગમાં ગુરુઆજ્ઞાને ને ગુરુસેવાને ધારનારાં શિષ્યોએ એને પૂરી હેંશથી વધાવી લીધો. ગૃહસ્થગણને આ વાતની બહુ ધર્ષ. તો-જેસર, એક અમદાવાદ, પાલિતાણા વ. ગામોના ભાવનાશીલ શ્રાવકોએ પણ એ આતુર્માસ કદંબગિરિમાં પૂજ્યશ્રીના પુનિત સાંનિધ્યમાં કરવા નિષ્ણય કર્યો. સ્થાવર અને જંગમ તીર્થનું એકી સાથે સાંનિધ્ય ક્યારે મળે લલાં ?

પણુ રે ક્ષેત્રસ્પર્શના ! અપાર છે તારૂં બળ, તેં અહીં પણ તારૂં બળ દાખવ્યું.

કદંબગિરિમાં ચોમાસાની વાત બાણુતાં જ પૂજ્યશ્રીની જન્મભૂમિ 'મહુવા'નો શ્રીસંઘ અને નગરશેઠ શ્રી હરિભાઈ મોનહાસ વગેરે આવ્યા. તેમણે ઘણાં આગ્રહપૂર્વક ચોમાસાની વિનંતિ કરી.

નગરશેઠ હરિભાઈ પૂજ્યશ્રીના સંસારીપણાનાં શાળા-મિત્ર હતાં. તેમણે ઘણો આગ્રહ કર્યો. તેમણે કહ્યું કે : "સાહેબ ! મહુવામાં બે લઘ્ય નૂતન જિનાલયો તૈયાર થવા આવ્યાં છે. એ આપશ્રીના ઉપદેશનું તથા અસીમ કૃપાનું જ પરિણામ છે. અને દેરાસરોની પ્રતિષ્ઠા આપના હસ્તે જ થવી જોઈએ. માટે આપ મહુવા પધારો જ."

નગરશેઠના અને સંઘના આવા દૃઢ આગ્રહ સામે આખરે પૂજ્યશ્રીને નમતું જોખવું પડ્યું. પણ તેઓશ્રીએ કહ્યું : "ભાઈ ! મહુવાની પ્રતિષ્ઠા મારા હાથે નથી થવાની. છતાં તમે મને આગ્રહ કરીને લઈ જાઓ છો, અને હું આવીશ."

પૂજ્યશ્રીનાં આ વચનો સાંભળીને સૌ વિચારમાં પડી ગયાં. આ વચનો સૌને કોઈ અકળ ભાવિના સૂચક લાગ્યા. પણ એ અકળ ભાવી-જે પૂજ્યશ્રીની જ્ઞાનદૃષ્ટિમાં હતું, તેને કોઈ કળી ન શક્યું. એમાં જ એ ભાવિના ભાખણહારની મહત્તા હતીને !

અને-ચૈત્ર વદિ ૧૧શે પૂજ્યશ્રીએ કદંબગિરિથી પ્રયાણ કર્યું. પોતાના પ્રાણ-પ્યારા તીર્થની છેલ્લી વિદાય લેતાં હોય, તેમ કયાંય સુધી તીર્થના દર્શન તેઓશ્રી કરી રહ્યા.

ચોક, દેપલા, જેસરના રસ્તે વિહાર આગળ વધ્યો. સાથે અનેક ભાવિકો હતાં. ડોળી ઉપાડવાથી લઈને સર્વપ્રકારની ભક્તિ તેઓ કરતાં. પૂજ્યશ્રીનો શિષ્યગણ પણ ઉપયોગ અને વિનયપૂર્વક વૈયાવચ્ચનો લાભ ખડે પગે રાતદિવસ લેતો હતો.

કદંબગિરિથી નીકળ્યાના બરાબર પંદરમે દિવસે મહુવા-ગામ બહારની ધર્મશાળામાં પધારી ગયાં. વૈશાખ શુદ્ધ ૧૧શે ગામમાં આતુર્ભાસ પ્રવેશ કર્યો. મહુવાનો સંઘ તો શું, પણ મહુવાનો પ્રત્યેક માનવી એ સ્વાગતમાં જોડાયો. શું મુસલમાન કે શું વેરા, શું કપોળ કે શું વૈષ્ણવો, બધાં ય આ પ્રવેશયાત્રામાં આવ્યા. મહુવાના આ પનોતાં રત્ન 'દાદા'ના દર્શન કરીને સૌ પોતાને કૃતકૃત્ય માનવા લાગ્યા.

સમસ્ત મહુવાએ કરેલા આ અજોડ સ્વાગતપુરઃસર પૂજ્યશ્રીનો નગર પ્રવેશ થયો. 'વિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળા'ના નીચલા એક રૂમમાં (જ્યાં અત્યારે ચરણપાદુકા છે) પૂજ્યશ્રી બિરાજ્યાં.

ઉનાળાના દિવસો હતાં. આમ તો વૈશાખ-જેઠની ગરમી અસહ્ય હોય, પણ મહુવાના સમરીતોષ્ણ હવામાનને લીધે એ સહ્ય બની હતી. પૂજ્યશ્રીની અશક્ત અવસ્થા માટે આ વાતાવરણ કાંઈકે અનુકૂળ જણાયું.

ઉનાળાની સમાપ્તિ સાથે ચોમાસાનો પ્રારંભ થયો. આઘાઠી મેઘના ગંભીર ગર્જનથી આકાશ ગાણુ ઉઠ્યું. વર્ષાના નીરે ધરતીને આર્દ્ર બનાવી.

ત્યારે-પૂજ્યશ્રીના પદ્મશિષ્યો-શ્રી ઉદયસૂરિ મ., શ્રી નંદનસૂરિ મ., અને શ્રી અમૃત-સૂરિ મ.ની ધર્મદેશનાનો ગંભીર-કષ્ટપ્રિય નિર્દોષ પશુ માનવ-સમુદ્ર-શા ઉપાશ્રયને ગજવવા લાગ્યો. ભાવિકોની હૃદય-ભૂમિ એ વચનામૃતની વર્ષાથી કૂણી બની. ભાવિકોના હૈયામાં અને ધરતીમાં અંકુરા કુટવા લાગ્યાં,-ધર્મના અને ધાન્યના.

સાધુઓ જ્ઞાન-ધ્યાનમાં લીન બન્યાં. ભાવિકો તપ-ત્યાગમાં ઓતપ્રોત થયાં. આરાધનાની અનરાધાર હેલી વરસી રહી.

પર્યુષણ આવ્યાં. જાણે બાળકને મન દેશાવર ગયેલાં દાદા આવ્યાં.

સંસારના સઘળાં સાવધ યૌગોને છાંડીને આરાધકોએ પર્વારાધન આદ્યું. તપ-જપ-પ્રતિક્રમણ-પૌષધ અને પૂજામાં આખો ય સંઘ ભેડાઈ ગયો. એક નાનું બાળક પશુ આ આરાધનથી વચિત ન રહ્યું. એક તો મહાપર્વ, તેમાં વળી પૂજ્યશ્રીની પવિત્ર નિશ્રામાં એની આરાધના, આવો ભેવડો લાલ લેવાનું કેણુ ચૂકે ?

એક ષષ્ટી એક દિવસો વીતતાં ચાલ્યાં. ચોથો-કલ્પધરનો દિવસ (શ્રા. વ. ૦))) આવ્યો. આજે એક નવીનતા ભેવા મળી. મધ્યાહ્નકાળ પૂરો થયેલો. સૂર્યનારાયણુ પશ્ચિમ તરફ ઢળવાની તૈયારી કરતાં હતાં. તે વખતે એકાએક એમની આસપાસ એક પરિવેશ (માંડલું-કુંડાળું) રચાઈ ગયો. ભૂખરા રંગનો એ પરિવેશ હતો. થોડી જ વારમાં ઢળતાં ઢળતાં સૂર્યનારાયણુ પૂજ્યશ્રીના રૂમમાં જ્યાં તેઓશ્રી યાટ પર બેઠાં હતાં, ત્યાંથી સાફ દેખાય તે રીતે-સામે આવ્યાં. અને સમયની સાથે તેઓ આગળ પશુ વધી ગયાં.

જ્યોતિષશાસ્ત્ર કહે છે-“આવો સૂર્યપરિવેશ કાં તો દેશમાં હુકાળ સજે, અને કાં તો દુનિયાને કાઈ મહાન પુરુષનો વિયોગ કરાવે.” આકાશે કુંડું ને મલકનું ભૂંડું.’

ઘણાંએ આ માંડલ નિહાળ્યું, અને જોયું ન જોયું કરીને સૌ પર્વારાધનમાં પરોવાઈ ગયાં.

ખીજાં ત્રણ દહાડા વીત્યાં. છેલ્લો કલશ સ્વરૂપ દિવસ આવ્યો-સંવત્સરીનો. આખો દિવસ ચૈત્યપરિપાટી, કલ્પશ્રવણુ વગેરે આરાધનામાં વ્યતીત થયો. સાંજે પ્રતિક્રમણની વેળા થઈ. આખો સંઘ પ્રતિક્રમણ કરવા બેસે, એટલી જગ્યા જ્ઞાનશાળામાં કે ઉપાશ્રયમાં ન હતી. તેથી ગામ બહાર આવેલા વંડાની ઉપરની વિશાળ ઓસરીમાં સકલ સંઘ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરતો. એ વંડામાં નીચે મધ્યમાં એક મોટું વડનું ઝાડ હતું. અનેક શાખા-પ્રશાખાઓને કારણે ખાસ્સા ઘેરાવાવાળું એ ઝાડ હતું. નિયત સમય પૂર્વે સેંકડો ભાઈઓ અહીં આવી ગયેલાં, અને આ ઝાડ તળે એકત્ર થઈને બેઠેલાં.

પૂ. આચાર્ય લગવંત શ્રી ઉદયસૂરિ મ. આદિ મુનિભગવતો પધારી જતાં, અને પ્રતિક્રમણનો સમય થતાં સૌ ઉપર જઈને ઓસરીમાં યથાસ્થાને બેઠવાઈ ગયાં. એક પશુ વ્યક્તિ હવે બાકી નથી, એમ આત્રી થતાં સામાયિકની ક્રિયા પ્રારંભાઈ. એ જ વખતે એક ભયાનક કડાકો થયો. એથી ચમકી ઉઠેલા ગૃહસ્થોએ બહાર જઈને જોયું તો-પેલાં ઝાડની સૌથી

૧. શ્રી કાવણ્યસૂરિજી મ. અત્યાર મુઠી સાથે જ હતાં. પણ જામનગરના સંઘની અતિ આશ્ચર્ય-ભરી વિનંતિ થતાં પોતાની અનિચ્છા છતાં પૂજ્યશ્રીની આરાધી તેઓ જામનગર ચોમાસા માટે ગયાં.

શોટી અને જાડી શાખા આકસ્મિક રીતે તૂટી પડી હતી. આ ભયાનક કડાકો પણ એનો જ સંભળાયો હતો. બધાં લોકોને ત્યાંથી ઉઠવામાં થોડો વિલંબ થયો હોત, તો કદાચ ૨૦ થી ૨૫ માણસોની જાનહાનિ એ શાખા વડે જરૂર થઈ હોત. પણ રે ! શાસન દેવની કૃપાનું અને પર્વના આરાધનનું માહાત્મ્ય અનેરું જ છે. આ પછી સૌ શાસનદેવની કૃપાનું ફળ સમજીને દત્તચિત્તે પ્રતિકમણમાં લીન બની ગયા, પણ—

આ વખતે કોઈની કલ્પનામાંય નહોતું કે—જિનશાસનરૂપ કલ્પવૃક્ષની એક મહાન શાખા આ વખતે જગતમાંથી અદૃશ્ય થવાની છે. અને એની જ આ એક નિશાની છે.

પર્યુષણ પૂરાં થયાં. હવે શ્રીસંઘ નૂતન જિનાલયોની પ્રતિષ્ઠા અંગેની વ્યવસ્થા વિચારવા લાગ્યો. પૂજ્યશ્રીની સૂચના અને પ્રેરણા અનુસાર ચોમાસા પછી તરત પ્રતિષ્ઠા કરવાનો નિર્ણય થયો. આ અરસામાં જ (પ્રાયઃ ભા. સુ. ૧૧ શે) અમદાવાદથી શેઠ ભગુભાઈ સુતરિયા, લોગીલાલ ચુનીલાલ દીપચંદ, શકરચંદ મણિલાલ વગેરે ૩૨ જેટલાં અગ્રણી શ્રેષ્ઠિવર્યો પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા માટે આવ્યાં. તે વખતે પૂજ્યશ્રીએ પ્રેરણા આપતાં તેઓએ પ્રતિષ્ઠાની ટીપમાં રૂ. ૧૮ હજાર નોંધાવ્યાં.

આ બધાંની સાથે મગનલાલ હરજીવનદાસ ભાવનગરી ફોટોગ્રાફરના દીકરા શ્રી બાબુભાઈ પણ આવેલા. તેમણે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરી કે : સાહેબ ! આપનો એક ફોટોગ્રાફ મારે લેવો છે. પૂજ્યશ્રી સંચારામાં સૂતાં હતાં. તેઓશ્રીએ ના ફરમાવી. પણ શેઠ ભગુભાઈ વગેરેનો વિશેષ આગ્રહ થતાં શ્રીનંદનસૂરિજી મ. એ વિનંતિ કરીને પૂજ્યશ્રીને ધીમે ધીમે ઝેઠાં કર્યાં, તેઓશ્રી કપડાં પહેરીને સ્વસ્થ રીતે ઝેઠાં બાદ બાબુભાઈએ ફોટો પાડી લીધો. ત્યારે કોને કલ્પના હતી કે—પૂજ્યશ્રીનો આ અંતિમ ફોટોગ્રાફ બની રહેશે ?

સમયને વીતતાં કોઈ વાર લાગે છે ? જોતજોતામાં ભાદરવા વહિં)) આવી. આજે પણ એક આશ્ચર્યકારી વસ્તુ બની. રાત્રિના નવ વાગે એકાએક આકાશમાંથી એક મોટો તારો ખર્યો. આંખને આંજી નાખે એવા તેજવાળો એ તારો પશ્ચિમમાંથી પૂર્વ તરફ જતો જણાયો. એ વખતે આકાશમાં પથરાયેલું અજવાળું સર્વલાઈટ કે ક્રિટ્સનલાઈટના પ્રકાશથી ચે ઝાંઝું હતું.

તારો ખર્યો, એની સાથે જ આકાશમાં એક ભયજનક અવાજ પણ થયો. એક તોપના ધડાકા જેવો એ અવાજ હતો. શાસ્ત્રમાં આવા અવાજને નિર્ધાત કહે છે ^૧

આ આશ્ચર્યકર ઉલ્કાપાત અને નિર્ધાત જાણે સૂચવી ગયાં કે— આ દુનિયાને કોઈ એક મહાન આત્માનો ચિરવિયોગ નિકટના ભવિષ્યમાં સાંપડવાનો છે.

ભાદરવા વહિં અમાસની કાજળઘેરી રાત્રિએ એક બીજું પણ વૈચિત્ર્ય અન્યું. એક પાન-સોપારીની હાટઠીના માલિકને એક સ્વપ્ન લાંધ્યું. બીજે દિવસે સવારે જાહેર માર્ગ પરની

૧. ન્યોર્વ ધી ફીક્થે (પંચમ ન્યોર્વ) આ દુનિયાનો ત્યાગ કર્યો, તેના થોડા દિવસ પૂર્વે આવો જ ઉલ્કાપાત અને નિર્ધાત થયેલો. એડવર્ડ ધી સેવનથ (સાતમો એડવર્ડ) ના મૃત્યુ પૂર્વે પશ્ચિમ દિશામાં મોટો પૂંજડિયો તારો ઉગેલો, અને મહાત્મા ગાંધીજીના સ્વર્ગવાસ પૂર્વે પણ આવો જ એક મોટો તારો ખરી પડવાનું ચિહ્ન થયેલું. આ ચિહ્નો થમા પછી થોડા જ સમયમાં તે તે મહાન વ્યક્તિઓના અવસાન થયેલા.

થોતાની દુકાન ખોલીને બેઠેલા એ ભાઈએ પૂજ્યશ્રીના સંસારી ભત્રીજા શા. ચંપકલાલ ખાલચંદને બોલ્યાં. તેણે તરત જ યુમ પાડી: કેમ ચંપકભાઈ! અત્યારે આમ ક્યાંથી? ચંપકભાઈએ કહ્યું: દાદાને વંદન કરવા ગયો' તો. ત્યાંથી આવું છું.

આ સાંભળીને દુકાનદારે ચંપકભાઈને બેસાડીને કહેવા માંડ્યું: ચંપકભાઈ! મને તો લાગે છે કે-દાદા આ વખતે આંહી જ રહી જવાના છે. આજ રાત્રે મને સ્વપ્ન આવ્યું છે કે: “દાદાએ આ દુનિયામાંથી ચિરવિદાય લીધી છે. તેમની સ્મશાનયાત્રા મારી દુકાન પાસેથી નીકળી છે. એમાં અઠારે વરણના હજારો લોકો બેઠાયાં છે. ગુલાલના તો ઢગલે ઢગલાં ઉછળી રહ્યાં છે. આગળ બેન્ડવાજી વાગી રહ્યું છે. આ યાત્રા મારી દુકાન પાસેથી પસાર થઈ ત્યારે મેં સૌને વહા પીવડાવી.”

આ સાંભળી ચંપકભાઈ સ્તબ્ધ થઈ ગયાં. તેમણે તથા પેલા દુકાનદારે આ વાત અહીં જ ભંડારી દીધી. બે કે - આ વાત કોઈને કરતાંય ચંપકભાઈની જીભ ઉપડતી જ નહોતી. ^૧

આ પછી થોડા દિવસ વહી ગયાં. આ દરમિયાન પૂજ્યશ્રીને પગે-દીંચણ પાસે ખુજલી થઈ આવેલી. વધુ પડતી ખુજલીને લીધે ક્યારેક ખણ આવતાં લોહી પણ નીકળી આવતું. આના પ્રતીકારરૂપે હોમિયોપેથીક ઉપચાર ચાલુ કર્યાં. એથી થોડી સહત થવા લાગી.

પણ પૂજ્યશ્રી કોઈ કોઈ વાર બોલતા કે: ‘અહીં મને ઠીક રહેતું નથી. અને ચોમાસું ઉતરે તરત જ વિહાર કરવો છે.’ સાચે જ, માત્રિકાર્યાનુસારેણ, વાગુચ્છલતિ જઠપતામ્ ॥

આસો મહિનાની શાશ્વતી એાળી નિર્વિઘ્ન સમાપ્ત થઈ. આસો વદિ ત્રીજાના દિવસે કમઠાર અમરચંદ પાનાચંદ, વકીલ વીરચંદ ગોવરધનદાસ, અને સંઘવી ભગવાનભાઈ મેદલ વગેરે આવ્યા. શહિશાળાની બાકીની અર્ધી જમીન (૧૬ વીઘાં) નો દસ્તાવેજ કરવાનો હજી બાકી રહેલો. એ દસ્તાવેજ શેઠ સારાભાઈ જેશીંગભાઈ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા) ના નામનો કરવાનો હતો. એનેા તમામ ખર્ચ પણ તેઓ જ આપવાના હતાં.

એ પાકો દસ્તાવેજ હવે તૈયાર થઈ ગયો હોવાથી તે લઈને તેઓ આવેલાં. દસ્તાવેજની વાત પૂજ્યશ્રીને કરીને કહ્યું કે: સાહેબ! આ એક કામ બાકી રહેલું, તે આજે પૂર્ણ થયું છે. પછી દસ્તાવેજ પણ પૂજ્યશ્રીને વાંચી સંભળાવ્યો.

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી અને જીનાગઢ સ્ટેટ વચ્ચે વર્ષોથી ગિરનાર તીર્થ સંબંધી તકરાર ચાલતી હતી. તે અંગે સૌરાષ્ટ્રના એકમ વખતે શ્રી શામળદાસ ગાંધીની મધ્યસ્થતાએ પેઠીએ સ્ટેટ સાથેની તકરાર છોડીને સમાધાન કર્યું હતું. એ સમાધાનના લખાણની એક કોપી સુરેન્દ્રનગરથી શેઠ રતિલાલ વર્ધમાને પૂજ્યશ્રી ઉપર રજીસ્ટર પોસ્ટ દ્વારા મોકલાવી. બે કે - નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈના સ્વર્ગવાસ પછી પૂજ્યશ્રી પૂર્વની જેમ પેઠીના

૧. આવું જ એક સ્વપ્ન પૂજ્યશ્રી બોટાદ હતાં, ત્યારે તેઓશ્રીના પરમ ભક્ત સલોત કુલચંદભાઈને પણ આવેલું. તેમાં તેમણે જોયું કે-વિશાળ એક છે. એમાં પૂજ્યશ્રી જે ડોળીમાં બેસતાં, તે ડોળી ઉપાડીને ચાર માણસો ઉભાં છે. પણ એ ડોળી ખાલી છે. એમાં પૂજ્યશ્રી નથી બેઠાં. આ સ્વપ્નની વાત તેમણે પૂ. નંદનસુરિ મ. સિવામ કોઈને કહેલી નહિ.

મામલામાં રસ નહોતાં લેતાં. તેા પણ આ ગિરનારતીર્થની ખાખત આવતાં પૂજ્યશ્રીએ તે સમાધાનનું લખાણ સાંભળવા ઈચ્છા દર્શાવી.

હવે - આ જ વખતે જુનાગઢના નીચેના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠાના કાર્ય અંગે પેઢીના મુખ્ય મેનેજર શ્રી નાગરદાસભાઈ પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને બેઠેલાં. લખાણ અંગ્રેજીમાં હોવાથી પૂ. નંદનસૂરિશ્રી મ.એ તે વાંચી સંભળાવવા તેમને કહ્યું. તેમણે તે લખાણનો ગુજરાતી અર્થ કહી સંભળાવ્યો.

એ સાંભળતાંની સાથે જ પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું: “ જોને માટે આપણે સ્ટેટ સાથે આજ સુધી લડતાં આવ્યા છીએ, અને ઘણું સહન કર્યું છે, તેમજ જે સ્થાન શ્રીનેમિનાથપ્રભુના કેવળ-જ્ઞાન તથા નિર્વાણકલ્યાણકની ભૂમિ છે, તે પવિત્ર પાંચમી ટુંક આપણે હાથેકરીને આ સમાધાનમાં સ્ટેટને સોંપી દીધી છે. એટલું જ નહિ, પણ ત્યાંના મુખ્ય દરવાજા ઉપરનો અંગલો, કે જેમાં આપણે તીર્થરક્ષણ અંગેના સાધનો રાખીએ છીએ, તે તથા ગઢના મુખ્ય દરવાજાથી અંદર જવાનો રસ્તો, આ બધું આપણી - પેઢીની માલિકીનું જ છે. તે દરવાજા-અંગલો તથા રસ્તો પણ આપણે આ સમાધાનમાં સ્ટેટને સોંપી દીધાં છે. એ વાત આ સમાધાન સાંભળતાં સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. આ કોઈ રીતે બ્યાજબી થયું નથી. ખેર ! જેવી ભવિતવ્યતા.”

આ વાત પ્રથમ તેા નાગરદાસભાઈના માન્યમાં ન આવી. ત્યારે પૂ. નંદનસૂરિ મ. એ કહ્યું કે: ‘ નાગરદાસ ! તમે બરાબર ફરી વાર આ વાંચો, પછી નિર્ણય કરો.’ નાગરદાસએ પુનઃ નિરાંતે એ લખાણ વાંચી, વિચારીને આખરે પૂજ્યશ્રીની વાત કબૂલ કરી.

આ પછી વળી બે દિવસ વીત્યાં. આસો વદિ છઠે બપોરે ૧૨-૩૦ વાગે પૂજ્યશ્રી સ્થંડિલશુદ્ધિ માટે પધાર્યાં, ત્યાંથી પાછાં ફરતાં ટેકા માટે પૂ. ઉદયસૂરિ મ. તથા પૂ. નંદનસૂરિ મ. સાથે તેા હતાં જ, તેા પણ સહસા બેલેન્સ ખસી જતાં હાથ છૂટી જવાથી પૂજ્યશ્રી આડે પડખે પડી ગયાં. તત્કાળ ત્યાંથી ઉપાડીને તેઓશ્રીને પાટ પર સૂવરાવવામાં આવ્યાં. ઈન્દ્રની તપાસ કરતાં જણાયું કે - કોઈ હાડકું ઉતરી નથી ગયું, અને ફ્રેક્ચર પણ નથી થયું. પણ મૂઠમાર વધારે પડતો વાગ્યો હતો. ડાબા પગના ગોઠણે તથા પીંડીના ભાગમાં નળી ઉપર વધારે વાગ્યું હતું. ગોઠણ ઉપર સોળે પણ આવી ગયો. પછાડ લાગવાથી અને પડખે ઠુઠાવો થઈ આવ્યો. તત્કાલ તલના તેલનું માલિશ, પીળીયાનો લેપ અને શેક વ. ઉપચારો શરૂ કરાયા. સ્થાનિક હાડવૈદ અને ડોકટરને બોલાવવામાં આવ્યાં. હાડવૈદે બરાબર તપાસીને કહ્યું કે : ફ્રેક્ચર કે હાડકું ઉતરી ગયું નથી. સોળે અને મૂઠમાર વધારે જણાય છે. પણ માલિશ વ. ઉપચારોથી આરામ આવી જશે. આમ કહીને તેમણે પાટો ખાંધી દીધો.

અપૂરામાં પૂરું આ દિવસોમાં જ પૂજ્યશ્રીને સળેખમ તથા ઉધરસનું ‘ખોખરીયું’ પણ થઈ આવેલું. એક તેા અશક્ત અવસ્થા, એમાં ઉધરસનું જોર, અને એમાંય વળી આ પડી જવાનો બનાવ બનવાથી પીડા તથા ઠુઠાવો અસહ્ય હતાં. પણ આશ્ચર્ય, આજ સુધી તેા થોડી પણ અસ્વસ્થતા આવતાં નવંસ બની જતાં પૂજ્યશ્રી આ અસહ્ય પીડાને અપૂર્વ શાન્તિથી સહી રહ્યા હતાં. કોઈને ઠુઠાવાની ફરિયાદ નહોતા કરતા. જાણે કશું જ નથી બન્યું, એવાં આનંદ અને શાંતિમાં તેઓશ્રી મગ્ન રહેવા લાગ્યાં. કોઈને ઊંચા સાદે બોલાવતાં

પણ નહિ. આ આનંદમગ્નતા અને શાંતિ ભેદને સૌ સાનંદ આશ્ચર્ય પામવા લાગ્યાં.

આસો વદિ સાતમે ભાવનગરથી કુશળ હાડવૈદ્યે આવીને ઝડપી સારવાર પ્રારંભી. એથી થોડીક રાહત રહેવા લાગી. પાટો બંબે દિવસે ખોલાતો હતો. ચાર દિવસમાં જ સોજો ઓછો જણાવા લાગ્યો.

પૂજ્યશ્રીની સેવા માટે મહુવાનો શ્રીસંઘ ખડે પગે હાજર રહેતો હતો. અમદાવાદ-જેસર-ભાવનગર વ. ગામોના ભક્ત શ્રાવકો પણ કાયમ આવળા કરતાં હતાં.

આસો વદિ ૧૦મે પૂજ્યશ્રીને તાવ આવવો શરૂ થયો. માંદગી એક પછી એક વધતી હતી. એની સાથે પૂજ્યશ્રીની આત્મભગૃતિ અને શાંતિ પણ અવિરત વધ્યે જતી હતી. આખો દિવસ તાવ ૧૦૩ ડિગ્રી રહ્યો. એની સાથે ત્રણેક વાર ઉલટી પણ થઈ.

આ તાવ ચિન્તાનો વિષય બન્યો. ગામના મોટા ડોક્ટર વારંવાર તપાસવા માટે આવવા લાગ્યા. ફવાઓ ચાલુ જ હતી.

અગિયારસે સવારે ૧૦૧ ડીગ્રી તાવ હતો. ત્યાર પછી ધીમે ધીમે નોરમલ થઈ ગયો. બારશે સવારે પુનઃ તાવ ચઢવો શરૂ થયો. યર્મોમીટરનો પારો અને ટેમ્પરેચર બંને સંતાકુકડી રમતાં હોય તેમ સવારે-૧૦૪ થયો. પાણીના પોતાં મૂકવાં, વ. ઉપચારોથી મોડી સાંજે ઘટીને ૨૧ થયો. પણ પછી પોણા કલાકમાં ૧૦૫ થઈ ગયો. આથી સૌ ચિન્તિત બની ગયાં. પાણીના પોતાં અને કાંસાના વાડકાથી પગે ઘી ઘસવાનું કામ ચાલુ જ હતું. બરાબર રાતના એક વાગે ટેમ્પરેચર નોરમલ-૬૯ થયું ત્યારે સૌ આશ્ચસ્ત થયાં. સૌ સાધુઓ તથા સંઘ ત્યાં સુધી ત્યાં જ બેસી રહ્યાં હતાં.

તાવ નોરમલ થયાં છતાં બેચેની આખી રાત રહી. દિવસે ઉલટી બે-એક વાર થયેલી. ઘેનને કારણે સંથારામાં ઠંડલા પણ થઈ ગયેલાં. આ બધાં કારણે નબળાઈ પણ સવિશેષ આવી ગઈ.

બીજે દિવસે ઘનતેરશ હતી. આખો દિવસ થોડો-થોડો તાવ રહ્યા કર્યો. પણ બારશ કરતાં સાડું જણાતું હતું. સવારે શ્રીનંદનસૂરિજી મ. વગેરે પૂજ્યશ્રી પાસે બેઠેલાં. તેમણે પૂજ્યશ્રીને કહ્યું : સાહેબ ! પરમ દિવસે દીવાળી છે. અને પહેલે દિવસે આપનો જન્મદિવસ છે.

ત્યારે પૂજ્યશ્રી કોઈ અગમ વાણી ભાખતાં હોય, તેમ બોલ્યાં : “આપણે કયાં દીવાળી જોવાની છે ?”

આ સાંભળીને શ્રીનંદનસૂરિજી મ. આદ્ર^૧ સ્વરે બોલ્યાં : “સાહેબ ! આપ આમ કેમ બોલો છો ?” અને તેઓ તથા બાળુમાં બેઠેલાં સૌ રહી પડ્યાં.

તે દિવસે બપોરે પૂજ્યશ્રીએ શ્રીનંદનસૂરિ મ. ને બોલાવીને કહ્યું : “નંદન ! તું મારી પાસે બેસ, મને ગોઠતું નથી.” તેઓ બેઠાં. પછી ધીરે ધીરે પૂજ્યશ્રીએ અનેક યોગ્ય બાબતોની ભલામણો તેમને કરી, સૂચનાઓ આપી. સાથે એ પણ કહ્યું કે : “જ્યારે અહીં શેઠ જિનહાસ ધર્મદાસની પેઠીના આ બંને દેરાસરોનો પ્રતિષ્ઠા થાય, ત્યારે એટલું ચોક્કસ ધ્યાનમાં રાખજો કે - વિજ્ઞાનસૂરિ અને પદ્મસૂરિના સંસારી પિતાના નામની એક એક મૂર્તિ

ચોક્કસ પધરાવવાની છે.” આ બધી વાતો-સૂચનાઓ તેમણે ‘તહત્તિ’ કહેવાપૂર્વક સ્વીકારી.^૧

ચૌદશે સવારથી કાંઈક સ્વસ્થતા જણાતી હતી. તાવ તદ્દન ઉતરી ગયો હતો. ટેમ્પરેચર ૯૫થી વધીને ૯૭ના સુધી થયું હતું. બેચેની પણ ઓછી જણાતી હતી. પણ પરસેવો ઘણો થતો હતો. કોઈએ શાતા પૂછી, તો તેના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “મને ઠીક નથી. આ વખતથી દીવાળી સારી નહિ જાય.” આ સાંભળી સૌ ગમગીન બની ગયાં. તે દિવસે મોટાં ડોક્ટર જયંતિભાઈ ઝવેરી તબિયત તપાસવા આવ્યાં. તેમણે ખોરાકમાં કેવળ મોસંબીનો રસ વાપરવા સૂચન કર્યું.

બે કે-પૂજ્યશ્રી છેલ્લાં કેટલાંક દિવસથી દવા અને પ્રવાહી સિવાય બીજા ખોરાક નહોતાં લેતાં. પણ ડોક્ટરે શક્તિ માટે આ સૂચન કરેલું. એ વખતે પૂજ્યશ્રીએ મંદ સ્વરે કહ્યું : “મારાં જીવનમાં કોઈ વખતે સંતરૂં કે મોસંબીના રસનો મેં ઉપયોગ નથી કર્યો. તો અત્યારે મને તે વસ્તુ શા માટે વપરાવો છો ?” અસ્વસ્થ અવસ્થામાં પણ આત્મજાગૃતિની અપૂર્વતા આ શબ્દોમાં પ્રત્યક્ષ જણાય છે.

ડોક્ટર સમજી હતા. પૂજ્યશ્રીનો અનુપમ સંયમ-સાધનામાં સહેજ પણ ઢીલાશ આવે, એવું કરવું અયોગ્ય લાગતાં તેમણે કહ્યું કે : બે એમ હોય, તો મોસંબીનો રસ આપણે નથી વાપરવો.

આ પછી તરત પૂજ્યશ્રીએ શ્રીનંદનસૂરિજી મ, ને કહ્યું કે : “ડોક્ટર કેવાં લલાં છે ? મારી ઈચ્છા વિરુદ્ધ કરો. આગ્રહ નથી કરતાં”

સાંજે ૯૯ ટેમ્પરેચર આંચું. વધતી જતી નબળાઈના સમાચાર અમદાવાદ વ.ના આગેવાન ગૃહસ્થોને તારટપાલ દ્વારા આપવામાં આવેલા. તેથી કુલચંદભાઈ તથા ભાવનગર-સંઘના શ્રી ખાંતિભાઈ વ. ત્રીસેક ગૃહસ્થો ખાસ ટ્રોલી દ્વારા આજે આવી પહોંચ્યાં હતાં.

રાત્રે પક્ષી પ્રતિકેમણ પૂરી નિરાંતથી અને ઉપયોગપૂર્વક સરસ રીતે કર્યું. પછી તેઓશ્રી બોલ્યાં કે : “આજ પ્રતિકેમણ અચ્છી તરેહસે થયું છે.” ત્યારબાદ શ્રીખાંતિભાઈ અમરચંદ વોરા, ઈશ્વરદાસ મૂળચંદ, સારાભાઈ જેશીગભાઈ વગેરે સાથે વાતચીત પણ કરી. બીજા દિવસે દીવાળી હોવાથી, અને પૂજ્યશ્રીની તબિયત રોજની અપેક્ષાએ સારી જણાવાથી

૧ સં. ૨૦૦૬માં ક્ષગણ મહિને મહુવામાં તૈયાર થયેલ શ્રી નેત્રિપાર્શ્વ વિહાર તથા શ્રીઋષભશાન્તિ વિહારનો અંજનશલાકા - પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પૂજ્યશ્રીના શિષ્યરત્નોના વિશ્વાળ સમુદાયના સાંનિધ્યમાં ઉજવાયો. તેમાં શ્રીનેત્રિપાર્શ્વવિહારમાં (દેવગુરુમંદિરમાં - જ્યાં પૂજ્યશ્રીનો જન્મ થયેલો) મૂળનાયકજી શ્રીપાર્શ્વનાથ, ભોંયરામાં મૂળનાયક શ્રીનેત્રિનાથ પ્રભુ, અને ઉપરના મળલે શ્રી આદિનાથ પ્રભુની, તથા શ્રીઋષભ શાન્તિ વિહારમાં મૂળનાયક ૯૧ ઈંચના શ્યામ શ્રી કેસરિયાજી, તેની આજીવ્યાજી ૮૩ ઈંચના ક્ષણવાળા શ્યામ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, - ૧ પૂજ્યશ્રીના પિતા શ્રી લક્ષ્મીચંદભાઈના તથા ૧ પૂજ્યશ્રીના માતૃશ્રી દીવાળીબેનના શ્રેયાર્થે, તેમજ ઉપરના મળલે શ્રીશાંતિનાથપ્રભુ (ભોંયણીથી લાવેલ) વગેરે બિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ સૂચવ્યા મુજબ પૂ. આ. શ્રી વિનયવિજ્ઞાનસૂરિજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રીવિનયપદ્મસૂરિજી મ.ના સંસારી પિતાજીના શ્રેયાર્થે પણ એક એક બિંબ ભરાવીને પધરાવવામાં આવ્યાં.

ખાંતિલાઈ વગેરે ભાવનગરના ગૃહસ્થોએ પૂજ્યશ્રી પાસે ભાવનગર જવાની રજા માગી. પૂજ્યશ્રીએ ના કહી. તો ખાંતિલાઈએ કહ્યું : સાહેબ ! ચોપડાપૂજન કરીને તરત જ આવી જઈશ. એટલે પૂજ્યશ્રી કહે : “તો તારે જવું હોય તો બા.” (આ જવાબમાં સ્પષ્ટ અનિચ્છા દેખાતી હતી.) અને ખાંતિલાઈ ગયા.

રાત્રે શોષ પડવો શરૂ થયો. ઉંઘ ખિલકુલ આવી નહિ. સાધુઓ તથા શ્રાવકો આખી રાત સેવામાં હાજર હતાં.

આમ ને આમ રાત્રિ પસાર થઈ, ને અમાસની સવાર પડી. ત્યારે હલા ટેમ્પરેચર હતું. આજે દીવાળી હતી. શ્રી વીરપ્રભુના નિર્વાણ કલ્યાણકનો મહાન દિવસ હતો. પરોઢિયે પ્રતિક્રમણ કરીને તરત શ્રી નંદનસૂરિ મ.ને જોલાવીને પૂછ્યું : “નંદન ! સૂર્ય કેટલા વાગે ઉગે છે ?” તેમણે કહ્યું : ૬/૩૭ મિનિટે ઉગે છે, સાહેબ ! એટલે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું : “તમે કોઈ નવકારશીનો સમય થયા પહેલાં મને પચ્ચક્ષ્ણાણુ પરાવશો નહિ. અને આજે મારે પાણી સિવાય કોઈ ચીજ વાપરવાની નથી.”

એમ જ બન્યું. એ આખા દિવસમાં પૂજ્યશ્રીએ ફક્ત એક જ વાર પાણી જ વાપર્યું. તે સિવાય બીજી કોઈ ચીજ કે બીજી વાર પાણી પણ નહોતું લીધું.

અગિયાર વાગ્યા પછી તબિયત બગડવા લાગી. ટેમ્પરેચરની વધઘટ થવા માંડી. ઘડીકે ૧૦૩ થાય, તો થોડીવારમાં એકદમ ૯૯ થઈ જાય. સવારે ૧૧ વાગ્યા સુધીમાં કલ્લા પણ થયાં. પછી એકેય વાર ન થયા. પણ શારીરિક શુદ્ધિ તદ્દન સારી હતી. નબળાઈ, બેચેની ઘણી હતી. ડોક્ટરો વારંવાર તપાસવા આવતાં, ને ચિન્તિત બનતા હતાં. શ્રી સંઘ, બહારના અનેક ગૃહસ્થો, તથા સમસ્ત સાધુપરિવાર ચિન્તિત વદને ત્યાં ખડા હતાં. સૌ મનમાં પ્રાર્થના કરી રહ્યાં હતાં.

આ વખતે-પૂજ્યશ્રીના મુખ પર અપૂર્વ ઉપશમપૂર્ણ પ્રસન્નતા બેવા મળતી હતી. તાવની ગરમી, નબળાઈ અને બેચેની પૂરા પ્રમાણમાં હોવા છતાંય તેઓશ્રીના મુખારવિંદ પર કો' અપૂર્વ શાન્તિમય તેજ ચમકી રહ્યું હતું. બહુ-દિવસો પૂર્વે મહાપ્રયાણ માટે ભાતું તૈયાર કરી દીધેલું, એટલે હવે તો કોઈ મહોત્સવની મોજ માણવા જવા માટે નિશ્ચિન્ત-પણે તેઓશ્રી તૈયાર હોય, તેમ લાગતું હતું.

દાદાની તબિયત આજે વધારે બગડતી જાય છે, એ સમાચાર કલ્હોપિકર્ણ શહેરમાં પ્રસરવા લાગ્યાં. થોડીવારમાં ઉપાશ્રયમાં સેંકડો માણસો દર્શને આવવા લાગ્યાં. જૈનેતર આલમ વિશેષપણે ઉમટી. “દાદા’ તો સૌના હતાં ને !

ખપોર પછી ગામના મોટા ડોક્ટર જયંતિલાઈએ તથા સ્ટેશન વિભાગના મોટા ડોક્ટરે તપાસતાં તેમને તબિયત ગંભીર લાગી. તેમણે તરત નગરશેઠ હરિભાઈ સાથે વિચારણા કરીને શ્રી ઉદયસૂરિ મ., શ્રી નંદનસૂરિ મ., શ્રી અમૃતસૂરિ મ. વગેરેને કહ્યું કે : હાટ માટે એક ઈન્જેક્શન આપવાની જરૂર જણાય છે.

શ્રીનંદનસૂરિ મ.એ પૂછ્યું : તમને મહારાજજીના શરીરની પરિસ્થિતિ અત્યારે કેવી લાગે છે ?

નગરશેઠે સીરીયસ હોવાનું કહ્યું, ત્યારે ડો. જયંતિભાઈ કહે : સીરીયસ નહીં, પણ વેરી સીરીયસ છે.

ડોક્ટરોનો આ જવાબ સાંભળીને શ્રીનંદનસૂરિ મ.એ કહ્યું : “ડોક્ટર ! મહારાજ-શ્રીજીએ આખી જીંદગીમાં ઈન્જેક્શન લીધું નથી. અને તેઓ ઈન્જેક્શન લેવાના વિચારના પણ ન હતા, તો પછી અત્યારે—આવી સ્થિતિમાં ઈન્જેક્શન આપવું, તે મને જરાય વ્યાજબી નથી લાગતું. ઈન્જેક્શન આપવાથી તમો આયુષ્યબળ વધારી શકતા હો તો કદાચ આપવાનો વિચાર થાય. પણ આ તો ઈન્જેક્શન આપવાથી શાન્તિ અને સમાધિમાં રહેલા મહારાજશ્રીજીના આત્માને નાહકની વેદના થશે.”

આ વાત પૂરી થતાં જ ડોક્ટર તથા નગરશેઠ બોલ્યા કે : આપ કહો છો, તે બિલકુલ ખરાબર છે. ઈન્જેક્શન આપવું નથી, આપવાની જરૂર પણ નથી, અને આપવાનો કોઈ અર્થ પણ હવે નથી. હવે તો મહારાજજીને વધુ ને વધુ શાંતિ અને સમાધિ રહે, તેવું વાતાવરણ ચાલુ રાખો.

માનવ-ગણુથી ચિકિત્સા ભરાઈ ગયેલા ઉપાશ્રયમાં સન્નાટો છવાઈ ગયો હતો. નીરવ વાતાવરણ ગહનતા પકડી રહ્યું હતું. સૌના દિલમાં સીરીયસ શબ્દ શૂળની જેમ ભોંકાતો હતો. મ્હાન વદને સૌ પ્રાર્થનામગ્ન બનવા પ્રયત્ન કરતા હતા.

સાંજે પાંચ વાગ્યા. હવે પૂજ્યશ્રીને પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યક ક્રિયાઓ કરાવવાની તૈયારી કરી. એમાં બલેલ ન પડે, એ માટે સૌ શાંતિપૂર્વક બહાર બેઠાં. અને શ્રી નંદન-સૂરિજી મહારાજની સાથે મુનિ શ્રી ધુરંધરવિજયજીએ પૂજ્યશ્રીને શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરાવ્યું. સંધારાપોરિસીની ક્રિયા પણ કરાવી. સર્વ જીવરાશિની સાથે ખામણું કરાવ્યાં. જગતના જીવમાત્રને અભયનો સંદેશો આપતી ક્ષમાનું આદાન-પ્રદાન કરીને પૂજ્યશ્રી સંસારથી નિર્લેપ બન્યાં.

હવે મૃત્યુ આવે યા ન આવે, એની પૂજ્યશ્રીને પરવા ન હતી. બધે છાતીકેદું બનતું મૃત્યુ અહીં આવે, તો પણ એની કાયરતા છતી થઈ જાય, એવાં—ક્ષમા વજ્ર-ધારી શ્રમણ પૂજ્યશ્રી બની ગયાં હતાં. કહે કે—તેઓશ્રી મૃત્યુજય મહામાનવ બનીને મૃત્યુને મહોત્સવની જેમ વધાવવા માટે સાબદાં હતાં,—કાયરની નહિ, પણ વીરની મહાનગી ધરીને. રે ! મૃત્યુરણ્યુત્સવાયત્તે, એ આનું જ નામ ને !

આવશ્યક ક્રિયા પૂરી થઈ, ત્યારે છ વાગવા આવ્યા હતાં. એ પછી સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ બહોળા પ્રમાણમાં ત્યાં એકત્ર થઈ ગયો. પંચ મહાવ્રતના શ્રવણ પુરઃસર નવકાર મંત્રનું રટણ અને સ્મરણ શરૂ થયું.

‘નમો અરિહંતાણુ’ અને ‘ચત્તારિ સરણુ’ પવજ્જામિ’ના ઉપશમ નીતરતાં વચનો પૂજ્યશ્રીના કણુને તથા ચિત્તને આલ્હાદી રહ્યાં હતાં. અને એ આલ્હાદ તેઓશ્રીના સૌમ્ય

શાંત વદન પર સ્પષ્ટપણે અંકિત થઈ રહ્યો હતો. તેઓશ્રીના જીવનભરની અણીશુદ્ધ સંયમની સાધનાનો એક દિવ્યપુંજ બાણે એ સમાધિરૂપે દેખાતો હતો.

ખીલે એક કલાક પસાર થયો. મેઢનીમાં અને ધૂનના ગંભીર સ્વરોમાં ભરતી થયે જતી હતી. સંથારામાં સૂતેલાં પૂજ્યશ્રીના-વદન પર પથરાયેલી અલૌકિક સમાધિ-બ્યોતિને નિહાળવામાં સૌ લીન બની ગયા હતાં, ત્યારે—

એક દિવ્ય તેજના લીસોટા સમા પૂજ્યશ્રીના અમર આત્માએ કશી વેદના વિના, અને અસામાન્ય પુરૂષને છાજે તેવી નિર્યામણા સાથે આ પાર્થિવ વિનશ્વર દેહને ત્યાગ કરીને સ્વર્ગલોકના પંથે મહાપ્રયાણ કર્યું.

ઘડિયાળનો કાંટો ત્યારે ‘૭’ કલાકનો સમય દર્શાવતો અવિરત ગતિએ ચાલ્યો જતો હતો.

રે ! મહાન્ આત્મા, મહાન્ જીવન અને એનું મૃત્યુ પણ મહાન્. કેવું સૌભાગ્ય ?

—*—

[૫૯]

મહાયાત્રા

“નેમિ નેમસઆદ્, જહ્યો ન દૂભે માનવી,
જનની જણે હબર, પણ એકે એવો નહીં....”

ગયા. શ્રીજિનશાસનના રખેવાળ સૂરિસઆદ્ ચાલ્યા ગયા.

જેની છાયા તળે સાધુ-સંસ્થા નિર્ભય બની રહેલી, એ છત્ર નષ્ટ થયું.

સમસ્ત સંઘના શોકનો કોઈ પાર ન રહ્યો. સર્વત્ર આંસુઓની ધારાઓ જોવા મળતી હતી. ક્ષણવાર પહેલાંની આનંદહેલીને આંસુ-હેલીમાં પલટાવીને મહાહોશ બનેલો કૂર કાળ જગત્ પર બાણે અદૃહાસ્ય વેરી રહ્યો હતો.

આણું મહુવા ધરતીકંપનો આંચકો અનુભવી રહ્યું હતું. સ્તબ્ધતા, નિઃશબ્દતા અને ગહનતા ચોપાસ ફરી વળી હતી.

અને પૂજ્યશ્રીના શિષ્યગણ ?

માવિહોણું પંખી-બાળ જેવી એની અસહાય દશા હતી. ચોધાર આંસુ સારી રહેલો એ મુનિસમૂહ માનવને જ નહિ, ઉપાશ્રયના પત્થરને પણ બાણે પીગળાવી રહ્યો હતો. જેને કાળે પોતે પ્રાણ અર્પવા પણ સદા તૈયાર હતા, એ ભવોદધિતારક ગુરુદેવ આજે આ જગત્માંથી ચાલ્યા ગયાં; એ વિચારે જ એમનું હૈયું હચમચી ઉઠતું હતું. નજરે જોવા છતાં ન માન્યામાં આવે એવો ઘાટ હતો.

પૂજ્યશ્રીની જીવનભરની અનતિચાર આત્મસાધના અને વહાલપ વર્ષાવતી શીળી હુકંની યાદ આવતાં જ શિષ્યોના ચિત્તમાં આર્તનાદ પ્રગટતો હતો—‘રે ! એ તો ગયાં,

હવે અમારું કોણ ?' અને સમજાવતા આશ્વાસને માંડમાંડ થ'લેલાં આંસુના પૂર નિર્બંધપણે વહેવા લાગતાં.

દીવાળીની આ રાત સૌને ભેંકાર ભાસી રહી હતી. દીવડા તો ઘણાં પ્રગટ્યા હતાં, પણ એ બધાંય આજે નિસ્તેજ દીસતાં હતાં. એમનું તેજ આજે હણુઈ ગયું હતું. કારણ ?—

—(મા) દીવાળીનો એક બ્યોતિર્મય દીવડો આજે અલોપ બન્યો હતો.—એલવાઈ ગયો હતો. રે ! અનેક દીવાઓમાં અખૂટ નૂર પૂરનાર એ દીવડાની દિવ્ય બ્યોત હવે ક્યાં બેવા મળશે ?

* * *

ભગ્નહૃદય બનેલા પૂજ્યશ્રી ઉદયસૂરિજી મહારાજ આદિએ શ્રી સંઘની વિનંતિથી પૂજ્યશ્રીના સંયમપૂત દેહને વોસરાવવાની ક્રિયા કર્યા બાદ ગૃહસ્થોએ ઉચિત સ્નાન-વિલેપનાદિ કર્યું. બાદ શુદ્ધ નૂતન વસ્ત્રો પરિધાન કરાવીને પૂજ્યશ્રીના દેહને તે જ સ્થાને પક્ષાસને પધરાવવામાં આવ્યો.

એના અંતિમ દર્શન માટે આખું ગામ ઉમટ્યું. એક માણસ એના દર્શન વિનાનો ન રહ્યો. આખી રાત ઉપાશ્રયમાં લોકોની અવરજવર ચાલુ જ રહી. સૌ 'દાદા'ના દર્શન કરીને ગમગીન હૃદયે અને આંસુભીની આંખે પાછાં વળતા હતાં.

ખીજી તરફ—આંસુના વેગને કોઈ રીતે ન રોકી શકવા છતાં પણ પૂ. શ્રી નંદન-સૂરિજી મહારાજે નગરશેઠ હરિભાઈ સાથે બેસીને પૂજ્યશ્રીના સંસારી ભાણેજ પ્રો. હડી-ચંદ જીવણલાલ પાસે ભારતભરમાં તમામ ગામોના સંઘો, પૂ. મુનિવરો તથા ભક્ત ગૃહસ્થો વગેરે ઉપર પૂજ્યશ્રીના સમાધિમય કાળધર્મના સમાચાર જણાવતા તાર શરૂ કરાવ્યા. લગભગ ૪૫૦ તાર તે રાત્રે જ થઈ ગયા. ખીજે દિવસે પણ ૩૦૦ જેટલાં બાકીના તાર થયા.

આ તાર બ્યાં બ્યાં પહોંચ્યા, ત્યાં ત્યાં ઘેરા શોકનું વાતાવરણ છવાવા લાગ્યું. તે તે ગામોના શ્રાવકો-સંઘો જે મળે તે સાધનમાં બેસીને વહેલી તકે મહુવા રવાના થવા લાગ્યા. એ જમાનામાં આજના જેવી ટ્રેઈન અને બસની સર્વિસો દુર્લભ હતી. રસ્તાએ પથરાળ, કાચા હતા. રાતનો સમય હતો એટલે મોટર-ગાડી વગેરે સાધનો મળવા પણ ઘણાં મુશ્કેલ હતાં, તો પણ ભક્તિવાળા શ્રાવકો સેંકડોની સંખ્યામાં ગમે તે રીતે મહુવા આવી પહોંચવા લાગ્યા. તારનો તો બહુ દરોડો પડ્યો. દિલગીરી દર્શાવતાં સેંકડો તાર મહુવાની પોસ્ટ એકિસે ઉતરવા લાગ્યા.

ભાવનગરમાં આંતિભાઈ વોરાને આ બખર મળ્યા, ત્યારે તેમના દુઃખનો-શોકનો પાર ન રહ્યો. તેમને હવે સમજાયું કે—પૂજ્યશ્રીએ તે દિવસે જવાની ના કેમ પાડેલી ? તેમના હૈયામાં પારાવાર પસ્તાવો થવા લાગ્યો. પણ હવે શું થાય ?

પૂજ્યશ્રીના પરમ અનુરાગી અને શ્રી કદંબગિરિ તીર્થના પુનરુદ્ધારના પાયાથી માંડીને આજ સુધી અને આજીવન પોતાના તન-મન-ધનને સમર્પી દેનાર કામદાર અમરચંદ-ભાઈ ચૌદશના દિવસે જ પૂજ્યશ્રીની તબિયત સારી જણાયાથી દર બેસતા મહિને યાત્રા

કરવાના પોતાના નિયમ પ્રમાણે કદાંબંગિરિની યાત્રાએ ગયા હતા. તેમના મનમાં એમ કે બેસતા વર્ષની યાત્રા કરીને તરત મહુવા પહોંચીશું. પણ જ્યારે તેઓ મહુવા આવી પહોંચ્યા, ત્યારે તેમણે આ વજાઘાતજનક બનાવ નિહાળ્યો. પછી તો પૂછવું જ શું ? નિરવધિ દુઃખની લાગણી અંતસ્તલને હતવિહત બનાવી રહી.

શ્રીસંઘે રાતોરાત સાચા કિનખાબથી મઢેલી સુંદર પાલખી તૈયાર કરી.

સં. ૨૦૦૬ ના પ્રારંભના દિવસે-કાર્તિક શુદ્ધ એકમ શનિવારે ૯-૦ વાગે પૂજ્યશ્રીના દેહને એ પાલખીમાં ખિરાજમાન કરાયો. અને તરત અંતિમ મહાયાત્રા શરૂ થઈ.

હબરોની મેદનીથી સારો યે માર્ગ ચિહ્નાર હતો. અઢારે આલમ પોતાના 'દાદા'ને અંતિમ વિદાય આપવા માટે આંસુભીના ચહેરે એકત્ર મળ્યા હતાં.

'જય જય નંદા, જય જય લદા'ના ગગનભેદી અવાજ સાથે પૂજ્યશ્રીના કુટુંબીજનોએ અને સંઘના આગેવાનોએ જ્યારે પાલખી ઉપાડી, ત્યારનો કરુણ દેખાવ હૃદયદ્રાવક બની ગયો. શિષ્યગણતું મૂક રુદન, એથી જન્મતી હૃદયસ્પર્શી કરુણા, અને એનાથી વ્યાપતી સ્તબ્ધતા પાષાણુ દિલને પણ પાણી બનાવવા સમર્થ હતી. રે કાળ ! તું કેવો નિષ્કુર છે ?

અંતિમયાત્રાની આગલી હરોળમાં બેન્ડ વાગી રહ્યું હતું. એના કરુણ વૈરાગ્યપ્રેરક સરોદો હૈયા સોંસરવા ઉતરતાં હતાં. ત્યારબાદ ધૂપના ગોટેગોટાં ઉડાડતાં કુંડાઓ, ગુલાલના ઉછળતાં ઢગલાંઓ, અને હબરોની મેદની વચ્ચે ચાલી રહેલી લવ્ય જરિયાન પાલખી નજરે પડતી હતી. પાલખીની પાછળ દીનજનોને અનુકંપાદાનરૂપે અનાજ, લાડુ, કેળાં, મોસંખી વગેરે ખાદ્ય પદાર્થો તથા રોકડ નાણાંતું છૂટે હાથે દાન આપતાં ભાવિકજનો નજર પડતાં હતાં.

'જય જય નંદા, જય જય લદા'ની ઘોષણાઓથી આખું ગામ શબ્દમય બની ગયું હતું. એ શબ્દો બહુ સૂચવતાં હતાં કે—આવાં મહાપુરુષને મન તો મૃત્યુ પણ એક વિજયયાત્રા છે.

આ મહાયાત્રા ફરતી ફરતી જાહેર રસ્તા પર આવી કે જ્યાં પેલા પાન-સોપારીવાળાની દુકાન આવેલી. ભા.વ. અમાસે તેને આવેલું સ્વપ્ન અત્યારે અક્ષરશઃ સત્યસ્વરૂપે તેણે નિહાળ્યું. એ જ—સ્વપ્નામાં દીઠેલી પાલખી, હબરોની મેદની અને ગુલાલના ઢગલા અત્યારે તેને જોવા મળ્યા. ફક્ત તેણે કોઈને ચહા ન પીવડાવી. (સ્વપ્નમાં બધાને ચહા પીવડાવેલી.) આટલો તક્ષવત સ્વપ્નમાં અને સત્યમાં રહ્યો.

મહાયાત્રા ગામમાં ફરીને ગામ બહાર વાશીતળાવના ઝાંપે આવેલા બાલાશ્રમના મકાનની ઉત્તરદિશાએ બાલાશ્રમની જગ્યાના જ એક લાગમાં ભૂમિ-પ્રમાર્જન કરવાપૂર્વક પાલખીને પધરાવવામાં આવી. પછી પૂજ્યશ્રીના આખા દેહને ફરતાં શુદ્ધ ચંદનના કાષ્ઠ ગોઠવવામાં આવ્યા. ફક્ત મુખારવિંદનો લાગ ખુલ્લો રખાયો. પણ એ વખતે મુખારવિંદ પર એવું અલૌકિક તેજ અને પ્રસન્નતા છવાયેલાં કે—જેનારાંને લાગે કે—હમણાં જ મહારાજજી ઝાલી ઉઠશે.

અમદાવાદ-ભાવનગર-પાલિતાણા-જેસર-કુંડલા-તળાબ-ખોટાદ વગેરે અનેક ગામોના સેંકડો શ્રાવકો આવ્યે જ જતાં હતાં. ઘણાં રાત્રે આવી ગયાં હતાં. કેટલાંક પરોઢિયે, કેટલાંક અંતિમ યાત્રામાં અને કેટલાંક અગ્નિદાહની શરૂઆત પૂર્વે હાજર થઈ ગયાં. હજી પણ લોકો આવ્યે જ જતાં હતાં.

એકત્ર કરાયેલ ત્રીસ મણુ પ્રમાણુ અંદનકાળની ગોઠવણી વ્યવસ્થિત થઈ ગયા પછી પૂજ્યશ્રીના ભાઈ શ્રી બાલચંદલાઈના સુપુત્ર શ્રી કપુરચંદલાઈ તથા શ્રી અંપકભાઈએ ભારે હૈયે અગ્નિદાહ દીધો. પાલખીમાંથી વસ્ત્રનો કે બીજી કોઈ ચીજનો એક કકડો પણ કોઈને લેવા ન દેવાયો.

ધીમે ધીમે અગ્નિ પ્રબલિત બનતો ગયો. જ્વાલાઓ ઊંચી ને ઊંચી ઉડવા લાગી. અગ્નિદાહની સમાપ્તિ સુધી હજારો માણસો નિરાનંદભાવે ત્યાં જ હાજર રહ્યાં. તેઓનું મન ત્યાંથી ખસવા માટે સંમત નહોતું થતું. કોઈ મહામૂલી વસ્તુ પોતે ખોઈ છે, એવો ભાર સૌના ચિત્તમાં વ્યાપી ગયો હતો.

અગ્નિદાહ શરૂ હતો, ત્યારે સૌને એક આશ્ચર્યકારક વાત જોવા મળી. અમુક ગામવાળા ભાઈઓ મહુવા આવવા માટે ક્યારના રવાના થઈ ચુકેલાં. પણ સાધનની તથા રસ્તાની અગવડને કારણે અગ્નિદાહ શરૂ થઈ ગયા છતાં તેઓ પહોંચ્યા ન હતાં, પણ જ્યાં સુધી આવી ન પહોંચ્યાં, ત્યાં સુધી પૂજ્યશ્રીના શરીરનો અમુક ભાગ અગ્નિજ્વાલાથી અસ્પૃશ્ય-કોરો જ રહ્યો. જ્યારે નક્કી થઈ ગયું કે—હવે એક પણ વ્યક્તિ આવવાની ખાકી નથી રહી, સૌ આવી ગયાં છે, અને સૌએ દર્શન કરી લીધાં છે, ત્યારે તરત જ એ ભાગ પણ અગ્નિસાત બની ગયો.

ત્યારે ત્રીજે દૈનિક પ્રહર ચાલતો હતો. ‘૨૦ ઘડી અને ૧૫ પળ’ આ સમય બરાબર થયો હતો.

આજથી બરાબર ૭૭ વર્ષ પૂર્વે—સં. ૧૯૨૯ની કાર્તિક શુદ્ધ એકમને શનિવારે આ મહુવામાં જ પૂજ્યશ્રીનો જન્મ થયો, ત્યારને ચોક્કસ સમય પણ ‘૨૦ ઘડી અને ૧૫ પળ’ જ હતો.

મહુવામાં જન્મ, ને મહુવામાં અંતિમ વિદાય.

બેસવાં વર્ષે જન્મ. બેસતાં વર્ષે પૂર્ણ વિલય.

શનિવારે જન્મ, શનિવારે પૂર્ણ દેહ વિલય.

૨૦ ઘડી, ૧૫ પળે જન્મ, ને તે જ સમયે પૂર્ણ વિલય.

પૂજ્યશ્રીના વિનશ્વર પાર્થિવ દેહે બરાબર ૭૭ વર્ષ પૂરાં કર્યાં.

કેવી મહાન્ ઘટના ! સેંકડો વર્ષોમાં કદી ન બનેલી આ મહાન્ ઘટનાની નોંધ કોઈ ઇતિહાસકાર લેશે, ત્યારે તેને પોતાના ઇતિહાસની અનેક નવીનતામાં એક નોંધપાત્ર-વિશિષ્ટ નવીનતા આ ‘મહાન્ ઘટના’ ચોક્કસ પૂરી પાડશે.

અગ્નિસંસ્કારની પૂર્ણપણે સમાપ્તિ થયાં બાદ સૌ હતાશ હૈયે ને ભારે પગલે પાછાં વળ્યાં. ઉપાશ્રયે જઈને ગુરુ મહારાજના શ્રીમુખે શાન્તિપાઠ સાંભળવા.

ઉપાશ્રયમાં પૂ. આચાર્ય લગવંતાદિ ચતુર્વિધ સંઘે બપોર પછી વિધિપૂર્વક દેવવંદન કયું. ત્યાં સુધીમાં અંતિમ યાત્રામાં ગયેલાં ગૃહસ્થો આવી પહોંચ્યા. પૂ. શ્રીનંદનસૂરિજી મહારાજે તેઓ સૌને મોટી શાન્તિનો શાન્તિદાયક પાઠ સંભળાવ્યો.

પછી પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગગમનના સ્થાને સુંદર દેરી બનાવવાનો નિર્ણય લેવાયો. મહુવા સંઘે પૂજ્યશ્રીની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ઉજવવાનો નિર્ણય લીધો. ૧ આદ સૌ વિખરાયાં.

અત્યાર સુધી ક્રિયામાં રત રહેલાં પૂ. મુનિવર્યો હવે નિવૃત્ત થયાં. કાર્યવ્યથતાને કારણે મહાપરાણે અવરોધાયેલાં આંસુના બંધ હવે તૂટી ગયાં.

સમતાના જીવનવ્રતના પાલનહાર એ મુનિલગવંતો આ શોકના ને અશ્રુના વેગને રોકવા મહેનત કરી રહ્યાં હતાં. પણ રે ! જ્યાં એ જીવનવ્રતના દાતા, અને પોતાના તુચ્છ જીવનના ઉદ્ધારક ગુરુ લગવંત જ જ્યારે ચિરવિરહ કરાવીને ચાલ્યાં ગયાં, ત્યારે એ વેગ શેં અટકે ?

ગુરુ લગવંત વિનાનો ઉપાશ્રય બણે ખાવા ધાતો હતો.

ઉપાશ્રય તો ઠીક, પણ હે શાસનદેવ ! આ તપાગચ્છતું શું થશે ? અનાથ બનેલાં એનો સાચો અધિનાયક હવે કોણ બનશે ?

આ સવાલનો જવાબ માંગતો કોઈ ભક્તજન આર્તસ્વરે વિલપી રહ્યો હતો:—

“તપગચ્છ થશે અનાથ, શું ખોઈ ધીંગો ધણી ?

ઘો ખીજો જિનરાજ, મધુમતીના એ લાલસમ....”

૧. મહુવા સંઘે આ મહોત્સવ કા. શુ. ૬ થી ૧૪ સુધી ઉજવ્યો.

નોંધ:— સં. ૨૦૦૬ના ફાગણમાસમાં થયેલા પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવ વખતે પૂજ્યશ્રીના અંતિમ સંસ્કારની ભૂમિમાં ઉત્તમ સ્મારક બનાવવાનો શ્રીસંઘનો વિચાર થતાં, ત્યાં શ્રીશાન્તિનાથ પ્રભુનો શિખરબંધી પ્રાસાદ બંધાવવાનો નિર્ણય લેવાયો. એમાં પૂજ્યશ્રીની ચરણપાદુકા પણ પધરાવવાનું નક્કી થયું. એ પ્રાસાદ તૈયાર થયે સં. ૨૦૧૫માં એનો અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ મહુવા-સંઘે ધણાં ઉમંગથી કર્યો. જે કે પ્રાસાદ બંધાવા પહેલાં પણ સં. ૨૦૧૩માં ત્યાં માનિકેતને દર્શન માટે પૂજ્યશ્રીની પાદુકા વિરાજમાન કરેલી. એ પાદુકામાંથી અનેક વાર અમીઝરણાં થતાં. પ્રતિષ્ઠા પછી પણ એ અમીઝરણાં અવારનવાર થતાં જ રહેતાં.

પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગગમન-સ્થાને પણ શ્રીસંઘના આદેશથી સલોત કુલચંદભાઈ જગનલાલે સુંદર દેરી બંધાવી, તેમાં ચરણપાદુકા પધરાવ્યા. આ પગલાંમાંથી વર્ષમાં કેટલીય વાર અમીઝરણાં વ. ચમત્કારો થતાં જ રહે છે. જે પૂજ્યશ્રીના મહાન્ સૌભાગ્ય અને ઉચ્ચગતિના સૂચક છે.

અને છેલ્લે.....

“પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ, તેજસ્વી નયનો, ગંભીર વાણી, લઘ્ય કયાળ અને ખડતલ કાયા.... આજ એમનું ચિત્ર આંખ સામે બગૃત થાય છે.

જૈનસમાજના કલ્યાણ માટે તેઓએ અનેક કાર્યો કર્યાં છે; જે કાર્યો કોઈ પણ સમાજથી કે લાગવગથી ન થઈ શકે, તે કાર્યો એમના પ્રભાવિક પુરુષાર્થથી થયાં છે.

મહુવાની ધરતી પર એ જન્મ્યા હતા, અને વિધિના અકળ વિધાન પ્રમાણે મહુવામાં જ તેઓ કાળધર્મ પામ્યા.

જે દિવસે ભગવાન મહાવીર કાયાનો છેલ્લો સંપર્ક દૂર કરીને મોક્ષે ગયા હતા, તે જ દિવસે-એ દ્વીપોત્સવીની સંધ્યાએ આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી પણ નશ્વર કાયા છોડીને ચિરકાળ માટે વિદાય થયાં છે.

જૈન સંસ્કૃતિમાં જન્મનું ગૌરવ નથી....મૃત્યુનું ગૌરવ છે.... અને ફરીવાર ન જન્મવું પડે એવા લઘ્ય મૃત્યુનું ગૌરવ છે.

જૈનો માને છે કે જન્મ અને મૃત્યુ એ તો જંતુઓની લીલા છે. કદી જન્મવું ન પડે એવા મૃત્યુની સિદ્ધિ એ જ માનવીના પુરુષાર્થની અંતિમ સિદ્ધિ છે.

આચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ એવી જ લઘ્ય સિદ્ધિના પથે હતા..... એમનું મૃત્યુ-સામાન્ય માનવીનું મૃત્યુ નથી.... મૃત્યુને જીવનના સંપ્રદાયના એક અગ્ર-ગણ્ય મશાલચીનું મૃત્યુ છે.

એમના મૃત્યુ પર શોકના શબ્દો વેરવા એટલે એ તેજસ્વી સંતને ન ઓળખવા જેવું છે. અમે એક જ વસ્તુ ઈચ્છીએ છીએ કે જૈન સમાજને એમનું મૃત્યુ નવો માર્ગ દેખાડે.... જૈન સમાજમાં વ્યાસ બની રહેલા અધિકારને એ મૃત્યુની તેજરેખા ભેદે !

શાસનદેવ એ જીવનવિજેતાના આત્માને સંપૂર્ણ શાંતિ અર્પે.... અને એમના શિષ્ય-સમુદાયમાં તેજની ધારા ચાલુ રાખે.”

પૂજ્ય શાસનસમ્રાટના કાળધર્મ પછી એક વર્તમાનપત્રના^૧ તંત્રીલેખમાં લેવાયેલી નોંધના આ શબ્દો એમની હિમાલય સમ ઉન્નત લઘ્યતાની આછેરી ઝાંખી કરાવે છે.

જન્મવું, જીવવું અને મરવું એ તો સૌને માટે સામાન્ય છે.

જન્મીને જે જીવન જીવી બાણે છે-જીવન વિજેતા બને છે, અને પ્રાંતે મૃત્યુજયત્વના માર્ગે આગેકદમ બહાવતો મૃત્યુને વરે છે, એ વ્યક્તિ મહામાનવ બને છે.

પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ આવા જ એક મહામાનવ હતા.

એમના લઘ્ય જીવન-દર્પણમાં એક વાર ડોકિયું કરીએ તો ઠેર ઠેર એમની લઘ્યતા અનેક સ્વરૂપે પ્રતિબિંબિત થતી દેખાશે.

એમની એ લઘ્યતાની નિષ્કલંક પ્રતિચ્છાયા એમના શિષ્યરત્નોમાં આજે પણ જોઈએ છીએ, ત્યારે સહજ રીતે જ આપણું મસ્તક ગૌરવોન્નત બની બાય છે.

શાસનસમ્રાટના જીવનની અને મૃત્યુની આ લઘ્યતા આપણને ચિરકાળપર્યંત પ્રેરણાના પીયૂષ પાય.....

૧. જ્યોત્ષિઠ, તા. ૨૫-૧૦-૪૬ નો તંત્રીલેખ.

गुरु-विरह-वेदना

हमें हीन दुःखियारां छ रे,
गुरु विरह अजनमां वसतां.
जली छडे छे नववत नवाणे अगोअंग हमारं
गुइछ मारा । अगोअंग हमारं;
गुरु दर्शननां पूरखु प्यासां, सभथं सरजनहारा !
हमें हीन दुःखियारां छ रे.....

(भरत कवि)

પરિશિષ્ટ-૧

પૂજ્ય શાસનસમ્રાટના કાળધર્મ પછી અનેક સ્થળોના સંઘોએ સભા ભરીને કરેલા વિરહના ઠરાવો, તથા મહુવા આવેલા સહાનુભૂતિ-સંદેશાઓ.

અમદાવાદ-નગરશેઠના વંડાવીલામાં નગરશેઠ શ્રી વિમળભાઈ મયાલાઈના પ્રમુખસ્થાને મળેલી શ્રીસંઘની મિટિંગમાં થયેલો ઠરાવ—

તા. ૨૪-૧૦-૪૬

શ્રી જૈન શાસનના સ્તંભરૂપ, અનેક તીર્થોદ્ધારક, વૃદ્ધશાસ્ત્રવિશારદ, શાસનસમ્રાટ, પરમ તારક, પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવાંત શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીજીનું વીર સંવત્ ૨૪૭૫ના આસો વદ ૦)) ચરમ તીર્થપતિ ભગવાન શ્રી મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણકલ્યાણકના મહામાંંગલિક-દીવાળીના પર્વ દિવસે, સાંજના સાત વાગે, મહુવા મુકામે, સમાધિપૂર્વક સ્વર્ગારોહણ થયું છે, જેથી જગતને એક આધ્યાત્મિક મહાન્ આત્માનો વિરહ થયો છે.

તેઓ શ્રીમાનના અનેક ઉપકારોને અને અસહ્ય વિરહને પુનઃ પુનઃ સ્મરણ કરતાં અમદાવાદનો શ્રીસકળ સંઘ તીવ્ર વેદના અનુભવે છે. સાથે આવા અનેક ઉચ્ચ ચારિત્ર્ય-વાળા અને શાસનના સેવકો અવિચ્છિન્નપ્રભાવશાળી વીતરાગશાસનમાં પ્રગટ થાઓ અને વીતરાગશાસનને જળહળતું બનાવો એવી શ્રીસકળસંઘ પ્રાર્થના કરે છે.”

વિમળભાઈ મયાલાઈ
નગરશેઠ.

—*—

શ્રી જૈન તત્ત્વવિવેચક સભા (અમદાવાદ)એ પસાર કરેલ ઠરાવ

શ્રી જૈન તત્ત્વવિવેચક સભાના સભ્યોની આ સભા પરમપૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિ. સ. ૨૦૦૫ ના આસો વદિ અમાસના પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણના પરમપવિત્ર દિવસે થયેલ કાળધર્મ પ્રસંગે અસહ્ય વિરહના દુઃખની ઊંડી લાગણી અનુભવે છે. સ્વર્ગસ્થ સૂરિજી મહારાજ આ સભાના સ્થાપક-પ્રેરક અને માર્ગદર્શક હતા. અને તેમના જેવા શિરછત્રના ચાલ્યા જવાથી સભાને ન પૂરી શકાય એવી ખોટ આવી પડી છે. આ સભા ઉપરાંત આખા જૈન સંઘને માટે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી સમર્થ આધારસ્તંભરૂપ હતા. તેથી આખા જૈન સંઘને, અને એક મહાન્ ધર્મગુણના ચાલ્યા જવાથી આખા દેશને મોટી ખોટ આવી પડી છે. સ્વર્ગસ્થ સૂરિજી મહારાજ તો પરમ ઉત્તમ ચારિત્રનું પાલન કરીને ઉચ્ચગતિના અધિકારી બન્યા છે. એટલે તેઓશ્રીના માટે શોકમગ્ન ન થતાં તેઓશ્રીની ઉત્તમ ધર્મલાવના અને શાસન-સેવાનું પુનઃ પુનઃ સ્મરણ કરીએ છીએ અને તેઓશ્રીના આત્માને પરમ શાન્તિ ઇચ્છીએ છીએ.

સ્વર્ગસ્થ સૂરિશ્લ મહારાજ પોતાની પાછળ વિદ્વાન અને ચારિત્રપાત્ર શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના બહોળો સમુદાય અને અનેક ધર્મકાર્યોના વારસો મૂકતા ગયા છે. એ બીના આ સલાને તેમ જ જૈન સંઘને માટે ખૂબ આશ્વાસનરૂપ છે. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજના વિદ્વાન શિષ્યો પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજની જેમ જ આ સલાને ધાર્મિક દોરવણી આપતા રહેશે, અને સ્વર્ગસ્થ સૂરિશ્લ મહારાજનો પવિત્ર આત્મા અમને ધર્મકાર્યોમાં પ્રેરણા કરતો રહેશે એવી આશા સાથે અમે સૂરિશ્લ મહારાજના શિષ્યો-પ્રશિષ્યો સાથે સહાનુભૂતિ અને સમવેદના વ્યક્ત કરીએ છીએ.

નરેન્દ્રભાઈ સારાભાઈ

—*—

શ્રી જૈન સંઘ-લાવનગરે કરેલો ઠરાવ

તા. ૨૪-૧૦-૪૬

“શ્રીલાવનગર જૈન ૨૧વે. મૂ. પૂ. તપાસંઘની આજરોજ મળેલી મીટિંગ આપણા સમસ્ત જૈન સંઘના મહાન આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરશ્લ મહારાજ સંવત્ ૨૦૦૫ ના આસો વદિ ૦)) શુક્રવાર, તા. ૨૧-૧૦-૪૬ ના રોજ શ્રીમહુવા મુકામે કાળ-ધર્મ પામ્યા તે બખર બાણી લાવનગર જૈન સંઘ અત્યંત દિલગીરી દર્શાવે છે.

આવા પરમ ઉપકારી મહાન પવિત્ર આચાર્યશ્રીના સ્વર્ગવાસથી શ્રીસંઘને પૂરી શકાય નહિ તેવી ખોટ પડી છે તેમ માને છે. અને તેઓના આત્માની શાંતિ ચાહે છે.”

(સર્વાનુમતે પસાર)

લિ.

વેરા ખાંતિલાલ અમરચંદ
(મિટિંગના પ્રમુખ)

—*—

સુરતના શ્રીસંઘની મિટિંગે કરેલો ઠરાવ

તા. ૨૫-૧૦-૪૬

“પરમપૂજ્ય તીર્થોદ્ધારક સમર્થ વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરશ્લ સંવત ૨૦૦૫ ના આસોવદ અમાસ એટલે દીવાળીના દિવસે મહુવા મુકામે કાળધર્મ પામ્યા તેથી શ્રીસકલસંઘની આ સલા સખેદ દુઃખની લાગણી પ્રદર્શિત કરે છે, અને પ્રભુ એમના આત્માને શાંતિ આપે એવી હાર્દિક પ્રાર્થના કરે છે.”

લિ.

નગરશેઠ બાબુભાઈ ગુલાબભાઈ
(ધી નગરશેઠ એન્ડ જૈન સંઘપતિ-સુરત)

—*—

શ્રી મહુવા યુવક સમાજ-મુંબઈ એ કરેલો ઠરાવ

તા. ૨૬-૧૦-૪૬

જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ ઘણા લાંબા સમયે સમસ્ત પ્રજના આગ્રહથી પોતાની જન્મભૂમિમાં ચોમાસું રહેવા પધાર્યા. તેઓશ્રી મહુવા (સૌરાષ્ટ્ર) મુકામે પોતાના વતનમાં સં. ૨૦૦૫ ના દિવાળીના દિવસે કાળધર્મ પામ્યા. તેટલા માટે મુંબઈની બહાર પ્રજા, મહુવા તથા મહુવા મહાલના નાગરિકોની આજની આ સલા પોતાના બિંડા ખેદની લાગણી અનુભવે છે. તેઓશ્રીના કાળધર્મથી જનતાને ઘણી મોટી ખોટ પડી છે.

તેઓશ્રી બાળબ્રહ્મચારી, અગાધ જ્ઞાની, ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશાળી, અને મહાન્ ત્યાગી આચાર્ય હતા. તેમના વિશાળ જ્ઞાન અને સેવાને લીધે સારાચે હિન્દમાં તેઓ ઉચ્ચતર સ્થાન ધરાવતા હતા. તેઓશ્રીએ પોતાની જન્મભૂમિ-મહુવાને સારાચે હિન્દમાં ગૌરવશાળી બનાવી હતી. તેઓશ્રીની સ્મૃતિઓ ખાસ કરીને ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં ઠેર ઠેર નજરે પડે છે. તેમના આત્માને પરમ શાન્તિ મળે તે માટે પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

લિ.

જયંતિલાલ વી. મહેતા

દોલતરામ જે. પારેખ

(માનદ મંત્રીઓ)

મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ

(સભાના પ્રમુખ)

—*—

મુંબઈના જૈનોની મિટિંગે કરેલો ઠરાવ

તા. ૨૪-૧૦-૪૬

પૂજ્યપાદ જૈનાચાર્યશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયદર્શનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની સેવામાં—પાંજરાપોળ જૈન ઉપાશ્રય, અમદાવાદ.

સવિનય વંદનાપૂર્વક નિવેદન કે—શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ, શ્રી અ. લા. શ્વેતાંબર સ્થાનકવાસી જૈન કોન્ફરન્સ અને શ્રીદિગંબર જૈન તીર્થ ક્ષેત્ર કમિટીના સંયુક્ત આશ્રય હેઠળ રવિવાર, તા. ૨૩-૧૦-૪૬ ના રોજ શ્રીનમિનાથજી મ. જૈન દેરાસરના ઉપાશ્રયમાં મળેલી જૈનોની બહારસભામાં પૂજ્યપાદ જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સ્વર્ગવાસ અંગે નીચે મુજબ ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર થયેલ છે.

—ઠરાવ—

“જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સૌરાષ્ટ્રમાં મહુવા મુકામે સંવત્ ૨૦૦૫ ના દીપાવલીની રાત્રિએ કાળધર્મ પામ્યાના સમાચારથી જૈન સમાજને અત્યંત આઘાત થયેલ છે. તેઓશ્રીના વિરહથી જૈન સમાજને એક મહાન્ વિદ્વાન, સિદ્ધાંતપ્રવીણ, ચારિત્રશીલ, શાસનપ્રલાવક અને અગ્રગણ્ય આચાર્યની ન પૂરાય એવી

ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીના આત્માને અનંત અને શાશ્વત શાંતિ મળે એવી આ સભા પ્રાર્થના કરે છે.”

—પ્રમુખસ્થાનેથી : સર્વાનુમતે પસાર
લિ. સેવક

અમરતલાલ કાલીદાસ

મુંબઈના જૈનોની બહાર સભાના પ્રમુખ

—*—

શ્રી જૈન શ્રવે. મૂ. પૂ. કોન્ફરન્સ-મુંબઈનો ઠરાવ

તા. ૨૪-૧૦-૪૯

પૂજ્યપાદ જૈનાચાર્યશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયોદય સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની સેવામાં-મહુવા.

સવિનય વંદનાપૂર્વક નિવેદન કે-સૌરાષ્ટ્રમાં મહુવા મુકામે સંવત્ ૨૦૦૫ ની દીપાવલીની રાત્રિએ પૂજ્યપાદ શાસનસમ્રાટ જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સ્વર્ગવાસના સમાચારથી અત્યંત આઘાત થયેલ છે. તેઓશ્રીના વિરહથી જૈન સમાજને એક મહાન વિદ્વાન, સિદ્ધાંતપ્રવીણ, ચારિત્રશીલ, શાસનપ્રભાવક અને અગ્રગણ્ય આચાર્યની ન પૂરાય એવી ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીના આત્માને અનંત અને શાશ્વત શાંતિ મળે એવી શાસનદેવને પ્રાર્થના છે.

લિ. સેવકો-

મેઘજી સોજપાળ

(પ્રમુખ)

દામજી જોડાભાઈ

કુલચંદ શામજી (ચીફ સેક્રટરીઝ)

—*—

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગરનો ઠરાવ

શ્રીભાવનગર જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી નિમંત્રિત થયેલ સભાના સભ્યો અને અન્ય ગૃહસ્થોની આ મીટીંગ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સં. ૨૦૦૫ના આસો વદ ૦))ને શુક્રવારના રોજ મહુવા મુકામે કાળધર્મ પામ્યા તે માટે પોતાનો અત્યંત શોક બ્યક્ત કરે છે. તેઓશ્રીના કાળધર્મ પામવાથી સમસ્ત જૈન સંઘમાં ન પૂરાય તેવી ભારે ખોટ પડેલ છે. સદ્ગત આચાર્ય મહારાજશ્રીએ પોતાના સાઠ વર્ષ જેટલા લાંબા દીક્ષા પર્યાયના સમયમાં જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના અભ્યાસ અને પ્રચાર માટે, જૈન ધર્મના ઉદ્ધોત માટે, તીર્થોના રક્ષણ અને વૃદ્ધિ માટે, સાધુ સંસ્થાની પવિત્રતા અને એકતા સાચવવા માટે આજીવન અવિરત પ્રયત્ન કરી, જે ઉજ્જવળ દૃષ્ટાંત પોતાના જીવનથી જૈન સમાજ સમક્ષ રજૂ કર્યું છે, તેનું સ્મરણ કરતાં આ સભાને તેઓશ્રીને માટે અત્યંત માન થાય છે. અને તેની સહુર્ષ નોંધ લેવામાં આવે છે. સ્વર્ગસ્થનો આત્મા અખંડ શાંતિમાં રહે એવી પરમાત્મા પાસે અમારી પ્રાર્થના છે.

લિ.

જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા.

જીવરાજ ઝોધવજી દોશી (પ્રમુખ)

धी जैन એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયાનો ઠરાવ (મુંબઈ)

તાં. ૨૪-૧૦-૪૯

પૂજ્યપાદ જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયદર્શન સૂરીશ્વરજી મહારાજની
સેવામાં-મુ. અમદાવાદ.

સવિનય વંદનાપૂર્વક નિવેદન કે-સં. ૨૦૦૫ના દીવાળીની રાત્રિએ પૂજ્યપાદ
શાસનસમ્રાટ્ જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના મહુવા
મુકામે સ્વર્ગવાસ થયાના સમાચાર સાંભળી અત્યંત આઘાત થયો છે. તેઓશ્રીના વિરહથી
જૈન સમાજને એક મહાન વિદ્વાન, સિદ્ધાંત પ્રવીણ, તીર્થોદ્ધારક, ચારિત્રશીલ, શાસન-
પ્રભાવક, દેશકાળના જ્ઞાતા, અને અગ્રગણ્ય આચાર્યની ન પૂરાય એવી ખોટ પડી છે.
તેઓશ્રીના આત્માને અનંત અને શાશ્વત શાંતિ મળે એવી શાસનદેવને પ્રાર્થના
કરીએ છીએ.

લિ. સેવક

મોહનલાલ ભગવાનદાસ અવેરી

ઓ. સે.ની વંદના

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય-મુંબઈએ કરેલો ઠરાવ

“તા. ૨૧-૧૦-૧૯૪૯ના રોજ મહુવામાં આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી
કાળધર્મ પામ્યા તેની આજરોજ મળેલ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયની યવસ્થાપક સમિતિ
સખેદ નોંધ લે છે.

શ્રદ્ધા અને ભક્તિના પ્રતીકરૂપ એવા વિદ્વાન આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીની
ખોટ આવા વિષમકાળમાં સહેજે પૂરી શકાય તેવી નથી. જૈનો-શ્રાવકો અને શ્રમભોને
આથી મોટી એથ ગર્હ છે. ધાર્મિક અને તેને પરિણામે સામાજિક ક્ષેત્ર પર ગુરૂદેવની
અદ્ભુત શક્તિ પ્રવર્તતી હતી. તેમની પ્રતિભા, વિદ્યા અને ઉભવલ ચારિત્ર સઘળા જૈન
સમાજ માટે આદરપાત્ર આદર્શ બની રહે એમ ઇચ્છે છે. સૂરીશ્વરજીના શિષ્યગણ અને
ભક્તોની સાથે આ સમિતિ શોકનું સંવેદન કરે છે, અને સૂરીશ્વરજીના આત્માને ધરમ
શાંતિ પ્રાર્થે છે.”

—*—

સ્નેહાઝ્જલી

“આજ પક પેસે હી જ્યોતિર્ધર કો હમ સ્નેહાઝ્જલી સે ત્વપ્ત કર રહે હૈં । જો કિ
યુગમેં ધીર-વીર ઔર ગંધોર થે । નામ જિનકા વિશ્વવિહ્યાત સૂરિસમ્રાટ્ વિજયનેમિસૂરિ થા ।
હમારે વો સરુચે હૃદયંગમ હૃદય કે હાર થે । જૈન જાતિકે સરુચે શૃંગાર થે । ઉનકા અચ-
તાર મૂમિમાર કો હલકા કરને કે લિપ થા । ઉન્હોને વો કામ કર બતલાપ જો કિ
અશક્ય તો નહીં અપિતુ સામાન્ય વ્યક્તિયોં કે લિપ દુઃશક્ય થે । ઉનકી તીર્થભક્તિ, ઉનકી
શાસન દાહ, ઉનકા પ્રશ્વર પ્રતાપ ઔર વિશુદ્ધ ચારિત્ર અસંચ્ય ઋષિયોં મુનિયોં-કે લિપ
અનુકરણીય થા । જબ સે રાજનગર કે વિશાલાંગનમેં મુનિરાજોં કા પકત્રી-ભાવ હુઆ તબ

से हमारे और उनके हृदयक्षेत्रों में स्नेह-वह्नियां ऐसी अंकुरित हुई कि जो दिन-प्रतिदिन बढ़ती ही गई और अन्त तक मिष्ट फल देती रही। आज वह उच्चात्मा संसार से उठ गया। जिनकी गुणगाथाएं भारत के भक्तजन प्रत्येक ग्राम-नगरमें गा रहे हैं। उनका संसार से प्रस्थान करना मानों जैन समाजका एक प्रतापपुञ्ज का बिखरना है। उनके स्वर्गस्थ होने से हमारे आत्मामें जो समवेदना हो रही है, इसे हम किन शब्दोंमें व्यक्त करें? शासनदेव ऐसे प्रभाविक उद्योतक शासनभक्तों को इस भूमिमंडल में पुनः पुनः अवतीर्ण करें, यही हमारी अन्तरंग अभ्यर्थना है। हमारा उनका यह असह्य वियोग पुनः भवांतरमें संयोग रूपसे परिणत होकर हमारे संतप्त हृदयोंको शांतिप्रद हो, यह मनः कामना है ॥^१

कार्तिक शुद्धि
१० }

विजयवल्लभसूरि : सावडी
(मारवाड)

—*—

लावनगरना महाराज अने मद्रासना गवर्नर
श्रीकृष्णकुमारसिंह (के. सी. जे. आर्.)नो सहेशे

नीलम भाग पेलिस,
लावनगर.

सूरिसाह आचार्य महाराज श्रीविजयनेमिसूरीश्वरल्लेनो स्वर्गवास दीवाणीना राज महुवा मुकामे थयाना समाचार ज्ञाणी मने घण्टी दिल्लीगीरी थछ. स्वर्गस्थ आचार्य महाराजना परिचयमां हुं जे त्रलु वषत आये छतो. कदंभगिरिना तीर्थमां महाराजश्रीने हुं जेक वषत मज्यो छतो. कदंभगिरिमां महाराजश्रीना उपदेशथी अंधायेल देरासरो जेठ मने घण्टे। आनंद थयो छतो. धीजे जेक प्रसंगे जेराह शहरमां महाराजश्रीना दर्शन करवानो मने लाल मज्यो छतो. महाराजश्रीनी अपूर्व विद्वत्ता, शुद्ध चारित्र्य, प्रणय व्याख्यान शैली अने सर्वधर्म प्रत्ये समलावना जेठ तेमना तरङ्ग मान थया सिवाय रहे नहि.

आवा प्रलावशाणी धर्मोपदेशक लावनगर राज्यमां जन्म्या छता, लावनगर राज्यमां आचार्य पहवीने पाभ्या छता अने लावनगर राज्यमां ज स्वर्गवास पाभ्या छता ते मने जेक गौरवने विषय छे.

पूज्य आचार्य महाराजश्रीने अमर आत्मा चिरस्थायी शान्ति लोअवे जेवी प्रलु पासे मारी प्रार्थना छे.

- कृष्णकुमारसिंह

—*—

१. जैनधर्म प्रकाश- सं. २००६, कार्तिकेना अंकमांथी उद्धृत

બાહુચર સ્ટેટના મહારાજ શ્રી બહાદુરસિંહજીનો સંદેશો

તા. ૧-૧૧-૪૯

આચાર્ય મહારાજ શ્રી ઉદયસૂરીજીવરજી મહારાજ,

સુ : મહુવા-

માહારાજ બાહાદુરસિંઘકા બોહત વંદના અવધારિયે ॥

ટેલિગ્રામ આપકા મિલા. પઠકે બોહત દુઃખ લયા. આચાર્ય મહારાજ વિજયનેમિ-
સૂરિજી મહારાજ સાહબકે સ્વર્ગવાસ હોને સે જૈનસમાજકા બોહોત નુકશાન લયા. ઇસ
સમય ઉનકે રહને સે જૈન કોમકા બોહોત ફાયદા થા-અબ ઉનકા જીવે આપ પૂરન કરને
સે બોહોત ખુશી. ઔર સારા જૈન કોમકા હિત હોયગા. તેા ધર્મકા ઉન્નતિ હોયગા.
હમરે લાયક સેવા આકરી ફરમાઈએગા.

વિનીત

માહારાજ બાહાદુરસિંઘ-

—*—

વલ્લભીપુરના ઠાકોર સાહેબ શ્રી ગંભીરસિંહજીનો હજૂર હુકમ

નં- ૧ સને- ૧૯૪૯-૫૦

તીર્થસ્વરૂપ સૂરિયકચકવર્તી શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીજીવરજી મહારાજ સાહેબ કાળ-
ધર્મ પામ્યાના સમાચાર સાંભળી અમને અને અમારા રાજકુટુંબને બહુ જ આઘાત
થયેલ છે. પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રીનો ધર્મપ્રેમ અમારા રાજકુટુંબ પ્રત્યે તેમ જ વલ્લભીપુરની
પ્રજા પ્રત્યે અદ્ભુત હતો. પ્રાતઃસ્મરણીય મહારાજશ્રીની ખોટ અમોને અને જૈન શાસનને
કદી પૂરી થઈ શકે તેમ નથી.

આજના નવા વર્ષની કચેરી પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના માનમાં બંધ રાખવાનું ફરમાવ-
વામાં આવે છે.

આ ઠરાવની નકલ પૂજ્યશ્રી ઉદયસૂરીજીવરજી મહારાજશ્રી, શ્રીમહાલકારી, શ્રીપોલીસ
સબ ઇન્સ્પેક્ટર, શ્રી વલ્લભીપુર મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રમુખશ્રી અને શ્રીજૈન સંઘ વલ્લભીપુર
તરફ જાણ થવા માટે મોકલવી.

વલ્લભીપુર

તા. ૨૨-૧૦-૧૯૪૯

ગંભીરસિંહજી વ. ગોહિલ

ઠાકોર સાહેબ- સં. વળા

જાણ થવા પૂજ્યશ્રી ઉદયસૂરીજીવરજી મહારાજશ્રી તરફ વંદન સાથે રવાના. તા. ૨૨-
૧૦-૧૯૪૯. વલ્લભીપુર.

પ્રાઈવેટ સેક્રેટરી

—*—

રાજકુમાર શ્રી જસવંતસિંહજી (વળા)નો પત્ર

તા. ૨૬-૧૦-૪૬

વળા

પરમપૂજ્ય ઉદયસૂરીજીવરજી અને નંદનસૂરીજીવરજી મહારાજ,

પ્રાતઃસ્મરણીય તીર્થસ્વરૂપ મહારાજશ્રીના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર દિવાળીની રાત્રે મળતાં અમને સૌને ઘણો જ આઘાત લાગ્યો હતો. હું આપને વહેલા લખત, પણ દિ. આ. દાદાસાહેબને કાળી ચતુર્દશીથી તાવ શરૂ થયો તે તા. ૨૪ મીએ ઉતર્યો. એટલે એક તો તે ઉપાધિ હતી, તેમાં પૂજ્ય મહારાજશ્રીની તબિયત ખરાબના સમાચાર સાંભળ્યા એટલે આંહી ઉલ્લાસ જેવું રાજ્યકુટુંબના માટે રહ્યું જ ન હતું. પરમપૂજ્ય મહારાજશ્રીનો ધર્મપ્રેમ અમારા—દિ. આ. દાદા અને મારી ઉપર કેટલો હતો, તે લાગ્યે જ કોઈથી અબણ્યો હશે. વલલીપુરની અંદર છેલ્લું ચોમાસું અમારા આગ્રહથી જ પોતે કબુલ કરેલું. વલલીપુર નામ ફરીને વળાને આપવાનો પણ યોગ્ય પોતાનો જ હતો. છેલ્લી વખતે મહેલાતમાં પધરામણી કરી, અમને સૌને વાસણેપ આપ્યો. તે રાજ્યકુટુંબ પ્રત્યેનો પ્રેમ હેખાડી આપે છે. દિ. આ. દાદાની તબિયત સારી ન હતી. નહિતર કહેવાની જરૂર નથી. પણ અમે સ્મશાનયાત્રામાં પણ હોત, તેટલાં અમારા :કમલાગ્ય કે તે ઈશ્વરી આત્માના છેલ્લા દર્શન ન થઈ શક્યા. પણ દિ. આ. દાદા અને મને સંપૂર્ણ હૃદયથી ખાત્રી છે કે અમારા જીવનના દરેક કાર્યોમાં પોતાની અમારા ઉપર દ્રષ્ટિ હતી અને :હશે. અને તેમના આશીષ વર્ષતા અને વર્ષશે.

લિ. આપનો

રાજકુમાર જસવંતસિંહજીના

વંદન

—*—

શ્રી અનંતરાય પ્ર. પટ્ટણી (ભાવનગરના દિવાન)નો સંદેશો

સ્વ. આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરિજી સંબંધી સંદેશ તો શું મોકલું ? હું એટલું જાણું છું કે—તેઓશ્રીના આશીર્વાદ અને પ્રેમ હું કદી ભૂલું તેમ નથી. મનુષ્ય જીવનમાં ધર્મ અને નીતિને પ્રથમ સ્થાન હોવું જોઈએ એવો યોગ્ય તેઓશ્રી બધાંને આપતાં એ પણ એટલું જ યાદ રહેશે.

— અનંતરાય પ્રભાશંકર

—*—

મહુવાના નગરશેઠનો સંદેશો

પૂજ્યપાદ મહારાજશ્રીનો મને જે પરિચય થયો છે, તે અંગે હું લેખ આપી દોરવણી આપી શકું તેમ મને લાગતું નથી. આટલું હું જાણું છું કે—તેઓ એક સુસ્ત ધર્માતુરાંગી તપસ્વી અને તરવણ હતા. વ્યવહાર છોડ્યો છતાં વ્યાવહારિક રીતે ઉદ્ભવતા પ્રશ્નોનો

સુંદર તોડ કાઢી શકતા, સંગઠન સાધી શકતા, અને બીજાને શાસક તરીકે પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન કરી દોરી શકતા હતા. અત્યારની પ્રવૃત્તિમાં એમને રસ નહોતો. અમારા મહુવાના ભાવી ઇતિહાસમાં મહાન ધર્મગુરુ તરીકે તેમનું સ્થાન અમર છે.

હરિલાલ મોનદાસ-નગરશેઠ, મહુવા.

—*—

શ્રી મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડિયાનો પત્ર

૨૫-૧૦-૪૯

અનેક ગુણાલંકૃત—વિજય ઉદયસૂરિ મહારાજ આદિ પરિવારની પવિત્ર સેવામાં—શ્રી મહુવા.

આપનો તાર મળ્યો. તે વાંચ્યા પહેલાં એ દિવસથી સમાચાર મળી ગયા હતા. વિજયનેમિસૂરિ સમાધિમાં કાળધર્મ પામ્યા તે વાંચી ખિન્નતા થઈ. તેઓ ખરેખર ગુણવાન જૈન મુનિ હતા. હું તો તેમના પરિચયમાં દીક્ષાદિનથી આવ્યો હતો. અને તેઓની મારા પર ખાસ કૃપા હતી. તેઓ જેવા ગુણવાન સાધુની આજે ખાસ જરૂર હતી. તેમનું શાંત સ્થાન લે તેવું અત્યારે કોઈ સૂઝતું નથી. આપે તો યથાશક્તિ તેમને આપ્યું અને નિઝામણા કરી જીવન કૃતાર્થ કર્યું છે. જૈન કોમના અત્યારના અમરંગી મુદાઓમાં તેમની સલાહની જરૂર હતી. તેઓ બાળપ્રજ્ઞચારી, સદૈવ જ્વલંત અને પ્રાયે નિબંધપાતી હતા. તેમના આત્માને શાંતિ મળે એવું હું અંતરંગથી ઇચ્છું છું. સર્વ મુનિરાજોને વંદણા.

સેવક

મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆની
વંદણા વાંચશોજી

વર્તમાનપત્રોમાંથી તારવેલું

(જય હિંદ, તા. ૨૮-૧૦-૪૯)

આચાર્ય સમ્રાટ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીની અંતિમ યાત્રા

સ્મશાનયાત્રાને મળેલું અભૂતપૂર્વ માન

મહુવા તા. ૨૭

તહેવારોમાં મહાન તહેવાર દીવાળીની રાત્રે, આચાર્યોમાં મહાન આચાર્ય સૂરિસમ્રાટ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ કાળધર્મ પામ્યાના સમાચારો ગામમાં વાયુવેગે ફરી વળતાં હજારો માણસો તેમના દર્શન માટે ઉતરી પડયા હતાં. રાતથી તે સવાર સુધી સૌરાષ્ટ્રના બુદ્ધા બુદ્ધા શહેરોમાંથી તેમજ મુંબઈમાંથી સંખ્યાબંધ તારો શોકપ્રદર્શનના ઉતરી પડયા હતા.

ભાવનગરથી સ્પેશિયલ પેસેન્જર ટ્રોલીમાં તેમના ભક્તો આવી પહોંચ્યા હતા. સ્મશાન-યાત્રા સવારના ૯-૩૦ કલાકે નીકળી હતી. તેમાં જૈનો તેમજ જૈનેતર જનતાની હાજરી

હજારોની સંખ્યામાં હતી. તેમની પાલખીને આખા શહેરમાં ફેરવવામાં આવી હતી. અને મહુવા જૈન બાળાશ્રમની બાબુની એક સુંદર શાંત જગ્યાએ અગ્નિસંસ્કાર આપ્યો હતો.

તેમના માનમાં કામકાજ બંધ

એસતા વર્ષને શુભ તહેવાર હોવા છતાં આ મહાન આત્માના માનમાં બધા કામકાજે બંધ રાખવામાં આવ્યા હતા. મહારાજશ્રીને જન્મદિવસ કારતક શુદ્ધ ૧ નો હતો. તેઓ કાળધર્મ પામ્યા તે દિવસે તેઓશ્રીને ૭૭ વર્ષ પુરા થતા હતા. તેમનો જ શહેરમાં જન્મ થયો, તે જ શહેરમાં તેઓ નિર્વાણ પામ્યા. તેમની પવિત્ર ભસ્મને દરિયામાં પધરાવવામાં આવી છે.

શોકસભા

સાંજના ચાર વાગે તેમના માનમાં શોકસભા રાખવામાં આવી હતી. તેમના જીવન વિષેના મહાન પ્રસંગો યાદ કરી તેમના મહાન આત્માને અંજલિ અર્પવામાં આવી હતી. શોક ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

—*—

(સંદેશ તા. ૨૫-૧૦-૪૯)

જૈનાચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ

અમદાવાદ, સોમવાર.

મહાન જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીએ આસો વદ અમાસ દિવાળી પર્વને દિવસે સાંજના સાત વાગે મહુવા મુકામે સમાધિપૂર્વક સ્વર્ગારોહણ કર્યું છે. અમદાવાદ જૈન સંઘની સભા આચાર્યશ્રીના અવસાન અંગે પ્રસ્તાવ કરવા આજે સવારે મળી હતી, અને તેમાં ઠરાવ કરી જૈન શાસનના સ્થંભરૂપ, અનેક તીર્થાધારક, ૫૬શાસ્ત્ર વિશારદ, આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું સ્વર્ગારોહણ થયું તેથી જગતને એક મહાન આધ્યાત્મિક આત્માની ખોટ પડી છે, એમ જણાવી આવા અનેક ઉચ્ચ ચારિત્ર્યવાળા અને શાસનના સેવકો અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાળી વીતરાગ શાસનમાં પ્રગટ થાઓ એવી પ્રાર્થના કરી હતી.

સ્વર્ગસ્થ આચાર્યના માનમાં આજે શહેરના તમામ બજારો બંધ રહ્યા હતા, અને કાલે મંગળવારે પણ બંધ રહેનાર છે.

(વર્તમાન તા. ૨૫-૧૦-૪૯)

આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના દેહોત્સર્ગ અંગે અમદાવાદ જૈન સંઘની અંજલિ

અમદાવાદ, સોમવાર.

જૈન શાસનના જાણીતા આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી ૭૭ વર્ષની વયે મહુવા મુકામે સમાધિપૂર્વક સ્વર્ગસ્થ થયા છે, તે બદલ આજે સંઘપતિ

નગરશેઠ શ્રી વિમળભાઈ મયાભાઈએ સકળ સંઘની સલા બોલાવી હતી. તે વખતે કરવામાં આવેલ ઠરાવમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આવા અનેક ઉચ્ચ ચારિત્ર્યવાળા અને શાસનના સેવકો વીતરાગ શાસનમાં થાઓ અને શાસનને જળહણતું બનાવો.

શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રમાં મહુવામાં વિક્રમ સંવત્ ૧૯૨૬માં થયો હતો. સત્તર વરસની નાની વયે તેમણે સંસારત્યાગ કર્યો અને ૩૫ વર્ષની વયે તેમને આચાર્યપદ અપાયું. તેઓ સર્વત્ર બહુ પંકાયેલા હતા. અખંડ બ્રહ્મતેજ, અપૂર્વ પ્રતિભા, તેમજ શાસનસેવાની ધગશના કારણે તેઓ જૈન જગતમાં 'સૂરિસમ્રાટ'ના ગૌરવવંતા નામથી ઓળખાય છે. તેમનો જન્મ ૧૯૨૬ના કાર્તિક સુદ ૧ ને શનિવાર તથા અગ્રિહાદ ૨૦૦૬ ના કાર્તિક સુદ ૧ ને શનિવારે મહુવામાં જ થયો. આ જન્મ અને મૃત્યુના સમય અને સ્થળનો સંવાદ વિરલ છે.

—*—

(મુંબઈ સમાચાર, તા. ૧૦-૧૧-૪૯)

મુંબઈ તા. ૯ મી નવેમ્બર

જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સ્વર્ગારોહણથી સકળ જૈન સંઘને પડેલી ખોટ બદલ દિલગીરી બતાવવા માટે આજે મુંબઈના જૈનોની શોકસભા શ્રીનમિનાથજી મહારાજ દેરાસરજીના ઉપાશ્રયમાં મળી હતી.

આ સભા મુંબઈની ૫૮ સંસ્થાઓ તરફથી બોલાવવામાં આવી હતી. અને તેમાં મુંબઈના બુદ્ધા બુદ્ધા ઉપાશ્રયોમાં ધિરાજતા જૈનાચાર્યોએ હાજરી આપી હતી.

સભામાં શેઠ કુલચંદ શામજી, શેઠ મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી, શેઠ શાંતિલાલ મગનલાલ શાહ, શેઠ દીપચંદ શાહ, શેઠ વરધીલાલ વમળશી, શેઠ મગનલાલ મૂળચંદ, શેઠ દામજી જેઠાભાઈ શાહ વગેરેએ હાજરી આપી હતી.

મહાન ખોટ

શરૂઆતમાં શેઠ કુલચંદ શામજીભાઈએ જણાવ્યું હતું કે : પૂજ્યપાદ શ્રી વિજય-નેમિસૂરિજી કાળધર્મ પામવાથી જૈનસંઘને મહાન ખોટ પડી છે, જૈનસંઘ પર તેમનું અપૂર્વ વચ્ચંદ હતું. અને તેમણે જૈન તીર્થો તથા શાસનની બળવેલી સેવા જૈન તવારીખ માં સુવર્ણાક્ષરે કેતરાઈ જશે.

એકતાના પ્રખર હિમાયતી

શેઠ શાંતિલાલ મગનલાલ શાહે જણાવ્યું હતું કે—આજે જ્યારે તેમની જરૂર હતી ત્યારે જ તેઓ કાળધર્મ પામ્યા છે. તેથી આપણને ઘણું દુઃખ થાય છે. આજે જૈન ધર્મ પર પ્રહારો થઈ રહ્યા છે ત્યારે આવા એકતાના હિમાયતી મહાન આચાર્યની હયાતી આપણને માર્ગદર્શક થઈ પડત.

તેમણે જણાવ્યું હતું કે—શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સંગઠનપ્રેમી હતા. એ એમના જીવનનું ધ્યેય હતું. આપણે એમના સ્મારકરૂપે સંગઠિત થઈએ એમ હું ઈચ્છું છું.

શેઠ મગનલાલ મૂળચંદે શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીને અંજલિ અર્પતાં જણાવ્યું હતું કે— તેઓ જીવનની છેલ્લી ઘડી સુધી જૈનસંઘ તેમજ સાધુ સમાજની એકતા માટે ઝંઝૂમ્યા હતા.

પહેલી હરોળમાં મોખરાનું સ્થાન

શ્રી મણીલાલ મોહનલાલ પાદરાકરે જણાવ્યું હતું કે— ભારતભરમાં જૈન ધર્મ માટે સર્વ કાંઈ કરી છૂટનાર જૈનાચાર્યોની હરોળમાં સદ્ગત સુરિસમ્રાટનું નામ મોખરે આવે છે. તેમણે જણાવ્યું હતું કે—આજે આપણા પૂજ્ય મુનિવરોને ભીખ માગવાનો અમે અણે યાદીયું બાંધવાનો વખત આવ્યો છે. પણ જો સુરિસમ્રાટ હયાત હોત તો તેઓ કહેત કે—બધાં જોલમાં બવ અને ત્યાં નવકાર મંત્ર ગણો....હું આ કલ્પનાથી કહું છું.

કદંબગિરિ તીર્થ

શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસીએ જણાવ્યું હતું કે—શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજે તીર્થરક્ષા માટે બબવેલી સેવા અનુપમ છે. તેમણે કદંબગિરિ તીર્થ એવા સ્થાનમાં મૂક્યું છે કે સિદ્ધક્ષેત્રની યાત્રાએ જનાર તેના દર્શન કર્યા વિના રહે નહિ.

તેમણે સૂચના કરી હતી કે—આપણે આપણાં તીર્થો—કળાધામો વગેરે જગત્ આગળ મૂકીએ તો જગત્ જૈન ધર્મ શું છે તે બાણી શકશે.

તેમણે જણાવ્યું હતું કે—આપણે સદ્ગતનું એવું સ્મારક ઘડવું કે જેની ભવિષ્યમાં ઇતિહાસકારને નોંધ લેવી પડે.

લાખોના લાડીલા

મુનિશ્રી કાન્તિસાગરજી મહારાજ સાહેબે જણાવ્યું હતું કે—શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીમાં અદ્ભુત હૃદયબળ હતું. અને એથી તેઓ લાખોના હૃદયમાં સ્થાન ધરાવતા હતા.

કાપરડા તીર્થ

મુનિશ્રી શુલાભમુનિએ જણાવ્યું હતું કે—શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજે મારવાડમાં કાપરડા તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવીને જૈન તેમજ જૈનેતરોમાં અપૂર્વ નામના મેળવી છે. એક વખત એવો હતો કે—કાપરડાના દેરાસરજીમાં આશાતનાઓ થતી હતી. ભૈરવજીની મૂર્તિ આગળ સેંકડો બકરાઓનો વધ કરવામાં આવતો. લોહી છંટાતા હતા. પણ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજે જ્યારે આ નજરોનજર જોયું ત્યારે તેમનું દિલ હચમચી ઉઠ્યું હતું. તેમણે વિરોધીઓને પ્રેમથી જીતી લઈને દેરાસરજીમાંથી ભૈરવજીની મૂર્તિ બહાર કઢાવી અને આ તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.

જૈનસંઘનું બહુમાન કયું

પંચાસજી ભાનુવિજયજી મહારાજ સાહેબે જણાવ્યું હતું કે—આજે શાસનને એક મહાન સિતારાની ખોટ પડી છે. એથી આપણે શોકમગ્ન થઈ ગયા છીએ. પણ શોકને અદા કર્યો ત્યારે જ કહેવાય કે જ્યારે આપણે શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજની ઉત્તમ કરણીઓ—આદર્શો વગેરે અપનાવી લઈએ.

આચાર્ય શ્રીવિજય લક્ષ્મણસૂરિ મહારાજ સાહેબે જણાવ્યું હતું કે—હીરવિજય મ. પછી કોઈ મહાન જૈનાચાર્ય થયા હોય તો તે વિજયાનંદસૂરિ (આત્મારામજી) મહારાજ હતા. તે પછી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી અને ત્યાર પછીના આચાર્ય હોય તો શ્રી વિજય-નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે.

શોક ઠરાવ

શોક દામજીભાઈ જેઠાભાઈએ નીચેનો શોક ઠરાવ રજૂ કર્યો હતો.

“જૈન ધર્મસિદ્ધાંતપ્રવીણ, પ્રખર વિદ્વાન, સચ્ચારિત્રની જ્વલંત પ્રતિભાસ્વરૂપ, શાસન પ્રભાવક, પૂજ્યપાદ જૈનાચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના મહુવા મુકામે સંવત્ ૨૦૦૫ ની દીપોત્સવીના દિવસે થયેલા સ્વર્ગારોહણથી જૈનસંઘ મહાન ખોટ અનુભવે છે. જૈન શાસન અને તીર્થાના રક્ષણ તથા ઉદ્ધારાર્થે તેઓશ્રીની અર્ધ શતાબ્દી પર્યાન્તની અખંડ અને અણુમોલ સેવાઓ આદર્શ માર્ગદર્શનીય, અનુકરણીય અને સંઘેવ પ્રેરણા સ્વરૂપ બની રહે એમ મુખર્ષના જૈનોની આ બહેર સલા ઈચ્છે છે, અને સૂરીશ્વરજીના વિરહ પરત્વે ખેદ પ્રગટ કરે છે.”

આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરીશ્વરજી મહારાજે ઉપસંહારમાં શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજને અંજલિ આપી હતી.

ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો. બાદ સલા વિસર્જન થઈ હતી.

—*—

(શાસન સુધાકર તા. ૧૯-૧૧-૪૯)

પૂ. આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વર મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

જૈન સમાજે ગુમાવેલ શાસન સ્તંભ—એ ભવ્યમૂર્તિ હવે ક્યાં મળે ?
એ પ્રભુતામયી સ્થાન હવે કોણુ પૂરશે ?

(તંત્રીસ્થાનેથી)

જૈન સમાજ પૂ. સૂરિસમ્રાટ આચાર્ય દેવેશશ્રીની હયાતિથી પોતાને છત્રવાન માનવામાં મગરૂર હતો. સમાજનું એ છત્ર ૨૦૦૫ની આસો વદ અમાસની કાળરાત્રિએ સાંજના સાત વાગે પોતાના કૂર કરાળ પંખથી ભરખી લીધું. સમાજનો સ્તંભ હણી લીધો ! શાસનનો થાંભલો જમીનદોસ્ત કર્યો ! સમાજને નિરાધારપ્રાયઃ બનાવી દીધો ! સમાજને હવે એ ભવ્ય મૂર્તિ ક્યાં મળે ? એ અદ્ભુત પ્રતિભાશાળી ભીમકાય ભવ્યમૂર્તિનું પ્રભુતામયી સ્થાન હવે કોણુ પૂરશે ? સમાજને પૂ. શાસનસમ્રાટના વિરહથી કદી ન પૂરાય તેવી ખોટ પડી છે. તેઓ શ્રીમદ્ કાળધર્મ પાચ્યાના દુઃખદ સમાચારો શ્રીમહુવા સંઘે સાડી સાતસો તારો કરીને સ્થાને સ્થાને પહોંચાડ્યા હતા. આજે તો એ સમાચાર દરેક પેપરોમાં ઝંજીઝણી રહ્યા છે.

પાલિતાણુ ખાતે અનેક સ્થળે તે દુઃખદ સમાચારના તારો આવતાં શ્રી પાલિતાણુ સંઘના નાના મોટા ૮૦ ભાઈઓ કા. શુ. ૧ ની સવારે દસ બજે એ મોટર ખટારા દ્વારા

મહુવા પહોંચી ગયેલ. આ મુજબ લાવનગરથી પણ ટ્રોલી દ્વારા ૩૦ લાઈ ઓ, કુંડલાથી ૩૦ લાઈ ઓનો એક ખરો, ત્રાપજ, તલાબ અને દાઠાથી વીસ-વીસ લાઈ ઓનો એક ખરો, ખુંટવડાથી વીસેક લાઈ ઓ, જેસર અને ઠળીયાથી કેટલાક લાઈ ઓ, વઠવાણ અને ખોટાદથી ટ્રેન મારફત ૨૦ થી ૨૫ લાઈ ઓ વગેરે મળી બહારગામથી કુલ ૨૫૦ થી ૩૦૦ માણસ સ્મશાન યાત્રામાં જોડાવાની લાવનાએ મહુવા દોડેલ, પણ તે દરેક મોડા પડવાના ચોગે છેલ્લા લાલથી પણ વંચિત રહેવા બદલ ગમગીન બનેલ. પૂજ્યશ્રીના કાલ-ધર્મથી શોકાતુર બનેલા મહુવાના ખાટકીઓએ પણ સામેથી આવીને તે દિવસે કસાઈખાના બંધ રાખવાની મુરાહ બતાવેલ અને બંધ રાખેલ.

પૂજ્યશ્રીની સ્મશાનયાત્રા કા. શુ. ૧ ની સવારે ૯-૩૫ મિનિટે નીકળેલ. સ્મશાન-યાત્રામાં આખા ચે શહેરની હિંદુ-મુસ્લીમ વગેરે બધી જ પ્રજાએ સખત હડતાળ પાળીને હજારોની સંખ્યામાં ભાગ લીધેલ. સુંદરતર પાલખીમાં પધરાવેલ પૂ. આચાર્ય દેવેશશ્રીના મૃતદેહને નીરખી નીરખીને રસ્તામાં મુસલમાનો પણ રડી પડેલ. પાલખી પાછળ જૈનોએ તો છૂટથી નાણાં-લાડુ વગેરે ઉછાળેલ. પરંતુ અન્ય વર્ણોએ પણ કેળાં વગેરે કુંટો ઉછાળેલ. અગાઉથી નિયત કર્યા મુજબ ખાલાશ્રમના મકાનની જોડેની જુની મહાજનની જગ્યા એ પાલખી ફરીને બાર વાગે આવેલ. અને ત્રીસ મણુ એકઠી થયેલ સુખડથી પૂજ્યશ્રીના પુણ્યદેહનો ૧૨ ને ચાલીસે તે જગ્યામાં અગ્નિસંસ્કાર થયેલ.

પૂજ્યશ્રીના પુણ્ય દેહને ખાંધે લેવાનો અને અગ્નિસંસ્કાર કરવાનો હક્ક શ્રીસંઘે ઉદારતાથી પૂજ્યશ્રીના સંસારી બંધુ વગડા ખાલચંદલાઈના સુપુત્રો આદિ કુટુંબીજનોને જ આપ્યો હતો. અગ્નિસંસ્કાર થતાં જનતા ચોધાર આંસુએ રડેલ. આ પ્રસંગે જીવદયાની ટીપ પણ સારી થયેલ. કુંડલા સંઘે જ રૂ. ૨૦૦) ભરાવેલ.

પ્રથમ દિવસે આખા ચે શહેરમાં અને બીજા દિવસે સમસ્ત જૈનોએ સખત હડતાળ પાડેલ. તલાબ, દાઠા, ઠળીયા પણ હડતાળ રહેલ. પૂ. આચાર્ય દેવેશશ્રીના પુણ્યદેહ પરથી કોઈને એક કપડું તો નહિ, પણ કપડાનો ટુકડો પણ નહિ લેવા દેવાનો સખત બંદોબસ્ત કોઈને ચેમાં તે પુણ્યદેહને પાલખી સહિત અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવેલ. સાંજના સાત બજે તે પુણ્યદેહ સર્વતઃ ખાખ થઈ જવા પામી સમાજની આંખેથી સદાને માટે નષ્ટ થયો. અનેક ગામોએ તે બદલ શોકસલાઓ ભરી અને દીલગીરીના તારો કર્યા.

પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પૂજ્ય આચાર્યદેવ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. ને આ તારક ગુરૂદેવના હૃદયક્રાંત વિરહદુઃખથી મુખાકૃતિ પર પ્રસરેલી શોકછાયાનું ચત્કિચિત્ પણ સ્વરૂપ કલમમાં ઉતારવા અશક્ત છીએ. તેઓશ્રીની નિશ્રામાં શ્રીચતુર્વિધ સંઘે કરેલ દેવવંદન વખતે પૂ. ઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજએ જે ગદ્-ગદ્ સ્વરે શાંતિ કહેલ તે ઉપરથી એ વિરહ-દુઃખ અકથ્ય હતું, એમ સકળ સંઘને જણાઈ આવતું હતું.

પાલિતાણા ખાતે મોતી કડીયાની મેડીમાં પૂ. મુનિ શ્રીમંગળવિજયજી મહારાજ, પૂ. મુનિ શ્રી અમરવિજયજી મહારાજ, તથા પૂ. મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ આદિ સાધુ

મહારાજા, સાધ્વી મહારાજા અને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ મળી ચતુર્વિધ સંઘે શોકાતુર દિલે દેવવંદન કરેલ. સંઘ તરફથી વેપાર બંધ રાખવાનું ફરમાન છૂટેલ. મોટી ટોળી સંઘે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ નિમિત્તે ૩. સાતસોની ટીપ કરેલ. મોટી કડીયાની મેડીમાં કા. શુ. ૧૦ થી અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ શરૂ થયેલ છે. પૂજ્ય આચાર્યદેવેશશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજા જેવા અતિ પ્રૌઢ, અતિ અનુભવી અને મહાન્ મુત્સદી આચાર્યસમ્રાટના વિરહથી સમાજને જે ખોટ પડી છે, તે પુરાવી મુશ્કેલ છે. પૂજ્યશ્રીના પુણ્યાત્માની શાંતિ સાથે આઓ પૂજ્યશ્રીના પરિવારમાંના દરેક પૂજ્ય આચાર્યલગવંતો-સાધ્વીજી મહારાજા તેમજ શ્રાવક-શ્રાવિકા ગણને આથી ઊંડી લાગણીભર્યા હૃદયગમ દિલાસો પાઠવીએ છીએ.

પૂજ્યશ્રીના અવસાન નિમિત્તે શ્રીમહુવા સંઘે મહાન્ અઠ્ઠાઈ ઝોચ્છવ કરવાનું તથા જૂઠ્ઠા શાંતિસ્નાત્ર લણાવવાનું નક્કી કરેલ. કા. શુ. ૬ થી જ અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ શરૂ થયેલ છે. પૂજ્ય આચાર્યદેવેશશ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજા આદિ ઠાણા કાર્તિક વદ સાતમના રોજ મહુવાથી વિહાર કરી કદંબગિરિ પધારવાના છે. અને ત્યાં હાલ કેટલોક સમય સ્થિરતા કરશે.

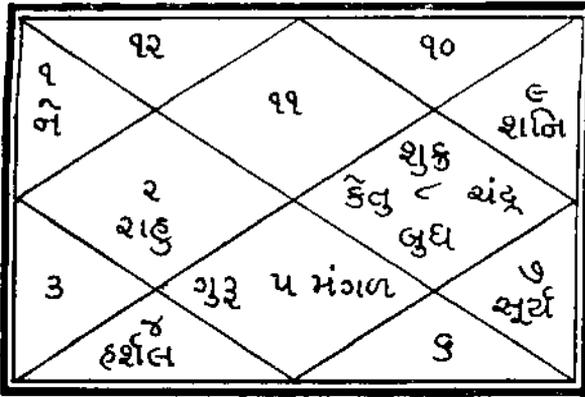
—*—

પરિશિષ્ટ-૨

પરમપૂજ્ય શાસનસમ્રાટ્ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવજ્યનેમિસૂરીશ્વરજીનું જીવન :
જ્યોતિષશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ

લેખક—અમૃતલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહ

ગણિતાલંકાર, જ્યોતિષદિનમણિ, મુહૂર્ત દિવાકર, જ્યોતિષાલંકાર.

‘જન્મકુંડલી’

પરમપૂજ્ય શાસનસમ્રાટ્ આચાર્યદેવ શ્રીવજ્યનેમિસૂરીશ્વરજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રમાં મહુવા શહેરમાં વિક્રમ સંવત્ ૧૬૨૯, શાલિવાહન શકે ૧૭૯૪ ના કારતક શુદ્ધી પ્રતિપદા શનિવાર તા. ૨ જી નવેમ્બર ૧૮૭૨ના દિવસે સ્થાનિક સૂર્યોદયથી ઈષ્ટ ઘડી ઘ. ૨૦-૫. ૧૫ સમયે જન્મ થયો હતો. તે સમયે હાલમાં ચાલતા ભારત સ્ટા. ટા.નું અસ્તિત્વ નહોતું, એટલે કલાક-મિનિટમાં ગણતાં જન્મનો સ્થાનિક સમય બપોરે ક. ૨-મિ. ૧૩, અને

તેને હાલમાં ચાલતા સ્ટા. ટા. માં ફેરવતાં તેમનો જન્મ સમય બપોરે ક. ૦૨-મિ. ૫૬ હતો. તે મુજબ તેમની કુંડલી તથા સ્પષ્ટ ગ્રહો અત્રે આપેલ છે.

જન્મ લગ્ન કુંડલ રાશિનું ૧૬ મા અંશનું આવે છે. કુંડલ રાશિનું સ્વરૂપ ખલે ઘડો લીધેલા પુરુષનું છે, મનુષ્ય રાશિ છે, સ્થિર સ્વભાવની છે, તે અનુસાર આ રાશિનું લગ્ન સારી મગજશક્તિ-ભાષા, શાસ્ત્ર, અને કળાઓનો શોખ, મજબૂત મનોબળ, દૃઢ અભિપ્રાય, સ્થિર, ગંભીર, ખંત અને એકનિશ્ચયપણું આપે છે. તેઓ ખુલ્લા દિલના, દયાળુ, વિશ્વાસુ, આનંદી, સારી યાદદાસ્તવાળા, વિક્લાન અનેક શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા, છટાદાર ભાષણકર્તા, તત્વજ્ઞાની, અને સહનશીલ અને ધૈર્યવાન બને. આ લગ્નનો અધિપતિ શનિ હોઈ તે ભૌતિક સુખો માટે બહુ અનુકૂળ બનતો હોતો નથી; કુંડલ લગ્નનો ૧૬મો અંશ ઉદય પામતો હોઈ બહુશ્રુત, વિશાળ વાંચન, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિપ્રભા, અને ભગવાન પ્રેરિત જ્ઞાન આપનાર બનતો હોઈ દિવ્યજ્ઞાનમાં સારી સફળતા મેળવે.

લગ્નેશ શનિ હોઈ ગંભીર, વિચારવંત અને સ્વસ્થ સ્વભાવ આપે, જાત પર કાબુ રાખનાર, સમજી અને સાવધ બને. કાર્યો તથા માણસોની વ્યવસ્થા સારી રીતે કરી શકે. દીર્ઘદષ્ટિવાળી યોજનાઓ ઘડનાર અને તેને અમલમાં મૂકવાને લાંબો સમય ગાળનાર બને. આગ્રહ, જાત પરનો કાબુ, ડહાપણ, ધૈર્ય, જીતેંદ્રિયતા, અને સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવાની

શક્તિ મળે. લગ્નેશ શનિ લાલસ્થાનમાં ગુરુની રાશિમાં અને લાલેશ ગુરુની દષ્ટિમાં રહેલો હોવાથી વિશાળ ક્ષેત્રમાં આગળ આવે. બહોળા મંડળમાં આગળ પડતું સ્થાન મેળવે અને જીવનની આશા-આકાંક્ષાઓ જીવનના ઉત્તરાર્ધમાં પૂર્ણ થાય.

જન્મ કુંડલીનું તૃતીય સ્થાન લખાણો, વાંચન, પ્રવાસ તથા બ્રાતૃવર્ગનો નિર્દેશ કરે છે. આ સ્થાન પર સૂર્ય તથા ગુરુની દષ્ટિ છે. તૃતીયેશ મંગળ તૃતીય સ્થાનથી નવપંચમમાં ગુરુ સાથે રહેલો હોવાથી વિશાળ વાંચન અને ઘણું લેખન કાર્ય કરવામાં સફળતા મળે. પોતાની બુદ્ધિશક્તિ તથા કુદરતી ગુણોથી સમાજમાં અગ્રપદ મેળવે અને મોટા જનસમુદાય દ્વારા માન મળે.

જન્મકુંડલીનું ચોથું સ્થાન સુખ-વૈભવ, ઘર-જમીનનો નિર્દેશ કરે છે. આ સ્થાનમાં રાહુ છે તે સાંસારિક સુખો માટે અનુકૂળ બનતો નથી. સુખેશ શુક દશમ કેન્દ્રમાં વૃશ્ચિક રાશિમાં ચંદ્ર-બુધ સાથે અને મંગળની દષ્ટિમાં રહેલો હોઈ દશમ સ્થાનમાં ચાર ગ્રહોની હાજરી અને પાંચમા મંગળની દષ્ટિ તેમજ મોક્ષકારક કેતુનું આ યોગમાં સાથે હોવું પ્રવચ્ચા યોગ દર્શાવે છે. તેથી સાંસારિક સુખોના ત્યાગ અને ત્યાગી તરીકેના જીવનમાં ઉત્તમ સફળતા મળે. ચતુર્થ સ્થાનનો સ્વામી શુક હોવાથી જીવનના પૂર્વાર્ધમાં સંસાર ત્યાગ કરવાનો યોગ બને, અને ત્યાગમાર્ગમાં દેવી અનુકૂળતાને કારણે ઉત્તમ પ્રગતિ સાધી યશકીર્તિ મેળવે. જન્મ સમયે વિંશોત્તરી ગુરુ મહાદશા ૬ માસની બાકી છે. ત્યારબાદ ૧૬ વર્ષની શનિ મહાદશા શરૂ થાય છે. શનિ આ કુંડલી માટે લગ્નેશ તથા વ્યયેશ હોઈ લાલસ્થાનમાં શુભગ્રહ ગુરુની દષ્ટિમાં રહેલો હોવાથી આ મહાદશા પૂરી થતાં પહેલાં જ સંસાર ત્યાગ કરવાનો યોગ બને છે. સામાન્યપણે સોળમા વર્ષે ગુરુ જ્ઞાનમાં આગળ વધારવાનું બળ મેળવતો હોઈ દીક્ષાનો યોગ થાય.

જન્મકુંડલી પાંચમા સ્થાનમાં પૂર્વ પુણ્ય, વિદ્યા, બુદ્ધિ, સાહસ, સંતાન તથા શિષ્ય વિશે જોવાય છે. આ સ્થાન પર શનિની દષ્ટિ છે. શનિ ભોગને માટે અનુકૂળ નથી. પરંતુ ત્યાગને માટે અને સેવાને માટે ખૂબ જ અનુકૂળ બનતો હોવાથી તેમજ તે વ્યયેશ પણ હોવાથી દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ વિદ્યાકારક બુધની મહાદશા આવતી હોવાથી વિદ્યાભ્યાસમાં સારી સફળતા મળે. બુધ એ દશમકેન્દ્રમાં રાજયોગકારક શુક સાથે રહેલો હોવાથી આ સમય દરમિયાન ત્યાગમાર્ગની ઉચ્ચ પદવી મળે. આ દશા પૂરી થતાં પહેલાં ઉચ્ચ કક્ષાનું માન, ઉપરાંત શિષ્ય સમુદાય પણ મળે. અને જનસમાજમાં અગ્રગણ્ય ધર્મગુરુ તરીકેનું સ્થાન મળે.

જન્મકુંડલીના સાતમા સ્થાનમાં લોકસંપર્ક, જનસમુદાય, તથા બહિર જીવન વિશે જોવાય છે. અહીં સિંહ રાશિ છે. સિંહ રાશિ એ સૂર્યના આધિપત્યની રાજરાશિ હોઈ તેમાં સૂર્યના મિત્રગ્રહો ગુરુ તથા મંગળ રહેલા છે. ગુરુ આ કુંડલી માટે લાલેશ તથા કુટુંબેશ અને વાણીસ્થાનનો અધિપતિ હોઈ તેમજ મંગળ પરાક્રમેશ તથા કર્મેશ હોઈ આ સ્થાનમાં આ બંને ગ્રહોની યુતિ રાજયોગકારક બનતી હોવાથી જનસમૂહની ધાર્મિક આગેવાની લેનાર, ધાર્મિક નેતા બને. ગુરુ જ્ઞાનનો કારક હોવાથી, જ્ઞાનના પ્રચાર માટેના ઘણાં પ્રકાશનો બહાર પાડવાનું તથા લખવાનું બને. અને જનસમૂહમાં ધાર્મિક જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવામાં તેમજ

જનસમુદાયની ધાર્મિક શ્રદ્ધા અને ભક્તિ વધારવામાં અદ્વિતીય સફળતા મળે. જન્મકુંડ-લીનું(નેા) આ ઉત્તમ પ્રકારનો યોગ જીવનમાં અણુધારી સફળતાઓ આપી જ્ઞાનમાર્ગમાં બહુ આગળ લાવે. વિરોધીઓ પણ શરણે આવે. સિંહ રાશિનો ગુરુ શત્રુ પર વિજય અપાવનાર, સુત્સદ્દીગીરીભર્યા કાર્યોમાં સફળતા આપનાર, સારાસારનો નિર્ણય કરવાની શક્તિ આપનાર, અને ધાર્મિક કાર્યોમાં તેમજ જ્ઞાનમાર્ગમાં યશ આપનાર બને. જન્મકાળની પહેલી જ મહાદશા ગુરુની હોઈ જીવનમાં આ ગુરુ-મંગળનો યોગ ખૂબ જ યશદાયક બની રહે. આ કુંડલીમાં સપ્તમ કેંદ્રમાં રહેલો ગુરુ દશમકેંદ્રમાં રહેલા ચંદ્ર સાથે ગજકેસરી યોગ કરતો હોવાથી જેમ હાથીઓનો સમૂહ કેસરીસિંહને જોતાં ભાગી બાય તેમ વિરોધીઓ તથા અજ્ઞાનીઓનો સમૂહ તેમની હાજરી માત્રથી જ વેરવિખેર થઈ શરણે આવે અને તેમનું નેતૃત્વ સ્વીકારે. આ ગુરુના કારણે બુધની મહાદશા દરમિયાન ૩૬ વર્ષની વય સુધીમાં જીવહયાના કાર્યો તથા પાઠશાળાઓની સ્થાપના થવા પામે.

આઠમા સ્થાનમાં આયુષ્ય, સંકટ વિષે જોવાય છે. મૃત્યુનો કારકગ્રહ શનિ છે, અને તે શનિ આ કુંડલીમાં પોતાના સ્થાન પર દષ્ટિ કરતો હોવાથી તેમજ બળવાન શુભગ્રહ ગુરુ કેન્દ્રમાં રહેલો હોવાથી દીર્ઘાયુષી બને અને અને લાંબું આયુષ્ય ભોગવે. જીવનના ઉત્તરાર્ધમાં રાજ્યો તરફથી પણ માનસન્માન મળે.

નવમાં સ્થાનમાં ધર્મ, ભાગ્ય, ગુરુ, પિતા, પ્રવાસ, વિશે જોવાય છે. આ સ્થાનમાં સપ્તમેશ સૂર્ય નીચ બની રહેલો હોવાથી સાંસારિક ભાગીદારીનો નિષેધ સૂચવે છે. પરંતુ ધાર્મિક પ્રગતિને માટે તે ખૂબ જ અનુકૂળ બની રહે છે. ચલિતમાં ચંદ્ર-બુધ પણ આ સ્થાનમાં આવતા હોવાથી ધાર્મિક બાબતોનું ઉચ્ચ પ્રકારનું જ્ઞાન મળે અને ધાર્મિક પુસ્તકોના લેખન-પ્રકાશન મોટા પ્રમાણમાં કરવામાં સારી સફળતા મળે. ભાગ્યેશ શુક્ર દશમ કેન્દ્રમાં મોક્ષકારક કેતુ સાથે રહેલો હોવાથી આ જન્મમાં ત્યાગમાર્ગે આગળ વધી મોક્ષપ્રાપ્તિ માટેની સારી કમાઈનો સંચય આ જન્મમાં કરે કે જે હવે પછીના જન્મ માટે આ જન્મ કરતાં ઘણું ઉંચું સ્થાન પુનર્જન્મમાં આપે.

જન્મકુંડલીનું દશમું સ્થાન કર્તાવ્ય, અધિકાર, માન, પ્રતિષ્ઠા, તથા કાર્યક્ષેત્રનો નિર્દેશ કરે છે. આ સ્થાનમાં વૃશ્ચિક રાશિમાં ચંદ્ર-બુધ-શુક્ર-કેતુ ચાર ગ્રહોની હાજરી તથા ગુરુની દષ્ટિ છે. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જે કોઈ પણ સ્થાનમાં ત્રણથી વધારે ગ્રહો રહેલા હોય તે સ્થાનની પુષ્ટિ કરે છે. આ સ્થાનમાંનો મોક્ષકારક કેતુ જીવનની મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યે આગળ વધવાની પ્રવૃત્તિ તથા કાર્યક્ષેત્રનું સૂચન કરે છે. તે મુજબ ત્યાગમાર્ગ અને ધર્મક્ષેત્ર એ કાર્યક્ષેત્ર બને. કર્મેશ મંગળ સપ્તમકેંદ્રમાં ગુરુ સાથે રહી રાજયોગ કરતો હોવાથી તેમ જ નવમાંશમાં તે સ્વનવમાંશી થતો હોઈ ધાર્મિક ક્ષેત્રે જ માન-પ્રતિષ્ઠા, અધિકાર અને અગ્રપદ મળે. બીજાઓને ન મળ્યું હોય તેવું અદ્વિતીય માન કે પદવી મળે. અહીં આ સ્થાનમાં ચંદ્ર નીચ બને છે પરંતુ ચંદ્ર વળેશ છે. વળેશનું નીચ હોવું એ શુભ તત્ત્વ છે. તે-રોગ, શત્રુ અને ઋણ પર વિજય અપાવનાર બને છે. ઉપરાંત ચંદ્ર નવમાંશમાં સ્વનવમાંશી બનતો હોઈ તેનું નીચત્વ ઓછું થવા પામે છે. આ કુંડલીના બે મહત્ત્વના યોગો સપ્તમ અને કર્મ-સ્થાનરૂપી બે મહત્ત્વના કેંદ્રમાં થતા હોવાથી દૈવીકૃપાથી જીવનમાં ઓછી મહેનતે વધારે યશ અને સળક્તતા મળે. સમાજમાં પ્રવર્તતા મતભેદો કે વિરોધો દૂર કરવામાં યશ મળે.

જન્મકુંડલીના અગિયારમા સ્થાનમાં લાલ, યશ, મૈત્રી તથા આશા-આકાંક્ષાની સફળતા વિષે જોવાય છે.

આ સ્થાનમાં ધન રાશિમાં શનિ છે. તે તત્ત્વજ્ઞાની, ધર્મિષ્ઠ, નિર્ભય, સ્પષ્ટવક્તા બનાવી સારી લોકપ્રશંસા તથા માનકીર્તિ આપનાર બને. જીવનનો અન્ત સમય કલ્યાણકારી અને આશા આકાંક્ષાની સફળતા આપનાર બને.

ઉંમર વર્ષ ૩૬ થી ૪૩ સુધી કેતુની મહાદશા રહે છે. કેતુ એ મોક્ષનો કારક હોઈ અનેક પ્રકારના ધાર્મિક કાર્યો, જીવહયા, જ્ઞાનશાળા, ધર્મશાળા તથા પાઠશાળાઓ રૂપી કાર્યો થવા પામે. ત્યારબાદ ૪૩ વર્ષની વય પછી શુક્રની મહાદશા વર્ષ ૨૦ ની આવે છે. શુક્ર આ કુંડલીને માટે રાજ્યોગ કારક બનતો હોવાથી જીવનની ઉચ્ચતમ સફળતા આપનાર તેમ જ કાર્યોની સિદ્ધિ અને યશ આપનાર-આ મહાદશાનો સમય બની રહે. વય વર્ષ ૪૩ થી ૬૩ સુધીનો સમય જીવનનો યાદગાર સમય બની રહે. તે સમય દરમિયાન અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો, ઉત્સવો, સંઘયાત્રાઓ તથા પ્રતિષ્ઠાઓ થવા પામે, અને જીવનનો અંતિમ સમય સમાધિયુક્ત બને.

પરિશિષ્ટ-૩

કેટલીક ઉપલબ્ધ ચોક્કસ માહિતીઓની નોંધ.

૧. શાસનસમ્રાટ્શ્રી સંસારિપણામાં-મહુવામાં જ (ભાવનગર પૂ. ગુરૂદેવ શ્રીવૃદ્ધિ-ચંદ્રજી મ. પાસે ગયા પહેલાં) ત્યાંના 'શ્રીમૌનજી ભેષી' નામે એક વિદ્વાન વિપ્રવર્ય પાસે 'સારસ્વત વ્યાકરણ' ભણ્યા હતાં. આ વાત તેઓશ્રીને બચપણથી જ સંસ્કૃત ભણવાની અસાધારણ રુચિ હતી, તે જણાવે છે.

૨. શાસનસમ્રાટ્શ્રીના પ્રથમ પટ્ટધર શિષ્ય 'પૂ. મુનિશ્રી દેવેન્દ્રવિજયજી મહારાજ' હતાં. સં. ૧૬૪૮માં તેમની દીક્ષા થયેલી. ત્યારપછી પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રીસુમતિવિજયજી મહારાજ વગેરે શિષ્યો થયાં. શ્રીદેવેન્દ્રવિજયજી મ. અંગેની બીજી માહિતી ઉપલબ્ધ નથી.

૩. શાસનસમ્રાટ્શ્રી તથા શ્રીઆનંદસાગરજી મહારાજ- બન્ને ખંભાતના ચોમાસામાં (સં. ૧૬૫૪) સાથે હતાં. ત્યારે પર્યુષણામાં 'ગણધરવાદ' બન્ને પૂજ્યોએ સાથે વાંચેલો. તે આ રીતે = "શ્રીસાગરજી મ. પ્રશ્ન કરે, અને પૂજ્યશ્રી એનો જવાબ આપે." આમ આખો ગણધરવાદ પ્રશ્નોત્તરીરૂપે સભા સમક્ષ વાંચેલો. (આ વાત ખંભાતના વૃદ્ધ પુરુષ પાસેથી બહુવા મળી છે.)

૪. ડૉ. હર્મન જેકોબી ખંભાતમાં શાસનસમ્રાટ્શ્રી પાસે આવેલાં. તેઓ જૈન શાસન-સિદ્ધાન્ત-શાસ્ત્ર અને સમાજને લગતાં લગભગ ૧૩૦૦ પ્રશ્નોની સૂચિ તૈયાર કરી લાવેલાં. એમાંથી પૂજ્યશ્રીએ ૫૦૦ જેટલા પ્રશ્નોના પૂર્ણ સંતોષકારક જવાબ બે દિવસમાં આપ્યાં. પછી ડૉ. જેકોબીને તેઓશ્રીએ કહ્યું કે-તમે વધુ રોકાણ કરો, તો બધાં પ્રશ્નોનો જવાબ નિરાંતે અપાય. બાકી આમ બે દિવસમાં ૧૩૦૦ પ્રશ્નોનો જવાબ નિરાંતે આપી શકાય નહિ. પણ તોય મહત્વના પ્રશ્નોના જવાબ મળી જવાથી ડૉ. જેકોબી અતિ આનંદિત બનેલાં. (આ વાત પણ ખંભાતના વૃદ્ધ પુરુષ પાસેથી બહુવા મળી છે.)

૫. સં. ૧૯૬૬માં પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ્શ્રીએ બોટાદ ચોમાસું કયું, ત્યારનો આ અલૌકિક પ્રસંગ છે.

એ વખતે ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ બહુમહદ મહમ્મદ છેલ પણ બોટાદમાં રહેતાં. તેમણે ગામમાં સર્વત્ર ફેલાયેલી પૂજ્યશ્રીની ખ્યાતિ સાંભળી એટલે તેઓ પૂજ્યશ્રીને મળવા માટે ઉપાશ્રયે આંખ્યા.

વિલક્ષણ માણસોનો સ્વભાવ હોય છે કે- તેઓ સામાને પોતાનો પરિચય સામાન્ય માણસની જેમ નથી આપતાં પણ કાંઈક વિલક્ષણ કાર્ય દ્વારા જ આપે છે. અહીં પણ એવું જ બન્યું.

પૂજ્યશ્રીને પગે લાગીને બેઠાં પછી વિદ્યાનો કોઈ પ્રયોગ કરીને મહમ્મદ છેલે પૂજ્યશ્રીને પોતાનો પરિચય આપ્યો.

પણ આ પ્રયોગથી જરીકે નહિ અંજયેલા પૂજ્યશ્રીના મુખમાંથી સહસા ઉપદેશ-વચનો સરી પડ્યાં : “મહમ્મદ છેલ ! તમારી આ વિદ્યાનો પ્રયોગ ક્યારે કોઈ પણ સાધુ-સંતની મશકરી કે ઠેકડી માટે ન થઈ જાય, એની ખાસ તકેદારી રાખજો.”

મહમ્મદ છેલને પોતાની વિદ્યા કરતાં આ વચનોમાં અલૌકિક એજ વર્તાયું. તેઓ નમ્રતાથી એ સાંભળી રહ્યા.

ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીએ ત્રણ બાજેઠ મંગાવ્યા. અને એકની ઉપર એક, એમ ત્રણે ગોઠવાવ્યાં. એના ઉપર પોતે ગિરાજમાન થયા. પછી મહમ્મદ છેલને કહ્યું કે : “આમાં વચલો બાજેઠ તમે ખેંચી લ્યો.” ક’ઈક નવું જોવાની જિજ્ઞાસાથી પ્રેરાયેલા મહમ્મદ છેલે ધીમે રહીને વચલો બાજેઠ ખેંચી લીધા. તેમને એમ કે હમણાં જ મહારાજ નીચે પડશે.

પણ ભારે નવાઈની વાત બની. ત્રણ બાજેઠમાંથી વચલો લઈ લેવાથી તદ્દન નિરાધાર બનેલો ઉપલો બાજેઠ સહેજ પણ આઘાપાછો થયા વિના-એમને એમ જ (અદ્દર) રહી ગયો, અને પૂજ્યશ્રી પ્રસન્નભાવે એના પર બેઠાં જ રહ્યાં.

આ જોઈને મહમ્મદ છેલ પૂજ્યશ્રીને નમી પડ્યાં. તેમને પ્રતીતિ થઈ કે : જૈન સાધુઓમાં આજે પણ આવી મહાન્ પ્રભાવશક્તિ વિદ્યમાન છે.

થોડીવાર અદ્દર-સ્થિર રહ્યાં પછી પૂજ્યશ્રી ત્યાંથી ઊભાં થઈ ગયાં, અને બાજેઠને યથાસ્થાને મૂકાવી દીધાં. મહમ્મદ છેલ પણ પૂજ્યશ્રીના વચનને નમ્રતાથી સ્વીકારી, વંદન કરીને સ્વસ્થાને ગયાં.

—*—

નોંધ:—આ જીવનચરિત્ર લખાઈ ગયું અને છપાઈ ગયું, ત્યારબાદ આ માહિતીએ પૂજ્યપુરુષો પાસેથી ચોક્કસ રૂપે પ્રાપ્ત થઈ. એટલે તેને અહીં પરિશિષ્ટમાં દાખલ કરી છે.

મહમ્મદ છેલનો પ્રસંગ ઘણાંને અતિશયોક્તિ લાગશે. પણ આ વાતમાં બિલકુલ અતિશયોક્તિ નથી જ કરી. વાસ્તવમાં પૂજ્યશ્રી મહાન્ સત્ત્વશાલી પુરુષ હતા. એમનું બ્રહ્મતેજ પણ અપૂર્વ-અલૌકિક હતું. એવાં સત્ત્વ-બ્રહ્મતા ધારક પુરુષને ગુરુપરંપરાએ સાન્વિક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ હોય, એ અવશ્ય બનવા બેગ છે. પ્રસ્તુત પ્રસંગ પણ એમના દિવ્ય સત્ત્વને જ વ્યક્ત કરે છે.

કલિકાલસર્વજ્ઞ પૂજ્યશ્રી હેમચંદ્ર સૂરિ મહારાજના જીવનમાં પણ આવો પ્રસંગ બનેલો છે. એમાં સાત પાટ ઉપરાઉપરી તેઓશ્રી મૂકાવે છે. અને વ્યાખ્યાન શરૂ કરે છે. સામે રાજા-મંત્રી-સંઘ રસપૂર્વક શ્રવણ કરતાં બેઠાં છે. સૌ તનમય બન્યાં છે. તેવે વખતે પૂર્વથી અપાયેલી સૂચના પ્રમાણે શિષ્યો નીચેની છેઠ્ઠી પાટથી આરંભીને એક પછી એક સાતેય પાટો ખેંચી લે છે અને સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે કલિકાલસર્વજ્ઞ અદ્દર રહેલાં આસન પર જ દેશના દે છે.

પ્રસ્તુત પ્રસંગ પણ પૂજ્યશ્રીની આવી કોઈ દિવ્ય સાન્વિક શક્તિના પ્રભાવે બન્યો હોય તેમ લાગે છે.

परिशिष्ट-४

वंश-वृक्ष

शासनसमाह आ. श्रीविजयनेमिसूरीश्वरल महाराज

(श्री सुधर्मा स्वामी म. नी ७४ नी पाटे=पट्टधर)

तेमनी पाट परंपरा (शिष्यप्रशिन्यादि)

१. मुनिश्री हेवेन्द्रविजयल, २. उपाध्याय श्रीसुमतिविजयल गण्डि, ३. श्री सौभाग्य-
विजयल, ४. प्रवर्तकश्रीयशोविजयल, ५. श्रीनयविजयल ६. आ. श्री विजय-
दर्शनसूरिल, ७. पंन्यास श्री प्रतापविजयल गण्डि, ८. पं. श्री सिद्धिविजयल गण्डि;
६. श्रीप्रभावविजयल, १०. आ. श्रीविजयउदयसूरिल, ११. आ. श्री विजयविज्ञानसूरिल,
१२. श्री लद्रविजयल, १३. श्रीलतविजयल, १४. श्री चंदनविजयल, १५ आ. श्री विजय-
पद्मसूरिल, १६. आ. श्री विजयअमृतसूरिल, १७. आ. श्रीविजयलावण्यसूरिल, १८. श्रीरूप-
विजयल; १९. श्री हिरण्यविजयल, २० प्रवर्तक श्रीगीर्वाणविजयल, २१. श्रीविद्यावि-
जयल, २२. श्रीमानविजयल २३. श्री धनविजयल, २४. आ. श्री विजयजितेन्द्रसूरिल,
२५. श्री सुलद्रविजयल, २६. श्री संपतविजयल, २७. श्रीनीतिविजयल, २८. श्री
प्रेमविजयल, २९. प्रवर्तक श्रीरत्नप्रलविजयल, ३०. श्रीचैतन्यविजयल, ३१ श्री चंद्र-
प्रलविजयल, ३२. श्री विनयप्रलविजयल, ३३. पं. श्रीनीतिप्रलविजयल गण्डि,
(आ ३३ शिष्यो पूज्यश्रीना छे.)

*

आशिन्याह परिवारनी अनुक्रमे नामावली

(२) उपा० सुमतिविजयलना—१. मुनि ऋद्धिविजयल. तेमना—१. श्री प्रमोह-
विजयल, २. श्री शुभविजयल.

*

(६) आ० विजयदर्शनसूरिलना—१ श्री कुसुमविजयल, २ श्री गुणुविजयल,
३ आ. श्री विजयज्यानंदसूरिल, ४ श्री महोदयविजयल, ५ आ. श्रीविजयप्रियं-
करसूरिल. (तेमां)—

श्री गुणुविजयलना—१ श्री तिलकविजयल.

श्री ज्यानंदसूरिलना—१ श्री शांतिप्रलविजयल, २ श्री रत्नाकरविजयल, ३ श्री
हरिलद्रविजयल, ४ श्री सुषोभविजयल. जेमां—श्री हरिलद्रविजयलना १ श्री महा-
यशविजयल.

श्री प्रियंकरसूरिलना—१ श्री हर्षचंद्रविजयल, २ श्री प्रकाशचंद्रविजयल.

*

(७) पं. प्रतापविजयलना—१ श्री लक्ष्मिविजयल. तेमना १ श्री राजविजयल.

*

(૮) ૫૦ સિદ્ધિવિજયણના ૧ શ્રીવિખ્યાતવિજયણ

*

(૧૦) આ. ઉદયસૂરિણના—૧ શ્રી જયવિજયણ, ૨ શ્રી કીર્તિવિજયણ, ૩ આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરિણ, ૪ ઉપાધ્યાય શ્રી સુમિત્રવિજયણ ગણિ, ૫ આ. શ્રી વિજયમોતી-પ્રભસૂરિણ, ૬ આ. શ્રીવિજયમેરુપ્રભસૂરિણ, ૭ શ્રીહર્ષવિજયણ, ૮ શ્રીકુમુદવિજયણ, ૯ શ્રી હેમપ્રભવિજયણ, ૧૦ શ્રી કીર્તિપ્રભવિજયણ, ૧૧ શ્રી મહાબલવિજયણ, ૧૨ શ્રી ભદ્રંકરવિજયણ, ૧૩ શ્રી ચંદ્રસેનવિજયણ. (તેમાં)—

આ. નંદનસૂરિણના—૧ પં. શ્રી સોમવિજયણ ગણિ, ૨ શ્રી અમરવિજયણ, ૩ શ્રી વીરવિજયણ, ૪ પં. શ્રી શિવાનંદવિજયણ ગણિ, ૫ શ્રી અમરચંદ્રવિજયણ. એમાં—૫. સોમવિજયણના ૧ મોક્ષાનંદવિજયણ. ૫. શ્રી શિવાનંદવિજયણના ૧ શ્રી સોમચંદ્ર-વિજયણ. શ્રી અમરચંદ્ર વિજયણના ૧ શ્રી શાંતિચંદ્રવિજયણ.

આ. મોતીપ્રભસૂરિણના—૧ શ્રી ચિદાનંદવિજયણ, ૨ શ્રી નયવિજયણ. શ્રી નય-વિજયણના—૧ શ્રીયશોદેવવિજયણ, ૨ શ્રી લખ્ધિવિજયણ.

આ. મેરુપ્રભસૂરિણના—૧ શ્રી રતનવિજયણ, ૨ શ્રી માનતુંગવિજયણ, ૩ શ્રીહીર-વિજયણ, ૪ શ્રી ઇન્દ્રસેનવિજયણ, ૫ શ્રી સિંહસેનવિજયણ, ૬ શાંતિષેણવિજયણ, ૭ શ્રી કીર્તિષેણ વિજયણ.

*

૧૧ આ. વિજ્ઞાનસૂરિણના—૧ શ્રી નિધાનવિજયણ, ૨ આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિણ, ૩. ૫. શ્રી વદલભવિજયણ ગણિ, ૪ શ્રીસિદ્ધિચંદ્રવિજયણ, ૫ શ્રીપ્રસન્નચંદ્રવિજયણ. (એમાં)—

આ. કસ્તૂરસૂરિણના—૧ આ. શ્રીવિજયયશોભદ્રસૂરિણ, ૨ શ્રીગુણચંદ્રવિજયણ, ૩ આ. શ્રી વિજયકુમુદચંદ્રસૂરિણ, ૪ આ. શ્રીવિજયચંદ્રોદયસૂરિણ, ૫ શ્રીપદ્મચંદ્રવિજયણ, ૬ આ. શ્રીવિજયકીર્તિચંદ્રસૂરિણ, ૭ શ્રીપૂર્ણચંદ્રવિજયણ, ૮ ૫. શ્રીઅશોકચંદ્રવિજયણ ગણિ; ૯ શ્રી અજયચંદ્રવિજયણ, ૧૦ શ્રીનરચંદ્રવિજયણ, ૧૧ શ્રીધનચંદ્રવિજયણ, ૧૨ પ્રશાંતચંદ્રવિજયણ, ૧૩ શ્રીકલ્યાણચંદ્રવિજયણ, ૧૪ શ્રીકુશલચંદ્રવિજયણ. તેમાં—

આ. યશોભદ્રસૂરિણના—૧ આ. શ્રીવિજયશુભંકરસૂરિણ, ૨ શ્રીદેવચંદ્રવિજયણ, ૩ શ્રીનિનચંદ્રવિજયણ, ૪ શ્રીનયચંદ્રવિજયણ, ૫ શ્રીશ્રેયાંસચંદ્રવિજયણ. આ. શુભંકરસૂરિણના—૧ શ્રીજયવિજયણ, ૨ ૫. શ્રીસૂર્યોદયવિજયણ ગણિ, ૩ શ્રી સુશીલ-ચંદ્રવિજયણ, ૪ શ્રીવિદ્યાચંદ્રવિજયણ, ૫ શ્રી ચાંદ્રસેનવિજયણ, ૬ શ્રીવિમલસેનવિજયણ ૫. સૂર્યોદયવિજયણના—૧ શ્રી શીલચંદ્રવિજયણ, ૨ શ્રી ભદ્રસેનવિજયણ. શ્રી દેવચંદ્ર-વિજયણના—૧ શ્રીતીર્થચંદ્રવિજયણ. શ્રી શ્રેયાંસચંદ્રવિજયણના ૧ શ્રી પુખ્યચંદ્રવિજયણ, તેના—૧ શ્રીરતનપ્રભવિજયણ.

આ. કુમુદચંદ્રસૂરિણના—૧ શ્રી પ્રબોધચંદ્રવિજયણ, તેમના—૧ શ્રીરતનચંદ્ર-વિજયણ, ૨ શ્રીનિતચંદ્રવિજયણ, ૩ શ્રી હિતચંદ્રવિજયણ.

આ. ચંદ્રોદયસૂરિણના—૧ ૫. શ્રી ભાનુચંદ્રવિજયણ ગણિ, ૨ ૫. શ્રી વિજયચંદ્ર-વિજયણ ગણિ, ૩ શ્રી જયચંદ્રવિજયણ, ૪ શ્રી અભયચંદ્રવિજયણ, ૫ શ્રી પ્રબોધચંદ્ર-

विजयल, ६ श्री अजितयद्रविजयल, ७ श्री विनीतयद्रविजयल, ८ श्री प्रदीपयद्र-
विजयल, ९ श्री हींकारयद्रविजयल, १० श्री मुक्तियद्रविजयल. जेमां—पं. लानु-
यद्रविजयलना १ श्री स्थुलिलद्रविजयल. पं. श्री विजययद्रविजयलना—१ श्री पार्श्व-
यद्रविजयल. श्री जययद्रविजयलना—१ श्रीललितयद्रविजयल. श्रीअलययद्रविजयलना
१ श्री अभितयद्रविजयल.

श्रीपञ्चयद्रविजयलना—१ श्री अललद्रविजयल.

आ. कीर्तियद्रसूरिलना—१ पं.श्रीमुनियद्रविजयल गण्डि, २ श्री जयकीर्तिविज-
यल, ३ श्री नयकीर्तिविजयल. जयकीर्तिविजयलना—१ श्री प्रकाशयद्रविजयल.

पं. श्री अशोकयद्रविजयलना—१ श्री पुण्ययद्रविजयल, २ श्री सोमयद्रविजयल.
३ श्री कैलासयद्रविजयल.

श्री अनययद्रविजयलना—१ श्री विवेकयद्रविजयल.

पं. श्री. वल्लभविजयलना

१ श्री विनययद्रविजयल, तेमना—१ श्री ऋद्धियद्रविजयल.

*

(१५) आ. पञ्चसूरिलना—१ श्री प्रकाशविजयल, २ श्री लक्ष्मीप्रलविजयल, ३. श्री
विद्याप्रलविजयल.

*

(१६) आ. अमृतसूरिलना—१ आ.श्रीविजयरामसूरिल, २ आ. श्रीविजय-
देवसूरिल, ३ पं. श्रीपुष्यविजयल गण्डि, ४. आ. श्री विजयपरमप्रलसूरिल, ५ श्री
प्रातिविजयल, ६ श्री शशीप्रलविजयल, ७ श्री प्रवीणविजयल, ८ श्रीदानविजयल, ९
श्री यशोविजयल, जेमां—आ.रामसूरिलना—१ श्री विनोदप्रलविजयल, २ श्री राज-
विजयल, ३ श्री संयमविजयल, ४ श्री निर्मणविजयल, ५ श्री सद्गुणविजयल, ६ श्री
आणुदविजयल, ७ श्री जिनहासविजयल. जेमां—श्री सद्गुणविजयलना—१ श्री वीर-
विजयल; २ श्री सागरयद्रविजयल.

आ. देवसूरिलना—१ पं. श्री हेमयद्रविजयल गण्डि. जेमना—१ श्री प्रद्युम्नविजय-
ल, २ श्री दर्शनविजयल. श्री दर्शनविजयलना—१ श्री पुंडरीकविजयल, २ श्री यद्र-
कीर्तिविजयल.

पं. पुष्यविजयलना—१ आ. विजयधर्मधुरंधरसूरिल, २ श्री लक्ष्मिजयल.
जेमां श्रीधुरंधरसूरिलना—१ श्री धर्मविजयल, २ श्री. मनोज्ञविजयल, ३.श्री कुंडकुंड-
विजयल, ४ श्री सिद्धसेनविजयल, ५, श्री धर्मध्वजविजयल. ६ श्री हरिवेणुविज-
यल, ७ श्रीअभीविजयल, ८ श्रीविद्याधरविजयल. श्री सिद्धसेनविजयलना—१
श्री गुणसेनविजयल.

श्रीलक्ष्मिजयलना—१ श्री विशाणविजयल, तेमना—१ श्री राजशेखरविजयल,
२ श्री रवीन्द्रविजयल, ३ श्री गुणशेखरविजयल, ४ श्री लद्ग्राहुविजयल.

आ. परमप्रलसूरिलना—१ श्री तत्त्वप्रलविजयल, २ श्री चैतन्यविजयल, ३ श्री
कुंडनविजयल.

શ્રી ખાંતિવિજયણના—૧ શ્રી નિરંજનવિજયણ, તેમના ૧ શ્રી ઉત્તમવિજયણ.

*

(૧૭) આ. લાવણ્યસૂરિણના—૧ શ્રી નરેન્દ્રવિજયણ, ૨ શ્રી જયન્તવિજયણ, ૩ આ. શ્રી વિજયદક્ષસૂરિણ, ૪ શ્રી કંચાણુપ્રભવિજયણ, ૫ પં. શ્રીચંદનવિજયણ ગણિ, ૬ શ્રી ચરણકાંતવિજયણ, ૭ શ્રી મતિવિજયણ, ૮ શ્રી કંચનવિજયણ, ૯ શ્રી વિકાસવિજયણ, ૧૦ શ્રી મનોહરવિજયણ. એમાં—

આ. દક્ષસૂરિણના—૧ આ. શ્રી વિજયસુશીલસૂરિણ, ૨ શ્રી કેવલપ્રભવિજયણ, ૩ શ્રી મંગળવિજયણ, ૪ શ્રીદિવ્યવિજયણ, ૫ શ્રીચન્દ્રશેખરવિજયણ, ૬ શ્રીપ્રભાકરવિજયણ. ૭ શ્રીસુદર્શનવિજયણ.

આ. સુશીલસૂરિણના—૧ પં. શ્રીવિનોદવિજયણ ગણિ, ૨ પં. શ્રીવિષ્ણુધવિજયણ ગણિ, ૩ શ્રી જિતેન્દ્રવિજયણ, ૪ શ્રી દેવલદ્રવિજયણ, ૫ શ્રી શાલિલદ્રવિજયણ, ૬ શ્રી જિનોત્તમવિજયણ. પં. વિનોદવિજયણના ૧ શ્રી કેસરવિજયણ. પં. વિષ્ણુધવિજયણના—૧ શ્રી રમણીકવિજયણ, ૨ શ્રીરામચંદ્રવિજયણ.

પં. ચંદનવિજયણના—૧ શ્રી રત્નશેખરવિજયણ, તેમના ૧ શ્રી અલયશેખરવિજયણ. શ્રી મનોહરવિજયણના—૧ શ્રી પ્રમોદવિજયણ, ૨ શ્રી શ્રમણકૃત્પવિજયણ. શ્રી પ્રમોદવિજયણના—૧ શ્રી વિમલયશવિજયણ.

*

(૧૮) શ્રીરૂપવિજયણના—૧ પં. શ્રી કમળવિજયણ ગણિ, ૨ શ્રી આણુંદવિજયણ, ૩ શ્રી ભરતવિજયણ, ૪ શ્રી ભાનુવિજયણ.

આ વિજયણના વિજયણ. તેમના—૧ *

(૨૩) શ્રીધનવિજયણના—૧ આ. શ્રીવિજયમહિમાપ્રભસૂરિણ. તેમના ૧ શ્રી વિવેકવિજયણ, ૨ શ્રી સુરેન્દ્રવિજયણ.

*

(૨૪) આ. જિતેન્દ્રસૂરિણના—૧ શ્રી વિદ્યાનંદવિજયણ, ૨ શ્રી અમૃતપ્રભવિજયણ. શ્રીવિદ્યાનંદવિજયણના—૧ શ્રી જયંતપ્રભવિજયણ.

*

(૩૩) પં. નીતિપ્રભાવવિજયણના—૧ શ્રી દેવપલવિજયણ.

—: ❁❁❁❁❁—

કુલ મુનિસંખ્યા:—૨૩૮— આચાર્ય:—૨૭

ઉપાધ્યાય:— ૨

પં-યાસ:— ૧૭

પ્રવર્તક:— ૩

--*-*

परिशिष्ट-५

पूज्यश्रीना यातुभासिनी नोध

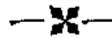
स्थल	वर्ष	कुल संख्या
अमदावाद	वि. सं. १६५३, ५६, ५७, ५८, ६०, ६१, ६७, ६८, ७०, ७५, ७७, ७६, ८०, ८३, ८६, ८७, २००१, २००२.	सं. १६६२, अमदावाद १८
लावनगर	वि. सं. १६४५, ४६, ४७, ४८, ५६, ६४, ८६, ६४, ६७.	६
पालिताण्डा	वि. सं. १६४६; ६५.	२
अंलात	वि. सं. १६५४, ५५, ६२, ६३, ७८, ८४, २०००.	७
महुवा	वि. सं. १६५१, ६५, ८५, ६१, ६६, २००५.	६
ओटाह	वि. सं. १६६६, ८८, ६८.	३
जामनगर	वि. सं. १६५०, ६३.	२
वणा	वि. सं. १६६६.	१
जवाल (राजस्थान)	वि. सं. १६७१, ६०	२
साहडी	वि. सं. १६७२	१
इलोधी	वि. सं. १६७३	१
पाली	वि. सं. १६७४	१
हृदयपुर	वि. सं. १६७६	१
ठपडवंज	वि. सं. १६६६	१
वठवाणु शहिर	वि. सं. १६५२	१
वठवाणु डे'प	वि. सं. २००४	१
साभरमती	वि. सं. २००३	१
पाटणु	वि. सं. १६८२	१
याणुस्मा	वि. सं. १६८१	१
		<hr/> ६० <hr/>

परिशिष्ट-६

पूज्यश्रीनी अणुमोल प्रसादी
स्वरचित ग्रंथानी यादी

अंक	ग्रंथ-नाम	विषय
१	परिहार्य भीमांसा (श्री सागरल महाराज साथे)	डॉ. हर्मन जेकोपीने तेमना अयुक्त विधानोना प्रत्युत्तर.
२	जुहू डेमप्रला	डुम व्याकरण
३	लघु डेमप्रला	" "
४	परम लघुडेमप्रला	" "
५	न्याय सिंधु	न्याय (पद्यम.द)
६	न्यायलोक-तत्वप्रला	" (विवरण)
७	न्याय अंडनअंड आद्य- न्यायप्रला	" "
८	प्रतिमा मातंड	"
९	अनेकान्त तत्वभीमांसा भूण तथा स्वोपज्ञ वृत्ति	"
१०	सप्तलंगी उपनिषत्	"
११	नयोपनिषत्	"
१२	सम्पतितर्क टीका पर विवरण	" "
१३	अनेकान्त व्यवस्था-टीका	" "
१४	रघुवंश-द्वितीय सर्गना रद प्रलोक पर अपूर्व टीका	काव्य (विवरण)

परिशिष्ट-७

पूज्यश्रीनी आदर्श श्रुतसेवा

(अप्रशित-संशोधित करावेलां प्राचीन ग्रंथानां यादी)

अंक	ग्रंथनाम
१	सिद्धहेम षड्वृत्ति-लघुन्यासोद्धार समेत
२	तरवार्याधिगमसूत्र-षड्वृत्तीका
३	स्याद्वाद रत्नाकर
४	न्याय षडंजनषडं भाष्य
५	न्यायालोक
६	अष्टक प्रकरण-सटीक
७	उपदेश रहस्य सटीक
८	अनेकान्त जयपताका
९	लाघाररहस्य-स्वोपज्ञ विवरणयुक्त
१०	प्रमाणमीमांसा
११	प्रमालक्षण
१२	अध्यात्म कल्पद्रुम
१३	संभतितर्क प्रकरणवृत्ति
१४	अनेकान्तव्यवस्था
१५	ज्ञानार्णव-सविवरण
१६	ज्ञानभिंडु-सविवरण
१७	नयरहस्य
१८	नयोपदेश
१९	नयप्रदीप
२०	सप्तलंगीप्रदीप
२१	पातंजल योगदर्शन-विवृति
२२	अष्टसहस्री विवरण
२३	धर्मपरीक्षा-स्वोपज्ञ विवरणयुक्त
२४	निशाभक्त दोष विवरण
२५	वाहमाला तथा उत्पादादि सिद्धि प्रकरण

- २६ योगविशिक्षा-वृत्ति सङ्घित
 २७ कृप दृष्टान्तविशदीकरण प्रकरण-सवृत्ति
 २८ योगदृष्टि समुच्चय-सविवरण
 २९ योगगिद्गु " " "
 ३० श्री हरिभद्रसूरिश्रंथ संग्रह
 १. योगदृष्टि समुच्चय, २. योगगिद्गु, ३. शास्त्रवातसिद्धन्तम, ४. पददर्शन
 समुच्चय, ५. द्वात्रिंशदष्टक प्रकरण, ६. लोकतत्त्व निष्कर्ष, ७. अर्भगिद्गु प्रकरण,
 ८. हिंसाइलाण्टक, ९. सर्वज्ञ सिद्धि.
 ३१ प्राचीन स्तवनादि संग्रह
 ३२ अध्यात्मसारादि
 ३३ पारमर्ष स्वाध्याय श्रंथसंग्रह
 ३४ संशोध प्रकरण

—*—

शुद्धिपत्रक

पृष्ठ नं.	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
२	२६	पमेषा	पामेसा
२	३३	विवेकानन्दनी	विवेकानन्दना
६	२	तेने	अने
६	१७	ज्जकभेन	ज्जकभेन
१०	११	करता	करता
१६	२४	तेवा	लेवा
१७	३	न्यायधीश	न्यायाधीश
१८	१०	भारा भारा	भारा
१६	२१	यरित्र	यारित्र
२४	८	द्विसे	द्विसे
३२	३	कामुडी	कौमुडी
३५	५	१७४७	१६४७
३७	२६	भोलनवाध	भोतीयंभोधि
४०	६	दीक्षाना	दीक्षानो
४५	१७	Piorrhoea	Pyorrhoea
५७	२३	सिद्धिगिरिः	सिद्धगिरिः
५८	३४	अपूर्व	अपूर्व
६५	१	Coart	Court
७६	१८	"	"
६८	२३	"	"
६८	३२	जे वर्ष थया	जेक वर्ष थया
६६	हेडीम	न्येतिधर	न्येतिधर
१०३	१२	दशन	दर्शन
१०३	३१	"	"
१०६	१०	Assossiation	Association
१०६	२३	Daputation	Deputation
११४	५	करवाना	करवानो
११२	२०	जेवा	जेवा
१२६	३३	प्रत्युत्तर भण्यो.	प्रत्युत्तर न भण्यो.
१३०	२३	भागदर्शन	भागदर्शन
१३४	१४	अने जे	अने जे
१५५	७	अटले	अटले
१५६	२५	भूतिपूजक	भूतिपूजक
१६०	१६	भनहेत	भलेनत

પૃષ્ઠ નં.	પંક્તિ	સમશુદ્ધ અને	શુદ્ધ અને
૧૮૮	૨૬	અને	અને
૧૯૬	૨૫	ધન	ધ્રુવ
૧૯૬	૩૦	નિરાકારણો	નિરાકરણો
૨૦૪	૩૧	હારજ	હારીજ
૨૧૨	૩૪	રજા.	રજો.
૨૧૬	૩૧	પારસ્પરિક	પારસ્પરિક
૨૨૯	૩	દેરાશર	દેરાસર
૨૩૯	શીર્ષક	અનુમાદના	અનુમોદના
૨૩૯	૧	આરાધના	આરાધના
૨૩૯	૧૨	આરાધના	આરાધના
૨૦૦	૨	પ્રતિષ્ઠ	પ્રતિષ્ઠા
૨૪૧	૮	એમાં પણ શિખરબંધી	એમાં પણ પણ શિખરબંધી
૨૪૨	૩	સ્નાનાદિધી	સ્નાનાદિધી
૨૪૭	૫	અપચા	અપચા
૨૫૩	૭	પ્રમાણ્યુ	પ્રમાણ્ય
૨૫૫	૧૨	નિશ્ચયો	નિશ્ચયો
૨૫૫	૨૫	ધન્દ્રાડા	ધન્દ્રોડા
૨૫૫	૩૪	મંડળ	મંડપ
૨૫૮	૧૧	ચા	ચા
૨૫૯	હુડીંગ	ઐતિહાસિક મુનિસ્સ મેલન,	આ ધુગતું ભગીરથ કામ
૨૬૦	૯	જે	ને
૨૬૦	૯	કરાવને	કરાવીને
૨૭૨	૨૬	મને	અને
૨૮૧	૩૩	ગુલાબંદ	ગુલાબચંદ
૨૯૦	૫	ઉપદેશ	ઉપદેશથી
૨૯૮	શીર્ષક	કાઠે	કાઠે
૩૨૬	૨૬	ખેસવાં	ખેસતાં
પરિશિષ્ટ-પૃ. ૧૮	૨૧	જન્મકુંડલી	જન્મકુંડલીના
,, -પૃ. ૧૯	૩૬	સળકતા	સળકતા

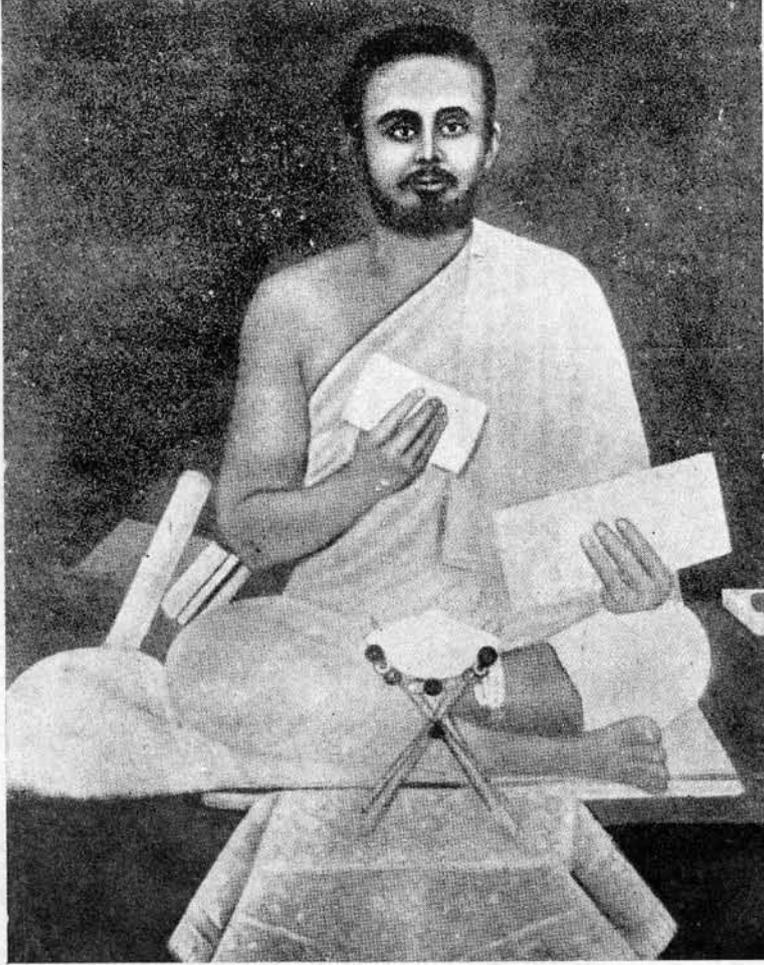
शा.स.न.स.भ्रा.ट्.नी.

चित्रमय

शुवनगाथा

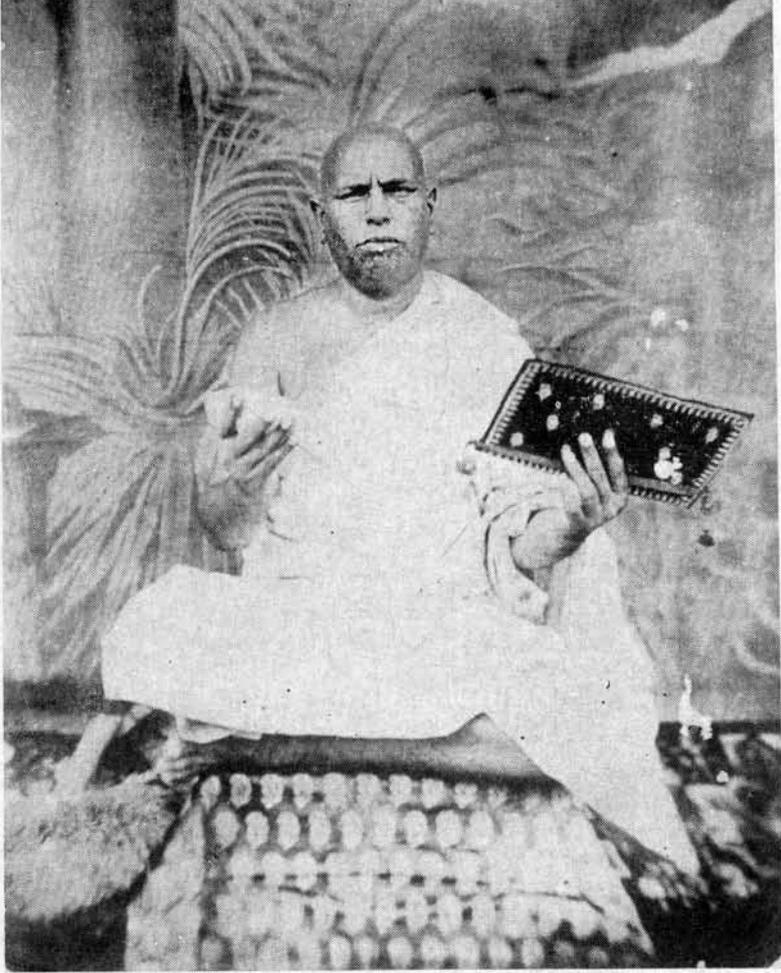
संवेगी-संघ-शिरतान प. पू. मुनिराजश्री छुटेरायण
(छुद्धिविनयण) मडाराज (अ. ३, पा. ५)

આદર્શ તપાગચ્છાધિરાજ પ. પૂ. ગણિવર
શ્રીમૂળચંદ્ર (મુક્તિવિજય) મહારાજ
(પ્ર. ૩, પા. ૫)

परमगुरुहेव पंजअरत्न प. पू. श्री वृद्धियंद्र
(वृद्धिविजय) मडारान (प्र. ६, पा. १२)

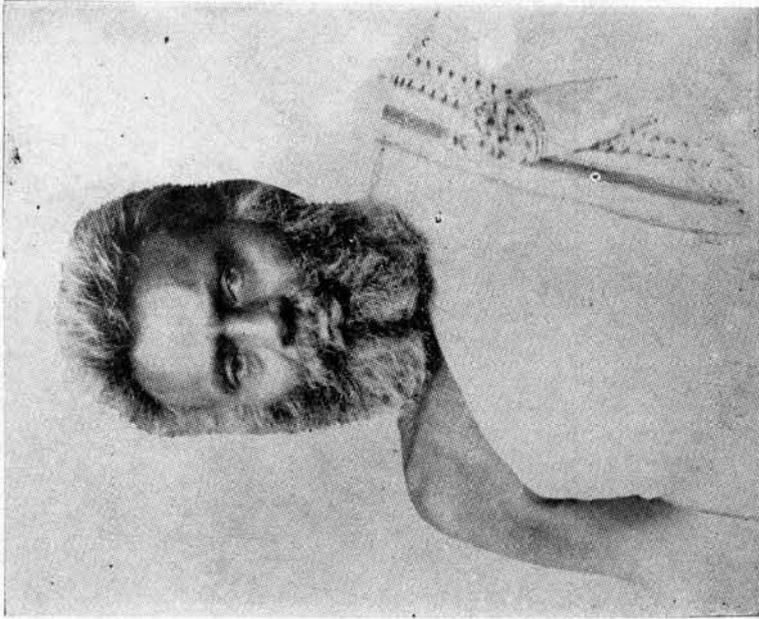
न्यायांबोनिधि आचार्यश्री
विनयानंदसूरीश्वर७ (आत्माराम७) म. (प्र. ३, पा. ६)

गीतार्थभूधेन्य प. पू. पंन्यासश्री
गंलीरविजयञ्ज गणिवर
(प्र. २०, पा. ७०)

પ. પૂ. પંચ્યાસ શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણિવર
(લવારની પોળવાળા) (પ્ર. ૧૨, પા. ૩૩)

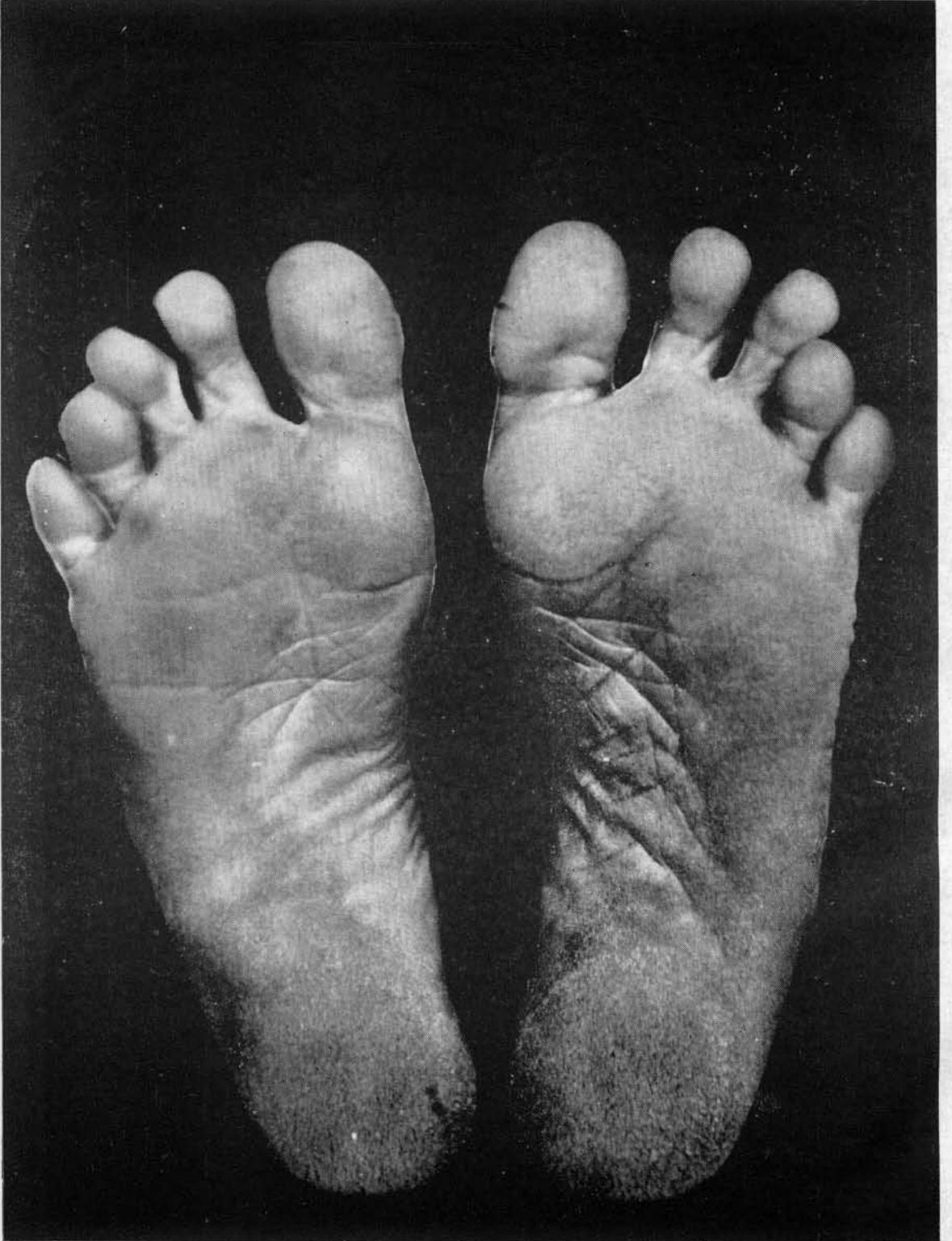

शासनसाद (स. १८७५)

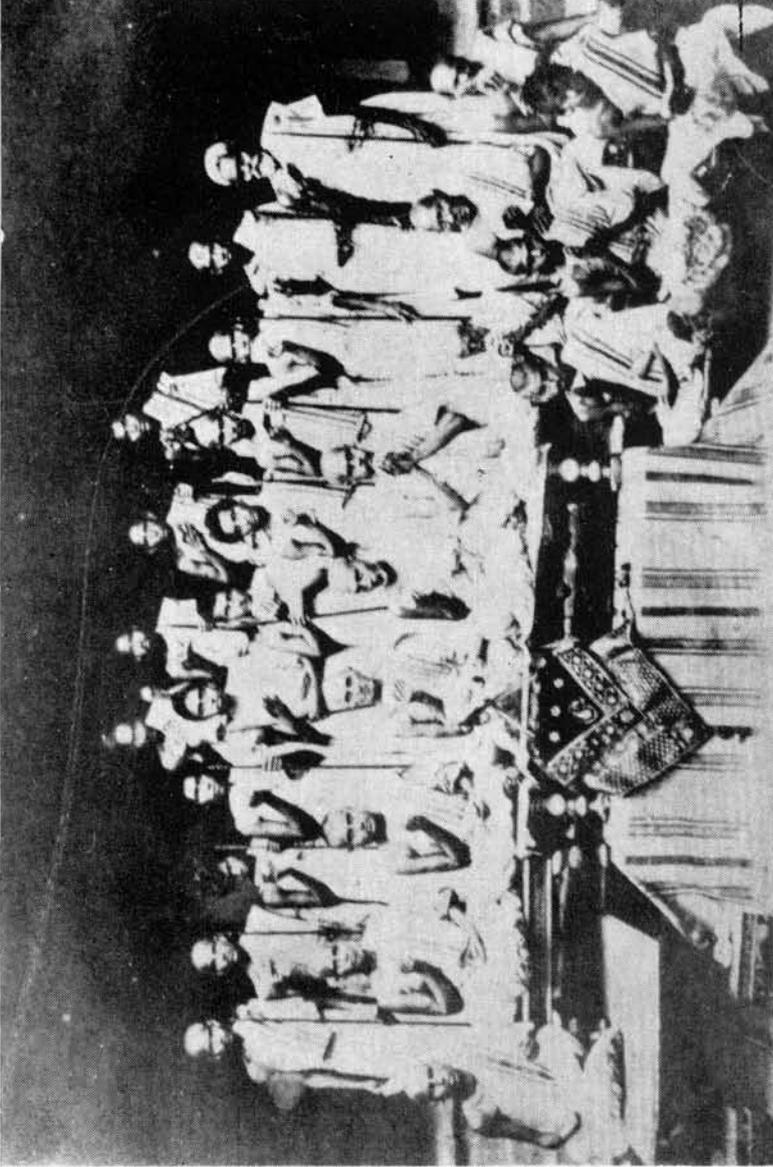

शास्त्रविशारद ब्या. श्रीविजयधर्मसुरिल महाराज
(काशीवाणी) (अ. ११, पं. ३२)

सूरिसम्राट्ना पवित्र पाद-कमलो

जाग्रज्ज्वलन्तज्योतिर्मयाय बालब्रह्मचारिणे ।
श्रीविजयनेमिसूरीश्वराय गुरुभगवते नमः ॥

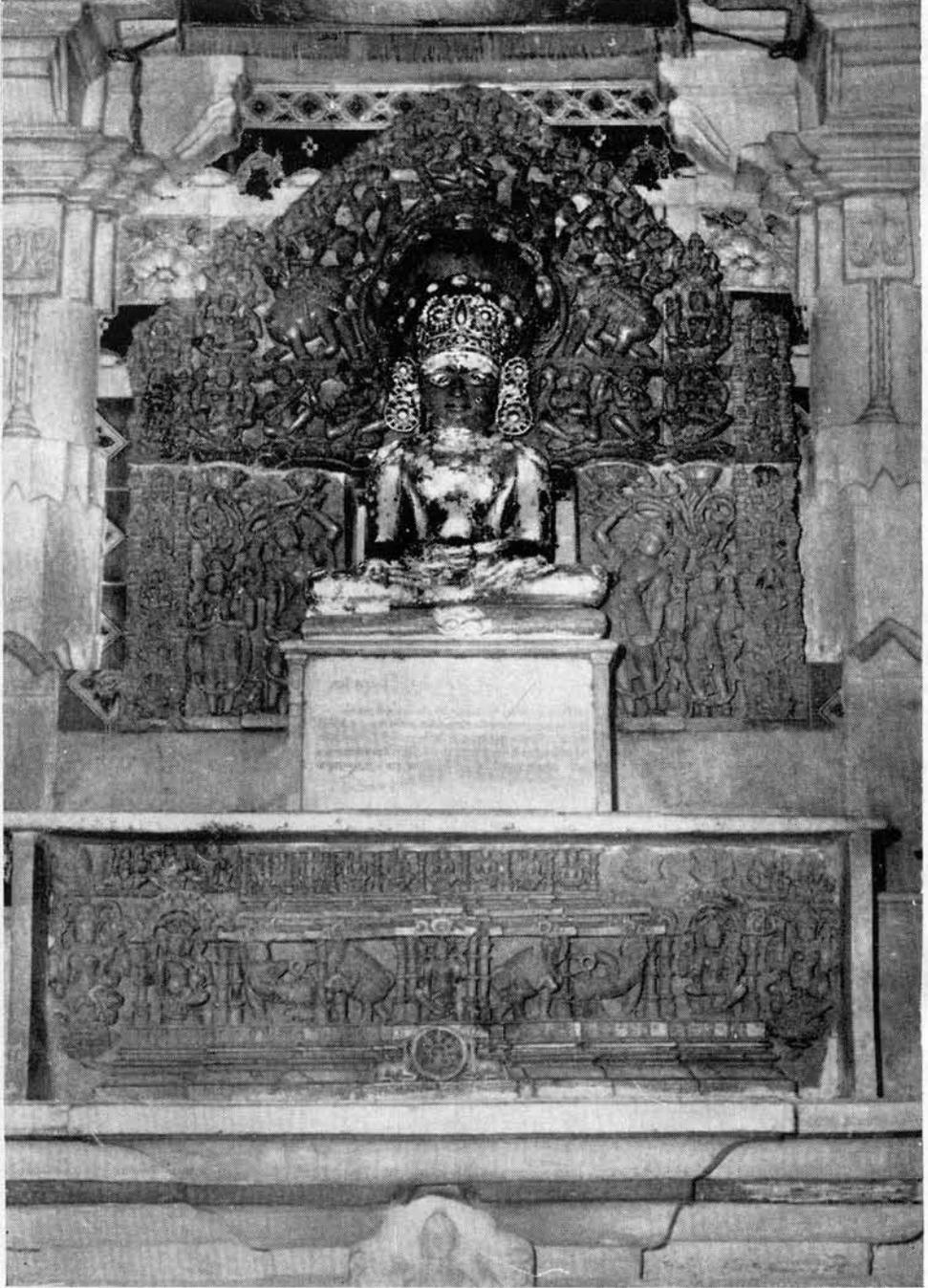
એક અર્પ સમૂહ-છથી. (પ્રાયઃ આચાર્યપદ-સમયની). વચમાં પ્ર. પઃ શ્રી ગંભીરવિજયજી
મહારાજ, અને તેમના જમણા પડછે પ્ર. સૂરિસમ્રાટ ગેઠેલાં જણાય છે.
(સં. ૧૯૬૪. પ્ર. ૨૫, પા. ૯૦).

स्वस्ति श्री मुकुलम तला श्री गंभीर विजय
 गाणिविगेरेनी मुकाम श्री धौलेराब्द रमधरे मं
 नेमविजयगणितथा मुनि आनंद सागरजीत
 धामुनिप्रेमविजयजीतथा मुनि पुमतिविजयजी
 विगेरे योग्य अनुवंदनावंदना चंचशो विशेष अ
 त्रे सुखवृत्ति तुमारी सुखवृत्ति जो पत्र वद पत्रो
 अत्र आज दिने प्रायो ते मध्ये अरवाध्यायनोखु
 बलासो मगाव्यो लेनीचे मुजबचेन सुद पपले तिधि
 नीहानिवावृद्धि होय तो पण पंचमीना नंतरा र्घ्यी
 वद पीना अंत सुधी अस्था ध्यायनीयमिते दिन
 ११॥ वा १२॥ वा १३॥ ध्याये एसकन्यममतले सेन प्र
 प्रमापा पंचमीना अर्घ्यी स्प्रस्ता ध्यायनी लेखले
 तेजानवो कामपयडिना आदिना पना ६७ शास्त्री
 दिनकर रागुने सुपाळे वाकीना आमारे वाचवानाते
 राख्याले आमदावाद मास्तर उदमेद चंदने परतो प
 चात्राक प्रतिमा रातक पंचवस्तुनी मोकलीन धीतेमे
 कजेते मलिरववो मुनि कल्याण विजय अत्र विजय
 के सरा विजय चालाउने श्री गालनगर मोकल्याबि
 मुनि तिलक विजयने चडाना संघना आग्रह धीचे त्रस
 दीपस्तीरे हवाजी रजा आपीले मुनिमाण विजय ह
 आवाहो से देवदरनि संभारवास ए देनामि वरे

वजाथी पू. पं. श्री गंभीरविजय म. अ. धौलेरा अंदरे पू. सूरिसम्राट् (ते वजते पं.
 नेमविजय गण्ठी) उपर स्वडस्ते लपेल पत्र, पत्रमां श्री सागर म. नुं नाम पणु
 त्री लक्ष्मीमां वंचाय छे. आ पत्र लपयो त्यारे तेमने सूरिसम्राट् लजवती लना
 योग वडाची रडेलां. (सं. १९६०. प्र. २२, पा. ७७)

મહાતીર્થ કાપરડાનું જમીનથી ૯૫ ફુટ ઊંચું ગગનોતુંગ જિનમંદિર.
(પ્ર. ૩૯, પા. ૧૭૮)

डापरडा तीर्थाधिनायक
श्री स्वयंभू पार्श्वनाथ
(प्र. ३६, पा. १७८)

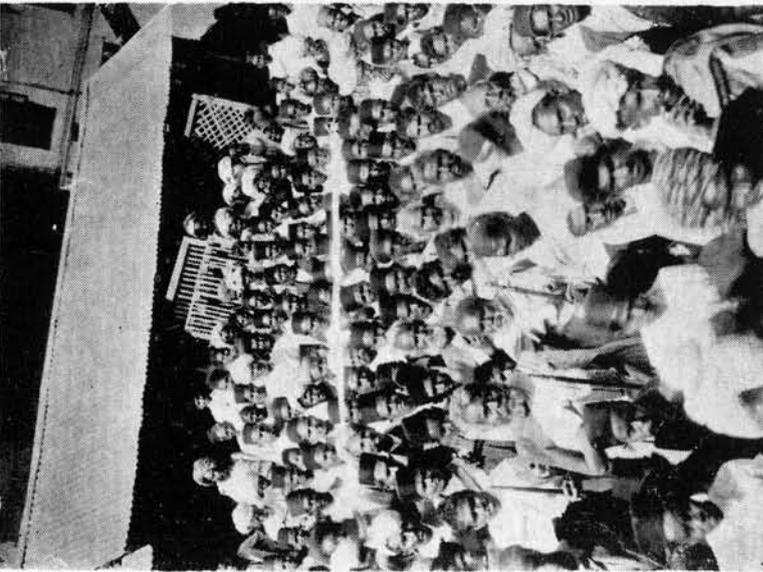
ઉપાધ્યાય શ્રી દર્શનવિજયજી તથા શ્રી ઉદયવિજયજીને 'આચાર્યપદ' આપ્યા

પછીનો ગ્રુપ ફોટો-અંભાત (મ. ૪૧, પા. ૧૯૪)

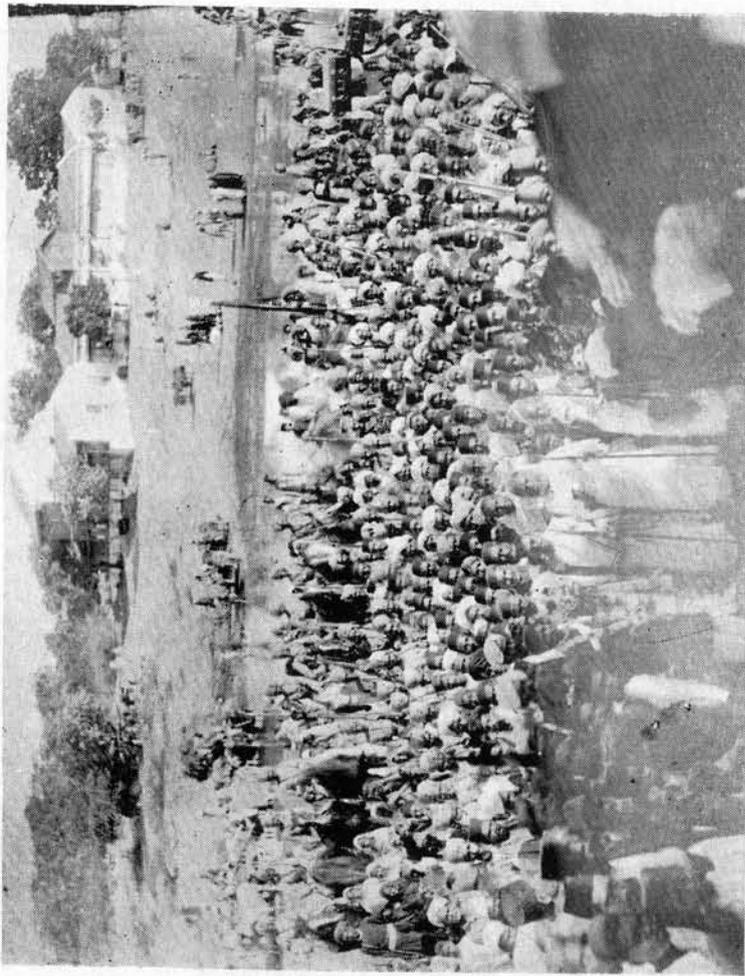
ગૃહસ્થોમાં-શેઠ હગનલાલ કસ્તૂરચંદ, નાનજીભાઈ પોપટલાલ, જ'બૂલાલ દલસુખભાઈ
કસ્તૂરચંદ, તથા શેઠ ચુનીલાલ ભગુભાઈ વ. ઊભાં છે.

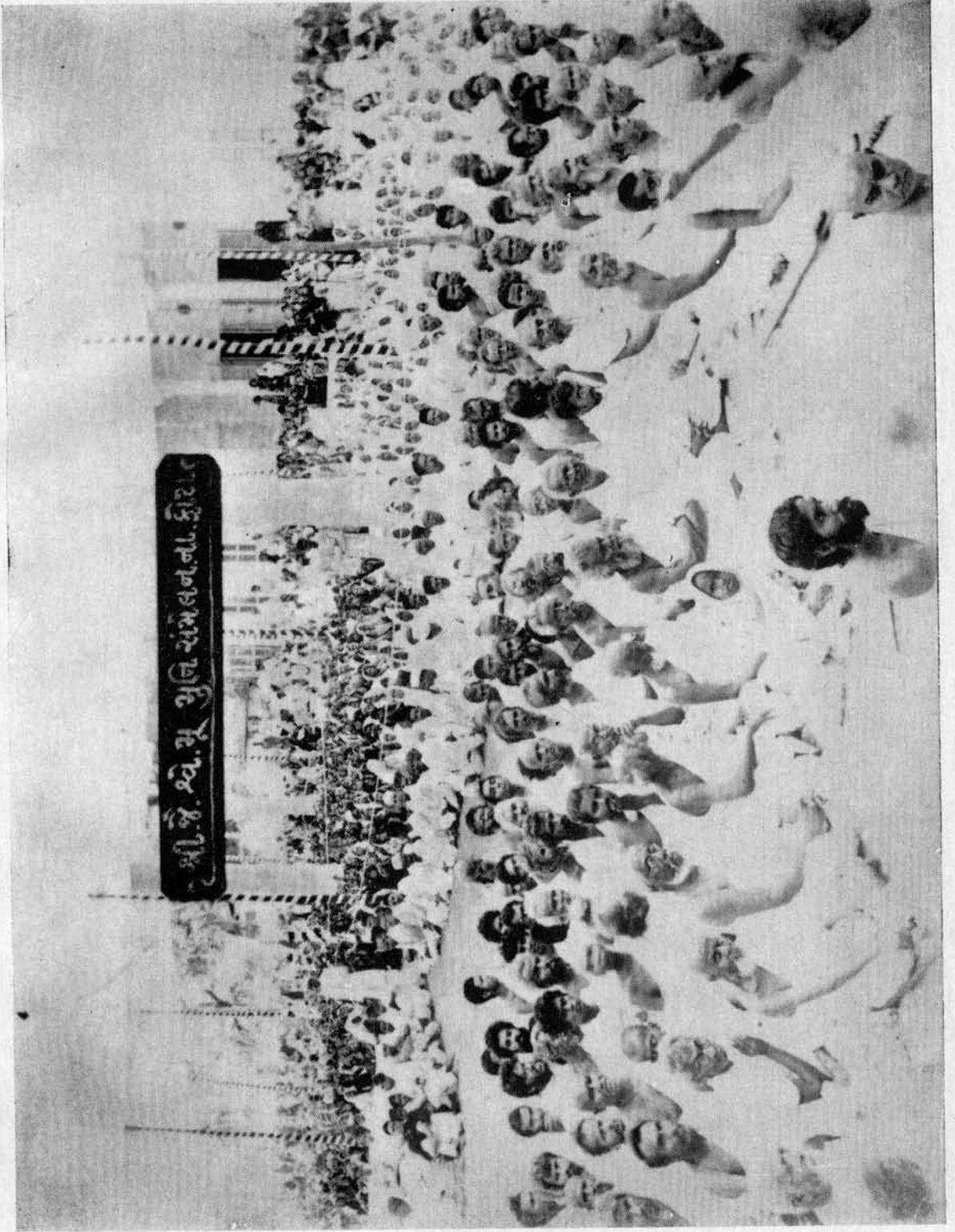
पूज्यश्री, अने जे अबलिनव-आचार्य-शिष्यो,-
श्री विजयदर्शनसूरिल, तथा श्री विजयोदयसूरिल महाराज-अंभात
(५. ४१, पा. १६४)

अंभातथी नीक्षणेदां श्री ताराचंढ पटवाना
संधनो धोलोरामां प्रवेश
(प्र. ४४, पा. २१४)

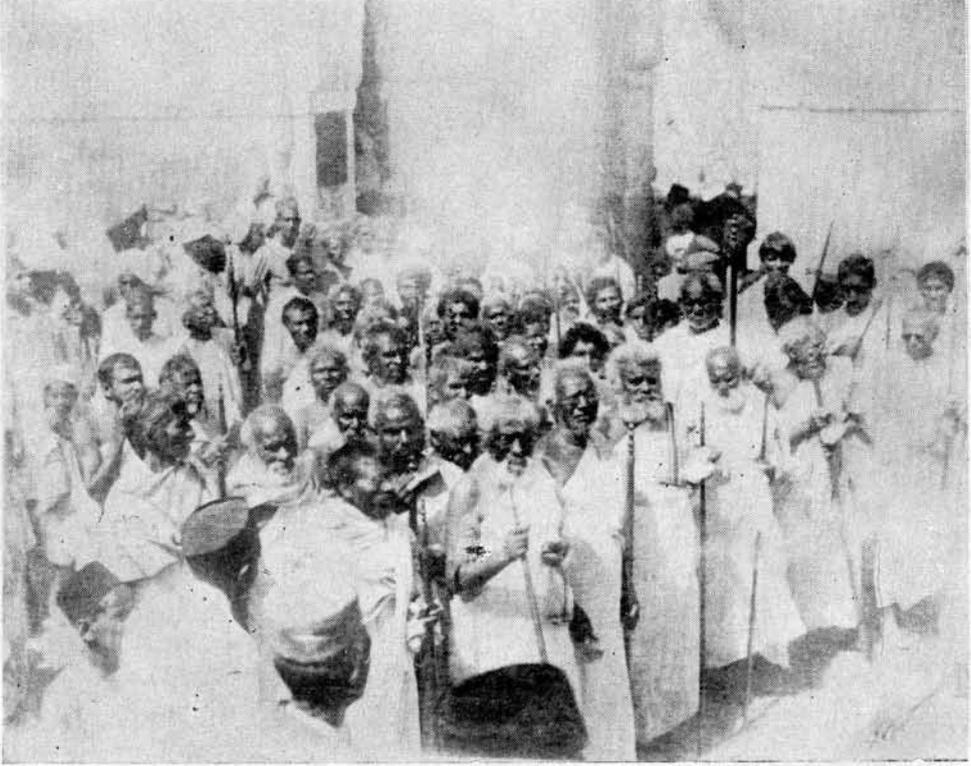
श्रीताराचंढ पटवाना संधनो पालिताण्णामां भंगदाप्रवेश

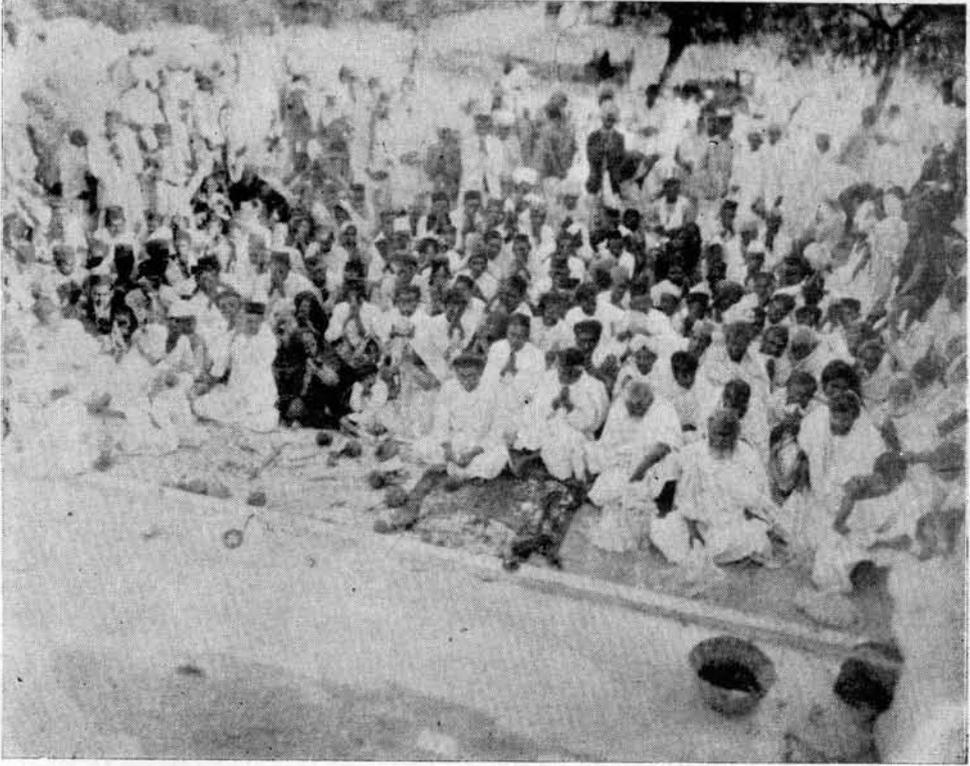
ઐતિહાસિક મુનિસંમેલનના શુભ પ્રારંભનું અભેડ-અનુપમ-અપૂર્વ દશ્ય. (સં. ૧૯૯૦, અમદાવાદ) (પ્ર. પા. ૨૫૩)

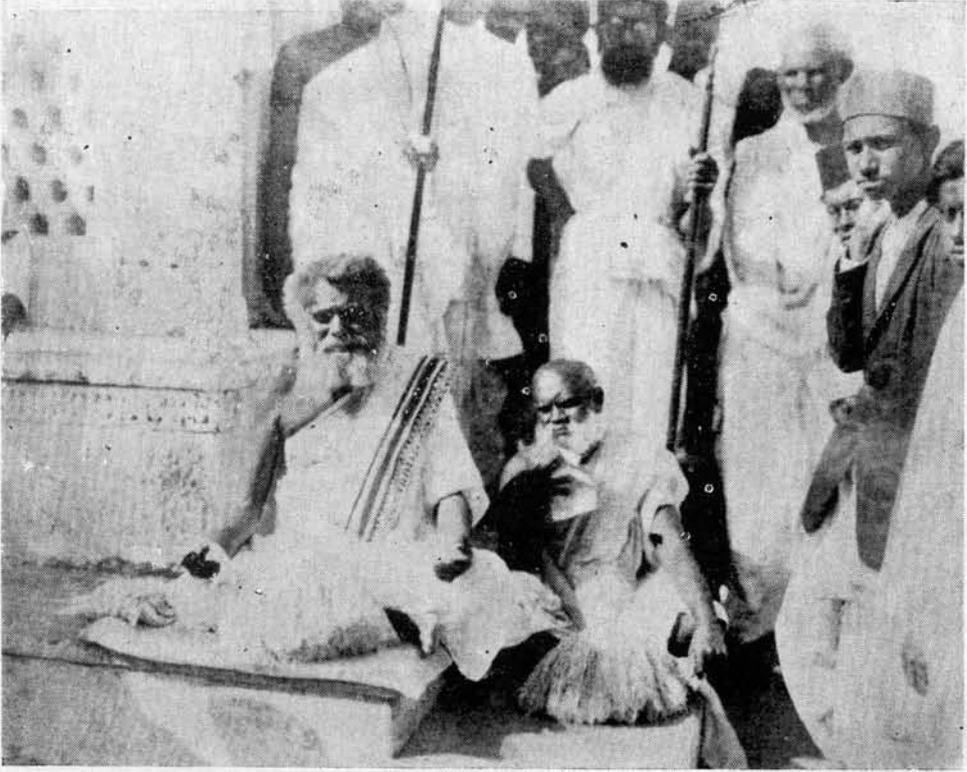
શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈના સંઘનું મંગલ દશ્ય (૧),
પૂજ્યશ્રી, તથા પૂ. સાગરજી મ. વગેરે ઊભાં જણાય છે.
(પ્ર. ૫૧, પા. ૨૬૨)

संघनुं मंगल दृश्य (२); पूज्यश्री, पू. दर्शनसूरिम; उदयसूरिम; मोहनसूरिम;
नंदनसूरिम; व. हेणाय छे.
(प्र. ५१, पा. २६२)

संघनुं मंगल दृश्य (३) पाखिताष्ठा-तणाटीये त्रैत्यवंदन.
'गिरिवर हरिश्चान विरक्षा पावे'
(प्र. ५१, पा. २६७)

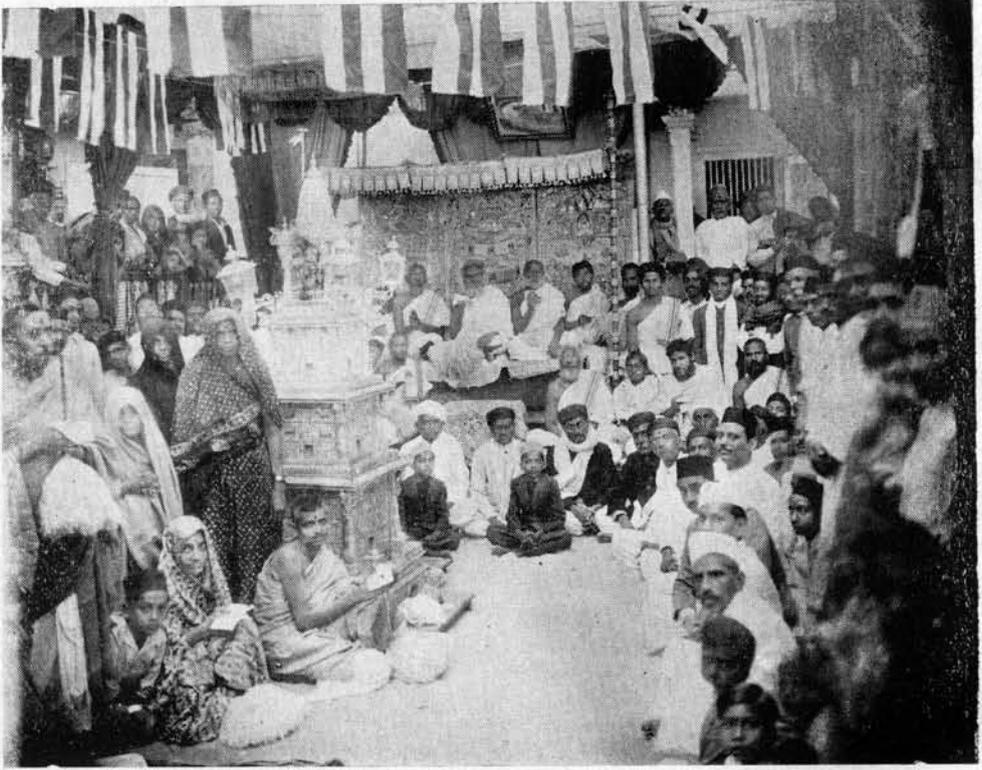

સંઘનું મંગલ દશ્ય (૪) પૂજ્યશ્રી અને પૂ. ઉદયસૂરિ મ. આદિ શ્રીસિદ્ધગિરિરાજ
પરની એક દેરી પાસે બેસીને ચૈત્યવંદન કરી રહ્યાં છે.

(પ્ર. ૫૧, પા. ૨૭૭)

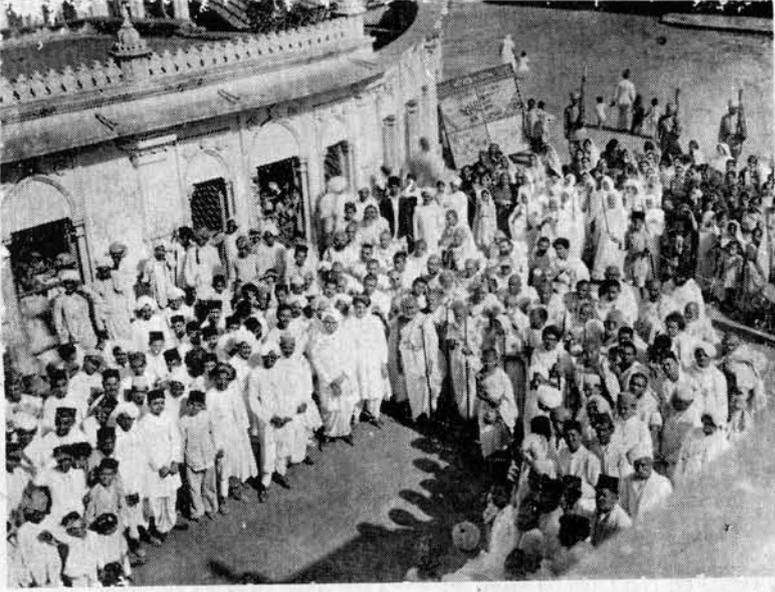
ડૉ. ત્રિકમલાલ અમથાશાહ (મુનિશ્રી રત્નપ્રભવિજયજી) ને દીક્ષા આપ્યાં
પછી ચતુર્વિધ સંઘ સાથે (પ્ર. પર, પા. ૨૭૧)
(શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈનો અંગલો)

પૂજ્યશ્રીના પવિત્ર હસ્તે સન્નેડે ચતુર્થ વ્રત ઉચ્ચરી રહેલાં
સલોત કુલચંદ્રભાઈ છગનલાલ (લાલાભાઈની પોળ, સં. ૧૯૯૨)

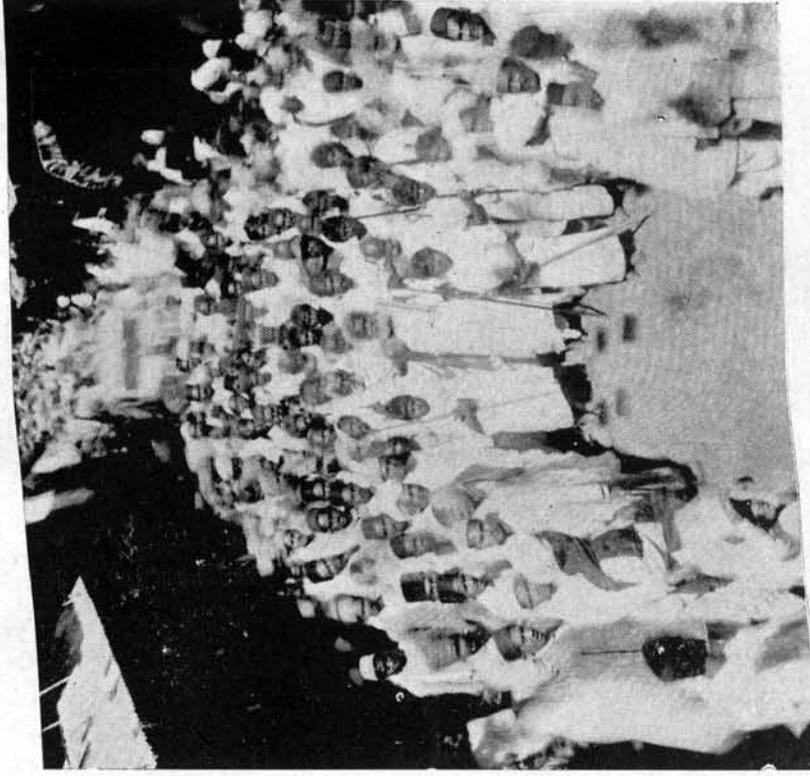
शेठ मूणचंढ लुलाजीदासना ङ्जमल्ला प्रसंगे पधारेलीं पूज्यश्रीनुं अंलातमां
भव्य सामैयुं. पूज्यश्रीनी साथे पूज्य आ. श्री वदललसूरिण म. देणाय छे.
(प्र. पर, पा. २७४)

બામનગરમાં શેઠ ચુનીલાલ લક્ષ્મીચંદના ઉદ્યાપન પ્રસંગે
પૂજ્યશ્રીનો મંગલ પ્રવેશ. (પ્ર. પર, પા. ૨૭૪)

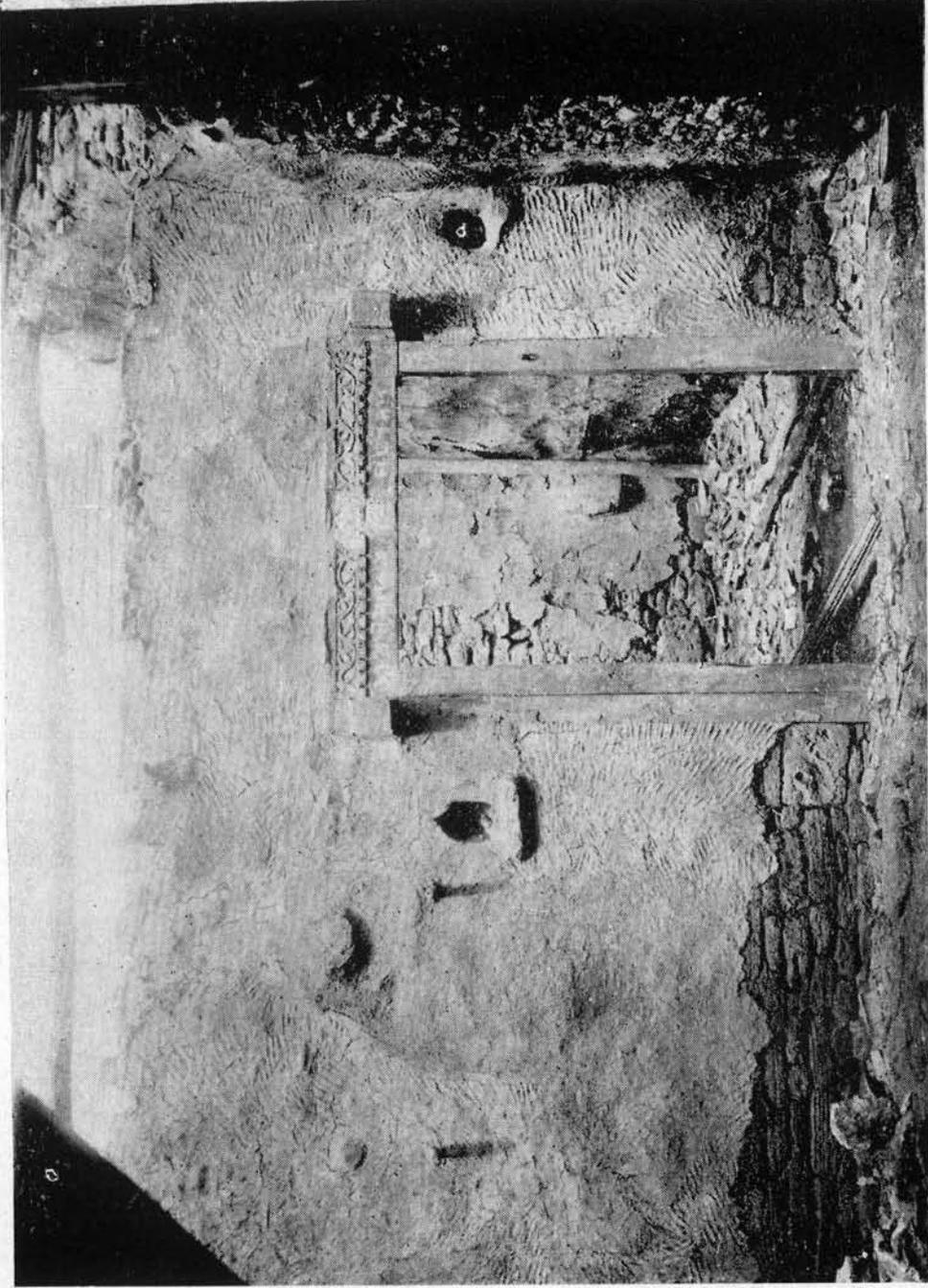
પૂજ્યશ્રી, પૂ. સાગરજી મ; તથા સંઘવી શેઠ પોપટલાલ
ધારશીભાઈ વ. નો ગ્રુપ ફોટો. (પ્ર. પર, પા. ૨૭૬)

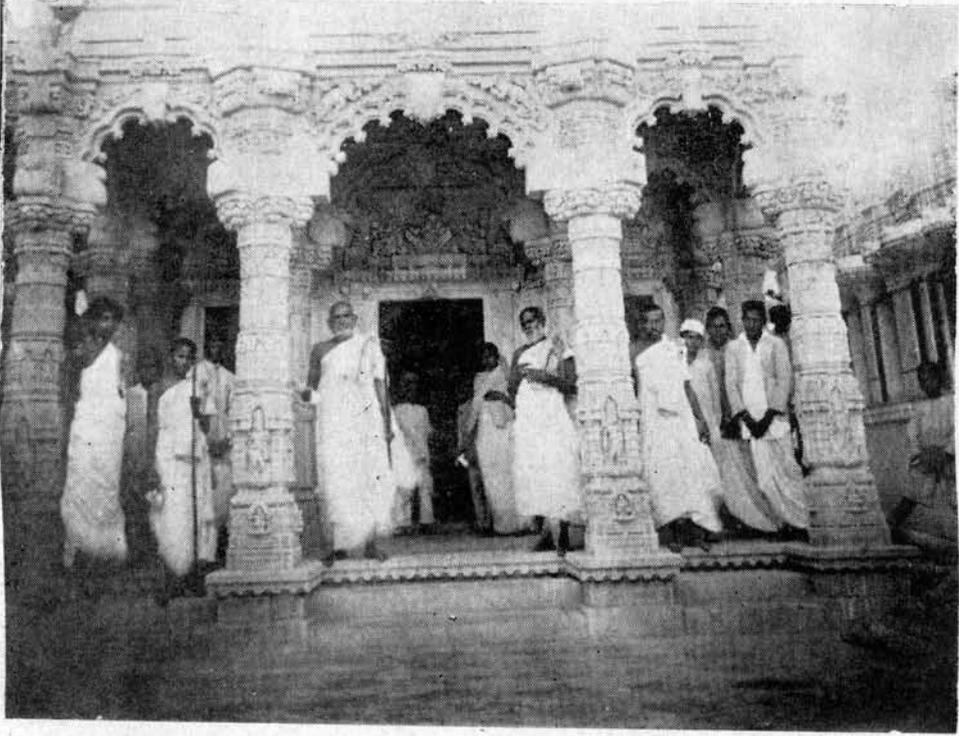
શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈના સંઘનું એક દશ્ય.
 પ્ર. શ્રી, પૂ. મોહનસૂરિ મ. વગેરે દેખાય છે.
 (પ્ર. પર, પા. ૨૭૬)

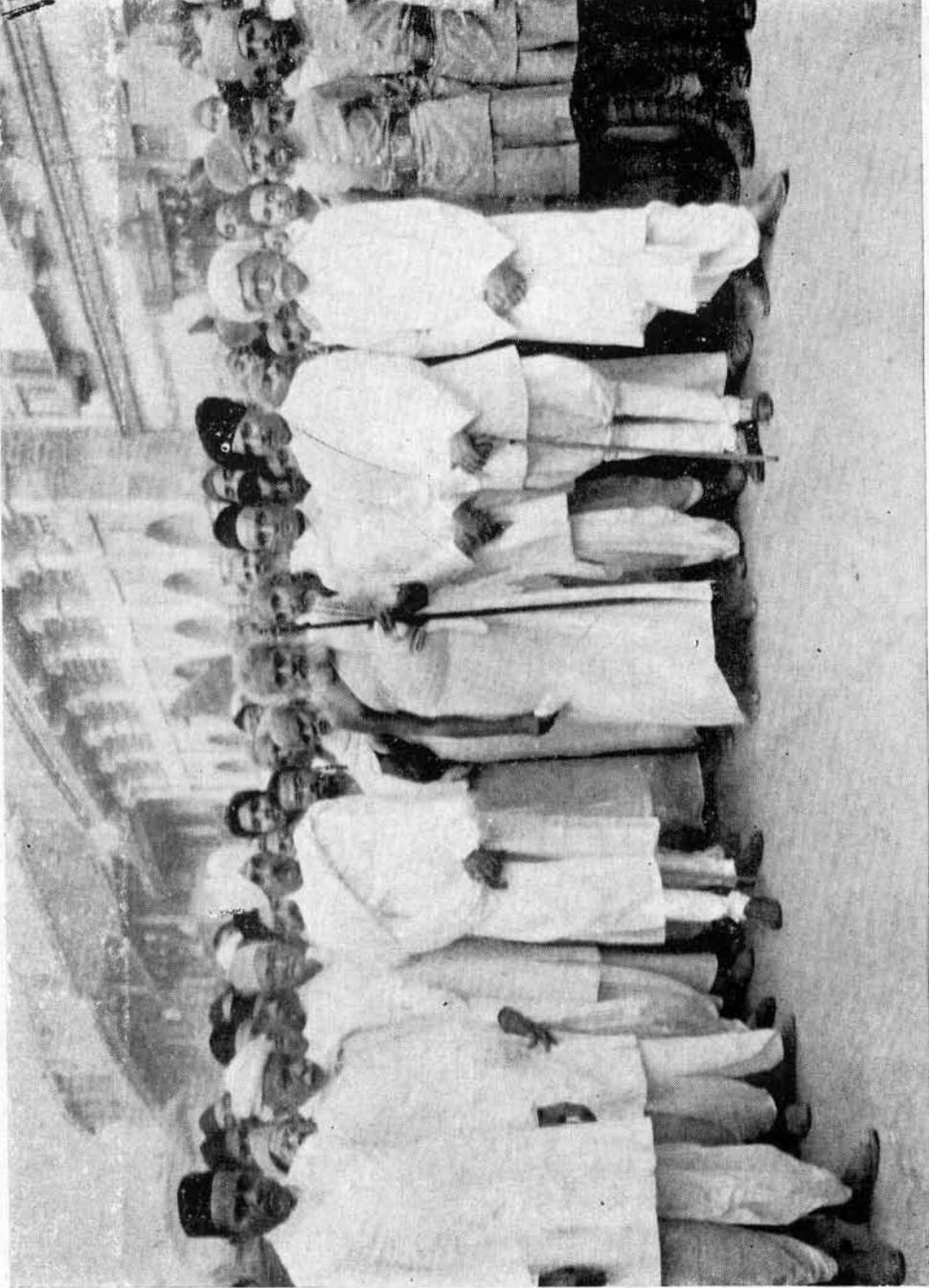
ઉદ્યાપત પ્રસંગે પધારેલાં પૂજ્યશ્રી ધર્મદેશના આપે છે. બન્ને
 પડખે પૂ. સાગરજી મ; તથા ઉદયસૂરિ મ; બેઠાં છે.
 (પ્ર. પર, પા. ૨૭૫)

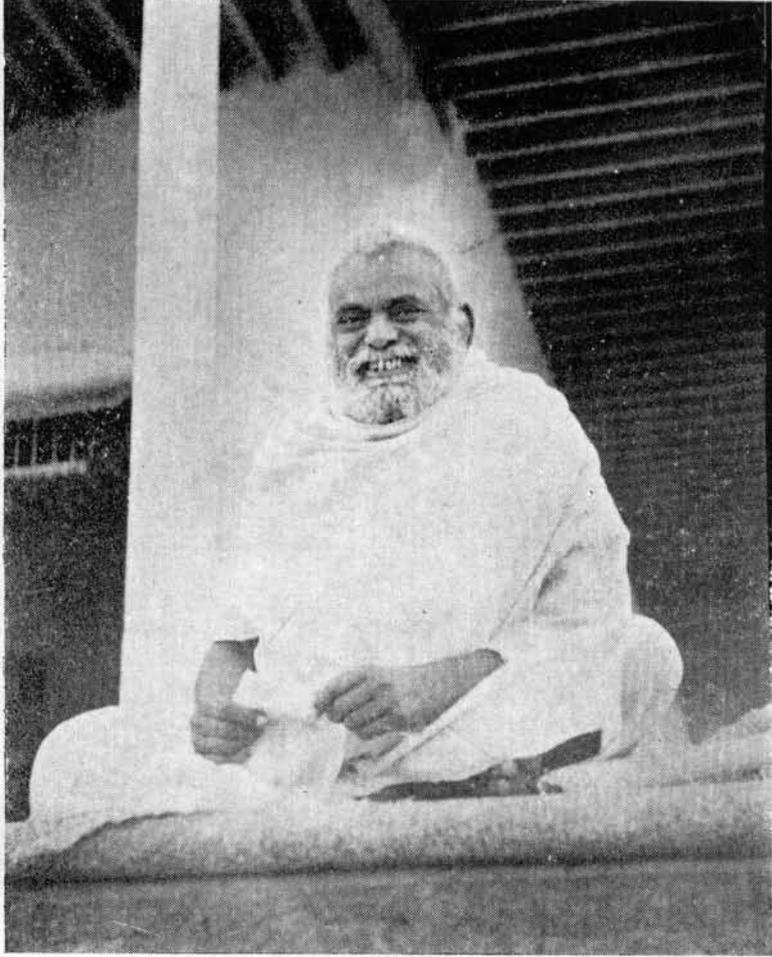
મહુવાનું એ પવિત્ર ગૃહ, જ્યાં પૂ. શાસનસમ્રાટનો જન્મ થયો હતો. અત્યારે ત્યાં ભવ્ય જિનાલય છે.
(પ્ર. ૪૫, પા. ૨૨૧)

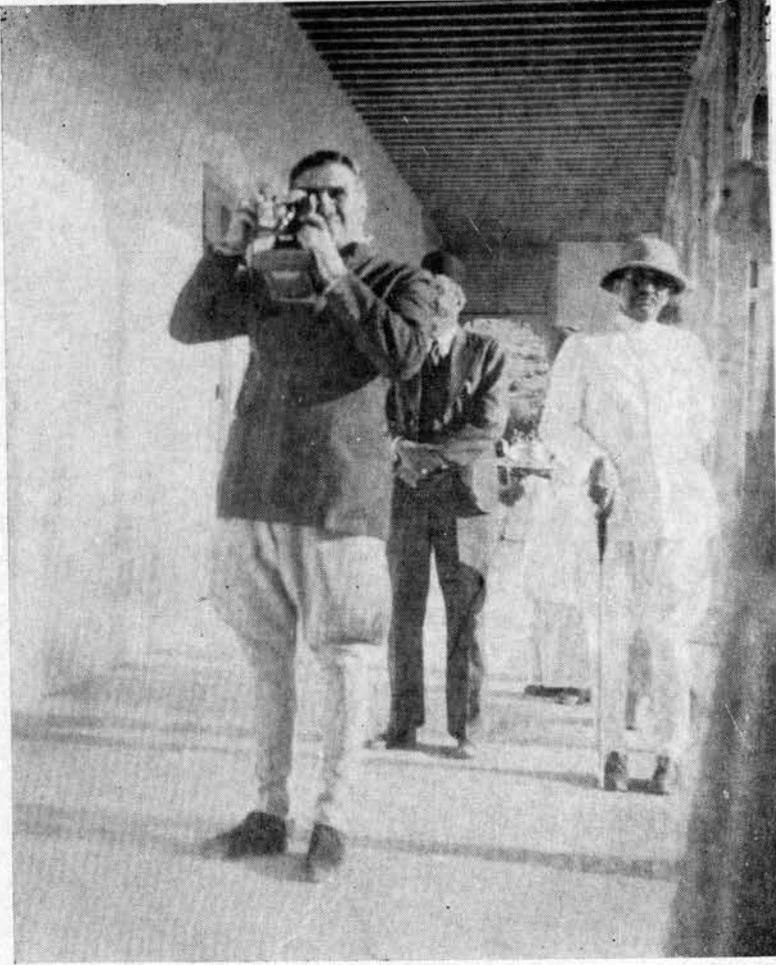
પૂ. શ્રીના જન્મસ્થાન (મહુવા) પર નિર્મિત થતાં જિનાલયના મંડપમાં
પૂજ્યશ્રી તથા શિષ્યો ઊભા છે. (પ્ર. ૫૩, પા. ૨૮૧)

ભાવનગર-સંઘે તથા રાજ્યે કચ્છે પૂ. શાસનસમ્રાટ્તું ઐતિહાસિક સામૈયું.
પૂ. શ્રી સાથે શ્રી અનંતરાય પદ્મણી વ. દવિગોચર થાય છે.
(પ્ર. ૫૪, પા. ૨૮૭)

ભાવનગર-નરેશ શ્રી કૃષ્ણકુમારસિંહજીએ પાઠેલો
પૂ. શાસનસમ્રાટનેા ક્ષેટો-કદંબગિરિ
(પ્ર. ૫૫, પા. ૨૯૪)

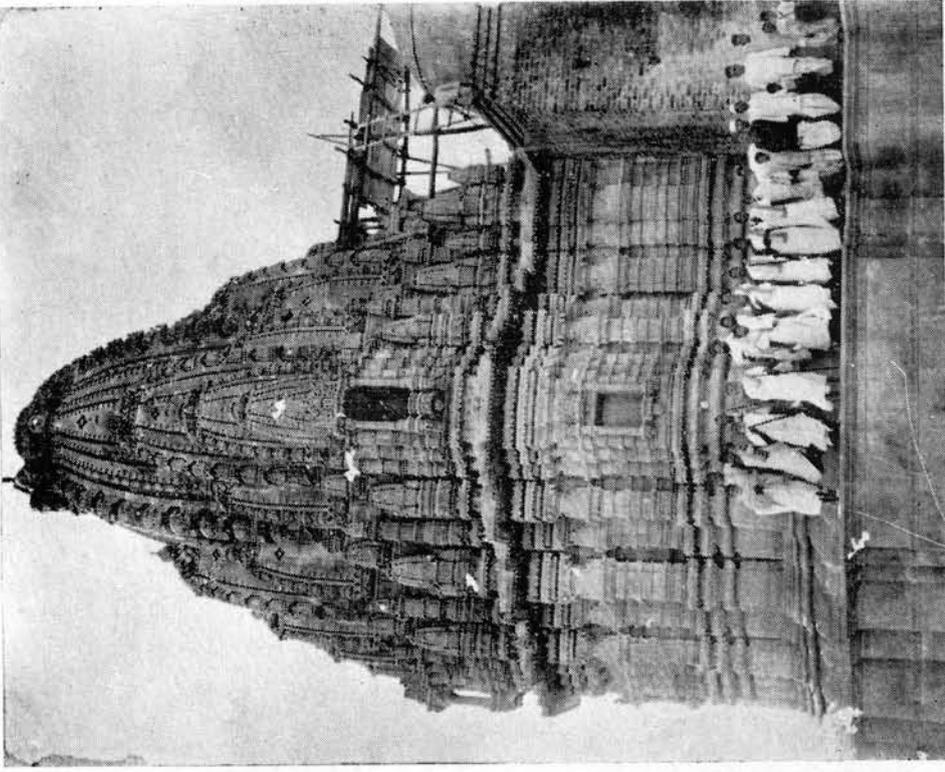
પૂ. શાસનસમ્રાટનો ફોટો પાડી રહેલાં નામદાર ભાવનગર-નરેશ
(પ્ર. ૫૫, પા. ૨૯૪)

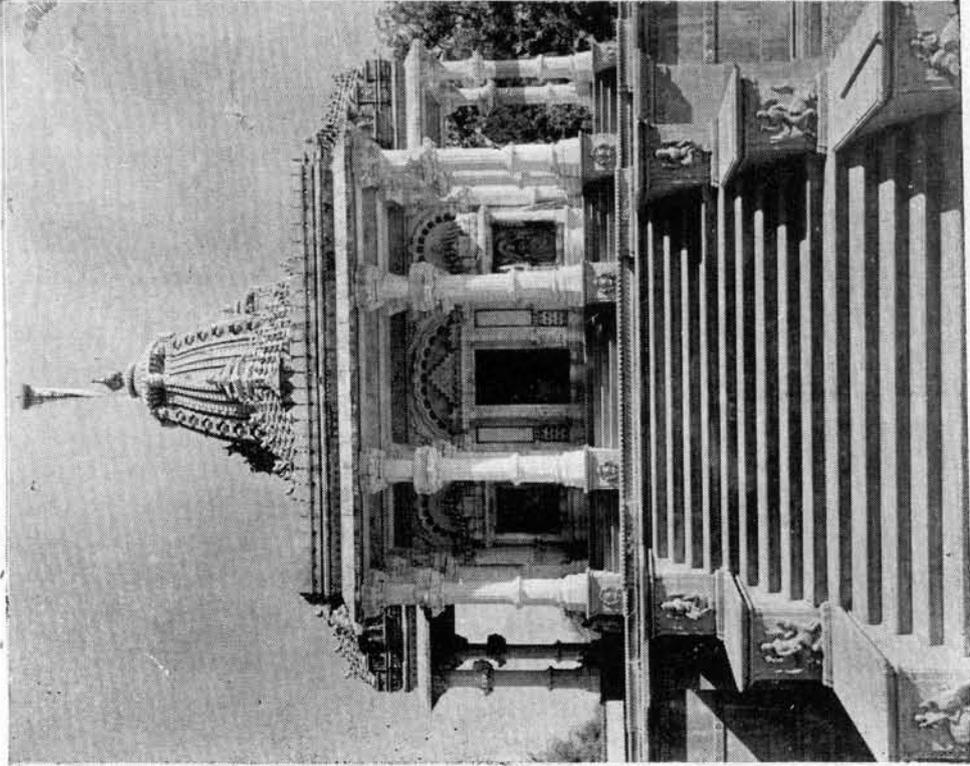
પૂજ્યશ્રીની વાણીના શ્રવણનો આનંદમગ્ન બનીને લાલ લેતાં નામદાર
ભાવનગર-નરેશ. (પ્ર. ૫૫, પા. ૨૬૫)

શ્રી કઠંગિરિમાં પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી અંધાયેલ ધર્મસ્થાનો નિહાળીને પ્રસન્ન
અનતાં ના. મહારાજ. સાથે પૂ. શ્રી નંદનસૂરિ મ. પણ છે.
(પ્ર. ૫૫, પા. ૨૯૫)

श्रीश्रीसानी प्रतिष्ठा पञ्ची देरासरना पृष्ठ भागभां
पूज्यश्री व्यादि मुनिगण्य
(प्र. प६, पा. ३०५)

श्रीश्रीसानी महातीर्थनुं रमणीय जिनातय
(प्र. प६, पा. ३०४)

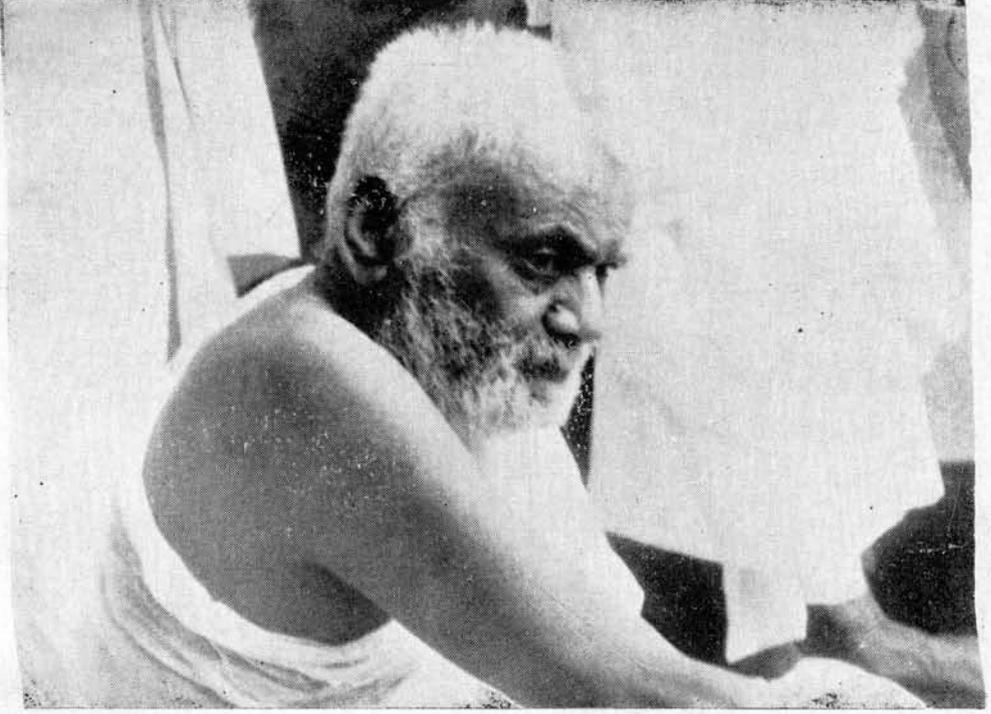
‘ ઘોલેરા ’ માં લેવાયેલો ગ્રુપ ફોટો.
ઝેડલામાં પં. શશિનાથ આ પણ જણાય છે.

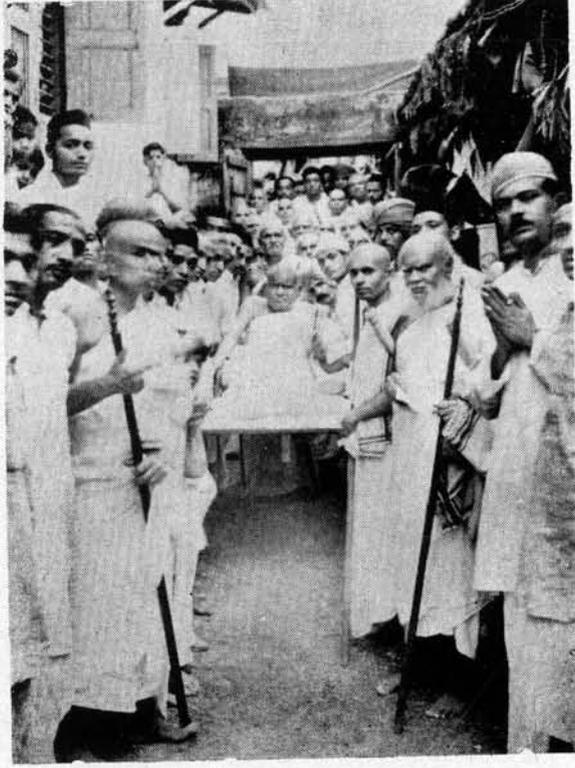
यातुर्भास-परिवर्तन भाटे सलोत कुलयंढलाध छगनलावने त्यां
(लावालाधनी पोण) पधारी रडेलां पूज्यश्री वगेरे.
(सं. २००२)

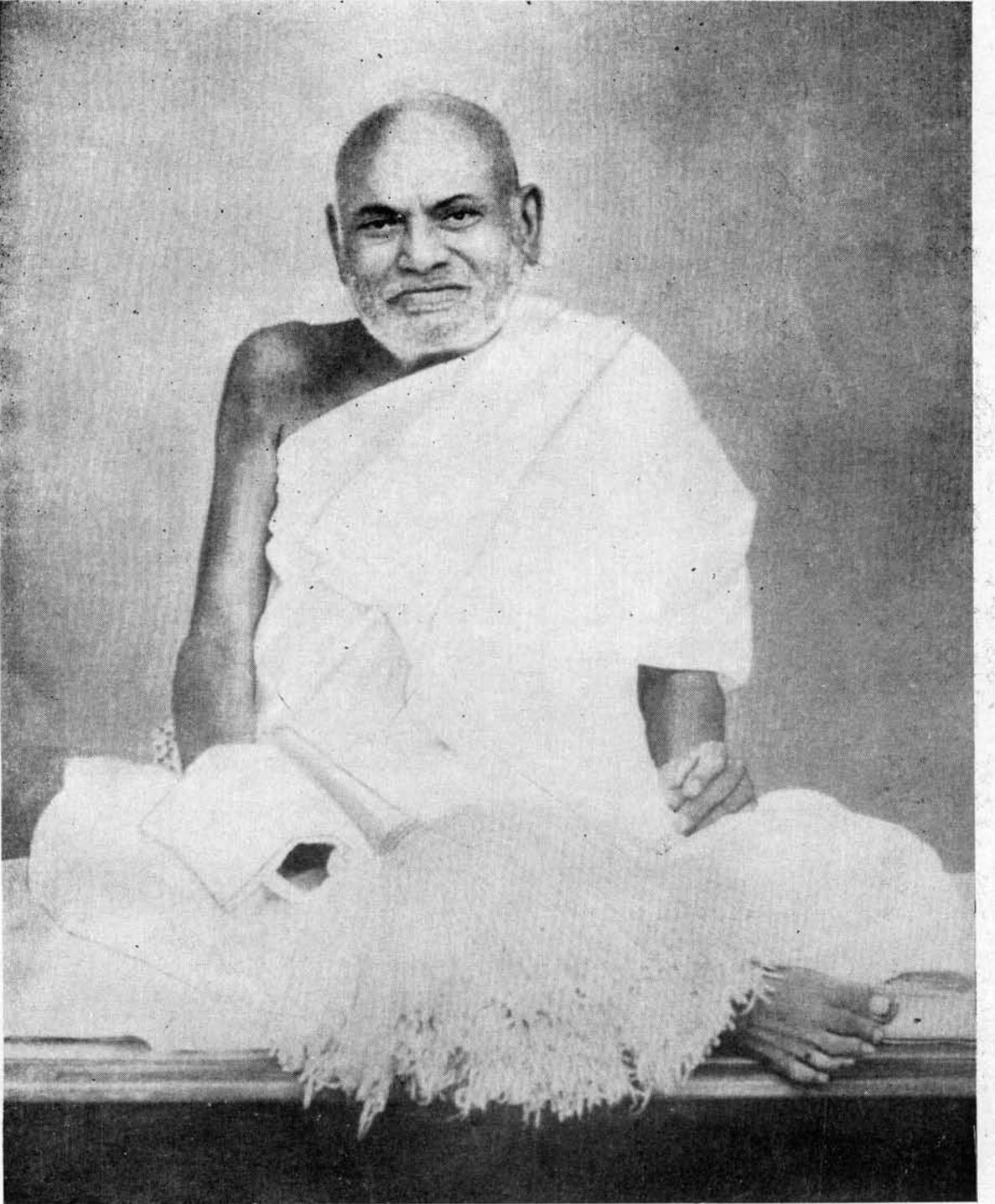
સં. ૨૦૦૩ માં લેવાયેલ પૂજ્યશ્રીની એક છબી.
(સાબરમતી) (પ્ર. ૫૬, પા. ૩૦૬)

વઢવાણુ કેમ્પમાં લેવાયેલી પૂજ્યશ્રીની લાક્ષણિક છબી.
સં. ૨૦૦૪

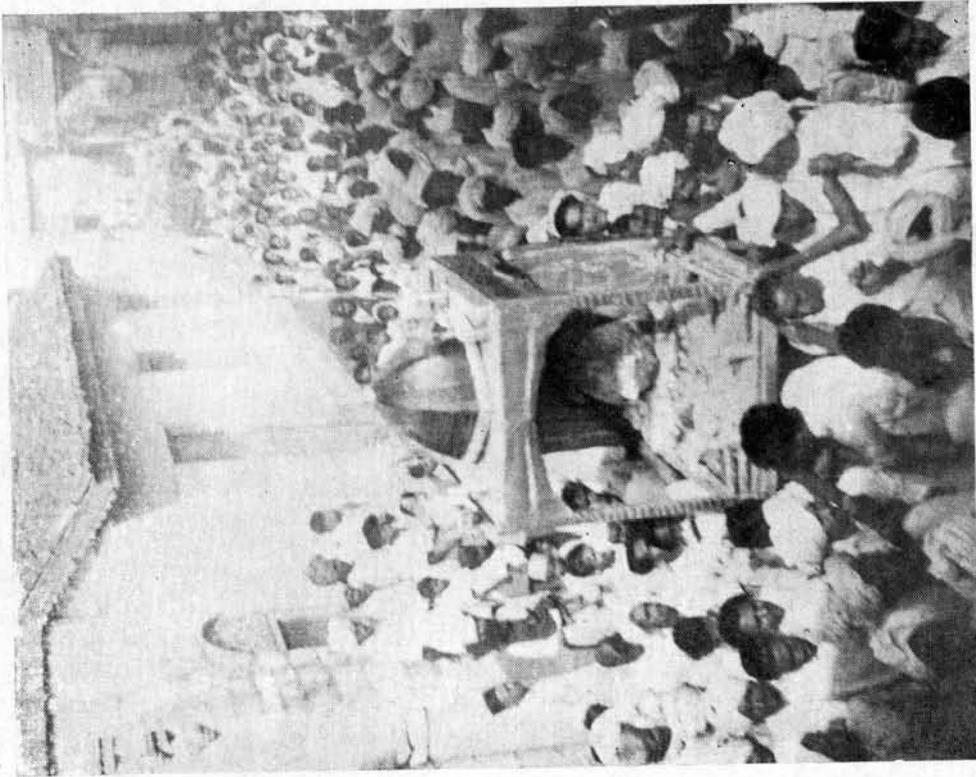
शेड केशवलाद गिरधरलालना धरे पधारतां
पू. शासनसम्राट्-भडुवा
(सं. २००५)

કોને ખબર, કે- પૂજ્યશ્રીનો આ અંતિમ ફોટો બનશે ?
(તસ્વીરકાર : બાબુલાલ મગનલાલ ભાવનગરી-મહુવા.) (પ્ર. ૫૮, પા. ૩૧૬)

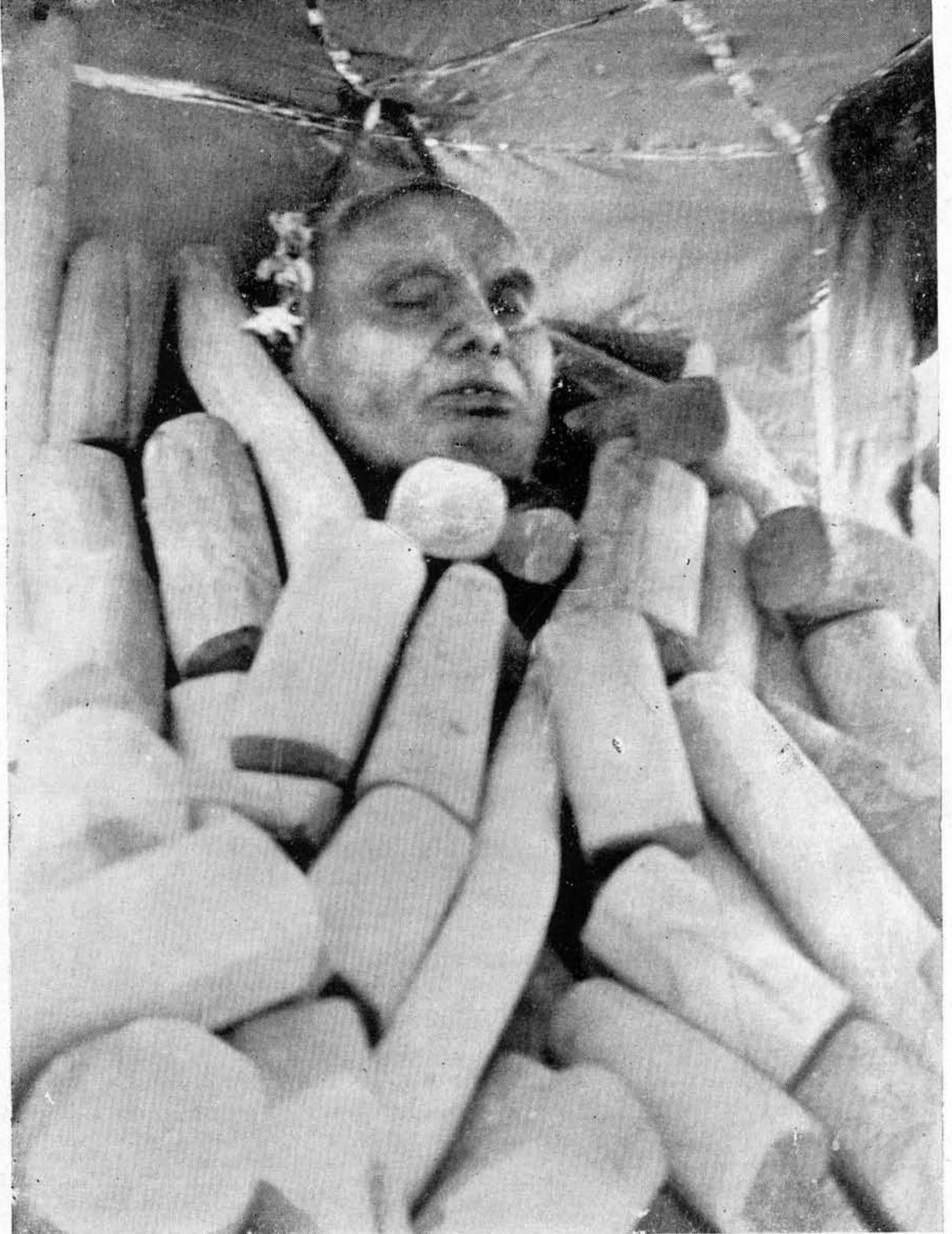
મહાયાત્રા (૨)

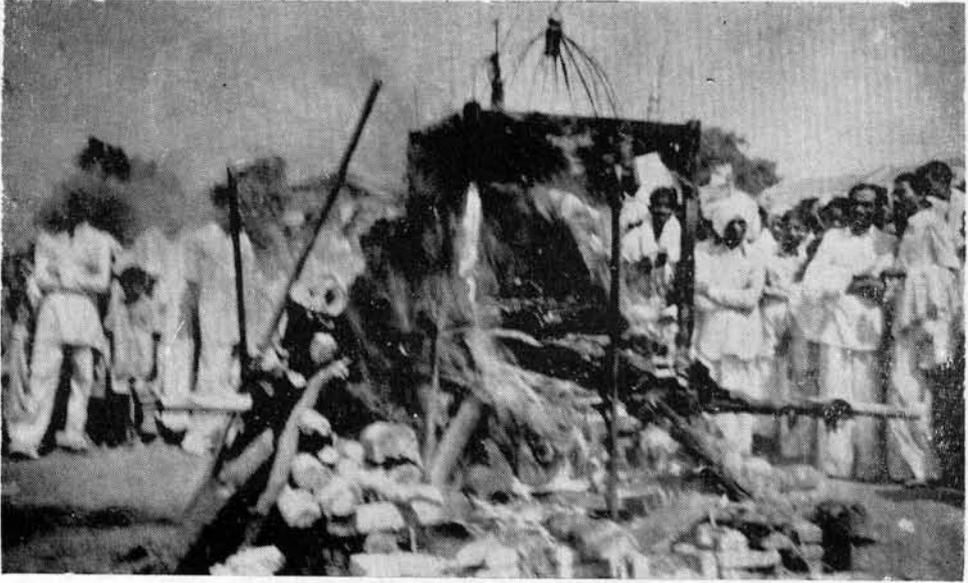
મહાયાત્રા (૧)

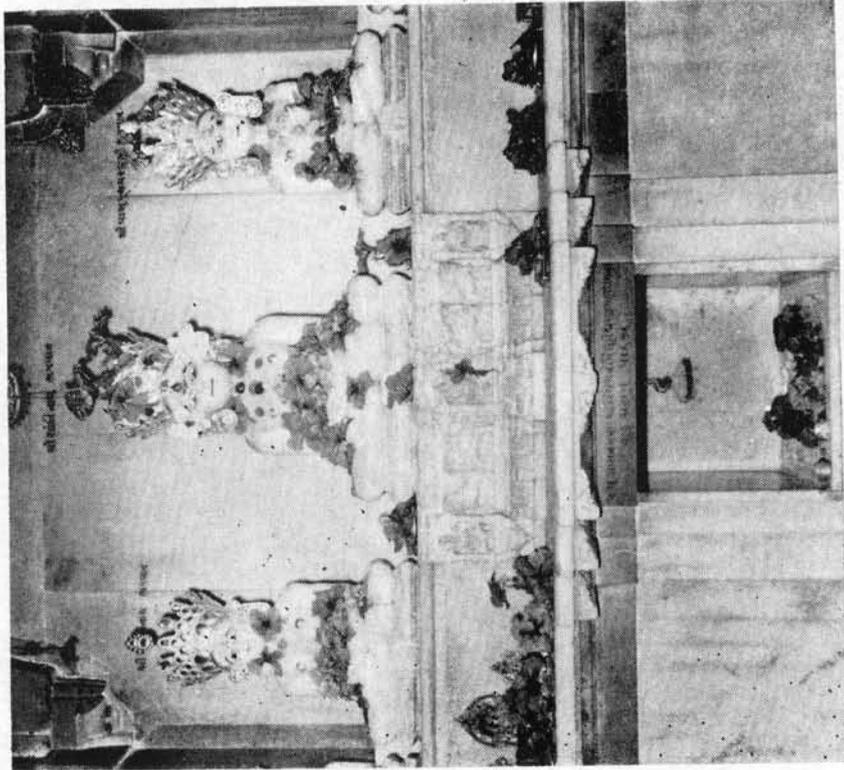
ચિર શાન્તિ

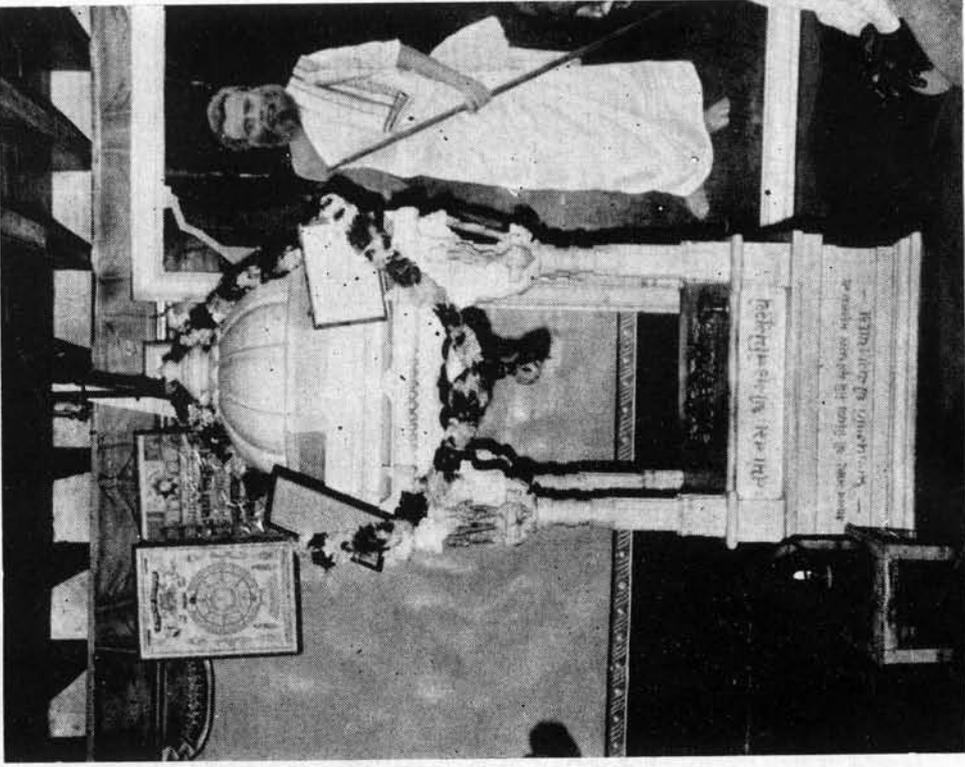
अन्तिम दर्शन

વિનય્વર શરીરના અંતિમ સંસ્કાર-ઢાહાધીન ઢેહ
(પ્ર. ૫ૢ)

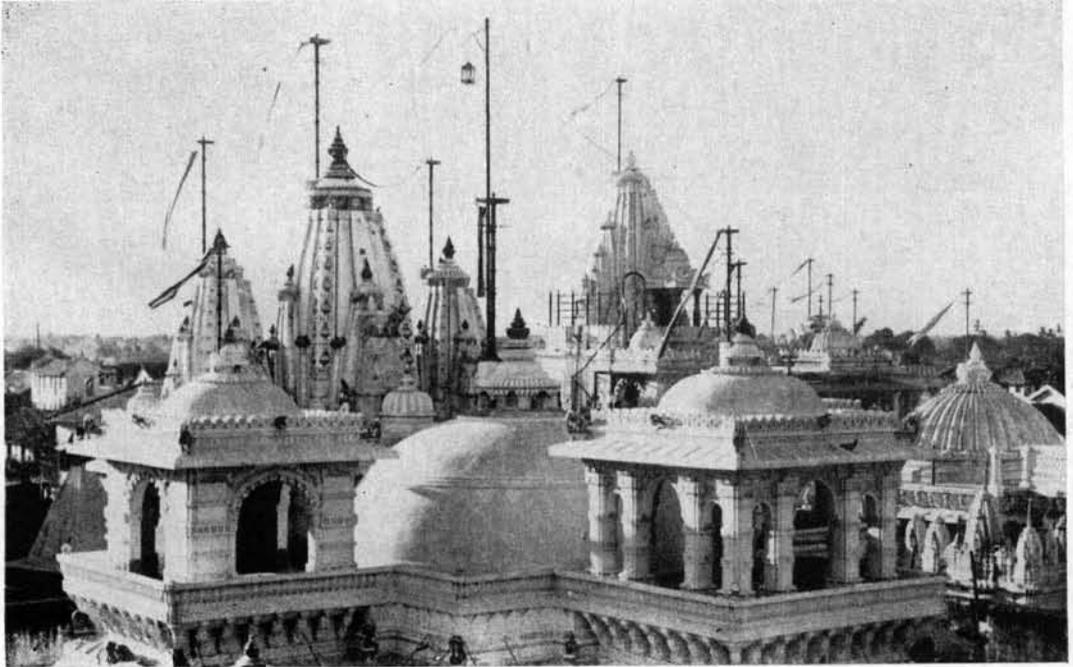
પૂજ્યશ્રીના દેહના અંતિમ સંસ્કાર સ્થળે અંધારેલ
શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુનું જિનાલય.
નીચે ગોખમાં પૂ.શ્રીની ચરણપાદુકા છે.
(મહુવા)

પૂજ્યશ્રીએ જ્યાં અંતિમશ્વાસ લીધો, તે સ્થાને પ્રતિષ્ઠિત
થયેલ સ્મૃતિમંદિર અને ચરણપાદુકા (મહુવા)

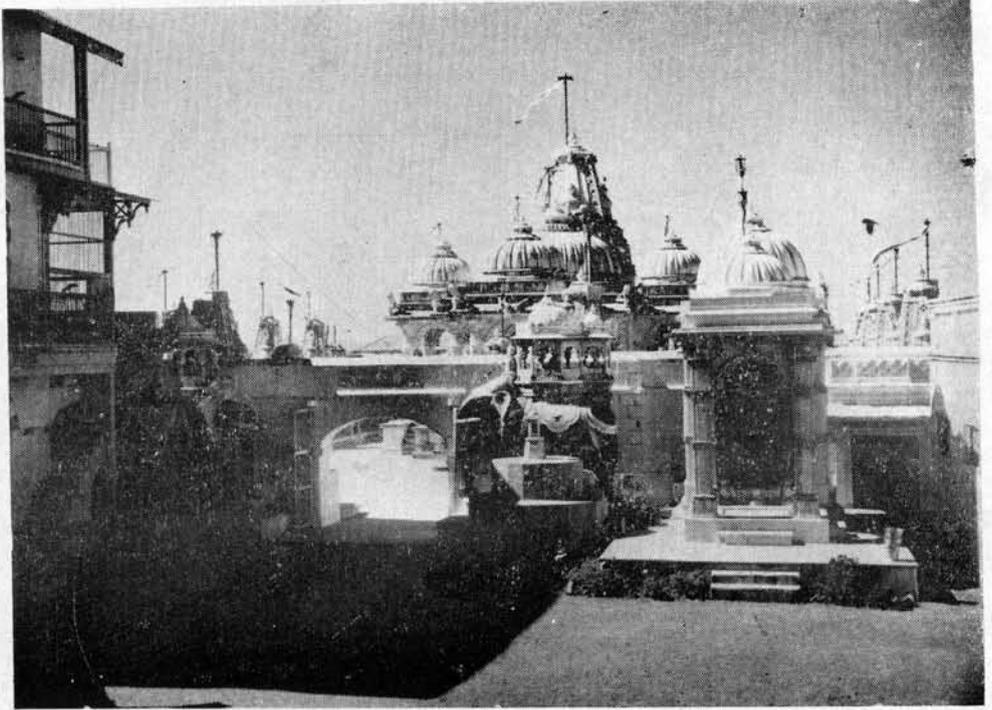
પૂજ્યશ્રીના જન્મસ્થાન પર અંધાયેલ દેવગુરુપ્રાસાદના ભૂમિગૃહના મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ (મહુવા)

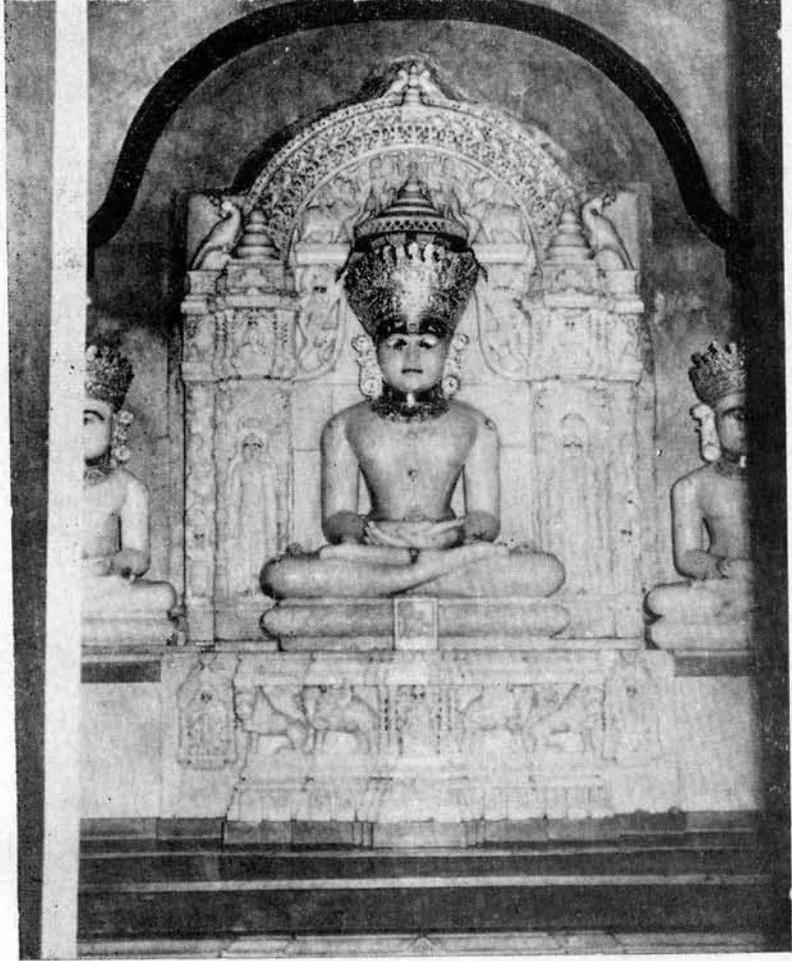
શ્રી મહાવીરસ્વામીનો પ્રાસાદ

શ્રી નેમિ-પાર્શ્વ વિહાર

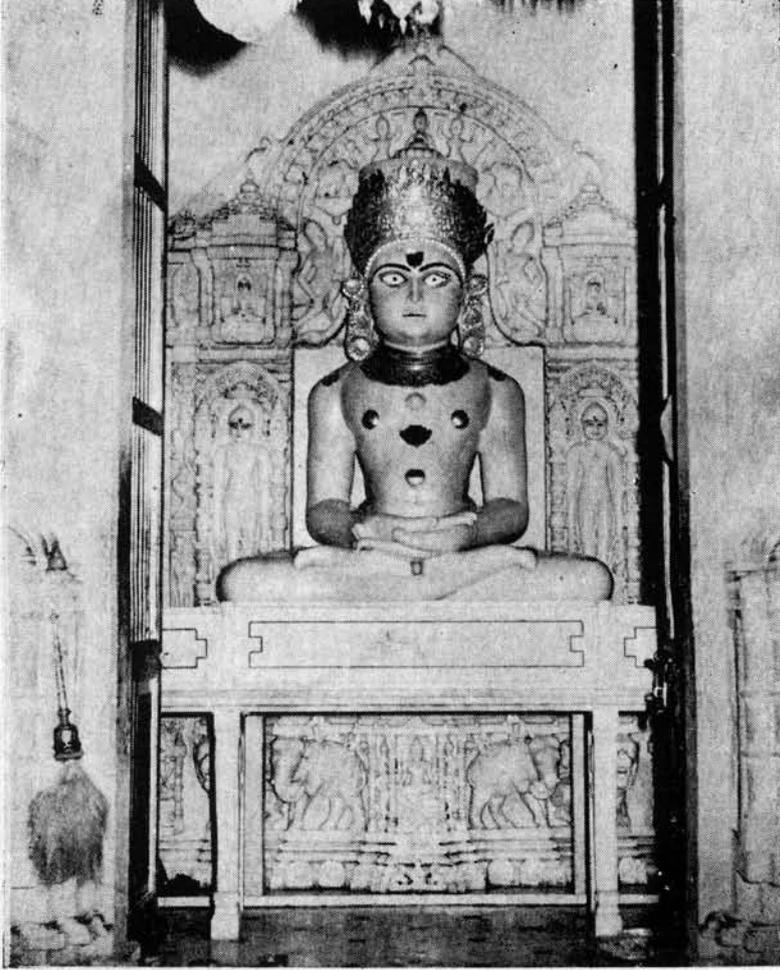
શ્રી કેસરીયાજી ભગવાનનો પ્રાસાદ-મહુવા

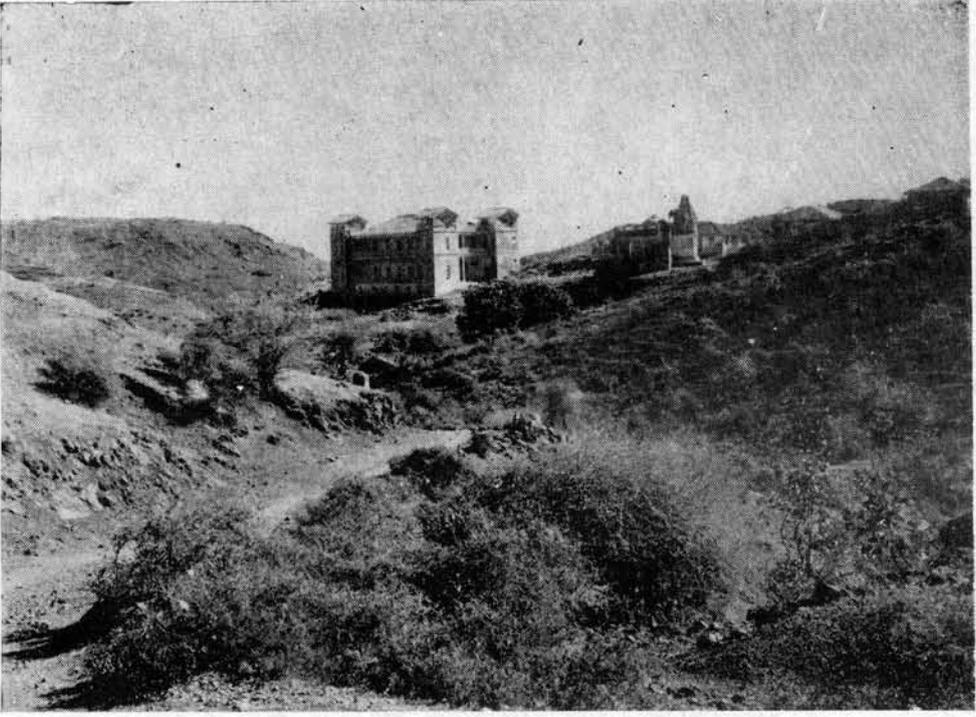
श्रीकढ'अविडार प्रासादनुं रडुड दशरुन
(डु. ॡड, डु. २ॡड)

‘श्रीकदम्बविहारप्रासाद’ ना भूषणनायक
श्रीमहावीर स्वामी
(प्र. ४८, पा. २४१)

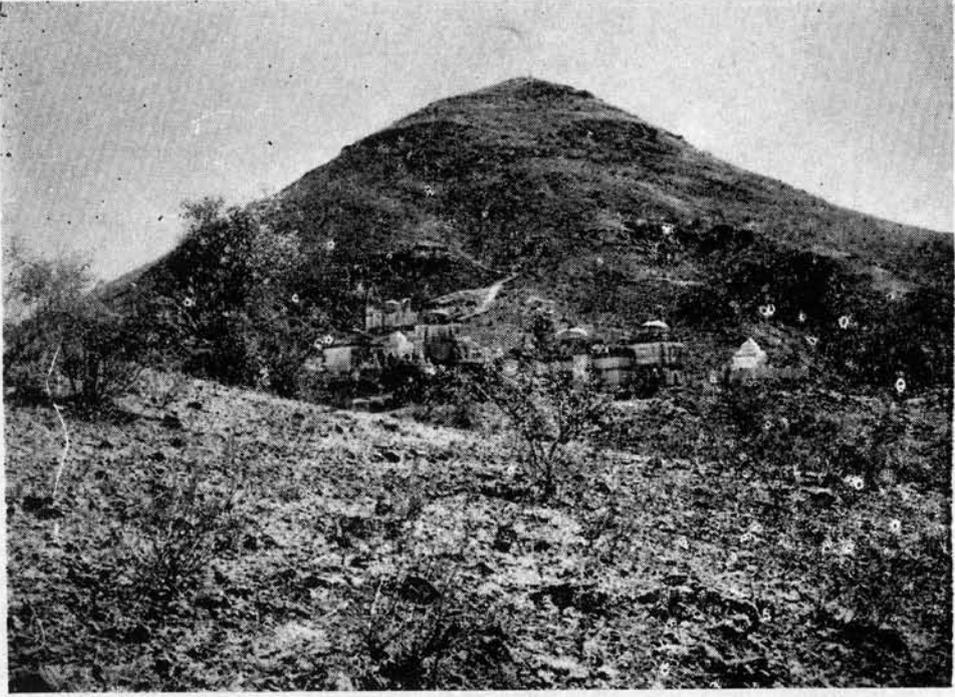
‘श्रीऋषभ विहार प्रासाद’ ना भूणनायक-
श्रीऋषभदेवप्रभु (कढंअगिरि-उपर)
(प्र. ५३, पा. २७८)

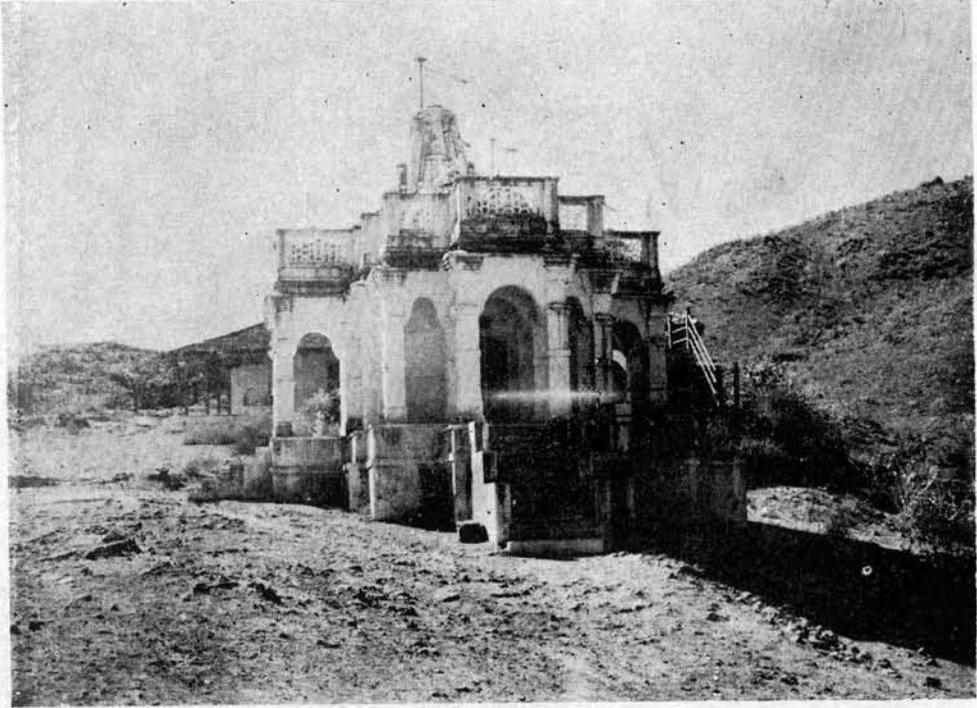
વાવડી પ્લોટ (ત્રીજી ટુકડ) નો ત્રિભૂમિક પ્રતિમા-ભંડાર (કદમંગિરિ) (પ્ર. ૫૫, પા. ૨૯૧)

પ્રતિમા-ભંડાર (અંદરનું એક દૃશ્ય)-કદમંગિરિ (પ્ર. ૫૫, પા. ૨૯૧)

श्रीकदंभगिरि-सर्वोच्च टेकरीनुं निसर्ग दर्शन.

महाप्रभाविष्ठ श्रीनमिनाथप्रभुनो द्विभूमिष्ठ प्रासाद
(कदंभगिरि-उपर) (प्र. ५३, पा. २७८)

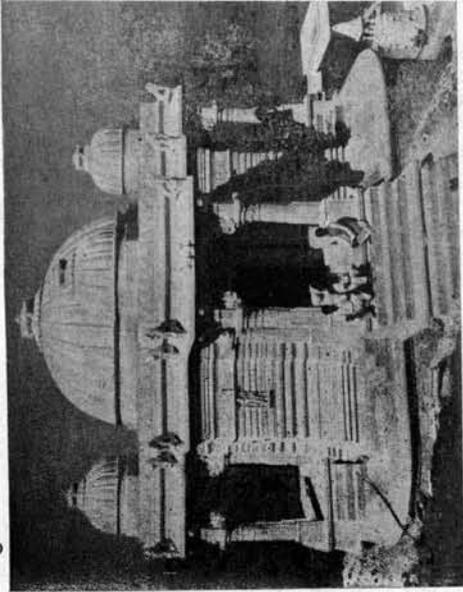
શ્રીકદંબગિરિ પર રચાયેલ લવ્ય સ્થાપત્ય. ૧, શ્રીકદંબગણુધર મંદિર, ૨. તારાચંદની ટુંક, ૩. પંચમેરૂપ્રાસાદ, ૪. શ્રીનમિનાથ પ્રાસાદ આ ચિત્રમાં દેખાય છે.

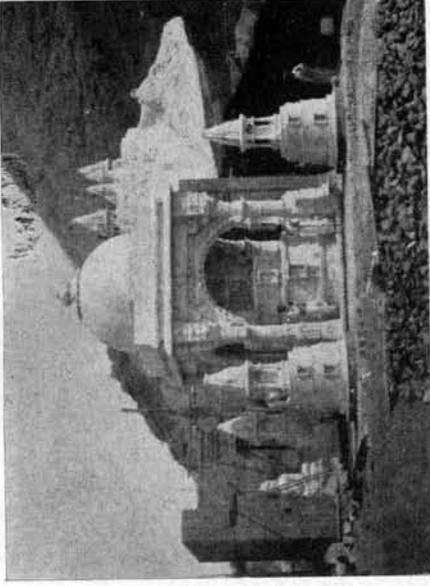
શ્રીકદંબ ગણુધર-મંદિર (એડન-સંઘ તરફથી બંધાયેલ) (કદંબગિરિ ઉપર)

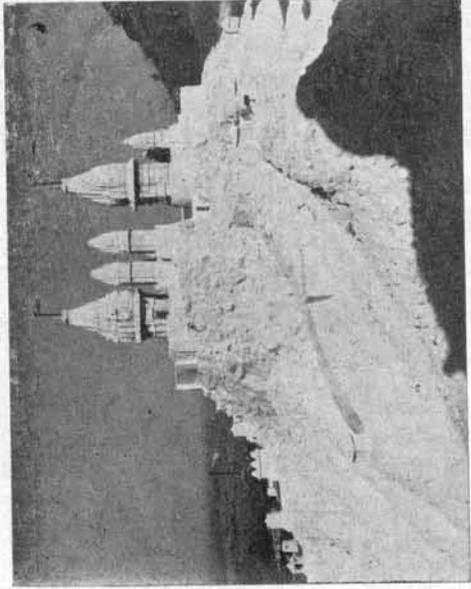
श्रीकृष्ण गणधर लगवाननी लव्य प्रतिमा कृष्णगिरि-डपर,
सं. २०२६ मां अेउन संघे पधरावेली.

૧૪૫૨ ગણુધરપગલાનું તથા અષ્ટાપદજીનું દહિરાસર
(કદંબગિરિ-ઉપર)

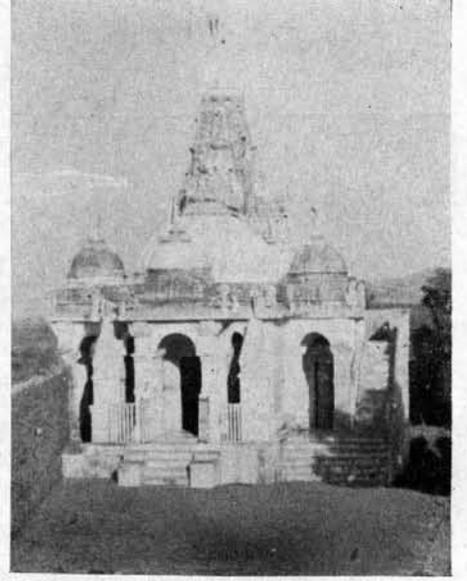
પંચમુકે પ્રાસાદ
(કદંબગિરિ-ઉપર)

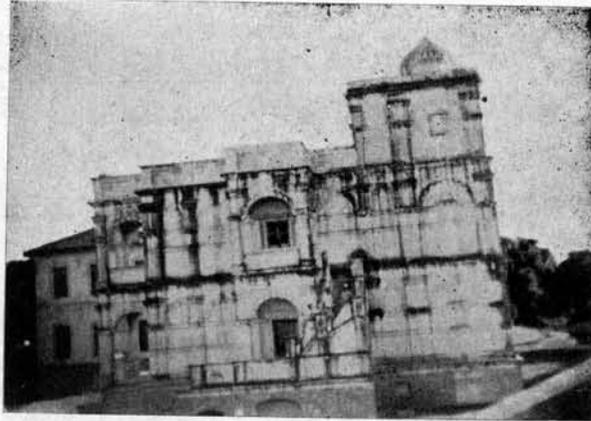
શ્રીશત્રુવજય ગિરિરાજની નેથાયી સ્વના
(કદંબગિરિ-ઉપર)

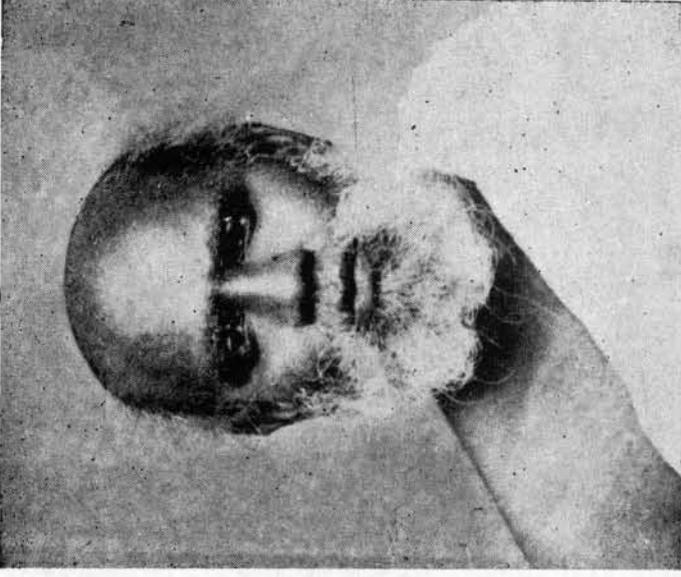
श्री नेमनाथ लजवान तथा श्री सीमंधर
स्वामीनुं चोवीशीनुं हड्डेरासर
(कदंभगिरि-उपर)

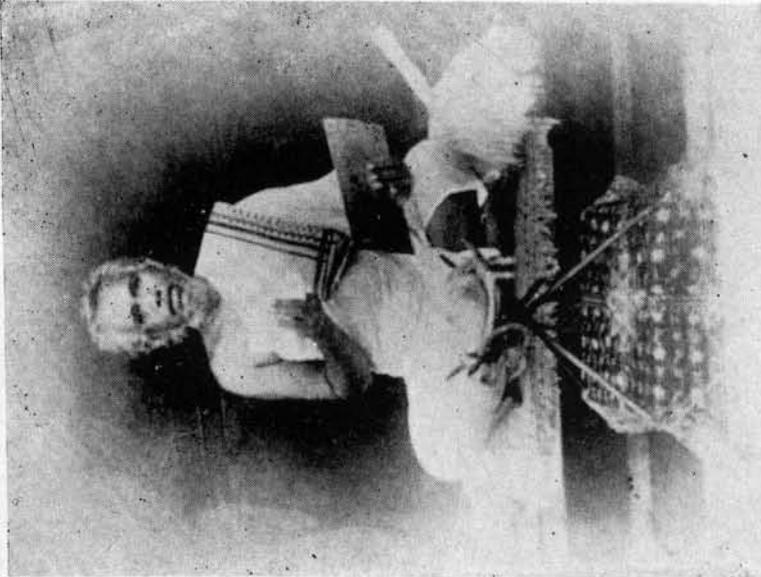
श्री व्याहीश्वर मंदिर रोहीशाणा
(प्र. ५५, पा. २६२)

श्री देवघिगणी क्षमा-श्रमणुं श्री देवगुरु मंदिर
वललीपुर
(प्र. ५४, पा. २८८)

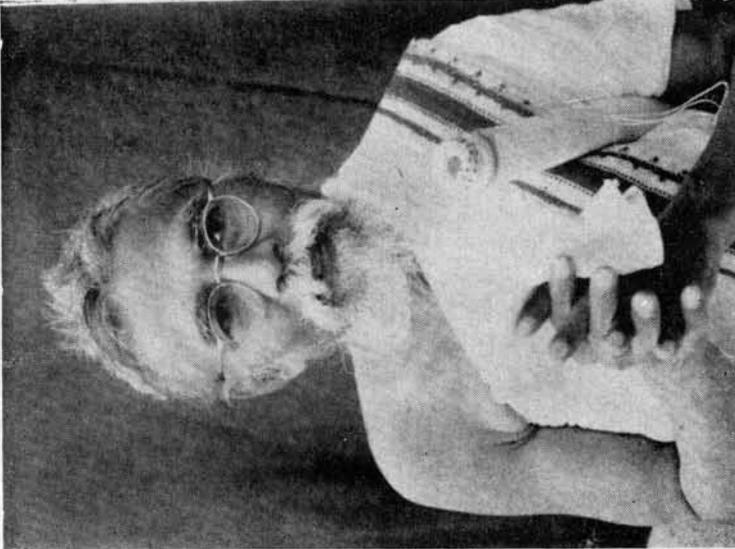
પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય
ઉદયસૂરીન્ધરજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય
દર્શનસૂરીન્ધરજી મહારાજ

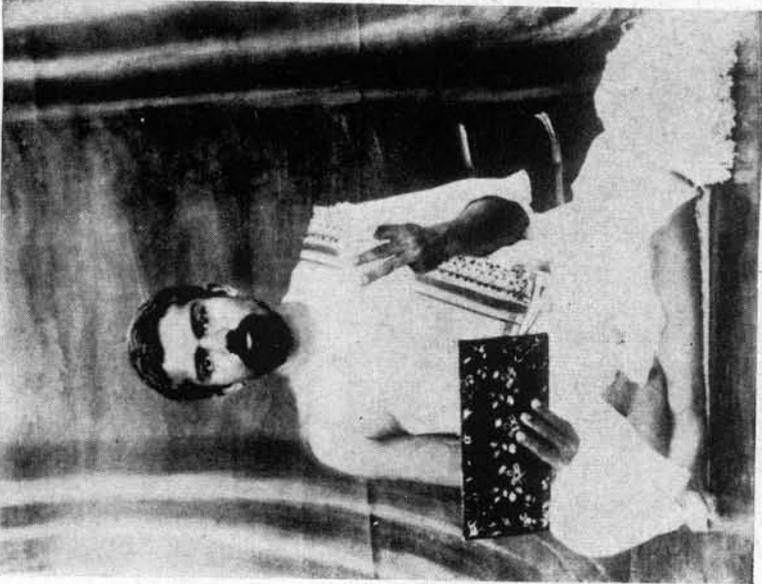
પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિલય
વિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિલય
નન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ

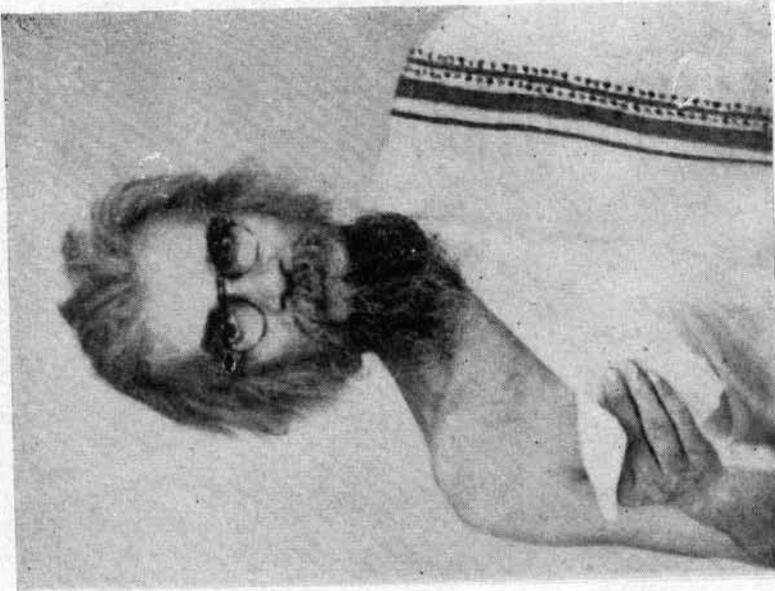
પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિક્રમ
અમૃતસુરીશ્વરજી મહારાજ

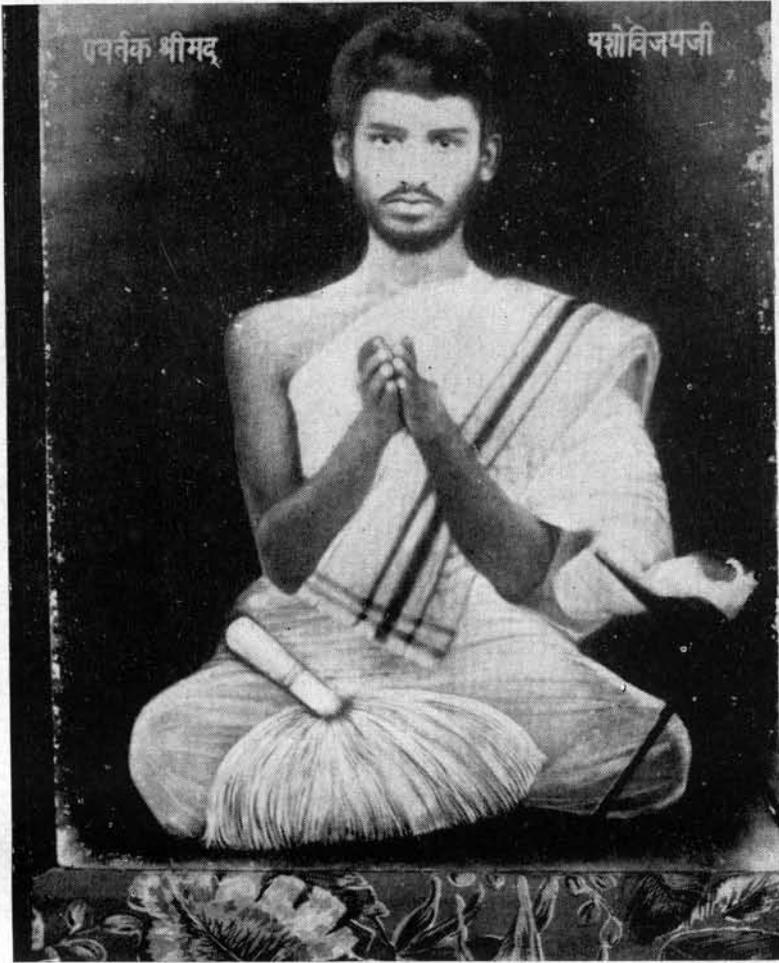
પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિક્રમ
પદ્મસુરીશ્વરજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિનય
કરવંસુરીશ્વરજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્યશ્રી વિનય
લાવણ્યસુરીશ્વરજી મહારાજ

દેહીપ્યમાન રૂપ અને અસાધારણ જ્ઞાનના ભંડાર પ. પૂ. પ્રવર્તક
મુનિશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ

પાલિતાણાના એક જિનાલયના પગથિયાં પર પૂજ્યશ્રી. પાછળ
પૂ. ઉદયસૂરિજી, પૂ. ધર્મસૂરિજી મ. વગેરે દેખાય છે.

SHETH ANANDJI KALIANJI,

REPRESENTING

All India Swetamber Jains.

JAVERIWADA,

Ahmedabad, ૧૧-૧૦-૩-૧૯૬૬

અને તે ગુણગુણાલંકૃત શ્રીમાન્ આચાર્યશ્રી-વિભવ્ય નેમિસ્વરૂપીશ્વરભુવાચ્યના
કૃમકમાં શ્રી-આમદાવાદ શાલા-સેદા આશાંકિત પરમભક્ષા-સારાભાર્ષ
ડાહ્યાભાર્ષિની ગત્ર વંદના ૧૦૦૬ વાર સવધારવાની કૃપા કરશીલે.

સ્વવિનય-વિશ્વાનેના કરવાની કે આ સારથે. નામદાર-ગે. ૭ ૭ ઉપ્પશી
પાલીતાણા દરબારે મોકલેલ રેત્રીચેન્દ્રેશનની કોપી આપસાહેબના
પવિત્ર પાદારવિંદમાં રુદ્ધ કરતાં વિનય પ્રત્યક્ષ ગુણરવાની કે આચાર્યશ્રી તે
વાંચી પૂજીશી તે મનન કરી તેનો જવાબ આપવામાં આચાર્યશ્રીને જેને
સ્તૂતના કરવાની યોગ્ય ભાગ્યે તે લખીને કોઈમા ભાગ્યે માથે જઈ
મોકલવાની તરતી લખેલ. સવળજ જવાબ (શોકેઈકર) જલદી મોકલ
-લી આપવાનું છે અને શોકેઈકર લખવાની વંચાને આપશ્રીની સ્તૂતના
જો યોગ્ય સ્થલે દાખલ કરવામાં આવે. સ્વ વિનયિ-

શ્રીરા સરખુ કામદાલ કુરમાયશીલે

જા. આશાંકિત કોટુ

સારાભાર્ષ ના ૧૦૦૬ વાર

વંદે જ્ઞા સ્વામી રણી-

સરલે સારાભાર્ષિ પુનારાભને સપ્ત પ્રજાપ - જા. આપદાએવર
તરતીલવામાં આ યોગ્ય કૃમકના આ જરૂર ભાગ્યે છે - આર
સાહેબના જરૂરના પ્રગુભવ - આપદા જુદક અને સત્રા
ભાગ્યે જા કરતાં સુના આ હવાને જરૂર ઉરખોગી સ્વપથેને
આજાલે જ આર જરૂર તરતીલવાને યોગ્ય પ્રવાનકમાં કુરમાયશીલે

શત્રુજય-મુંડકાવેરા પ્રસંગના અનુસંધાનમાં શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી પેઢીએ પૂજ્યશ્રી પર લખેલ
એક પત્ર, જેમાં પૂજ્યશ્રીના માર્ગ-દર્શનની પ્રાર્થના છે. નીચે શેઠ સારાભાર્ષ ડાહ્યાભાર્ષના હસ્તાક્ષર છે.

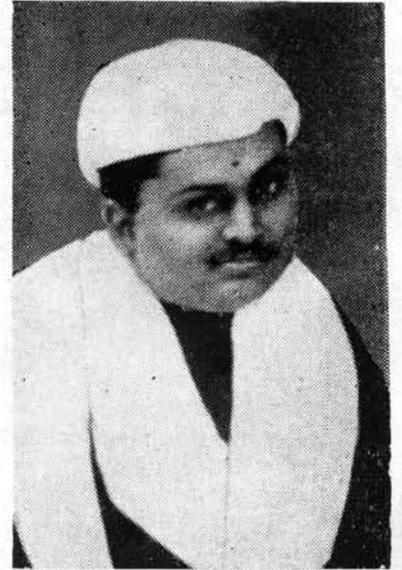
शेडश्री मनसुखलाध भगुलाध
(प्र. २१, पा. ७३)

शेडश्री जमनालाध भगुलाध
(प्र. २४, पा. ८३)

सरदार शेडश्री लाललाध ददपतलाध
(प्र. ३२, पा. १२६)

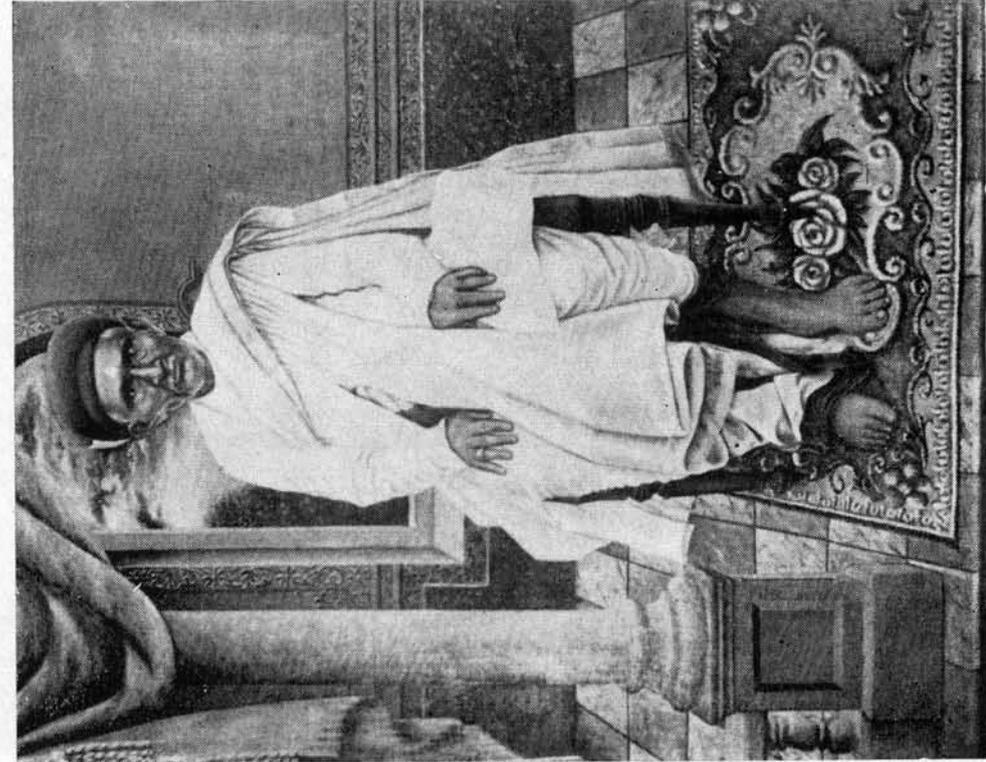
नगरशेड श्री कस्तूरलाध भण्डिलाध
(प्र. ३२, पा. १३०)

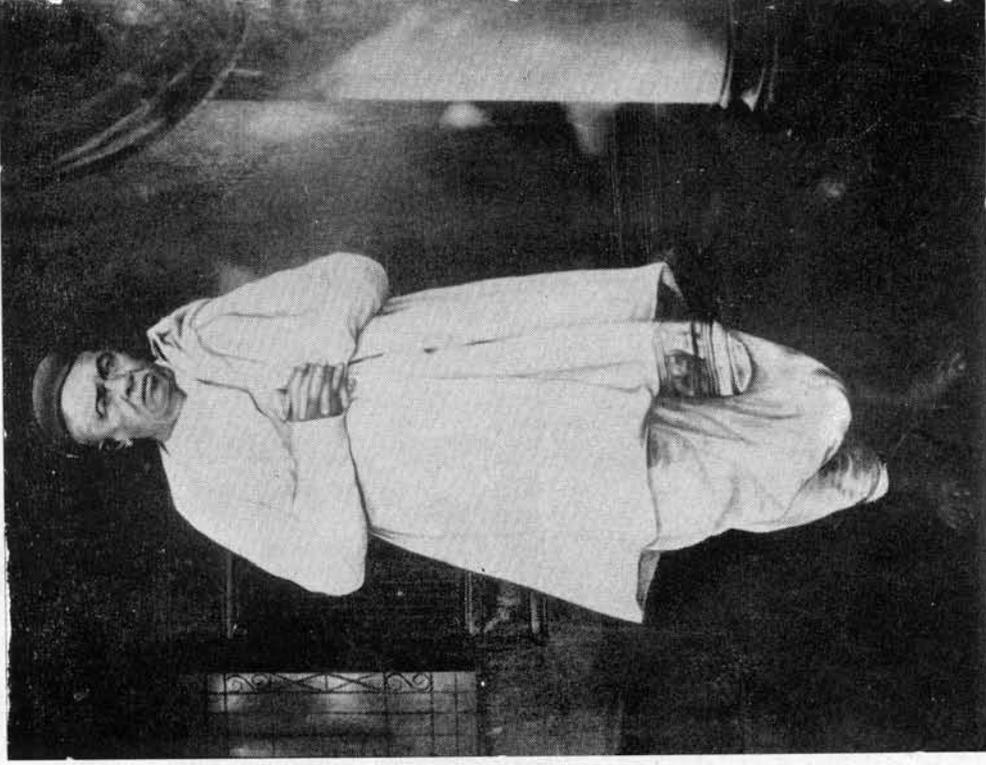
शेड व्यमरव्यं ह जसराज-भावनगर
('किंग थोड् कडियावास' ना नामे सुख्यात)
(प्र. ३०, पा. १२०)

शेडश्री रतनल वीरल (भावनगर)
(प्र. २५, पा. ६४)

શ્રેડશ્રી અમરનંદ પ્રેમચંદ (ખંભાત)
(પ્ર. ૧૭, પા. ૫૪)

શ્રેડશ્રી પોપટલાલ અમરચંદ (ખંભાત)
(પ્ર. ૧૭, પા. ૫૮)

સંઘવી શેઠશ્રી માણેકલાલ
મનસુખભાઈ (અમદાવાદ)
(પ્ર. ૩૩, પા. ૧૩૫)

શેઠશ્રી અંબાલાલ સારાભાઈ
(અમદાવાદ)
(પ્ર. ૨૯, પા. ૧૧૪)

શા. બાલચંદ લક્ષ્મીચંદ
(પૂજ્યશ્રીના સંસારી લઘુબંધુ-મહુવા)
(પ્ર. ૫, પા. ૯)

પૂ. શાસનસમ્રાટ્કીના જીવનચરિત્રના પ્રકાશન માટે
ઉદાર રકમ અર્પણ કરનાર સદ્ગૃહસ્થોની શુભ

ના માવલી

૩. ૧૦૦૧ શેઠશ્રી માણેકલાલ મનસુખલાલ-અમદાવાદ
- ૧૦૦૧ પૂ.સુનિશ્રી પ્રબોધચંદ્ર વિજયજી મ.ના ઉપદેશથી, પૂ.આ.શ્રી વિજયકુમુદચંદ્રસરિજી મ.ની આચાર્યપદવી નિમિત્તે
- ૧૦૦૧ શ્રી ખુશાલજીવન ઉપાશ્રય જૈનસંઘના જ્ઞાનખાતામાંથી-અમદાવાદ ઉ. શેઠ ભોગીલાલ યુનીલાલ સુતરીયા
- ૧૦૦૦ શા. કાંતિલાલ મેહનલાલ ઘોઘારી-મુંબઈ, પૂ.આ.શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મ.ના ઉપદેશથી.
પાલીતાણામાં ઉજવાયેલ જન્મશતાબ્દી પ્રસંગે અર્પણ.
- ૭૦૧ એક સદ્ગૃહસ્થ પૂ.સા.શ્રી સુશીલાશ્રીજી, પૂ.સા.શ્રી કંચનશ્રીજી મ. (ખંભાતવાળા)ના ઉપદેશથી
- ૫૦૧ શા. શાંતિલાલ જગનલાલ-વઢવાણસીટી
- ૫૦૦ શા. નગીનદાસ કીલાલાલ, ઉ. અનુભાઈ-અમદાવાદ
- ૫૦૧ શા. મૂળચંદ ત્રિભોવનદાસ
- ૫૦૧ શ્રી ચંપાપ્રભાશ્રીજી જ્ઞાનશાળા-ખંભાત, પૂ.સા.શ્રી પ્રમોદશ્રીજી, પૂ.સા.શ્રી પુષ્પાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
- ૫૦૧ શ્રી શુભાળયજી સ્વાધ્યાયમંદિર ઉ. નગીનદાસ વાડીલાલ ગાંધી-વેજલપુર
પૂ.સા.શ્રી પ્રવીણાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
- ૩૦૦ શેઠ સોમચંદ પોપટચંદ-ખંભાત
- ૩૦૨ એક સદ્ગૃહસ્થ, પૂ.સા.શ્રી ચારિત્રશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
- ૩૦૧ ,, ,, પૂ.સા.શ્રી જિનેન્દ્રશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
- ૨૫૧ શેઠ લલમીચંદ ત્રિભોવનદાસ જાંજીવાળા-સુરેન્દ્રનગર
- ૨૫૨ શા. શાંતિલાલ શુભાળયચંદ
- ૨૫૦ શા. હરગોવિંદદાસ શામજીભાઈ-મુંબઈ
- ૨૫૧ મેસર્સ પદમશી મૂળજીની કું.
- ૨૫૧ બોરા ધારશાલાલ માણેકચંદ-સુરેન્દ્રનગર
- ૨૫૧ શા. કાળીદાસ શુભાળયચંદ-સાવરકુંડલા, પૂ.આ.શ્રી વિજય યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.ના સંદુપદેશથી
- ૨૫૧ શા. પાશવીર હીરજી-કચ્છ-સુધરી

૩. ૨૫૧ શા. જ્યંતીલાલ વીરચંદ-કામરોળ
 ૨૫૧ શેઠ પદ્મા તારાની પેઢી-મહુવા
 ૨૫૦ શા. અમરચંદ બેચરદાસ
 ૨૫૧ શા. મોહનલાલ સોમચંદ-ખોરસદ
 ૨૫૧ શા. રતિલાલ કેસરીચંદ હ. સમરથબેન વીરચંદ-લાવનગર
 ૨૫૧ શા. વીરચંદ જીવરાજ ઘોષાવાળા હ. સમરથબેન ,,
 ૨૫૧ શા. નરોત્તમદાસ મોતીચંદ હ. ઇચ્છાબેન ,,
 ૨૦૧ રમેશચંદ્રની કુાં. હા. ગિરધરલાલ મનસુખલાલ દીપચંદ-મુ'બઇ (કમળેજ)
 ૨૦૦ } શાંતિલાલ અમૃતલાલ બંસીની કુાં.વાળા-કમળેજ
 ૧૫૧ }
 ૨૦૧ ખોરસદ જૈન સંઘ, પૂ.સા.શ્રી દિવ્યશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૨૦૦ એક સદ્ગૃહસ્થ, પૂ.સા.શ્રી ચંદ્રપ્રભાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૨૦૧ ,, ,, ,, સુશીલાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૨૦૧ ,, ,, ,, દેવાનંદાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૨૦૧ શ્રીવીશાનીમા જૈન પંચના જ્ઞાનખાતામાંથી, હ. વાડીલાલ જગનલાલ શરાફ-ગોધરા
 ૨૦૧ શ્રી વીશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જૈન સંઘ બમનગર પૂ.આ.શ્રી વિજય યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.ના સદુપદેશથી
 ૨૦૧ શ્રી વીશા ઓશવાલ તપગચ્છ જૈન સંઘ ,, ,, ,, ,, ,, ,,
 ૨૦૧ શ્રીવીશાઓશવાલ અંચલગચ્છ જૈન સંઘ ,, ,, ,, ,, ,, ,,
 ૨૦૧ શ્રીવીશાઓશવાલ ખરતરગચ્છ જૈન સંઘ ,, ,, ,, ,, ,, ,,
 ૧૫૧ દોશી જગજીવન કેશવજી-દાહા ,, ,, ,, ,, ,, ,,
 ૧૫૧ સ્વ.માતુશ્રી નર્મદાબાઈના સ્મરણાર્થે ગાંધી મણીલાલ ,, ,, ,, ,, ,,
 ૧૫૧ મોદી ધરમશી જસરાજ-પાલિતાણા
 ૧૫૧ શ્રીવીશા નીમા જૈન પંચ, હ. દોશી મણિલાલ પાનાચંદ-ગોધરા
 ૧૩૫ ધામી અબેચંદ દેવજી હ. શાંતિભાઈ-મહુવા
 ૧૦૧ શા. પ્રતાપરાય પ્રેમજી-વેરાવળ, પૂ. આ. શ્રી યશોભદ્રસૂરિજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૧૦૧ શા. પ્રજુદાસભાઈ પ્રાણુલાલ વેરાવળવાળા-મુ'બઇ, પૂ. મુનિશ્રી દાનવિજયજી મ.ની પ્રેરણાથી
 ૧૦૧ શ્રી જૈન સંઘ-વેબલપુર, પૂ. સા. શ્રી કવીન્દ્રશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૧૦૧ શ્રાવિકાના ઉપાશ્રય તરફથી-ગોધરા, પૂ. સા. શ્રી ચંદ્રકાંતાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૧૦૧ સદ્ગૃહસ્થ, પૂ. સા. શ્રી શ્રીમતીશ્રીજી, મૃગાવતીશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૧૦૧ પૂ. સ્વ. સા. શ્રી દેવીશ્રીજી મ.ની સ્મૃતિ નિમિત્તે, પૂ. સા. શ્રી રાજેન્દ્રપ્રભાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી
 ૧૦૧ એક સદ્ગૃહસ્થ, પૂ. સા. શ્રી લલિતપ્રભાશ્રીજી મ.ના ઉપદેશથી

૩. ૭૫ વોરા તળસીદાસ જાદવજી
 ૫૧ શા. જયંતીલાલ નાથાલાલ
 ૫૧ શા. તારાચંદ નથુભાઈ
 ૫૧ શા. જગજીવનદાસ સોમચંદ
 ૫૧ શા. નાથાભાઈ હડીચંદના સુપુત્રી શ્રી ચંદ્રિકાબેન
 ૫૧ સંઘવી રાચચંદ લલ્લુભાઈ-ઘોઘા, પૂ. આ. શ્રી યશોભદ્રસરિજી મ. ના ઉપદેશથી
 ૫૧ સલોત વીરચંદ ગોવરધનદાસ વક્તીલ-પાલિતાણુ
 ૫૧ કામદાર અમરચંદ પાનાચંદ-જેસર
 ૫૧ સંઘવી ભગવાનદાસ મેઘજી ,,
 ૫૧ શા. ચુનીલાલ ભેરલાલજી
 ૨૫ શા. ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ-ભાવનગર

- ૧૦૦૧ શેઠ જીર્ણભાઈ કાળીદાસ શેરદલાલ-અમદાવાદ
 ૫૦૧ ગાંધી હરખચંદ વીરચંદ-મહુવા
 ૫૦૧ શા. કસ્તૂરચંદ સાંકળચંદ-અમદાવાદ
 ૫૦૦ શા. ભભુતમલ રીખવદાસજી-જાવાલ
 ૪૦૧ શા. વાડીલાલ બાપુલાલ કાપડિયા-અમદાવાદ
 ૩૦૧ સલોત જગનલાલ મોતીચંદ-ખોટાદ
 ૩૦૦ શા. જયંતીલાલ મગનલાલ-જોરાવરનગર
 ૩૫૧ વોરા ધારશીભાઈ માણેકચંદ-સુરેન્દ્રનગર
 ૨૫૧ શા. નાનચંદ પરમાણુદાસ (મહુવા)-મુંબઈ
 ૨૫૧ શા. મણિલાલ મનસુખલાલ ખાદીવાળા-મુંબઈ
 ૨૦૧ શા. વાડીલાલ ડાહ્યાભાઈ હ. ભીખાભાઈ મણિલાલ-અમદાવાદ

નોંધ : આ ૧૧ સદ્ગૃહસ્થોએ પૂ. શાસનસમ્રાટના જીવનચરિત્ર, દેરી તથા ગુરુમૂર્તિ, એ ત્રણે માટે આ રકમ અર્પણ કરેલી છે.

પ. પૂ. શાસનસમ્રાટ્ પરમશુભેદેવના જન્મશતાબ્દીના વર્ષ-સં. ૨૦૨૯ માં અમદાવાદ
 ધાંજરાપોળ ખાતે ઉજવાયેલ મહાન શતાબ્દી મહોત્સવ પ્રસંગે જીવનચરિત્ર માટે ઉદાર રકમ
 અર્પણ કરનારા સદ્ગુણસ્થાની શુભ નામાવલી

- ૪૦૦૧ શેઠ શ્રી જ્ઞેશીંગલાઈ ઠાણીદાસ શેરદલાલ ચેરીટી ટ્રસ્ટ તરફથી-અમદાવાદ
 ડ. સારાભાઈ જ્ઞેશીંગલાઈ, મનુભાઈ જ્ઞેશીંગલાઈ
- ૧૫૦૧ શેઠ કસ્તુરચંદ સૌભાગ્યચંદની પેઢી-અમદાવાદ
- ૧૦૦૧ શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈ „
- ૧૦૦૧ શેઠ માણિકલાલ મનસુખભાઈ „
- ૧૦૦૧ શેઠ રમણલાલ નગીનદાસ પરીખ દિલ્હીવાળા-મુંબઈ
- ૧૦૦૧ શેઠ ખુમચંદ રતનચંદ જોરાજી „
- ૭૫૧ શેઠ કેશવલાલ વાડીલાલ વકીલ-અમદાવાદ
- ૭૫૧ શેઠ કુલચંદ જગનલાલ સલોત „
- ૭૫૧ શેઠ જયંતભાઈ માવજીભાઈ શાહ-મુંબઈ
- ૫૦૧ શેઠ સુરેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલ ગોઠળદાસ-અમદાવાદ
- ૧૦૧ જીનો મહાજનવાડા જૈનસંઘ-અમદાવાદ, પૂ. મુનિશ્રી નિરંજનવિજયજી મ. ના ઉપદેશથી
- ૧૦૧ શા. દલસુખભાઈ પાનાચંદ વાડીગામવાળા „ „ „
- ૧૦૦૧ વડોદરા-કોડીપોળ જૈન સંઘ, આ. શ્રીવિજયપ્રીતિચંદ્રસુરિ મ. ના ઉપદેશથી
- ૧૫૦૧ સુરત-વડાચૌટા-સંવેગી જૈનઉપાશ્રય સંઘના જ્ઞાનખાતામાંથી પૂ. મુનિશ્રી પ્રબોધચંદ્રવિજયજીના ઉપદેશથી
- ૫૦૧ જીનો મહાજનવાડો-અમદાવાદનો જૈન ઉપાશ્રયના „ „ „

